Felsőbányai ref. templom

Nagy L.

A felsőbányai ev. ref.

egyház multja és jelene.

Petrik 1886–1900

Felsőbányai ev. ref.

Templom

Nagy Lajos: A felső-
bányai ev. ref. egyház
multja és jelene.
Nagybánya, 1896.

Sopron, ev. paplak

242

Felsőbánya, ref. templom

FELSŐBÁNYA

Ref. templom

Kéne VU 1864, 488 l.

Felsőbányai templom

l.

Balogh Erdélyiren

50,186 -l

itélete.

FELSŐBÁNYA (Szatmár)

Felsőbányai ref. templom

Ref. patemplom, XVIII sz.

Kovács Gusztáv: Felsőbánya
VV 1864, 489 l. (képe 488 l)

Felsőbányai rk.
templom

Felsőbányai Oltár VIII. 245, 246

Mur. és Kst.-Est

Felsőbányai ref.

fatemplom

képe repr.

Nagy Magykép

I. r. 259. 1.

HELYSÉG

BUDAPEST

VÁRMEGYE

SZAKCSOPORT

KOR

ŐRZÉSI HELYISÉG

V. Donáti utca 11.

MÉRET

TULAJDONOS

Eperjessy Adorján ügyvéd

TÁRGY

Műtárgyak ds. Gerencsér Jen

LEÍRÁS (ANYAG, ALAK, MEGMUN ÁLÁS, DÍSZÍTÉS, FELIRAT, JE

Megtekintendő.

FÉNYKÉP, RAJZ

Felsőábrány zsinagóga

FELSŐÁBRÁNY (Bersod)

Zsinagóga

Ráth Károly: Az egri püspöki megyében fekvő templomok a XVII-ik század végén. Magyar Sion, VI-Esztergom, 1868, ~~[illegible]~~ 354 l.

FELSÖAPPONY (Baranya)

Felsőábrány, ref. templom

FELSŐÁBRÁNY (Borsod)

Ref. templ

Ráth Károly: Az egri püspöki megyében levő templomok a XVII-ik század végén. Magyar tört., VI-Esztergom, 1864, 354 l.

FELSÖBÁNYA (Baross)

Felsőbabádi Far-
kas-kastély
(Óesa, Pest vm.)
l.
Barbpestbalp
49. f.

ÁSD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

M. D. K.

Felsőapsai Ferenc ács

Szabó András mármarosi kúriáját zsindelyezi 1540–1559 között

Voitgyar. 75. l.

Felsőalmási Fábry Panci MDK

Tanulmányfej, olf.

Micsarnok 1916-17 téli tárlat

Felsőbajomi ev.
templom

1503-ban Erdult
5 üléses padja-
l.

Arch. Ért. 1915
252. l. 48. tábla
2. kép.

D CARDINALI

Felsőbajomi ev.
templom
(Kiskükülló vm)
Falképszegomok

l.
Gereczefalképek
505. h.

Felsőkajomi

Templomkastély

Kővári Erdépenel.

241. l.

Népkönyvtárt Kérő folyamodások és
Javaslatok VI. 225 – 227.

Felsőbajomi

nemtségtartó fülke
repr.

Arch. Ert.

1910. 223. l.

Az ábrában a csatornák és a csatornázott folyók fontosabb méretei, – könnyebb áttekinthetés és összehasonlitás végett, – az egyes csatorna, illetőleg folyó szakaszok mellé vannak bejegyezve.

Mérték: 1 : 1.250,000.

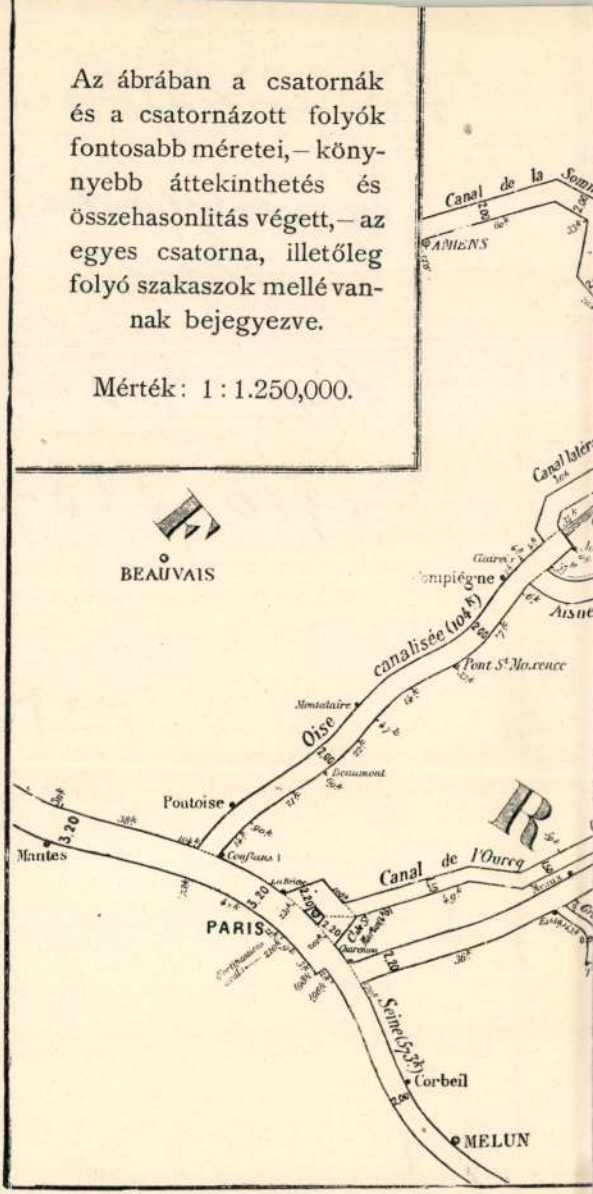

Felsőbajonni templom-
kastély

(Baassen, Kiskükülló vm)

képe repr.

Sigerus

rkirche A. B.

nstadt.

Felsőbalog

Kastély

Épült 1720

Rados Jenő dr.

Magyar kastélyok

I. 2. f.

m.kat./a m.kir.Pénzügyminiszteriumban
té"-hez szolgálattételre berendelt bu-
yző,korporativ jogi tanulmányokat foly-
.,korporativ jogi,magán és perjogi,agrár.
llgatott s a m.kir.Igazságügyminiszterium
a a magánjogra és a perjogra" tárgykör-
a corporativ kodifikáció magánjogi irá-
i reformok alapján megvalósitott intéz-
z olasz agrariátus történetét a Nemzet-
ságügyminiszterium könyvtárában,valamint
etést tartott fenn a miniszteriumi kodi-
aival.A délolasz és sicíliai földmüve-
iciliát és Délitáliát s ennek során Pa-
tanulmányozta az ambulans katedrák,ag-
állami gabonaraktárak szervezetét,mü-
egyes helyi intézmények /kisérleti te-

Felsőbánya

(Szatmár vm.)

Kálvária-kápolna

Zádor-Rados

216. l.

Plébániatemplom

u. o. 216. l.

Kép 33. sz.

6837.50
2000.—

2837.50
1500.—

800.48 —

1235.—
3410.—
5623.—
500.—
600.—
8001.—

410.—
5623.—
500.—
600.—
800.—

15726.48

Felsőbánya

Szmik Antal: A dálchok Felsőbánya sz. kir. bánya város monografiájához Bp 1906.

Vas. Ujs. 1864.

tourennei ezred, utána nemsokára *Laffert* ezrede — mindkettő gyalogság, — a császári és birodalombeli részről pedig, mint frissebb erők, Sparr és Tasso gyalogjai, Schmidt és Scheidau lovasai, megérkezve, elfoglalák a futóárkok és tövisbokrok közti helyeket, melyek közt, az ellenség visszalökése vivatott.

De ezen, magától Montecuculitól rendezett felállitás tarthatlanná lön; mert az ellenség, a magaslatokon felállitott ütegeiből rájuk oly gyilkosan tüzeltetett, hogy az isteni gondviselésnek lehet tulajdonitani, hogy az egész fővezéri kar, magával Montecuculival, és a hadsereg egyrészével együtt, végkép meg nem semmisittetett. Montecuculi, a badeni markgróf és Hohenlohe előtt közel pattantak szét az ágyu golyók, lábaik alatt megrázkodtatva a földet. Mindhárman szokatlan lankadtságot kapva, lovaikat vesztették.

És midőn már minden veszve látszott lenni, kellő időben Zrinyi és Colligni, a romboló ágyudörgések morajában, mint szabaditó angyalok érkeztek meg, kiket csak hamar követett lüneburgi ezredes *Rauchhaupt*, két lovas osztálylyal, és a német egyesültek összes gyalogsága. A franczia és magyar lovasság, mely szorongatott helyzetében is vitézül tartá magát, vezéreik jeladására megmozdult, kivont fegyverrel, mely ragyogott a napfényben, és a többi csapatokat is, lelkesült felkiáltásával magával ragadva, az ellenséget megrohanta, és tul a folyón visszaverte. Épen 1 óra volt délután.

Ekkor azonban egy alapnélküli hir szárnyalt sebesen keresztül a táborban csupa képzelődésből, mint ez táborozás alkalmával rendesen meg szokott történni. Az a hir terjedt ugyanis el, hogy az ellenség a lovas és gyalogörség szeme láttára, egész erővel áttört ujra a vizen, hogy a hadsereget bekeritve egy csapással megsemmisithesse. Ez a hir természetesen lehangolá a sereget; annyival inkább pedig, mivel az élelmi szerek, és a hadkészlet, meglehetősen fogytán voltak, és ugy látszott, hogy mind a készség és akarat, mind ez imént kivivott szerencsés fegyverténytre, mind végre a további hadműködésre nézve kellemetlen hatással nehezült.

Hohenlohe, és a bádeni markgróf, kiknek füleit szintén érinté a képzelt hir, különösen az első, kinek lovas és gyalog osztályai jól felkészülve erős állásban tarták az őrséget, csak egy pillanatig sem engedé magát zavarba jönni, mert ugymond : ha az a hir való volna, ugy az ő katonái közül egyik vagy másik tudósitaná, vagy pedig jelző lövések által hirt adnának, mindazonáltal óvatosság tekintetéből, az őrség erősitéséül a sváb és lüneburgi lovas osztályokat oda rendelteté.

A vaklármából egyébiránt, annyi igaz volt, hogy az ellenség erősen tüzeltetett, de azokra, kik vitézül visszaszórták, és boszuja golyóinak a franciák részéről *marquis de Vaillé*, a Granse ezred legidősebb kapitánya, és nehány közlegény esett áldozatul.

De ezen szerencsétlenségnek is meg lett a maga szerencséje; mert a vezénylő tábornokok, átlátva, hogy az erő ily elforgácsolásával csak az ellenségnek használnak, elhatározták egy maguk közti értekezletben, ott az Isten szabad ege alatt, hogy a fontolva haladó, és füszálként ingadozó Montecuculit, akarva, nem akarva, egy közös erővel történendő támadásra fogják rábirni.

(Folytatása következik.)

Az egészség ápolása az életkor különböző szakaiban.*)

(Folytatás.)

III. A gyermekkor.

A *gyermekkor* a csecsemő elválasztásával, tehát mintegy első élete végével kezdődik, s tart a fogváltás kezdetéig a hetedik évben; minélfogva a csecsfogak korának is lehetne mondani. E korban a gyermek mintegy 42 hüvelykig nő s mintegy 40 fontnyi sulyra gyarapodik. Átlag nő évenkint a hossza 2—3 hüvelknyit, sulya pedig $3\frac{1}{2}$ fontnyit; a növekedés azonban e korszak első éveiben erősebb mint a későbbiekben. A test törzséhez képest a fej aránylag egyre kisebbedik, mindamellett hogy az agy a koponyában egyre növekszik. A sziv perczenkint mintegy 85—90-szer dobban. E kort, mely minden más életkorok fölött a test és szellem aránylag gyors kifejlődése által tünik ki, igen jól lehet két szakaszra osztani, t. i. első és második gyermekkorra.

Az *első gyermekkor* magában foglalja a gyermek életének második és harmadik, kissé elmaradozott gyermekeknél pedig a negyedik évet is. *Rágni, járni* és *beszélni* : ime a három mozgás, melyek a gyermeknek e korban lassankint szabadabbá lett önmunkásságát jelzik. A kezdetben ez a kor is még nagyon gyarló és nagy a halandóság aránya; de az ellentállási képesség ártalmas befolyások ellenében gyorsan növekszik, a betegeskedési és halálozási arány ellenben gyorsan apad.

A gyermek fenntartása e korban, ugy mint a csecsemőé, még nagy gondot kiván, kivált élelmére, a levegöre, bőrének tisztitására, a hőmérsékletre, alvására és érzékeire nézve. — *Élelmének* kezdetben még kiválólag tejből kell állnia (tiszta tehéntejből kevés tejczukorral) a többiben pedig csak lassan mehet át folyó eledelről hig- és sürübb-pépesre vagy kásásra, s végre tömör eledelekre is. Igy legjobb a kezdetben huslevest etetni vele tojással s mindenféle lisztes étkekkel, (különösen *darával*, kétszersülttel, kalácscsal stb.); később nagyon lágy és összeapritott húst, tésztás és tejes eledelekkel; s végre a felnőttek ételeiből a könnyen emészthető- táplálékony- és nemizgatókat. Óvakodni kell különösen az izgató vagy hevitő ételek- s italoktól (füszerek-, kávé-, thea-, bor-, sertől, hát még a pálinkától!); burgonyát, burgonyából készitett ételeket s barna kenyeret is, (melyekre pedig épen a gyermeknek rendesen nagy étvágya van) csak igen szüken szabad a gyermeknek adni. Jó szokás, a gyermeket már e korban (evés alatt vagy után) viziváshoz szoktatni, de a vizet nem szabad nagyon hidegen nyujtani neki, (hanem oltva.) Ellenben igen rosz divat, ha a szülék a kis gyermeket minden ételben s italban, melyet maguk élveznek, részesitik. Ennek elkerülése végett jobb a gyermeket evéskor nem is vinni az asztalhoz. — A *levegő*, melyben a gyermek él, (különösen midőn alszik) legyen középmérsékü (+ 12 - 14° R.) s a lehetségig tiszta. E miatt jó, ha a gyermek annyi időt tölt szabadban, a mennyit csak lehet, kerülve természetesen a nyers, hideg, poros levegöt és a léghuzást, mivel ez a lélekzési készülékben igen hamar okozhat bajokat (torokgyikot, hurutot, tüdőlobot).

A *gyermek testét* (bőrét) még mindennap egész testének meleg vizben való fürösztése vagy mosdatása által *tisztán kell tartani*, s a fürösztést vagy mosdást legfölebb midőn a gyermek nem jól van (mikor náthás), egyszer másszor elhagyni. — A *légmérsékletnek*, melyben a kis gyermek kellőleg gyarapodhatik, mindamellett, hogy a gyermek teste mind több több meleget fejleszt, s a hideg most már kevésbbé hat rá ártalmasan mint csecsemő korában, még mindig jó melegnek kell lenni. Különös gonddal kell megóvni a gyermeket hasa és lábai meghülésétől, mivel ezek nem ritkán veszedelmes kinok okaivá lehetnek (lásd utóbb). Csak igen lassan kell a gyermeket, élete harmadik, negyedik évében hidegebb levegőhöz (vékonyabb ruhához) és hideg vizhez szoktatni. Ilyen koru gyermekeket hideg által edzeni akarni, egészen természetök ellen van, s rendesen, mint a bör érző idegeire tulságos hatásu izgató szer, rosz befolyást gyakorol a gyermek agyára. — Az *alvás* kis gyermekekre nézve, minthogy izmaikkal élni még csak kezdenek s tanulnak, s igy azokat pihentetni is kell, még nappal is nélkülözhetetlen. Fektessük le ennélfogva a gyermeket szabott időben (déli étkezése után), vagy éjjeli vagy más nem szoros öltözetében, az ágyba vagy az ágyra, s hogy alvása nyugodt s álmoktól ment legyen, kerüljünk kevéssel előbb minden erősebb érzék-izgatást és szellemi felgerjedést (játékot, mesélést). — A gyermek *érzékei* a legnagyobb kiméletet s a leggondosabb bánásmódot követelik, valamint alkalmatos nevelést is, főleg pedig megótalmazást tulságos ingerek ellen. Szemétől nemcsak a nagyon erős fényt, hanem a hosszas homályt is távol kell tartani, de kis tárgyakat se szabad nagyon közel juttatni a szemhez. A fülnek épen ugy árthatnak a nagyon erős, mint a nagyon éles és süketitő (sivitó) hangok, a szaglás- és izlés érzékeinek pedig erős szagok és csipős anyagok.

Különösen azonban a nevelésre kell, hogy a szülék az első gyermekkorban forditsák minden ügyekezetöket, mert a jónak és rosznak már ama korban vettetik meg az alapja, s ennélfogva az élet első három évét, a nevelés legfontosabb szakaszának kell tartanunk. Sajnos, hogy a legtöbb szüle épen e korban, gyermekök testi és szellemi fejlödésének első szakában, mely minden későbbi fölött határoz, a gyermeket többnyire csak nézik, s fejlödtét a véletlenre bizzák, a helyett, hogy azt czélszerü hozzájárulás és vezetés által helyesen irányoznák. Bárcsak azután legalább jó példával nevelnék föl gyermekeiket, minthogy az utánzási ösztön oly hatalmas segédeszköze a nevelésnek! Ámde ritka szüle tudja vagy hiszi, hogy a hajlás, melyet a szellem korán felvesz, vele növekszik, s hogy azt többé ki nem simithatni.

A testi *nevelés* e korban is a táplálkozásra, alvásra, mozgásra és tisztaságra szoritkozik. Adjuk neki *eledelét* szabott időben, a mellett pedig szoktassuk azt ne mohón, hanem csendesen s főleg tisztán (magát és környezetét be nem ronditva) elkölteni. Ha a gyermek étkezés közben a családi asztalnál ül, ne szoktassuk a felnőttek eme vagy amaz ételéből nyalakodnia, hanem tartsuk szigorun gyermek-eledele mellett. — *Aludnia* a gyermeknek csak a maga kis ágyában szabad, és pedig a nélkül, hogy különös segédeszközökkel (dalolással, meséléssel stb.) elaltatnók. — A mozgásokra nézve szabály: a gyermeket azokban minél kevesebbet segiteni, hogy akaratát gyakorlatok által jókor kifejtvén, ügyességet szerezzen bennök. Azt igen is lehet tenni, hogy némely mozgásaink utánzására ösztönt keltünk benne, például a kezek, lábak mindenféle gyakorlataira, kanalának, poharának megfogására s szájához vitelére, könnyü tárgyak fölvevésére s csendes hordozására, dobálásra s a

*

*) *Bock* tanár „Az egészség négy könyve“ czimü munkája magyar kiadásából, mely „a magyar nép szükségeihez alkalmazva“ nem sokára meg fog jelenni. — *Szerk.*

dobottnak megfogására, ugrálásra és szökdelésre, egyenes és oldalgó járásra, állásra. Kerülni kell azonban minden sokátartó, egynemü s nagyon fárasztó mozgásokat (különösen a lépcsőkön való feljárást, hosszu utat), valamint a sokátartó fennülést, főkép gyengébb gyermekeknél, melyek majd ide majd oda dőlnek vagy lehanyatlanak. Helyes váltakozás a mozgásban, (jobb és bal oldalnak, a test felső s alsó részének mozgatásában) ülésben és fekvésben. (legjobban fekszik e korban a hátán, lószőrrel tömött derékalj fölött) a gyermekre nézve legjobb. A gyermek folytonos tevékenysége s mozgási ösztöne, milyen az ugrándozás, fiatal állatok hajszolása, egészségére nézve (talán a táplálkozási folyam elömozditása- s az idegrendszer dolgoztatásánál fogva) csakugyan hasznosnak látszik. Kezénél fogva vezetvén a gyermeket, váltsuk fel gyakrabban a jobb és bal kezét, nehogy teste ferde állást vegyen. Ugyanezért kell, ha a gyermeket karon hordozzuk, a két kart gyakrabban felváltani. A *beszéd* kifejlését a szavak és mondatok tiszta kiejtése s a megneveztük tárgyak előmutatása által segithetjük elő, mi által a név hangja s a tárgy képzete szoros egységben nyomulnak agyába.

Tisztaságra a kiürüléseket, továbbá a testet, az öltözetet, evésivást illetőleg, már e kornak első kezdetétől fogva kell szoktatni a gyermeket. Természetes szükségeit meg kell tanulnia bizonyos szabott kifejezéssel kijelenteni, s nem sokára magának is annak módja szerint végezni. Szoktassuk fogait kellőleg tisztitani, evésivás alatt magát s ruháját be nem mocskolni, s akármit is pajkosságból be nem keverni. Igaz, hogy a tisztaságnak az öltözéket illető neme némelykor tulságig megy (hiu anyáknál, kik már kis gyermekeikkel is pompázni és páváskodni szeretnek).

Mi a *ruhát* illeti, legyen a gyermek feje és nyaka éjjel nappal födetlen, s csak midön szabadban mulat, a nap s a hideg ellen kellőleg védve. Ruhácskája legyen kurta és ne szoros, hogy tagjait, a mint csak lehet, kénye szerint mozgathassa. Az alsó testet boritó öltönynek s nadrágnak (gatyának) nem szabad a testhez füzöttnek lenni, hanem vagy válláról függni, vagy pedig hosszu dereku mellényéhez gomboltnak. Az öltözet sulyának átalában egészen a vállakon kell nyugodnia. Lábbelinek legjobb az egylábra szabott szorosan hozzátapadó topány, mivel nemcsak a láb helyes idomulását, hanem a futkosást is leginkább könnyiti. Természetes, hogy az öltöztetésnek az évszakok- s a légmérsékléthez képest majd melegebbnek, majd vékonyabbnak kell lennie. Gyengédebb gyermekek, s kik náthára hajlandók, hadd viseljenek télen át puha gyapju harisnyát.

A szellemi *nevelésnek* az első gyermekkorban főleg két teendője van : az *érzékeket gyakorolni*, (minthogy az agy szellemi tevékenységét csak ezek által kell még megindítani,) s *az akaratot engedelmességre szoktatni*. Főszabályul egyébiránt itt is áll, hogy: távol kell tartani a gyermektől mindent, mihez szoknia nem kell, ismételni ellenben állhatatos következetességgel mindent, a mitől kivánjuk, hogy második természetévé váljék, természetesen mindig a munkáltatás és pihentetés helyes felváltásával s lassankinti fokozásával a tevékenységnek. Sajnos, hogy a szülék nagy többsége a véletlenre bizza gyermeke érzékeinek s szellemi tehetségeinek legkorábbi fejlődését, s az által tömérdek müvelődési anyagot és életörömet vonnak meg tőle. — A *látást* különösen czélszerüleg kell gyakorolni, és pedig nem csak terjedelmére nézve, hogy t. i. épen ugy a közel mint a távol levő tárgyakat a lehető legnagyobb határozottsággal fölismerhesse, hanem a látás élére, gyorsaságára és kitartására nézve is. Nézessünk e végre a gyermekkel szabadban távoleső hol nagyobb, hol kisebb tárgyakat, kivált mozgásban levőket, s hadd kisérje azokat szemeivel; szoktassuk egyes tárgyakat (képeket, játékszert, állatot, növényt stb.) rendszeresen és figyelemmel mindenféle távolságról és különféle állásban nézni, s később rövidebb megnézéssel is azonnal rájok ismerni. — A *hallást* gyakorolni kell mind a hang élességének, (gyenge és távoli hangok felfogásában és megkülönböztetésében) és finomságának (magas, mély, tiszta és hamis hangok megismerésében), mind a hallott hangok irányának és távolságának helyes megitélésében is.

Szoktassuk e szerint a gyermeket figyelmes hallgatásra, gerjeszszünk benne kedvet a zene és ének iránt. — A *szaglást* szintén lehet a különféle szagos és illatos anyagok megismerésében és megkülönböztetésében gyakorolni, miáltal élesbedik és finomodik, ugy hogy később az embernek mind jólétét mind élvezeteit növelheti. — Az *izlelés* gyakorlását ellenben nem kell nagyon korán s tulságosan változatos jóizü anyagokon kezdeni, mert könnyen nyalánkságra, finnyásságra és torkosságra vezet. — A *tapintatot*, melynek főszéke a kézujjainak hegyében van, már lehet égető, szuró s metsző tárgyak megismerésére figyelmeztetni, hogy ne kelljen kárával megismerkednie velök. Később en azután rendes tapogatási gyakorlatokat kell (behunyt szemekkel) tétetni a gyermekkel, hogy a testek különféle tulajdonságait szokják tapintás által is megkülönböztetni egymástól, s igy éles és helyes tapintatra szert tehessen. — A *közérzéket* a gyermekben szintén kár elhanyagolni, s különösen a kellemetlen érzések legyőzésében szükséges őket gyakorolni. Természetes, hogy ebben is a nevelőnek kell elöljárnia, s pédául utálatos, visszataszitó állatkákat saját kezével is megfognia, s a gyermek által is megfogatni; nem minden kicsiségtől mindjárt visszaborzadni s elundorodni, meglepetéseknél a nyugalmat megtartani s a világos öntudatból származó önuralmat el nem veszteni.

Gondoljuk meg, hogy az utánzási ösztön a gyermekeknél oly nagy, miszerint épen oly hamar tanulja el környezetétől a jót mint a roszat, a jó kedvü nyájasságot épen ugy mint a zord makranczot és zsémbelödést stb. Arra is kell vigyázni, hogy ha a gyermek magát megüti vagy elesik, ha magát megsérti, vagy hirtelen roszul lesz, ne fakadjunk azonnal jajgatásokra, ne siránkozzunk rajta, s tulságos szeretettel ne gédelgessük; sokkal jobb sok ilyen esetet észre sem venni, nevetni rajta, vagy ha biztatást szükségesnek tartanánk, biztassuk egész nyugodtan. Ugy szintén helytelen volna a különben egészséges gyermek zsémbességét és rosz kedvét izgató vagy csillapitó szerekkel akarni elüzni. Ez ellen a legjobb szer a folytonos mulattató foglalkoztatás (mert az unalom vajmi sokszor a roszkedvüség és szeszélyeskedés forrása), továbbá a föl sem vevés, vagy némely esetben a — büntetés. — Még ha beteg is a gyermek, akkor sem ér a fölötte való folytonos busongás semmit, mig csendes fekvése ágyacskájában jót tesz neki. Tulságosan aggódó gédelgések mellett a beteg gyermek állapota nem hogy javulna, sőt roszabbra fordul.

(Folytatása következik.)

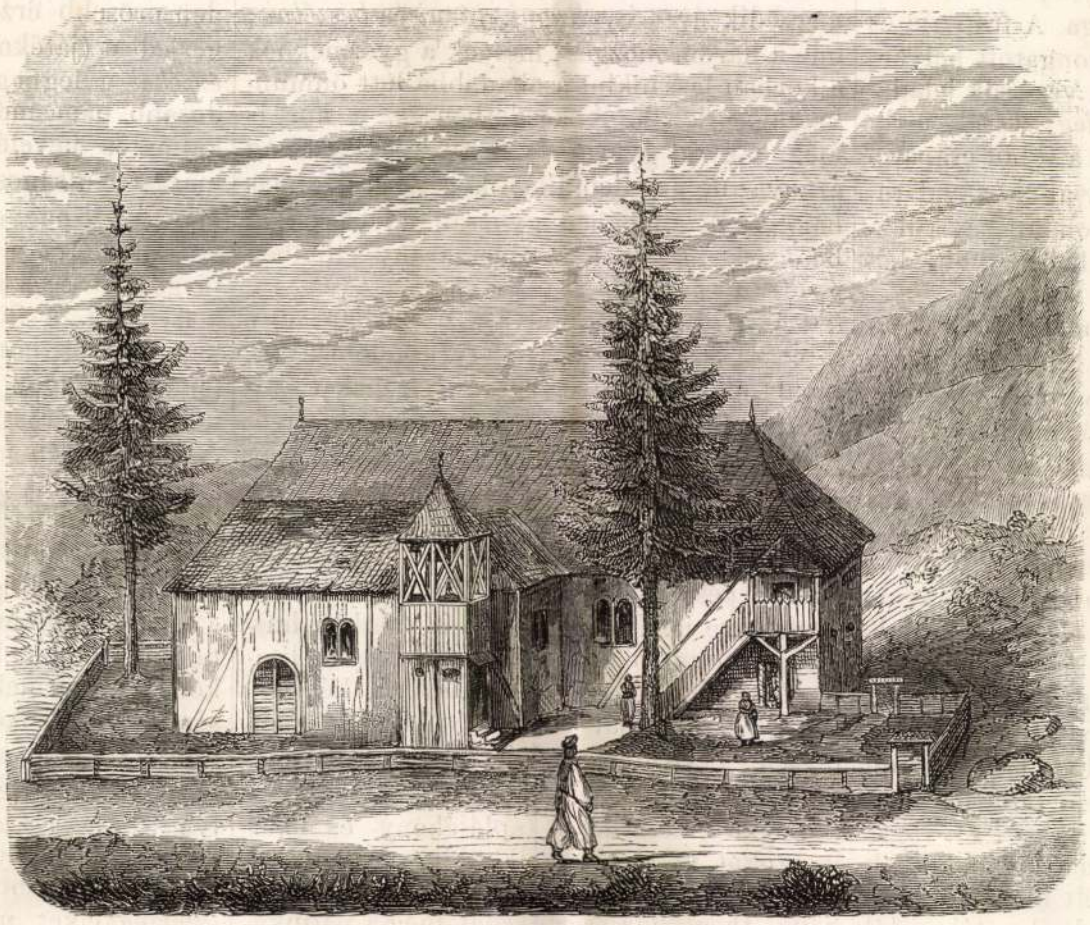

Felsőbányai régi ref. fatemplom

Felsőbánya.

(Szatmármegye.)

Szatmármegye felső részén, hegykoszorútól övezett völgyben fekszik Felsőbánya szab. kir. bányaváros. Vidéke vadregényesnek mondható. Keletre magaslik Guttin kopasz hegycsúcsa, mely nyáron át is többször fürdik hóban, mint esőben, északra a Rozsály kopasz csúcsa, mely két hegy közül nyáron át is, ha az idő esőre változik, érezhető hideg szél tör elő. Délre közel van a Kápolna-hegy, távolban Erdély hegylánczolata nyulik el, nyugatra lenne a szemnek egy kis tere, ha távolabb a közép-szolnoki hegyek meg nem fosztanák attól. Igy minden oldalról hegy köritvén, szántóföldje nagyon kevés, még kevesebb takarmányt termő rétje van. A város egy hosszas völgybe szorul, hol alig bir valami városi szint nyujtani. A mint beértünk, azonnal a piaczot is elértük, mely nem tartoznék az utolsók közé, ha több gond fordittatnék rá. Itt áll a róm. kath. nagytemplom, mely figyelemreméltó. Van több csinos épülete, szép városháza, fogadója, de ezentul a város összébb szorul s kezdetét veszi a kir. zúzdák sora. — Lakosai nagyobb részt bányamiveléssel foglalkoznak, miután miveletre méltó külső gazdasággal itt alig birnak; a mesterség, kereskedés gyenge lábon áll.

Felsőbánya 1850-ig oly szabadalommal birt

minőt kevés város mutathat föl. Ugyanis 1689. I. Lipót király idejében a kincstárral oly egyezségre lépett, hogy a város az általa, mint testület s hatóság által a város határában, az ugynevezett „Nagyhegyen“ birt bányáit, kijelölt erdő használatával, zuzdákkal, kohókkal a kincstárnak azon föltétel mellett adta át, hogy ez a városnak akkoriban 25,420 rénes ftra menő adósságát fizesse ki, ezenkivül a város ennek egyes lakóira eső, minden néven nevezendő, rendes vagy rendetlen adókat örök időkre maga viselje, s illetőleg a város helyett fizesse. E kétoldalu szerződés királyi jóváhagyás és megerősités után, 1690-ben teljesedésbe ment s annak teljes élvezetében volt 150 éven át, még az 1848-ki kor alatt is elismertetett egész 1850-ig, mikor a kincstárt képviselő nagybányai bánya-igazgatóság a további fizetéseket megtagadta. E város közönsége ekkor először a legfelsőbb helyre intézett folyamodással igyekezett régi jogait visszaszerezni, de sikeretlenül, mignem a város a kincstárt a szerződés betöltése végett perbe idézte, mely azonban az első biróság kedvező itélete mellett is, a másod, harmad biróság előtt elbukott, s igy bányáját is elvesztve, 1850 óta adófizetésre köteleztetett.

Felsőbánya lakosai nemzetiségükre nézve nagyobbára magyarok, de tótok és oláhok is laknak itt békés egyetértésben. Az összes népesség az 1857-ki összeirás szerint (ide számitva a félórányira fekvő Kizbányát is, mely politikailag Felsőbányához tartozik) 6424, ezek közül r. kath. 3144, g. kath. 1845, ref. 1368.

A reformátusok itt már 1530. óta állandó egyházzal birnak. Ugyanis a mohácsi, 1526-ban történt szerencsétlen csata után, Felsőbányán is az evangeliomi tudomány lőn általánosan elfogadva 1529-ben, ugy hogy már 1530—33 között szép kőtemplommal, majd 1547-ben nevezetes oskolával dicsekedhetett. 1636-ban mint magyarországi fényes ref. egyház az erdélyi fejedelem I. Rákóczy György által a csak két száz példányban nyomatott *Graduál* egy példányával is megajándékoztatott, mely csakis a nevezetesebb egy házaknak — adatott, s melyet I. Rákóczy György nevének s jelszavának sajátkezű beirása mellett küldött meg. A régiséget bizonyitja a maig is az egyház birtokában levő több uraszali aranyozott készületek.

Minő viszontagságon ment keresztül ezen egyház a következő évtizedeken, bizonyitja az, hogy szép kőtemploma az 1587-ben Nagybányára behozott jezsuitáknak adatott át s paplakát, iskoláját, fekvő javait s minden egyházi jövedelmét, mely eddig a városi közpénztárból teljesittetett, elveszté. Igy kifosztatva a többszöri panasz megujitása után is alig nyerhettek arra engedélyt, hogy a városon kivül épithessenek uj templomot. 1693. gróf Károlyi Sándor kir. biztos küldetett ki, mutatna helyet, templomépitésre. Igy épült a város északi oldalán azon napjainkban már ritka fatemplom, mely képünkön látható — hová a hivek maig is járnak az Isten tiszteletére. Azonban még ekkor a templom benseje mennyezet és padozat nélküli volt. 1734-ben nyert mennyezetet és 1735-ben padozatot. Eredeti alakját, mely kereszt alaku volt, ma már elveszté, s ugy nyerte jelen alakját, eleibe épülvén fatornya, melyből három harang hivogat az Ur hajlékába.

Volt ugyan már azóta mozgalom egy uj kőtemplom épitése iránt, alapja 1845-ben le is tétetett, de alig épült a földszintől három ölnyire, az 1848-i forradalom ezt is megszüntette, azóta ugy áll, kitéve védelem nélkül az idő romboló fogának. Az ujabb időben szóba hozatott a templom tovább épitése, de számba vétetvén a rendelkezésre álló pénzösszeg, az épités jobb időkre halasztatott. Óhajtjuk, hogy ezen idők mielőbb bekövetkezenek.

Kovács Gusztáv.

Zurány, Fessler Ignácz szülőhelye.

(Mosonmegyében.)

Midőn ez igénytelen hely nevét leirom, leginkább azon indok vezérel, hogy a Vasárnapi Ujs. művelt közönségével megismertessek egy szerény kis mezővároskát honunk északnyugati határán, mint egy hires honfitársunk szülőhelyét, ki nyelvünk s irodalmunk fejletlenségében, körülményei által késztve, mint oly sok jelesünk — szintén a külföld műveltségének oltárára tevé le ritka elmetehetségeinek gyümölcseit.

Fessler szülőháza Zurányban.

Zurány (Zurndorf) mezőváros, Mosonmegyének Ausztria felőli határán a dunántuli magyar sikság végpontján fekszik, felette kies termékeny vidéken, a Lajta jobb partján. A láthatár alföldi szabályosságát itt csak az északkeletre fekvő németóvári s pozsonyi hegyek zavarják meg, különösen ez utóbbiak a büszke s messzire ellátszó pozsonyi várrommal — midőn az esti pir versugarait reá veti — bármely festő ecsetére méltó tájképet nyujtanának.

A város katholikusok és protestánsokból álló lakosai németek; főkeresetmódjuk a földmívelés és baromtartás, s miután számuk alig haladja meg az 1200-at, a mintegy 4500 holdnyi nagy s igen jó minőségü határ jó kezelése vagyonosságra és műveltségre emelte őket. — A gyakori tűzvészek, melyek e megyében több év óta nagy károkat okoztak, e helyet sem kimélték meg, s ez lőn oka annak, hogy a még alig egy évtized előtti alacsony szalmakunyhókat csinos tűzmentesen fedett s izléssel és rendben épült házsorok válták fel. — Keleti határán a fontolva haladó s nevéről nagyon is ismeretes Lajta vize kanyarog, szeszélyes fordulatokkal méregetvén át a halomtalan rónát, s épen nem vevén tekintetbe azon közmondást, hogy: „legjobb az egyenes ut.“ De nem csoda, mert hisz onnan jön, hol ezt megtanulni épen nem lehetett alkalma. Balpartján, valamint a város délnyugati határán rendezett ültetvényes urasági erdők terülnek el, melyek a nagy gonddal őrzött és tenyésztett fáczánokról nevezetesek.

Zurány egyedüli nevezetessége: a sors azon szeszélye, hogy e helyet választotta a sok viszontagságokat ért iró és tudós Fessler hazánkfia szülőhelyéül.

Fessler Ignácz Aurél, a theologia tudora, itt született 1756-ban középsorsu (atyja korcsmáros volt) kath. szülőktől. Anyjának buzgósága klastromi életre szentelte őt, s igy történt, hogy előbb Mödlingben, majd Bécsben több évet a ferenczrendüek zárdájában töltött. Később a lembergi egyetemen a keleti nyelvek és szentirás magyarázat tanárává neveztetett ki. — 1783-ban a szerzetesi rendből kilépett s a szabad kőművesek egyletébe állott. Tanári hivatalát s tartózkodási helyét Lemberget azonban nehány év mulva el kellett hagynia, mert egy akkor megjelent szomorujátéka, „*Sidney*,“ ellenségeinek alkalmat szolgáltatott arra, hogy őt, mint istentelent és izgatót, pörbe idézték, melynek folytán Szilé-ziába menekült. — 1791-ben az evang. hitre tért át, s több évig Berlinben egészen irodalmi munkásságának élt, ugyanott több hasznos egyletet alakitott, majd a hires philosoph Fichtével egyesülten, a szabadkőművesek társulata belszervezetének javitásával bizatott meg, mely reá nézve igen nagy megtiszteltetés volt. Ugyanez időben házasságra is lépett s Berlintől nem távol eső mezei jószágára vonult.

A megpróbáltatások keserü poharát azonban ő sem kerülheté ki, mert I. Napoleon győzelmei falusi magányát fölzaklatták, s a háboru vészei menekülni kényszeriték, mely idő alatt sok tagu családjával a legnagyobb nyomorral kelle küzdenie. Majd Pétervárra hivatott meg a keleti nyelvek és bölcsészet tanáraul; de itt sem nyughatott meg a sokat hányatott férfiu, mert istentagadással vádoltatván, menekülnie kelle. Végre 1820-ban Saratowba jutott, mint az ottani ev. gyülekezet lelkésze s a superintendensi hivatal és a consistoriumi elnökség is reá ruháztatott. Élte végszakában azonban még e hivatalától is elmozditották.

Fessler igen sokat irt. Van több történelmi regénye, mint: „*Aristides és Themistokles*,“ „*Corvin Mátyás*,“ „*Mark Aurel*,“ „*Attila*“ stb. Nem örvendhettek azonban művei tartós tetszésnek azon sajátságos mysticus nézetek miatt, melyek különösen „*Abelard és Heloise*,“ „*Az éji ör*,“ „*Alonso*“ stb. munkáiban láthatók. — Legnevezetesebb műve „*A magyarok története*“ 10 kötetben. — Hosszu életének s munkásságának utolsó érdekes gyümölcse „*Fessler visszapillantása 70 éves vándorlására*“ czimü önéletirása. — Sokoldalu munkásságából hazájának nem jutott egyéb, mint neve; az ő irodalmi működése is szomoru tanusága honunk tudományossága akkori kezdetleges voltának, mely egymás után engede és késztete fészkökből kirepülni és idegen hazát keresni sok nagyra törő és a hazának nagy szolgálatokat tenni képes tehetségeket.

Fessler élete a csapások és viharok szakadatlan lánczolata, s leginkább ez okozta, hogy ritka szép elmetehetségei nem egészen szabadon fejlődhettek.

1833-ban lett fősuperintendens és egyházi tanácsos a sz.-pétervári evang. egyházban, s mint ilyen végezte be sokat hánykódott életét, 1839 decz. 15-én.

Magyarországra nézve leginkább a hazánk történetét tárgyazó nagy historiai műve által tette magát nevezetessé.

Halasi Gyula.

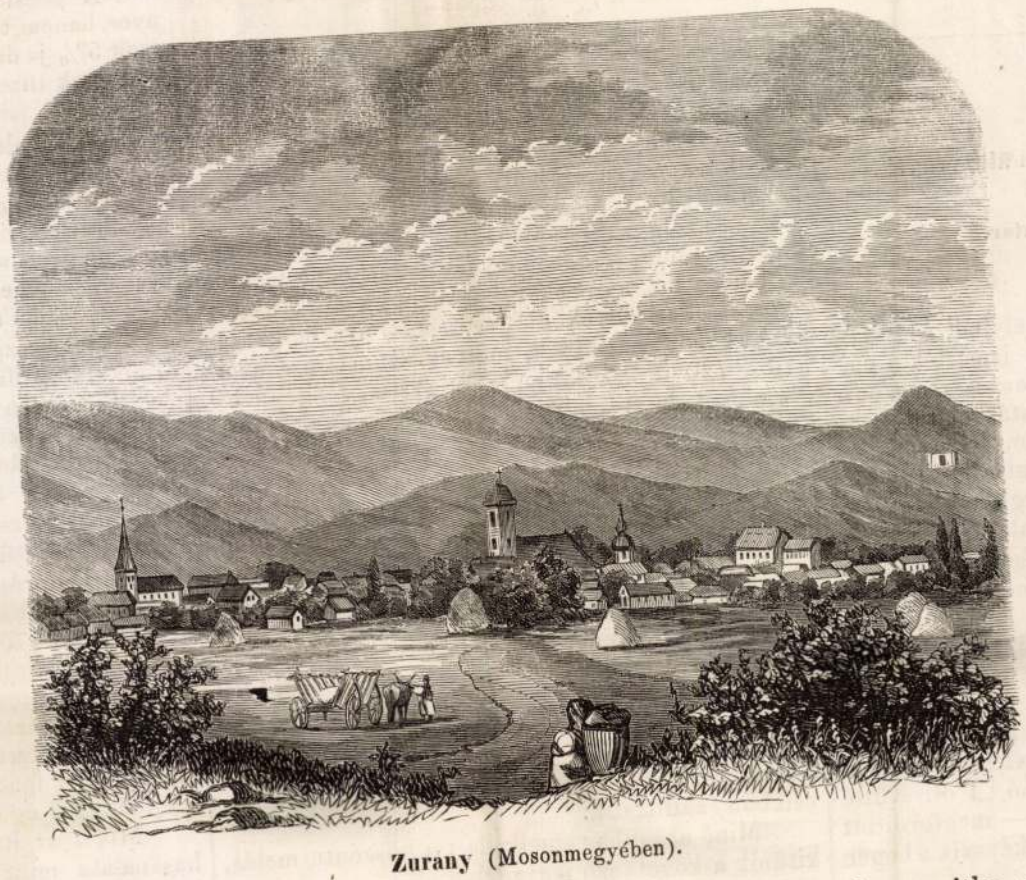

Zurany (Mosonmegyében).

Pécs kőszene és bányászata.

Hazánk délnyugati részében $5^1/_4$ mérföldre a Duna jobb partjától fekszik Pécs, Baranyamegye székvárosa.

Jelen soraim szándéka, csupán kőszene és annak kibányáztatása leirását megkisérleni.

A Pécs város szomszédságában mai nap kibányázott kőszén azaz a „Pécsi szén“ név alatt ismeretes szén első feltaláló helye tulajdonképen nem Pécs, hanem Vasas helység, mivel Vasason már 1766-ik évben (Wenzel Bányatörvény 589 l.) léteztek kőszénbányák, és a Pécs mellettiek csak 1807-ben vették kezdetüket. Mindamellett valószinü, hogy már az előtt is, egyes magánzók a kőszenet saját csekély szükségleteik fedezésére termelték, a nélkül, hogy ez bányaműtanilag történt volna. Tény, hogy valamelyik királyunk (az illető okmány a pécsvári néhai apátságnál megsemmisült) több száz év előtt Vasast 8 bányászszal együtt — a kik azonban itt nem szenet, hanem vasérczet bányásztak, és, mint a mai napig található vassalakok után itélni lehet, olvasztottak is — a pécsvári apátságnak ajándékozta. Bányaműtanilag azonban csak a jelen században és nagyobb mérvben az utolsó két évtizedben történt a kőszéntermelés. Mint mindenütt, ugy itt is a szükség kényszerité az embereket, hogy a kőszenet nagyobb figyelemre méltassák.

Tiz év előtt az egész bányászat csak a völgyekkel viziránvos alagok hajtásából állott, mai nap már számos, helyenkint 70 ölnyi mély aknákból huzatik a kőszén, többnyire gőzgépek által.

mérföldre északnak, Szász és Váralja helységek közt, szintén találtatik egy kőszén-alakulás.

A mi a bányamivelést illeti, a bányák aránylag csekely viztartalma előnynyel, de a nagy bányalég a kőszén-ülepvényekben, hátránynyal jár.

A fentemlitett háboritások által az egész kőszén-alakulás a benne rejtett kőszén ülepvényekkel rendes vizszintes fekvéséből kiemeltetett, ugy, hogy átlagosan — mint ez a mellékelt térkép keresztrajzából kivehető — 45 fok alatt fekszik.

A történt ku atások után mai napig 60 kőszén-ülepvény találtatott, melyek $^1/_{10}$ öl — $5^6/_{10}$ öl vastagsággal birnak; ezek közül kitünt — (a térképen *a* és *b* betükkel jegyzett) alattag és fedürész vezető szén-ülepvényei, ez $5^6/_{10}$ öl, amaz 2 öl vastag levén. Ezek az egész alakulás hosszában feltalálhatók. A kőszén-ülepvények összes vastagsága 28 öl, mely vastagságból azonban csak 15 öl 30 kőszén-ülepvényben, bányászható ki nyereséggel. Föltéve tehát, hogy a bányászat itt csak 200 öl mélységig üzethetnék, az ezen mélységig a kőszén-ülepvényekből nyerendő kőszénmennyiség — a háboritásokat is számba véve — 20 millió köbölet vagy 3000 millió mázsát meghalad. Mivel 854 font pécsi kőszén tüzelő ereje 1 öl 30″ hosszu fenyőfának felel meg, a fentemlitett kőszénmennyiség tüzelő erejében 350 millió öl fenyőfát képvisel. Ezen kőszén-alakulásból a kőszenet 11 bányabirtokos termeli, a kik a bányászathoz 4.800,000 □ öl, bányahatóságilag biztositott területet birnak.

Termelt mennyiségre nézve a szab. Dunagőzhajó társaság bányája, nagyságra vagy inkább területre nézve a vasasi társaságé foglalja el az első helyett.

A völgyekkel fekmentes sik felett a kőszén már nagyobb részt kibányáztatván, kénytelen volt a bányászat mélyebbre hatni, hogy a kikutatott kőszén-ülepvényekből a kőszenet nyerhesse; igy keletkeztek az aknák, melyek száma mai napig 16 — (20 öltől 70 öl mélységig); — gőzgéppel 9, lógéppel 4, és emberi erővel 3 aknából huzatik a kőszén. A gőzgépek összesen 100 lóerővel birnak.

Az aknákból kihuzatván a kőszén, többnyire vasutakon szállittatik, részint ember-, részint lóerő által — a Pécset Mohácscsal összekötő vaspályához. Kisebb, és a vaspályától messze eső bányák kénytelenek közönséges fuvarosok által szállitani a kőszenet az emlitett vaspályához, — a csekély eladás vaspálya-épitést czélszerünek nem mutatván.

A földalatti és földfeletti bányavasutak — összes hossza 10.000 öl vagy $2^1/_2$ mérföld, melyeken a kőszén többnyire 10 mázsa tartalmazó kocsikban szállittatik.

Minő arányban emelkedett a kőszéntermelés, kitünik a következő jegyzékből:

1856	ban termeltetett . .	707,000	bécsi mázsa
1857	„ „ . .	937,000	„ „
1858	„ „ . .	1,618,000	„ „
1859	„ „ . .	2,338,000	„ „
1860	„ „ . .	2,643,000	„ „
1861	„ „ . .	3,400,000	„ „
1862	„ „ . .	3,600,000	„ „

tehát 7 év lefolyta után az évi termelés megötszörösödött.

Mindamellett a termelt mennyiség a lehetséges termelést még el nem érte, mert a fentjegyzett kőszén-mennyiség kivált az utolsó években nagyobbrészt a szab. Dunagőzhajó-társaság bányáiból termeltetett, és csak egy csekély rész ($^1/_7$ rész) a többi bányákból. De a Dunagőzhajó-társaságon kivül még 10 bányabirtokos, együttvéve háromszoros bányabirtokkal létezik, ugy hogy ha ezek a fentemlitett társasághoz aránylag termeltek volna, nem $^1/_2$ millió, hanem 9 millió mázsa szenet bányásztak volna ki. Hogy ezt nem tették, ámbár szives örömest tehették volna is, annak oka nagyobbrészt nyugat felé vezető hiányos közlekedési utunkban fekszik. Kelet felé pedig, ámbár itt a szénszállitás a pécs-mohácsi vasut által nagyon előremozditattik, az ipar még nem annyira kifejlődött, hogy nagyobb kőszénfogyasztás volna remélhető.

Az összes kőszénbányákban 1863-ik évben körülbelől 1200 bányász dolgozott, ide nem számitva a bányáknál kőszén-, faszállitás- és egyéb munkákkal foglalatoskodó számos környékbeli népet. Mivel a környékbeli helységek lakossága a bányamiveléshez elegendő számmal nem találtatott, a bányabirtokosok kényszeritve voltak, más vidékekről, alkalmazható embereket ide hozatni, kik számára a helységekben elegendő lakás nem találtatván — házakat épitettek. Igy történt ez legelőször Vasason, később Somogy, Szabolcs — de legnagyobb mérvben a Dunagőzhajó-társaság bányáinál, mely társaság a bányászok részére 65 házat, templomot, iskolát és kórházat épittetett, és ez által ezer lélek anyagi és szellemi jólétét biztositotta.

A betegek, munkaképtelenek és aggok segélyezése számára, nehány bányánál, ugynevezett testvérládák (Bruderlade) vannak, melyekbe minden rendes bányász kereseményének egy csekély összegét befizetvén, innen beteg vagy munkaképtelen állapotában segélyt nyer. Ezen testvérládák közül 1816-ban Berks, akkori cs. k. bányaigazgató közremüködése által alakult vasasi, és a Dunagőzhajó-társaság 6 év előtt alapitott testvérládája, kitünő szervezetük miatt megemlitésre méltók; ezek által a becsületes és munkás bányász és családja jövője biztositva van. Ezen ládák kitünő jó hatásuak a bányászokra. A bányász, biztositva látván jövőjét, több szorgalommal és becsületességel végzi munkáját, és miután csak a jó magaviseletüek lehetnek testvérláda-részesek, ösztönszerüleg iparkodik abba bejutni; igy az anyagi jóllét biztositására törekedvén, erkölcsileg is javul. Kivánatos volna, hogy Vasas és a Dunagőzhajó-társaság példáját minél több bányabirtokos követné.

A pécsi kőszén, szinére nézve fekete és fényes, hanem többnyire apró, az összes termelésnek csak 5%-ja darabos, de ha tüzelő erejét a kitünőbb kőszenek tüzelő erejével hasonlitjuk össze, akkor az arány a pécsi kőszénre igen kedvező, mint ez a bécsi geologiai társulatnál történt vizsgák után kitünik, a melyek után a pécsi szén az ostrauival oly arányban áll, mint 1 : $^{83}/_{100}$-hez, és a bánságival mint 1 : $1^5/_{100}$-hez. Vagyis 12 mázsa 50 font pécsi szén tüzelő ereje megfelel 1 öl bikkfa tüzelő erejének. Ezen 1250 font kőszénnek ára Pécsett — ha a legdrágább és legtisztább szabolcsi szenet veszszük — legfelebb 4 ft. 50 kr., az egy öl bikkfáé pedig 8—10 forint o. ért.

Pirkőszén szintén már készittetett belőle, és pedig legelőször is a pécsi székesegyház szabolcsi kő-zénbányáján és a pécsi vasgyárban; ez eladásra, amaz magán használatra. Legujabb időkben a Dunagőzh.-társasági bányáinál, 8 egészen uj kitünő szerkezetü kemenczében készit pirkőszenet, azt nagyobbrészt a pécs- mohácsi vasut mozdonyai fütésére használván. Minden egy mázsa kőszénből 72—75 font pirkőszén nyeretik, mely mind a mellett hogy likacsos, nem laza, és igy a szállitási-veszteség csekély.

Hogy gázkészitésre is alkalmazható, bebizonyitották a tett vizsgák, melyek eredménye az vólt, hogy 1 font kőszénből $2^1/_2$—5 köbláb tiszta szép lánggal égő gáz nyeretett.

Mivel az itteni kőszén nagyon apró, s igy használata mint fűszénnek bizonyos határok közé van szoritva, egyébiránt is a hosszasb szállitás által külszinére nagyon veszt, próbakép ugynevezett kőszéntéglák (Briquettes) készittettek, egészen apró, de tiszta szénből.

Az 1862-ik évi londoni világtárlaton egy pécsi bányabirtokos által kiállitott kőszéntéglák dicsérettel emlittettek, ugyan ezen téglákkal a pécs-mohácsi vasuton próbák tétettek, melyek után kitünt, hogy 1 mázsa kőszéntégla 27—33% al több fütőerővel bir, mint a kőszén, melyből készittetett.

A pécsi kőszén-bányászatnak mindenesetre nagy jövője van. A kőszéntermelés nagyobbitása nemcsak hazánk, de az egész birodalom iparára nézve nagy befolyással lenne.

De hogy azon termelés emelkedhessék, min-

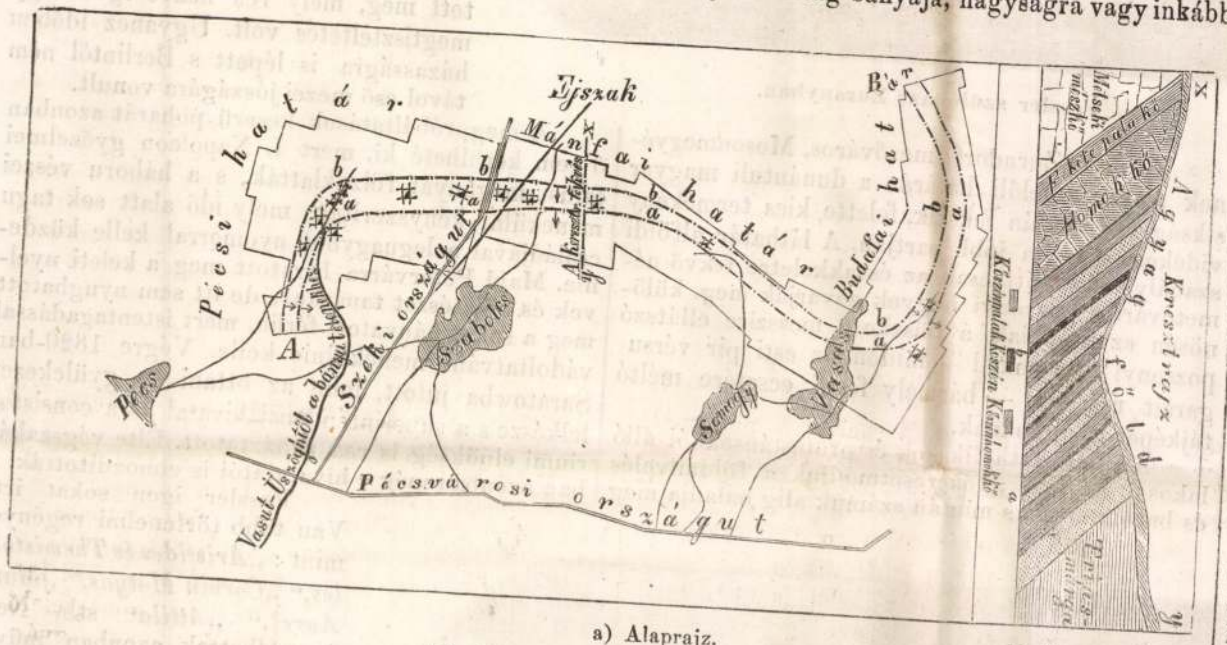

a) Alaprajz. b) Keresztrajz.

Pécsi kőszéntelepek térképe.

Vezető kőszén-ülepvények.
Akna.
Bányamező-határ.
Ut.

Egy évtized előtt csak a helybeli és legfeljebb a közel megyebeli lakosok ismerték a pécsi kőszenet, és azok is csak mint kovácsszenet használták, mai nap már hazánk határain tul is fogyasztatik a pécsi kőszén; kőszén, pirkőszén és — ha csak próbakép is — kőszéntégla alakban is.

A bányászat fejlődésével, leginkább műtanilag történt vezetésével a kőszénalakulás is, mind kiterjedése, mind a kőszénülepvények tartalmára nézve már majdnem egészen ismertté lőn. Ezen kőszénalakulás, mely általános vélemény szerint az alsó Jura vagy Leis alakuláshoz tartozik, Pécstől $^1/_4$ mértföldre északkeletnek veszi kezdetét (a térképen *A*) és Pécs, Szabolcs, Somogy és Vasas helységek határain keresztül $1^1/_5$ mérföldnyi hosszuságban és 5—800 ölnyi szélességben terjeszkedik. Területe 4—$4^1/_2$ millió □ öl. Külső alakja, mint a terképen is látható — megforditott 5-höz hasonlit; ugyanezen alakot képezik a benne rejtett kőszénülepvények is.

Általános telepedési viszonyait illetőleg, alattag részét a hármóczcsoporthoz tartozó mész- és homokkő kiséri, fedürészét pedig egészen uj képződmények, mint öreg mészhomok követ k, melyek a harmadik alakuláshoz tartoznak. Vasastól kezdve, a hol a kőszén alakulás északnak kanyarodik, ezen ujabb alakulások őstüzi képződmények által vis-zaszoritattnak, de i mét előnyomulnak oly annyira, mikép valószinü, hogy a kőszén alakulás ott is, a hol külsőleg — Budafa és Komló helységek határaiba — elenyészik, ezen uj alakulások alatt nyulik el. Ezen állitást valószinüvé teszi azon körülmény is, hogy Pécstől 2

1021

1979.VI.21. 12,52 Petőfi BJ.

Kapcsolás a nyiregyházi studióba

- .. a résztvevők a Szamos és a Felső-Tisza vidékén a civilizációs ártalmaktól még keveset szenvedett természetet találják és a folyó menti települések történelmi érdekességeiben is gyönyörködhetnek. A müsorban a Tisza-tura táborhelyeinek egy részét igyekszünk bemutatni méghozzá Egri Kiss Tibornak a Szabolcsi Természetjárók Szövetsége főtitkárának segitségével, aki afféle narrátorként segiti át a hallgatókat is egyik táborhelytől a másikig. Mielőtt elindulnánk, halljunk néhány szót magáról a turáról és néhány más fontos tudnivaló ról.

- Tavaly elég sokan voltak a nemzetközi Tisza-turások. Hányan jelentkeztek eddig?

- Olyan húsz-harminc jelentkezés van már a birtokomban, de az érdeklődők száma ennek a sokszorosa és ezeknek már elküldtük a nevezési lapot és valószinü postafordultával meg is jön. Igy meg kell emlitsem a kelet, nyugatnémet, csehszlovák, osztrák érdeklődőket, természetesen budapesti, bajai, paksi és hát debreceni jelentkezők is vannak már. Nagy örömömre szolgál, hogy immár másodszor jelentkezik a Tisza-turára a tiszadobi társaság, akik ugy veszem észre, hogy fellenditik ezen a területen is az evezős életet.

- Aki érdeklődik a nemzetközi Tisza-túra iránt, akár a Szabolcs Szatmár megyei Természetbarát Szövetséghez, akár bármely megyei természetbarát szövetséghez eljuttathatják jelentkezésüket, tehát tulajdonképpen még az érdeklődőket szeretettel várjuk. De a helyszinen is lehet nevezni Csengerben, illetve a határv z után bárki bárhol nyugodtan megszakithatj, illetve megkezdheti a Tisza-turát előzetes bejelentés nélkül is, mert ez végsősoron egy ilyen faklultativ önkéntes társulás, amit természetesen a társadalmi együttélés szabályai szabályoznak, de különleges kötöttségek nincsenek. Talán bizonyos fokig a Tisza tura ebben is eltér az egyéb szervezettebb turáktól, hogy nálunk, mivel a viz veszélytelen szabadabba légkör. Tehát például nem szükséges egyszerre együtt csoportosan haladni, mindenki igényének és kényének-kedvének megfelelően korán kel, korán indul, későn kel, későn indul. A napi távot leteszi és a következő táborhelyen majd összetalálkoznak. És hát ez is tulajdonképpen vonzóvá teszi a Tisza-turát, hogy a kötöttségek minimálisak. Természetesen a part menti lakosság szeretetét is élvezzük, nem utolsósorban a part menti létesitményeket is meglátogatjuk. Hát ezek közül természetesen, mint az ember ilyen kor nyaraláskor szokta, enni, inni is vágyik, hát erre lehetőség van már az induláskor Csengerben egy étterem fogad bennünket, ahol már megszokott vendég a nemzetközi Tisza-tura stábja. Természetesen az ottani müemlék templomot is megtekintjük, valamint az uj falut, amelyet a pusztitó árviz után épitettek, ahol szinte el sem tudjuk hinni, hogy milyen hatalmas viz hömpölygött a most oly békés, csendes Szamos medrében.

- A Tisza-tura talán szokatlanul a csengeri Szamod-hidtől indul. Hogy miért? Állitólag azért, mert aki a Felső-Tiszatájra jön annak nem szabad elkerülnie a szép Szamos vidéket. Egy biztos. Indulás előtt itt van idő nézelődésre és van is látnivaló.

- A Csengeri Kórnika a következőket irja: 1322-ben Szécsi András erdélyi püspök Jánosi János kérésére engedélyt ad arra, hogy Csengeren fakápolnát emeljenek. Ha a látogató ma vetődik Csengerbe, akkor nem ezzel a fakápolnával, fatemplommal, hanem egy tégla templommal találkozik. Kótor Sámuel már több éve kalauzolja az idelátogatókat.

- Arról emlékezik meg a Nagyváradi Regisztrum, ahol nyilvántartották ezeket a templomokat, akkor valóban egy fa kápolna épitésére kértek engedélyt, de annak semmi történelmi nyoma nem maradt. Az a feltevés, hogyakkor ők nem fa kápolnát épitettek hanem valamivel később a tégla templomot épitették meg. Stilusa késői román és gót elemeket mutat, tehát vegyes stilusu templom. A töronynak a nevezetessége az, hogy a földszintről emelkedik és nyolcszögletes. A XVIII. században a Rákóczi-Szabadságharc idején a templom tetőzete leégett, a harangok is megolvadtak, lehullottak és bizony sokáig a templom ilyen romosan, romos állapotban volt, mert nemcsak a templom, hanem az egész község érezte ezt a tüzkárt. Szegény állapotba került a község, nem tudták javittatni éscsak a XVIII. század harmadik évtizedében tudták helyreállitani és ugyanakkor megtoldották egy uj hajóval, amelyiket most a Müemléki Felügyelőség ugy különböztet meg az eredeti templomtól, hogy ezt fehérre meszelte. Akkor szép kazettás mennyezettel is ékesitették 134 kazettából áll ez a mennyezet és pontosan tudjuk, hogy ki készitette, mert az egyik kazettán olvasható a felirás: Készitette: Felsőbányai Asztalos István 1745-ben. A Müemlki Felügyelőség a mennyezetet is restaurálta, évek hosszu során át munkálkodott ezen a mennyezeten ugy, hogy most teljes pompájában ismét fenn van, ékesiteni fogja a templomnak a szépségét és régiségét.

- Egy igen hangulatos faluban szoktunk kikötni Gyügyén az első hát ilyen összerázó 17 kilométeres szakasz után, ahol a táv nem nagy, a Szamos gyorsan folyik, rendszerint semmi probléma nem szokott lenni. De természetesen átrándulunk Rápótra is el sősorban azért, mert a kikötési lehetőség a viziturázók számára itt hát kellemesebb, jobb a homokpart. a falu kocsmájának nagy élményét jelenti, amikor a Tisza-turások megjelennek és ott magyarul és egyéb idegen nyelveken eléneklik a szokásos dalaikat. Innen rendszerint egy-két kilométer leevezése után meg szoktuk látogatni a Czgény-Ványádi kastélyt, arborétumot, amely fői még a svájci résztvevőket is elbüvölték.

- Czégény-Ványádon a kastély homlokzatán egy idézet fogad: Akot a munkáskéz engem, s a Szőke-Szamosnak partjain a költő lát vala és zenge felém, ház örökké és vidám békével tartsad öledben gazdád, gyermekeit és hiv unokái sorát. 1833-ban keletkezett a vers és Kölcsey Ferenc nevéhez füződik.

- A költővel kapcsolatosan sok emlékünk nincsen. A ház gazdája, épitője és tulajdonosa báró Kende György és annak édesapja volt

rokonságban a nagy költővel és a kastély jelenlegi állapotában ahogy van ennek az átadására érkezett a nagy költő és akkor irta ezt köszöntőként.

- Bakó Dániel az intézet gondnoka. Ehhez a kastélyhoz egy gyönyörü park is tartozik, amely jelenleg természetvédelmiterület.

- A kastély parkja, amit az 1940-es évek elejégi épitettek nagyon sok érdekességet őriz ma is. Megtalálható Kalifroniától zibérián keresztül Észak-Európáig valamennyi égtárjól való fa és egymás mellett nőnek, fejlődnek és nagyon szépek. Ezen kivül olyan Tiszafánk van, amelyik talán az országban egyedülálló, életkora bonatikusok szerint meghaladta a 300 évet, de nagysága, termete és nagyon gyönyörü formás alakja fölhivja magára a figyelmet. Mocsári ciprusaink vannak, tulipánfáink, és egyéb nagyon szép fák, óriásplatánunk van, ami az ország egyik legszebb példánya, 52 méter a ... átmérője, 26 méter magas és 6 méter 80 centi a törzsátmérője. Szinte valamennyi ága egy-egy fának felel meg és az intézet játszóterén van.

- Következő napi turaszakazunkkal a vásárosnaményi kempinget érjük el, ahol elérjük a Tiszát is, melynek rendszerint tisztább, de hüvösebb vize fogad bennünket és nem utolsósorban a parton, a kempongben a Halászcsárda, ahol a tura fáradalmait kipihenve és étvágyunkat csillapitva szoktuk eltölteni az időt.

- Azt mondják, hogy a vásárosnaményi Tiszaprt olyan, mint a tengerpart, olyan jó a homok.

- CSa a Tisza turázói tudják, hogy ettől sokkal szebb homokpadok is vannak a Szamos és a Tisza mentén, csak ezek gépkocsival kevésbé közelithetők meg, csónakkal viszont könnyen elérhetők.

- Ilyen a Benki?

- Tiszta időben a Kárpátok koszorui is odalátszódnak és a tuloldalról hivogatóan integetnek a lónyai mocsári tölgyek, attul szebb ligetet elképzelni sem lehet. A benki füzesek és tölgyesekben kitünő a tábortüz beszerzéséhez szükséges gally-ellátás is és hát a leghangulatosabb tábortüzeinket az utóbbi időben mindig Benken szoktuk megtenni.

- Ez a legvadregényesebb rész? Itt a felső szakaszon.

- Hát egy igen hangulatos része a Tiszának a benki kanyar, igen erős kanyar, nagy a viz sodra is, ami bizonyos fokig érdekessé és talán izgalmassá is teszi itt a kikötést és hát ugy lehet fürdeni, uszkálni a gyorsfulyásu Tiszában, hogy tulajdonképpen nem kell erőlködni, mert beuszik az ember és a visszafolyó áramlás visszasodorja a kikötéshez. Természetesen ez a terület csak jó uszóknak való.

M.D.K.

Felsőbányai Asztalos István, asztalos

nevét Csenger református templomának táblás mennyezetén a kórus feletti harmadik sorban találtár meg 1745-ös évszámmal.

Tombor Ilona: Magyarországi festett famennyezetek és rokonemlékek a XV-XIX. századból

Bp. 1968. Ak.Kiadó, 216 l. + LVI t. 61. old. + XXII. t. + 67. old. + 62. old.

Felsőboldogasszonyfalvi

templom festett

mennyezete

1670.

Foglár. 23. l.

Készítői

Szombatfalvi Asztalos

János és András

Budapest Váci-uti rokkantak

Kórháza X. 173

Felsőboldogasszony falvi
ref. templom
famennyezete

repr.

Malmagy népszínv. II
74. l.

Avena sativa

közönséges zab

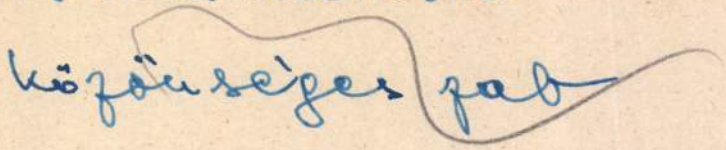

Felsőboldogfalvai

ref. templom

(Udvarhely vm.)

l.

Korompay

40.1

meretlen festő.
zázadból.

sé jobbrafordult. Parókája
eme kék, bajusza és szakálla
yakkendője fehér, ingének
os fehér mellénye arany-
sinóros.

cm. — Lelt. sz. 833. — Értéke
államtitkár letéte 1897 július
kir. honvédelmi minister hagya-
ntetett 1897 deczember 1-jén

) adatok. 1907 : VII. 5. *Isme-*
es-, Krassó-, Torontál- és Bács-

24

Felsöboldogasszony-
falvi ref. templom
festett mennyezte

1670.

Szombatfalvi Aostalos János és András
mivel

Kelemen XVII

40 — 42. l

Képpel

~~Kövesi Lajos~~ IV. 258.

Felsöboldogfalvi
ref. templom

lásd

Szombatfalvi János
és András alatt

LVÁNÍTÁS ÉS FONTOSABB	TELEKKÖNYVI ADATOK

Felsőboldogfalvai
ref. templom
gótikus; műrészletek
Mennyezet feliratok,
templom alapraja-
részletek.
Klenodiumok leírása,
rajzai
Einteremkapu tavlati
képei

Debreczeni László
1931. 20a–22a l.

~~[illegible]~~ Kelyhének
szára és nodusa
XV. száza dbeli

Budapest székesfőváros statisztikai hivatala

VIII., Sándor-utca 8.

XI., Bocskay-út 81-91

Nagyméltóságú
Méltóságos
Nagyságos

Müemlékek Országos Bizottsága t. Könyvtára úrnak / úrnőnek

BUDAPEST

DÍJ ATALÁNYOZVA

IX. ker., Hőgyes Endre utca / út / tér 10. szám

MDK

Felsőbüki Nagy Károly

Almák sárga rézüsttel, of.

N.Szal. tavaszi kiáll. 1916. ápr. 1o. 1.

FELSŐCÉCE.

Alsó- és Felsőcéce a 13. és 14. században egy községet alkottak, Czeczét. Utóbbi keletkezésének történetét Alsócécénél ismertettük. Az Árpádok alatt épült czeczei templom a jelenlegi Felsőczécze területén van. Ez a templom volt az, amelyet később a reformátusok elvettek a katolikusoktól és ma is fennáll. 1407-ben külön van felsorolva Alsó- és Felsőcéce, ez utóbbi 4 portával, szintén a Czécze-család tulajdonában. 1460-ban is ez utóbbi család birta. 1565-ben nemeseké 4½ portával, 1648-ban már csak egynyolcad portája szerepelt az összeírásban. A következő években teljesen lakatlan maradt. 1696-ban és 1715-ben kuriális helység és részben lakatlan. 1730 körül települt újra ref. és rk. magyarokkal. 1828-ban 49 háza és 340 rk. és ref. lakossal, ref. templommal. 1869—1920 között 238-ról 262-re emelkedett Felsőcéce lakosainak száma.

Kisközség az abaújszántói járásban. Területe 556 k. hold. Lélekszáma 225, akik 1 kivételével magyarok, s 103 ref., 96 rk., 16 gk., 7 ev., 3 izr. Lakosai őstermelésből élnek. Lakóházainak száma 46, ref. temploma van. Iskolái 1 ref. népiskola és 1 ref. általános továbbképző. Vasútállomásai: Boldogkőváralja és Korlát-Vizsoly, 3—3 km-nyire. Utolsó postája és távirdája: Vizsoly.

Csíkvári Abaúj
175. l.

függetlenségében zavartalanul magyar maradhasson. Az önálló erdélyi fejedelemség, amely egyébként Báthori István személyében Lengyelországnak egyik legnagyobb királyát adta, Bethlen Gáborban pedig Mátyás király életstílusának felújítóját az erdélyi trónon, 1556-tól 1691-ig, tehát a legnehezebb időkben a magyar állameszme őrzője volt. Sztambul és Bécs között is meg tudta állni a helyét, ma is követésre méltó és szinte egyedülálló példáját mutatván annak, hogy lehet kicsi, de művelt és jól vezetett államot hódításra éhes nagyhatalmak közt is fenntartani. Közben Erdély nemcsak Magyarország többi részét tudta hathatósan segíteni, de sokszor beleszólhatott az európai politikába is. A Nyugattal egyébként is eleven kulturális kapcsolatot tartott fenn, részint az Erdélyben gyakran megforduló

Felsőcsáj

l.

Csikvári Ábrahám

176. l.

Felsőcsáji ref. templom

FELSŐCSÁJ (Albanj)

Ref. tpl

Ráth Károly: Az egri püspöki megyében felső templomok a XVII-ik század végén. Magyar Sion, VI-Esztergom, 1868, 272 l.

Felsőcsernátoni

templom

Képe vepr

Malmagyrépmův. II.

59.1.

Camillia sinensis

tea

Felsődabas

1) gróf Nemes-kuria

XVIII n.

Repr.

Imrényi-Szabó Imre

Öreg udvarházak.

Bp. 1944. 88. l.

2) Baghy-kuria.

u.o. 99. l.

~~Tifuggeljejére vona~~

~~Jan. 1891: Bej. 26. — 1892:~~

Dresda
282

Graf

~~R. Gendtner.~~

...ujanott 1534-ben.

...lang ban ~~[illegible]~~ a földön – fejjel balra – lát-
...cőke hajú Magdolnát, ki jobb karjára tá-
...it öszekulcsolta és az előtte lévő folio alakú nyitott könyv-
...gy koponyára támasztott. Inge jobb válláról
...estét kék lepel fedi, melynek egyik sarkát kö-
...körülötte itt-ott növények vannak. A hátté-
...ng bejárat án át, a szabadba tekintünk, hol
...~~[illegible]~~. Jelzés alól balra: „aquarel v. R. Gendt-
...méretei 13 ~~XIX~~: 20,3 cm – Mag. Kept. 282. – Dep. régi
...k ajándéka 1872. junius 18. – Száma az Orsz.
~~282~~.
~~190~~.
~~[illegible]~~.
~~26~~. Dep. 64.
~~76~~ régi 38.

Sz. N. 940/98.

Ford.

Felsődabasi rk

templom

(Pest vm)

I. Cholestrac

282. l.

Felső Dacsólom

Hont

Sztehlo Otto 1906.

1) nyugati csdéli ajtó 1:20.

czeruzavaj z.

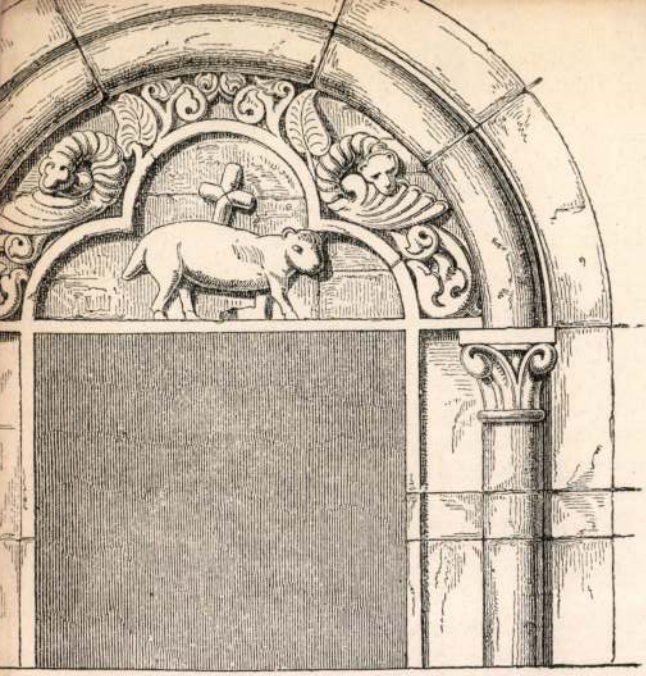

22.

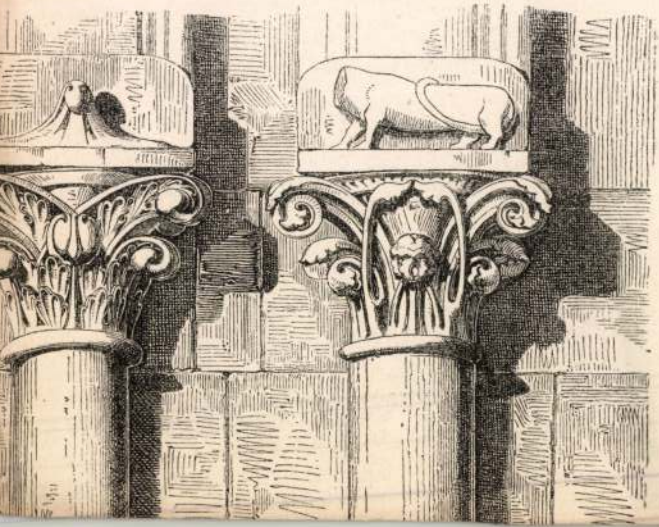

Felaödiósi Ilona Jestő
Kisalföld 1958 ápr. 20. Colval.-

Felsődobsza

l.

Csikvári Abaj

176. l.

Felsődobszai földvár

FELSŐ-DOBSZA. (Abauj:)

Kőrori földvár a Várdombon.

Gerecze, 1906, 69 l,

Felsődombói

egyházi anyakönyvek

1.

Jedlicska II

186. l.

Térfi Képe.

106 Yacopo Robusti il Tintoretto

Ádám Iván: A felsődörögdi templom-
rom. Egyházművészeti Lap
III – 1882, 129 stb. l.

Alapraj-zsal: Bahonyban.

Felsődörögdi templom

Felsődörgicsei

templom

Arch. Közl. 1876. 2f.

11. l.

A kifizető közhivatal (intézmény stb.) pontos
megnevezése: M. N. Múzeum. Műemlékek Orsz. B
A kifizető hivatal pontos helye:
IX. Högyes Endre u. 10.

Fizetési

az 1946. évi augustus h

Felsődörgicsei rk.
templom
(Zala m.)

l.

GerMRE 31 l.

Lucius Verus IV. 18.

Felsödörgicsei

templom

l.

Szabóárpép

347. l.

Felsődörgicsei templom

rómja

írod ~~[illegible]~~

Csányi Károly:

Műemléki séta a Balatonnál Akalitól Kisdörgicséig.

Magyar Építőművészet.

1944. 49. l.

Képpel és alaprajzzal.

A templom román stílu volt.

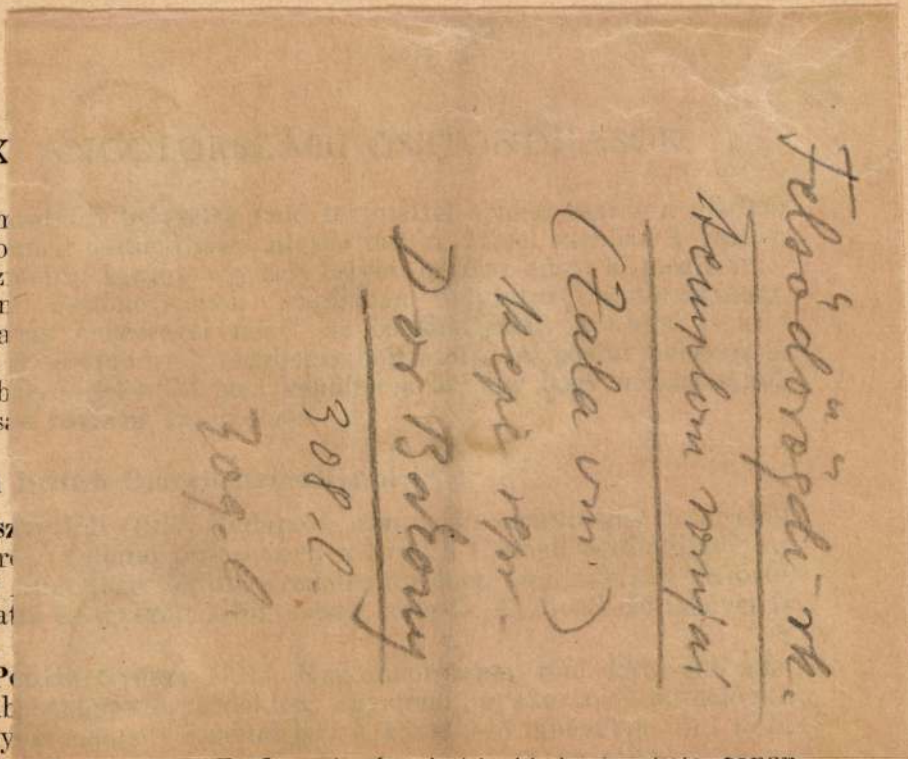

IX

A nem
British Co
Council ez
rült háro
A hazauta
maradtak
miatt szab
tárgyát cs

A londoni

Brodsz
Budapestr
egész évet
ban folyta
kint tölti.

Dr. P
piciis Gul
tanulmány

Winkler Lajos (1910 Budapest, róm. kat.) oki. középiskolai tanár

Dr. Rónay Nándor (1914, Budapest, róm. kat.) ügyvéd, magánjogász (Szladits professzor), magyar állami ösztöndíjjal a kontinentális germán eredetű jogrendszerek törvényes öröklési rendjének tanulmányozására egy évet töltött Svájcban. Elsősorban a svájci jogállapot feldolgozásához fogott és ebből a célból áttanulmányozta a svájci polgári törvénykönyv jelenleg érvényben lévő anyagát, szem előtt tartva egyúttal a történeti előzményeket. Ugyanilyen szempont szerint dolgozta fel később a francia jog vonatkozó részét. Tanulmányozta ezeken kívül a német paraszti öröklés redjét és a Népszövetség könyvtárában kiegészítette az előző ösztöndíjas tanulmányai során gyüjtött idevágó skandináv anyagát is. Az olasz jognak az öröklési jog szempontjából a code civil-től eltérő szabályait egy római tanulmányút során gyüjtötte össze. Anyaggyüjtésének feldolgozása folyamatban van. Az év folyamán megjelent cikkei: A svájci magánjog egységesítése (Magyar Jogi Szemle), Az Európai Egyesült Államok gondolata és a svájci szövetségi állam (Külügyi Szemle), A svájci szövetségi állam és szervei (Közigazgatástudomány), Rechtsstand des ausserehelichen Kindes in Ungarn (Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht).

A baseli Roche-alapítvány ösztöndíjasa:

Dr. Szentgothai (Schimert) János (1912, Postújhely, ref.) buda-

felső Elefánt (hentszáros Elefánt) Nyitra m

Könyöki 1888.

1) sirkő 1515 ből Forgách peter 1:100

= egy festett czimer

3.

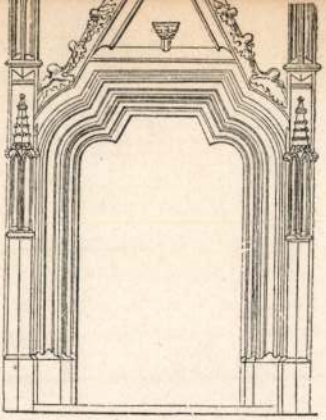

14.

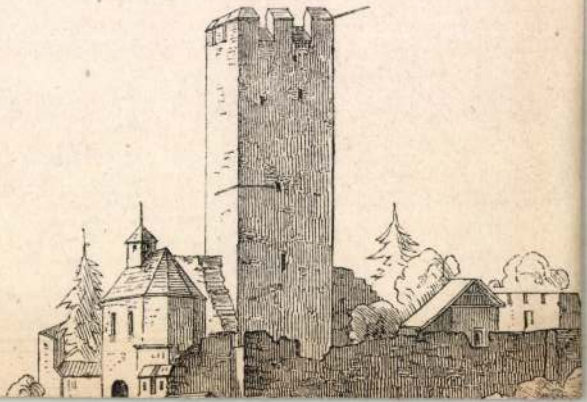

Felsőelefánti templom

l.

Balogh Erdélyi sen

271. 1.

TÖLGYESSY

Felsőelefánti pálos

kolostor

utóbb Edelsteinn
Gyulai – kastély

képe repr.

Kisszikelhatt Nagy

1064. l.

Ungvár, vár

184

Fleischer Gyula: A fehér-elefántú Gróf Edelsheim Gyulai kastély és menyezetképei.

Kny. Iparművészeti Múzeum évkönyvei
4°, 12 k., 24 l., Budapest, 1931.

Fehérelefántú Edelsheim Kastély

IICHTE
ES
NST
ERBES

D IV

GESCHICHTE
KUNSTGEWEI

ALLER ZEITEN UND VÖ

IN VERBINDUNG MIT ZAHLRE
FACHGELEHRTEN HERAUSGE

VON DR. H. TH. BOSSERT

oltár

a budavári Koronázó
főtemplomban.

Genthon István

A régi magyar festő-
művészet. Vác, 1932

93. l. és

75, 76. 4

kép

Filigrános kehely, aranyozott ezüst, harangalakú czészégo Andrers, Bécs 1856. A talpperemen: Retenta antiqua forma, addita Nova argentea Cuppa renovata. 1856 appendit 75 Semiuncias. Mag. 26·2 cm. Erdélyi munka 1480 körülről. Saténája Anders, Bécs.

Scitovszky János hercegprímás állíttatta helyre.

Gerevich PA, 188 l.

Gepold: Adatok, 26 l. – 27 l.

Thomasinovics János esztergami kanonok (1573 – 1588) birtokából.

—

A kel[illegible] – 1880, [illegible] l)

Budavári koronázó főtemplom 57×41 cm

76. Szent Péter. A felsőerdőfalvai oltár szárnyképe
1480—1490 körül

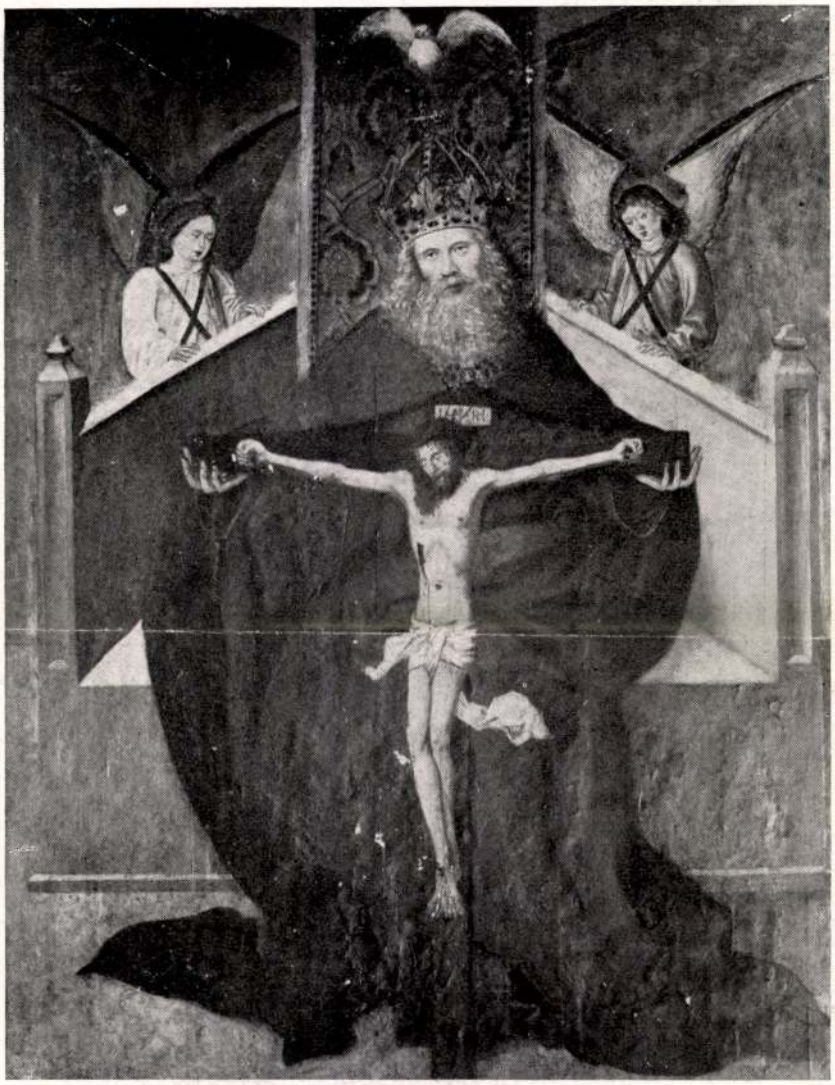

Budavári koronázó főtemplom 117×94 cm

75. A Szentháromság. A felsőerdőfalvai oltár középképe
1480—1490 körül

Felsőardófalvai

Szt Pál főoltár

Csánky Dénes

MAGYAR MŰVÉSZET

1937. 372. l

Felsőerdőfalvi rk. tem-
plom
Szepes vm.

l. Div Felsőm
185. l.

tin Massys után.

6-ban. † Antwerpenben 1530-ban.

l.

jobbrafordultan ül és kezeiben
, ki jobbjával anyjának nyakát
ányon balról, szőllőfürt és őszi
efelé néző Mária turbánszerüen
elől szétálló kék ruhát és bal
is takaró, piros palástot visel;

us pedig, ki alá gyolcslepelt
háttér aranyozott.

cm. — Lelt. sz. 4313. — Becs-
Pálffy János hagyománya 1907
. — Az átvételre és az átvétel
kat lásd a 4203 lelt. számnál. —
6-án (453–913).

ó adatok a Szépművészeti Múzeum-
ys után: Mária a gyermekkel.
vonatkozó egyéb adatok és pedig:
0–908. pag. 63. Nº 77). *Hans*
ottes mit dem Jesukinde. Ölge-
Rahmen (Schreibzimmer);
(2080–908. pag. 16. Nº 15).
ergottes mit dem Christuskinde.
Holzrahmen, dessen innerer und
t. 55 hoch, 34 breit;
ékben (1893–912. Nº I : 110).
a gyermek Jézussal;
an (2165–912. Nº I : 112). *Hans*
mek Jézussal. Fa, 57 : 35·6 cm

M.

918 (4313).

979 (105)

1/2 (2005)

Felsőerdőfalvi templom

(Szepes vm)

Marangja XVI. 4

Pajdussák 23. l.

Arany János nem maradt meg az elméletnél : a XIX. század közepén hatalmas eposztervet szőtt s ennek egyrészét művészi formában meg is valósította *Buda halálá*ban. A mai kutatás általában nem tartja lehetségesnek, hogy egy alakuló eposz körvonalait a krónikákból — tisztán esztétikai vagy filológiai műszerekkel — elő lehessen tüntetni. Sőt kitűnő filológusok, élükön Eckhardt Sándorral, kimutatták a nemzetközi mondakincs egyrészének jelenlétét a magyar krónikákban, ami arra intene, hogy nagyon óvatosan kell használni ezt a mondakincset akkor, amikor nemzeti eposz magvát keressük benne.

De a kérdésnek ez a része talán nem is döntő fontosságú. A lényeget nem érinti : azt, hogy a magyar népnek minden bizonnyal voltak mondái s valószínű, hogy epikus dalai is. A bizonyítékot itt főkép abban a feltűnő ragaszkodásban kell keresni, amit a magyar irodalom élete egész folyamán a nemzeti mondák és az epikai feladat iránt tanusít

Felsőerdőfalvi oltár

Márványoltár a XV.
századból.
A budavári koronázó
templom tulajdona.
1940-42-ben restaurálta Kákay Szabó
György.

H TIBOR

DÉSÉVEL

DESÉVEL SZERKESZTI MARIAY ÖDÖN.
MAGYAR EGYETEMI NYOMDA, BUDAPE
— LAPZÁRTA MINDEN HÓ 15-ÉN — EL
POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI CSEKKSZÁM
37.473. — KIADÓTULAJDONOS: KIRÁLY

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk viss

BILDENDE KUNST

MONATSCHRIFT — UNTER MITWIRKUN
DES PROF. TIBERIUS GEREVICH
REDIGIERT VON ÖDÖN MARIAY

ADMINISTRATION: KGL. UNG. UN
VERSITÄTSDRUCKEREI, BUDAPEST VII
MÚZEUM-KRT. 6.

JAHRESABONNEMENT RM. 20.

TARTALOM —

Felsőelefánti Vencel

miniátor

XV. 4.

lásd

Banfi-Ricordi

157. l.

lásd míg Vencel

alatt is

12 cm.

SÁSZA-TARTÓ,
, vésett rajzzal.
munka, XIX. század.
t réz, átm. 19 cm.

TYATARTÓ-SZÁR,
mi figura.
század.
nag. 12 cm.

SES,
sínre járó sárkány.
század.
s réz, mag. 14 cm.

TÓ,
t tart.
század.
mag. 10 cm.

VÁNY,
lábú, két tálcával.
nag. 19 cm.

AI CSÁSZÁR,
obor.
század.
nag. 23·5 cm.

Felsőeőri Fülöp Elemér
vaobrán

Magyarság

1934 I. 14.

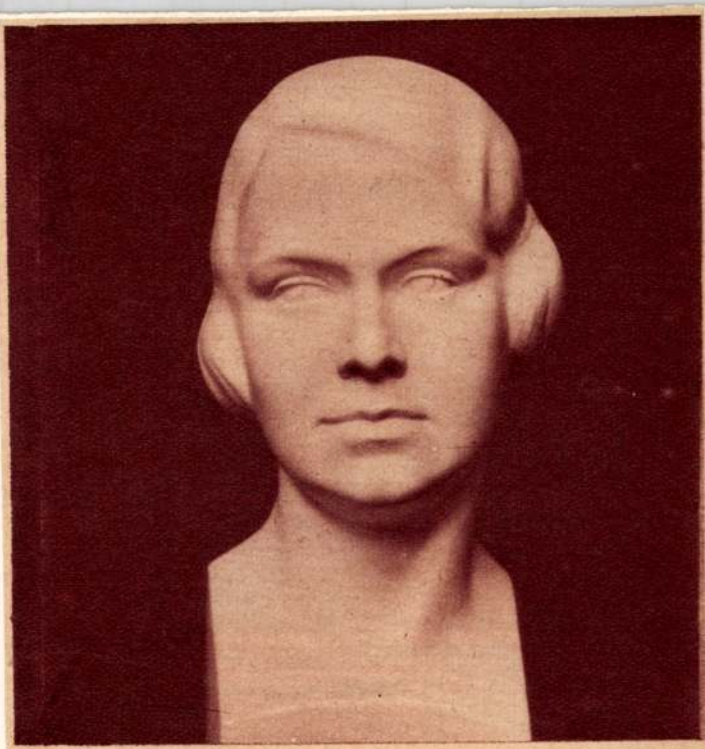

Felsőeőri Fülöp Elemér: Tanulmányfej

FELSŐŐRI FÜLÖP ELEMÉR, iparmüvész

Madarassy/Machovits/Walter éremmüvésznek volt a tanára 1923-ban a budapesti iparrajziskolában. ? 79.old. 1.jegyz

SOÓS GYULA: Madarassy Walter éremmüvészete 79.old.

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY, LXII-LXIII.évf. 1963-64. Akad.Kiadó, 1964

A szombathelyi premontrei diákok hősi emléke
Felsőeöri Fülöp Elemér alkotása

Felsőcőrsi Fulöp Elemér

Szerepelt a Műcsarnok Tavaszi tárlatán.

PH 1927. IV. 2.

Felsőöri Fülöp Elemér

— **Győri kiállítás.** Győrben vasárnap, január 25-én délelőtt 11 órakor nyílik meg *Edvi Illés* Ödön festőművész kollektiv kiállítása. A tárlaton részt vesz Ady szobrával *Felsőöri Fülöp* Elemér és érdekes grafikai anyaggal *Paulovics* Pál ismert grafikus-művész is. A kiállítás február másodikán zárul.

N.U.931.I.23.

P.H.931.I.23.

M.931.I.23.

Felsőeőri Fülöp Elemér MDK

Anna leányom I-II, gipsz

Mücsarnok 1942 Tavaszi kiállitás

Felsőeőri Fülöp Elemér MDK

Zadravecz István, gipsz

Tanulmányfej, gipsz

Prohászka Ottókár, gipsz

Műcsarnok 1941 Arckép kiállítás

Felsőeőri Fülöp Elemér

MDK

Prohászka, gipsz

Mücsarnok 1941 Jubileumi kiállitás

felsőeöri Fülöp Elemér szobrászművész

N. U. 931. V. 14

— **Meghosszabbították a székesfehérvári Prohászka-kiállítást.** A Fejérvármegye törvényhatósága által rendezett Prohászka-emlékünnepély alkalmából a székesfehérvári Szent István-terembe meghivott Prohászka-kiállítást, tekintettel a *Szociális Missziótársulat* székesfehérvári zarándoklatra, meghosszabbították s igy felsőeöri *Fülöp* Elemér szobrászművész és *Kunwald* Cézár festőművész nagyszerü alkotásaikkal a kiállításon ismét szerepelnek. A kiállitást *Gyulay* Dezső Keresztelő Szent János sorozata egészíti ki. A Szent István-teremben kiállitott müvek *megtekintése dijtalan és a zarándokok számára egész nap nyitva van.* A kiállitás megteremtését *Széchenyi* Viktor gróf áldozatkészsége tette lehetővé.

N.U.931.V.14.
N.U.931.IV.11.

N.U. 971. V. 14.
N.U. 971. IV. 11.

MDK

Felsőeőri Fülöp Elemér

Képmás, gipsz.

Téli Kiállitás. 1935. nov.-dec. Mücs.

12.1.

MDK

Felsőeőri Fülöp Elemér

Balassa János siremléke

Müvész Élet 1933. 2. sz. 4.l.

MDK

Felsőeőri Fülöp Elemér

A népfelkelő, gipsz

Az 1921.évi őszi kiáll.tárgym. Műcsarnok.1921. nov. lo.l.

FELSŐEŐRI FÜLÖP ELEMÉR

Mayer Edith

KMTárs.1928/29.téli kiáll.

MDK

Felsőeöri Fülöp Elemér, szobrász.

Mayer Edith szobra./Fej/. Repr.

KMTárs. 1928/29 téli kiáll.

MDK

Felsőeőri Fülöp Elemér

Balassa János siremléke

Három téli kiáll. Csallóközi Farkas L.: Műcsarnok.
Művész-Élet 1933.II.2.sz. 4.l.

MDK

Felsőeöri Fülöp Elemér

Gróf Klebelsberg emlékmü, repr.

A költő halála, repr.

Művészet 1936. 39, 47.l.

MDK

Felsöeöri Fülöp Elemér,

dr. Kacziány Géza.

A Tavaszi Tárlat portréi.

Képzömüvészet .1929. 18.sz..

MDK

Felsőeőri Fülöp Elemér

Ady-siremlék terv, gipsz

KMT 1928. tav. kiáll. kat. 18.1.

MDK

Felsőeöri Fülöp Elemér, szobrászm.

két kis szobra a mester kvalitásait igazolják.

/sy./: A Műcsarnok téli tárlata.- Szobormüvek.
Képzőmüvészet.1929. 16.sz. 25-28 l.

MDK

Felsőeöri Fülöp Elemér, szobrászm.

A költö halála. Repr.

Műcsarnok. 1932. febr.-márc. Kat.

LSŐEÖRI NAGY András mérnök XVIII. kd. MDK.

Tóth András: Polányi Béla: A mérnöki szervezet kialakulásának előzményei Buda és Pesten. Tanulmányok Bp. múltjából. 1956. XI. köt. 93. l. (51. jegyzet)

Felsőeőri Fülöp Elemér MDK

Siremlék, repr.

Műcsarnok 1929 tavaszi kiállitás

Felsőeőri Fülöp Elemér zobránmüvén.

Meyer Nemzet.
1947. VIII. 28.; III. évf. 194. n.
(: Riport. :)

felsőeöri Fölüp Elemér MDK

XII.Pius pápa, repr.

Mücsarnok 1943 tavaszi kiállitás

felsőeöri Fülöp Elemér MDK

Dante, bronz

Műcsarnok 1943 tavaszi kiállitás

Felsőerdőfalvi Szentháromság-oltár

a Gyessi koronázó fő-
semplomban.

Repr.

Szépm. Muz. Évk

VIII. 62. l.

M.D.K.

Felsöerdöfalvi festö

/ 1490 és 1500 között/

Szentháromság -oltár
Középkép: A Szentháromság két angyallal,
bal szárny: Evangelista Szt. János,
alatta: Szt Péter
jobb szárny: Keresztelö Szt. János,
alatta: Szt. Pál
predella: Szt. Veronika kendöje

Az Esztergomi Képtár Keresztény Muzeum Képtára, Bp. 1964

142.1.

Felsőerdőfalvi festő M.D.K.

14:o -s 1500 között Szentháromság-oltár / a Szepes megyei Felsőerdőfalváról /

repr.

Az Esztergomi Keresztény Muzeum Képtára Bp. 1964.

.42.1.

Felsőerdőfalvi festő M.D.K.

14:o -s 1500 között Szentháromság-oltár / a Szepes

megyei Felsőerdőfalváról /

repr.

.42.1.

Felsőerdőfalvi Szentháromság oltár mestere ?

MDK

Az 149o-15oo körül készült felsőerdőfalvi oltárra vonatkozó adatok az Adattárban: Az oltár két külső szárnya festetlen.1896-ban került a Mátyás templomba.1943-ban Kákay Szabó György restaurálta..
Képek:1.Szentháromság.2.Ev.János.3.Szt.Péter.
4.Ker.Szt.János.5.Szt.Pál.6.Veronika kendője.

Az oltárra vonatkozó irodalom.

Radocsay Dénes: A középkori Magyarország táblaképei. Bp.1955.3o3.l.

2. Felsőerdőfalvi Szentháromság oltár mestere

MDK

Stilusára a szepeshelyi Mária koronázása oltár mestere volt hatással. /1490-1500/

Szentháromság oltár reprodukciói könyvben:

Szent Péter CXXXVI. tábla

Ker.Szent János CXXXVII. "

Mester müvészetének jellemzése.

Radocsay Dénes: A középkori Magyarország táblaképei. Bp.1955.126.l.

Felsőfüldi román

fasemplom

Repr.

Balogh fatornyok

49. n. Elp

Kendermáli Petru

és Egregyi Nyiku-

láj műve 1727.

HAJDÚBÖSZÖRMÉNY

Felsőfüldi oláh
fatemplom
jelenleg Bukarestben

Viski Károly dr.:
Templomok és cin-
termek. Bpest. 1936.
8, 9. l.

Felsőgagy

l.

Csikvári Abaúj

176-l

Szalay: A tatárjárás V. 79

Felsőgagyi Rk.

templom

Az egyházi Község
1755-ben alakult újra.
Templomát 1844-ben
földrengés rongálta.
A templomot 1939-
ben renoválták.

Csíkvári Ábrány

n. a. 57. h.

Felsőgagy, benczés templom

FELSŐ-GAGY (Abauj.)

Egykori benczés-templom és apátkáp részletes rajzai.

Gerecze, 1906, 6 l.

Felsőgagyi műemlékek

FELSŐGAGY (Orbanyi)

R. M. tpl

Ráth Károly: Az egri püspöki megjében fekvő templomok a XVII-ik század végén. Magyar Sion, VI-Esztergom, 1868, 273 l.

FELSŐGAGY (Abauj)

R. K.

Templom, XVIII sz, szentélyben Gagyi László címeres sírköve, 1332 (Majusculák: Hic · est · sepultus · magister · Ladislaus · filius · magistri · Petri · de · Gadgi · interfectus · per · turcos · die dominico · post · festum · sancti · Jacobi · apostoli · in Gerra (egy szó olvashatatlan) anno · domini · MCCCXXXII.

Csoma József: Magyar sírkövek. TVRUL, V – 1887, 117–120 l. (képe 118 l), 181 l. 182 l.

FELSŐGAGY

Tpl, Gagyi-sírkő, 1332.

Folyóiratok szemléje. Századok, XXI – 1887, 865 l.

FELSŐGAGY

Templom, vízkő

Régi magyar vízkövek. TURUL, VII — 1889, 196 l.

FELSŐGAGY

Templom: Gagyi-sírkő

– Rh: Könyvismertetés. ~~[illegible]~~ Jurul, VII – 1890, 223 l.

FELSŐGAGY

Templom, Gagyi-sírkő

Csoma József: Az Aba nemzetség czimere. TURUL, XI – 1893, 50 l. 51 l.

FELSŐ-GAGY. /Abauj./

R. K. templom a XVIII. sz. közepéről.

Gerecze, 1906, 69 l.

FELSŐ-GAGY (Abauj.)

Gagyi László sírköve 1332.

Genevre, 1906, 69 l.

FELSŐGAGY

Fpl. Gagyi-sírkő

Csoma József: A magyar heraldika első két vzázada.
TURUL, XXVI – 1908, 7 l.

FELSŐGAGY (Abony)

Rép. tpl

Ráth Károly: Az egri püspöki megyében fekvő templomok a XVII-ik század végén. Magyar Sion, VI- Esztergom, 1868, 273-l

FELSŐ-GAGY. (Abauj)

Egyházi apátság.

Gerecze, 1906, 69 l.

Felsögallai sk templom

Ep., 1794

l. Mohl Tata

2 ig. l.

A Magyarországi

PROHÁSZKA KÖRÖK

alakuló ülése 1935. október 2-án, (szerdán) délután $^{1}/_{2}$5 órakor a SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT díszter-mében. (Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. szám.)

Felelős kiadó: Kézai Béla. Stephaneum r. t. Budapest.

Felsögelleri Antal
grafikus l.
Antal E

Antal
Felsögelleri Lorand
festö l. Antal L.

MDK

Felaőgelléri Antal Lóránd

Hazatérők, olaj

Faluszéle, "

Kőszegi határ, "

M. Képirók kiáll. N. Szal. 1934. márc.

9 l.

MDK

Felsőgelléri Antal Elemér

Zsellér, linól.

Hazafelé, "

M. Képirók kiáll. N. Szal. 1934. márc.

9 l.

Folsögellérí Antal Elemér

Baellér, Linól.

Baratfelé, "

M. Képirók Kiállí. M. Szal. 1934. márc.

9 l.

Felsőhényi Antal, [festő] MDh

A fegyverneki képzőművész szakkör vezetője.

–: Esti órák Fegyverneken

NÉPSZABADSÁG, 1961. dec. 19. [Vidéki]

Felsőhernád pusztai rk. tem-
plom-rom
(Pest vm)
l.
Chobotvác
285. l.

Felsőlutka

l.

Csikvári Ábrahám

176. l.

~~Várad l. Nagyvárad.~~

Felsőidecsi kehely

l.

Balogh Erdélyi ven

330 l.

Felsőkáinyai
templom
harangjai.

l. Arch. Ért
1920 – 22. l.
112. l.

Felső Kásmárk. Abaaj torna

ref templom

Miskovsky 1876.

8 mm = 1 m

1) alapvaja is déli homlokrát.

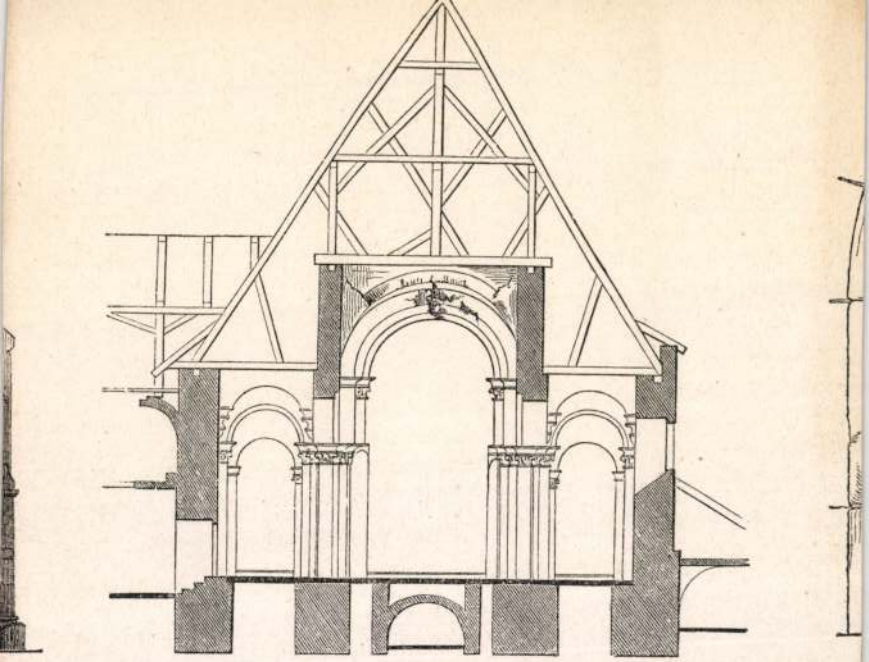

10.

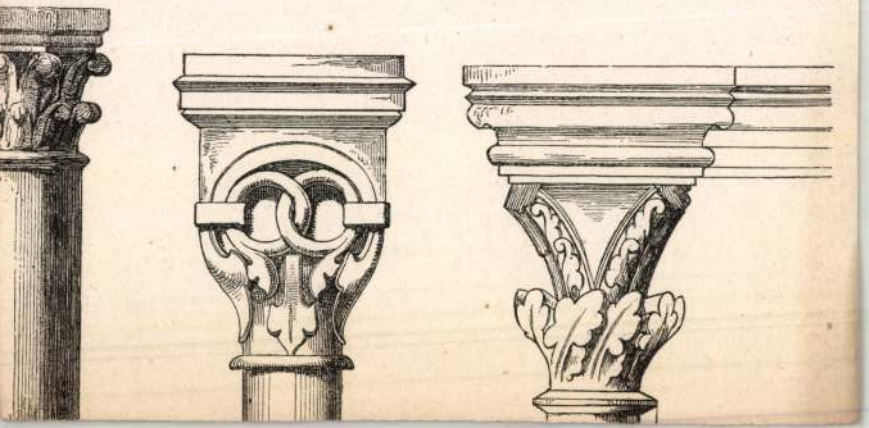

FELSŐKÁSMÁRK

templom

Henszlmann Imre: Évi jelentés. AE, XI–1877, 3l.

Felsőkázsmárki ref. templom

FELSŐKÁZSMÁRK (Abauj)

Gotikus templom

Henszlmann Imre: Hazi műemlékeink kiva-
talos osztály ozása. AÉ, VI – 1886, 337 l.

Felsőkázsmárk
ref. templom

FELSŐ-KÁZSMÁRK. (Abauj.)

Gr. ref. czinterem, lapos mennyezetü templom.

Szerecke, 1906, 69 l.

Felsőkéked

1

Csikvári Ábrány

176. l.

Szeffi: A világ csodái V. 79.

Felsőkisbisztra

(Bereg m.)

Gör. kath. templom.

l.

Lebereglelkészségek

101, 102. l.

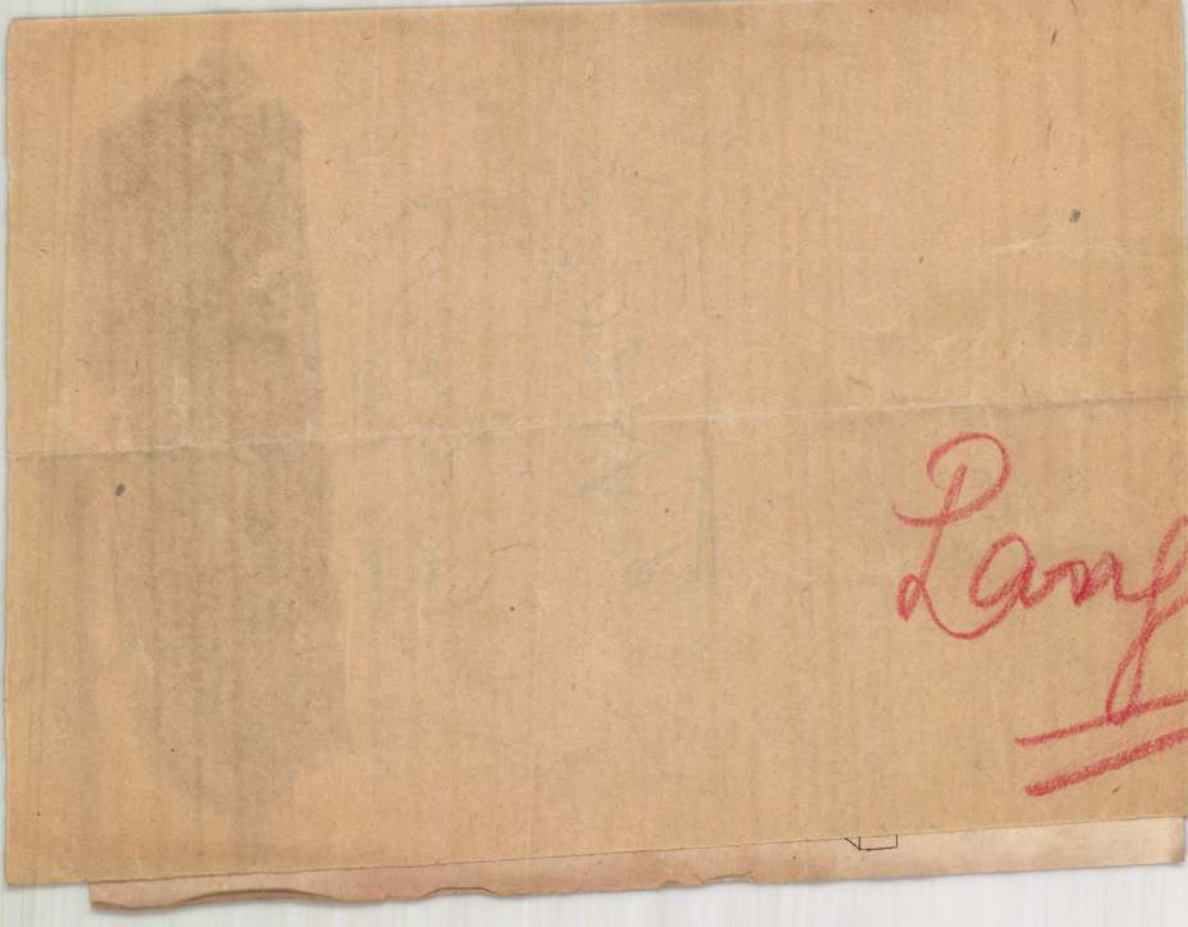

Felső "Korompai"

egyházi emlékek

l.

Jedlicska II.

178. l.

Férfi Kepe.

290 Hollandi festő 1626-ból

Felsőkövesdi templom
(Sáros vm.)
nagyobbik harangja.
l. Arch. Ért. 1917
207. l.

Az egyes csapatnemek
neveztettek. Ekkor lép föl egy
hamar méltó társa lesz a hus
csőszök és vadászokból kelet
lag már Dózsa pórhadának is
legerősebb elemét és szétvert s
keztek volna a portyázó sz
A törvény üldözi őket, de tek
nagyaik alatt lassankint odáig
hogy minden valamire való ha
külözhetetlenekké lesznek.

A magyar drabantok
ban 1556-ban lépnek fel elős
kétszáz ilyen említtetik gróf
seregében. Ugyanígy 1552-ben
suk, hogy Schreiber Wolfga
kétszáz hajdút vezet a törökö

A huszárság azonba
magyar fegyvernem, a mely
beszéltet magáról az egész v
illetőleg legnagyobb szükség
országban nagy mennyiségbe

Beosztásukat illetőleg

t használatban az egész kor-
czél. Csak fájdalommal említ-
csatába, sem nyilvános, sem
E tekintetben
k.
ıtén ismételten
i német forma,
ıek neveztetett,
peciális magyar
entartja magát.
a nemzetet, de
él századon át
ól.
nzetet. Már az
s jobbágyaikkal
lmében szemé-
ap szintén egy
1552-iki pozso-
etett ki.
ı, ezt illetőleg
Igy különösen
yi három nem-
s vagyonosab-

Felsőkőcsényi templom
(Sáros vm)
harangja

l. Arch. Ért.
1917.
206. l.

Ugyancsak e korszakb
Első sorban kell itt említenü
képével, a melyet a mohácsi csa
viseltettek a hadi zászló iránt,
adott utasításban olvassuk: «
veszed, ha ezen is seb vagy l
hatalmat veszen tirajtatok és az
és hozzád szorítod és életedet

Ezenkívül még e korsz
ünnepélyesen leoldják, nehogy

A fegyverzetet illetőleg
kor harczászatában oly nagy
földön. Egyenes fanyele volt, a

Egyik érdekes találmány
gerendákból állt, melyeket kocs
gerendák átfúrt lyukaiba dugv
meg nem közelíthette őket.

Körülbelül hasonló ren
ellen szórtak el tömegesen a fö

E korszak lángoló vité
és lovas játékok. Gróf Batthyá

n a Neckar mentén harczoltak,
en végre a ryszviki béke meg-
ei abba a huszárezredbe léptek,
ly számára. Noailles marquis lett
res Ráttky György, Bornemissza
ó és Esterházy Dániel Francziа-
sokból szervezni a franczia had-
Royal-Nassau-huszárokat.
ább elmarad s helyette prémes

A posztót a legénység a tizen-
nczei posztó. Igy Zrínyi Miklós

zgó ütegei, úgynevezett »sereg-
arat talál fel, a mely egy percz

Felsőkustyáni rk.
templomrom
románkori

l.

Mihályifalnegyfun
22. l.

2304. Szlányi Lajos:

Parkrészlet.

A háttért elfoglaló parkban
tornyos kastélyt, mig a virányos
leányka képez csoportot. Közülök
tart, fehér derekat és rózsaszinu
tétkék ruhát; egy pedig ki fehér
laggal kötötte át, kivágott világ
visel. A szőke kisleány puffaszto
hőzött. Jelzése alól jobbra: Szlá

Vászon, méretei 96.8: 61.8 c
Vétetett a Képzőmüv. Társula
iki 90013 sz. leirattal 1200 Kán.

Feltőlánc (Burita)

R. E. templom

Abauj-Torna m.

Kis harang 1634-ből

A Ferencz-re
jében rég
Nyitra-Divék, r. k
Nyitra-Zsámbokre
Poruba, r. k. temp
Pöstyén, r. k. tem
Privigye, átalakító
Sempte, vár.
Szakolcza, r. k. t
Ferenczieck t
Szádok, r. k. temp
Szobotist, Berencs
Sz.-János-Elefánt,
Edelsheim-k
Tapolcsány, várro
Temetvény, várro
Vág-Sellye, templ
Vág-Ujhely, templ

Felsőlánc

1.

Csikvári Ábrahám

177. l.

~~Szent István V. 79.~~

Felsőlánca ref. templom

FELSŐ-LÁNCZ. (Abauj.)

R. k. templom 1776,

Gerecke, 1904, 69 l,

Felsőláposi rk.
pléb. templom
(Szepes vm)

l.

Div Felsőm
187. l –

tű börtönben jobbra „Il Zrin" (F)
si dano l'ultimo addio" egymást
ereszkedve megcsókolják. Balra
rtjára támaszkodik, beszélget az „Il
nellettök az „Il Signor Secretario Po-
diano" (D) s ez utóbbinak kisérője,
meghatottan nézik a jelenetet. Jobb-
itan dell' Honore" s kisérője áll s fo-
tal s egy sík van, míg a hátterben
rata.

nalkeretet véve 18:28. c/m.

Felső iskola

Nógrád m.

R. kath. templom

Harang, 1672-ből. Az Abaffy-család emlére

rda vármegye.

képek.
stély.

.
ély. (?)
?)
vár.
. (?)
lképek.
falképek.
mplom. (?)
emplom és falképei.
falképek.
falképek.

emplom.
om. (?)
tély. (?)

Felsőlehotai templom

falképei

l. (Áva vm)

Gerecsefalképek

487, 488. l.

ennek felirata olyan, mint a tróbbé

NB. ‖ = Ketö vo[illegible]

Sorsz.	A műtárgy származik					A mester neve és a képtárgya	festve
	S.	M.	A.	E.	azúj leltár		
	képtárból						
10	10	10	10	10	10	14·1	2·
						Első sorozat.	
1	191	-	-	-	-	Einsle Antal: 10½	
						Pyrker János László arczképe..... 9314	vászo
2	-	427	-	-	-	J. Courtois Bourguignone:	
						Lovas ütközet.....	vászo
3	-	379	-	-	-	Ismeretlen festő:	
						I. Ferdinand.....	vászo
4	-	153	-	-	-	Ismeretlen festő:	
						Zrinyi Miklós.....	vászo
5		437	-	-	-	Ismeretlen festő:	

Felső-Lendva · vasm.

vár és templom

vár. Könyöki 1885. II n.

1) a vár alapraj rav. helyszín rajz.

2) mária templom alapraj 1:200

1:200
homlokzat részletekkel

részletek 1:20.

3). Szentség ház ajtó (Kor. vas) 1/2 nagyság

4). Szentség ház fülke 1:10.

5). Szönyeg minta

6) 1" = 4° alapraj és déli oldal vár lat Ha

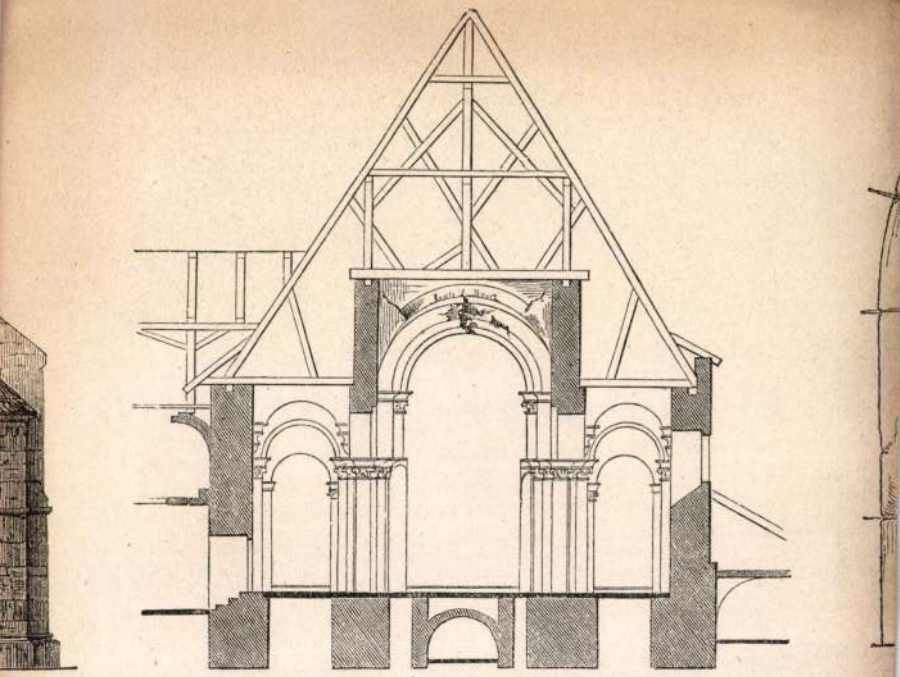

10.

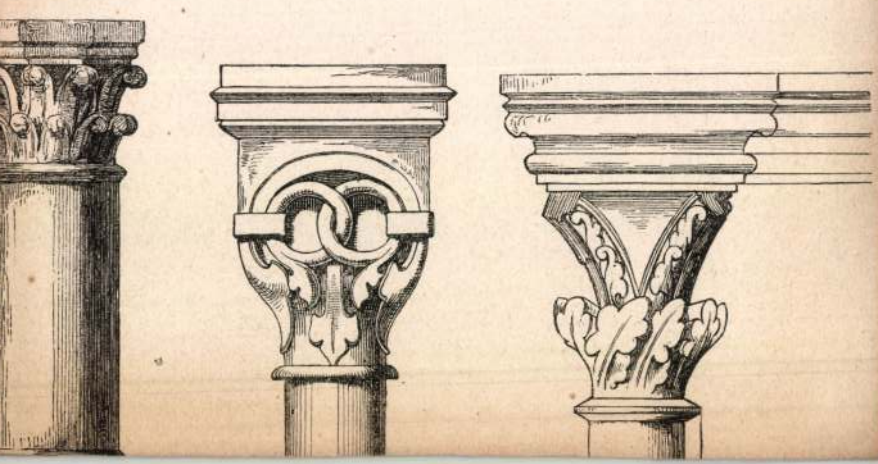

Felsőmagyarországi festő 15. sz.
első fele

Jézus születése Tempera. fa
Szárnyasoltai része M. 84.5 sz. 59.5 cm.
Vették vidéki magántulajdonból 1931-ben
Műv. M. Barátainak Egyesülete

Husz Év Szerzeményei Bpest 1934.

Felsőlövő

Ebenspanger S.

A felsőlövői tanintézetek ötven évi fennállásának története.

Petrik 1886-1900

Felsőlövői kehely

LVII

Felsőlövőről a Nemzeti Múzeumban

XIV. sz. második fele
Derecsényi: Nagy Lajos Eva. 57. Tabla

BUDAPEST
942 JUN 25. 17.
H 9 H
MAGYAR KIR. POSTA

Felsölövöi
ev. templom

(Oberschützen)

l.

Thirfelsödimantul
257-l.

Felsőmagyarországi festő

XVI. sz.

ROMANINO (GIROLAMO ROMANO DA BRESCIA)? (1484 körül — 1566 körül):
SZERELMES PÁR. Olaj; vászon
Sir Joseph Duveen, New York, ajándéka, 1930

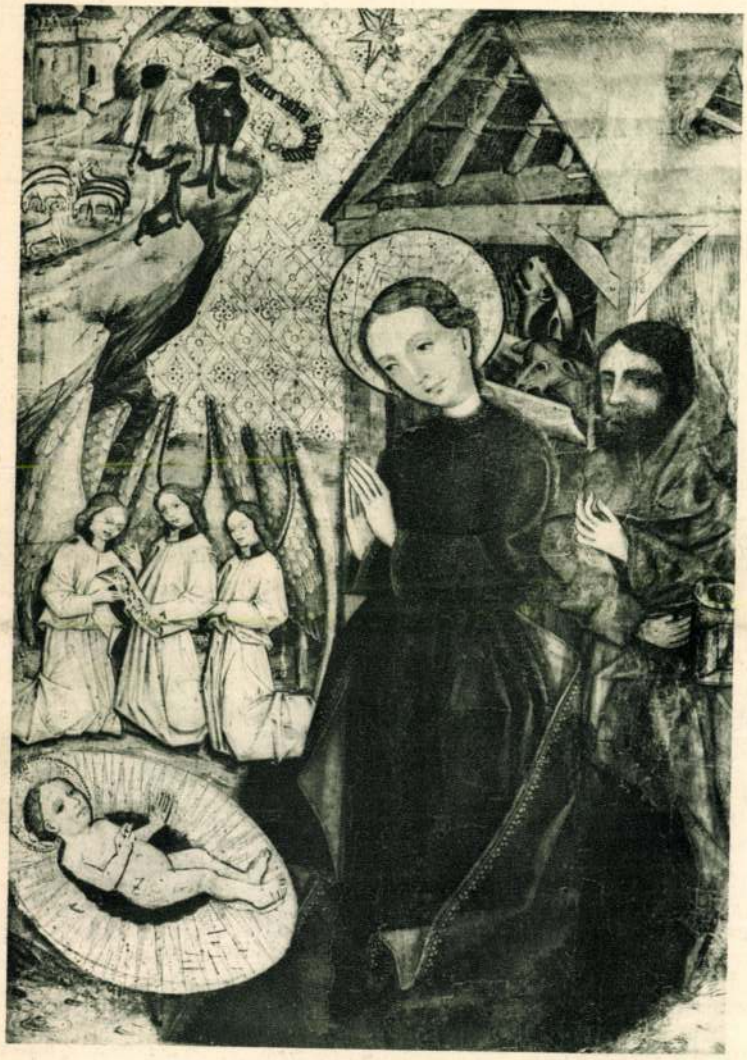

FELSŐMAGYARORSZÁGI FESTŐ, A XV. SZÁZAD ELSŐ FELÉBŐL:
JÉZUS SZÜLETÉSE. Tempera; fa. Szárnyasoltár része
A Művészeti Múzeumok Barátai Egyesületének örök letéte, 1931

MAGYAR MŰVESZET. 1941. 375. l.

A SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM ÚJ SZERZEMÉNYEI

I. KÉPEK, SZOBROK

Öt esztendei szünetelés után végre ismét összegyűlt Szépművészeti Múzeumunknak annyi újon szerzett festménye és szobra, amennyiből kiállításra tellett. Igazabban: annál jóval több is összegyűlt, annyi, hogy egyrészük (legtöbbnyire élő művészeink munkái) a kiállítás anyagának felfrissítésére volt tartalékolható. Az elmult öt esztendő nehéz korszaka volt a múzeumnak. Pénzforrásai az ország gazdasági romlásának mértékében fokonként bedugultak. Előbb az állami dotáció apadt le, azután a magánosok, a múzeum lelkes barátai és bőkezű pártfogói vonultak vissza. A csodával határos, hogy személyi képességeivel ennyit is össze tudott gyüjteni Petrovics főigazgató.

A múzeumi gyüjtés mai napság, mikor legvagyonosabb gyüjtőink alatt is meginog a föld s áldozatokkal és fáradsággal össszehordott kincseik külföldre kezdenek vándorolni, nemcsak konzerváló és gyarapító, hanem tekintélyes részében mentőmunka is. Ami ma elvész számunkra, az valószínűleg örökre elveszett. Ilyenkor érzik legfájdalmasabban, hogy boldogabb időben meg nem szerveztek — akár társadalmi úton, akár az állam erejéből, akár mind a két tényező közreműködésével — egy mentőalapot, mely arra szolgáljon, hogy a veszendő művészeti kincseket a végső pillanatban itthon lehessen tartani.

A Szépművészeti Múzeumnak másodemeleti teremsorában, egyébkor is ilyen célra szolgáló helyiségben, öt kisebb termet tölt meg a kiállítás anyaga. Két terem a régi művészet példáit — festményeket és szobrokat — foglalja magában. (Az ókori művészet körébe tartozó Kr. e. IV. századi attikai síremlék már végleges helyén áll, lenn a görög eredeti szobrok gyüjteményében.)

A magyarországi művészet emlékeinek gyüjtését, amelyet olyan szép eredménnyel kezdett meg a múzeum, a politikai állapotok fölöttébb megnehezítették, sőt éppen az igazán jelentős darabokra nézve lehetetlenné is tették. Örülni való ilyen körülmények között, hogy két értékes darabbal mégis sikerült ezt a gyüjteményünket is gyarapítani. Néhai Glück Frigyes ajándéka az egyik, a fára festett két oltárszárny. Felsőmagyarországi festő munkája és keletkezésének esztendejét a katalógus 1500 környékére teszi. Jézus Krisztus életének különböző jeleneteit festette meg az ismeretlen festő, aki minden jel szerint az egykorú német művészet tanítványa volt, sőt talán magánál is korábbi német metszetekből merítette ihletét. (Ezt a föltevést legalább is nem helyes egyszerűen elutasítani, régebbi kutatóinktól is gyanított analógiákra emlékezve, különösen pedig amióta dr. Hoffmann Edith olyan meglepő és tanulságos összefüggéseket mutatott ki újabban a régi magyarországi festés és a vele egykorú, vagy nála korábbi német grafika között.) Képünkön feltűnő az alakok ruhájának gondos rajza és a vonalak fafaragásszerű menete. Nem új szerzés, de mai alakjában mégis ujság a podolini Szent Katalin-szobor. Ez a tizenötödik századbeli szobor még a háború folyamán került a múzeumba s azóta

FELSŐMAGYARORSZÁGI FESTŐ 1500 KÖRÜL: KÉT OLTÁRSZÁRNY. Tempera; fa. Az első szárnyon fent Az angyali üdvözlet, lent Jézus születése, a hátoldalon A keresztvivő Krisztus. A másik szárnyon fent Mária látogatása Erzsébetnél, lent a Királyok imádása, a hátoldalon a Fájdalmas Szűz.
Néhai Glück Frigyes úr ajándéka, 1930

Elek Artur. A Szépművészeti Múzeum
új szerzemegei. MAGYAR MŰVESZET 1931.

Felsőmagyarországi festő: Jézus az írástudók között. (Bártfa, Szent Egyed-templom.)

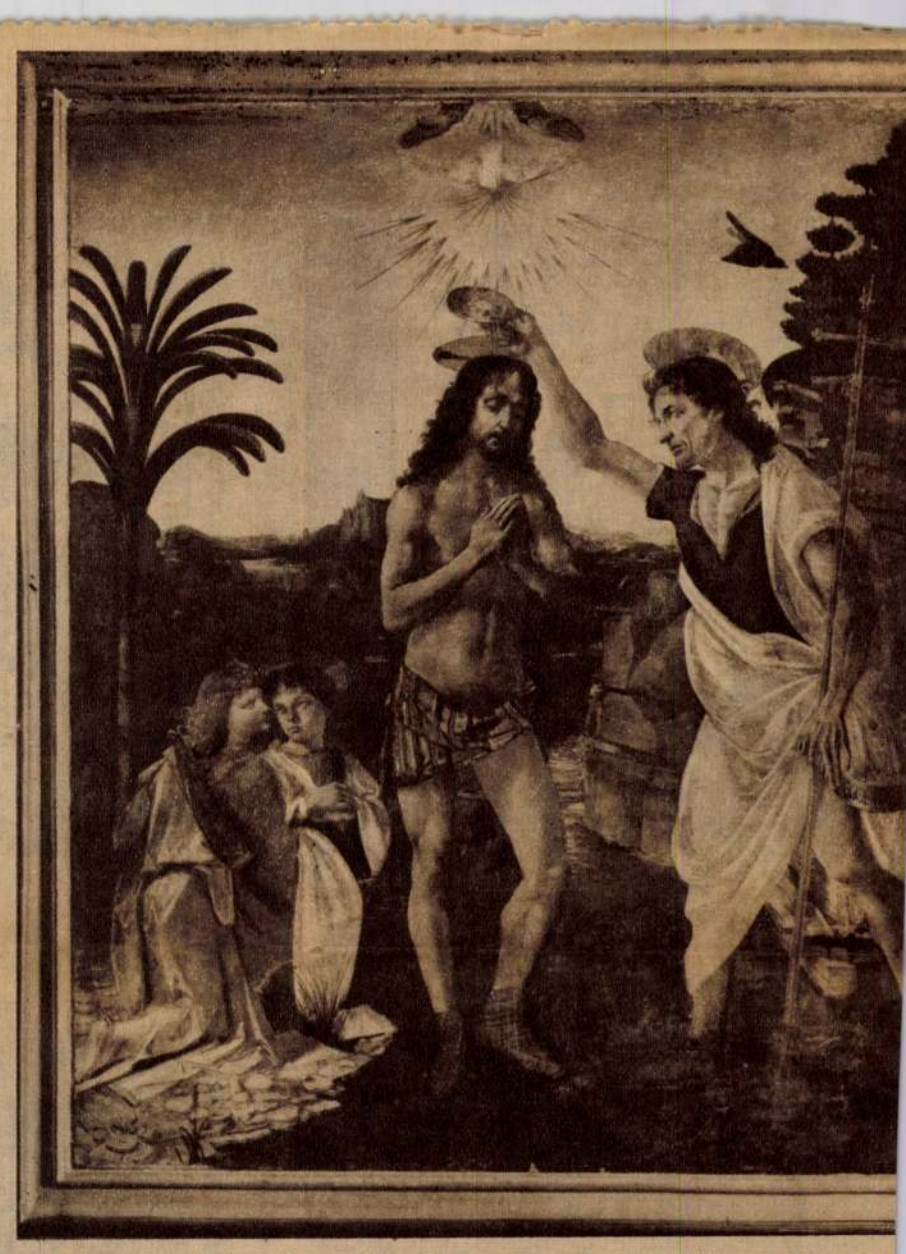

Andrea Verrocchio: Jézus megkeresztelése. (Firenze, Uffizi-képtár.)

Michael Pacher: A sátán megkísérti Jézust. (St. Wolfgang.)

ny a padovai

Felsőmagyarországi festő: A betlehemi gyermekmészárlás.
(Bártfa, Szent Egyed-templom.)

Dirk Bouts: Jézus és Szent Kristóf

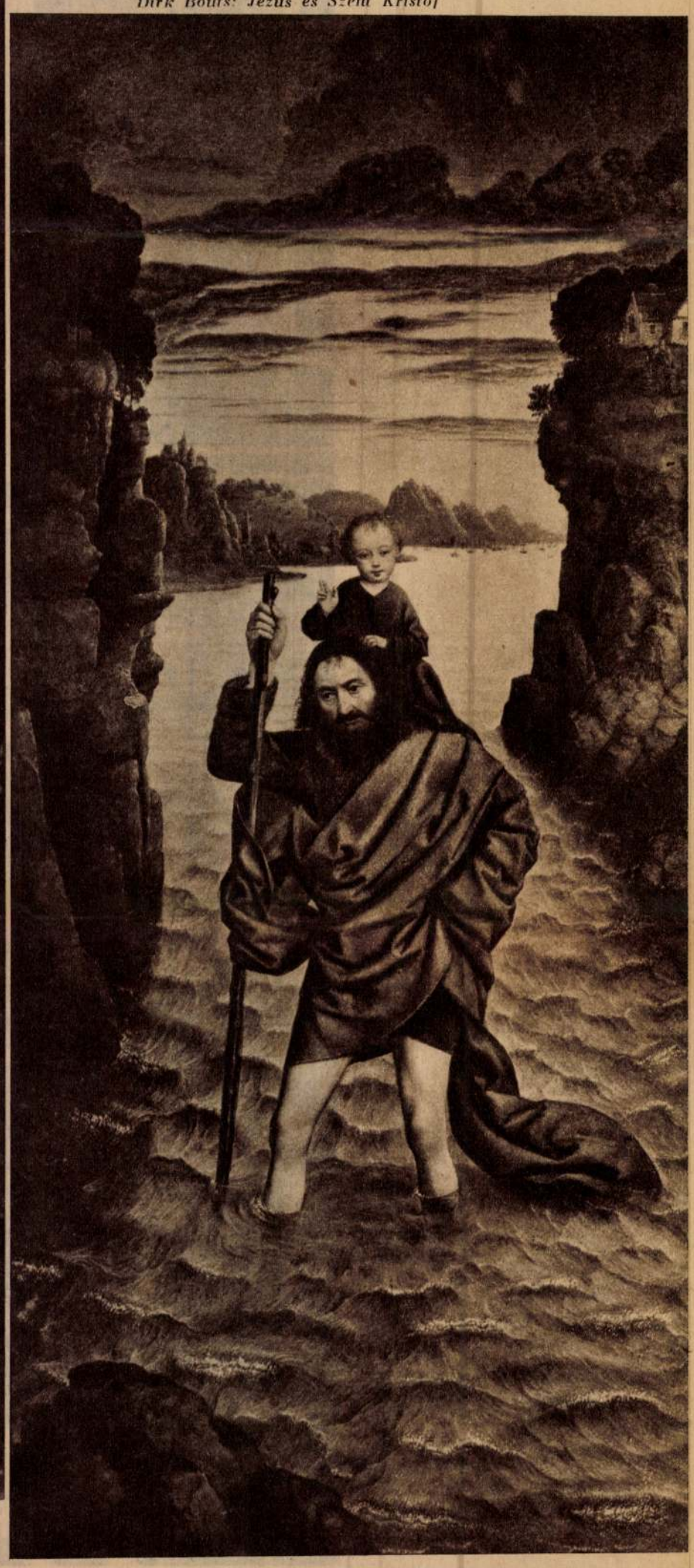

um.)

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-728
1977 JAN 2 3
KATOLIKUS SZÓ
Felső-magyarországi mester
1490 körül

1021

Bázis vagy elit kereszténység

A Magyar Püspöki Kar téli konferenciájáról közzé tett nyilatkozat késztetett arra, hogy a papírt a gépbe tegyem. Úgy gondolom, hogy még idejében kaptuk ezt az irányító, eligazító nyilatkozatot. Azt kívánjuk, hogy az engedelmesség szellemében hozza meg a Főpásztorok gondos, előrelátó gyümölcsét.

Menekülés Egyiptomba. (Felső-magyarországi mester) 1490 körül

Már negyven évvel ezelőtt egyes papi körök sokat beszéltek az ún. elit kereszténységről. Nem csak beszéltek, de valamit tenni is akartak érte. Végül nem lett belőle semmi. A hitleri Németország volt a bölcsője. A második világháború végén itthon is megszületett a kópiája. Mint afféle kópia, nem sikerült. Tíz esztendővel ezelőtt más nevet kapott a gyerek és lett belőle „bázis kereszténység". Azt mondták róla, hogy a Zsinat gyermeke. De vajon mi is ez a gyermek? Előbb negatív oldalról közelítsük meg. Nem világiapostol-képzés. Egy kisebb csoport a nagy Egyházon belül. Nem szekta, de azzá lehet. Valamiféle felsőbbrendű keresztények közössége, „akik jobban átélik Krisztust és evangéliumát." Minden mellett mégis kizárják az ún. hétköznapi kereszténveket, mintha az Isten népe nem egyetemes, mindenkit magába foglaló közösség lenne.

Csodálkozom, hogy a Teológia c. évszakos tudományos folyóiratunk, amelynek a születését — szerényen mondom — én szorgalmaztam még 1957-ben a hittudományi főiskolák rektorainak és tanárainak értekezletén és amit akkor csak Rado Polikárp tette nagyon is őszinte gondjává, pár évvel ezelőtt megjelentetett egy vitaindító cikket, amelyben a cikk szerzője azt írta, hogy Krisztus nem szerette a tömegeket, éppen ezért választott ki még a kevés 72-ből is csak 12 apostolt. A tömeg elől Krisztus mindig elmenekült a hegyekbe. Nem olvastam, hogy ennek a cikknek visszhangja lett volna. Meg is értettem a miértjét. Ha az Egyház valaha is helyeselte volna a történelem során az elit vagy bázis kereszténységet, nehezen lett volna a világ lelkiismeretét irányító, figyelmeztető szerepe. Eltekintve attól, hogy sohasem épültek volna az építőművészet remekei, a csodálatos katedrálisok. Ezek sohasem akarták az Egyház gazdagságát, hatalmát hirdetni, hanem az Istennek méltó hajlékot kívántak építeni. A valamikor még nagyon kicsi magyar kereszténység sem épített kunyhókat, hanem templomokat a mind inkább növekvő Isten népe közössége számára. A ma feltárt műemlékek, romok vagy újra épített templomok ezt igazolják. Ha a tatár és török háborúk nem döntötték volna romba ezeket az alkotásokat, akkor nem néznénk mi sem irigyen a nyugati templomékszereket, azzal nyugtatván magunkat, hogy a történelem során mindig mi voltunk a kereszténység védőbástyái.

Az is meggondolásra késztet, hogy elfogyott-e a híveink száma és olyanannyira nőtt volna az ateisták száma? Vagy olyan bőségben van-e a papok száma és növekszik-e a papi hivatások száma, hogy pazaroljunk a papi, lelkipásztori munkaerővel? Van még egy hivatalos katedránk, a szószék, ahonnan prédikációban vagy hittanórán hirdethetjük az evangéliumot. Hangsúlyozom, hogy az evangéliumot őszintén, átéléssel, meggyőződéssel. Egyszer beállított hozzám egy egyetemi tanár, aki azt mondta: „önök pazarolnak", „hirdethetnék az evangéliumot és helyette képletekkel akarnak csillogni, amihez még csak nem is értenek"! Menynyire igaza volt! Sokan hallgatták ezeket a beszédeket, de hiányolták belőle az evangéliumot, bármennyire is jól felkészült, teológiában is tudós, képzett pap volt. A prédikációban, ha hiányzik belőle az evangélium szelleme, a fizika képletei csak hamis gyémántokként csillognak.

Hányan lettek ateistákká csak azért, mert „csalódtak" az evangéliumban. Nem oldódtak meg a szegénység, az éhség, a háború problémái. Min múlott ez? Kit vonhatunk felelősségre? Nem az egyházat, de inkább azokat, akik nem, vagy nem jól hirdették és élték az evangéliumot. Most úgy gondoljuk, hogy élmények nyújtásával helyrehozhatunk annyi elmaradást? Mert teljesen indokolt, ha azt vágják a fejünkhöz, hogy az egyház mindig lemarad egy lépéssel. És ezt a lépést néha évtizedekkel kell mérni. Most a Zsinat utol akarja lépni a kort, amelyben élünk. Utól akarja lépni a fejlődő társadalmat, a természettudományokkal kezet fog, párbeszédet vállal minden jó szándékú kezdeményezéssel, hirdeti az igazságosságot. Mégis vannak zsinatellenes hangok. Az Egyházon belüli szabadság helyébe lépett a szabadosság, a „fordított gúla" egyháza pedig a tekintély elpocsékolásához vezetett. Nem szeretném saját szennyesünket tovább teregetni, még a mosott lepedő sem szép a római utcákon, hát még mennyire nem a szennyes.

A II. Vatikáni Zsinat megengedi a lelkipásztori módszerek keresését, de összhangot követel a Tanító Tekintéllyel. Ne legyünk a Zsinatnál zsinatosabbak, a pápánál pápábbak.

„Mi püspökök főpásztori szeretetünk és felelősségünk tudatában minden hívőnkben tisztelettel figyeljük Isten Lelkének működését. De éppen felelősségünk tudatában rá kell mutatnunk arra is, hogy nem hiába imádkozzuk minden nap: „ne vígy minket a kísértésbe", mert a hamisság lelke tévedésbe ejtheti még a választottakat is (Mt 24, 23.). Ezért kérjük mi, akik az apostolok utódainak felelősségteljes szolgálatát kaptuk, hallgassák meg mindenkor a törvényes főpásztorok irányító szavát, amely — biztosíthatunk mindenkit — a szeretetből és az egyházi közjó előmozdításának szándékából származik. Az elősegíti azt is, hogy e kisebb csoportok nem szakadnak ki a helyi egyházközségekből és Krisztus misztikus testének az egész földkerekségre kiterjedő egyházának a communiójából. Tehát kizárják az elszakadás veszélyét.

Amikor ezt az eligazítást kiadjuk, azt hisszük, szent Pál nyomdokaiban járunk, hogy „minden illő módon és rendben menjen végbe (1. Kor. 14, 40)". Így szól a nyilatkozat. Ezt nem csak el kell olvasni, hanem ehhez igazodnia is kell minden papnak és hívőnek.

Dr. Bády Ferenc

rolni a tehetős erdélyi urak, ahol dolguk végeztével megnézik az állatkertet, sétálnak a Práterben, táncestélyeken vesznek részt, tűzijátékot néznek. Az Erdélyben elszaporodó osztrák tisztviselők révén egy másfajta világ hatása kezd érvényesülni, mely a Kolozsváron tanuló, majd Nagyszombaton bölcsészdoktori címet szerzett ifjú Apor önkéntelen összehasonlításokra készteti. Apor István német szakácsot, német lovászt, német kertészt tartott; Apor Péter első gyermekének születésekor német kisleányruhát hozatott Bécsből. Így Apor Péter ennek a művelődéstörténeti átalakulásnak az első pillanattól kezdve koronatanúja. Ennek a korszellemnek kiteljesedéséről panaszkodik anynyit híres művében, mely az erdélyi változásokról szól (METAMORPHOSIS TRANSYLVANIAE, 1736.).

Feleségének, Kálnoki Borbálának rokonai a Báthori. Thomori, Bánffi, Béldi, Apaffi, Bethlen neveket viselték. Így egész Erdély kultúrájának birtokosaként látta és figyelte az eseményeket. Rákóczi szabadságharcának idején két évig fogságban tartotta őt Rabutin császári ezredes, míg kellőképpen nem bizonyította az uralkodóház iránti hűségét. 1713-ban bárói rangot nyert; Küküllő megye főispánja, háromszéki főkirálybíró lesz. 1717-ben a tatárok betörése ellen sikeresen védi Erdélyt.

Ezért annál érdekesebb, hogy hatvanévesen megírja művét a sokoldalú átalakulásról szeretetre méltó konzervativizmussal. Talán egy kissé messzetűnt ifjúságát is velük együtt búcsúztatja. Ír a rang- és címkórságról, ír a vendéglátás szabályairól, ebédek és vacsorák rendjéről, ír a fejedelem, I. Apaffy Mihály étkezésének módjáról. A régi erdélyi ruhák felsorolásánál elragadja a hév és lelkesen rója a sorokat: „... Mikor az úrfiak darutollas süvegben, lódingosón, tarsolyosan felültenek üszely berzsennyel veresen festett köves, gyöngyös, klárisos szerszámokkal, aranyval szőtt portai (= török) cafrangokkal felöltöztetett lovakra — annak is homlokán bársonyra varrott, drága medallionban rakott három s néha két szál darutoll lévén — ezüst kengyelekben lábai, csizmáján aranyos sarkantyú gyémánttal vagy rubinttal, smaragddal megrakva: utána a sastollas, párduc-, tigris-, farkasbőrös szolga, azokon nagy ezüst, aranyos gombok: megugratta szép moderatioval (= mértéktartással) magát az lovon, fútták a török sipot, trombitát: — bizony akármely király udvára Európában megnézhette volna..." Megtudjuk, utazás előtt hogyan kerül a fehér cipő és a töltött káposzta a hatalmas utazókocsi illő helyére: de leírja a hintók szerkezetét és az utazás módját is. Rajongva részletezi a lakodalmak és házasságok miténtjét, a temetéseknek pedig szinte szertartáskönyvét adja.

Őszinteségével bilincsel le ma is minden olvasót. Első hallásra úgyan ki is értheti meg azt, hogy a németesedő új világ egyik friss bárója nem a jelenért lelkesedik, hanem a régit idézi? Ahelyett, hogy a jelenért lelkesedne, a közelmúltat akarja „kedves maradványai", az utókor számára áthagyományozni. Az előkelőséget azzal méri, hogy nagybátyjának 36 ezüsttányérja volt, sok aranykanala, s olyan borhűtője, „nagy öreg, melyben egy hatesztendős irányzatnak, mely használni akar a jö

Vallásossága kon
Birtokában volt a
APOR-kódex (má
előtt), mely a BÉCS
CHENI-kódexszel e
kot, s a legrégibb
fordítás részleteit
emlékezik gyermekk
gatásaira Fogarason és boldogan összegezi: „... nem vala felekezeti különbségtétel az emberek között, az akár catholicus, akár kálvinista, akár unitárius, és ha találtatott magyar, csak emberséges ember volt, egyaránt szerették magokat, együtt vigadtanak...".

A Lánchíd mellett utca őrzi emlékét. Mostantól talán jobban tudjuk, kiről és miért nevezték el. Igaz, könyve végén ő maga válaszol önmagának erre: „... Kérdheti valaki: Apor Péter, miért írtál le itt némely dolgokat, mi szükség volt aztot leírni? — Nézd meg, negyvenkilenc esztendőtől fogva a régi erdélyi szokástól mely messze mentél, erdélyi ember... azért írám le, hogy maradványaink emlékezzenek meg régi alázatos együgyűségiben (= egyszerűségében) Erdélynek gazdagságáról, az náj módi mellett való koldusságáról".

Virányi Ottó

Akarj

Akarj!
Most zárd ki a világot!
Hunyd be a szemed,
tedd össze a kezed,
akarj mélyen imádkozni!

Akarj!
Lásd meg a tiszta Fényt!
Ne tűrd meg a vétket,
ha a Lélek éget,
akarj megtisztulni!

Akarj!
Tégy félre mindent!
Tárt karja vár,
szent Szívébe zár,
akarj, akarj Vele találkozni!

Akard minden sóhajoddal!
Akard minden lépéseddel!
Akard ma és akard mindig!

Akard
a mély és szent életet!
Akard benned az Eget!
Akarj, akarj elindulni...
s az Istent végre megölelni!

S. Arnold Klára

tőművész. A szakértők több azonos képet, kompozíciót többször ugyanazon méretben is észleltek a jászdózsai képeken.

A munkálatok megszervezéséért *Bolya Ferenc* esperes, plébánosnak mondott köszönetet az érsek főpásztor.

Szmolyán József halálára

Elhunyt a Vas Megyei Katolikus Békebizottságnak egyik alapító tagja.

Szmolyán József Jenő szombathelyi egyházmegyés pap azok közé a lelkipásztorok közé tartozott, aki a nehéz időkben észrevette, hogy hazánkban csak úgy élhetünk katolikus életet, ha béke és megértés van a *püspöki karunk* és az állami vezetők között. Elsőnek sietett akkori Főpásztorához, hogy kérje és javasolja az első dialógust az Egyház és Állam között.

Ezzel a cselekedetével is és minden lelkipásztori munkájával bizonyította az egyházhoz és hazájához való hűségét. Eljegyezte magát békemozgalmunkkal, ahol megállotta mindenkor a helyét és mindenben számítani lehetett rá. Bizottsági tag volt. Egy gyűlésről sem hiányzott. Életében sok meg nem értés kísérte, de egyházhűségében, a béke szeretetében hű maradt.

A lélek mindig kész volt, csak a test maradt erőtlen. Fiatalon kellett hordoznia a súlyos betegség és magányosság keresztjét.

A Vas Megyei Katolikus Békebizottság különös módon saját halottjának tekintette őt, és temetésén méltóképpen képviseltette magát.

Vedd – olvasd!

Évközi 3. vasárnap
január 23—29.
Az evangélium Máté szerint

1. Jézus bevonul Jeruzsálembe
   Mt 21.
2. Viták a farizeusokkal
   Mt 22.
3. Jaj nektek, farizeusok!
   Mt 23.
4. A világ vége
   Mt 24.
5. Az utolsó ítélet
   Mt 25.
6. Az utolsó vacsora
   Mt 26.
7. Jézus szenvedése és feltámadása
   Mt 27—28.

Heti zsoltár: 51 (héberben 52)

Alapgondolata: A bűnös büntetése, az igaz jutalma.

„Hagyjátok, hadd nőjjön föl mindkettő az aratásig. Aratáskor majd megmondom az aratóknak: Előbb a konkolyt szedjétek össze és kössétek kévébe, hogy tűzre kerüljön, a búzát pedig gyűjtsétek csűrömbe." (Mt. 13, 30).

Évközi 4. vasárnap
január 30 — február 5.
Semmi sem új a nap alatt

1. Minden csak hiábavalóság
   Préd 1—2.
2. Mindennek megvan a maga ideje
   Préd 3—4.
3. A kapzsiság és életöröm
   Préd 5—6.
4. A bölcs mértéktartás
   Préd 7.
5. Örülj az életnek
   Préd 8—9.
6. A bölcs és ostoba magatartás
   Préd 10.
7. Féld Istent, mert eléje kerülsz
   Préd 11—12.

Heti zsoltár: 55 (héberben 56.)

Alapgondolata: Hívő bizalom Istenben.

„Mondom nektek, barátaimnak: Ne féljetek azoktól, akik megölik a testet, de aztán semmi egyebet sem tudnak tenni...

Felső-magyarországi ismeretlen mester

XV. század, műve: fából faragott Feltámadott Krisztus az Ybl gyűjteményben van.

Horváth György: „Komaramúzeum" hézes fehérvárott Magyar Nemzet 1968. márc. 7. 4. o.

gradus, per quos gradimur ad altare S. Stephani Protomartyris. In cuius circumferentia apparent quidem nonnullæ litteræ goticæ, sed propter attritionem iam minus legibiles. In medio eiusdem est insigne, cui incisa est manus cum chyrotheca, florem tenens, brachi vero supremitas corona redimita visitur.»

A hatalmas vörösmárvány lap (2·25 x 1·10 m.) ma is régi helyén fekszik, a templom jobboldali hajójában, szemben az oltárral. Köriratából már semmi sem látszik, teljesen lekoptatták a járó-kelők léptei a másfélszáz év előtt még kivehető betüket. Az erősen kidomborodó czímer azonban még teljesen ép. Sajátságos és egészen szokatlan előállítás: bemélyített kettős ívű paizsra van helyezve a csúcsba menő kerekaljú czímerpaizs. Maga a czímer: a bal sarokba helyezett koronából lefelé növő s derékszögben hajló, keztyüs emberi jobb, a mely markában leveles száron ülő máktobozt szorít.

A sírkő feltünő hasonlóságot mutat Szántói Ambrus váczi prépost és esztergomi kanonok († 1483. ápr. 21.) azon sírkövével, melyet Máthes közölt (Veteris arcis Strigoniensis descriptio. Strigonii, 1827.) rézmetszetben. Az is ilyen alakú vörösmárvány lap, bemélyített, bár nem paizs formájú, alapra tett csúcsíves paizszsal, sőt még a czímer is sokban hasonlít a győri emlékére: a bal sarokból felhők közül kinyúló pánczélos bal kar egy ágat (?) tartva. De az esztergomi kőnek meg van a minuskulás körirata, míg a győrié hiányzik s a czímer tulajdonosát megállapítani nem sikerült.

A sírkő készítésének ideje 1470—1500 közé eshetik, hasonló előállítású sírkövek ez időből különösen Alsó-Ausztriában gyakoriak.

Ennyi mindössze, a mi a fényes győri egyház középkori síremlékeiből fenmaradt. Pedig bizonynyal jóval több volt, s hogy nincs, nem az idő romboló munkájának, hanem az emberek tudatlanságának és kegyeletlenségének tudható be, ki tudja, hány lappanghat még a falakba beépítve, a melyeket talán egy jövő restaurálás, a melyet a hatalmas templom meg is érdemelne, napfényre hozhat.

Varju E.

FELSŐMAGYARORSZÁGI RÉGI HARANGOK ÉS HARANGÖNTŐK.

Az Archæologiai Értesitő XV. kötetében ismertettem a kassai székesegyház északi melléktornyának egyik, 1631-ből származó, kis harangját, a mely alkalommal annak öntőmesterét, *Wening János Tamást* is bemutattam, ki Kassán húnyt el 1633-ban.

Wening János Tamásnak 1632. január 23-án kelt testámentomából* kitűnik ugyan, hogy külföldi, nevezetesen német eredetű, mert a testámentomban «Németországban lakó rokonainak» testál egyet-mást, mind a mellett akkor még nem tudtam constatálni illetőségét s meghatározni azt, honnét került Kassára.

Ujabban ennek is nyomára jutván, itt közölhetem, hogy Wening gráczi illetőségű és bronzöntő családnak egyik tagja volt.

* Kiadva egész terjedelmében: Arch. Ért. XV. 239—241. l.

Arch. Ért. 1897.

A fáradhatatlan Rómer «Ejszaknyugati útam» (Budapest, 1879.) cz. dolgozatában említette először, hogy a müncheni kir. könyvtárban Miklósnak egy kéziratos munkáját sikerült feltalálnia, a melyből megismerjük a püspöknek sírkövén elhallgatott családi nevét. A *Compendium Moralis Theologiæ* címet viselő kézirat kolofonja szerint ugyanis azt Garai Miklós nádor számára szerkesztette *Nicolaus Ceresensis episcopus, Sacræ paginæ doctor, cognomine Venator, natione de Vngaria.*

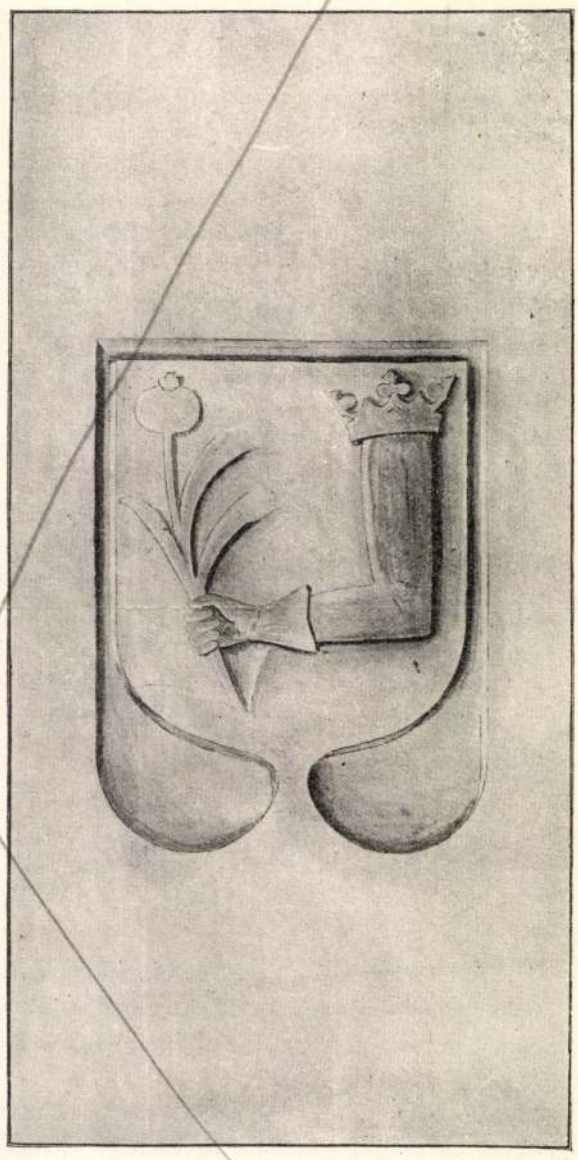

Egy hosszabb értekezést szentelt Rómer a ceretai püspökségnek is (Egyházművészeti Lap, VII. évf.), mely iránt érdeklődését épen a Miklós püspök sírköve keltette fel. Bebizonyította, hogy a kérdésben forgó Cerete nem, mint Károlyi írta, a siciliai-ceretana, hanem a moldvaországi Szeret, hol a XIV—XV. században egy magyar fenhatóság alatt álló püspökség volt.

Rómer Gams (Series Episcoporum) tekintélyére támaszkodva, nem merte e Ceretát az oklevelekben gyakran említett Argossal azonosítani, a melyet Gams tévesen egynek vett a milkoviai püspökséggel, holott az a ceretaival ugyanaz.

Ezen argosi, vagy szereti püspökség a Tangl által kiadott XIV. századi provincialéban* mint a kalocsai érsekség suffraganeusa szerepel. Alapítása még a XIII. századra esik; 1332-ben helyreállítja XXII. János, az 1345-iki tatárdúlás után pedig VI. Orbán pápa.**

A székesegyház harmadik középkori sírkövét Károlyi idézett munkájában így írja le: «Septimus lapis adjacet à dextris cryptæ secundæ, quæ habetur ante

* Tangl: Die Päpstlichen Kanzlei-Ordnungen. Innsbruck, 1894.
** Aldány: A nyugoti nagy egyházszakadás története. Budapest, 1896.

Bruno Bucher «*Geschichte der technischen Künste*» III. kötetének «Bronze, Kupfer, Zinn» fejezete alatt a 91. lapon, idézve Wastlernek «Die bronz. Brunnenlaube im Hofe des Landhauses zu Graz» * czímű dolgozatából, meg van említve, hogy a gráczi szép kút-lombozatot, mely az odavaló országháza udvarán látható, Thomas Auer és *Marx* vagy *Max Wenning*, «beede Giesser alhie», miként magukat írták, készítették 1590-ben.

Alig lehet kétség az iránt, hogy a kassai s a gráczi mester összefüggésben áll egymásssal s pedig a legnagyobb valószinűség szerint akként, hogy a gráczi kútat készítő Max Wening atyja volt Hans Thomasnak, ki mint vándorló legény jutott el Kassára, a hol a királyi öntőházban elég munkát talált. Később itt megtelepedvén, magánegyéneknek is készített egyet-mást, a többi között Kassának a már ismertetett kis harangot, Nyáry Istvánnak, a felsőmagyarországi főkapitánynak pedig két harangot, melyekért az neki 380 forintot fizetett.** A kassai kis harang Weningnek maiglan is meglévő alkotása, a Nyáry-féle két harang azonban még lappang valahol, s talán nem is fogjuk azokat felismerni, ha Wening nevének betűit vagy a kassaiéhoz hasonlóan, készítésének emlékét feliratban meg nem örökítette rajtuk.

A kassai Erzsébet-templom tornyában ezenkívül több kisebb-nagyobb harang vonja magára figyelmünket. A torony legfelsőbb részében két példány van ezekből elhelyezve. Egy nagyobb s egy kisebb. Amazon a toronyóra kalapácsa az órákat, emezen pedig a negyedórákat veri ki. A nagyobb harangnak alsó átmérője 100 cm., magassága 88 cm. Felső peremén góth minuscalás betűkből álló felirat fut körben, melynek értelme:

ave ⁘ maria ⁘ gratia ⁘ plena ⁘ dominus ⁘ tecum ⁘ ✠ ⁘ ihc ⁘ o rex ⁘
golrie (így!) veni ⁘ cum ⁘ pace ⁘

A felirat tanúsága szerint tehát e harang 1516-ban lett öntve. Nem viselvén magán a készítő mester nevét, az egykorú okmányokban kellett utána néznem, ki lehetett annak mestere, ha ugyan a harang kassai provenientiájú, a mi iránt azonban nem igen lehet kétségünk, tudván azt, hogy Kassán 1512-től egészen 1535-ig egy *Mattes Rottgisser* nevü mester működött s a ki ezen években a Seniores Communitatis tagjai között szerepel.*** Valószinű lehet tehát, hogy ezen mester készítette a harangot, mely eredetileg valóságos harangul használtatott, mert belsejében ott látjuk az ütőjének felfüggesztéséhez szükséges peczket.

A harang derekán körbenfutó s hullámvonalakra fűzött levelekből s az indák közé elhelyezett hármas pontokból álló diszitmény csekély domborodással emelkedik ki a harang testéből, de hogy a harang egykor tényleg szolgálatban állott volna, azt constatálni nem lehet, miután peremének belső szélén az ütések nyomai nem láthatók.

Szomszédja, a kisebbik harang, voltaképen nem is harang, mert a szó szoros értelmében vett ilyen czélt sohasem szolgált, de egyenesen az óra jelzésére készült. Ezt már szokatlan lapos formája s azon körülmény is elárulja,

* A Repert. für Kunstwissenschaften IX. kötetének 189. lapjáról.
** Arch. Ért. 1895. 240. l.
*** Nagy «Stadtbuch» a kassai városi nyilv. levéltárb n 201. laptól folytatólag

hogy az ütő felfüggesztésére szolgáló fül hiányzik belőle. Alapjának átmérője 90 cm., magassága csupán 50 cm. Felső peremén e lapidáris betűs fölirat fut körben :

IN · CASCHAV · IST · DISER · ƧEIT · RICHTER GEWESEИ · HERR · ANDREI · MATTERИ · VИD · HERR · ELIAS · VHRMACHER · FORMIИDER · AИNO · 1602 ✠

A harang tehát Materna András bíróságában* Uhrmacher Eliás fürmendesége mellett készült 1602-ben. Kár, hogy a harang készítőjének neve nem került a feliratba, hogy megismerhettük volna a személyiségét azon harangöntőnek, ki a *N* és *Z* betűk szárainak helyzetével nem tudott tisztába jönni s hol jobbról balra, hol megforditva mintázza azok ferde tagját a harang testére.

Bár a harang készítő mesterét megállapítanom nem sikerült, annak sajátságos szerkezetéből kitapasztaltam azt, hogy a kassai Erzsébet-templom tornyában elhelyezett óramű 1602-ben kaphatta *ütőszerkezetét*, s hogy a mai napig is meglévő két harang ezen évben helyeztetett ide az idő szabatos és kellő jelzése czéljából. Nagy a valószinűség, hogy a régebbi (most már kicserélt) óraműnek megszerkesztésében, készítésében és felállításában a harang testén megörökített *Illés* mesternek volt a legnagyobb szerepe.

A székesegyháznak északi tornyában elhelyezett harangok közül a legérdekesebb az Illenfeld Ferencz kassai öntőmester által 1558-ban öntött nagy harang, melyet Myskovszky Viktor ismertetett az Arch. közleményekben. Ennek szomszédságában függ egy apró, melyet fölirata szerint, *Sebastian Lecherer* öntött Eperjesen 1743-ban. Egy másik hasonló 1762-ből ered, felső szélén góthikus lombozattal van övezve és IESVS NAZARENVS REX IVDEORVM felirattal bir. A közbülső középfajta harang eredetileg 1644-ben öntetett, de 1820-ban átöntötték, mint ezt felirata bizonyitja :

IN HONOREM SS TRINITATIS ET B · VIRGINIS MARIAE IVDICE CIVITATIS ANNO 1644 FVSA ET ANNO 1820 TRANSFVSA PER IACOBVM WIESZNER CAMPANARVM NOSTREM CASSOVIAE 1820 CONSVLE IOANI FEDAK ET ALEXANDRO HASKE · TRIBVNO · FRANCISCO · SEN · SPERNOVITS.

A harangot tehát *Wieszner Jakab* kassai harangöntő öntötte át.

Ugyancsak kassai öntőmester volt *Carolus Eitelperger*, ki a hejczei (Abauj-Tornamegye) legkisebb harangot öntötte 1731-ben. A harangon Szt-István képével s e felirattal találkozunk :

FECIT CAROLVS EITELPERGER CASSOVIAE · P. SAMVELE TIMON · S · I · REGENTE SEMINARII KISDIANI FVSA A. 1731.

* A nagy «Stadtbuch» szerint (303. lap.) Materna Andreas 1602-ben lett először biró. Nevéhez e distichont jegyzé Bocatius János, az egykorú nótárius-poéta :

Optime Rex regum, Maternam, Christe, guberna ;
Nobiscum ut laudeis asserat ille tuas.

Tutkó József Kassa történetében Reiner Menyhértet mondja 1602-ben kassai birónak. Ebből is látható, mennyire megbizható Tutkó munkája!

A harang oldalán Szent-István király képe körül e felirás:

S · STEPHANVS REX · VNG.

Nyilvánvaló ebből, hogy a harang Timon Sámuel, a Kisdy Benedek által alapított jezsuita szeminárium kormányzója megrendelése folytán készült. Eitelperger készítette az egykori kassai jezsuita gyógyszertár bronz mozsarát is, melyet ifj. Kemény Lajos e folyóirat 1896. évi kötetében bemutatott.

A kassai öntőmesterek tevékenységéről több adattal találkoztam a városi levéltárban. Igy, miként azt már egy ízben közöltem,[1] a városi tanács 1556-ban az öntőházat, miután azt a tűzvész elpusztította, újból felépíttette. 1557. jun. 18-án Lorenz Goldschmiedt és a tanácsbeliek a pozsonyi diétán lévő Pacsner Imre kassai biró és Melczer András tanácstaghoz írják: «Weyter von wegen der geschicz giessen halben beschwert uns auch, den wie man uns fier gibt, wier ons wol yn die fünffhundert flor kosten, mit aller beschlohong wnd zw gehör.»[2] A miből nyilván kitetszik, hogy a kassaiak egy oly ágyúnak öntését akarták eszközölni, melynek összes költségei, a vasalással és minden hozzátartozóval együtt, 500 forintot tettek ki. Nem bizonyos, de nagyon valószinű, hogy ezen ágyúnak öntése Illenfeldre volt bizva, a ki ezen időben fejtette ki Kassán intenziv tevékenységét s a kinek müködését a szomszéd eperjesiek is nem egyszer vették génybe. Igy 1557. augusztus 13-iki kelettel az eperjesi biró és tanácsosok a kassaiakat kérik: «Waitter bitten wir E. N. W., *wolle dem Maister Franczen Buchsenmaister ond gisser* auff etlich tag tzue ons herauff tzu khumen vorgunnen, welches wir wmb E. N. W. inn allen guttenn widrumb vorschulden wellen.»[3] Szeptember 19-én ezzel összefüggőleg megint csak Kassához fordul[4] Eperjes s írja, hogy miután a kassaiaknak tudomásuk van arról, hogy «das negsten gelichen haben 10 Cendner kuper, die weil wir aber auch im werck sindt eÿnen stuchk vor das verlorne zu gissen, ist unser freundlich, wolt uns solches wider zu stellen und die weil wir vernemen des E. W. solche speisz ober bliben ist, so wolle ons E. W. solche speis shicken, oder geben, so wollen wir Eÿn wagen dornach schÿken.»

Illenfeld Ferencz, az aug. 13-án kért «Buchsenmaister und Giesser», meg is fordult Eperjesen, meg is öntötte a két ágyút, melyet még András apostol napja előtt befejezett, mert e napon értesitik az eperjesiek a kassai birót és tanácsot, hogy Illenfeld Ferencz öntőmesterrel két ágyút önttettek s most azok kifúrásához fúróeszközt kérnek: «Wir wellen E. N. W. mitt vorhalden, das wir itzund durch den meister Frantzen Illenfeld buchsen giesser tzuai stchüklein giessen haben lassen, und die selben aus tzueborn tzum beschues keinen tzeug auff dis mol haben, weil wir aber vorschtehen, dos E. N. W. solchen bortzeug hat ond itzund den selben nitt brauchen lest, ist onser freuntliche bitt, E. N. W. wolle onsz den selben bortzeug auff ein kleine tzeith vorgunnen, wir wellen den selben E. N. W. ohne schaden ond mitt dank widrumb tzue sthellen.[5]

1 Történelmi Tár, 1895. évfolyam.
2 Kassai városi levélt. (Nr, 1915—27. Miss.)
3 Kassai városi levélt. (Nr. 1915—123. Miss.)
4 Ugyanott. (Nr. 1915—126. Miss.)
5 Kassai városi levéltár (Nr. 1915—125. Miss.)

Illenfeld Ferencznek testvére, *András*, ngyancsak öntőmester volt Kassán s a XVI. század hetvenes éveitől működött. *Illenfeld András* öntötte 1575-ben a gönczi r. kath. templom legnagyobbik harangját, mely feliratában hagyta reánk történetét:

IESVS CHRISTVS HERI ET HODIE IPSE ET IN SAECVLA · EBR · XIII.
ABSERPTA EST MORS AD VICTORIAM · I · COR · XV.
CAMPANO OPPIDI GWNCZ * FAGTA TEMPORE IVDICATVS WALENTINI CHRISTAN · MDLXXV. CONCIONATVR CASPARVS CAROLINVS, MATTHIAS VARGA MATTHEVS * SWCH WALENTINVS SRABO ANDREAS OX HI FVERVNT ANNO EODEM CIVES * ANDREAS ILLENFELD FVNDEBAT ME CASSOVIAE ANNO MDLXXV.

A gönczi középső harangot *Wierd György* eperjesi mester készítette 1641-ben, miként azt felirata mutatja:

IN HONOREM DEI FVDIT ME WIERD IN EPERIES ANO DOMINI 1641 *

A harang feliratának többi része magyar nyelven lapidáris betükkel magyarázza meg keletkezésének történetét:

EZ HARANGOT SZENT HAROMSAG

Istennek tiszteletére eontette Gönc Varosanak kozonseges akarotokból es kolcsegevel Eperjesen 1641 die 20 octobris Szigyarto Estvan Uram birosagaban Nadasdi Andras Gencz Szent Mihaly, Tfaggias Estvan, Milipav Szent Mihalyi polgárságokban Tanácsbéli Uraimék Kovács Sz. Andras, Telczer Balint, Szőcs Benedek, Sallos Pál, Tarczali András, Olah Mihály, Szabó Ferencz, Szőcs András, Pfürmender Kadas Mihály, senior Varga Balás, Polcz Andras, Dóczi Sz. Mihalyi uraimék idejekben, Kölből Istvany és Molnar István uraimék gondviselések által.

A harangon a négy evangelistának képe van lapos dombormüben ábrázolva.

Ugyanezen mester öntötte a *mogyoróskai* (Abauj-Torna megye) gör. kath. egyház tulajdonát képező kis harangot, melynek átmérője az alapnál 52 cm., magassága pedig 50 cm. A harang függő csapját hat angyalfejet ábrázoló peczek alkotja; felső szélét az alábbi felirat foglalja el, mely alatt renaissance növénybordür, felette pedig liliompárta húzódik.

Lapidáris betükkel előállított felirata:

DVRCHS FEYVR FLOSSE ICH GEORG WIERD IN EPPERIES GOSS MICH MDCXXXV.

A kisebbik mogyoróskai harangon nincsen meg ugyan az öntő neve, de feliratánál fogva ez is eléggé érdekes. A 40 cm. átmérővel s 30 cm. magassággal biró harangocska két sorban e feliratot viseli:

MOGIO ⋘ OLEK ⋘ VASKO IVD ⋘ A ⋘ D ⋘ 1—6—2—9

E felirt értelmét így magyarázom: *Olexander Vasko judex Mogyoroskaensis Anno Domini 1629.*, vagyis, hogy a harang Vaskó Sándor mogyoróskai biró idejében készült 1629-ben.

Ugyancsak *Wierd György* öntötte a *regéczkei* r. kath. haranglábban elhelyezett kisebbik harangot is, mit felirata igazol:

GEORGI: WIERD IN EPERIES GOSSE MICH ANNO MDCXXVIII. AGITE POENITENTIAM.

(A harang átmérője: 34·5 cm., magassága: 33 cm.). A Wierd által készített ezen harangok sorozatából megállapítható tehát, hogy ezen öntőmester 1628-tól 1641-ig működött Eperjes városában; fémiparunk története szempontjából fontos volna e mester működését az eperjesi levéltárban eszközlendő kutatások által bővebben tanulmányozni, a mire fel is hívom szaktársaink szives figyelmét.

Történeti szempontból becses a regéczkei nagyobbik harang, mert feliratában megőrizte számunkra azt a tényt, hogy I. Rákóczy Ferencz fejedelem által öntetett 1667-ben, tehát Rákóczy és Zrinyi Ilonának egybekelésük első esztendejében. A harang a legkisebb fajtájú harangok közé tartozik, mert átmérője csak 72 cm., magassága pedig 69 cm.

Függő csapját ennek is, mint a mogyoróskai kis harangét, hat angyalfejet ábrázoló pálczatag képezi; felirata:

IN HONO · DEI FIERI CVRAVIT ANNO 1667 FRAN · RAKOCZY · PRIN · TRANSI ·

A hagyomány úgy tartja, hogy ezen harang egykor a regéczkei várban volt s azt onnét a vár tövében fekvő Regéczke község jobbágyai elcsenték s mindaddig elrejtve tartották, míg a Rákóczi-idők elmultával az ellopott harangot rozzant haranglábjukba büntetlenül felfüggesztették. A hejczei r. kath. plébániatemplom irattárában a «Protocollum parochiæ Episcopalis Héczensis» czímű könyv, melybe az időközönként megejtett vizitácziók s a templom történetére vonatkozó adatok vannak bejegyezve, egy 1778. május 28-án eszközölt feljegyzésében úgy emlékezik meg e harangról, hogy az «ex arce Regétz delata esse fertur.»

Bármi legyen is története, annyi tény, hogy keletkezése történetünk egy nagynevű egyéniségével áll összefüggésben; már e miatt is tehát a legnagyobb kegyelettel kell gondoskodnunk arról, hogy e műemlék valahogy veszendőbe ne menjen s a regéczkei rozzant haranglábból kivitetvén, valami más, méltóbb helyen őriztessék az nemzetünk s műiparunk történetének épülésére.

Az imént bemutatott harangokon kívül a hejczei r. kath. templom tornyában lévő harangok középsője is figyelmet érdemel feliratánál fogva, mely készítésének évét s a készítő mestert magát is elárulja. A felirat ez:

AD MAIOREM DEI GLORIAM ET HONOR B. V. MARIAE ANNO 1713 FVDIT ME MATHIAS SNOR IN HONOREM DEI.

Hogy ki volt ezen Mathias Snor, illetőleg, hogy mely városban működött, eddigelé nem sikerült megállapítanom.

Kassa. *Mihalik József.*

EMLÉKÉREM BÁRÓ BERZEVICZY MÁRTONRA 1585-BŐL.

A hazai régiségkereskedésben nem régen föltünt egy érdekes emlékérem, melyet a b·ldogúlt Egger David úr szivességéből horganyedzésben is bemutathatunk.

Az emlékérem óvális idomú szürke fémből készült és két átmérője 4·4 és 3·5 cm. Előlapján a megörökített férfi jobbra fordult arczát, szigorú profilban szemléljük, míg a mellét kissé ferdén állította a művész. Ez a férfi erős nyaku volt, haját rövid, göndör csomókban, homlokán csúcsba futónak ábrázolja a művész, arcza csontos és szikár, szeme nagy és mélyenfekvő, szemöldökét magasra emeli és homlokán ránczok jelzik, hogy a komoly férfinak gondteljes hivatása volt, sas orra, bajsza, teli szakálla, némely arczizmok erős jelzése, a szorosan csukott száj és az erős karimájú nagy fül komoly, munkaedzett férfi képét adják. Nyakából alig látunk valamit. Finom pontsorral szegélyzett mellvértje majdnem az álla alá ér; a sines vérten harántosan láncz vonul és nagyobb díszláncz csüng le a nyakáról. Vállán prémes mente féléből látunk egy darabot, hátul a kaczagány szélesebb középrészét, jobb vállán csomózott keskenyebb nyujtványát és a bal vállra átnyuló darabját szemléljük.

A körirat a háta mögött indul meg és két párhuzamos között az óvális körvonalat követve a jobbik vál alatt ér véget. Így szól: MART·DE·BERZEV I CE·BARO·AET·XLVII. Martinus de Berzevice baro ætatis 47.» Az emlékérem tulsó oldala az idők folyamában annyira lesúrlódott, hogy alig lehet hű ábráját adni; mindazonáltal úgy a köriratot mint a közép térben ábrázolt symbolikus jelenetet bizton lehet értelmezni. Felhőktől környezve közepett sugárzik a nap. Úgy látszik, hogy a magyarázó fölirat első szava ezúttal a középtéren az óvális ködgyűrű legalján állott, csak utolsó betűje vehető ki határozottan, a szó alig lehetett más mint (VMBRA)S. A köriratban megkapjuk hozzá a többi szavakat és a végén kopottan, de mégis bizton kivehető az évszám SVPERAT-CANDOR-M-DCXXXV. Az árnyat legyőzi a fény 1585. ezzel a jellemző mondattal a művész a köztéren szereplő férfit kivánta dicsőíteni.

Hogy báró Berzeviczy Márton a maga korában előkelő szerepü férfi volt, arra már Nagy Iván figyelmeztet,* mikor így szól róla: «Márton (Kristófnak fia volt ez időben a családnak fénye, melynek sugarai a külföldre is kiterjedtek.» Később a királyi magyar kanczelláriánál hites jegyző (Juratus notarius) lett és II. Miksa által udvarnoknak neveztetett ki. Végre mint erdélyi kanczellár a jeles fejedelem s később lengyel király Báthory István szolgálatába állott és elkisérte azt Lengyelországba, hol lovaggá, Dondaghi báróvá és stargardi kapitánynyá

* Magyarorsz. Csal. II. 1858. 46. l.

nevezteték ki. Meghalt 1596. február 16-ikán és április 30-ikán Maszekban eltemettetett. Ő 1577-ben Albert Frigyestől, a brandenburgi őrgróftól Leistenau vagy Rismip jószágot nyerte adományul Poroszországban, melyet neki Zsigmond lengyel király mint souverain is megerősített 1588-ban. Neve a tudományos világban is ösmeretes volt.

Nagy Iván tájékoztató adatai nyomán bővebb felvilágosításért Krakóba fordultunk, a honnan Sokołovszki Adrián egyet. tanár szives volt arról értesíteni, hogy azon lengyel szaktársak, kik Báthory István történetével behatóbban foglalkoznak, csak igen kevés adattal birják a Nagy Iván-féle tömör biographiát kiegészíteni.

Figyelmeztet arra, hogy Niesiecki közli Márton czimerét,[1] mely, mikor neki Báthory megadta a lengyel honosságot, kibővült; a honosításkor kapta a stargardi és osieki uradalmakat.

Lengyelországban elvette feleségül Dabrovszkát Wozánówból, fia János pedig elvette Kryska Dorottyát, kitől nem maradván utódja, a lengyel ág 1646-ban kihalt, a mit Nagy Iván is említ.

Báthory 1578-ik évi julius 3-ikáról való egyik levelében[2] említi Mártont. A dondaghi báró czíme a dondagheni vártól származik, ez Kurlandban Goldingen közelében állott. Egyéb birtokai Poroszországban voltak — és ezért a családtörténeti kutatásokat Kurlandban és Poroszországban kellene folytatni. Mikor Márton megnősült, akkor lengyelek, magyarok, danczkaiak és elbingiek versekben dicsőítették, melyek fönmaradtak.[3] Fiaitól is fönmaradt egy ritka nyomtatvány.[4]

Maszek iránt, a hol Nagy Iván szerint Mártont eltemették, Sokołovszki nem birt semmi közelebbi fölvilágosítást adni. Van több ily nevű falu, de mind oly vidékeken, a hol alig tehető föl, hogy eltemették, mert élete legnagyobb részén át szokása volt Poroszországban és Kurlandban tartózkodni.

Az emlékéremről magáról a tudós szaktárs csak anynyit tudott mondani, hogy az előtte ismeretlen és hogy a lengyelországi emlékérmek érdekes és gazdag sorozata még mindig várja a tudományos földerítést.

A Berzeviczy-féle emlékérem készítője a kor jelesebb művészei között keresendő; egyike volt azoknak, kik a domború mű által szabott korlátok daczára az egyént jellemző sajátos vonásai szerint életteljesen ábrázolták és helyes stilistikus érzékkel, finom tapintattal egyeztették össze egymással a valóság és a dombormüves ábrázolás ellentéteit. A szerencsés kezü művész nyomait lengyel szaktársaink annál könnyebben találhatják meg, mert alighanem ugyanő Báthory Istvánt is kétszer mintázta[5] emlékérmeken. Ezeken ismétlődik a térbeosztás, a mellkép kezelése, az arcz félképbe állítása, míg a mell (egyiken legalább) két-

1 Herbacz polszki l., II., 1839. Leyszig p. 110

2 Acta hist. res gestas Pol. illustr. XI., 1887. p. 112.

3 Epithalamia, nuptiis magnifici et Generosi viri D. Martini Berzeviceii. Equitis, S m. Poloniæ Regis Stephani per Transilvaniam Cancellarii, et Catharinæ Dameraviæ de Woianow puellæ nobilissimæ lectissimæque Voicaovii die X. Octobris celebratis, a clariss. viris scripta Cracoviæ MDLXXVIII. in 4o.

4 Carmen dial gicum a Gener. adolescentibus Joann. et Christ. fratr Berzevitiis, polonis bonarum artium in Acad. Moguntina studiosis.

Raczynszki Le medailler de Pologne Berlin. 1845. I., 238. l. 45. és 46. ábra.

harmad részt mutat és hozzájárul, hogy a kanczellár számára 1585-ben készült emlékérem méretei absolute összevágnak azokkal, melyeket a művész 1582-ben a király arczképes emlékérme számára választott. Azok, a kiknek módjukban lesz a kanczellár domború képét a királyéval az eredeti példányok vagy legalább is hű domború másolatok alapján összevetni, valószinüleg még egyéb részletes sajátszerüségekben is ugyanegy kéz művészi vonásait fogják megállapithatni.

Előttünk csak a Guilloche-szerszámmal készített Raczynski-féle ábrák vannak. Ezeken csupán a körvonalak érvényesülnek eléggé, a felület kezelésének finomságai kárba vesznek. *Hpl.*

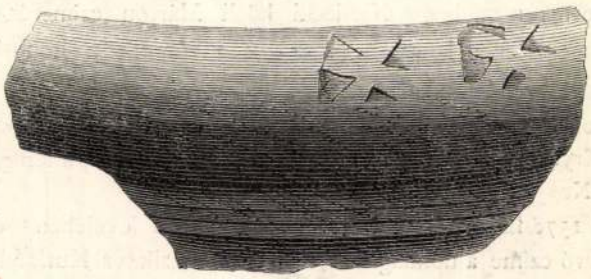

1. ábra.

2. ábra

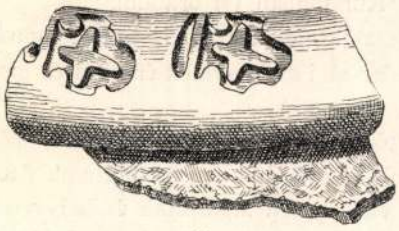

3. ábra.

4. ábra.

5. ábra.

BÉLYEGES CSEREPEK PANNONIÁBÓL.

(Lásd 381. l.)

Felsőmagyarország
fatemplomok

Zaloziecky W. R.

Gothische und barocke Holzbirchen in der Karpathenländern.
Wien 1926.

fd.

Bethlenvertmihlos

13, 34,

XXVIII, XXIX,

Felsőmagyarországi harangok és harangöntők

1320. ANTIK JELENET, ovális, festett
1695. Fekete fakeretben. Francia,
Holzrahmen. Französisch, XVII. Jh.

1321. SZERPENTINKUPA, ónfedővel és
XVIII. sz. — Serpentinhumpen mi

1322. DISZKARD, fekete bőrhüvellyel, tré
pengével. Magyar, XVIII. sz. — Prun
beschlag, mit Arabesken gezierter S

1323. KEHELY, öntött bronz, aranyozv
Kelch, Bronze, vergoldet, mit gravi

1324. KÉT GRÁNÁTOS, öntött bronzszol
zösisch.

1325. TALPAS VIRÁGTARTÓ, vörösréz,
Kupfer, durchbrochen. XVIII. Jh.

1326. ÜLŐ VÉNUSZ, öntött bronz, vör
Venus, Bronze, auf Marmorsockel.

1327. ÁLLÓ ÓRA, Boulle modoru beraká
két puttó és harsonás angyal. Jelezve:
mit Marqueterie und Bronzebesch
Französisch, Louis Philippe.

Mihalik József cikke
Arch. Ert. 1897. 342-348. l.

baluszteres szára triposzos lábon áll. Magyar, XVIII. sz.
lusterschaft und triposförmigem Fuss. Ungarisch, XVIII.

agyar, XVII. sz. — Zunftpokál der Gerber, mit Deckel,

ntött bronz. Lengyel, XVII—XVIII. sz. — Dreiarmiger
VIII. Jh.

zott bronz és vörös márvány. Empire. — Putto sitzend,
Empire.

három kürtidomu karral. Louis XVI. stilus. — Vier
XVI. Stil.

nyéllel. Egykoru tokban. Magyar, XVIII. sz. — Sechs
griff. In Etui. Ungarisch, XVIII. Jh.

ny és aranyozott bronz, hathermás óra, két szárnyas
Francia, empirestilus. — Kamingarnitur, weisser Marmor
sechs Hermen und Girandole. Französisch, Empirestil.

lt kartussal, kettős karral. Magyar, XVIII. sz. — Zwei
triebener Kartusche. Ungarisch, XVIII. Jh.

rzs mellett térdén nyugvó nőalakkal. Olasz, — Leuchter,

ız, két kezében két gyertyatartó-csészével. Olasz. —

Felsőmagyarországi

mineralogiáról

Lásd

Mencl

megjelent 1937-

ben.

Levéltári kutatás-
nak nyomát nem lá-
tom. Új műszaki fel-
vételek, szép fénszépek
régibb (magyar) és nyabb
szlovák irodalom.

(Felsőmagyarországi
remaissance építészet)

Divald Kornél A < >

Ism. Éber László dr:

Arch. Ért. 1899. 420–
423. l.

Passau látképe — Ans

Divald Kornél: A felsőmagyarországi renaissance építészet.

kny. A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet közlönye
40, 39K, 48L, Budapest, 1900.

Felsőmagyarországi renaissance építészet.

Felsőmagyarországi renaissance építészet

A felsőmagyarországi renaissance-építészet.

Divald Kornél-tól.*

I. A lengyelországi mintaképek.

Magyarország művészettörténetének alig volt korszaka, a mely kedvezőbb körülmények között s többet igérően kezdődött volna, mint a renaissance-stílusé. Az új kornak, a klasszikus világ föltámasztásában közremunkálkodó művészeti törekvései jóval korábban kerülnek át hozzánk, mint Európa összes északi országaiba. Közvetetlenül Itáliából s ennek is a modern szellemi mozgalmak kifejlesztésében a legjelentősebb szerepet játszó városából: Firenzéből ültetik át az ott született vagy ott tanult mesterek, a kiket Mátyás király udvarában foglalkoztatott. Az ország ekkor áll politikai hatalma és dicsősége tetőpontján; gazdagságán kívül a nagy király s a humanizmustól jórészt szintén áthatott főpapok és főurak példája is buzdítólag hat arra, hogy a művészeti tevékenység minálunk mindenfelé fokozottabb mértékben és új szellemben fölpezsdüljön.

Az Itáliából, a maga egész tisztaságában hozzánk került renaissance fejlődését, a kezdet kezdetén akasztja meg az erkölcsi és anyagi hanyatlás, a mely Magyarországon Mátyás király halála nyomában következett be. Első és kétségen kívül a legszebb virágait, a melyeket az új stílus nálunk fakasztott, még mielőtt új hajtásaik keletkeztek volna, gyökerestől kitépi a török hódítás.

Az építészeti alkotásokról, a melyek Hunyadi Mátyás bőkezűségének köszönhették létrehozásukat, mi bizonyosot sem tudunk. Csupán jelentéktelen töredékeik maradtak fönn. Az írott források, a melyek róluk megemlékeznek, a mint ezt dr. Pasteiner Gyula beható kritikával bebizonyította** — a műtörténelem szempontjából úgyszólván mind merőben hasznavehetetlenek: szerzőik fogyatékos művészeti ösmereteikkel Mátyás király alkotásainak jóformán csak anyagi pompáján buzdultak föl. A következtetések, a melyeket a ránk maradt gyér és homályos adatokból levonhatunk, valószínűvé teszik, hogy a renaissance művészet első korszaka Magyarországon minden tekintetben azonos lehetett a francia renaissancenak valamivel később beköszöntött első korszakával. A középkor szellemében emelt, évszázadokra szánt, bontó csákánynyal és az idők viharaival egyaránt dacoló épületeket nálunk sem rombolták le, hogy alapjuktól kezdve új, renaissance épületeknek adjanak helyet.

Az idegen virágként átültetett renaissance-részleteket: kapukat, ablakokat, az interiőrök új szellemben való díszítését a kényszerítő körülményekkel megalkudva illesztették be a csúcsíves stílus szellemében létrehozott s megmaradt keretbe, a melylyel, miként ez az 1495-ben Franciaországba átültetett renaissance-stílussal történt, idővel nálunk is bizonyára épp oly szerves harmóniába olvad s csakhamar az új művészeti irány épp oly nemzeti és jelentős válfaját hozta volna létre, mint nyugaton.

A Mátyás király halála után bekövetkezett kicsinyes viszonyok közepette hiányzottak az impulzusok, amelyek a nálunk az e korból fönmaradt részletek bizonysága szerint már meghonosodott renaissance nemzeti irányban való fejlődését előidézhették volna; nagyobb föladatok kivitelére sem nyilt alkalom, a melyek ezt elősegíthették volna. A királyi udvar elszegényedett s a letünt uralkodók alkotásainak föntartására is képtelen. A hatalmi érdekeik mohó kielégítésén fáradó főurakban sincs építkezési kedv, a mely őket arra ösztönözné, hogy középkori sziklafészkeiket, renaissance-palotákkal, maison de plaisance-szerű udvarházakkal, kastélyokkal cseréljék föl, a melyek Franciaországban az olasz renaissance-stílusnak nemzeti irányú fejlődését oly hathatósan elősegítették.

A mohácsi vész előtti időkből fönmaradt renaissance-emlékeink mind csakis részletek, a melyeket az ezzel való szerves összeolvasztásnak minden kísérlete nélkül illesztenek a meglevő csúcsosívű szerkezet keretébe. A Magyarország északi részeiben emelt új épületeket szintén a középkor szellemében tervezték s renaissance részleteik, mint a minők a bártfai városháza ajtói, ablakai merőben olasz jellegűek, itáliai vagy ott nyert kiképeztetésüknél fogva ezek közé sorozandó honi mesterek alkotásai.

A mohácsi vész a Hunyadi Mátyás király kezdeményezte magyarországi renaissance-stílus első korszakának, a mely közállapotaink sivársága közepette jelentősebb fejlődést nem mutathatott föl, teljességgel véget vet. De ha a török hódoltság határán innen: Magyarországon mindenfelé meg is szűnik a művészi tevékenység, azon túl, felvidéki városainkban a renaissance tovább él s csakhamar az ottani körülményeknek megfelelő új fejlődésnek indúl. Ebben az ezután is sűrűn hozzánk kerekedő, de az első korszak kiváló művészeinél sokkal jelentéktelenebb olasz mestereknek is lehetett részük. Főimpulzust a felsőmagyarországi renaissance-építészet azonban Lengyelországból nyerte, a hol a XVI századtól kezdve a királyi udvar Hunyadi Mátyáshoz hasonlóan honosítja meg a renaissance-művészetet. Jeles olasz mestereket foglalkoztatnak itt, a kiknek hatása alatt a Kárpátoktól elválasztott két szomszédos s egymással ezelőtt is szüntelen kereskedelmi és társadalmi érintkezésben álló országban a renaissance-stílusnak fölötte sajátos változata támad, a mely teljesen elüt a francia és a német renaissancetól s a melynek rendszere homlokegyenest ellenkezik a magyarországi renaissanse-építészet első korszakáéval.

Míg ugyanis ez utóbbiban az épületeknek strukturája csúcsíves stílű s csak a dekoratív és ornamentális elemek tüntetnek föl renaissance formákat; a modern építészetnek a XVI. században keletkezett változatában, a belső elrendezés, a homlokzatok vízszintes tagozása a renaissance-szellemnek felel meg, a díszítés elemei azonban nagyrészt romantikus jelleműek vagy pusztán szerfölött elmosodó és határozatlan renaissance-formákat, helyenként határozottan keleti jellegű, gyakran nemzeti vonásokat is tüntetnek föl.

Tudvalevő dolog, hogy az olasz renaissance-építészet változatai közül a velencei tartott meg legtöbbet a középkori díszítő elemekből. Az I. Zsigmond lengyel király által országába hívott olasz mesterek jelentősebbjei, mint a minő *Francesco della Lore*, továbbá *Bartolomeo Berecci*, mestere az 1518—1530. között épült Zsigmond kápolnának, melyet az esztergomi Bakács-kápolnával

* E közlemény bevezető részét alkotja annak a hosszabb tanulmánynak, melyet *felsőmagyarországi renaissance-építészet* címen Közlönyünk számára Divald Kornél úr írt. Mi a tanulmányt egymástól független önálló részek alakjában közöljük, hogy a nagy időközökben megjelenő folytatásokkal, igen t. olvasóinkat ne terheljük. *A szerkesztőség.*

** *Budapesti Szemle* 1893. Az építészet I. Mátyás király alatt.

MMÉE Kösz 1899.

analóg módon fűztek a krakói csúcsíves székesegyházhoz: olasz segédekkel dolgozó jelesebb firenzei mesterek, voltak ugyan; mellettük azonban, különösen az udvar példáját követve építkező főurak, főpapok és városok révén a velenceieknek s az ezekkel egy úton haladó lombardiai mestereknek még szélesebbkörű működési tér jutott. Míg az egyházi építkezésben a firenzei befolyás dönt, a világi épületek stílusát a velenceiek szabják meg, a kik Lengyelországban hamar meghonosodnak s könnyebben alkusznak meg a körülményekkel, mint hazai stílusuk tisztaságát lelkiismeretesebben megőrző toszkánai társaik.

Az a szívós ragaszkodás, a melylyel Lengyelországban épp úgy, mint Felsőmagyarországon, a kőmívesek és kőfaragók s valószínűleg a lakosság is a középkor hagyományai iránt viseltetett, szintén elősegítette a velencei befolyás diadalra jutását. Míg az egyházi építkezés terén, mely leginkább meglevő templomokhoz fűzött kápolnák emelésében nyilvánul, ezután is a firenzei befolyás észlelhető: az 1536-ban épült s az 1. ábrában előtüntetett poseni városháza Velencében tanult lombardiai mester alkotása s velencei hatás érvényesül az ezután épülő összes jelentősebb profán emlékeken is.

A régi Lengyelország most német uralom alatt álló részének e városában, Posenben tűzvész pusztította el a középkori városházat. Csúcsíves stílű maradványait az interiőrökben meghagyva a luganoi születésű Giovanni *Battista de Quadro* építette újjá, a ki itt letelepedvén, ekkor már városi építőmester volt.* A derékszögű négyszög formájú alappal bíró épületnek azóta csak az északi homlokzatába ékelt tornyát alakították át a múlt században. Változatlanul megmaradtak a hármas árkádsorból álló szép főhomlokzat karcsú oszlopokkal elválasztott félköríves nyílásai, az ezek közeiben levő stukko díszítmények és a felső árkádsort betetőző terrasz fölött kiálló hatalmas attika-szerű oromfal. Ez az egyszerűen és ízlésesen tagozott s a főhomlokzaton három tornyocskával díszített attika-szerű, magas oromfal, a mely félköríves fülkéiben freskókkal ékes, a szabadon álló épületnek mind a négy homlokzatát tetőzi be s közre fogja az épület hosszának irányában fekvő háztetőt, mely két: lejtőjével tölcsérszerűen árkot formáló, felső szélével a hosszanti homlokzat oromfalához támaszkodó, az alsóval pedig az utolsó emelet mennyezetét érintve, egymással találkozó fél nyeregtetőből áll.

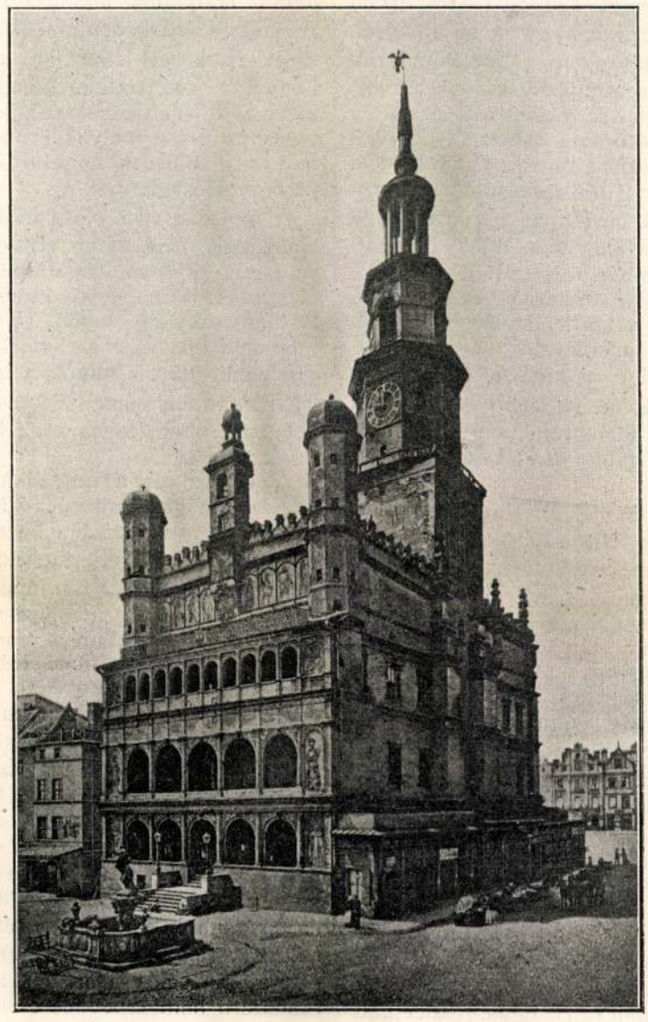

1. ábra. A poseni városház képe.

A német renaissance csúcsíves stílus ég felé törő nyereg tetejét változatlanul tartotta meg, a francia renaissance építészet pedig még hatalmasabbá s a kéményeknek belevonásával még monumentálisabbá fejleszti. A lengyel és a hatása alatt keletkezett felsőmagyarországi renaissance egészen szakított a középkori tetőszerkezettel, miáltal e tekintetben leginkább közelítette meg az olasz renaissancet; a háztetőnek kettős félnyeregfedéllel való sajátos megoldása azonban a homlokzatoknak az olasz épületekre csak nagyjában emlékeztető, lokális jellegű megoldását vonta maga után.

Miként a poseni városháza képén is látható, az oromfal koronázatát egymás mellett sorakozó apró ormok alkotják. E záradék, a mely ilynemű renaissance - épületeinken csak elvétve marad el s az oromfal óriási felszínének tagozásával együtt nálunk csaknem minden egyes épületen változó formákat tüntet föl, halványan a velencei korai renaissance-épületek bizanci eredetű félkörívalakú ormokból összerótt koronázatára, helyenként az olasz középkori erődítményeknek az északiaknál élénkebben tagozott ormóira emlékeztet. A művészi hatások előidézésére alkalmatlan tetőszerkezet elrejtésére szolgáló, emeletnyi magas, attika szerű oromfalat ily szerepben s ennyire domináló módon délen nem találhatjuk meg. Ez az oromfal, tagozásának leggyakrabban előforduló módjával, aligha nem egyéb, mint azoknak a csúcsíves oromfalaknak a renaissance szellemében átalakított folytatása, a melyek lépcsőzetes szélükön merőleges kiszökelésekkel, felületükön sekély fülkékkel vannak élénkítve s a melyeket a világi és egyházi csúcsíves építészetben mind Lengyelországban, mind az egyes megmaradt nyomokból ítélve, Magyarországon is a XV. században honositottak meg. A léctagozatok segítségével alkotott vakfülkés oromfalak jellemző példája a krakói Corpus Domini templom homlokzatán látható; nálunk a lőcsei főtemplom Szt.-György

* *Dehn-Rotfelser*: Das Rathaus zu Posen. Jahrbuch der k. Preussischen Kunstsammlungen. Berlin 1886.

kápolnájához csatlakozó előcsarnokának csúcsos oromfala mutatja a fülkés tagozás nyomát, a mely, ha a Schedel-krónikában levő rajzoknak hitelt adhatunk, a XV. században Budán is szokásos volt.

Vajjon a poseni városháza a renaissance-építészet sajátos északi változatának legrégibb emléke-e? eddigelé kétséget kizáró módon kiderítve nincsen. Részletesebben e stílus fejlődésének lengyelországi fázisait sem ösmerjük, sőt elterjedésének geografiai határai sincsenek eddigelé pontosan kiderítve. Miként nálunk, Lengyelországban is megtizedelte a pusztulás a szóban forgó világi emlékeket, a megmaradtak közül pedig csak kevésnek ismerjük keletkezési idejét, úgyhogy e stílus fokozatos fejlődését sem követhetjük nyomról-nyomra.

A poseninél valamivel később épült a hozzá hasonló kulmi városháza. A krakói posztóárusok csarnoka, a mely 1358-ban csúcsíves stílusban épült, külsejének attika-szerű oromfalakkal övezett renaissance alakját (2. ábra) az 1557. évi tűzvész után nyerte*. Ez átalakítást *Giovanni Maria Padovano* velencei építész és szobrász tervei után vitték végbez, a ki a régi falakat magasabbra emeltette s az így támadt

* *A. Essenwein.* Die Mittelalterlichen Kunstdenkmale der Stadt Krakau. Leipzig 1869. — Az Osztrák-Magyar Monarchia irásban és képben. Galicia: Építészet. Luczkievicz Lászlótól. 682. s a következő lapokon.

épületek mintájára a XVI. század első felétől, az utóbbiakat ugyane század második felétől kezdve szintén e stílusban építik s azok a legtöbb városi épületnél jóval több és jelentősebb művészi vonást mutatnak föl. A lengyel nemesi kastélyoknak udvaruk rendszerint nincsen s a falu valamelyik emelkedettebb pontján állanak; legérdekesebb példájuk a négy saroktoronynyal bíró, lejtős oldalú támasztó pillérekkel megerősített szymbarki kastély Grybov mellett. A nagyobb telepet alkotó főúri kastélyok négy sarkán szintén tornyok vagy bástyák ugranak ki s épületszárnyaik térséges udvart fognak közre. A legszebb ilynemű emlék Lengyelországban a Przemysl mellett fekvő Krasiczyn-kastély, mely 1592—1603 között épült s a melyet századunk ötvenes éveiben tűzvész pusztított el.

Magyarországon a legrégibb ránk maradt műemlékek bizonysága szerint a renaissance-építészet Lengyelországban keletkezett új változata kastélyokon, még pedig a galiciai főúri kastélyok hatása alatt honosodott meg, mely utóbbiak ösmeretlen mesterei a lengyel polgári házak tervezőinél jóval kitűnőbbek s alighanem szintén olaszok voltak.

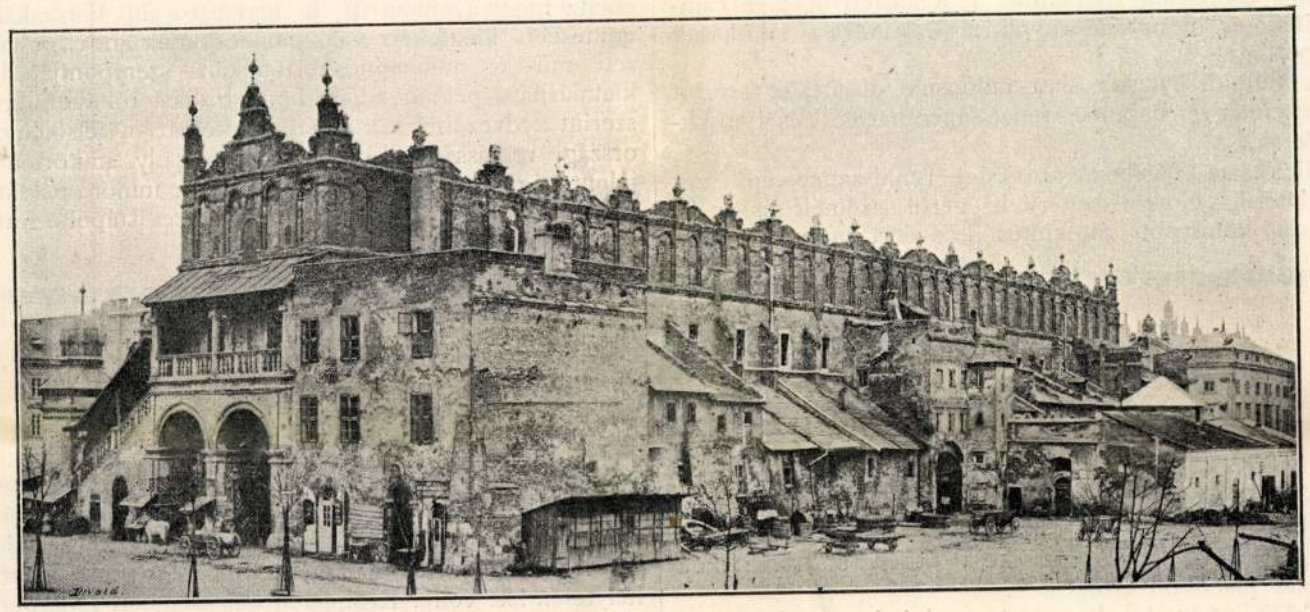

2. ábra. A krakói posztócsarnok restaurálása előtt.

attika-szerű oromfalat, mely itt is a kettős félnyeregtető eltakarására szolgál, lizénákkal határolt sekély félköríves fülkékkel élénkítette, a koronázatot pedig volutákkal összefűzött, maszkokat vagy váza-szerű kődíszítményeket tartó kockaalakú talapzatokból rótta össze.

A krakói posztócsarnok művészi hatás dolgában messze marad a poseni városházától. Még kevésbbé közelítik meg e tekintetben azok az épületek, a melyeket Gácsországban, Krakón kívül főleg a Kárpátok tövében és Ruténiában az előbbinek a mintájára emeltek. A tarnovi városház a krakói posztócsarnok kicsinyített s mégis szerfölött esetlen hatású mása. Még kevesebb művészi becsük van azoknak a lakóházaknak, kolostoroknak és zsinagógáknak, melyeket Lengyelországban a XVII. század végéig építettek. E stilusnak koncepciója és díszítő motivumai dolgában nyilvánuló egyhangúságába csak keves változatosságot hoznak a lengyel nemesi és főúri kastélyok. Az előbbieket a polgári

Míg Lengyelországban a polgári építkezések szabják meg a világi renaissance-épületek stílusát, a mely azonban ott csak a főuri kastélyokon ér el nagyobb lendületet; addig Magyarországon a renaissance II-ik korszakának a kezdetét a hasonló rendeltetésű lengyel épületekkel művészi tekintetben is egyenlő értékű kastélyokon kell keresnünk.

E stílus mely nálunk a polgári épületeken a kastélyok hatása alatt honosodik meg s a melynek továbbfejlesztői egy-két épületen fönmaradt névből következtetve, magyarországi mesterek voltak, felvidékünkön csakhamar oly pompás virágzásra kél, a minő az ápolóinak rendelkezésére állott egyszerű eszközök mellett csak lehetséges volt. Művészi vonásai, ha nem is tökéletesek, oly változatosságot és annyi eredetiséget tüntetnek föl, a mennyivel a lengyelországi mesterek alkotta emlékek távolról sem dicsekedhetnek.

Míg Lengyelországban a kettős félnyeregtető tölcsérszerű elrendezése s a homlokzatok ennek megfelelő alakítása, csupán a XVII. század végéig tart s akkor sem válik átalánossá, Felső-Magyarországon a tető és a homlokzat ilyetén megoldása, a ránk maradt emlékek nagy tömegének bizonysága szerint, a mely pedig az

erre való nyomok után ítélve, az elpusztultaknak alig egy tizedét alkotja, azóta, hogy meghonosodott, csaknem kizárólagossá vált s a külsőségekben a renaissance-nak egymásután beköszöntő későbbi korszakait követve, a jelen század elejéig, tehát közel három évszazadig divatos volt.

Az ötletekben kifogyhatatlan leleményesség, a mely e hosszú idő alatt építőmestereink tevékenységében nyilvánul, valósággal bámulatraméltó. Ha lényegében véve az épületek felvidéki viszonyaiknak megfelelő koncepciója alig, díszítésük elemeinek a jellege is csak az uralkodó stílusok hatásának megfelelően változik: a tetőt eltakaró oromfal tagozásában, a dekoratív és ornamentális elemek csoportosításában az egyéniség korlátlanul érvényesül s az ennek megfelelő változatosság tekintetében megmaradt műemlékeink mindegyike valóságos tipus, részletei elrendezésében egyik sem hasonlít a másikhoz.

Rendeltetésük szerint a sajátos tetőszerkezetnek megfelelő magas, attika-szerű oromfalával jellegzetessé vált s itt elért virágzásából kifolyólag joggal ennek nevezhető *felsőmagyarországi renaissance-építészet* emlékei három csoportba oszthatók: 1. a kastélyok, 2. a campanilék és templomtornyok s 3. a városi lakóházak csoportjára.

A külföldi hatások alatt módosuló díszítésük szerint emlékeink renaissance, renaissance-barokk és barokk-épületek.

Mielőtt a felsőmagyarországi renaissance-építészet kezdetéről, egykori elterjedtségéről szólnék és az itt csupán könnyebb áttekintés kedvéért tett, a fölötte változatos hatások alatt álló fölvidék sajátos viszonyainak megfelelően azonban csak nagyjában elfogadható beosztást követve, a megmaradt emlékek nyomán fejlődését vázolnám, eleve ki kell jelentenem, hogy oly nagyszabású, architektonikus tagozásukkal s díszítésük stílusának a tisztaságával egyaránt ható monumentális alkotásokat, mint a minőket az olasz renaissance-építészet s annak külföldi változatai fölmutatnak, azok sorában nem találunk. Emlékeink azonban nem is fejedelmi bőkezűségnek s a fejedelmi udvarokkal versenyző gazdag Maecenásoknak köszönhetik létrehozásukat. Építtetőik túlnyomó részben szerény polgárok voltak, alkotóik pedig az antik klasszikus formáinak az olasz renaissance terjesztette hatását csak többszörös közvetítés útján s így szerfölött meggyöngítve érző, szűk látókörű, de művészi lelkületű mesterekből kerültek ki, a kik szerény tehetségük s a külföldiekénél kevésbbé tökéletes kiképeztetésük miatt, ha nem is tarthatnak számot a halhatatlanságra: elismerésünkre a legnagyobb mértékben érdemesek, mert Magyarországnak a török hódítástól ment részében ugyan, a nemzeti harcok szakadatlan láncolata miatt azonban itt is legviharosabb korszakában, nemesebb ideálokért való hevülésüknek annyi, a nemzeti mű- és művelődés-történelem szempontjából is kiaknázható példáit adták, hogy bizvást föltehetjük, miszerint kedvezőbb körülmények között a felsőmagyarországi renaissance-építészet is épp oly műtörténelmi jelentőségre juthatott volna, mint a minőt például a hatalmas uralkodók és hatalmas nemzet istápolta francia renaissance-építészet ért el.

A hernádvölgyi magyar vasipar részvénytársaság telepei.

Brunovszky Pál-tól.*

(A XI—XII. rajzmelléklettel.)

Bevezetés. Ismeretes az a fonák állapot, hogy Magyarország nem egy vidékéről, különösen pedig a Szepességről igen sok ércet szállítanak Ausztriába; a hol azt feldolgozzák, s mint kész árúcikket részben a magyar piacokon értékesítik.

Midőn négy évvel ezelőtt a régi *krompach-hernádi vasmű r.-t.* telepét** egy nagyobb tőkével rendelkező, többnyire külföldiekből álló társaság megvette, az új birtokosok is azt tervezték, hogy Oderbergben nagyobb szabású gyárat állítanak fel és a krompachvidéki vasércet itt dolgozzák fel.

Jó szerencse, hogy a társulat jelenlegi vezérigazgatójának, *Veith* Bélának, ez a terv nem tetszett. Minden befolyásával az oderbergi terv megbuktatására törekedett és sikerült is a magyar kormány és a kassa-oderbergi vasút támogatásával a részvényeseket arra bírnia, hogy a gyárat itthon, az érctelepek mellett vagyis Krompachon állítsák fel.

Veith Béla tervét leghathatósabban a gazdasági okok támogatták. — Ugyanis 100 *kg* vasárú előállításához kell 220—230 *kg* krompachi érc, 100 *kg* koksz és 50—60 *kg* szén. Tehát abban az esetben, ha a szenet és a kokszot hozatjuk a vasércekhez, szállítás címén mintegy 25%-ot takarítunk meg. Különben is a kokszot Resica és Anina kivételével az összes belföldi vasgyárak jobbára Karvin vidékéről hozatják.

Valamely vasgyár telepítésekor még az is tekintetbe veendő, hogy az elkészült vasárú hová gravitál. Mivel a hernádvölgyi magyar vasipar r.-t. az új gyár telepítésével hazai szükségleteink fedezését tűzte ki célul, helytelen lett volna Krompachchal szemben Oderberget választani.

Az új vasgyár telepének földmunkáját 1896. tavaszán kezdték el és 1897 augusztus havában a bányatelep, a vaskohó és a vasgyár egy része már működött, 1898. év junius havában pedig már minden hengersorozat jó anyagot adott. Tudva azt, hogy ez a mű, naponként 20 vaggon készárút termelhet s az idevaló technikai berendezéseken kívül még tiszti- és munkáskolóniákkal is bőven el van látva, elmondhatjuk, hogy a kontinensen a krompachihoz hasonló nagy vasgyár ily gyorsan még nem épült fel.

Megjegyezzük még, hogy az egész mű elrendezését és részletes terveit a társulat budapesti műszaki irodájában készítették.

Az 1. ábra a telep képét és a 2. ábra annak helyszínrajzát láttatja.

Az ércek összetétele, pörkölése és szállítása. A társulat bányatelepein fejtett vasércek összetételét az alábbi táblázat láttatja.

Klippbergi vaspát nyers állapotban.

SiO_2	Al_2O_3	Fe_2O_3	FeO	MnO	CaO	MgO	CO_2	Víz	S	Cu	P_2O_5
7·44	2·53	1·16	42·54	2·65	0·38	7·17	35·80	0·14	0·05	*nyom.*	0·08

$Fe = 33{\cdot}90$, $Mn = 2{\cdot}05$

* Előadta a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet egyesült gépészeti, gyáripari és bányászati, kohászati szakosztályának 1899. évi január 14-ikén tartott ülésében.

** Lásd ennek képét közlönyünnk 1896. évfolyamának (XXX. kötet) 532. oldalán.

Ennek a kikötésnek további következménye volt az is, hogy a középkori várépítkezések nyomán haladva, a lakosztályokat s főleg a nagyobb termeket magában foglaló palotát a várudvar felé tettem, e mellett szólt az is, hogy a várterület kelet felé nagyon lejt, úgy hogy a várudvarról, de még inkább a lakosztályokból a lejebb fekvő keleti várfalon át nagyon szép és teljesen szabad kilátás nyilik. A várudvar és a keleti fal között mélyebben fekvő területre hollandus stilusban tartott kertet terveztem, mely kert, noha kifelé magas fal védi, a várudvarból és lakosztályokból egészen jól látszik. Az alaprajzi megoldás (4. ábra) mutatja, hogy ez elrendezés mellett a vár védelmi jellegét megtart-

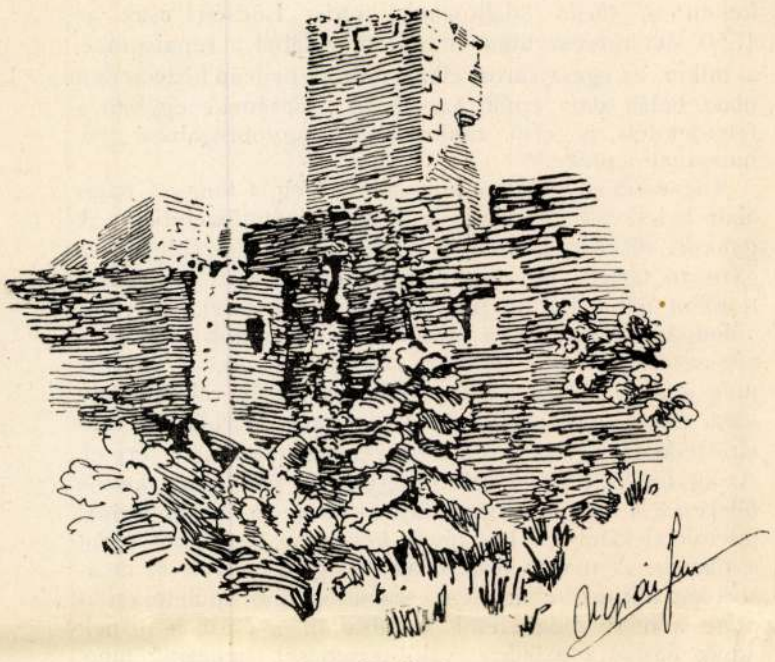

2. ábra. A szomolányi várrom tornya.

3. ábra. A szomolányi várrom délnyugati oldala.

hattam. Ugyancsak a programm követelményei szerint a vendégház és cselédház ablakait az alsó várudvarra helyeztem, miért is a feltétlenül szükséges közlekedő folyosó a külső várfalak mentén vonul végig. Ezt a folyosót a védelmi jelleg megtartása céljából csak apró lőrésekkel világítom meg. A palota díszhelyiségei a magas földszinten vannak, azok fölé vendégszobákat terveztem. A kert déli keskenyebb oldalán a magas várfal eltakarása céljából tágas loggiát és e fölött nyitott terraszt terveztem. A loggiából a délkeleti sarkon levő donjonba elhelyezett kápolnába, a terrasszról pedig a kápolna oratoriumába jutunk.

Igen nagy gondot fordítottam arra, hogy a vár legtávolabbi pontjáról is folyosókon át a palotába és a lakószobákba juthassanak. Ezt a feladatot természetesen igen sok törésű folyosókkal oldhattam csak meg.

Ezeket a folyosókat a különböző niveaukon keresztül haladva váltakozó magasságban terveztem. A konyhát és mellékhelyiségeit a várkaputól balra eső épületben az északkeleti oldalra helyeztem s mivel ez elrendezés következtében ezek a helyiségek a palotától és lakosztálytól távol esnek, onnan a palotához földalatti ételszállító alagút vezet. A XIII—XVI. tábla a választott architekturát illetőleg bőven tájékoztat. A formaadásnál kiindulásul szolgáltak az erdélyi várak alakzatai, a melyek úgyszólván mindannyian német befolyás alatt létesültek s csupán egyes erdélyi specialitásokat tüntetnek fel. Az összes falakat majdan kővel burkolják s csupán azok belső részei lesznek téglából. A külső kiképzésnél kerültem minden építészeti részletet s a vár hatását csupán annak körvonalaiban kerestem. Ez egy vár jellegének legmegfelelőbb; különben is, a mennyiben a várat csak nagyobb távolságról szemlélhetjük, minden gazdagabb építészeti kiképzés teljesen feleslegessé válik. Az udvarokat már gazdagabban képeztem ki s hogy azoknak festői megjelenést biztosítsak, az egyes épületrészeket más-más szellemben terveztem, több helyen favázas architekturát is alkalmazva.

Az építtető gróf a vár építését 1901-ben óhajtja megkezdeni, addig is a felhasználandó régi falak kijavítását s az építőanyag beszerzését tervezi. A belső kiképzést illetőleg ez idő szerint még nem állapodtunk meg, azonban e dologban is a stilszerűség, a különböző korok ízlésének megfelelő alakítás és díszítés lesz a döntő.

A felsőmagyarországi renaissance-építészet.

Divald Kornél-tól.

II. Stilusunk kezdete és elterjedésének határai.

(Folytatás.)

Felvidéki városainkban, a melyek a XVI. század első felében jogi és társadalmi szervezetükkel már egészen kifejlődtek, a mohácsi vész szintén nagy változásokat okozott. Míg Magyarország túlnyomó része a töröktől szenved, a hódoltságtól ment felvidéken az ellenkirályok egymással folytatott küzdelmei vetnek véget a békének, a mely itt azóta, hogy Mátyás király a huszitákat kiűzte, zavartalan volt. Városainkat nem egyszer ostromolják vagy sarcolják meg, hol az egyik, hol a másik fél hadai; a változott viszonyok azonban, a melyeket a török hódítások előidéztek, lehetővé teszik, hogy e csapásokat hamar kiheverjék s anyagi és szellemi téren tovább gyarapodjanak. A külföldi kereskedelem, mely a török hódoltság előtt Magyarországon szerte oszlott el, most felvidéki városainkban összpontosúl, a melyek addig csak megálló helyei voltak. Ennek megfelelően a felvidéken, a hol az előző századokban a faépítkezés dominált s csak az egyházi és középületek készültek

tartósabb anyagból, a kereskedelmi városoknak megfelelő új s maradandóbb építkezés indúl meg, a melyben a renaissance térfoglalásának kedvező városrendezés is érvényre jut. Felvidéki városaink nagy része a XVI. században nyeri el mai, rendezett alakját, építi ki szabályos, tágas piacát, a melyhez hasonlót a török hódoltság megszűntével újonnan alapított magyarországi városaink is alig mutathatnak föl.

Hogy a XV. században a nyílt piacok, ha nagyjában ki is épűltek, rendezetlenek még s hogy a faépítkezés is divatban van, erre nézve nem egy város krónikájában találni adatokat. Besztercebányán, Hunyadi Mátyás ott időzésekor s a király parancsszavára bontják le a fából épített árúházat, a mely a második feleségével Beatrixszel, ott mulató uralkodó ablakai elől a kilátást elzárta.*

A XVI. században épűlnek ki a házak homlokzatához támaszkodó árkád-sorok, a melyek alatt, vásárok alkalmával, a kereskedők kirakodnak. Zsolna, e hajdan eleven életü határszéli kisváros négyszögletes piaczán a többnyire keresztboltozatos s félköríves nyilásu árkádsorok csaknem minden csorba nélkűl, napjainkig megmaradtak. Lőcsén, a melynek impozáns piacnégyszögét hasonlóképpen ily szakadatlan árkád-sor övezte, ma már csak négy árkádos házat láthatunk; a hajdan az első emeleten terraszt formáló árkádokat mindenfelé lebontották, a megmaradtak fölé pedig, miként a két említett városban, az emeletet kíjebb tolva, a házak kibővítésére használták föl. E körülmény Zsolnán, a hol az árkádok mind megmaradtak, a piac szabályosságán nem rontott. Lőcsén, a hol csak az úgynevezett *lábas házak* árkádjai maradtak fönn, ezek a föléjük vont emeleti toldalékkal erősen kiugranak a házsor egyenes vonalából.

Besztercebányán s egyéb bányavárosainkban az árkádok helyett a ház utcai homlokzatának egész szélességét elfoglaló s óriási csillag vagy háló boltozatos mennyezettel épített nyilt földszinti csarnokkal találkozunk, a melyet hitvány téglafalakkal ma már mindenfelé apró helyiségekre osztottak föl. E boltozatok többnyire késői csúcsíves jellegűek, bordáik helyenként legyezőszerüen összefútva, az oldalfalakban tűnnek el.

A középkori jellegű boltozatok alkalmazása a XVI. században, sőt később is a felvidéken még átalános. A kapuk és ablakok ugyanegy városban és ugyanegy időben, a kőfaragók ízlése szerint, szintén hol csúcsíves, hol renaissance stílusban készülnek. Az olasz építészek, a kik itt a bécsi udvar megbízásából a XVI. század derekán működnek, mint a minők *Testa*, Komárom megerősítője, *Pozzo* az egri építész, a Sáros- és Abaujmegyében tevékeny *Felica di Pisa* s *Maria di Napoli*, Magyarország akkori királyi főépítőmestere, erődítmények emelése lévén föladatuk, a renaissance stílusnak a polgári építkezésben való térfoglalására aligha gyakoroltak befolyást.** Jelentős szerepük e téren, nyilván jelentéktelen egyéniségüknél fogva, azoknak a városi mestereknek sem volt, a kik kiképeztetésüket Itáliában nyerték. Ilyenek *Raguzai Vince*, a héthársi templom építője, *Alexius Lapicyda,* a bártfai városházán a XVI. század első tizedében tevékeny s a kőfaragás technikájában kitűnő mester; továbbá *Schlegel János és György,* a kik — ifj. Kemény Lajosnak, a kassai levéltárból merített adatai szerint — 1566-ban két legényükkel Itáliából Kassára jöttek és a városnak dolgoztak.

A renaissance stílust Felsőmagyarországon uralkodóvá a lengyel befolyás tette csak, a mely városonként hol többé, hol kevésbé közvetetlenül, különböző időkben érvényesült. Mivel a felvidék takarékos polgárai hajdanában pusztán újítási kedvből, vagy fényűzésből sohasem építkeztek, konzervativ természetüknek megfelelően pedig az új mellett, ha megkedvelték, a régit sem vetették meg, az egyes stílusok elterjedését leginkább külső körülmények segítették elő: elemi katasztrófák, rendszerint egy-egy nagyobb tűzvész. A közízlés változása csak másodrangu szerepet játszott e téren.

Míg Besztercebányán Mátyás korából is fönmaradtak a renaissance stílus nyomai, így a várban levő ódon épületen, a melynek egyszerü homlokzatán a Corvin-címer látható, Sárosmegyében renaissance részletekkel a XVI. század első feléből ránk maradt építészeti emlékeken is, sűrűn találkozunk; addig Lőcsén csak az 1550. évi tűzvész után vetheti meg lábát a renaissance, a mikor az egész város elhamvadt. A nyilván közvetetlen olasz hatás alatt épűlt városháza Lőcsének, egyben a felvidéknek is első ránkmaradt, nagyobbszabású renaissance emléke.**

Tűzvészek nyomában honosodik meg a lengyel hatás alatt keletkező új irány a felvidék építészetében. A gyakori tűzvész, a mely a Kárpátok szellős völgyeiben gyorsan terjed, egy-egy várost már azelőtt is, századonkint néha háromszor, teljesen elhamvaszt. A pártvillongások korában, a midön az ostromlók legközönségesebb stratégiai eszköze a gyújtogatás, a tűzvész még gyakoribb és fenyegetőbb. A tűztől való félelem idézi elő nálunk az új stílus oly nagy mértékben való elterjedését, a minőt ez Lengyelországban sem ért el. Az uj födélszerkezet fölötte egyszerű, fedélszéke kettős féleresü s meglehetősen lapos teteje a középkorinál felényivel kisebb s így jóval kevesebb táplálékot nyújt a tűznek. A magas oromfalak pedig, a melyek az utcasorokat alkotó, tehát nem szabadon álló épűleteken is mind a négy oldal felől körülzárják a tetőt, a tűznek egyik házról a másikra való terjedését nehezítik meg. Régi krónikák bizonysága szerint, Lőcsét a XIV. században háromszor, a XVI-ban kétszer, Besztercebányát a XVI. században kétszer s a többi felvidéki városokat, egy-kettőnek a kivételével, szintén több ízben hamvasztják el egészen a lángok. A XVII. században, a mikor az uj stílus már mindenfelé elterjedt, az említett két helyen összesen egyszer támad nagyobb tűzveszedelem, jóllehet a kuruc-labanc harcok idejében minduntalan ostrom alá kerülnek felvidéki városaink. A többi városok krónikáinak sincs alkalmuk többé tűzvészek miatt panaszra kelni; legalább nem oly keserves módon, miként ezt *Hain* Gáspár lőcsei krónikája teszi 1550-ben, a mikor egy békés vasárnapon, véletlenül támad tűz s a városban, csaknem összes épületeivel együtt, hatvan előkelő polgárcsaládhoz tartozó embert is elpusztít.**

Hogy oly helyeken, a melyeket ellenség fenyegetett, ha addig tűzvész nem is pusztította el azokat, szintén átalakították a középkori magas háztetőket, annak bizonysága Dóczy Miklós levele a körmöcbányaiakhoz 1556-ból. A zsarnócai várúr ebben, a törököktől veszélyeztetett Garam-Szent-Benedeknek, a bányavárosok e kulcsának a megerősítésére vonatkozólag azt javasolja, hogy ha új falak emelésére nincs is szükség, a háztetőket okvetetlenül szedjék le s kisebbekkel fedjék be az épűleteket.***

* *Ipolyi*: Besztercebánya műveltségtörténeti vázlata. Századok 1874.

** L. Böheim V. cikkét a Habsburg-ház műkincseiről. Magyar Műkincsek II. k. Budapest, 1898.

* *Demkó Kálmán*: Lőcse története I. rész. Lőcse, 1897. — *Steinhausz László*: A lőcsei városház. Építő Ipar 1898.

** Magazin für Geschichte etc. der Österreichischen Monarchie. II. B. Göttingen 1808. *Die Leutschauer Chronik*, a melyben részben Henszlmann és Demkó által fölhasznált becses műtörténelmi adatok is vannak.

*** *Matunák* Mihály: Török-magyar harcok északnyugoti Magyarországon. Katholikus Szemle XIII. kötet 297. lap.

A mi a felsőmagyarországi renaissance stílus lengyel hatás alatt keletkezett s napjainkig fönmaradt azon emlékeit illeti, a melyeken a renaissance új változata Felsőmagyarországon először lép föl, azokat a Szepességen találjuk meg, a mely a mai Galiciával, akkoriban elzálogosított városai révén, egyébként is bensőbb összeköttetésben állott. Valószínű azonban, hogy nem e megye volt az egyedüli, s talán nem is az első, a melyen keresztül az új irány Felsőmagyarországba útra lelt, ha kétségen kivül is áll, hogy jelentőség tekintetében a szepességi közvetítést illeti az elsőség.

Egyes nyomokból azt következtethetjük, hogy Besztercebányán és a szomszédos bányavárosokban a polgári házakon már a XVI. század első felében meghonosodott a sajátos fedélszerkezetnek megfelelően alakított attikaszerü oromfal. Ennek a szepességi és az ezek hatása alatt keletkezett emlékektől teljesen elütő díszitési rendszere, miként az itteni épületeknek általános benyomása is arra vall, hogy a lengyel polgári épületek hatását föltüntető új irány e bányavárosainkba közvetetlenül Lengyelországból szivárgott át. Korai átszivárgását itt az a körülmény is elősegíthette, hogy *Zápolya* János, a kinek a Ferdinánd király elleni háborúhoz pénzre volt szüksége, Zsolnát és Sztrecsnó várát a hozzá tartozó falvakkal, 1529-ben 10.000 aranyért és 3000 forinton élethossziglan elzálogosította a lengyel *Szvetlovszky* Buriánnak. Zsolnán a harangtornyot, a melyet később még két művészietlen emelettel toldottak meg, Szvetlovszky épitette s azt ott még ma is Burián-toronynak nevezi a nép. Besztercebányán a vártemplom külső falához épített fülkében, a híres Königsberger-féle Olajfakert domború művű képén, a szobrász Jeruzsálem városát akarta föltüntetni, s e célból egyszerűen a bányaváros nevezetesebb épületeit halmozta össze művén. A fafaragásnak akkoriban divatozott stílusában készült, festői hatásu kődombormű hátterének a baloldalán minuciózus részletességgel megmintázva a ma is fönnálló s iskolai célokra használt régi városházának a képe dominál. E szabadon álló, négyzetes alapu épület (3. ábra) ablaktalan helyiségeket magában foglaló földszinttel bír; az első emeletet mellvéddel összekapcsolt, karcsú oszlopokon nyugvó, félköríves nyílású, keresztboltozatos árkádok fogják körül három oldal felől; az alacsony, zsindelytetővel fedett árkádok fölött tör a magasba a második emelet, a melyet ma magas nyeregtető takar. A Königsberger-féle fülkével szemben álló épületet, domborművü képének a bizonysága szerint, hajdanában attikaszerü és ormocskákkal összerótt koronázattal ékes oromfal díszitette. Ez utóbbinak a felszíne félkörívben záródó s léctagozatokkal határolt fülkékkel volt tagozva, a minek a nyomát megtaláljuk a régi városházának, építése után valószinüleg alig pár évvel készült domború művü képén is. Hogy e fülkék itt ma nem érvényesülnek kellően, ennek nem a dombormű mestere az oka, hanem jelen századbeli restaurátora, a ki mázolásával az egész művet bevonta s a félköríves fülkékből is ablakokat csinált, úgy, hogy az épület most háromemeletesnek tűnik föl domború művünkön.*

Hogy a kettős félnyeregtető s az ennek megfelelő attikaszerü magas oromfal Besztercebányán és környékén a lengyel polgári épületek hatása alatt honosodott meg, arról az itteni renaissance-házak oromfalának a díszitése tanuskodik.

Ellentétben az északnyugati megyék ilynemü emlékeivel, a bányavárosok renaissance-stílü oromfalain a plasztikus elemek vajmi jelentéktelen szerepet játszanak. A hajdan bizonyára sgrafittókkal vagy freskókkal ékes, ma azonban mindenütt bemeszelt oromfalak, koronázatuktól megfosztottan, puszta felszínükkel vajmi sivár hatást tesznek s művészi vonásokat csak egy-két épület kapuja, udvara, vagy erkélye tüntet itt föl. Népies jellegü faragott ékítmények láthatók a besztercebányai főpiac északnyugati sarkában lévő ház félköríves nyilásu kapukeretén 1663-ból, a melynek párkányán két bányász, később applikált alakja áll.

A hajdan Bethlen Gábor szállóhelyéül szolgált ház attikaszerü oromfala szintén kopár, félköríves kapuja fölött e felirat olvasható: «Benedictio Domini divites facit. A. D. 1610.» Az udvarban itt két hatalmas félköríves nyilásu, árkád látható, mely egyszerüen tagozott fejjel és négyzetes lábbal bíró, hagymaszerüen dúzzadt törzsü zömök oszlopon nyugszik, az emeleten ennek megfelelő loggia van, melyet lécekkel tagozott mellvéd

3. ábra. XVI. századbeli renaissanceépület Besztercebányán.

zár el. A piac ugyanez oldalán lévő s a vár felé eső Herritz-féle ház, melyet ujabban háromemeletessé bővítettek, dúsan faragott, gazdag hatásu erkélylyel bír, a melynek fölirata ez: «Johannes Weinhardt olasiensis sculpsit. A. 1636.» E szepes-olaszi mester munkája izmos fantáziával megáldott tehetségre és ügyes vésőre vall. A formásan tagozott homlokzaton nyugvó erkély kissé pongyola formáju növényi és alakos díszitményekkel bír, a melyeken kívül az itteni renaissance homlokzatokon csak a túlsó oldalon, a székesegyháztól jobbra eső, óriási épület attikaszerüen záródó magas oromfalán látható jelentősebb plasztikus dísz. E képünkön is bemutatott (4. ábra) homlokzat sarkain kvaderekkel van tagozva, emeletein léctagozatu párkányokkal, s szeszélyes formáju ablakkeretekkel bír; négy ovális nyilással áttört oromfala, ormokból összerótt koronázat helyett, három orommal két részre osztott s lécek közé foglalt, egymással ölelkező félkörívekből összerótt plasztikus díszitő szalaggal bír. A fríz egymást metsző félkörívek által határolt csúcsíves fülkéi lőrésszerü nyilásokkal vannak áttörve.

Ha még az e ház szomszédságában, balra álló épület udvarának donga-boltcikkelyekkel összekötött, formás

* V. ö. *Ipolyi*: Besztercebánya egyházi műemlékei. Budapest, 1878. — *Szumrák*: Az olajfák hegye Besztercebányán, a mű sikerült reprodukciójával. Archeologiai Értesitő. Új folyam, IX. kötet, 218. lap.

konzolokon nyugvó emeleti oszlopos folyosóját fölemlítem, kimerítettem Besztercebánya építészetének jelentősebb renaissance építészeti részleteit.

E mozgalmas múltú város mellékutcáiban egész házsorok láthatók, a melyek a felsőmagyarországi renaissancera nézve jellemző attikaszerü, magas oromfallal birnak. Az orromfalakat itt néhol ablakokkal törték át, padlásszobákat emelvén az emelet fölé. Ez épületek mind plasztikus dísz nélkül szűkölködnek s alapos meszelésen is keresztül estek, s azért épp úgy, miként a szomszéd bányavárosok kisebb számban fönmaradt hasonló szerkezetü házai is, műtörténelmi szempontból hasznavehetetlen romok s legfeljebb a felsőmagyarországi renaissance stílus geográfiai elterjedésére vonatkozólag nyujtanak tájékozást.

A nagy pusztítások, a melyeken a felvidék emlékei századok viszontagságai, főleg azonban a felsőmagyarországi városainknak a vasútak terjedésével mindenfelé elharapódzó modernizáló kedve miatt általestek, az általános avatatlanság, mely még ma is gyakran ok nélkül rombolja le a multak tisztes s nem egyszer nagy művészi becscsel bíró emlékeit, szóval az indokolt és indokolatlan vandalizmus lehetetlenné teszi, hogy a képzőművészetek hajdani állását nálunk, még olyan helyeken is, a hol sem elemi, sem történelmi katasztrófák nem játszottak szerepet, híven visszatükröztetni lehessen. A felsőmagyarországi renaissance építészet emlékeire a legújabb időkig senki sem vetett ügyet s azért csúcsíves emlékeinknél is nagyobb pusztuláson estek keresztül.

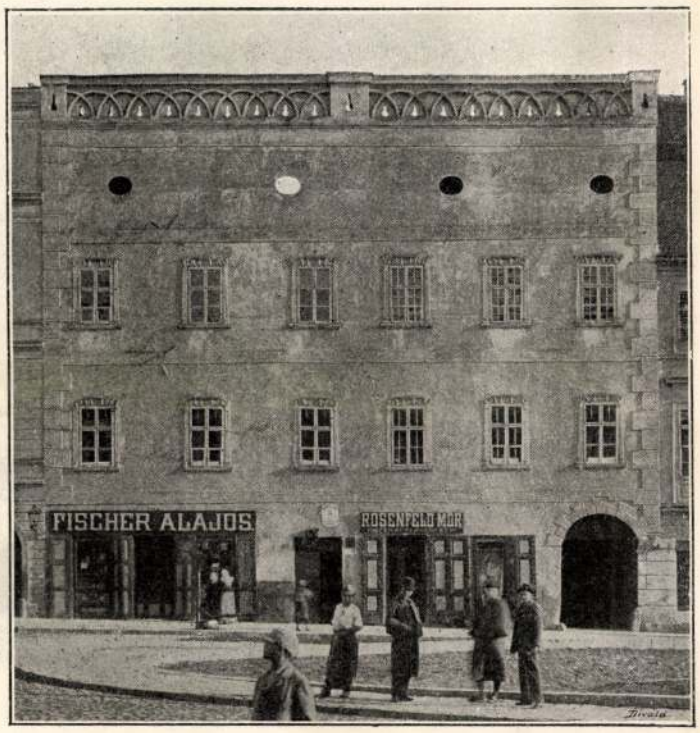

4. ábra. XVII. századbeli renaissanceépület Besztercebányán.

S ma, mikor Európa népei művészetüket erőteljesen karakterisztikus nemzeti irányba igyekeznek terelni s képzőművészetük multjának ilynemü vonásai után kutatva, a legprimitívebb népies motivumok gyűjtését is odaadó gonddal végzik: építészetünk e nemzeti vonásokban is bővelkedő sajátos stílusának még egykori geográfiai elterjedését is nehéz meghatározni.

Romjainak a megmaradt s gyakran szerfölött elmosódó nyomaiból következtetve, a lengyel hatások alatt keletkezett renaissance építészet a Vág völgyétől kezdve Zemplénmegyéig, Felsőmagyarországon a török hódoltság határain innen mindenfelé elterjedt volt. E stílus fokozatos fejlődésének a képe azonban csak nagy vonásokban s csupán Szepes- és Sárosmegye emlékei nyomán vázolható. Műtörténeti szempontból ezek sem azért hasznavehetőbbek, mintha Magyarország északnyugati városainak az emlékeinél sokkal kisebb mértékben estek volna keresztül az idők viszontagságain, hanem csupán azért, mivel díszitésükön, az előbbiekével ellentétben a plasztikus elem dominált, a mely valamivel jobban állott ellent a pusztulásnak.

Miként fejtegetéseim további folyamán ki fogom mutatni, e két vármegyénkben is vannak városok, a melyekről kétséget kizáró módon bebizonyítható, hogy a XVII. században polgári házaik csaknem mind a felsőmagyarországi renaissance-nak, díszités nélkül tenyérnyi helyet sem hagyó stílusában pompáztak; ma pedig ennek sok helyütt csupán egy-két emléke maradt meg csak s egy-két kastély és harangtorony kivételével, a melynek részben a gondozás hiányából eredő pusztulása mégis kisebb mértékü volt, a városi emlékek csaknem mind alapos átalakításon és meszelésen estek keresztül.

Kassa, mely csúcsíves stílü egyházi emlékeivel, műtörténelmi szempontból véve, Felsőmagyarország legjelentősebb városa, ujabb rohamos fejlődése következtében oly általános modernizáláson esett keresztül, hogy polgári házain a mult idők nyoma csak jelentéktelen s elenyészően kevés részletekben érezhető. Miskovszky Viktor jeles régészünk szerint a felsőmagyarországi renaissance építészet egyik legjobb emlékének, a fricsi kastélynak az épitő mestere: Sorger Mihály kassai polgár volt s ebből azt következtethetjük, hogy a lengyel hatás alatt keletkezett stílus Kassán is meghonosodott volt. Kétséget kizáró bizonyitékunk azonban erre nézve nincsen; emlék, vagy meggyőzőbb adat sem nyújt erről tájékozást. Kassa város régi látképei, miként az egyéb felvidéki városainkról fönmaradtak szintén, a műtörténelmi kutatás szempontjából csaknem merőben használhatetlenek. E többnyire madártávlatban készült rajzok legfeljebb topografiai tájékozást nyújtanak s mesterük ízlése szerint stilizált kivitelükben még a kimagaslóbb épületek karakterét is csak elmosódva, gyakran hamisan tükröztetik vissza.

Eperjesnek a XVII. század végéről és a következő elejéről fönmaradt rajzain a főútca épületei középkori jellegü csúcsos oromfallal sorakoznak egymás mellett, cikkcakkos vonalat formáló háztetőikkel; holott itt, ugyanezeknek az útcasoroknak a XVII. századbeli házai még ma is egyetlen egyenes vonalban záródnak, egymás mellett sorakozó renaisace stílü oromfalaikkal.

A Kassáról szóló XVII. századbeli leírások közül a Simplicissimusé vall a legélesebb megfigyelő képességre. E kalandor útazó, a ki akkori viszonyainkat bámulatra méltó közvetetlenséggel és hűséggel festi, művészeti járatlansága miatt ugyan műtörténelmi szempontból véve vajmi problematikus értékü forrás; a mit azonban a kassai házakról mond, ez nem kis mértékben figyelemre méltó.

«Die Häuser allhier seind gross, — irja könyvének 120. oldalán — und auf Althanenart ohne Dach, wie dann auch die Pfarrkirche, als ein höchst verwunderlicher Bau, also auf Althanenart ohne Dach ist.»*

Tudvalevő dolog, hogy a kassai székesegyház oldalhajói a restaurálás előtt födél nélkül szűkölködtek s ma is terraszszerűen záródnak, koronázó párkányukon pedig áttört művű ballustrád húzódik végig. E franciás althán-

* *Simplicissimus* Der dacianische oder ungarische —. Herausgegeben von Dr. J. Chr. Seitz. Leipzig 1861.

szerű megoldás, a melyet keleti Németországban nem láthatott, ragadta meg az odavaló, éles szemű Simplicissimus figyelmét. Kalandor utazónk polgári házakon sem láthatott födelet, ha csak padlásukon meg nem fordul, mivel ezt felsőmagyarországi renaissance épületeken az utca és udvar felől egyaránt, teljességgel eltünteti az attikaszerű, magas oromfal. Csak egy körülmény nem teszi kétséget kizáróan elfogadhatóvá adatait arra nézve, hogy a városi házak csakugyan e stílusban épültek, még

5. ábra. A sárospataki kollegium Trójának nevezett része. (Lebontották.)

pedig az, hogy ezek tetejét is althanszerűen megoldottnak mondja. Ballusztráddal koronázott XVIII. századbeli homlokzatok Kassán épp úgy, mint egyéb fölvidéki városainkban még ma is láthatók; erről a múlt századbeli osztrák hatás alatt keletkezett motivumról a XVII. században azonban nálunk még alig lehetett szó s valószínűbb, hogy Simplicissmus, aki visszaemlékezéseit Németországba visszatérvén írta meg csak s adta ki először Nürnbergben, még akkor is oldalát furván a templom tetejének nyílt erkélyszerű külseje, az emlékezetében jobban elmosódott polgári házak csorbázatos koronázatát is áttört művű korláttal tévesztette össze.

Kassa megmaradt renaissance emlékei közül a legrégibb a ma korai renaissance benyomást keltő négyszögletes harangtorony, a mely a múlt században nyerte mostani piramis alakú tetejét. Magát a kampanilét a XVI. század második felében építették s akkor sgrafittokkal díszítették s Miskovszky Viktor szerint attikaszerű magas oromfallal s ormokból összerótt koronázattal is birt. A szepességi campanilékre arányaival is élénken emlékeztető, 45 *m* magas, zömök harangtorony, ablakai csúcsívesek, kapuja félköríves nyílású s az ajtó fölött izlésesen kovácsolt záradék vasrács díszíti.*

A Báthory Zsófia költségén 1681-ben épült jezsuita templom Kassán, faragott kövekből összerótt impozáns homlokzatával az olasz barokk stílus kezdetét tükrözteti vissza és semmi rokonvonást nem tüntet föl a polgári épületeknek akkor már szintén barokk elemeket fölvevő felsőmagyarországi renaissance stílusával. A részletekből, a melyek teljesen modernizált kassai épületekben megmaradtak, az ottani *lőcsei ház* udvari loggiái említésre méltók, toszkáni szabású oszlopaikkal, amelyekkel az épen maradt felvidéki renaissance épületekben más városokban is gyakran találkozhatunk. A kassai kamaraházban levő stukkó-diszítésű boltozatokról ez építészetünkben általános díszítő technika fejlődése kapcsán lesz szó.

Bártfán, e művészettörténetünkben szintén jelentős szerepet játszó városunkban a felsőmagyarországi renaissance építészetnek szintén nem találjuk nyomát. A városháza itt a magyarországi renaissance első korszakából való, későbbi időből csak jelentéktelen építészeti részletek, többnyire kapu- és ablakkeretek maradtak fönn. Hogy a lengyel hatás alatt keletkezett építészeti irány ide is elhatott, azt az itteni főtemplom előcsarnokán újabban lebontott oromfalon kivül* a Bártfával szomszédos zborói várrom bástyái bizonyítják.

Ez utóbbiak oromfaláról ugyan már letört a koronázat, a sgrafittó díszítés nyomai azonban még láthatók rajtuk, sőt az egyik bástyán a díszítő mester neve is megmaradt a következő fölíraton: »Andreas Kuntz A. 1679.«

A felsőmagyarországi renaissance stílus említésre méltó nyomai a szintén Sáros-megyében fekvő Kis-Szebenben már csak az 1657-ben épített s újabban művészietlenül renovált campanilén és a piaristák rendházán észlelhetők; az utolsó ép állapotban ránk maradt s egyik legjelentősebb emlékét, a *Szabina*-házat pár év előtt bontották le minden komoly ok nélkül. Hogy Sárospatakon is elterjedt volt a renaissance felsőmagyarországi változata, arra a régi kollégium épületének a rajza vall, a melyet a főiskola könyvtárában őriznek s amelyet mi is bemutatunk. (5. ábra.)

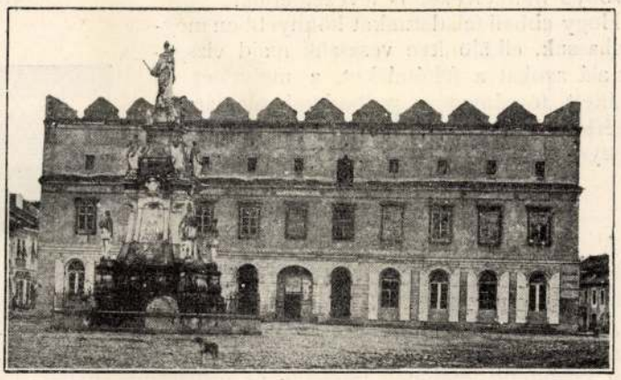

6. ábra. Az eperjesi kollegium 1867 körül. (Egykorú fénykép után.)

A kollégium ezen, az 1858-ban készült rajzon koronázattal már nem bir, de sgrafittó-díszítése még látható rajta. Az épület lejtős oldalú támasztópilléreivel, sgráfittói elrendezésével, megviselt állapotban is élénken emlékez-

* Kassa város középkori és renaissance stílű emlékei. Irta Miskovszky Victor. Mellékletet az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület Közlönyéhez a kassai nagygyülés alkalmából 1895.

* Fényképe dr. Chyzer Kornél Bártfa-fürdői Emlékkönyv című 1889-ben megjelent művének VIII. lapján látható.

tet a lengyel szymbarki kastélyra. A sárospataki váron is láthatók stílusunk némi nyomai; azonban az e mellett levő hercegi kastély, melyet építtetője után Perényi-szárnynak neveznek, pompás kivitelű renaissance részleteivel közvetetlen olasz hatást tükröztet vissza, ennek a résznek építését 1565-ben fejezték be. A felsőmagyarországi renaissance stílusnak arányainál fogva a legimpozánsabb emléke az eperjesi kollégium volt, amelyet az 1886. évi tűzvész után gyökeresen modernizáltak. Az 1667-ben emelt épület eredeti külsejéről csak az a primitiv fotografia nyujt tájékozást, amely a hatvanas években készült s amelynek reprodukciója a 6. ábránkon látható. (Folytatjuk.)

Szerkezeti anyagok mechanikai sajátságainak megállapítása szakító kisérletekkel.*

Rejtő Sándor-tól.

Szerkezeti anyagok mechanikai sajátságait a legkülönfélébb vizsgáló módokon ítélhetjük ugyan meg, mégis a leggyakrabban a szakító kisérleteket alkalmazzuk.

Ámbár a vizsgálás e módja a legelterjedtebb, mégsem rendelkezünk reá vonatkozó átalános érvényű irányelvekkel, sőt mondhatjuk, hogy egyetlen egy vizsgáló módnál sincs akkora eltérés a próbadarab alakját, a kisérlet kiviteli módját és a kisérleti eredmények méltatását tekintve, mint éppen ennél.

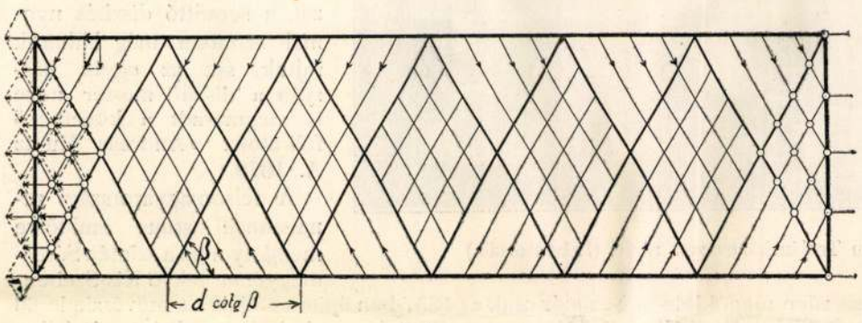

1. ábra.

E fonák állapoton mindeddig azért nem segíthettünk, mert az eddig ismert mechanikai törvényekkel a húzásnál előforduló összes jelenségeket megmagyarázni nem tudtuk; ma azonban az *erőközléssel*, a *felszíni rajzokkal* és a *molekuláris surlódással* mindezen jelenségeket már megmagyarázhatjuk, ezért a húzásra vonatkozó átalános érvényű irányelveket is levezethetjük.

Hogy ebbeli feladatunkat könnyebben megoldhassuk, elkülönítve veszszük majd vizsgálat alá azokat a feltételeket, a melyeket az említett törvények a próbadarab alakjára, a kisérletek kivitel módjára és a kisérleti eredmények méltatására vonatkozólag kötnek ki.

A) A próbadarab alakja.

A próbadarab alakjára vonatkozó szabályzatokat az erőközlésből és a felszíni rajzokból vezethetjük le.

Az erőközlés átalános szabálya** szerint a külső erő nem a saját irányában, hanem a térben oly küppalástban közöltetik, melynek tengelye az erő iránya, nyílásszögének fele pedig a hatásszög. Ezt a kúpot az *erőközlés kúpjának*, alkotóit az *erőközlés vonalainak* nevezhetjük. Az erőközlő vonalak a tárgy felszínéig terjednek s azt, a felszín alakjához képest, különböző szög alatt döfhetik át. Minthogy a felszíni molekulák a felszínre merőleges síkban a legkönnyebben mozdíthatók ki, ezért a külső erő hatása azokban az erőközlő vonalakban érvényesül leghamarább, a melyek a felszínre merőleges síkokban fekszenek, a melyeket ez okból *hatásvonalaknak* nevezhetünk.

Az erőközlés most jelzett átalános szabályát szemelőtt tartva *bármely alakú testben előálló erőhatást szemlélhetővé tehetjük az által, hogy a kérdéses testnek a felszínére merőleges síkokkal való metszeteiben a hatásvonalak hálózatát rajzoljuk meg*, úgy, a mint ezt az 1-ső ábra láttatja.

Az erő hatását azonban nemcsak a hatásvonalak hálózatával, hanem a felszíni rajzokkal is kimutathatjuk.* Az 1-ső ábrából ugyanis kitűnik, hogy a felszín részeire ható erők oly két összetevőre bonthatók, a melyek közül az egyik a felszínben fekszik, a másik reá merőleges.

Minthogy pedig a felszínben fekvő erők a felszín szomszédos részeire az erőközlés átalános szabályai szerint a hatásvonalak irányában fejtik ki hatásukat, ezért a felszínen szabályos vonalak keletkeznek, a melyeket *felszíni rajzoknak* nevezünk.**

Ha tehát valamely próbatest igénybevételmódját akarjuk vizsgálni, úgy annak erőközlő hálózatán kívül felszíni rajzait is figyelembe kell vennünk, miért is a következőkben a próbadarab alakjára vonatkozó meggondolásainkat mindkét jelenség figyelembe vételével fogjuk vezetni.

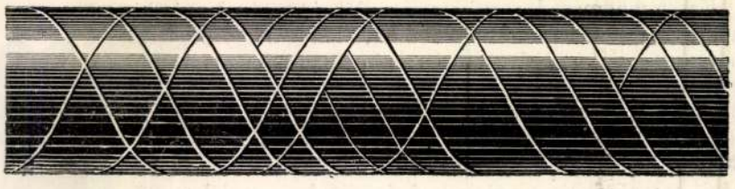

2. ábra.

Minthogy húzó-igénybevételekhez leginkább henger-

* Előadta a Magyar Anyagvizsgáló-Egylet 1899. évi február hó 26-án tartott közgyűlésén.

** Részletes kifejtését lásd e Közlöny 1896. évi VIII. füzetében, «Az elméleti mech. technologia néhány alaptétele» című cikkben és az 1898. évi VII. füzetében «A felszíni rajzok . . . » című cikkben.

* «Distribution des déformations dans les métaux soumis à des efforts» par L. Hartmann.

** Hogy húzásnál felszíni rajzok keletkeznek és hogy az anyagrészek mozgása a hatásvonalak irányában történik, azt *Martens* a «Baumaterialienkunde» című műve I. kötet 108. pontjában elismeri.

A felsőmagyarországi renaissance-építészet.

Divald Kornél-tól.

III. Kastélyok Szepes és Sáros vármegyében. (Folytatás.)

A felsőmagyarországi renaissance stílusra szakirodalmunk, Szepes- és Sárosmegyében levő emlékei kapcsán lett először figyelmessé. Mivel archeologusaink, a régészeti társulat programmjához képest elsőbben is középkori művészetünk anyagának az összegyüjtését tekintették föladatuknak, a felvidéki renaissance stílusra sokáig vajmi kevés ügyet vethettek s csak fölszinesen megvizsgált emlékeit román ízű s egyéb sajátos díszítő elemeik után nem egyszer tévesen is ítélték meg. Még Henszlmann Imre is habozik, midőn a lőcsei Thurzó házat leírja.[1]

»Nem csal meg a románszerű fríz, — mondja műtörténelmi irodalmunk úttörője idézett művének 163. oldalán — hogy az épület eredetét a román stíl korába helyezzük, de a csúcsíves kapu legkésőbb a XVI. század első feléből való, míg az épület legfelső részei a copfos kort árulják el és az ablakok alakzása 1824-ben történt újításnak teremtménye.«

E ház a XVII. század elejéről való s csúcsíves épületből alakították át felsőmagyarországi renaissance stílűvé; 1824. évi átalakítása csupán árkádjai lebontásából és új befestésből állott, amelyet tavaly izléstelen meszeléssel súlyosbbítottak. A koronázat szeszélyes formái megtévesztették Henszlmannt, a félköríves fríz azonban nem csalta meg; míg mások ez után ítélve nem egy renaissancekori műemlékünket úgy határozták meg, hogy a román stílus emléke.

A Serédy-emlékkápolnát a Bártfa és Zboró között elnyúló országút mentén, amelyen a félkörívekből összerótt motívum a magyarországi renaissance első korszakának a letüntével először jelentkezik az építészetben, mint a felsőmagyarországi renaissance stílusban csakhamar általánossá váló ékítő elem: azt e középkori reminiszcencia alapján archeologusaink szintén román emléknek tartották.[2] A fricsi kastélyt egyik régészünk futólag késői német renaissance stílűnek határozta meg.[3] A szerkezetében még csúcsíves jellegű s renaissance szabású domború művekkel ellátott, háromszögletes alapú Serédy-féle emlékkápolnáról az építkezésre vonatkozó levéltári adatokkal, Miskovszky Viktor bizonyította be, hogy 1556-ból való.[4] Ugyane régészünk volt, aki szorgalmas kutatásai eredményeként közrebocsátott rajzgyüjteményével a felsőmagyarországi renaissance stílusra építészeink figyelmét is hathatósan fölhívta.[5] Építészeink az ezredéves kiállítás történelmi csarnokán, valamint a kereskedelmi pavillon épületén sok ügyességgel használták föl ilynemű emlékeink egyes részleteit s ezáltal alkotásaiknak fölötte sajátos hatást kölcsönöztek. Újabban az Alpár Ignác tervezte nagy-enyedi városházát szintén felsőmagyarországi renaissance stílusban építették.[6]

Az eddig említett és még néhány elszórtan megjelent, de többnyire csak topografiai értékű, irodalmilag földolgozott adatot, saját kutatásaival gyarapítván, dr. Pasteiner Gyula állapította meg először a felsőmagyarországi renaissance stílus Szepes- és Sárosmegyében fönmaradt emlékeinek a műtörténelmi jelentőségét, aki többek között a következőkben emlékezik meg ezekről:

»E körülményből (hogy a legrégibb ilynemű szepességi emlékek a lengyel határ közelében vannak) azt következtetjük, hogy a két megye Lengyelországtól kölcsönözte XVII. századbeli építészetének sajátosságát. Azonban az elsőségért, mely e részben Lengyelországot illeti, kárpótlást nyujt az, hogy az efajta koronázat általánosan uralkodóvá, sőt majdnem nélkülözhetetlen kellékévé lett a sáros- és szepesmegyei épületeknek; az újonnan keletkezett kastélyokon és városi házakon kívül a templomok tornyát vagy a templom mellett emelkedő haranglábakat egymásután ilyféle koronázattal látták el. A két megye építészeinek nem közönséges leleményességéről tanúskodik, ezen párták sokfélesége gyakran szeszélyes változatossága.«*

Dr. Pasteiner Gyula az idézett munkában közölt s Felsőmagyarország művészettörténetéről írt magvas tanulmányában, a nevezetesebb XVII. századbeli szepességi- és sárosmegyei renaissance emlékeket is fölsorolja. Nyomdokait követve s hajdani elterjedésnek az illusztrálásául, elpusztult emlékei jelentősebb nyomairól is megemlékezve, vázolom tovább a felsőmagyarországi renaissance stílus első és legvirágzóbb korszakának a fejlődését, amennyiben ez a Szepes- és Sárosmegyében fönmaradt s alább részletesebben ösmertetett emlékek alapján visszatükröztethető.

Fejtegetéseim első fejezetében említettem, hogy a lengyel főúri kastélyokban a renaissance új változata csak a XVI. század derekától kezdve honosodik meg; midőn a mai Galiciában a főurak ősi sziklafészkeiket völgyek ölén elterülő falvak vagy városok mellett emelt s az előbbieknél kényelmesebb épületekkel cserélték föl. Felsőmagyarországon sokkal viharosabb idők jártak akkor, még inkább a következő században semminthogy főurainknak a biztos védelmet nyujtó várak elhagyására kedvük támadhatott volna. S ha a korszellem változásának megfelelő kastélyok épülnek is, a régi várakat a múlt század elejéig, a lerombolásukra Rákóczy szabadságharcának leveretése után 1715-ben hozott törvény életbeléptetéséig, nem hagyják lakatlanul vagy legalább időszakonként laknak bennök. Igy I. Rákóczy Ferenc is nyaranként a XVII. század első felében lakályosabbá tett makovicai várában, télen át a várhegy alján emelt kastélyában töltötte el idejét, valahányszor itteni birtokain időzött.

A Lengyelországnak elzálogosított szepességi városok sztarosztái: lengyel kormányzói, akiknek székhelye a Poprád mellett fekvő lublói vár volt, 1777-ig laktak itt. Ezt a várat, amely Róbert Károly és Csák Máté harcai idejében a XIV. század elején jelentős szerepet játszott, 1596-ban Lubomirszky Szaniszló alakítja át nagyobb mértékben s a mint a néhány belső helyiségével még ma is lakható állapotban levő épülettömegen egyes nyomok mutatják a renaissance lengyel változatának a stílusában. A várnak 1555-ben történt leégése után első újjá építője Bonar János sztaroszta volt; nincs kizárva, hogy az új stílus már akkor is érvényesült itt, annál

[1] Henszlmann Imre. Lőcse régiségei, Budapest 1878. Monumenta Arch. Hungariae III. k. 2. rész. A M. T. Akadémia kiadása.
[2] V. ö. Archeologiai Értesítő. Uj folyam. II. K. XVIII. lap.
[3] Arch. Ért. Új f. XI. k. 38. lap.
[4] Arch. Ért. Új f. IX. k. A Serédy-kápolna.
[5] *Miskovszky* V. Magyarország középkori és remaissance stílú emlékei. Folió-alak, Bécs 1885. Lehmann kiadása.
[6] Bálint Lajos. Az ezredéves kiállítás architekturája Budapest 1897.

* Az Osztrák-Magyar Monarchia irásban és képben. Magyarország V. kötete. 164. l.

kevésbbé, mivel miként látni fogjuk a Lubomirszky-féle átalakításnál régibb emlékei is vannak a Szepességen.

A várak renaissance szellemben való átalakításának a lublóinál sokkal határozottabb példája a nedeci vár, amely a Dunajec jobb partján a romba dőlt, galiciai Csorsztyn-várával szemben s szintén a lengyel határ közvetetlen közelében fekszik. E fölötte regényes hatású vár, mely gyönyörű vidék fölött, lúcfenyőerdőből kimagasló, hatalmas kősziklán áll, még ma is ép; zöme a csúcsíves korban épült, a Palocsay-család arcképeivel teleaggatott lovagterme s az ide nyíló helyiségek a a XV. századból valók, a vár átalakítása és kibővítése alkalmával azonban ennek nyugati szárnya jó részt egészen újjá épült. Ez átalakításról a várkapuja fölött kőbe vésve a következő fölírat szól: »Georgius Horváth de Palocsa, Dunajec et Landek Dominius ac Haeres hoc Castrum virtute sua acquisivit, ornavit, amplificavít anno Dei 1601.«

Jelen századbeli átalakításáról szintén a várkapu fölött e felírat értesít: Renovavít 1861. C. P. P. E restaurálást a renaissance szárny is megsinylette, a vár XVII. századbeli nyugati homlokzata azonban most is ép s az emelettől párkánynyal el nem választott attikaszerű oromfallal bir, amelyet egyszerűbben tagozott, a késmárki kastélyon levőkhöz hasonló, egymás mellett sorakozó ormok koronáznak.

A lengyel főúri kastélyok mintájára újonnan épült ilynemű emlékeink legrégibb példája a Késmárk és Szepes-Szonbat között fekvő nagy-őri kastély, melyről az ottani s a környékbeli lakosság általában azt tartja, hogy az 1000. évből Kr. u. maradt. Kétségtelen, hogy Nagy-Őrön s valószínűleg a mai kastély helyén még az Árpádok korában emelt erősség állott, legrégibb felvidéki renaissance emlékünk azonban, mely a vár és várkastély közötti átmenetet is jelzi, 1580—90 között egész újonnan épült.*

Varkocs Tamás egyéb birtokaival együtt Ferdinánd király 1556-ban a rombadőlt Nagy-Őrt is gradeczi Horváth Stansith Márknak, Szigetvárt a török ellen vitézül védelmező kapitányának ajándékozta, a ki itt letelepedett, de csakhamar ezután meghalt. Fia Draskovics pécsi püspök gyámsága alatt kitűnő nevelésben részesül s mint igazi humanista kerül vissza Wittembergából, a hol egyetemi tanár is volt. Nagy-Őrön nagy fénynyel kastélyt építtet s messze földön híres főiskolát nyit benne. Horváth Stansith György német professzorai élén maga is tartott filozófiai és theológiai előadásokat; Késmárkon az itteni theológusokkal elkeseredett vallási vitákba is keveredett, a melyekről részletes adatok maradtak ránk; óriási kastélyáról azonban, többszöri átalakítása után, ennek csupán külső s kopárrá vedlett falai szólnak hozzánk.

A kastély 50—60 *m* hosszú szárnyaival nem egészen szabályos négyszöget formál. Megkopott, omladozó falai zömök tagolatlan tömegükkel ma zord képet mutatnak és dacos külsőt, a melyet négy sarkán kiemelkedő négyszögletes tornyai még komorabbá tesznek. Az épületnek a felsőmagyarországi renaissance stílus nyomait föltüntető attikaszerű oromfalai, mint régibb ilynemű emlékeinken mindenütt, itt is minden átmenet nélkül az első emelet homlokzati falának a folytatásaként jelennek meg. A koronázat csak az angol park felé eső homlokzaton maradt meg csorbítatlanul s itt közvetetlenül a kastély elé ültetett évszázados fák lombjai födik el. A gazdasági udvar felé eső homlokzaton, a hol a kastély belső udvarába vezető kapu is van, a koronázat csak a saroktornyokon maradt meg. A koronázat ormai szélükön vékony pálcatagozattal szegélyezett, hasonló módon élénkített csúcsíves végződésű kétféle kőlapok. A kétféle magasságú ormok szimmetrikusan váltakoznak egymással s felényivel alacsonyabb, végükön félköralakban kivájt lapokkal fűzetnek össze. A várkastély belső udvarának árkádjai a mult századra valló, kosár ívben záródó nyílásokkal bírnak, kosárboltozatosak az épület összes helyiségei is, a melyek figyelemre méltó renaissance részleteket nem őríztek meg, miként a kapuk és ablakok sem.

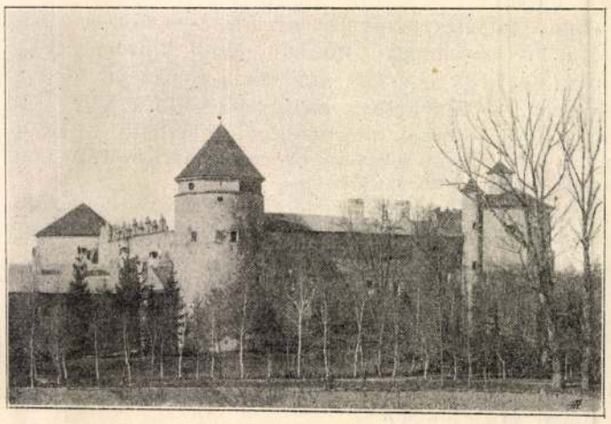

7. ábra. A kézsmárki Thökölyi-kastély.

Nem kisebb pusztuláson, mint a nagyőri, esett át a késmárki Tökölyi-kastély (7. ábra), a felsőmagyarországi renaissance stílus legimpozánsabb alkotása, mely hajdanában mindazzal a pompával, belső művészi fölszereléssel dicsekedhetett, a melynek maradványai lengyel főúri kastélyokban még ma is elkápráztatják a látogatót. Helyén szintén még a középkorban emelt vár állott, a melyet 1575-ben Késmárk városával együtt tűz pusztított el. Romjait a vár birtokához fűződő jogokkal Laszky Albert, akkori tulajdonosa 1577-ben Rueber felsőmagyarországi főkapitánynak zálogosítja el 42.000 forintért. Ez utóbbi maga is megszorúlván, a birtok zálogjogát előbb a dúsgazdag bethlenfalvi Thurzó Szaniszlóra ruházza át 12.000 forintért, majd 1579-ben Thökölyi Sebestyénre, a Laszkynak fizetett összegért. E bonyolódott financiális míveletekből óriási pör keletkezett, a mely Ernő osztrák főherceg közbelépésével 1582-ben egyezséggel ért véget, a melyben a birtokot lazán kötött s újabb pöröket maguk után vonó föltételek mellett Thökölyi váltja magához, a ki nem tágít többé innen s a várkastélyt újjáépítteti. Horváth Stansith György késmárki ellenfeleivel már az újjáépült Thökölyi kastélyba jár vitatkozni, a melynek egyes részletein birtokosai a következő században továbbépíttetnek. A ma is fennálló, de tetején átalakított négyszögletes kaputornyot Thökölyi Sebestyén fia újíttatja meg, a ki alatt a kastély belsőségei művészi díszítésének a javarésze is készült. A kapu fölött a Thurzó- és Thökölyi-címer ma is látható, s vörös márványba vésve a következő fölirat olvasható: «Turris fortissima, nomen Domini Stephanus Teökely de Kesmark. Anno salutis 1628. Hanc renovari curavit.» E műemlékünk aránylag legsértetlenebbül fönmaradt részlete a kápolna, mely hom-

* *Christian Genersich.* Merkwürdigkeiten der kön. Freystadt Kesmark. Lőcse 1804. II. k. 137. l. Egyéb szepességi várak történelmi adatai *Weber Sámuel* szepes-bélai lelkész következő művében vannak kitűnően csoportosítva: Zipser Geschicht und Zeitbilder. Lőcse 1880. Hasznavehető forrás még ma is e tekintetben *Korabinszky*: Geographisches-Historisches Lexikon von Ungarn. Pozsony 1786.

lokzatával az udvarra néz s mai barokk alakját, a pongyola formákat föltüntető díszkapuján látható évszám bizonysága szerint 1658-ban nyerte. Stukkó-díszítményes, dongaboltozatú mennyezete 1657-ben készült; a pompásan faragott renaissance díszítményeket feltüntető s igen szép intarziákkal berakott egyházi szék, a mely latin fölirata szerint Langius (Láng) János, a magát ezen archelariusnak nevező késmárki asztalos műve, 1544-ből való, azonban később került ide a késmárki főtemplomból, a melynek részére mestere fogadalmi ajándékul faragta.

A kápolna belseje után ítélve, a melynek hatását pedig a mázolók, a kik benne újabban garázdálkodtak, ugyancsak megrontották: a Thökölyi-kastély az olasz renaissance fejedelmekhez méltó, pompás alkotás lehetett. Az egykorú krónikások nem is győzik magasztalni s oly részletesen ismertetik, mint talán egyetlen más műemlékünket sem.* E leírások szerint a Thökölyi kastély hajdan sáncárokkal s kettős körfallal bírt; ez utóbbiból öt erős torony ugrott ki. A falakon belül közepén díszkúttal ellátott hatalmas udvar terült el, a melyet a paloták egész sora övezett. A főkapuval szemben álló kápolnától balra voltak a Thökölyi grófok magánlakosztályai, jobbra sorakoztak az árkádokkal összekapcsolt s vendégek befogadására épült traktusok. Ez

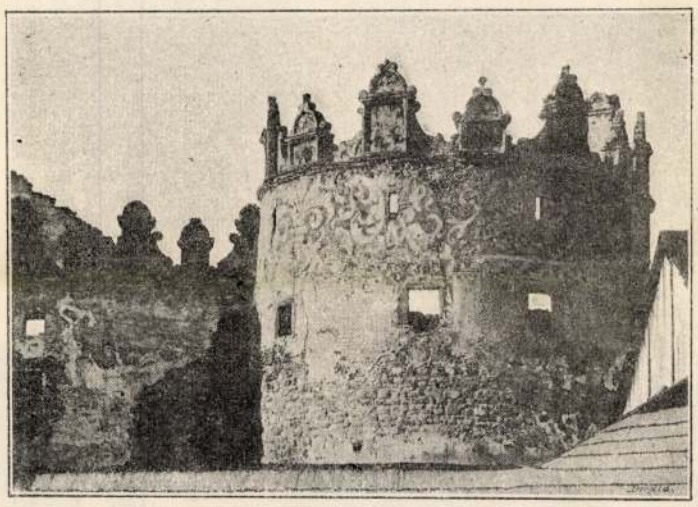

8. ábra. A Thökölyi-kastély sgraffitós bástyája.

utóbbiakban voltak a magyar hősök életéből merített tárgyú freskókkal díszített, stukkó-mennyezetes termek, a márványfalakkal, dús arany és ezüst díszítéssel pompázó ebédlők, a melyek egyike kétszáz ember befogadására volt alkalmas. Az épületek alatt óriási pincék terültek el, a melyek egy része lovagló iskolának volt berendezve; az istállók a főkapu mellett feküdtek s márvány jászlakkal, ezek fölött óriási tükrökkel voltak fölszerelve. Hogy a kastély ingó remekművekkel is gazdagon volt fölszerelve, annak legfényesebb bizonysága az, hogy midőn Thökölyi Imre vereségei nyomában birtokaitól hivatalosan megfosztva, számkivetésbe ment, a császári udvar 16 társzekeren szállíttatta el Bécsbe családja itt száz év alatt összegyüjtött ritkaságait.

A gazdátlanná lett kastélyt Késmárk városa váltja magához, a melynek az olasz kényurakhoz hasonlóan viselkedő uraitól száz éven át vajmi sokat kellett eltűrnie. Az épület gondozásával ettől fogva ki sem törődött,

* Az erre vonatkozó adatokat Bél Mátyás Notitia Hungariae novae c. művében gyüjtötte össze a mult század elején s *Korabinszky* is fölhasználja idézett művében.

sáncárkát feltöltötték, külső falait lebontották, a belsők előtt így támadt teret apró viskókkal építették tele, az udvart szegélyező épületeket részben lebontották, részben kaszárnyává alakították át s csak a kápolna maradt fönn. A Thökölyi-kastély felsőmagyarországi renaissance jellegét egyedül a város felé eső homlokzata egyik részletének s egyik viskókkal körülépített bástyatornyának az oromfala őrízte meg. Miként ez utóbbinak a képén látható (8. ábra), az oromfal kezdetét itt közvetetlenül a négyszögletes ablakok fölött két párhuzamos vonal között tova futó sgrafittó művű félköríves fríz jelzi. Az oromfal lőrésekkel ellátott felszinét szintén sgrafittóban festett, növényi ékítmények lepik el, a melyek akantuszleveleket tüntetnek föl, szimmetrikusan váltakozó s liliomformájú kétféle kompozicióban. Az oromfal egyszerű pálcatagozattal záródik s ezen sorakoznak az egymással váltakozó, kétféle nagyságú ormok, a melyek vékony pálcatagozattal szegélyezett s háromcsomós csúcsal ellátott félkörív alakú lappal megtoldott testének piramisszerű jelleget kölcsönöznek a kétfelől hozzásímuló, szélükön kivájt összekötő lapok.

A késmárki Thökölyi-kastély, a lengyel Krasiczynkastélylyal körülbelül egy időben épült, az ezéhez hasonló elrendezést tüntet föl s külső homlokzatain szintén nem mutat föl plasztikus architekturai tagozást. Ez utóbbit a megmaradt nyomok bizonysága szerint a késmárki műemléken sgrafitto-festésű ékítményekkel pótolták s az architektonikus tagozatok ily módon való puszta jelzése a felsőmagyarországi renaissance stílus legrégibb alkotásain, úgylátszik, általános volt; a XVII. században ennek példáival csupán a szepességi campanilék oromfalain találkozunk még. Mivel az architektonikus tagozás az ily rendeltetésű épületek homlokzatának a kiképzésében ezután sem játszik jelentős szerepet, a XVII. századbeli kastélyokról szólok előbb, a melyek ezidőben a lengyelországi udvarházakéhoz hasonló elrendezésük után ítélve, ezeknek városainkban való fejlődése kapcsán módosuló stílusában is épültek, ennek sajátos vonásaiból azonban, többszöri átalakításon esvén keresztül, alig tartottak meg valamit. Abaúj-, Sáros- és Szepesmegyében, Felsőmagyarország más vidékein is, sok helyütt akadunk falusi kastélyokra, a melyek négy, illetve két sarkukon négyszögletes vagy hengeralaku tornyokkal bírnak. Helyenként, mint a szepesmegyei Márkusfalván, ez udvarházak koronázatuktól megfosztott, vagy ezzel azelőtt sem bírt attika-szerű magas oromfalaikat is megtartották; a mult században azonban az egyetlen márkusfalvi kastélyon kivül mindenfelé Mansarde-szerű tetőkkel lettek ellátva s ennek megfelelően legtöbbször gyökeresen át is alakítva.

Az egyetlen ilynemű emlékünk, mely egyben a felsőmagyarországi renaissance stílus összes emlékei között aránylag a legsértetlenebbül maradt ránk, a Sárosmegyében fekvő frics-i kastély, a mely a XVII. század harmadik tizedében épült (9. ábra.).

A szintén sok viszontagságon keresztülment frics-i kastély ma szépen gondozott park közepén áll, 30 *m* hosszú, 16 *m* széles és körülbelül ugyanolyan magas. Főhomlokzatának két sarkán négyszögletes, kiugró tornyok állanak, a melyek között a félemeletszerű földszint magasságában terrasz terül el.

A védelmi szempontot nálunk Bethlen Gábor korában, mikor e kastélyt építették, sem hagyhatták még figyelmen kivül, mivel ezidőben épp úgy, miként nemzeti harcaink alatt mindvégig, a maguk szakállára hadakozó német és magyar katonák, a szerte kószáló martalóc csapatok garázdálkodása napirenden volt. A fricsi kastélyt hajdan hatalmas sáncok és vízárok övezte, mely

utóbbinak végső maradványait br. Ghillányi Imre, műemlékünk mostani tulajdonosa töltette be. A sáncok tetejéről fölvonó-híd vezetett közvetetlenül a kastély emeleti lakosztályaiba, amelyek főbejárata a hátsó homlokzaton volt. A földszint falai eredetileg csak lőrésekkel és szelelő nyílásokkal voltak áttörve, hatalmas keresztboltozatokkal biró helyiségei magtárak, éléskamrák és fegyvertár céljaira szolgáltak. Belsejének mai elrendezését a kastély 1840-ben nyerte. A földszintet akkor tették lakhatóvá, ablakokkal törvén át falát s a főhomlokzaton látható, félkörívben záródó kapuval. Az emelet is akkor nyerte hármas nyílású ablakait, azelőtt kőből faragott s erősen kiugró vízszintes párkánynyal ellátott renaissance keretes ablakokkal birt, amelyekből a keleti és a hátsó homlokzaton mind máig ép állapotban maradt fönn néhány. Míg a földszinti tágas helyiségek erősen falazott keresztboltozattal birtak, a ma lakatlan s padlásnak használt emelet szobái tükörmenye-

kompozicióval egyetemben arra vallanak, hogy nem kontár festő volt mesterük.

A fricsi kastély emeleti dísztermához csatlakozik a jobboldali toronyszoba, amely mögött az előbbit körülfogva s azzal ajtókkal összekötve a baloldali toronyszobáig a szellős termek, kisebb-nagyobb szobák és kamrák hosszú sora következik. Ezek fala a díszteremhez hasonlóan szintén mindenütt kopár s csak az ajtó és részben az ablakkeretek régi díszét őrizték meg.

Ami már most a kastély külsejét illeti, homlokzatainak földszinti és emeleti fala ma egészen sima s a már említett ablakkereteken kivül csupán a keleti oldal emeletén láthatók még egymás mellett sorakozó faragott gyámkövek, amelyek hajdanában nyilt folyosót tartottak. A főhomlokzatot a két torony között levő s jelentéktelen léctagozatú földszinti párkányon kívül csak sgrafittó ékítményekkel élénkítették. Ezeknek azonban csak az oromfal, illetve az emeleti párkány alatt marad-

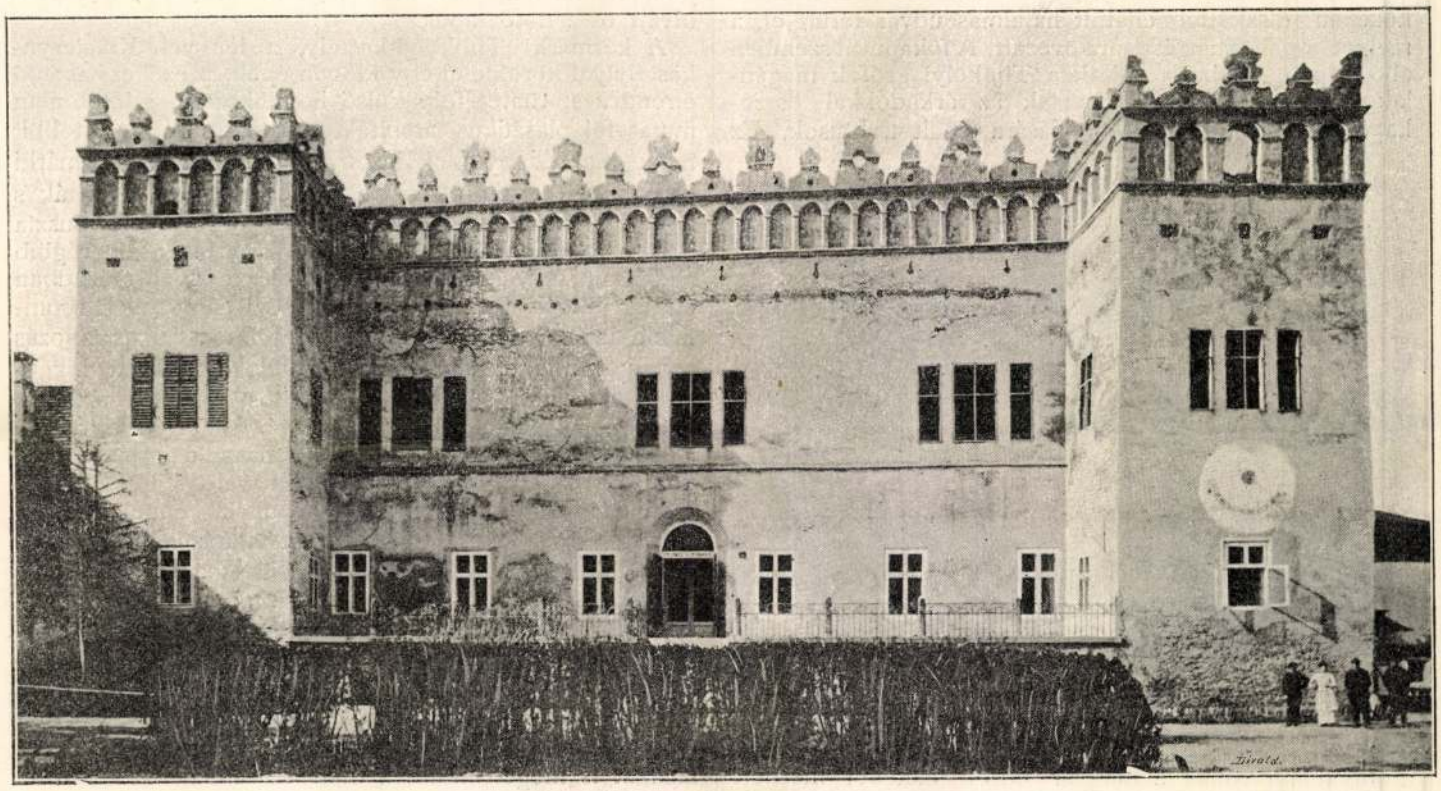

9. ábra. A frics-i kastély Sárosmegyében.

zettel voltak ellátva, amelyet röviddel a kastély átalakítása után a legtöbb helyiségben lebontattak, mivel összeomlással fenyegetett. Mennyezett nélkül szüköl ködik a kastély hajdani díszterme, amely hosszával az épület középső traktusának kétharmadát töltötte be s egyszerű, de fölötte izlésesen és pontos technikával kőből faragott ajtókeretei s az ablakokkal szemben a hosszanti falon függő erkélye után ítélve, nem közönséges művészi díszszel dicsekedhetett. A renaissance kőkeretbe foglalt ajtók a jelen század elejére való egyszerű festéssel s empire-szabású faragványokkal birnak, a muzsikusok befogadására szánt fa-erkélyt négy XVII. századbeli festmény díszítette, amely azonban szinte a fölismerhetlenségig elromlott. Csak az egyiken ösmerhető föl még a kép tárgya s ez dísztermünket tünteti föl, erkélyén magyaros viseletben öltözött muzsikusokkal, előtérben négy táncoló magyar úri párral, az alakok színezése lemállott, csak körvonalaik, büszke tartásuk, eleven mozdulataik érvényesülnek még s ezek az ügyes

tak fönn töredékes nyomai. A tükörmennyezet gerendáinak a beágyazására szolgált nyílások fölött sgrafittó keretbe foglalt lőrések sorakoznak, ezek fölött gyémántfríz húzódik végig. A főhomlokzat kellő közepén, közvetetlenül az oromfal alatt a kastély építtetőjének a címere látható két ágaskodó oroszlán között s szintén sgrafittóban a következő latin mondás: »Unica divitias Domini benedictio donat. — Sis pius et victus copia larga fluit.«

Az emeleti ablakok körül s innen lefelé a régi vakolat mindenütt lemállott. Annál gazdagabb hatású az ívelt oromfal, mely az első emelet horonnyal élénkített léctagozatú párkányán áll s a melyen az ehhez hasonló szabású párkányon húzódik végig a koronázat. Ez utóbbi herma alakú, zömök ormai kétféle nagyságúak, egymással szimmetrikusan váltakoznak s köralakú nyílásokkal vannak áttörve. Az egész oromfal anyaga, a koronázatéval együtt, tégla s épp ezért véges-végig sgrafittókkal van díszítve, a melyek e velencei eredetű díszítő technikának a legkitűnőbb magyarországi emlékei.

Az egymás mellett sorakozó fülkék mindegyikében $^3/_4$ életnagyságú alak áll, mely biztos kézzel lett a vakolatba karcolva pontos körvonalakkal, hibátlan rajzzal bir s itt-ott a mély nézőpontnak megfelelő távlati rövidüléseket, helyenként a sgrafittó technika korlátain keresztül törő bravúros árnyalást, de mindenütt ennek megfelelő tipikus fölfogást tüntet föl.

Ezek a szintén gazdagon ékesített fülkéikben sorakozó alakok, a néző szemétől meglehetős távol eső magasságban is élesen tűnnek elő a sötét alapon, világos színezetű formáikkal s dekorativ hatásuk igen szép.

Az oromfal fülkéinek száma hajdan közel másfél száz volt. A hátsó homlokzat oromfala pár évvel ezelőtt leomlással fenyegetett s azért le kellett bontatni. A másik három homlokzat oromfala ma is jó karban van s félköríves fülkéi közül csak egy-kettőben enyésztek el a sgrafittó festésű alakok. A megmaradtak mind más és más személyt vagy általános tipust tüntetnek föl s a főhomlokzat traktusán lévők konzerválódtak a leg-

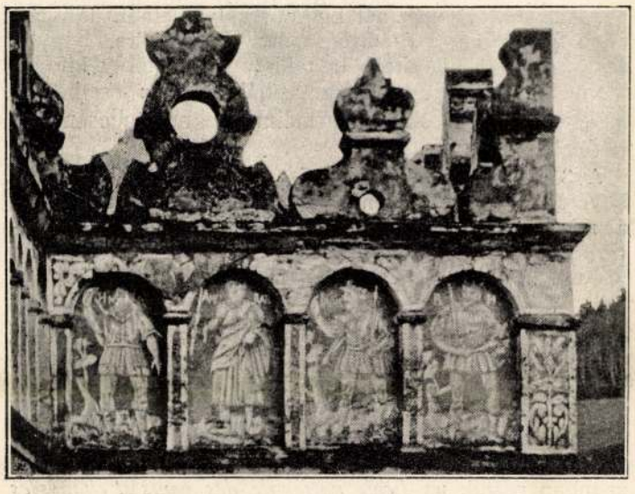

10. ábra. Részlet a frics-i kastély sgrafittóiból. (Hunyadi János, Amurat szultán, Hunyady László, Mátyás kir.)

jobban. Szinte kápráztató a változatosság, a melyet e fülkékben pózoló alakok nyújtanak. Az ó-, közép-, és újkor e képviselőivel, s a különféle alakokkal a sgrafitok mestere hol kimagasló történelmi személyeket akart föltüntetni, hol ismét az egyszerű eszközeinek megfelelő átalánosabb tipusok visszatükröztetésével is megelégszik. A nyugati homlokzaton kezdve egymás mellett sorakoznak az ó-kor mithoszi és történelmi alakjai: Vénusz, Mars s más klasszikus istenek, közbe szimbolikus alakok, mint a minő Fides, Spes, majd görög bölcsek, római, görög, perzsa hősök, többek között Aeneas, Vitelius, Titus, Domitianus, Trajanus, Darius, Cirus, J. Brutus. A keleti saroktorony baloldali oromfalán Hunyadi János, Amurát szultán, László és Mátyás király alakja áll; e négy fülke fényképi mását 10. ábránk láttatja.

A XVII. századbeli magyar viseletnek érdekesnél érdekesebb példáit tüntetik föl a keleti homlokzat fülkéit betöltő tipikus alakok: a fejedelem, nemes ember, lantos diák, főúr, magyar és német lovas alakja.

Ezek a sgrafittók a legszebbek s a legváltozatlanabb állapotban maradtak föl; a tornyoktól kezdve mind a két oldalhomlokzat sgafittói mindinkább elmosódnak, az utolsó fülkék már egészen üresek.*

* A fricsi kastély sgrafittóit Miskovszky ösmertette először az Archeologiai Ertesitő 1891. évfolyamában.

A fricsi kastély sgrafittóinak növényi ékítményein a rózsa, szegfű és liliom dominál. Ez elemek önállóan, szalagba fűzve vagy fesztonszerű kompoziciókban a fülkék keretét lepik el s a félkörivek közeit. A koronázat kisebb ormait levélékítmények, a nagyobbakat a felsőmagyarországi renaissance stílus ornamentikájában egyébütt is gyakran előforduló szárnyas kerubfejek ékesítik; e sgrafittók azonban már mind alaposan megrongálódtak s maholnap egészen nyomuk vész. Báró Ghillányi Imre, a fricsi kastély disztingvált ízlésű ura már több ízben járt Budapesten a sgrafittók ügyében, azonban mindeddig hiába: a díszítő művészet ez ágának a régi technikája úgy látszik egészen feledésbe merült. Fricsen legalább balúl ütött ki minden eddigi restauráló kisérlet: a sötétebb vakolatra kent mészréteg megszáradása után csakhamar lepattogott, nemsokára ezután a vakolat is összerepedezett és lemállott.

A fricsi kastély oromfalának a motivumok rengeteg tömegét fölölelő ornamentikája nemzeti díszitő művészetünknek egy egész korszakára élénk fényt vető kodex értékével bír, a melynek részletes ösmertetése c-ak egy külön monografiában válna lehetővé.

E, jelenlegi tulajdonosa által sok figyelemmel gondozott műemlékünk építtetőjét és építési idejét a hátsó homlokzat egyik ablakának a kőpárkányába vésve a következő fölirat örökítette meg: «G. D. Valent. Bertholti E. E. Anno 1623.» Az építő-mester neve, a főhomlokzat jobb sarkában az emeleti párkányról lecsüngő sgrafittó keretben szerepel, a melynek fölirata ez: «Michael Sorger aedificavit.» A sgrafittók mestere a jobboldali torony főhomlokzatán, a koronázat egyik ormán örökítette meg magát: «Martinus Axmann pinxit A. 1630.»

E, magáról az épületről leolvasható írott adatokból következik, hogy a kastély 1623-ban készen állott s ha sgrafittó művese nem is fogott nyomban hozzá díszitéséhez: munkájával, a melyet hét év után fejezett be, tekintve a rajzok óriási tömegét s a motivumok bonyolódott voltát, bizonyára több évet töltött el itt, még akkor is, ha legényekkel is dolgozott rajta, a mire az a körülmény vall, hogy a kisebb ékítő elemek kivitele az életnagyságú alakoknál kevésbbé pontos, pongyolább s nem egy helyütt úton, útfélen összeszedert motivumokat tüntet föl. Igy például a Sorger nevét övező keret német renaissance jellegű s ezt alighanem valami közkézen forgó német metszetről másolták le. Nincsen kizárva az sem, hogy azok a sgrafittók, a melyek az emelet homlokzatát ellepték, de ma már jórészt elenyésztek, még Sorger itt idézésekor az ő személyes vezetése alatt készültek s csak az oromfal nagyobb művészi készséget igénylő díszítésével bizták meg Axmannt.

Erre az a körülmény is enged következtetni, hogy a építőmester neve is sgafittókeretben s a vakolatba kapcsolva fordul elő.

A mi e két mester személyét illeti, Sorgerről azt tartják, hogy kassai építész volt; nevének azonban az itteni levéltárban ifj. Kemény Lajos, a tudós levéltáros szerkesztette pontos index bizonysága szerint nyoma sem maradt fönn. A kassain és lőcsein kívül összes felvidéki városainkban oly rendezetlenek még a levéltárak, hogy rendszeres kutatás tekintetében merőben hasznavehetetlenek s azért egyhamar nem is lehet kilátásunk arra, hogy régi mestereinkről szóló személyi adatokra szert tehessünk.

(Folytatjuk.)

A mérnökök nevelése és az állami mérnökök helyzete Franciaországban.

Kossalka János-tól.*

Franciaországban az állami mérnököket két intézetben ú. m. az *Ecole Central des Arts et Manufactures*-ban és az *École National des Ponts et Chaussées*-ben nevelik. Az előbbinek célja oly magánmérnökök képzése, kik alkalmasak az ipar minden ágában, valamint oly közmunkák tervezésében és kivitelében résztvenni, melyeknek vezetése nem tartozik az állami mérnökök hatáskörébe.

A hallgatókat előzetes vizsgálat alapján veszik fel, úgyhogy a hallgató csak erkölcsi bizonyítványt köteles bemutatni s igazolni azt, hogy 17-ik évét azon év jan. 1-én, melyben belépni óhajt, már betöltötte. A felvételi vizsgálat két részből áll, az egyik kötelező, a másik fakultativ.

A kötelező vizsgálat szóbeli és irásbeli s kiterjed a következő tárgyakra: francia nyelv, arithmetika, geometria, algebra, trigonometria, analitikai geometria, ábrázoló mértan, fizika (oly mértékben, mint a középiskolákban) továbbá kémia és szabadkézi rajz. Ha a részletes programmot figyelemmel kisérjük, azt látjuk, hogy a megkivánt anyag jóval több, mint a mit a math. tárgyakból a középiskolában nálunk megkivánnak, úgyhogy a fölvételi vizsgálatnak sikerrel megfelelő hallgatók az előkészítő tárgyakból aránylag magas nivón álló ismeretek felett rendelkeznek. Így pl. az analitikai geometriában a következők is bennfoglaltatnak: a síknak egyenlete, a pont távolsága a síktól, a másodrendű felületek általános egyenlete és egyszerű alakja a főtengelyekre, mint koord. rendszerre vonatkozólag. Az algebrából pedig: az egy és két változós függvények egyszerűbb alakjainak diff. hányadosa és az algebrai egyenleteknek elmélete. Ha a hallgató csak egy tárgyból is elégtelen eredményt tanusít, visszautasítandó.

A fakultativ-vizsgálat nyelvekre vonatkozik. A nyelvek, melyekből vizsgázni lehet a következők: német, angol és spanyol. Ha a hallgatónak jelentkező e nyelvek bármelyikében kellő jártasságot tanusít, úgy e körülményt a kötelező vizsgálat eredményének megitélésekor bizonyos mértékben figyelembe veszik. A felvételi vizsgálat megtörténte után a műegyetemi tanács alapján a *Ministre du Commerce de l'Industrie, des Postes et des Télégraphes* állapítja meg azoknak a lajstromát, kik hallgatókul fölvehetők. Az összes hallgatók künnt lakók — externes — s lehetnek külföldiek is. A tanulmány időtartama 3 év. A hallgató a tanításért, gyakorlatokért s egyéb fölmerülő költségekért az első évben 900, a második és harmadik évben pedig 1000—1000 frank tandíjat köteles fizetni. Ezenkivül az utolsó vizsgálat alkalmával 100 frankot fizetnek, melynek felét a hallgató visszakapja, ha vizsgálata nem sikerül. Az említett évi tandíjakba nincs beleértve az az összeg, melyet a hallgatóknak rajzeszközökre stb. kell fordítaniok, úgy mint azt az évenként megállapított előírás megszabja. Mint látjuk, e műegyetemnek látogatása igen költséges és éppen azért a kiváló eredményt tanusító szegénysorsú tanulók számára egy évre szóló ösztöndíjak vannak biztosítva, melyek azonban jó előmenetel esetén meghosszabbíthatók, sőt növelhetők is. Azok a hallgatók, kik testileg erre alkalmasak, 4 évi úgynevezett önkéntes katonai szolgálatra kötelezik magukat, mely időbe az iskolában eltöltött 3 esztendőt is beleszámítják. Ennek megfelelően e hallgatók a 3 év alatt katonai kiképzést nyernek s bár az iskola épületén kivül uniformisuk nincs, iskoláztatásuk ideje alatt a hadügyminiszter rendelkezésére állanak.

Mind a felvételi vizsgálaton, mind a későbbi vizsgálatokon is, az osztályozás egészen másképpen történik, mint mi nálunk. Minden egyes tantárgynak a tárgy fontossága szerint változó nagyságú szorzói száma van, melynek értéke pl. az analitikai geometriánál 5, kevésbbé fontos tárgyaknál 4, 3 sőt 2 és 1 is.

Azonkivül a mi 6 jegyünk helyett 20 érdemjegy van, legjobb a 20-as. Jellemzőül az érdemjegynek a tárgy számával képezett szorzatát tekintik. A vizsgálat eredményére nézve az egyes tantárgyakra nyert szorzatok összegének nagysága, melyre nézve bizonyos minimum van megállapítva, mértékadó.

Ennek az osztályozó módnak az az igen nagy előnye van, hogy a tárgy fontossága is figyelembe vehető.

A felvételi vizsgálatnál különös súlyt vetnek kifogástalan fogalmazásra és ortografiára, ugyannyira, hogyha az irásbeli feladatoknál e tekintetben komoly kifogás merül fel, a hallgatót visszautasítják még az esetben is, ha egyébként az összes követelményeknek teljesen meg is felelne.

A 3 évi tanfolyam befejezése után azok, kik minden követelménynek teljesen megfeleltek, diplomát kapnak a minisztertől: *diplôme d'ingénieur des arts et manufactures*, ellenben azok a hallgatók, kik ugyan nem feleltek meg minden tekintetben, mindazonáltal a legfőbb tudnivalókban elegendő jártasságot tanusítottak, *certificat de capacité*-t (képességi bizonyítvány) kapnak.

Érdekes az a körülmény, hogy a vidéki szülőknek képviselőt kell tartaniok Párizs-ban, kik a hallgatók ügyében közvetetlenül az igazgatóval érintkeznek s felügyelni tartoznak a hallgató magaviseletére. Általában véve a fegyelmi szabályok igen szigorúak, minthogy azonban reájuk az *École nationale des ponts et chaussées* fegyelmi szabályzatából, melyre részletesebben ki fogok terjeszkedni, jórészt következtethetünk, e helyen velük bővebben nem foglalkozom.

A programmot illetőleg a tárgyak címét és az előadások számát a következőkben sorolom föl.

Előbb azonban még meg kell jegyeznem, hogy sajnos ez adatokat egy régebbi programmból kellett kiírnom, minthogy ottlétemkor az aligazgató rendelkezésére más programm nem állott; különben mint mondá, a programm veleje azóta nem változott. A tárgy mellé írt szám az előadások számát jelenti.

I. Évfolyam. 1. *Analisis 33.* Foglalkozik a diff. és integrál számítással a diff. egyenleteket beleértve.

2. *Kinématika és általános mechanika 52.* 3. *Ábrázoló mértan 50.* 4. *Általános fizika 60.* 5. *Általános khémia 60.* 6. *Ásvány- és kőzettan 30.* 7. *A gépek elemeinek szerkezete 20.* 8. *Köz- és díszépítéstan 30.* 9. *Ipari közegészségtan és a természetrajzi tudományok alkalmazott része.*

II. Évfolyam, 1. *Alkalmazott mechanika 60.* Foglalkozik a különböző szerkezetek analitikai és grafikai elméletével. 2. *Az előbbi alapján való méretezés 22.* 3. *A gépek szerkezete és berendezése 50.* 4. *Ipari fizika 44.* 5. *A fénynek és villamosságnak felhasználása 20.* 6. *Gőzgépek 36.* 7. *Analitikai khémia 48.* 8. *Khémiai technologia 40.* 9. *Középítéstan 50.* 10. *Nemzetgazdaságtan 25.*

III. Évfolyam. 1. *Alkalmazott mechanika 45.* Foglalkozik a vízépítéstanra vonatkozó alkalmazásokkal, folyók, vízvezetékek, csatornák stb. 2. *Gépek szerkezete és berendezése 45.* 3. *Ipari khémia 50.* 4. *A kohászat általában*

* Előadta a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet 1898. évi dec. 17-ikén tartott Egyetemes szakülésén.

A felsőmagyarországi renaissance-építészet.

Divald Kornél-tól.

IV. Campanilék és templomtornyok. (Folytatás.)

A gyakori tűzvész, mely felsőmagyarországi városainkban a XV. században dúlt, csúcsíves templomaik tornyát is alaposan megrongálta. Lehordatásuk ugyan nem mindenkor vált szükségessé, összedűléssel sem igen fenyegettek s azért azokat nem is építették újjá. Azoknak az óriási harangoknak a befogadására azonban, a melyekkel felvidéki harangöntőink ez időtől fogva kezdenek remekelni s a melyek a legtöbb helyütt ma is megvannak, e roskatag alkotmányok nem alkalmasak többé s azért egy-két városunk kivételével, a hol a torony szilárd maradt, miként az eperjesi, a templom mellé mindenfelé haranglábakat építenek.

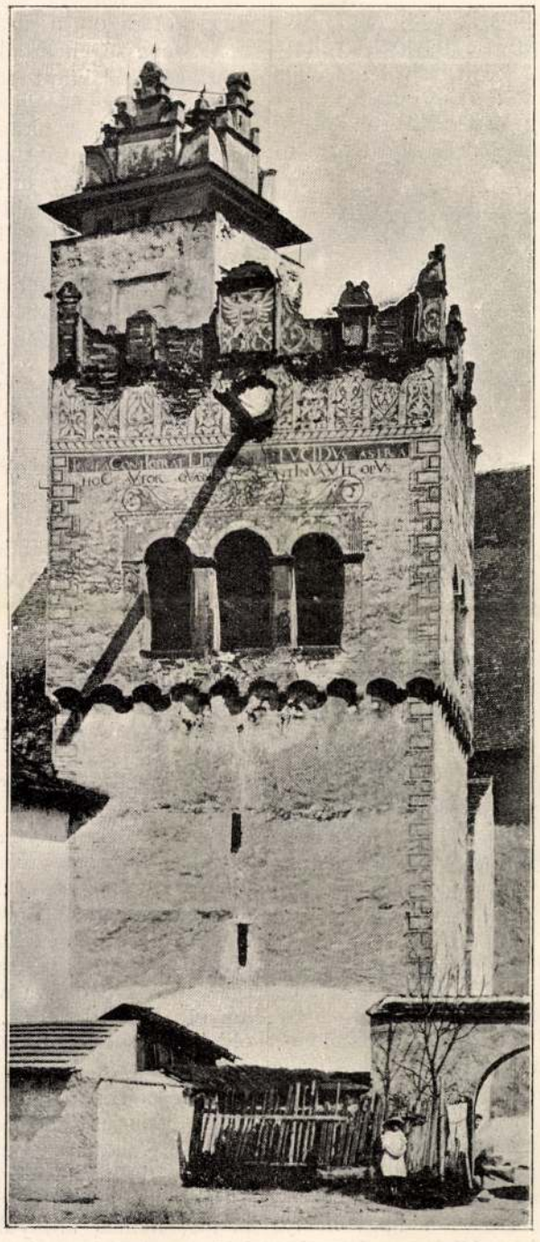

11. ábra. A késmárki harangtorony. A campanile baloldalán kiemelkedő építmény a templom tornya.

E campanilék szintén Lengyelországon át hozzánk szivárgott olasz minták nyomán honosodnak meg, a legrégibb példájuk a zsolnai Burián-torony, a melynek alsó része 1530 körül épült, a melyet azonban pár évvel ezután toronymagasságúra kibővítve, művészietlen erősséggé alakítottak át.

A kassai Orbán-torony az 1556. évi tűzvész után épült. Hogy e műemlékünk valamikor a felsőmagyarországi renissance stílusra nézve jellemző magas oromfalakkal birhatott, az erre következtetni engedő nyomokról már a második fejezet végén szólottam.

Az a körülmény, hogy renaissance koronázat nélkül nálunk csupán azok a haranglábak szűkölködnek, a melyek később gyökeres átalakításon estek át, valószínűvé teszi, hogy valahány campanilénk a XVI. és XVII. századból fönmaradt, az mind a fölvidék jellemző stílusában épült. A kassai Orbán-toronyról tudjuk, hogy mai alakját 1776 után nyerte. A lőcsei harangláb, mely 1661-ben készült el, nemes arányainál fogva a legművésziesebb ilynemű emlékünk s ma szintén piramisszerű tetővel bir. Ez utóbbit 1824-ben kapta, akkor esvén keresztül gyökeresebb restaurálason, mely 544 frtba került.* Az átalakítás az épületnek ma is a régi szépségében pompázó zömén nem hagyott maga után pusztulást jelző nyomokat s főfeladatául alighanem az akkor már idejét multa, sajátos tetőszerkezet átalakítását s a koronázatos oromfal ennek megfelelő ledöntését tekinthette volt.

Míg a felső-magyarországi renaissance stílusban épült kastélyaink egynek kivételével mind rombadőltek vagy a fölismerhetetlenségig gyökeres átalakításon estek keresztül; városi házaink, ha valamivel kisebb mértékben is voltak alávetve a pusztulásnak, festett díszüktől mindenütt s alig egy tizedük kivételével a plasztikustól is megfosztattak: a haranglábak és templomtornyok, a melyek a felvidéki renaissance stílus városainkban való virágzásának a korában, ennek a szellemében építtettek vagy alakíttattak át, rendkívül nagy számban maradtak ránk s régi díszítésüket is aránylag a legváltozatlanabbúl tartották meg.

A legrégibb ilynemű emlékünk, mely ma is eredeti állapotában áll helyén s a Szepességen emelt többi haranglábak mintája lett, a késmárki campanile. (11. ábra)

A négyzetes alapú torony alsó traktusának a vastagsága 8·50 *m*, egész magassága körülbelül 20 *m*. Felső traktusának a fala, alsó végével félköríves frízzel alámetszve, egy keveset kiugrik az alsó oldalfalainak a síkjából s oldalain, egyszerűen tagozott pillérkékkel elválasztott, háromnyílású félköríves ablakokkal, hangnyílásokkal van áttörve.

Jelentősebbb architektonikus tagozással itt sem találkozunk. Az alsó traktus sarkain sgrafittókban készült kváder ékítménynyel igyekezett a mester a faragott kövekből falazott sarkok illúzióját fölkelteni; ez a felső traktusnak szintén csupán kötélszerűen csavart sgrafittó szalagékítménynyel jelzett, párhuzamos vonalakkal s egy setét föliratos sávval kiemelt párkányáig folytatódik. Az ablakok kerete pompásan árnyalt s élénken tagozott sgrafittó ékítmény, mely két oldalpilléren nyugvó festett párkánya alatt, a félkörívek közeiben levélékítményt tüntet föl és léctagozata fölött csigavonalban hajlított akantusz-levelekből s delfinekből komponált széles záradékékítménye van.

* Demkó Kálmán: Lőcse története. 201. lap.

A felső traktus festett párkánya alatt e két soros felírat olvasható: «Aurea contigerat Librae Sol-lucidus astra, Hoc auctor qundo continuavit opus.»

E kronosztikon formájában szerkesztett pár vers szerint a sgrafittó díszítés 1591-ben folyt, mikor a nap a rák jegyébe lépett. Az ezzel párhuzamos oldal hasonló formájú sgrafittó-díszítésében a dátum ismétlődik: «Anno MDXCI—XVIII. Septem.» E fölött a mester jegye: «H. B.» olvasható.

A harangtorony tölcsérszerűen összehajló kettős félnyereg teteje ma is a régi; az esővíz levezetésére az oromfal nyílásán keresztül törő s messze kiugró csatorna szolgál. Az oromfal megsérült sgrafittói felső végükön félköríves frízzel összekötött szalagok által elosztott mezőkben, a koronázat ormainak megfelelően váltakozva, kétféle kompozíciójú, pontosan rajzolt gazdag hatású levélékítményt tüntetnek föl; a koronázat maga pedig azonos a Thököly-kastély oromfalain levővel s szintén sgrafittó-ékítés nyomait láttatja. Középső ormán

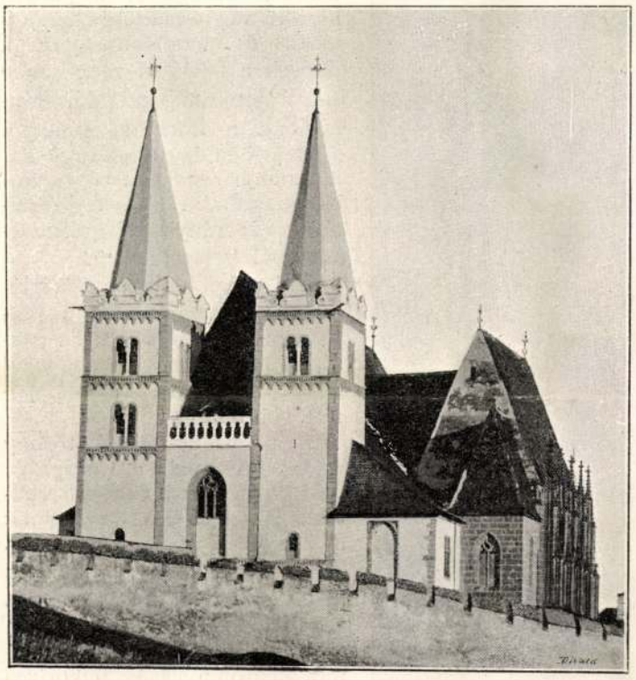

12. ábra. A szepesváraljai templom.

a kétfejű sas látható, a melyet I. Ferdinánd a hűségére térő városok legtöbbjének s úgylátszik Késmárknak is adományozott címerül vagy ennek kibővítéséül.

A szabatosan készített sgrafittó díszítés ötletes alkalmazása e harangtornyunkon még ma is elfelejteti a nézővel a jelentősebb architektonikus tagozás hiányát. Hajdan még gazdagabb lehetett a hatás, melyet e műemlékünk nyujt; sgrafittó-ékítményeinek motívumai dús aranyozással voltak kiemelve, a mely ezek két tónusának a kontrasztját enyhítve csillogó pompát is kölcsönözött az épületnek. Ennek ma már nyoma sincs, a hagyomány s a krónikák azonban megőrizték emlékét s a késmárkiak még ma is aranytoronynak nevezik campaniléjukat.

A késmárki campanile képén látható s a koronázata fölött kimagasló építmény az ottani csúcsíves templom XVII. században átalakított tornyának a csúcsa. A négyszögletes torony zöme ma pléhernyővel födött, azelőtt nyílt folyósóban végződik, a melyen, a városainkban hajdanában általános szokás szerint. a magisztrátus által fizetett kommenciós muzsikusok napjában háromszor zeneszóval jelezték a nap szakaszainak fordulását.

E folyosótól körülfogva emelkedik, a muzsikusok szobáját magában foglaló, lépcsőfokszerűen kimagasló, keskenyebb fölépítmény, a melyet négy oldal felől négyszögletes, gyámkő és félkörív formájú lapokból összerótt élénken tagozott piramisszerű ormok koronáznak. A koronázat szerfölött bizarr külsőt kölcsönöz a nehézkes tagozatlan toronynak. Mi sem bizonyítja jobban a magas és koronázatos oromfalaival jellegzetes stílus hajdani népszerűségét, minthogy, miként e torony példája is mutatja, oly helyeken is alkalmazták Felső-Magyarországon, a hová egyátalán nem illett.

A Szepességen ezenkívül nem maradt fönn renaissance stílusban átalakított templomtorony, hacsak a szepeshelyi székesegyház kettős tornya nem (12. ábra), amely ma hatszögletes piramis alakú födéllel van ellátva; háromtagú koronázatát azonban megtartotta s ez a lőcsei Thurzó-ház ormaihoz hasonló, de ezeknél egyszerűbb és nyomottabb csigás ormokból áll. A toronysisak e koronázaton belül nyugszik a zömök építményeken, a melyek ablakai csúcsívesek s a melyneknek inkább csak ornamentális jellegű félköríves szalagtagozása, tekintve e motivumnak a felsőmagyarországi renaissanceban való átalános elterjedését, bizonyára kevés alap ahhoz, hogy e templom homlokzatát és kettős tornyát román-korinak tartsuk, mint a hogy eddig meghatározták. Ez ellen az is szól, hogy a szepesi székesegyházat a XV. század folyamán nagy mértékben kibővítették s homlokzata akkor nyert szélességének felel meg, tehát alig készülhetett előbb, mint a hajók kiszélesítése.

A késmárki campanile mintájára épült harangtornyokkal a Poprád folyó völgyének a hosszában az itt egymásután következő városoknak s nagyobb falvaknak csaknem mindegyikében találkozhatunk. Ha e műemlékeink nagyjában mind egyformák is, ha díszítésük elemei szintén túlnyomóan azonosok, ezek elrendezésében fölötte nagy a változatosság; mesterük igaz, hogy igénytelen egyénisége a maga módja szerint mindenütt érvényesül s épp ezért a campanilék városról városra való sűrű ismétlődése szigorúan véve sem mondható sablonszerűnek.

A Késmárk tőszomszédságában fekvő s kastélyáról nevezetes Nagy-Őr harangtornya kicsiny csúcsíves templom mellett domboldalon áll. E campanile 1625-ből való s a szomszédvárosénak valamivel kisebb, arányaiban esetlenebb, de szinte szakasztott mása. Sgrafittói, a melyek meglehetős ép állapotban maradtak fönn, nincsenek szigorúan mezőkre osztva s ezen oromfalról a felső traktusra lenyúlva, ennek egész felszínét behálózzák s minden oldalon egy-egy istenes mondást fonnak körül arabeszkszerűen, így a nyugati oldalon ezt: «Solus Dei Gloria.»

A késmárki mintájára épült s a nagy-őrihez hasonlóan népies, falusias jellegű harangtoronyok vannak Szepes-Görgőn, Malduron, Jamnikon; s a szintén a Poprád mellett, de már Sárosmegyében fekvő Palocsán; gondosabb technikájú s gazdagabb hatású a podolini campanile, nemes arányokat tüntet föl s az előbbiekhez képest szinte karcsúnak tetsző a szepes-szombati harangláb, a mely a mult században barokk stílű átalakításon esett keresztül s ma felső traktusán, a sarkokon kettős pillérekkel van tagozva, oromfalainak a koronázata pedig minden oldalon egy-egy széles kosárív alaku s félmagasságban kicsúcsosodó, nyomott hatású oromból áll.

Az eddig említett campanilék, a XVII. század első

tizedeiből maradtak ránk s a mult században átalakított szepes-szombatin kívül, többé-kevésbbé megviselt állapotban, eredeti külsejüket is megtartották.

A városi házak befolyása alatt a XVII. század derekén a harangtornyokon is érvényesül a plasztikus tagozás. A poprádi harang-toronynak, mely chronosztikonja bizonysága szerint 1658-ban júniustól—augusztusig épült oromfalán plasztikus félköríves frízen nyugvó kiugró párkánya van. A félköríves fríz egymás mellett sorakozó szárait a Sáros vármegyében épülő tornyokon lizénákkal toldották meg s ezáltal oromfalaik a városi házakéval azonos arkaturás tagozást nyertek. A poprádi harangtorony chronosztikonja, a melynek római betűi összeadásával nyerjük az évszámot, mint e felírások átalában, építőmestereink eszejárására nézve is jellemzők s azért mintának ide igtatom: «IVnIVs apposIte posVIt fVnDaMIna tVrrIs prospere; at aVgVstVs, CotInVaVIt opVs.»

Arkaturásan tagozott oromfal, campanilékon vagy templomtornyokon, Szepes vármegyében ma nem található. Úgylátszik, hogy az ily rendeltetésű épületeken csak Sárosmegyében terjedt el, a hol a harangtornyok ritkák s a régi templomtornyoknak a felsőmagyarországi renaissance stílusban való átalakítása annál gyakoribb volt. A Szepességen megmaradt templomtornyok egyikén sem találjuk meg az oromfal arkaturás tagozásának a nyomát. A szepesváraljai tornyokon csak félköríves fríz szerepel, a nagy-lomnici csúcsíves templom renaissance tornyának az oromfala is csak félköríves frízzel ellátott párkányt mutat. Ez utóbbi tornyot újabban hagyma-födéllel látták el, koronázatát ledöntötték, a torony testétől párkánynyal el nem választott oromfalát pedig félkörives ablakokkal törték át.

A XVII. század első tizedeiben, a mennyiben az évszámot egynek kivételével föl nem tüntető sárosmegyei renaissance tornyokon, építési idejük tekintetében tájékozódni lehet, ezek sem épültek arkaturás tagozású oromfalakkal. A legrégibb ilyenmű emlékünk az Eperjestől két órányira fekvő Felső-Sebesen volt meg. 1626-ban Alsó-Sebesen a földesúr Ferenc-rendű szerzeteseket telepített le, a kik itt oly népszerűségnek örvendtek, hogy a szomszéd falvak népe is mind ide özönlött lelki dolgai ügyében. A felső-sebesiek is elhanyagolták temlomjukat és papjukat s a parochia csakhamar ezután megszünt s azóta sem állították vissza. Valószínű, hogy mikor már senki sem nézett a templom felé, nem tarthatták volna észszerűnek, hogy díszesebben építsék föl tornyát s azért ez renaissance alakját bizonyára jóval 1626 előtt nyerte. Erre vall az a körülmény is, hogy a felső-sebesi torony pár év előtt még fönnállott oromfala csak sgrafittó-festéssel jelzett tagozással bírt; kőből faragott, 3 méter széles koronázata három tagból stilizált liliom formájában volt fölállítva s az ormok tervszerű s egyszerű tagozásukkal teljesen mentek attól a szeszélyességtől, a mely e század harmadik-negyedik tizedében a formaképzésben felvidéki városainkban mindinkább elharapódzik.

A felső-sebesi templomtorony pár évvel ezelőtt még fönnállott s a bártfai országúton utazók szemében a távolból olybá tűnt föl, mint valami, a falu fölött kimagasló óriási liliom. Mint ez manapság Felsőmagyarországon napirenden van, a torony koronázatát újabban itt is ledöntötték és sisaktetőt raktak az épületre.

A koronázat egy oldala most a késői csúcsíves stílben épült falusi templomot övező körfal kapujának a tetejét díszíti.

A felsőmagyarországi renaissance stílus templomtornyokon való fejlődésének a tetőpontját a sárosmegyei Szinye község tornya mutatja (13. és 14. ábra).

A Szinyei-Merse család ez ősi fészkében a hagyomány szerint hajdan fényes vár-kastély állott, a melynek e templom is egyik alkotórésze volt. Ma a falu szélén lapos domb tetején egyedül áll ez épület, a melyet a régi falusi templomoknál a felvidéken átalános körfalak sem öveznek. A hajdani vártemplom három oldalú apszisban záródó egyhajós belseje késői csúcsíves jelleggel bír; faragott díszítményei, mint a minő az egyik ablakban megmaradt hólyagos díszítmény, tisztább, szebb formákat, pontosabb kivitelt mutatnak, mint más hasonló régibb falusi emlékeink, a melyeket rendszerint népies, pongyola formák jellemeznek. A templom belső felszerelése ma merőben új és művészietlen. Hogy hajdan ez is a toronyhoz méltó lehetett, arra egy alabástrom sírkő enged következtetni, a melyet e sorok írója a templom

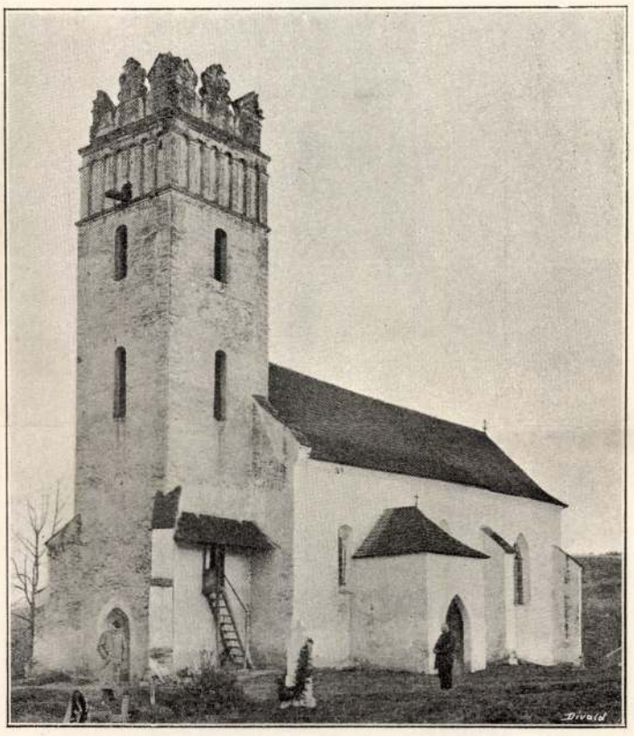

13. ábra. A szinyei templom.

padlásán talált több darabra törve. A még elég jól összeállítható sírkő 10—12 éves alvó kis leányt ábrázol természetes nagyságban, lengyel szabású viseletben, vállára leomló hajjal s a mesteri kéz vésője alól a XVI. sz. végén vagy a következő elején kerülhetett ki.

A szinyei templom előcsarnokkal ellátott oldalhomlokzatán csúcsíves ablakokkal s támasztó pillérekkel bír, a főhomlokzatához épített s ezt szélességével csaknem egészen betöltő torony két külső sarkát lépcsőfokszerűen tagozott pillérek támasztják meg. A toronykapu még csúcsíves, ablakai félkörívben záródnak.

Első emeletének párkányát már csaknem egészen elenyészett sgrafittó-tagozat jelezte; a sarkokon mind a négy oldalon szintén sgrafittó-művű kváder ékítmény látható.

A megmaradt nyomok bizonysága szerint a szinyei torony épp úgy, mint a fricsi kastély, minden tenyérnyi helyen sgrafittókkal volt díszítve. Az ablakok ily módon festett kerete csaknem teljesen elenyészett, az oromfal

sgrafittói is egészbn megrongálódtak. Jó karban csak a torony jobboldali homlokzatán levő második emeleti ablak mellett maradt fönn a címert tartó féléletnagyságú angyal sgrafittó-képe, mely kitűnő technikával készült s a fricsi alakokéval azonos pontos rajzzal, bravuros árnyalással bír. Ugyanez ablak baloldalán már-már alig olvasható hosszú latin fölirat van a vakolatba karcolva. E szerint a tornyot, a melynek alapfalai közé később Karaffa első eperjesi áldozatait temették el, *Anno 1628. Christophorus Zinye* (Szinyei Merse Kristóf) építette.

Mint képünkön látható (14. ábra), a torony karcsú fülkékkel bíró, fölötte elegáns hatású arkaturás orom-

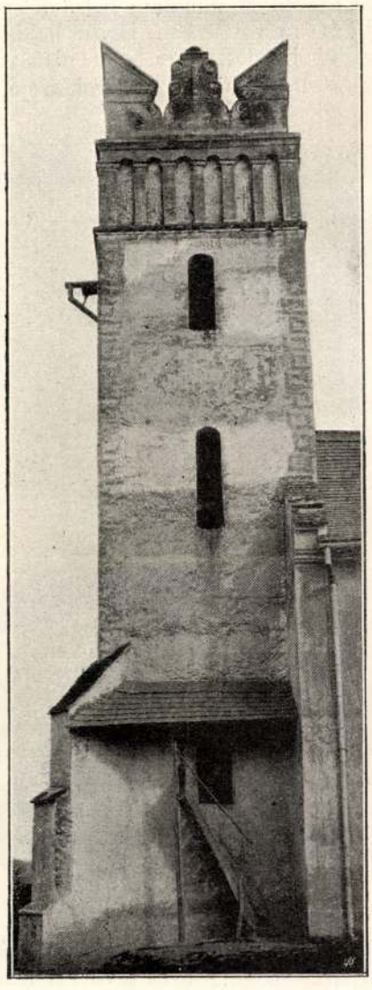

14. ábra. A szinyei templomtorony oldalnézete.

fala a második emelet egyszerű léctagozatú kőpárkányán nyugszik.

Az oromfal kettős léctagozatú párkányon álló koronázata három tagú, a felső-sebesi torony koronázatával azonos elrendezést, ormain ezekhez hasonló formákat tüntet föl. Az ormok azonban itt élénkebben vannak tagozva, jóval díszesebbek, kőfaragójuk technikája is jóval tökéletesebb.

A tetőszerkezet a szinyei templomtornyon változatlan maradt s a kettős félnyeregfedél árkában összegyűlő esővíz levezetésére szolgáló csatorna a szepességi kampanilékhez hasonlóan, szintén a főhomlokzat oromfalának az alján tör ki.

A szinyei mintájára Sárosmegye északnyugati vidékein számos más torony is épült. Az e faluval szomszédos Mohnyán az előbbinek szakasztott s csak valamivel zömökebb mása látható, melyet újabban véges végig fehérre meszeltek. A szinyei torony mintájára épült a Radácson és Szinye-Lipócon lévő templomtorony is. Az előbbi már igen megrongálódott, az utóbbit szintén ez oknál fogva 1897-ben bontották le, miként bizonyára számos más sárosmegyei tornyot is, mely az itteni falvakban a XVII. században már fönnállott, ma azonban csak művészietlenül átalakított modern formájában van meg.

Kis-Szeben körül, Sárosmegyében, a felsőmagyarországi renaissance templomtornyoknak ismét más alaptipust mutató csoportja épült. Ezekből, a mennyiben a hozzáférhetőbb helyeken megfordultam, kettőt láttam jó karban: egyet Sáros-Szent-Györgyön, egyet a Héthárs felé eső Vörösalmán. Ez utóbbi a tökéletesebb és sarkain pillérekkel megtámasztott zömök, kétemeletes alsó traktusán keskenyebb fölépítmény látható, a mely az alsónál kétharmadnyival alacsonyabb s szintén arkaturás és koronázattal ellátott oromfallal bír. Az arkaturák fülkéinek a száma egy-egy oldalon három s ezek itt zömökebbek, mint a szinyei tornyon levők és kosárívben záródnak. A kőből faragott koronázat középső orma lándzsaalakú csúcscsal megtoldott félkör formájú lapból áll; a két szélső orom alakja az előbbi feleként tűnik föl és merőleges szélével a fölépítmény sarkának a vonalával egybeesve van fölállítva, miáltal a koronázat mind a négy oldalon két-két szívalakú bevágást mutat.

Girált körül, mely sárosmegyei mezőváros a Tapoly völgyében fekszik, szintén vannak ilyen oromfalak arkaturás tagozásán kosárívben záródó fülkékkel ellátott templomtornyok. Ezek azonban az eddig ösmertetteknél jóval vastagabbak s koronázatuk szintén más formájú ormokból áll.

Valószínű, hogy a girálti templom tornya is ilyen volt. Kapuja empire szabású s ügyesen faragott kőkeretének a felíratából lehet erre következtetni, a mely a következő: Turris fundat. 1654. Rest. 1810. A Girált közelében fekvő Komlós-Keresztes régi s művészi szempontból sok figyelemreméltó vonással dicsekedő csúcsíves templomának a szerfölött nehézkes renaissance tornya egy-egy oromfalán öt kosárívben záródó fülkével bír; a léctagozatú párkányán nyugvó koronázat hat nyomott 8-as alakú, illetőleg négy egész és két fél ilyen oromból áll. Az ugyane vidéken fekvő Nyirjes templomtornya nemesebb arányokkal dicsekszik, kivitele is gondosabb s öt kosáríves fülkével ellátott oromfala alatt és fölött erőteljesen kiugró párkányokkal bír; koronázata egy-egy oldalon öt, alul és felül félkorong formájú végződésekkel megtoldott, karcsú ovális lapokból áll, illetőleg három egész és két ennek felét kitevő ilyen oromból.

A campanilék és harangtornyokról mondottakat összefoglalva, stílusunk ezeken való fejlődéséről a következő adatok állapíthatók meg. A XVI. század első felében épült campanilék egykori alakjáról mi bizonyosat nem tudunk, mivel az e korból való néhány emlékünk mind gyökeres átalakításon esett keresztül. Az ugyane század második felében és a következő elején épült harangtornyok díszítésének az elemei és ezek elrendezése az ugyanez időből ránk maradt kastélyokéval azonos. Míg a harangtornyok stílusa a Szepességen ezután sem módosul lényegesen, Sárosmegyében a XVII. század 3. tizedében, a szinyei templom bizonysága szerint, az oromfalak arkaturás tagozása általános s félköríves fülkéi ugyanazzal a karcsúsággal bírnak, mint a városi házak oromfalain levők, a melyek hatása

alatt épültek. A XVII. század második felében, a mikor városi házakon az oromfalak arkaturás tagozása már nem divatos többé, templomtornyokon még tovább használatos s csak a fülkék záródnak félkörív helyett kosárívvel. Mivel a felsőmagyarországi renaissance stílusban épült városi házak legjelentősebbjeinek építési idejére vonatkozó évszámot vagy írott adatot nem találunk, koruk megkatározásánál a legtöbb esetben csak a campaniléken és templomtornyokon szerzett adatok szolgálhatnak támpontokul.

A felsőmagyarországi renaissance stílus szellemében való toronyátalakításokon kivül az egyházi építészet terén a XVII. században felvidékünkön vajmi csekély a tevékenység. A már említett, barokk-ízű s valószínűleg olasz mester tervrajza után épült kassai jezsuita-templomhoz hasonló elrendezést, de korábbi renaissance stílust mutat a Sárosmegyében Bártfa mellett fekvő zborói vártemplom, a melyet a makovicai várhegy tövében 1660 körül épült s jelen század elején gyökeresen átalakított új kastély mellett, I. Rákóczi Ferenc emeltetett. A temlomnak két zömök toronynyal bíró homlokzatát egymással párhuzamosan futó lécek négy egyenlőtlen részre tagolják; a homlokzatnak a két torony közé eső közepe a templom meredek nyeregtetőjének megfelelően háromszögletes oromfallal záródik, a melylyel a tornyok harmadik emeletnek megfelelő ablakai, szintén háromszögletes ormokkal koronázva, csaknem egy szintben állanak, míg negyedik emeletükön az egyenes vonalban záródó falak minden oldalon ovális nyílásokkal vannak áttörve, a minők, mint látni fogjuk, a XVII. század második felében a felsőmagyarországi renaissance épületek attikaszerű oromfalait is élénkítik. A zborói kastélytemplom tornyai alacsony hagymaalakú tetővel fedvék; a felsőmagyarországi renaissancera nézve jellemzőbb részleteket e műemlékünkön a homokkőből faragott kapukeretek szalag-ékítményei mutatnak csak, melyeknek magyaros levél- és virág-motivumai a fricsi kastély sgrafittóival azonosak. (Folytatjuk.)

Fotogrammetrikus fölvétel egyszerű fotografikus kamrával és célszerű fotogrammeter.

ifj. *Gradl* Sándor-tól.

A múlt nyáron a székely vasutak szászrégen-mádéfalvi vonalának nyomjelző munkálatainál dolgozván, megkíséreltem primitív és olcsó fotografikus készülékemmel olyan terep részlet fotogrammetrikus felvételét, a melyet más módon (lépcsős méréssel) is fölvettünk. Bár a felvétel, szerény eszközökkel dolgozván, szerény keretek között mozgott s noha nem szolgáltathat elegendő anyagot a kidolgozásra, mindazonáltal nem tartom érdektelennek, ha e felvétel segítségével meghatározott néhány pontnak a magassági adatait összehasonlítva, a lépcsőmérés alapján készült rétegtervből kivett megfelelő pontokkal, táblázatba összefoglalva közlöm:

	Ugyanannak a pontnak	
	fotogrammetrikus úton	lépcsősmérés útján
	nyert magassága	
1	794·50	794·45
2	794·50	794·50
3	777·00	777·11
4	776·70	776·53
5	776·00	775·97
6	779·30	779·03
7	781·90	782·30
8	781·00	781·00
9	771·00	770·72

Nem hangsulyozhatom eléggé, hogy a fentebb közölt eredményeket primitív-fotografáló készülékkel értem el, a mely sem a vízszintessé, illetőleg függőlegessé tételre szükséges alkotórészekkel, sem pedig szögleolvasásra alkalmas berendezéssel ellátva nem volt; sőt a melynél még azt sem ellenőrizhettem, hogy az objektív optikai tengelye merőleges-e a képsíkra és hogy hol metszi azt?

Eljárásom, melynek alapgondolata, noha csak vázlatosan, Fr. *Steiner* «Die Fotografie im Dienste d. Ingenieurs» című művében található meg, a következő volt:

A fotografáló készülékkel felállottam az előre megállapított és meghatározott alkalmas ponton, úgy, hogy a képet felfogó üveglemezt csüngő segítségével közelítőleg függőlegesre állítottam és az objektív főpontja az álláspont fölé jutott. Ezután a felveendő terep három alkalmas és ismert pontján szintező lécekkel és kitűzőrúddal mérő legényeket állítottam fel. Ilyen alkalmas pontokul a kitűzött vonalnak a pontjai kínálkoztak. Az üveglemezen előálló képről a mondott három pont megjelölésével kis vázlatot készítettem és végeztem a felvételt. Ennek megtörténte után felállottam, egy szögmérőműszerrel és a három ismert pont felé irányozva a távcsövet, leolvastam a vízszintes szögeket. Ugyanezt az eljárást végezve a másik álláspontonban, a külső munkát befejeztem.

Következett az ismert negatív eljárással, a képek előállításával stb. az irodai munka. Hogy a felvételeket fotogrammetrikus célokra felhasználhassam, meg kellett határoznom a *képtávolságot* s a vízszintes és függőleges fősíknak a képsíkkal való metszésvonalát, azaz a *horizontot* és a *főfüggőlegest*.

A képsíktávolságot a három szögleolvasás segítségével a következő módon határoztam meg: Legyen az 1. ábrán $n—n$ a képsík nyomvonala, $AB = a$ $BC = b$ a három pont képeinek egymástól való távolsága, ekkor; ha $k_1 A = k_1 B = s_1$ és $k_2 B = k_2 C = s_2$ és α, β a megmért szögek:

$$s_1 = \frac{a}{2 \sin \alpha} \qquad s_2 = \frac{b}{2 \sin \beta}$$

továbbá:

$$\omega = 180 - (\alpha + \beta) \text{ és}$$

$$\left.\begin{aligned} \frac{\gamma_1 + \gamma_2}{2} &= 90 - \frac{\omega}{2} \\ tg \frac{\gamma_1 - \gamma_2}{2} &= \frac{s_2 - s_1}{s_2 + s_1} \cot g \frac{\omega}{2} \end{aligned}\right\} \text{ és ebből}$$

$$t = 2 s_1 \sin \gamma_1 = 2 s_2 \sin \gamma_2 \text{ és}$$

$$\left.\begin{aligned} FD = k &= t \sin \eta \\ BF = l &= t \cos \eta \end{aligned}\right\} \text{ a hol } \eta = 180 - (\beta + \gamma_2)$$

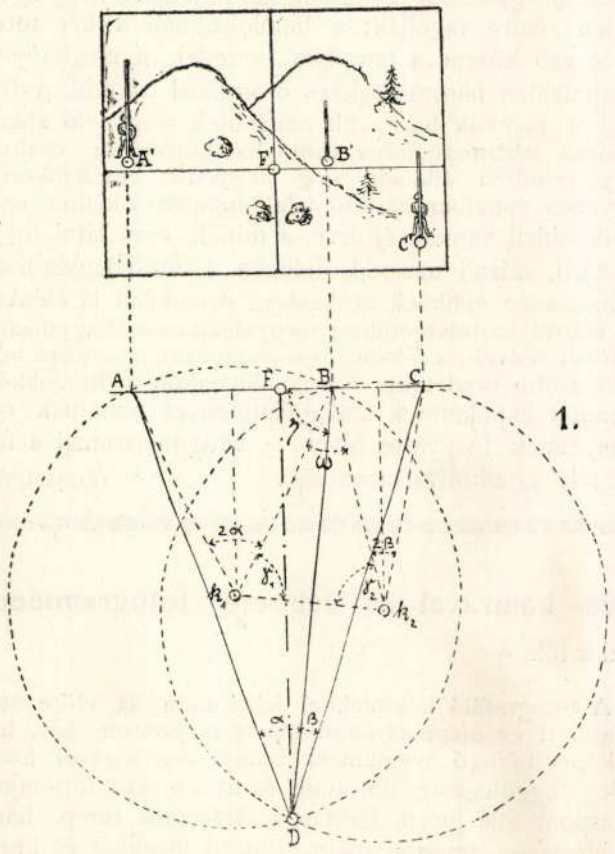

1.

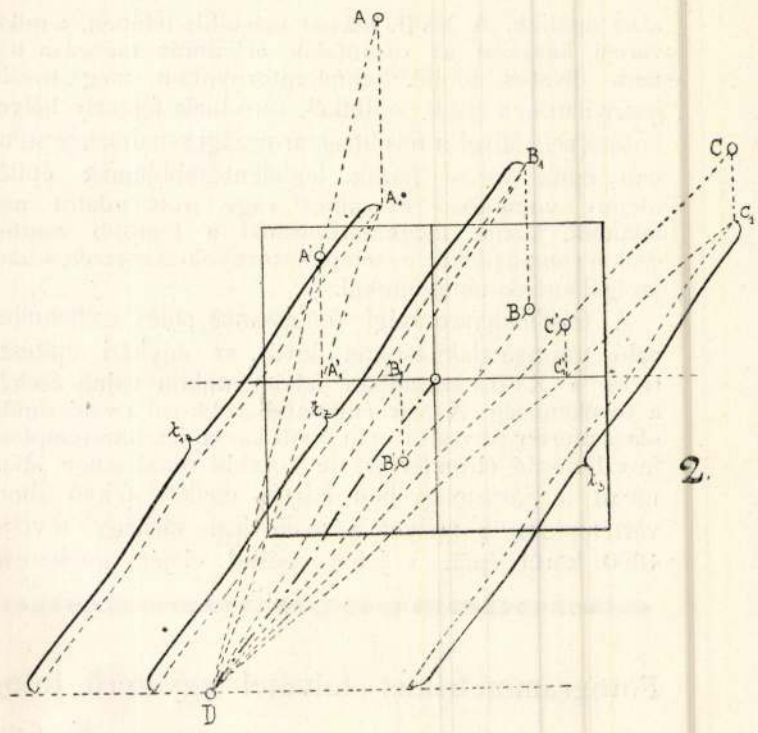

2.

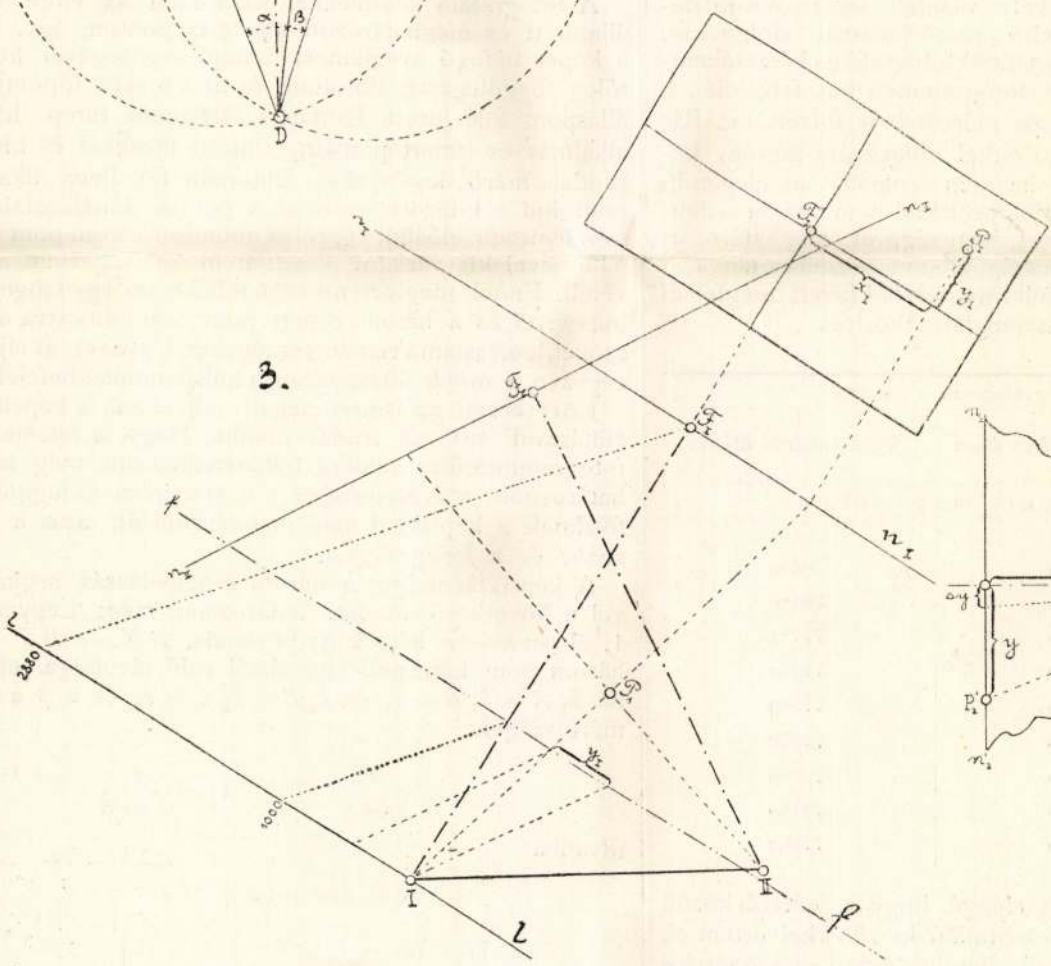

3.

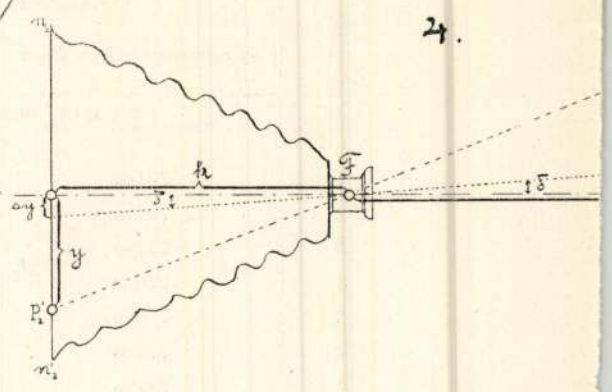

4.

1—14. ábra. Fotogrammetrikus fölvétel egyszerű fotografikus kamrával és célszerű fotogrammeter. 1—3. Képsiktávolság, a horizont és az egyes pontok kiszámítására, a 4. ábra a megengedhető hibahatár meghatározására szolgál. Az 5—14. ábra a célszerű fotogrammetert ábrázolja. Az 5—7. és a 10—14. ábrák lépteke 1:5, a 8—9. részletrajzoké 1:2.

a legjobb eszközöknek arra, hogy a személyzet buzgalma az üzleti eredmény javulása iránt fejlesztessék.

Az ülés mindenekelőtt jelzi a különbséget, mely a kivételes, pontos mértéket meg nem engedő törekvés vagy szolgálatok elismeréseül szolgáló tulajdonképpeni *jutalom* (gratificatió) és a *jutalék* közt megállapítandó. Ez utóbbi a költségekben való tényleges megtakarításokra alkalmazható, melyeket többé-kevésbbé pontosan meg lehet határozni. Ebben az eszmerendben az ülés teljesen elutasítja az elegybevételek fejlesztésén alapuló jutalékok eszméjét, azon okon, mert nehéz pontosan meghatározni azokat a közegeket, kik erre a fejlődésre befolyhatnak, és mindenekfelett nem lehet megmérni ezt a befolyást.

Az üzlet tiszta jövedelmének (és nem az osztaléknak) növelésére alapított jutalékot — az üzlet szolgálat által nem befolyásolt tőke levonásával — már kevésbbé volna nehéz megállapítani; mindamellett előnyösebbnek látszik, tekintettel az elegyjövedelemnek az üzleti jövedelemre való befolyására, itt a gratificátió alakját fogadni el, melynek az igazgatótanácsoktól meghatározott főösszege az igazgatók által az üzlet különböző szolgálati ágai közt, és e szolgálati ágak főnökei által ama közegek közt, kik a tisztajövedelem gyarapodására közreműködhettek, megosztandó volna.

A mi az üzleti kiadásokat illeti, az összülés úgy vélekedik, hogy azok igen nagy számban foglalnak magukban oly elemeket, melyek akár egyenesen, akár egy vagy több megelőző év tapasztalatai nyomán többékevésbbé pontos meghatározást engednek meg, s hogy mindezen elemekre nézve előnyös lehet az okosan meghatározott előirányzati tételekben elért megtakarításokon alapított jutalékokat tűzni ki. Ez előirányzatilag engedélyezett tételek időről-időre revizió alá veendők az elért eredmények számba vétele végett, az elért megtakarítások a személyzetnek szánt része az engedélyezett összeg leszállítása mértékében emelendő lévén.

Az összülés úgy vélekedik, hogy a nagyon számos egyénből álló csoportoknak nyujtott jutalékok nem ajánlatosak, minthogy ez által az alkalmazottak részéről egymás irányában kölcsönösen gyakorlandó ellenőrzés lehetlenné válik. Azt gondolja, hogy a jutalékoknak egyeseknek és a mennyire lehet egyéneknek vagy korlátolt csoportoknak szólóknak kell lenniök. Gondolja, hogy nem célszerű a jutalékokat egy maximummal korlátolni; ha tulzottaknak mutatkoznak, inkább az előirányzati alapok volnának revideálandók. Hozzáteszi, hogy teljes hatás elérése végett a jutalék-ügylet a jogosultakkal, mihelyt lehet, az arra vonatkozó műveletek rendezése után rendezendő.

Végre az összülés abban a nézetben van, hogy, ha az üzlet szolgálati ágaiban igen nagy számú olyan elem van, mely előzetes becslést és meghatározott előirányzati tételekre alapított jutalékokat megenged, másrészről célszerű kerülni az oly jutalékokat, melyek a biztosságot kockáztathatnák, s nevezetesen csak bölcs óvatossággal alkalmazni a vonalfentartás szolgálatára, mert az e téren való megtakarítások a biztosság és a vonal jókarban tartására feltétlenül szükséges rendszabályok elhanyagolásában nyilvánulhatnának.

A felsőmagyarországi renaissance-építészet.

Divald Kornél-tól.

V. Városi házak a Szepességen.

(Folytatás.)

A renaissance stílus új változata, a mely a Kárpátok körül fekvő országok természeti viszonyainak megfelelően alakult ki s Lengyelországból szivárgott át hozzánk, Felsőmagyarországon a kastélyokon honosodott meg legelébb. A lengyelországi mintaképekénél újabb motivumokkal azonban a felvidéki kastélyokon s a régibb campanilékon nem találkozunk. A mi gyarapodást e tekintetben a templom- és harangtornyok mutatnak, ez a városiházak hatásának köszönhető.

Az új irány a felsőmagyarországi építészetben újabb s nemzeti vonásokat városainkban való elterjedése kapcsán vett föl csak. Művészi tekintetben is tovább fejlesztették itt az új stílust, még pedig a XVII. század folyamán, a mikor mindamellett, hogy az egymás nyomában keletkező háborúk: nemzeti harcaink minduntalan lángba borítják a török hódoltság határain kivül eső Magyarországot, a mohácsi vész után megváltozott s fejtegetéseim II. részében már érintett viszonyok, pezsgő elevenséggel teljes művészi életnek oly kedvező körülményeket idéznek elő, a minők között felsőmagyarországi városaink sem azelőtt, sem azután nem állottak.

A közgazdasági föllendüléssel kapcsolatban, mely falakkal körülvett városainkat a külfölddel folytatott kereskedelem megállóhelyeiből ennek állandó piacaivá alakította át, ezek lakossága új elemekkel is gyarapodik, a melyek zöme a török miatt földönfutóvá lett magyarságból kerül ki. Hogy a németek alapította s a középkorban csaknem kizárólag németektől lakott városainkban a magyarság számbeli és szellemi szupremációja korán érvényesül, azt XVI. századbeli adatok bizonyítják. A kezdetben poziciójukat féltékenyen védelmező németek e század végén, igaz, hogy gyakran csak külső presszióra: így az országgyülés közbelépésére, egymásután engednek a jövevény magyaroknak számbeli arányuknak megfelelő befolyást a város közügyeinek a vezetésére. Besztercebányát 1608-ban az országgyűlés 2000 frtban marasztalja el, a miért a városi tanács a törvény ellenére vonakodott kebelébe magyar szenátorokat fölvenni s a következő évtizedekben a magyarosodás itt annyira terjedt, hogy — Bél régi följegyzésekből merített értesítése szerint — a toronyőrök magyar versekkel hirdetik a nap szakainak a fordulását s még a céhek legényeiből kikerülő fali őrség is magyar jelszavakkal ad hírt éberségéről. Bocskay és Bethlen Gábor gyakran s huzamosabb ideig is Kassán időző udvara, a vidéki nemességnek a városi polgársággal való mind sürűbb érintkezése, szintén nagy befolyással lehetett a magyarosodás terjedésére. S ha a többnyelvűség városainkban ezután is divatos, ha a tudomány és irodalom s az ekkor keletkezett főiskolák nyelve latin marad is, a városi közigazgatás nyelve, a Szepességet kivéve, mindenütt a magyar; a jegyzőkönyvek s más ügyiratok a XVII. századból Eperjes, Kassa s számos egyéb fölvidéki város levéltárában zamatos magyarsággal vannak szerkesztve s ott, a hol a magyar nyelv jogait nem tudja kivívni, mint az ősi hagyományaikhoz szívósan ragaszkodó szepességi szászok között, legalább szokásaiban, ruházatában, érzületében válik magyarrá a lakosság.

Igy Lőcsén, a hol a szenátorok, ha német szabású hivatalos köpenyt is borítanak föléje, magyar ruhában

módból ered, s a *leglényegesebb* kellék a személyzetnek elégültségéhez, a vállalattal való azonosításához. Ehhez járul mindaz, a mi a személyzet ambiciójának, a testületi szellemnek, és a kölcsönös megbecsülésnek fentartására és emelésére alkalmas stb. stb. Szóval mindaz, a mi a szolgálati viszony kellemessé tételére szolgál.*

Ebből a szempotból éppen nem közönyös maga az adminisztrativ eljárás sem. A személyzet buzgalmából származó tevékenységi *többletről* lévén szó, mindenekelőtt kell, hogy a személyzet bizonyos fölös idővel rendelkezzék, mely rá nézve fizikailag lehetővé tegye, hogy azt elvégezze, és kell, hogy egy kissé emelt hangulatban is legyen oly feltétel, mely talán nélkülözhetlenebb az önkéntes munkához, mint az anyagi érdek.

Ebből a szempontból a vasutak érdekére nézve főként két dolog — melyek közül nem tudható, melyik az ok, melyik okozat — gyakorol káros befolyást: a központosítás és a bürokracia.

A *bürokracia*, melyben a forma megöli a gondolatot, melyben a szellem a szavak árjába fulad, nemcsak sok időbe kerül, melyet hasznos munkára lehetett volna fordítani, de egyúttal terméketlen tevékenységhez szoktatva a szellemet, azt végül alkalmatlanná teszi bármely gyakorlati és gyümölcsöző munkára.

A túlhajtott és sováran terjeszkedni vágyó *centralizáció* egyfelől megterhelést okoz s felületes munkára késztet, másfelől hanyagságot idéz elő, elnyomván minden kezdeményezést és ambiciót — főleg a vonalon szészórt — személyzetben.

A bürokracia, valamint a központosítás, a mellett hogy a szolgálat komplikálásával több költséget okoz, elnyomja a hivatalnokok gyakorlati érzékét és mozgékonyságát, a mi nélkül pedig a vasutak nem felelhetnek meg annak, mit tőlük jogosan várhatunk. Azon kívül elveszik a tisztviselőknek a kedvét, sőt annak a lehetőségét, hogy őszintén és komolyan érdeklődjenek gazdájok, a társulat java iránt.

Annyival veszedelmesebb a bürokracia s a centralizáció, mert némi ügyességgel fentartva, alkalmasak oly eredmények feltüntetésére, a melyek elkápráztatják azok szemeit, kik csak a dolgok ragyogó felszinét nézik s nem látnak le a dolog mélyére. Minden jól megy látszólag — szigorú rend uralkodik mindenütt; a gépezet bámulatosan dolgozik, a pénzügyi eredmény meglepő, már-már hinni kezdünk valami büvős-erőben: mikor egy hirtelen rázkodtatás egyszerre napfényre hozza a bűnöket és hibákat, úgy, mint a tévedéseket, melyeket gyakran nem lehet többé jóvátenni. Éppen ez a fő ok, a miért vissza kell utasítani a jutalékrendszert, ha az csupán az igazgatókra és az egyes üzemágak főnökeire szorítkozik. Az anyagi javadalmazás monopoliuma az erkölcsi monopoliumra vezet, vagyis a *bürokraciára* és a *centralizációra*.

* A francia közmunka miniszter *Yves Guyot* a kongresszust megnyitó beszédében, előrebocsátván, hogy a legnagyobb érdeklődéssel olvasta a nemzetközi bizottság bulletinjében megjelent, a tárgyalandó kérdésekre vonatkozó jelentéseket s azok főbb eszméit összegezvén, a következő szavakkal céloz a fentebbiekre:

«Önöknek uraim, nemcsak a közönséggel van dolguk, hanem egy nagyszámú és különböző személyzettel is. Önök tanulmányozzák az eszközöket, melyek alkalmasak arra, hogy azt a költségmegtakarításokban és a bevételek fokozásában érdeklődtessék. Önök keresik a legjobb, előrelátó intézményeket a vasúti tisztviselők és munkások javára. Önök — tudom — azzal a figyelemmel vizsgálják ezeket a kérdéseket, melyet a felelősség és a társadalmi kötelesség érzete ró önökre s melyek az önökre bízott érdekek nagysága arányában töltik el Önöket. A mi fontos az az, hogy ne legyen közöttük félreértés, s hogy a mindenütt a kölcsönös akarat iránt való meggyőződés és kölcsönös szivesség honoljon a személyzet közt.

Igaz, hogy a vasutakkal járó nagy felelősség elengedhetetlenné teszi bizonyos formalitások megtartását, úgy, mint bizonyos fokát a centralizációnak. Következésképp bizonyos egyformaság az adminisztrációban nélkülözhetetlen; óhajtandó azonban, hogy ez a minimumra szoríttassék.

Mindenesetre maximául kellene elfogadni: «Minél kevesebb papirfogyasztást», s érvényre juttatni a személyes felelősség elvét.

Azok közé a dolgok közé, melyek kevéssé alkalmasak arra, hogy a személyzet önbecsérzetét emeljék és ambicióját ösztönözzék, sorozható a *túlhajtott ellenőrzés is*.

A hivatalnokok buzgalmának emelésére és a vállalat iránt való érdeklődésök fokozására szolgáló eszközök közül felemlítjük: a személyes járulékok javítását főként az alsóbb személyzetnél (s ellensúlyozóul a kiadások szempontjából: a személyzet létszámának leszállítását erőművek használata mellett), a nők alkalmazását, a rendkívüli jutalmazásokat (például: a vonatközlekedés rendességéért), nyugdíj és biztosítási intézetek, betegsegélyző pénztárak, fogyasztási szövetkezetek allapítását stb. E kérdések közül néhányat tüzetesen tárgyalt a milánói kongresszus s így e helyen nem kell foglalkoznom tovább velök.

Ethikai, — majdnem azt mondtam «eszthetikai» — szempontból bizonyos fokig hajlandóságot érezhetne az ember magát minden jutalékrendszer ellenzőjének nyilvánítani, föltéve, hogy a többi, félig anyagi, félig erkölcsi eszközök — a részesülésen kívül — alkalmazásba vétetnek. Mindamellett számos ok az alkalmazottaknak a vállalat sikerében való részesülése mellett szól, már akár a költségek megtakaritásából, akár a bevétel emelkedéséből álljon is az elő. Ez a kérdésnek igen kényes oldala. Az ember természetét, érzelmeit, hajlamait s modorát nem lehet formulával szabályozni. Néha valóban azt látjuk, hogy az igazgatóságban, vagy valamelyik üzemágban előállt valamely személyváltozás átalakitja magának az igazgatásnak a szellemét és egész képét a szolgálati viszonyoknak. Tehát ime a kérdésben egy érdeke a vállalatnak: ellensúlyozni a hivatalnok buzgalmára és tevékenységére esetleg kedvezőtlen személyes befolyásokat.

Bajos megmondani, hogy melyik jobb az itt tárgyalt eljárások között. Ez nagy részben a körülményektől függ s megtörténhet'k, hogy az egyik vasútnál sikerrel alkalmazott eljárás a másikon hatálytalannak bizonyul.

Legjobb volna, ha mindegyik igazgatóság, mely az elvet elfogadja, összefoglalná azokat az elemeket, melyeket a kérdésnek a kongresszuson való tárgyalása folyamán fognak előterjeszteni, hogy azokból aztán egy teljes és összhangzatos rendszert alkosson, és annak alkalmazását a vasútja körülményeihez illesztett s a szükséghez képest tágítható keretben megkezdje.

És ez volna — ha ilyet a kongresszuson tennem kellene — az én javaslatom.

A mi minden kétség fölött áll, az az, hogy ez a kérdés rendkívüli fontos s hogy egyetlen észszerű eszközt sem kellene elhanyagolni, mely a személyzetet kenyéradójának, a vasútnak, jóléte iránt való érdeklődésre buzdíthatja.

A kongresszus határozata.

Az összülés abban a véleményben van, hogy az erkölcsi és anyagi eszközök sorába tartozó eszközökön kívül, (a milyenek az ellátásról gondoskodó intézetek stb.) melyek a társulatok és alkalmazottaik közt szükséges szolidaritás kötelékeinek fentartására alkalmasak, ezek személyes érdekét belevonó megtakarítási jutalékok egyike

járnak s a hol tudvalevőleg Rákóczinak is a legelszántabb hivei kerültek ki a polgárság sorából.

A XVII. század egész folyamán a magyar szellem az uralkodó felvidéki városainkban; a magyar viselet általánossá válik s az a rokonvonás, a mely a diszítés módját illetőleg a felsőmagyarországi renaissance építészetben s a ruhák akkori divatjában nyilvánul, teszi népszerűvé az új stílust, a lakosság egyre gyarapodó jóléte általánossá alkalmazását.

A XVI. és XVII. századbeli magyar ruhaviselet s a felsőmagyarországi renaissance stílus diszítési rendszerének rokon volta az első pillanatra is szembetűnő. Miként az előbbi sem tűri meg a nagy síma felületeket s a ruhaszövetet redőkbe vonása helyett applikált díszszel élénkíti, épp úgy az épületek oromfalakkal megtoldott falfelületén is a konstruktív tagozás fölött a diszítő elemek dominálnak s az ezek által létrehozott fülkékben, mezőkön sem hagynak, — Arany János plasztikus kifejezésével élve — «tenyérnyi parasztot» sem: a csipkéhez hasonló hatású sgrafittó-ékítmény mindent elborít. A XVII. századbeli magyar textilművészetnek a Lengyelországban keletkezett, virágzása teljét azonban nálunk elért építészeti stílusra való hatása, nemcsak a díszítő és ékítő elemek azonos szellemben való alkalmazásában nyilvánul, hanem a motivumok szembetűnően rokonvoltában is. Azok a szeszélyes formák, a melyekkel a XVII. századbeli emlékeink koronázatán találkozunk, a textil-művészet hatása alatt keletkeztek, a fantasztikus, s ránk ma szokatlan, szinte rejtélyes hatást gyakorló ormok, a minőkkel Lengyelországban nem találkozunk: nem egyebek, mint az anyaguknak megfelelően stilizált, egykorú, magyaros textilvégződések, a melyek az oromfalaknak a ruha zsinóros diszítéséhez hasonló szellemben megoldott dekorációjával épp azért váltak oly népszerűvé, mivel az alattuk sürgő lakosság viseletéhez harmonikus keretül szolgáltak, és mivel az analogiát, a mely a diszítés rendszerében a művészeti stílusok és a viselet divatja között koronként kisebb-nagyobb mértékben jelentkezik s a melyet művészi lelkületű népek és korok mindig kerestek is: megtalálták. S ha emlékeink mai megrongált állapotában ez analogia nem is lehet oly szembetűnő, mint a minőnek a XVII. századbeli magyarság találhatta: az egykorú himzések s a felsőmagyarországi renaissance stílus a fricsi kastély kapcsán ösmertetett ékítő motivumainak a rokonsága, egyes alább ösmertetendő diszítő elemek textil eredete oly határozott, hogy megokolttá teszi e csupán a kisérlet jelentőségével bíró s a felsőmagyarországi renaissance stílus további fejlődésének a vázolását megelőző elméleti fejtegetéseket.

A nagymértékű pusztulások, a melyekről a bányavárosok s azon helyek kapcsán, a hol ezek csak halvány nyomait hagyták fönn építészetünk e korszakának, már megemlékeztem: azon városainkban sem maradtak el, a melyek a felsőmagyarországi renaissance-stílusnak fönmaradt emlékei nagyobb számánál fogva főhelyeinek tekintendők. Szepes- és Sárosmegyében azonban nem annyira az újabb föllendüléssel kapcsolatos új építkezések idézték elő e pusztulást, hanem inkább a mult században és a jelenben szükségessé vált szegényes s többé-kevésbbé művészietlen átalakítások. Lőcsének néhány barokk- s modern pallér-stílusban újjá épített házán kívül, a négyszögletes nagypiacon csaknem valamennyi épületén észlelhető, hogy felsőmagyarországi renaissance-stílusúból alakították át, még pedig oly módon, hogy oromfalába ablakokat törtek s ezeknek megfelelően egy emelettel megtoldották az épületet. Ilyen a házak művészi karakterét megsemmisítő átalakítástól Lőcsén csak két műemlékünk homlokzata maradt ment. Ugyanez áll Késmárkra s a Szepesség egyéb városaira nézve is, a hol egyik-másik átalakított házon a koronázat néhány orma is megmaradt, a hol kapukon, belsőségekben lépten-nyomon találkozhatunk renaissance-részletekkel, a hol azonban olyan homlokzat, a melyet a fölismerhetetlenségig át nem alakítottak volna, nem maradt ránk.

Sárosmegyében, Kis-Szeben városában, pár év előtt még látható volt néhány nagyjában ép renaissance stílű homlokzat: ma egy sincs többé. Eperjesen a felsőmagyarországi renaissance stílus egyik legszebb emlékét, a mely a főutca kezdetén állott s elhanyagolt állapotában még semmiféle restaurálást sem sínylett volt meg, csavargók tanyájává lévén, közbiztonsági okokból három év előtt lebontották, a nélkül, hogy lefotografálták volna. Az átalakítások most is napirenden vannak itt, mindazonáltal e városunk fönmaradt emlékeinek a száma még ma is oly nagy, hogy szinte nyomról-nyomra követhetjük rajtuk a felsőmagyarországi renaissance-stílusnak a polgári házakon való fejlődését s a renaissance után következő stílusoknak megfelelő átalakulását a jelen századig. A fejlődés tiszta képének a vázolásánál csak egy az akadály s ez az, hogy polgári házaink sgrafittó diszítésüket sehol sem őrizvén meg, építésük idejére valló évszámokat sem tüntetnek föl s az épületek építési dátuma közvetve is csak néhány emlékünkön határozható meg.

A sgrafittó díszen kívül ugyan a kapukeret párkányára is szokás volt az évszámot bevésetni, azonban a véletlen szeszélye ez évszámokat csak oly házakon hagyta meg, a melyek XVII. századbeli eredetük s egyéb részleteik bizonysága szerint a felsőmagyarországi renaissance-stílusra nézve jellegzetes magas attika-szerű oromfallal is bírhattak, ettől azonban megfosztattak; az ilyen oromfallal ma is bíró épületeken pedig az egyetlen s még csúcsíves kapuval ellátott lőcsei Thurzó-házon kívül, a kapukat alakították át s az ablakokat, amelyek hajdan többnyire félkörívben s ma csaknem mind kosárívben záródnak.

Városaink régi házösszeíró jegyzőkönyvei az épületek stílusára vonatkozólag, magától értetődik, hogy nem nyujtanak fölvilágosítást; némi tekintetben azonban, természetesen csak mint relatív értékű műtörténelmi források, felhasználhatók. E különböző időkből való házösszeírások szerint, felsőmagyarországi városaink a főpiacon fekvő házainak a XVI. században túlnyomóan csak utcai szárnyuk volt kőből vagy téglából fölépítve, az udvarba nyuló szárny faépületekből állott. A XVII. század folyamán ezt is kőből építik ki s helyenként a szűk háztelkek okozta nehézségeket fölöttébb ügyesen megoldó művészi kiképzéssel.

A felsőmagyarországi városok polgári épületeinek sajátos jellemvonása még, hogy homlokzataik az utcára, egy-egy emeleten csupán három ablakkal néznek, a mit általában német szokásnak tartanak. E szűk homlokzatok a középkorban mindenfelé átalánosak s a térrel való takarékoskodást a városoknak hatalmas erődítményekkel való körülzárása tette szükségessé. A házakat aztán a renaissance idején, mikor a lakosság kényelmi igényei nagyobbakká lettek, sem szélesíthették ki mivel minden polgár szívósan ragaszkodott a jogai alapföltételét képező ősitelek birtokához; két telek egyesítésére s ennek megfelelően széles homlokzatok építésére csak ritkán nyilt alkalom s ezzel is csak dúsgazdag kereskedők vagy városban élő nemesek élhettek. A hol a várost övező erődítmények csak később épülvén, a renaissance-épít-

kezést térbelileg nem korlátozták, a középkorban átlag 8 méternyi széles homlokzatokkal szemben két, sőt háromszor annyira széles házakat emeltek, mint Beszterce-bányán, a melyet körfalakkal csak a XVII. század elején kezdenek körülzárni.

A lengyelországi városházakhoz vagy a krakói posztócsarnokhoz hasonló árúházakhoz fogható középületek felsőmagyarországi városainkban a XVII. század jellemző stílusában nem maradtak ránk. A ma fönálló városházak nálunk mindenfelé vagy még a XVI. században épültek, mint annak első tizedében a bártfai, második felében a lőcsei és késmárki vagy a mult században mint a kassai s a legtöbb felvidéki városháza. A nagy, közköltségen épült árúházak Felsőmagyarországon is általánosak voltak, de csaknem mind elenyésztek, kivéve a lőcseit, a mely 1596-ban épült s hajdani koronázatának az iskolai célokra használt s gyökeresen átalakított épület sarkain ma is látható maradványai bizonysága szerint felsőmagyarországi renaissance-stílusban. A XVII. század felvidékünkön egyre növekedő idegenforgalmának megfelelően mindenfelé épített városi vendégfogadók is, alighanem szintén e stílusban épültek. A mult századbeli kereskedelmi hanyatlás nyomában fölöslegessé válván, ez épületek kaszárnyákká vagy más pusztulással járó restaurálást igénylő épületekké alakíttattak át.

Hogy a felsőmagyarországi renaissance-stílusban épült s napjainkig fönmaradt városi lakóházak közül melyik a legrégibb, azt kétséget kizáró módon megállapítani, az erre szolgáló adatok hiánya miatt, nem lehetséges.

Külső képe után ítélve, a kastélyok és városi házak között való átmenetet jelzi s a felsőmagyarországi renaissance-stílusban emelt városi házak között a legrégibbnek tűnik föl a lőcsei Thurzó-ház. (15. ábra.) E műemlékünk kettős telken, két középkori ház helyén, ezek egyes részleteinek a fölhasználásával a XVII. század elején épülhetett. Csúcsíves kapuja a földszint párkányáig terjedő vastagabb homlokzati falaival középkori maradvány, az oldalfalak is, a melyeken a kettős épület új beosztásának megfelelő, habár középkori jellegű boltozatok nyugszanak.

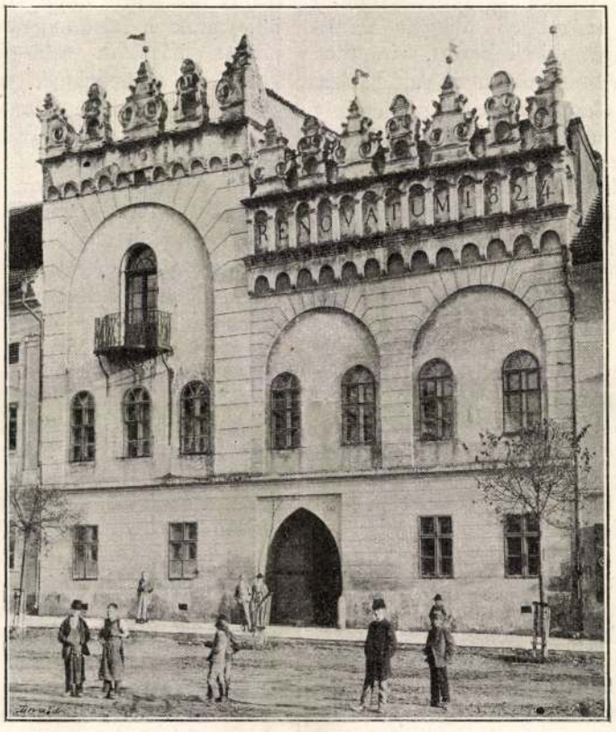

15. ábra. Thurzó-ház Lőcsén.

Az épületnek baloldali, toronyszerűen kimagasló része az egész homlokzat szélességének kétötödét tölti be, két emelettel bír s a földszinten és az első emeleten egy-egy oszlopokon nyugvó, keresztboltozatos termet foglal magában, a mely azonban ma az oszlopsor irányában emelt s ezt csaknem egészen elnyelő téglafallal két-két utcai szobára van osztva. Hasonló átalakításon estek keresztül az utcai jobb szárny s az udvari épületek interieurjei is. A Thurzó-ház két emeletes balszárnyának a homlokzata a földszint egyszerű léctagozatú párkányáig a jobboldalival közös s 1824-ig alighanem a lőcsei házaknál hajdan általános, az első emeletig terjedő s itt erkélyszerűen záródó oszlopos árkádokkal volt ellátva. Az emeleti ablakokat az élére fektetett tégla vastagságával biró, félkörívesen összekötött kiugró lizenák három csoportra osztják. A torony tető nélkül szűkölködik, terraszszerűen záródik, azért oromfala nincs s a jobb szárny oromfaláéval azonos koronázata közvetlenül a félköríves szalaggal biró egyszerű párkányon nyugszik. A jobb szárny emeleti párkánya ehhez hasonló, de gazdagabb profilú kiugró párkánynyal záródik. Ezen sorakoznak a félkörívekkel összekötött, kiugró pillérkékkel határolt zömök vak árkádok, a melyek az emeletihez hasonló párkányán váltakoznak egymással szimmetrikusan a csigákkal díszített s négy tagból kétféleképpen, piramisszerűen fölépített, fantasztikus ormok, háromszögletes és félköríves csúcsokkal, a melyek közül az előbbiekbe szélkakasszerű vaspléhzászlócskákat tűztek. E zászlócskák a felvidéki renaissance stílus koronázatának az ormain átalánosan alkalmazott díszítőelemek voltak, ma már azonban egyedül a kézsmárki templomtornyon láthatók, egyébütt, a Thurzó-házon is tavalyi meszelése alkalmával, mindenütt elpusztultak.

A lőcsei Thurzó-ház toronyszerűen kimagasló részének megfelelő udvari szárnya az emeleten ízlésesen kovácsolt vaskorláttal szegélyezett, nyílt folyosóval bír, a mely az utcaival párhuzamos s az előbbivel derékszöget formáló hátsó épületszárny egyszerű toszkán oszlopokon nyugvó két nyílású, keresztboltozatain pongyolaformájú stucco-díszt feltüntető loggiájára vezet.

A rennaissance udvaroknak ennél sokkal művésziesebben kiképzett két példája látható még Lőcsén oly épületeken, a melyek egyike a felsőmagyarországi renaissance stílus második s körülbelül XVII. sz. második felére eső korszakában épült barokk-renaissance homlokzattal, másika pedig a mult század elejéből való s kevésbbé karakterisztikus barokk külsővel bír. Az előbbi a XVII. században messze földön híres Spilinberger orvos-családé volt s homlokzatával az alább részletesen ismertetendő eperjesi Christmann—Kerényi-féle háznak egyszerűbb mása; az utóbbi a Szkicsák-ház, mely Demkó Kálmán szerint hajdanában Thurzó Elek kincstárnok sogorának, Bobst Frigyesnek a tulajdona lehetett.

A Spilinberger, ma Herman-féle háznak udvarában az északi szárny emeleti nyílt folyosója nevezetes, a mely Henslmann szerint a renaissance stílus remekének nevezhető.*

E folyosó lépcsőszerűen tagozott, fokaiban formás volutákból szerkesztett gyámokkal kitöltött, a falból erőteljesen kiugró, derékszögű-háromszögalakú konzo-

* Lőcse régiségei, 162. lap.

lokon nyugszik, a melyeket lapos dongaboltcikkelyek kötnek össze egymással. A korlátot, a konzolokkal volutaszarú gyámkövekkel összekötött formás baluszterek képezik, a melyeknek az összekötő párkányukkal négyszöget formáló közeit pompás hatású vasrács tölti be.

A növényi és figurális ékítményekből komponált renaissance vasrácsozatok kétfélék s egymással szimmetrikusan váltakoznak: az egyik mintája négy volutára oszló növényi elemek közé szőtt szirén alakot, a másik ehhez hasonló ékítmények közé foglalt kettős, szakállas tritont tüntet föl. A folyosó baluszterei a ház falával helyenként szintén kovácsoltvasból készült, kinyilt liliomban végződő, csavart rúdon nyugvó s volutaszerűen összehajló akantusz-lombokkal formált ívek kötik össze, a melyek csúcsát a fölfelé hajló, kicsiny volutavégződések közé ékelt fenyőtoboz képezi.

A lőcsei Hermann-ház egy telkes épület s így udvarán nagyobbszabású architektonikus megoldásra nem nyílt alkalom. Ilyennel ma Lőcsén már csak a Szkicsák-féle ház dicsekedhetik, a melynek homlokzata a mult században kevésbbé ízléses átalakításon esett keresztül, mely csupán 1685-ben faragott, gazdag hatású, barokk ízlésű párkánynyal biró, félköríves nyílású, oszlopos díszkapuját kímélte meg. Egy, a kapualjból nyíló ajtó kőből faragott keretén az 1603. évszám olvasható s valószínű, hogy, ha a homlokzatot, a melynek ma csak kapuja van meg, a XVII. század második felének az ízlésében átalakították is, a mi általános lévén az építkezési kedv Eperjesen is sűrűn megesett: a középkori épületek helyén, ezek erős alap- s részben földszinti falainak a Thurzó-házéhoz hasonlóan fölhasznált maradványain emelt renaissance épület zöme, a XVII. első tizedéből való. A kapu alatt balra eső csucsíves stílű ajtókeret arra vall, hogy a földszinti falak egy része középkori maradvány.

16. ábra. Renaissance-udvar Lőcsén.

A két telken s négy szárnynyal beépített ház derékszögű négyszög alakú udvara tükrözteti vissza legtisztábban a renaissance szellemét. (16. ábra.) Emeletét három oldalon derüs hatású oszlopos folyosó szegélyezi, a mely a földszintén sorakozó, volutás fejjel és egyszerű, derékszögű hasáb formájú karcsú testtel biró pilléreken nyugszik, a melyek donga boltcikkelyekkel vannak összekötve.

Az udvar hosszanti szárnyain, a keresztboltozatos emeleti folyosó formás félkörívekkel összekötött toszkán oszlopainak a száma 8—8, a széles kosárívben nyíló, baluszträddal elzárt keskenyebb s a főhomlokzattal párhúzamos folyosószárny két oszloppal bír. A hosszanti szárnyak folyóit egyszerűen tagozott, falazott mellvéd zárja el, s a hátsó udvari szárnyéval együtt lapos félereszű tetővel bírnak, a mely fölött az épület azelőtt raktáraknak használt, s ma is lakatlan második emelete húzódik végig. Ezt, a mint az képünkön is látható, az épület régi attikaszerű oromfalának a fölhasználásával még egy harmadikkal is megtoldották, átalakítása idején.

Demkó Kálmán szerint ez épület valóságos minta képe a régi fölvidéki nagykereskedő-házaknak; bizvást hozzá tehetjük, hogy egyben fényes jele régi kereskedőink magas műveltségének, s ezzel kapcsolatos műszeretetének. A praktikus szempontok a művészziekkel egyformán s ritka harmoniával érvényesülnek ez építészeti emlékünkön. A földszinten lévő bolt s a melléje sorakozó egyéb üzlethelyiségek tágasak, szellősek s szigorúan el vannak különítve a külön lépcsővel bíró első emeleti lakosztályoktól, a melyek fölött pedig a második emeleten a raktárak terülnek el. A bolt és az ezek között való közlekedést szinte furfangos leleményességgel oldották meg: az árúk beraktározása az utcai szárny-folyosó nélkül szükölködő udvari homlokzatán levő ajtón keresztül emelő gépen történt; a raktárból viszont az épület közép falába illesztett s nyílásával a kapúaljba torkoló s ma is meglevő csatornyán eresztették le a boltban szükséges portékát a földszintre.

A mi az első emelet helyiségeinek a beosztását illeti, a háznak három az utcára néző szobája van. Az egyik tágas és fantasztikus stucco diszítménynyel ellátott boltozattal biró két ablakos terem, s mellékhelyiségeivel együtt az első emelet udvari lakosztályaitól is egészen elvan különítve. Ez utóbbiak az árúmegállító joggal biró város vásáraira jövő idegen kereskedők s az üzleti személyzet, elszállásolására szolgálhattak.

A Szkicsák-ház földszintjén és emeletén egyaránt az ajtók és ablakok renaissance kerete is jórészt megmaradt. Ilyen részletekkel különben a lőcsei házak csak nem mindegyikében találkozhatunk; földszintjükön miként a Thúrzó-féle s a Szkicsák-ház, a többi épületek több helyütt csúcsíves tagozású ajtókereteket is megőriztek. A lőcsei házak kapúi a homlokzatokkal együtt túlnyomó részben modern s ízléstelen átalakításon estek keresztül: az átalakított házak, nehány eredeti mivoltában megmaradt kapúja közül egy-kettő gazdagon tagozott csúcsíves kerettel bír s egy tucatnál több félköríves nyilású s renaissance szellemben szalag, horony és pálca tagozatokkal, figurális és növényi ékítő-elemekkel van élénkítve, a melyek formáit azonban a gyakori meszelés, a melyen keresztül estek mindenfelé csaknem a felismerhetetlenségig elenyésztette, s a melyeken épp azért a felsőmagyarországi renaissance stílus diszítő művészetének a karakterisztikus vonásai nem is érvényesülnek.

A felvidéki renaissance részletek motivumainak az a sajátsága, hogy minél későbbiek, annál inkább ütnek el az olasz formáktól, Lőcsén a hol túlnyomórészben csak a XVI. század végéről és a következő elejéről maradtak ránk sértetlen, meszeléssel el nem éktelenített emlékek, nem igen szembetünő, még kevésbbé a Szepesség egyéb városaiban, a hol azonban, a mint a diszítő művészet tekintetében a legjelentősebb eperjesi részletek ösmertetése kapcsán látni fogjuk, a homlokzatok kiképzésében épp úgy, mint a diszítő és ékítő elemek s ezek csoportosítása és alkalmazása tekintetében ugyanazon szellem érvényesült.

VI. Városi házak Sárosmegyében.

Miként Felső-Magyarország egyéb városaiba, díszítő és ékítő motivumaival Eperjesre is korán szivárgott át az olasz renaissance stílus. Korai elterjedését itt, miként határszéli városainkban átalában, nem annyira a Mátyás király udvarában dolgozó olasz mesterek hatása, mint inkább az a körülmény segítette elő, hogy a mohácsi vészig, a míg dél felé vezető kereskedelmi utaink közbiztonsága nem volt veszélyeztetve, a felvidék kalmárai közvetlen kereskedelmi összeköttetésben álltak Itáliával s mesterembereink is sűrűn keltek vándorútra a délszaki ég alá.

Ezek a közvetlen olasz impulzusok természetesen nem lehettek erőteljesek s nem szoríthatták a háttérbe rövid idő alatt a középkor hagyományait, mint a hogy ez bizonyára megesik, ha a Mátyás király udvarában foglalkozó mesterekhez hasonló kaliberű tehetségek terjesztik az új szellemet a művészetben. Innen van, hogy míg egy-egy Itáliában megfordult honi mester már Mátyás király idejében mintha szakítani akarna a régi formákkal, a kevésbbé vállalkozó szelleműek, közönségük konzervativ természete is kedvezvén működésüknek, még a XVI. század végén is a csúcsíves stílus szellemében dolgoznak.

A lőcsei passio-oltár fafaragója már 1474-ben renaissance motivumokat használ föl, a késmárki várkápolna 1544-ből való s már említett egyházi széke tiszta olasz ízlésű renaissance-munka, az eperjesi Kraizell-féle ház kapualjában, a bártfai városházában levőkhöz hasonló s ezeknél még tisztább renaissance stilű, kőből faragott ajtó-keretekkel bír, a melyek az egyiken látható évszám szerint 1565-ből valók; viszont az eperjesi régibb városháza egyik pompás hatású ajtó-kerete, a mely a városnak I. Ferdinánd által kibővített címerével van díszítve, ugyanez időből még tiszta csúcsíves stilű tagozást tüntet föl. A csúcsíves stilű elemek fölhasználása még később is szokásos. A Thrór-féle ház Eperjesen, a melynek oromfala a lengyel hatások alatt keletkezett felsőmagyarországi renaissance stilus második, barokkelemeket fölvevő korszakából való, díszítésén félköríves helyett csúcsíves frizzel bír.

A ránk maradt emlékek után ítélve a renaissance építészetnek lengyel hatás alatt keletkezett új változata Eperjesen az XVII. század elején s nálunk elért virágzása teljében honosodott meg. A város gyönyörű perspektivát nyujtó főutcáján, mely közepén hatalmas s a két nagy templomot, a városi iskola s a kollegium épületét magában foglaló piaccá tágul, még egész házsorok láthatók, a melyek felsőmagyarországi renaissance stilusban épültek s ezek között a legrégibbek is oly könnyed, nyulánk elemekből álló, derűs hatású tagozást mutatnak, oly fejlettséget tüntetnek föl, mint egyebütt levő, hasonló emlékeink egyike sem.

Az Eperjesen fönmaradt s itt a felsőmagyarországi renaissanse építészet legrégibb emlékeinek tetsző épületek közül egymás mellett három látható a 17. ábrában előtüntetett utcarészleten. Ezek közül a legegyszerűbb tagozást a Rákóczi-ház mellett jobbra álló Werther-ház tünteti föl, a mely belselében a szomszédos Christmann-házzal együtt gyökeres modernizáláson esett keresztül. Ez átalakítás ablakait, kapuját s első emeletének hajdan sgrafittóval díszített homlokzati falát is teljesen kivetköztette eredeti alakjából. Miként legtöbb ilynemű eperjesi emlékünkön ezen is csak a bemeszelt oromfal maradt meg a régi homlokzatból s az emeleti párkány, a melyen áll, az oromfal árkádnyílásainak megfelelő számú sovány gyámokon nyugszik. Az oromfal alsó felét egymás tetejében sorakozó kettős vak árkádsor élénkíti, a melynek félköríves fülkéi, az ezeket egymástól elválasztó pillérkékkel együtt, a lőcsei Thurzó-ház oromfalán levőkhöz hasonló, zömök arányokat tüntetnek föl. Az oromfal mögött itt, a régi kettős félnyeregtető helyett ma magas nyeregtető van, az előbbi esővízgyüjtő csatornájának a kivezetésére szolgált s a kettős árkádsor magasságának megfelelő nyílás azonban, mint legtöbb ilynemű épületünkön, ennek oromfalán is megmaradt. E rendszerint a főhomlokzat oromfalán levő embernyi magasságú s kétharmadnyival kisebb szélességű nyílások azért bírnak ekkora méretekkel, mivel nemcsak az esővízgyüjtő csatorna kivezetésére szolgáltak. A hagyomány szerint a kuruc- és labanc-harcok idején, a mikor az ostromlók főstratégiai eszköze a városra röpített tüzes csóvákkal való gyujtogatás volt, a tűzveszély okozta zavarok elkerülése végett, az egyébként is könnyű tetőt mindannyiszor, valahányszor ellenség zárta körül a várost, a bíró dobszóval kihirdetett parancsára széjjelszedték s az oromfal nyílásán át az utcára vagy udvarra hányták.

Az egy telken épült s ennek megfelelően 8 *m*-nyi széles homlokzattal bíró Werther-ház oromfalának felső mezeje síma s miként még a hetvenes években csaknem valamennyi ily stilusban fönmaradt eperjesi ház, a szepességi campanilékhoz hasonlóan, hajdan szintén sgrafittókkal lehetett díszítve; közepén ovális keretbe foglalt freskófestmény volt, mely utóbbinak nyoma ma is látható. Az oromfal három sekély horonnyal négy pálczára osztott egyszerű léctagozattal záródik s koronázat nélkül szüköllködik, a mivel, tekintve magasságát azelőtt sem bírhatott. Jóval gazdagabb hatású oromfallal bír és aránylag jól konzervált belsőségeiben s homlokzatán egyaránt arról tanúskodik, hogy gazdag család építette, a Gallocsik család tulajdonában levő eperjesi Rákóczi-ház, a mely országszerte híres műemlékünk s a melyet részben Alpár Ignác is fölhasznált az ezredéves kiállítás történelmi épületcsoportján. Építésének az idejét pontosan meghatározni nem lehet. Koronázatát s arkaturái fejlettségét tekintve nem lehet régibb a szinyei templomtoronynál. A Rákócziak, a kik Sáros vármegyének örökös főispánjai voltak, székházuknak építették s valószinű, hogy I. Rákóczi György korában már készen volt itteni házuk s ez erdélyi fejedelem itt kötötte meg 1633-ban a bécsi udvar megbizottaival azt az egyezséget, a mely a történelemben az eperjesi béke neve alatt ösmeretes.

II. Rákóczi Ferenc, a kit sárosi kastélyában való elfogatása után e házba internáltak, mielőtt bécsujhelyi börtönébe vitték, volt az utolsó fejedelmi gazdája e fejedelmek befogadására méltó épületnek, mely azóta következő gazdái szerényebb viszonyainak megfelelő átalakítások hosszú során esett keresztül. A belső helyiségek új beosztása nem igen járt rombolással s azért e műemlékünk régi alakjában még ma is könnyű szerrel rekonstruálható.

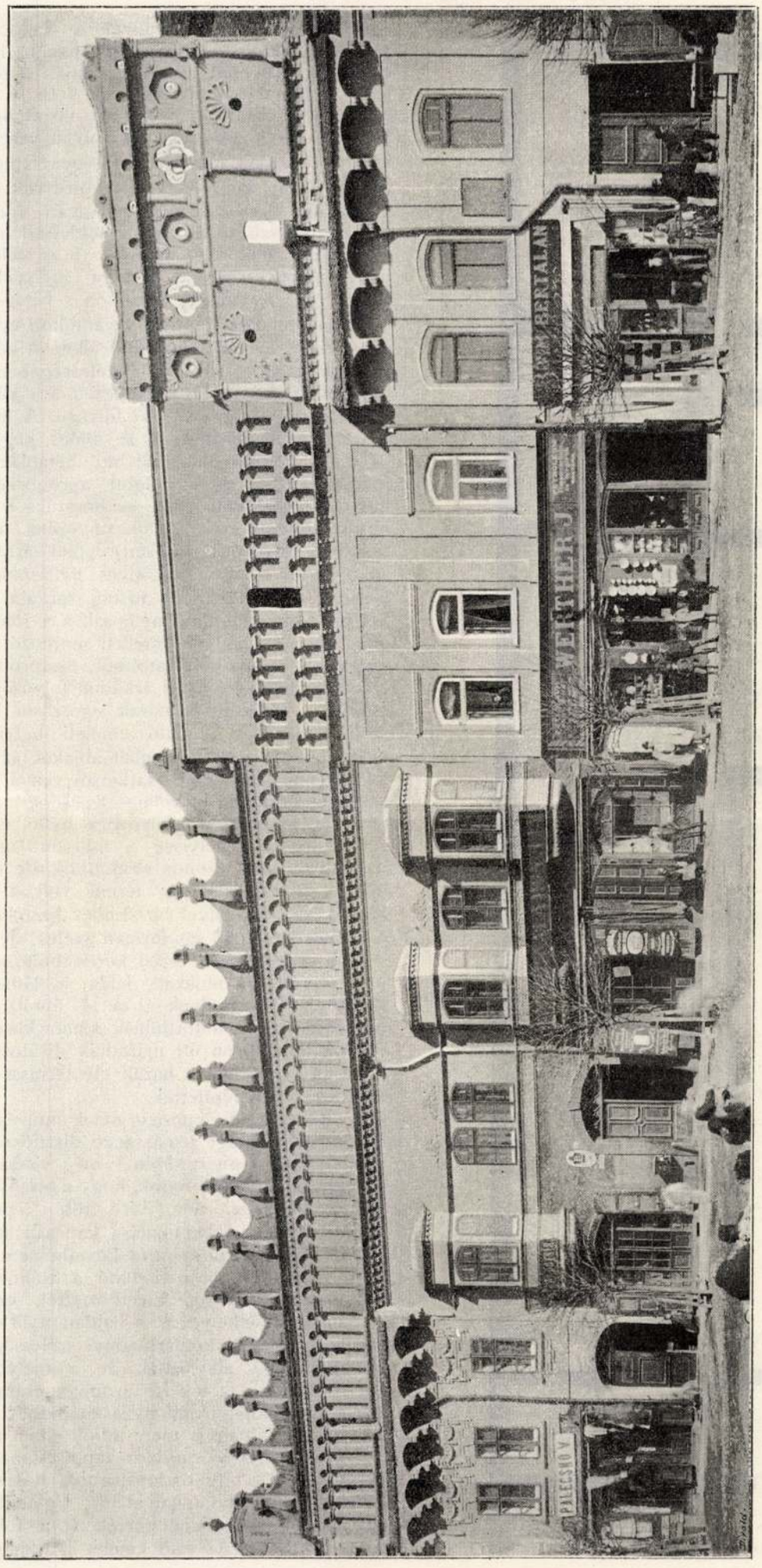

17. ábra. Renaissance stílű utcarészlet Eperjesen. Munk-ház, Gallocsik- (Rákóczy-féle) ház, Werther-ház, Kerényi-ház.

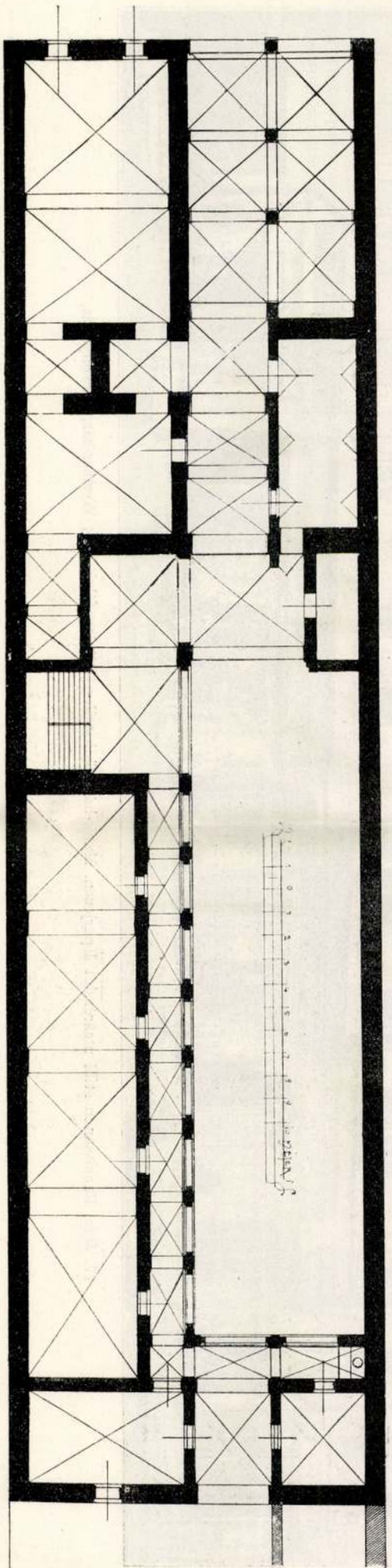

18. ábra. Az eperjesi Rákóczy-ház alaprajza.

A kettős telek, a melyen a Rákoczi-ház épült, a Zsigmond király korában, 1435 után utoljára kibővített körfalakkal övezett város helyrajzi viszonyainak megfelelő aránytalanságot tüntet föl s 16 *m* széles és 80 *m* hosszú volt. Ebből a beépítésre 60 *m* hosszú területet használt föl a tervező, a ki oly ügyesen oldotta meg az aránytalanság okozta nehézségeket, hogy sikeresebben el sem képzelhető. (Rekonstruált alaprajza a 18. ábrán.) A 16 *m* széles és udvari árkádjaival együtt 26·5 *m* hosszú utcai szárny földszinti homlokzata baloldalán két félköríves nyílású s 8 *m* széles, 11 *m* hosszú nyilt oszlopcsarnokkal bírt, a melynek mennyezete három 2·55 *m* magas oszlopon s hátsó- és oldalfalain formás volutákkal tagozott gyámokon nyugvó, hat négyzetes alapú keresztboltozatból állott. A két hajós oszlopcsarnok mögött, ennek félszélességében 8 *m* hosszú dongaboltozatú szoba következett s a jobb hajó folytatásaként az udvarra vezető folyosó. A homlokzat jobboldalát a földszinten 8 *m* széles négyzetes alapú s egyetlen keresztboltozattal bíró kétablakos utcai szoba töltötte be, a mely mögött apróbb sötét helyiségek, kamrák sorakoztak. A 30 *m* hosszú s 8 *m* széles belső udvart három oldal felől, impozáns hatású emeletes, árkádos folyosóval övezett épületszárnyak határolják. Az árkádos folyosó félköríves nyílásokkal összekötött, hasábalakú s közel 1 *m* vastag, sarkain egyszerű lécekkel tagozott pilléreken nyugszik s a földszinten és emeleten egyaránt egymás mellett sorakozó, hosszanti négyszögalakú keresztboltozatokból összerótt mennyezettel bír. Az udvari szárnyak árkádos folyosójára és loggiáira nyílnak a földszinti raktárak, egész sor kisebb-nagyobb szobát magában foglaló emeleti helyiségek ajtói és négyszögletes keretbe foglalt ablakai, az árkádok homlokzat felő eső jobb sarkában van a két, egymással párhuzamos karú kényelmes lépcsőház. Az emelet utcai termeibe az árkádos folyosóra nyíló előcsarnok vezet s itt a legszebb helyiség a földszinti oszlopcsarnoknak megfelelő, ezzel azonos strukturájú, de díszesebben kiképzett oszlopos nagy terem volt, a mely sarkában kiugró zárt erkélylyel bír. Ehhez hasonló két erkély az oszlopos teremmel egyformán széles, de felényivel rövidebb s egyetlen óriási keresztboltozattal bíró másik utcai terem homlokzati falán is látható. Ily kiugró, ablakos, zárt erkélyek (l. a 17. ábrát) egyéb fölvidéki városainkban is előfordulnak s mint középkori reminiszcenciák különösen ott maradtak divatosak a renaissance korában is, a hol a házak elé terrassz-szerűen záródó árkádokat nem építettek.

A Rákóczi-ház interieurjeinek művészi részleteire a felsőmagyarországi renaissance diszítő művészetének az összefoglaló ösmertetésénél még visszatérek. Most a homlokzat leírásába fogok, hogy a belsőségeikben immár semmi emlékkel nem bíró többi eperjesi épületek homlokzatának a bemutatása kapcsán stilusunk további fejlődését nyomról-nyomra követhessem.

A mint képünkön látható a Rákóczi-ház földszinti homlokzatát egészen kivetkőztették eredeti alakjából A baloldalán elhelyezett s hajdan nyilt oszlopcsarnokot, ennek körülbelül kétharmadnyi szélességét betöltő üzleti bolthelyiséggé alakították át, a melyben az oszlopok ma is láthatók, a legelső azonban csaknem egészen eltünik az oszlopcsarnok nyílásait betöltő újonnan emelt homlokzati falban, a mely a bolt ajtaja mellett a szintén kosárívben záródó modern kaput is magában foglalja s az előbbitől a régi oszlopcsarnok hosszában végigfutó fallal elválasztott kapualjjal bír. Ugyanilyen kosárívben záródó ajtónyílásokkal törték át a földszinti homlokzat jobbfelét is. Az első emelet s a kiugró három erkély

ablakai hajdan szintén félkörívekben záródtak; az emeletet tagozó párkányok, az erkélyek fedele szintén az átalakításkor nyerték mai alakjukat. Nagyobb mértékű restaurálástól csak az oromfal maradt ment, a melynek a fűrészfogszerűen tagozott első emeleti koronázó párkány fölött sorakozó vakárkádjai, egyéb ilynemű emlékeken sem Lengyelországban, sem nálunk elő nem forduló karcsúságot s gazdag és változatos tagozást tüntetnek föl. A pálcákkal leheletszerű finomsággal tagozott fejjel s egymással vékonyabb négyzetes lapokkal összekötött lábakkal bíró karcsú pillérkék között minden harmadik éppoly vastag, mint a közbülső kettő együttvéve. A pillérfejeket összekötő félkörívek sekély horonnyal vannak élénkítve s fölöttük gyöngysor képezi az oromfalpálcák és horony segélyével szép hajlású profillal ellátott párkányának az alsó tagozatát. A koronázat egész mivoltában textil szegélyzetre emlékeztet, félköralakban kivájt lapokkal összekötött karcsú ormai pedig zsinórkötésszerű textil végződésekre.

Tagozásában valamivel egyszerűbb, általános képével és magassága tekintetében azonban az utcai oromfalnak szakasztott mása a Rákóczi-ház utcai szárnyának udvari homlokzatán lévő oromfala, a mely a felsőmagyarországi renaissance stilus korában általános, de a rombolások miatt csak helyenként észlelhető szokáshoz híven, a hasonló magasságú oldalsó tűzfalakkal együtt a szomszédban netalán meggyulladt tető lángjai elől szinte hermetice zárta el az épület fedelét. A kettős félnyeregtetőt az udvar felől is teljesen eltakarja az emeletnyi magas attikaszerű oromfal, a mely alatt a Rákóczi-ház udvari homlokzatán csupán az emeleti árkádok lapos félereszű teteje látható. Ez utóbbi a másik két szárny árkádjai fölött az egymással derékszöget formáló s ugyanily szögben az utcai szárnyhoz fűződő udvari szárnyak fedelével egyetlen kis szögben emelkedő félnyeregtetőbe olvad össze, a melyet az épület szélein ismét az utcai szárny oromfalaival egyforma magasságú s ezekhez hasonlóan tagozott tűzfalak zárnak el a szomszéd háztól.

A XVII. századbeli felsőmagyarországi építőmestereknek a díszítési kedve szinte csodálatos. Hogy a síma, kopár falat sehol sem tűrték meg, annak a bizonyságaival az eperjesi renaissance épületek háztetőin, régi kertek falán lépten-nyomon találkozhatunk. Ez utóbbiakra nézve az eperjesi kollegium árok-utcai tápintézetének a kertjét övező fal példa, a mely az épület folytatásaként jelenik meg s a földszinti ház magasságával bíró felületén mély fülkékkel ellátott, apró fülkés pillérekkel egymástól elválasztott kétsoros vak árkádokat tüntet föl, a melyek a megmaradt nyomok és évszám bizonysága szerint 1663-ban sgrafittókkal is ki voltak festve. Ily helyen, jóllehet a lombok és virágok amúgy is eléggé lekötik az ember figyelmét, a szemnek ily módon szintén szórakozást nyujtó falak díszítése még érthető, hogy azonban a házak oromfalainak egyedül a semmire sem használt s így legfeljebb a tető javításakor fölkeresett padlás ablakaiból látható hátsó felületét is díszítették, az szinte megfoghatatlan. A Rákóczi-ház téglából falazott oromfalainak belső felületén sorakozó vakárkádokat indokolttá tehetné az, hogy a kőműves előre kidolgozott téglákat használván, ezek kétféle hosszának megfelelően a belső fülkék a külsők alakitása közben maguktól keletkeztek; az ez épülettel balfelől szomszédos Munkház oromfalai belső felületükön azonban arkaturás tagozással nem bírnak, e helyett ezt utánzó sgrafittókkal vannak díszítve, a melyek mértani formákból összerótt szalagjaikkal helyenként még egész sértetlenül maradtak fönn s hajdan a tető felső vége fölött kezdődvén ennek eredeti és az oromfalának körülbelül felét kitevő magasságát is jelzik. Ha a régi szerkezetét megtartották is, városi házakon eredeti állapotában, sehol sem maradt ránk a kettős félnyeregtető. Ezt újjal pótolván, csaknem mindenütt magasabbra is emelték, a minek megfelelően a Rákóczi-ház koronázatának két sarkán két-két orom között, az átalakított tető kiálló szélét eltakaró, derékszögű háromszög formájú falazást igtattak.

A képünkön a Rákóczi-ház mellett balfelől látható egy telken épült, 8 *m* széles Munk-ház, az előbbiéhez hasonló, de zömökebb tagozású oromfallal bír, a melynek párkányán a gyöngysor-tagozat helyett egymás mellé ferdén fektetett lapos téglák kiálló csúcsai sorakoznak fűrészfogszerűen. Ez épület belsejét a jelen században egészen modernizálták, homlokzatának az emeleti ablakait empire ízlésű stucco-keret díszíti; erőteljesen kiugró emeleti párkánya azonban régi s a XVII. század derekán általánossá váló motivum, a mely a felsőmagyarországi renaissance stilusnak, az arkaturás tagozással szakító s barokk elemeket fölvevő második kor-

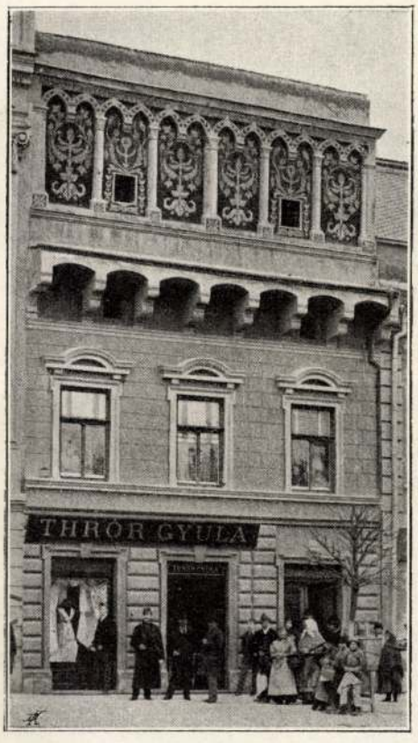

19. ábra. A Thór-féle ház Eperjesen.

szakában a homlokzatok kiképzésénél elmaradhatatlanná válik.

E csaknem mindenfelé egyforma, s közel félméternyire kiugró párkány, a melynek szerkezete s gyámjainak a tagozása, a lőcsei Hermann-féle ház kapcsán ösmertetett udvari szárny emeleti folyosójáéval azonos, lapos zsindely- vagy téglafedéllel bír s oly eperjesi házakon is megmaradt, a melyeket a felsőmagyarországi renaissance stilusra nézve jellemző, attikaszerű oromfalaiktól újabban megfosztottak. Rendeltetése elsősorban az lehetett, hogy az oromfalak tagozásain felgyülemlő, lecsurgó esővizet fölfogja s a nedvességtől a homlokzatot megvédje, oly házakon azonban a melyeket még a XVII. század folyamán kétemeletessé bővítetettek ki, mint az eperjesi Csatáry-házat, ez erőteljes strukturájú s kiugró konzolokra fektetett párkányt kovácsolt vasmellvéddel szegélyezték

s a második emelet homlokzatán végig futó nyilt erkélylyé alakították át.

A felsőmagyarországi renaissance stilus második korszaka az elsőtől csak annyiban különbözik, hogy szakít a román ízű, félkörívesen sorakozó díszítő elemekkel elhagyja a fantasztikus ormokból álló koronázatot s a díszítésben barokk motivumokat tüntet föl. Hogy melyik e korszak legrégibb emléke s hogy mikor kezdődik, azt határozottan megállapítani épp úgy nem lehet, mint a hogy a legtöbb városi renaissance emlékünknek az építési idejét sem ösmerjük. A XVII. század harmadik negyedében épülhetett, az eperjesi Thrór-féle ház (19.

20. ábra. A Lerner-ház Eperjesen

ábra), a melynek ma szintén csakis az oromfala a régi. E pár év előtt álsgrafittókkal befestett oromfal fölötte nemes plasztikus tagozást tüntet föl s az első emelet erőteljesen kiugró konzolos párkánya fölött, ezzel párhuzamosan futó s egyformán magas síma szalagszerű talapzaton áll. Az egy telken épült háznak megfelelően 8 *m* széles oromfalat, toszkán-szabású, felfelé vékonyodó, karcsú, magas féloszlopocskák hat keskeny mezőre osztják, a melyeket felső végükön tompa, csúcsos ívekből összerótt szalag szegélyez, oly módon, hogy két-két ív kapcsolja össze szárával az oszlopokat s valamennyi csúcsával az oromfal lécalakú párkányának alsó tagozatát érinti; az oromfalat talapzatához hasonló magasságú, attikaszerűen, egyenes vonalban záródó falazás koronázza.

A felsőmagyarországi renaissance stilus második korszakának a jellemző vonásait tükrözteti vissza oromfalán a lőcsei Hermann-ház, a melynek udvaráról az előző fejezetben már megemlékeztem. Ez épület homlokzatát Henszlmann szintén leírta.* Az átalakítástól itt is csupán az oromfal marad ment, mely emeletnyi magas, két sarokpillérrel és két féloszloppal az emeleti ablakoknak megfelelő számú, három mezőre van osztva; a féloszlopok lefelé és fölfelé egyaránt vékonyodnak s kockafejjel bírnak, a melynek lapján állatfejek domborodnak ki. Az oszlopokon korinthizáló párkány nyugszik, melyet az oszlopok és pillérek fölött egy-egy gömb díszít. Az oromfal mezőinek alsó része négyzetes keretbe foglalt nyílásokkal bír, a melyek fölött kagylók töltik ki a mezők felső felét.

A lőcsei Hermann-házhoz hasonló, de gazdagabb tagozású az eperjesi Christmann-ház, Kerényi Frigyes szülőházának az oromfala, a mely az eperjesi utcarészletet ábrázoló képünk negyedik, jobboldali épületén látható. (17. ábra.)

A cserépfedeles, konzolos emeleti párkány fölött, léc, pálca és fűrészfogsor tagozatból álló talapzaton emelkedik a magasba ez oromfal, a melynek vízszintes pálcatagozattal határolt alsó felét négy kocka-alakú talppal s toszkán-szabású fejjel bíró, fölfelé vékonyodó féloszlop három mezőre osztja. A középső mező az esővízgyüjtőcsatorna nyílásával van áttörve, a két szélsőt a padlás szelelő nyílásai fölött egy-egy hajdan valószinűleg sgrafitókkal körülfont kagyló díszíti. Az oromfal felső fele ismét két részből áll, ezek közül az alsót hat alacsony féloszlop, öt mezőre osztja, a melyek közül három kiálló karika és kivájt hatszögalakú kerettel bíró környílással van áttörve, a közbülső kettő pedig négy körszelettel határolt s négyfülű vázát magában foglaló nyílásokkal. Ezek fölött, miként az előbbieknél is, jobb- és balfelől két-két stucco-domború művű, szárnyas kerubfej látható. Az oromfal e részének a cseréppel födött párkánya felett, egymás mellett sorakozó köralakú nyílásokkal áttört s az oromfal talapzatával egyformán magas falazás látható, a melyet négy kőből faragott, stilizált delfin koronáz.

A felsőmagyarországi renaissance stilus második korszakának, a melynek emlékei rövidség okáért renaissance-barokk homlokzatoknak nevezhetők, az eddig említetteknél több, jelentős emléke nem maradt fönn. Eperjesről azt jegyezték föl a krónikák, hogy a XVII. század derekán érte el virágzása teljét, a mikor az országos vásáraira mindenfelől összegyűlő kereskedők ajkáró hatféle nyelven való alkudozásnak lehetett tanúja a lakosság s a virágzó kereskedelemmel és iparral bíró várost országszerte kis Párisnak nevezték. Az építkezési kedv, a mely az itteni lakosságon mindig erőt vett, hacsak némi jólétre tehetett szert, ekkor lehetett a legnagyobb; a Christmann-ház is, a mely 1670-ig városháza volt s a város urainak az ezzel szemben épült s azóta már két ízben átalakított új székházba való hurcolkodása után magánkézre került, csak ekkor nyerte mai renaissance-barokk oromfalát. Hogy a XVII. századbeli renaissance-barokk épületek közül épp úgy, mint a korábbi renaissance stilusú épületek közül is, csak kevés maradt ránk, annak oka Eperjesen a jelen századbeli művészietlen átalakításokon kívül, a mult században a felsőmagyarországi renaissance folytatásaként itt jelent-

* Lőcse régiségei 161. lap.

kezett barokk stilus volt, a melynek szintén számos, belsőségeiben XVII. századbeli részleteket megőrzött renaissance épület homlokzata esett áldozatul.

A felsőmagyarországi renaissance folytatását képező barokk építészet szintén megtartja a félnyeregtető rendszert, az ennek megfelelő oromfal záródásának a vízszintes vonalát azonban megbontja s a barokk idején általánosan divatba jövő, hullámszerűen görbülő vonalakkal a közéjük igtatott háromszögletes oromfalakkal őseredeti, igaz, hogy kissé egzotikus alakulásokat hoz létre.

Az átmenetet a renaissance-barokkból, a felsőmagyarországi barokk-építészetbe az eperjesi Lerner-ház jelzi, a melyet képen is bemutatok. (20. ábra) Ennek oromfala, díszítő elemeivel nagyjában a lőcsei Hermann-házéra emlékeztet, záródásával azonban az összes eddig tárgyalt épületektől nagyban elüt A felületét tagozó hat oszlop közül a két belső, egy közbe igtatott csonka oszloppal, élénken tagozott párkányon nyugvó, háromszögletes ormot tart, a melyet a szintén két-két oszlopon nyugvó s a középső orom feleként megjelenő koronázattal a kagylós mezők félkörívben kivájt s vázával díszített fala köt össze. A két szélső csonka orom ma furcsa benyomást tesz s ösmervén a régi patriciusok jó ízlését, alig hiszem, hogy ily állapotban megtűrték volna. Valószínűbb, hogy ez egy telken álló épület a két szomszédos s később átalakított házával közös homlokzattal bírt. Hogy két egy telken épült keskeny házat 16 *m*-nyi széles közös homlokzattal láttak el, az, mint alább látni fogjuk, Eperjesen szokásban volt. A Lerner-ház homlokzata is a szomszédos két épületével összefüggően lehetett mogoldva s ezekkel harmonikusan összeolvadva, kevésbbé bizarr külsővel birhatott. (Folytatjuk.)

Téglaburkolatok építése a körös-tisza-marosi ármentesítő és belvízszabályozó társulatnál.

Biró Elek-től.

A költséges téglaburkolatok építésének eszméjére társulatunk műszaki közegeit az a körülmény vezette, hogy a nagy hullámterű védő töltéseket a hullámcsapások ellen csak igen költséges és minden árvíznél újból elkészítendő és ismét szétbontandó rőzseművekkel tudták csak több-kevesebb sikerrel megvédeni, melyeknek elkészítése egyrészt tetemes anyagkészletet és munkaerőt, másrészt pedig nem csekély munkaidőt kíván. A rőzseművekkel még az a baj is jár, hogy főleg esős és zivataros tavaszi időjárás mellett nem mindig áll elegendő idő rendelkezésünkre és így kellő időre való elkészítésük gyakran esélyektől függ és e mellett igen nagy viharoknál még sem nyujtanak kellő biztosságot.

Ezeknek az esélyeknek és bizonytalanságoknak elejét veendő, mintegy 25 évvel ezelőtt *Endre* Andor most is élő szakaszmérnökünk tette az első kísérletet arra nézve, nem-e lehetne a töltés rézsűjét lapjára fektetett téglákkal a hullámverés által kellőleg megvédeni.

Az első ilynemű kísérlet gyakorlatinak nem bizonyúlván, *Szoyka* Gusztáv társulati mérnök készítette el az első gyakorlati értékkel biró téglaburkolatot a töltés rézsűjének 1:1-hoz lenyesett felszínére szárazon lerakott és híg cémenthabarcscsal leöntött fagyálló téglákból, mely burkalat számára azonban cémenthabarcsra rakott vízszintes felfekvésű nagyobb tömegű alapfalat építtetett.

Ezek a téglaburkolatok még ma is elég jó szolgálatot tesznek és fognak tenni még igen hosszú időn keresztül, csak a jókarban tartásuk kissé költséges. A legtöbb bajt az okozza, hogy a cémentleöntés a vízszintes alapfalon nyugvó, ferde irányú burkolat elcsúszása, a rézsűburkolat mozgásba jövetele, vagy pedig más okból megreped, és lepattogzik, mire a hullámok a téglák hézagai közé behatolván, a töltés anyagát kiiszapolják. Ennek igen sűrű egymásutánban való ismétlődése esetén, a burkolat mögött akkora ür keletkezhetik, hogy a burkolat egyes részeit az erősebb hullámcsapások bedönthetik.

E bajok megelőzésére a szárazon rakott burkolatok hézagait a szükséghez képest kitisztítjuk, cémenthabarcscsal beöntjük és befugázzuk, a mi természetesen jelentékenyebb költséget kíván.

A Szoyka-féle burkolatokon észlelt hiányokat a kormánybiztosság idejében épített burkolatoknál igyekeztek fokozatosan kiküszöbölni, egyrészt azáltal, hogy a nagytömegű alapfalat itt is vízszintesen építették ugyan, de a ferde burkolat felfekvő helyét letompították és így a burkolat elcsúszásának elejét vették; később a rézsűburkolatokat már nem szárazon rakott téglákból állították elő, hanem a költségek kímélése végett a téglákat román-cémenthabarcsba rakták.

Mivel azonban a román-cémenthabarcs a fagy behatásának hosszú időn keresztül nem áll ellen, ezeknek a burkolatoknak jókarbantartása elég nagy költséget kíván.

1891-ben társulatunk a nagyobb hullámterű töltéseinek téglaburkolatokkal leendő ellátására 160 ezer forintot szavazván meg, az eddigi burkolatok összes hiányait kiküszöbölő tervet készítettem. E terv szerint az eddigi burkolatok nagytömegű, tehát drága és vízszintes falazású alapzata helyett sokkal kisebb tömegű, tehát olcsóbb és a rézsűburkolat irányára merőleges alapfalazatot terveztem, mely az anyaföldre feküdvén fel, teljesen mozdulatlanúl áll. Román-cémenthabarcsba a burkolatoknak csak alapfalazatát és a rézsűfalnak csak a földdel befödött, tehát a fagy határa alatt fekvő részét rakattam, a többi falazatot portland-cémenthabarcs köti össze. A részűfalat *Schneider* József társulati szakaszmérnökünk tervezete szerint a később ismertetendő hullámtörő téglasorral, továbbá a koronasorral és legfelül a vízvetővel láttam el. Az így elkészített burkolat a gyakorlatban teljesen jónak és az alapfalazatnál elért tetemes megtakarítás következtében pedig aránylag elég olcsónak is bizonyúlt, miért is burkolatainkat egész a mult évig az 1891-ben megállapított tervezet szerint építettük ki.

Meg kell itt említenem, hogy már a Szoyka-féle tervezet szerint kiépült burkolatok is fel voltak szerelve hullámtörő téglasorral, de ezek alakjuk és elhelyezésük következtében a töltésről lejutó hó- és esővizeket felfogván, célszerűtleneknek bizonyúltak, miért is helyettük 1891. óta megfelelőbb alakúakat használunk. Az 1891-ben készített terv elrendezését az az alapgondolat vezette, hogy a téglaburkolatot már jól megülepedett töltésre fektessék és oly magasra építsék fel, hogy az a legmagasabb árvizeknél beálló hullámverésekkel szemben is teljes biztosságot nyujthasson. Ezt a falazást a szöveg közé fogott ábrában előtüntetett töltés keresztszelvény pontozott vonallal jelzett része láttatja. E szerint a töltésnek

1:2-höz hajló rézsűjét megtartottuk az 1881-iki árvíz felett 69 *cm* magasságig, s az így nyert (*a*) pontból indult ki a tulajdonképpeni rézsűburkolat 1:1-hez való hajlással, féltégla vastagságban, melyet lefelé akként hosszabbítottunk meg, hogy a burkolat alapja, melyet 6 sor egész tégla alkot, magában a természetes talajban feküdjék.

A rézsűburkolat síkjába a rajta felfutó hullámok megtörése végett az 1881-iki árvíz magasságában hullámtörő téglasort, e fölött pedig 69 *cm* magasságban koronasort helyezünk el, e fölé pedig abból a célból, hogy a töltésről lefutó vizek ne juthassanak közvetetlenül a burkolat mögé, $2^1/_2$ téglát lapjára fektetve, egyet pedig zárósornak élére állítva, elkészítettük az úgynevezett vízvető burkolatot is.

A burkolat falazatának elkészülte után a munkagödröket betöltöttük és a töltésből lenyesett földet a burkolat lábához 1:8-hoz hajló rézsűvel visszahordattuk.

Az 1891. óta így elkészített burkolatok kivétel nélkül mind igen jól beváltak és jókarbantartásuk aránylag igen csekély költséget kiván, melyek a töltés elkerülhetetlen mozgásából eredő burkolatrepedezéseknek cémenthabarcscsal való beöntéséből keletkeznek.

A burkolatépítés most leírt módjának egyetlen hátránya van, az ugyanis, hogy a védtöltésnek jól megülepedett részéből nem jelentéktelen földtömeget kell levágni és ezt a burkolat lábazatának megvédése végett enyhe rézsűvel újból visszahordani.

Ennek az egyetlen hátránynak kiküszöbölése végett 1898-ban újabb tervet készítettem, melyeknek alapján

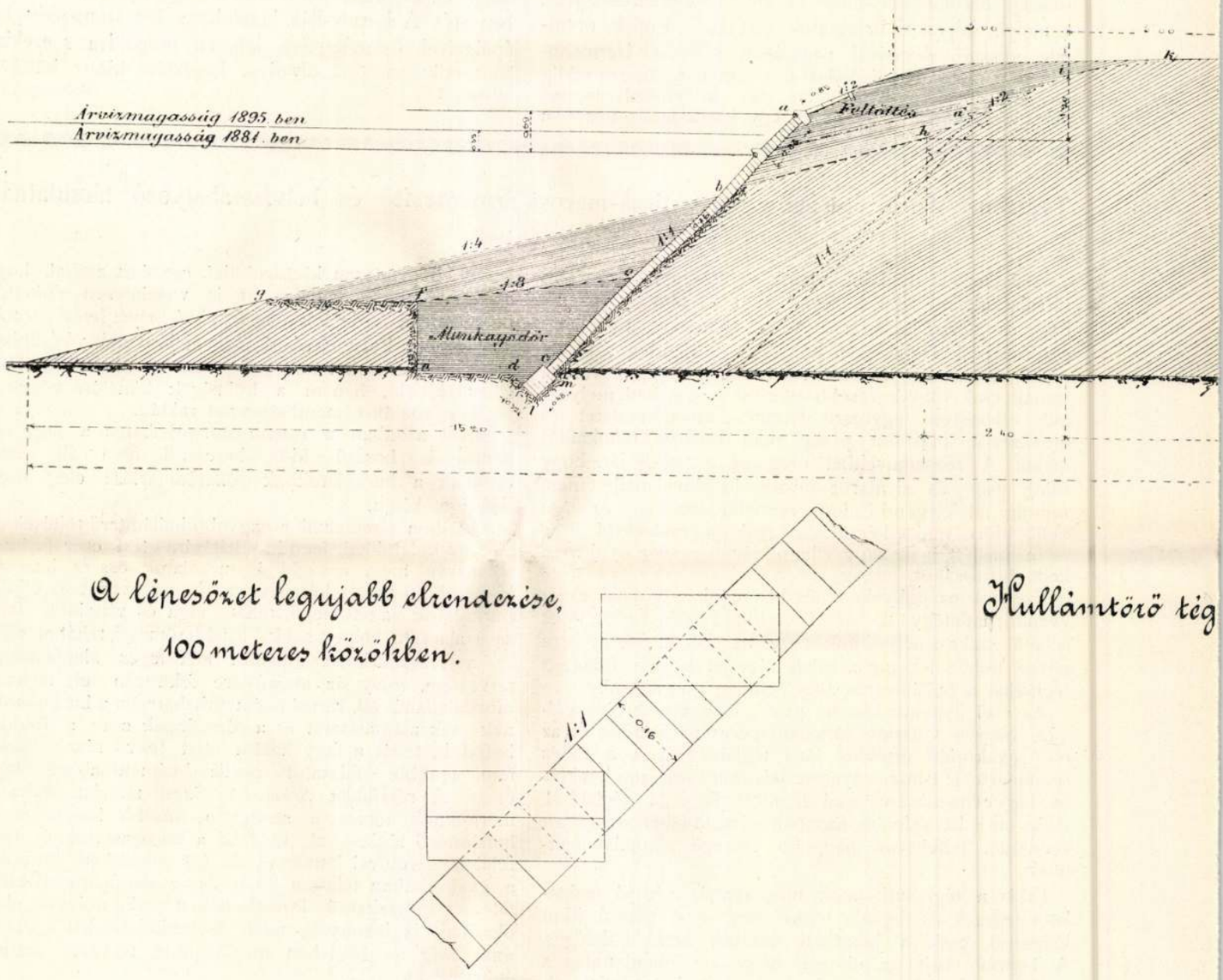

A lépesözet legujabb elrendezése, 100 meteres közökben.

Hullámtörö tég

1—4. ábra. A Körös-tisza-marosi ármentesítő és belvízszabályozó

társulatunk mártélyi őrjárásában 2 *km* hosszú szakaszt már 1898-ban, a mellékelt rajzban kitüntetett módon, ki is építettünk.

Ez az új burkolat a megelőzőleg kiépített burkolatoktól csak abban különbözik, hogy ennek legfelső részét vasfurkókkal igen gondosan tömörített új feltöltésre helyezték, melyeknek anyagát az amúgy is szükséges levágásból nyertük. Ennek következtében a töltés koronája 6 *m* helyett 9 *m* széles lett, a mi a töltés állékonyságát és az átszivárgó vizekkel szemben való ellenálló

A felsőmagyarországi renaissance-építészet.

Divald Kornél-tól.

(Befejező közlemény.)

VII. A belső elrendezés és díszítő művészet.

Az eperjesi Lerner-féle ház, a mely a felsőmagyarországi renaissance stílus renaissance-barokk korszakából a barokkba való átmenetét képviseli, a XVII. század végén, vagy a következő elején épülhetett. II. Rákóczi Ferenc szabadságharcának a leveretése után, a mult század második tizedében, nehéz idők virradnak felsőmagyarországi városainkra, a melyek itt a tevékenységet minden kulturális téren megbénították. Az építkezés terén újabb mozgalom csak a mult század dereka táján s ekkor is csak kevés városunkban indulhatott meg, mivel Felvidékünk Magyarországnak a török iga alól való fölszabadulása után, a hódoltság alól fölmentett országrészek restaurációjának a föllendülésével kereskedelmi jelentőségéből egyre veszített, városai pedig elavult privilégiumaiktól megfosztottan, a kurucvilág végén dühöngő pestistől lakosságukban is megtizedelten, elszegényedtek.

Csak egy-két városunknak kedveznek idővel ismét a véletlen körülmények s alig, hogy talpra állnak, újabb építkezés indul meg bennök, a mely az itt megőrzött s a helyi viszonyoknak most is megfelelő mult századbeli épületeket mintaképeinek tekinti ugyan, a homlokzatok kiképzésében és a dekorációban azonban egyaránt a nálunk akkoriban Magyarországszerte uralkodó barokkszellem befolyását tükrözteti vissza.

Mielőtt a fölötte sajátos felsőmagyarországi barokk stílus emlékeit ösmertetném, a XVII. századbeli polgári házak belső elrendezésének néhány érdekes vonásáról kell még megemlékeznem s a felsőmagyarországi renaissance stílus díszítő művészetének történetét összefoglalóan vázolnom. Ez utóbbinak egyes technikái a renaissance, renaissance-barokk és a barokk idején szintén egyformán érvényesülnek s a XVI. század végétől századunk elejéig szinte szakadatlan feljlődést tüntetnek föl.

Az eddig ösmertetett épületek kapcsán a XVII. századbeli polgári házak fölötte leleményes belső elrendezéséről szólnom nem nyilt alkalom. A már kiemelt sajátos véletlen miatt, a hol a homlokzatok aránylag eredeti állapotban maradtak fönn, ott emlékeinken a belsőségek estek át gyökeres átalakításon és megfordítva. A lőcsei Thurzó- és Pobst-Szkicsák-ház, dúsgazdag főúr, illetve nagykereskedő által s miként az eperjesi Rákóczi-ház is, kettős telken emelt épület volt, a mely, ha a város helyrajzi viszonyainak megfelelően aránytalan is, kevésbbé volt az, mint az egytelkes polgári házaké, a melyek között, különösen Eperjesen nem egy 80—100 méter hosszúsággal szemben csupán 8 *m* szélességgel bír. E lehetetlenül szűk udvarokat a XVII. században csaknem mind végig beépítették s hogy építőmestereink a helyi nehézségeket mily ügyesen oldották meg, annak legfényesebb jele, hogy ez épületek zömének a belső elrendezése ma is változatlan s aránylag csekély átalakítással a modern igényeknek is eléggé megfelelő lakásokkal bír. Említettem, hogy a telkek szélességének a méreteit legtöbb felvidéki városunkban még a középkorban emelt erődítményes körfalak befolyásolták. Hosszúságukat is ezek szabták meg.

Lőcsén, a melynek négyszöget formáló falai között a főpiac mind a négy oldalán két, illetve három sorban állnak

21. ábra. Udvarrészlet Eperjesen.

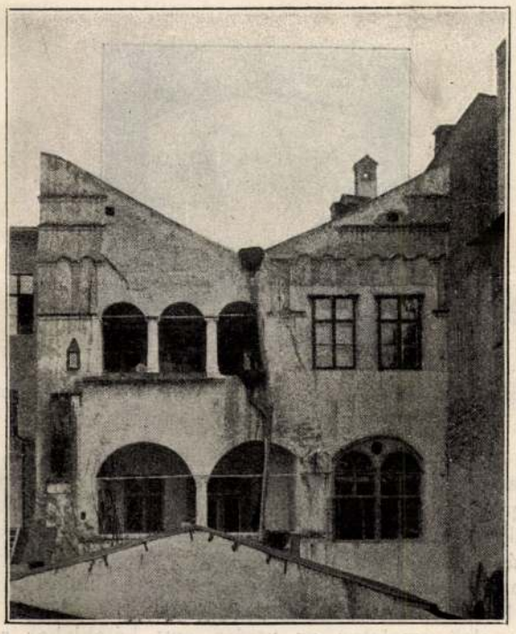

22. ábra. A kétemeletes Csatáry-ház udvari homlokzata Eperjesen.

az utcák, az egyes utcasorokhoz csatlakozó udvarok is ennek megfelelően rövidebbek.

Eperjes, a melyet hosszú ovális alakban öveztek a körfalak, az ezek által körülzárt területen csupán három egymással párhuzamosan futó, négy házsorral határolt utcával bírt, a mely aránylag sokkal nagyobb helyen is feküdt, mint a lőcsei utcák.

A két város házainak a száma körülbelül egyforma volt, nagyobb területének megfelelően azonban Eperjes házai, ha szélesebb nem is, de a lőcseieknél átlag még egyszer olyan hosszú telken épültek. Az egy-egy patricius család lakásául szánt ház e szűk telken rendszerint a következő beosztással bírt.

A homlokzat egyharmadának a szélességében nyilt a kapu és a hasonló szélességgel bíró s az egész utcai szárnyat áttörő kapualj, a melynek egyenes folytatása az udvar, s a melylyel párhuzamosan a homlokzat kétharmadnyi szélességét betöltő üzletet vagy műhelyet helyezték el s ennek folytatásaként a raktárhelyiséget. Az utóbbit a közbeigtatott lépcsőház által szűkebbé tett rövid átjáró kötött össze a bolttal s a mely a 16—20 *m*-nyi hosszú utcai szárnynak szintén kétharmadnyi szélességét és félhosszát töltötte be.

A 4—5 *m*-nyi széles s az udvaron rendszerint végig futó hosszanti szárny 3—4 *m*-nyi széles és különböző

23. ábra. Oszlopfejezet az eperjesi Rákóczy-ház földszinti csarnokából.

hosszú helyiségekkel, a műhely személyzetének lakásul szolgáló szobákkal, fatartókkal, leghátul sörfőző konyhával bírt, a melyben ősi joguknál fogva a törzsökös polgárok házilag főzhették a sört, a melyet a ház utcai szárnya alatt elterülő s helyenkint kettős, mély pincékben borukkal együtt ki is mérhettek.

Az első emeleten az utcára egy kétablakos s egy kisebb egyablakos szoba nyilt, mely az utcai szárnynak körülbelül félhosszaságát töltötte be s mely utóbbinak a földszinti kapualj szélességének megfelelő s ezzel együtt az udvarra nyíló előszoba volt a folytatása. A földszinti raktárnak megfelelően volt elhelyezve az emeleti udvari szoba, a melynek egyik ablaka az udvarra, a másik, ajtajával együtt az üvegfallal elzárt előszobába nyílott. Ez üvegfal ajtaja az udvari szárny emeletén végig futó nyilt, konzolos folyosóra vezetett s az utcai szárny félszélességét kitevő udvari traktus emeletén az első helyiség a konyha volt, a melyen túl ismét kisebb-nagyobb, a földszintiekkel egyformán széles szobák sorakoztak.

E belső elrendezésben a felsőmagyarországi renaissance stílus polgárházaira nézve jellemző legsajátosabb vonás a lépcsőház szinte fortélyos megoldása. A helylyel való takarékoskodást s a kényelmi szempontot aligha egyeztették össze ügyesebben valahol, mint építőmestereink itt. A lépcsőházat, mely az utcai szárny hosszának és szélességének körülbelül egyharmadát töltötte be, ennek kellő közepén helyezték el, még pedig oly módon, hogy a földszinti bolthelyiség és a raktár s az ennek megfelelő emeleti helyiségek közt közbe igtatott egyágú lépcsője a kapualjból, a melylyel párhuzamosan volt elhelyezve, a falán áttört s oszloppal alátámasztott félköríves nyílásokon keresztül kapta a világosságot. A lépcsőház emeleti és földszinti nyílása a lépcső két végén egy síkban, a külső oldalfal sikjában van elhelyezve s az egykarú lépcsőt a tengelyével derékszögben elhelyezett földszinti és emeleti ajtajával egy-egy négyzetes alapú kis pitvar köti össze. A lépcsőház a körülbelül 45 foknyi lejtővel biró kényelmes följárójával párhuzamosan emelkedő s az első emelet ürjében elhelyezett rézsútos dongaboltozattal bír, melyet háromfelől falak zárnak el a szomszédos helyiségektől. Az egyenetlenségeket, a melyeket az így elhelyezett lépcsőház az épület belsőségeiben előidéz, ügyesen e falazás egyenlíti ki, a mely az emeleten a boltozat fölött almáriumot s a földszinti raktárban, a lépcső alatt ehhez hasonló fülkét vagy pincelejárót rejt magában s a mely hosszanti oldalával a földszinten és emeleten egyaránt az utcai szárny két helyiségét összekötő, alkovszerű folyosót határol.

24. ábra. Oszlopfejezet az eperjesi Rákóczy-ház emeleti teremből.

Így konstruált lépcsőházakkal, a melyek világító nyílásait tartó oszlopain kőfaragóink sok kedvvel próbálták ki ügyességüket, Eperjesen és Kis-Szebenen kívül ma már egyebütt nem igen találkozunk; a Szepességen nyomuk sem maradt meg s az ilynemű helyiségek itt, a melyeket a mult században a régiek helyébe építettek, mind szűk, sötét odúk, a melyek némelyikében lámpafény nélkül nappal sem lehet közlekedni.

A lőcsei Hermann-házéhoz hasonló művészi kiképzésű de szerfölött megviselt állapotban ránk maradt emeleti folyosókkal az eperjesi polgári épületekben is találkozhatunk. A legérdekesebbek egyike a ma katonai raktárnak használt fő-utcai 119. sz. épületben látható. E ház emeletén előszoba nincs, e helyett az egyablakos utcai szoba előtt mellvéddel ellátott terrasz van, a melyre a lépcsőház ajtaja nyilik s a mely mögött a kapualjboltozata át van törve. A kapualj e részének a jobboldalán az emelet szintjében konzolokon nyugvó folyosó húzódik. E galeria köti össze az utcai szobákat az udvarival s az udvari homlokzaton az áttört boltozatú kapualj végében közbeiktatott, négyzetes alapú lugasszerű emeleti tornáccal, a melynek keresztboltozata négy, ma tarkára festett oszlopon nyugszik. Az utcai szárny belsejében levő folyosót azzal, a mely a külön álló s alacsonyabb fek-

vésű udvari szárny hosszában fut végig, ferde irányú dongaboltozaton nyugvó lépcsős áthidalás köti össze, a melynek fedelét, mint 21. számú ábránkon látható, oszlopok tartják. Az udvaron végig futó, a lőcsei Hermann-házéhoz hasonló tagozású konzolokon nyugvó, emeleti nyilt folyosó, közepén a szomszédház falával hatalmas dongabolttal összekötve, nyolc méter hosszú s az udvar négy méternyi szélességének megfelelő terrasszt formál. E terrasszokon, a melyekből az eperjesi főutca 73. számú házában, mely kapualjában szép renaissance stílű, kőből faragott, de agyonmeszelt, boltajtókerettel bír, három látható, a régi patriciusok virágokat tartottak s a mellvéd köré fölfutó növényeket ültetve, lugasokká alakították át ezeket.

A hol az utcai szárnyhoz csatlakozó udvari szárny nincsen s e helyett idők folyamán apránkint épített s az előbbivel össze nem függő épületek sorakoznak egymás mellett, ott az udvari homlokzatoknál átalában a loggiás megoldást alkalmazták. A legszebb ilynemű udvari homlokzat az eperjesi Csatáry-házban látható (22. ábra) s ez kétemeletes. Az első emelet hajdan három félkörívben záródó nagyobb nyílással bírt, a második emelet csak balfelén három keskenyebb nyílással. A homlokzat hatása ma is festői s csak az zavarja meg, hogy az udvari oromfalat, mely az alsó megmaradt részén még ma is arkaturás tagozást mutat, megcsonkították s ez most a kettős félnyeregtető hajlásának megfelelő, ékalakú bevágást mutat.

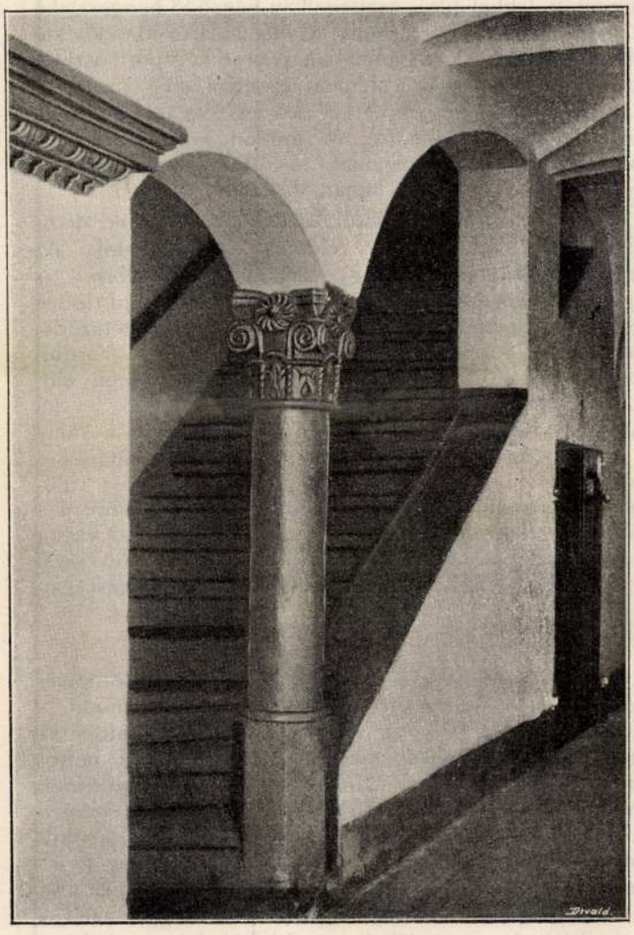

25. ábra. Az eperjesi Krayzell-féle épület lépcsőháza.

A mi a felsőmagyarországi renaissance stílus díszítő művészetének a belsőségekben fönmaradt emlékeit illeti, ezek között a legérdekesebbek, a homlokzatokhoz hasonló változatossággal előforduló s fölötte eredeti vonásokat föltüntető oszlopok, a melyek érdekesebb példái közül néhányat képben is bemutathatok.

A tiszta és erőteljes impulzusok hiányánál fogva kőfaragóink ez alkotásain épp úgy, miut a homlokzatok díszítő részletein, az olasz renaissance formák többnyire elmosódnak s középkori reminiscenciák mellett, szerfölött érdekes egyéni, hol naturalisztikus, hol textil eredetre valló vonásokat tüntetnek föl az egyes motivumok.

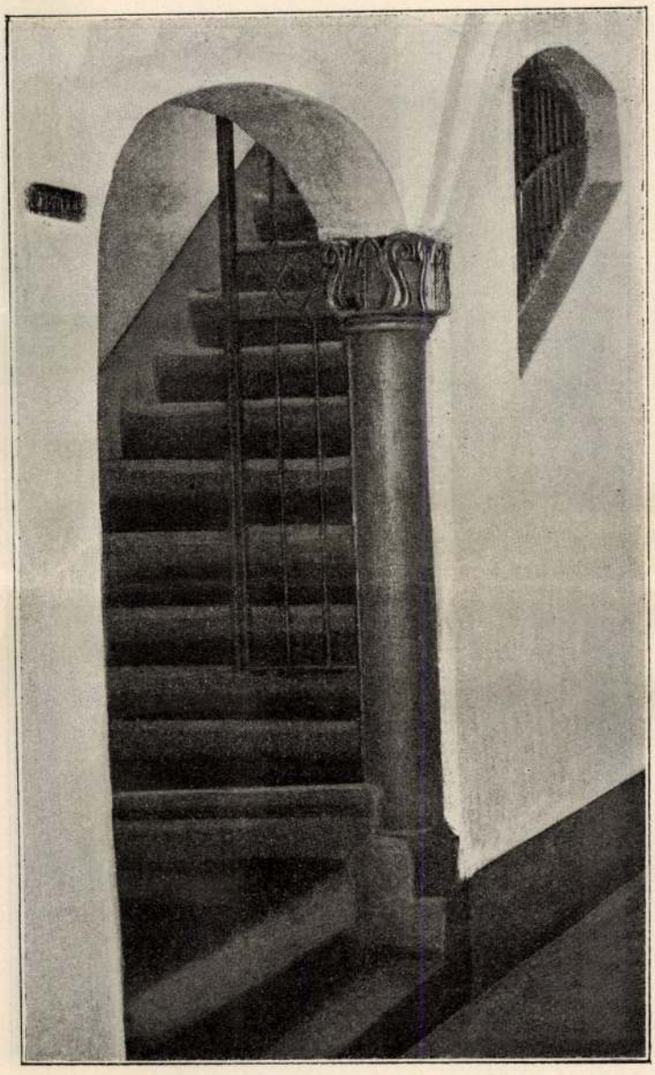

26. ábra. Az eperjesi Lakner-féle épület lépcsőháza.

Az eperjesi Rákóczi-ház földszinti csarnokának a 2·55 *m* magas oszlopai toszkán oszloplábbal bírnak, a melyből a síma törzs fölfelé vékonyodva nyúlik a magasba s erőteljesen kidomborodó asztragálban záródik; ezen a falazásukkal fordított piramis alakjában ránehezedő keresztboltozatokat tartó fej a kompozit oszlopfej fölötte elmosódott, nyomott formáját tünteti föl. (23. ábra.) Ez oszlopfejünkön a két sor arkantusz-levél helyett egysoros, húsos levelekből alakított párta látható, a mely fölött stilizált liliom emelkedik ki, két-két a

számos meszelés miatt ma valójánál formátlanabbnak tetsző voluta összekötő eleme gyanánt.

A Rákóczi-ház emeleti termének az oszlopai jóval karcsúbbak s oszlopfejükön is tisztábban érezhető ennek kompozit eredete (24. ábra). Kőfaragó-mesterünk, a ki valószínüleg rossz rajz, vagy metszet után dolgozott s az akantusz-levelet ezen megkülönböztetni nem tudta; e helyett húsosan megmintázott tölgyfalombokat használt föl, a voluták szárait saját ízlése szerint paszomántra emlékeztető zsinór képében mintázta meg s a homorú lapján levélcsomóval díszített kettős abakusz alá tojássor formájú szalag-ékítményt iktatott, a melynek

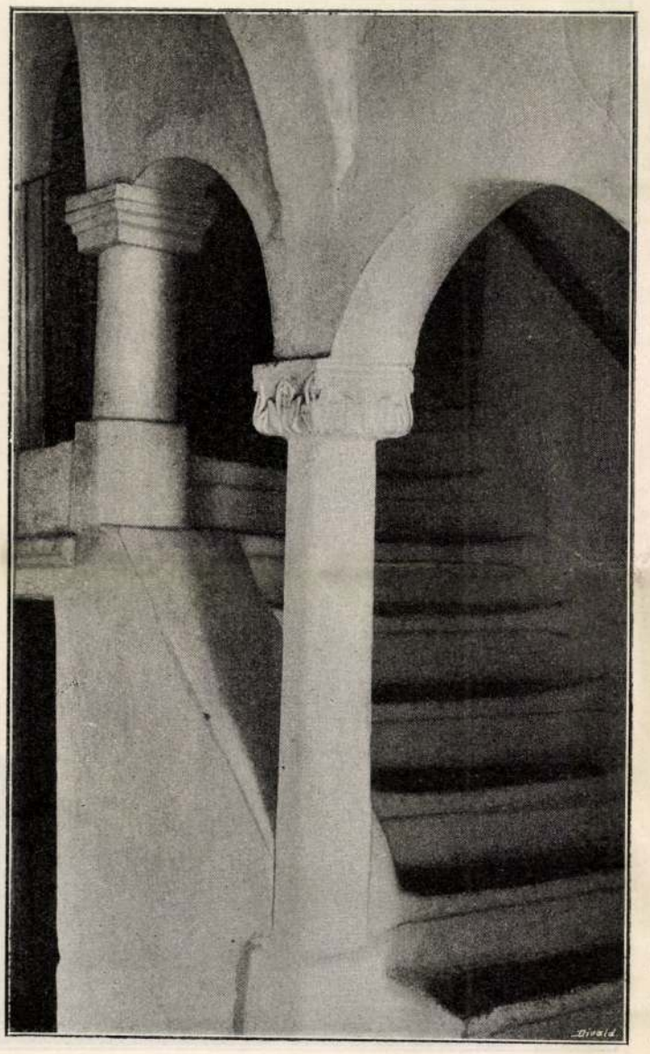

27. ábra. Az eperjesi Karafa-ház lépcsője.

mintájául, alighanem annak az 1·90 *m* hosszú ajtó-párkánynak a tagozása szolgált, a melynek részlete a következő képünkön látható. E párkány 1565-ből való, a mikor az impulzusok is tisztábbak voltak és azért tisztább renaissance formákkal is bír.

Ajtaját az eperjesi Kraizell-házban már a XVII. században falazhatták be s így csonkán maradt meg a falban. A mellette látható lépcsőház ekkor nyerte mai alakját (25. ábra) s pompás technikával, biztos kézzel faragott oszlopa, igen eredeti példája annak, miként hasonultak át a Lengyelország közvetítésével hozzánk átszármazott, illetve nálunk már régebben is átplántált, de újabb tiszta impulzusokkal föl nem frissített renaissance formák.

E ma zöldre festett kőoszlopunk nyolcszögű, hasábalakú lábbal bír, a melyet negyedpálcányi asztragal köt össze az ugyanígy végződő hengeralakú törzszsel. A kehelyalakú s csak felső felén négyoldalú oszlopfő csavart zsinór-formájú szárral és hasonló kezelésű csigákkal bíró volutákkal van díszítve, a melyek pálcaszerű összekötő tagozatokkal határolt közeit az oszlopfő alján stilizált tölgyfalevelek töltik ki; míg a voluták fölött sarkaival kiugró abakusz, homorú oldalainak mindegyikén, egy-egy pompásan stilizált rózsa ékelődik két-két volutafej közé.

Hogy mint alakul át a kompozit oszlopfő kockaformájúvá, annak érdekes példája az eperjesi Laknerház lépcsőjének az oszlopa (26. ábra), a mely szintén pompás technikát tüntet föl s négyzetes, felső élein tompított lábbal bíró, asztragalban végződő hengeralakú törzsön látható. Az oszlopfej itt már határozottan kockaalakú, az olasz renaissance-ban gyakori kompozit oszlopfej reminiscenciáit: a volutákat azonban még megtalálhatjuk rajta, csakhogy kőfaragónk ezeket sajátos ízlésének megfelelően használta föl, oly módon, hogy száraikkal lantszerű keretül szolgálnak a liliom-szirmokhoz, a melyekkel az oszlopfej lapjait díszítette.

A XVII. század derekától kezdve az oszlopok díszítésében a naturalisztikus elemek az uralkodók. Az oszlopok alakításában nagy szabadság kap lábra s az egyszerű hengeralakú törzs mellett, felfelé, majd lefelé és felfelé egyaránt vékonyodó, ismét közepén befűződő, két gumós formájú részből álló oszloptörzsek fordulnak elő. Az oszlopfők díszítésében a sgrafittókon előforduló ékítő elemek is, de többnyire hazai fák levelei játszanak szerepet, mint a minő a tölgyfalevél, a mely a Karafának tulajdonított eperjesi épület lépcsőháza bemeszelt oszlopán is látható. (27. ábra.) Ez egész valójában puritánul egyszerű oszlop a fejét koszorúzó s minden reminiscenciától ment módon, csupán az anyag természetének megfelelően stilizált nyolc tölgyfalevelével fölötte friss, vonzó s minden ízében eredeti hatást tesz.

*

A felsőmagyarországi renaissance stílus díszítő művészetében a sgrafittóéval egyforma szerepet játszott a stucco-tecknika. Míg az előbbivel a homlokzatok, az utóbbival az interiőrök, még pedig különösen a boltozatok díszítése volt általános. A sgrafittó díszítésnek több emléke azoknál, a melyeket egyes renaissance homlokzatok leírása kapcsán ösmertettem, nem maradt ránk: az ízlés változásával, illetve az ízléstelenség terjedésével városainkban a díszítés ez olasz eredetű, időviszontagságaival dacoló, egyszerű s mégis hatásos technikájának az emlékeit mindenfelé bemeszelték, a minthogy Olaszországban is elpusztultak a mintaszerű firenzei és veronai sgrafittós homlokzatok, a melyek rajza műtörténelmi kézikönyvekben előfordul. A szintén olasz eredetű s a XVI. századtól kezdve sokfelé vándorló olasz stucco-művészek által terjesztett szobrászati technikának az emlékei a felsőmagyarországi renaissance stílus épületeiben a meszelést nem sinylették meg s a hol a házak boltozatait nem alakították át, ott jórészt napjainkig fönmaradtak. Ez emlékekkel, hol többé, hol kevésbbé művészies formában, falusi templomokban, kastélyokban, városi házak kapualjában, szobáiban, külső homlokzatán lépten-nyomon találkozhatunk. Motivumaik tekintetében szintén nagy a változatosság, a népies jellegű ékítményektől kezdve a befejezett

művészi tökélylyel megalkotott monumentális kompozicziókig mindenféle formában előfordulnak.

Valószinű, hogy a stucco-díszítés Felső-Magyarországon, a renaissance stílusnak Lengyelországból átszivárgott új változatával már a XVI. században kezdett elterjedni. A znióváraljai kolostor egyik földszinti csillagboltozatos termének a mennyezetén lapos stucco művű rozetták, jezsuita-jelvények és önsanyargató szerszámok láthatók; e díszítés a szintén stuccoban föltüntetett évszak szerint 1593-ból való.

Hogy a díszítés e technikája nálunk ekkor még nem lehetett átalános, azt a XVII. század első feléből való krónikák bizonyítják, a melyek Bethlen Gáborról írnak s többek közt a művészetért rajongó fejedelemről azt is megjegyzik, hogy Itáliából stucco-műveseket hozatott udvarába, a kikkel Gyulafehérvárott és Kassán egyaránt az akkor még az ujdonság varázsával ható «képirásos, aranyos és mészmetszésbeli mesterséges mennyezeteket» készíttetett.*

Bethlen Gábor korából valók a kassai kamaraház első emeletének egyik utcai termében s második emeletének egyik pitvarában látható stucco-mennyezetek, a melyek lapos szalagokkal formált rozettákból összerótt egyszerű ékítményeket tüntetnek föl s a megmaradt évszám szerint 1632-ben készültek.

Ezekhez hasonlók az alsósebesi, Sárosmegye, ferencrendiek kolostorának a sekrestyéjében levő stuccok. Más alakulásokat tüntetnek föl s a XVII-ik századnak valószinűleg szintén még az első feléből valók azok a mészmetszésbeli mennyezetek, a melyek néhány eperjesi házban maradtak fönn. Az itteni főutca 95. számú Kubinyi-féle háza s a Spargnapane-ház kapualjának a keresztboltozatain kissé bizarr hatású, csigaalakban csavart, hullám- és félkörívekkel egymással összefonódó s rozetták köré csoportosított szalag-ékítmények láthatók (28. ábra), a melyek fölöttébb élénken az egykorú paszománt-munkákra emlékeztetnek.

28. ábra. Stucco-díszítésű boltozat a XVII. sz. 1 feléből az eperjesi Kubinyi-ház kapualjában.

Az eperjesi főutca 106. számú s homlokzatában szintén teljesen modernizált házában a földszinti bolthelyiség mennyezetét, három keresztboltozatának megfelelően mezőkre osztott, mértani ékítményekkel átszőtt, csiga- és körvonalakban hajlított s szintén gazdag hatású szalag-ékítmények díszítik stuccoban.

A XVIII. század második felének a kezdetével a figurális és növényi elemek jutnak túlsúlyra a stucco-művességben. Ezidőből való lehet a lőcsei Thurzó-ház loggiájának a stucco-mennyezete, mely növényi ékítmények között kerub-fejeket tüntet föl, továbbá az itteni Pobst-Szkicsák ház emeleti nagy termének fantasztikus virág- és állatalakokkal körülszőtt, két címert föltüntető stucco-díszítése. A magyar népies ornamentikában ma is túlnyomóan szereplő, de naturalisztikus fölfogással mintázott növényi elemekkel bír az eperjesi fő-utca 111. számú házának emeleti két szobája. A nagyobbiknak hatalmas donga-boltozatú mennyezetét erősen kidomborodó keretbe foglalva, egészen betölti a gazdag hatású, egymással összefonódó szárakon, indákon kisebb-nagyobb csoportokba fűződő s szegfű, liliom, palmetta, csigavonal, gránátalma motivumokból álló stucco-díszítmény. (29. ábra.) Ehhez hasonló kompoziciójú, de egyszerűbb a szomszédos egyablakos szoba mennyezetén is látható. Ilyen magyaros jellegű stuccókkal Bártfán az 1878-ban gyökeresen átalakított, de földszintjén változatlanul megmaradt városi vendéglő azon helyiségeiben találkozhatunk, a hol most a posta van elhelyezve. Hasonló motivumokkal volt díszítve az ottani Zinsli-ház egyik emeleti helyisége, a melynek donga-boltozatát négy félköríves hevederív tagozta. E hevederívek alsó lapjainak a felületét két-két végükön, egymás felé hajló, biztos körvonalakkal, laposan mintázott, friss és üde hatású domború művű szegfű-ékítmények díszítették. A bártfai Zinsli-házat ez év nyarán újjáépítették s boltozataival együtt stuccói is elpusztultak; az ottani Hölzel-féle szobrásziskola növendékei azonban megelőzőleg lerajzolták e motivumokat s rajzuk után készült 30. és 31. ábránk.

A lapos domború művek mellett a XVII. század második felében a féldomború-művű stucco-díszítmények is előfordulnak a felsőmagyarországi építészet e korból való emlékein s a stucco-művesség fejlődésének itt ezek jelzik a tetőpontját.

A késmárki Thökölyi-kastély kápolnája mennyezetén stucco-keretbe foglalt festmények láthatók, a melyeket újabban kontár-kéz restaurált. E körívszeletekből alakított, formásan tagozott keretek közeit a mennyezeten végig gazdag hatású gyümölcs- és virágfüzérek fonják körül, a melyekbe a donga-boltozat szélein egymással szemben párhuzamosan sorakozó, kissé hibás anatomiájú s szintén féldomború-művű meztelen puttik, gyermekalakok kapaszkodnak.

A késmárki várkápolna stuccoi, a mennyezeten levő évszám bizonysága szerint, 1657-ben készültek. 1662-ben

* L. *Acsády* és *Gindely* Bethlen Gábor és udvara. Budapest 1891.

készült virág- és gyümölcsfüzéreiben ugyanazokat a motivumokat tünteti föl a zbórói plébánia-templom egyik kápolnájának a mennyezete, mely 32. ábránkon látható. E Rákóczi László bőkezűségéből létrehozott stucco-díszítés pompás kompoziciója a hat bordán nyugvó boltozatnak megfelelően van megalkotva s a kápolna ablakokkal és fülkékkel élénkített oldalfalain folytatódott. Az oldalfalakon a stuccó-díszítés csak szerfölött megviselt állapotában maradt reánk. A mennyezeten a bordákat fenyű-füzérekre emlékeztetve pikkelyes levelekkel inkrusztálták, a melyek jórészt szintén letöredeztek. A boltozat pajzsalakú zárókövét négy apró angyal tartja, ezek alatt a bordák közeiben gyümölcs-gruppok s hajdan valószinűleg festménynyel díszített kartusok láthatók. Az oldalfalak ablak- és vakfülkéit gyümölcs-gruppok között életnagyságnál valamivel nagyobb szárnyas emberfejek, kerubok koronázzák. A kápolna bejáratának hevederíve szintén hasonló motivumú stucco-díszszel van ellátva; a templom szentélyében és hajójában is találunk egy-egy kerubfejet vagy gyümölcs-grupp-töredéket, mely arra vall, hogy itt nemcsak az a kápolna volt stuccoval díszítve, a melynek menyezete a 31. ábrán látható. A zbórói kápolna hajdan valószinűleg szinezett és megaranyozott stuccói ma fehérre, az eperjesi Klobusiczky-házon levők sárgára vannak meszelve; formáiknak finom átmeneteit a fotografia nem tükrözteti vissza, az alakok rajza elmosódik rajta s így ezt a sokszorosítás előtt erős retussal kellett kiemelni, a mely a cinkografiának nagyfokú nyersességet kölcsönöz, a minővel mind e két stucco emlékünk még számtalanszor bemeszelt mivoltában is távolról sem bír. Invenció, gazdag művészi hatás, pompás és ízléses kivitel tekintetében mind a késmárki, mind a zbórói kápolna stuccóit messze fölülmúlja az eperjesi gr. Klobusiczky-féle ház gyönyörű stucco-díszítésű homlokzata, a melynek készítési ideje ösmeretlen, a mely azonban gyümölcsfüzéreinek az előbbi kettőével azonos motivumai és stilusa után ítélve szintén a XVII. század második feléből való.

A Klobusiczky grófok neve a Felvidék levéltáraiban a XVII. század derekán kezd szerepelni, a mikor a környék nemesi és főúri birtokosai közül Eperjesen is mind számosabban telepednek le s a fő-utca két végén vagy miként a Szirmayak a város falain kívül építenek házakat. A Klobusiczky-ház, a mely ma kaszárnya, az eperjesi fő-utcának hajdan az alsókaputól alig pár lépésnyire feküdt végén épült s óriási udvarán impozáns hatású emeletes árkádokkal van szegélyeze. A négy telken emelt s négy szárnnyal biró épület belsejét már e század elején, a mikor az eperjesiek szinháza és vígadója is itt volt, gyökeresen átalakították s ekkor nyerhette fedele otromba hatású mai alakját, a mely ereszével az első emelet fűrészfogas párkányát eltakarja. A homlokzat, eltekintve gyakori meszelésétől, mindmáig változatlan maradt s a stuccók, mind a mellett, hogy a palotában tanyázó katonák ünnepélyeik alkalmával kaszárnyájukat lombokkal díszítik s e végből a domborművekbe helyenként újjnyi vastag szögeket ís vernek; aránylag kitűnő karban maradtak fönn.

29. ábra. Stucco-boltozat a XVII. század 2. feléből, a Fő-utca 95. sz. eperjesi ház emeleti szobájában.

Képünkön csak egy részlete látható (33. ábra.) a stucco-díszítésnek, a mely az épületnek a nem éppen szimmetrikusan elrendezett ablaksorral bíró emeletét véges-végig elborítja Pompás és tervszerűen készített kompoziciója az

emeleti párkány alatt sorakozó plasztikus álarcokból indul ki, a melyek fogaik között tartják a zbórói gyümölcsgruppokéval azonos motivumu girlandokat. A gyümölcsfüzérek az ablakok háromszögletes csonka ormainak a közeiben hét medaillont formálnak, a melyek alsó végéről szalagcsokorral odafűzött fesztonok csüngnek alá. A fesztonok az ablakok közeit díszítik s a hol ez utóbbiak szélesebbek két ágra válva ovális medaillonokat fognak közre. Az egyik medaillonban szűz Mária ideális bájjal és áhítattal eltelt térdeplő alakja látható féldomborműben, a másikban az őt üdvözlő s szintén életnagyságú, kissé merész távlati rövidüléssel megmintázott Gábor arkangyal.

Az ablaksor alatt lebegő puttik által tartott festői

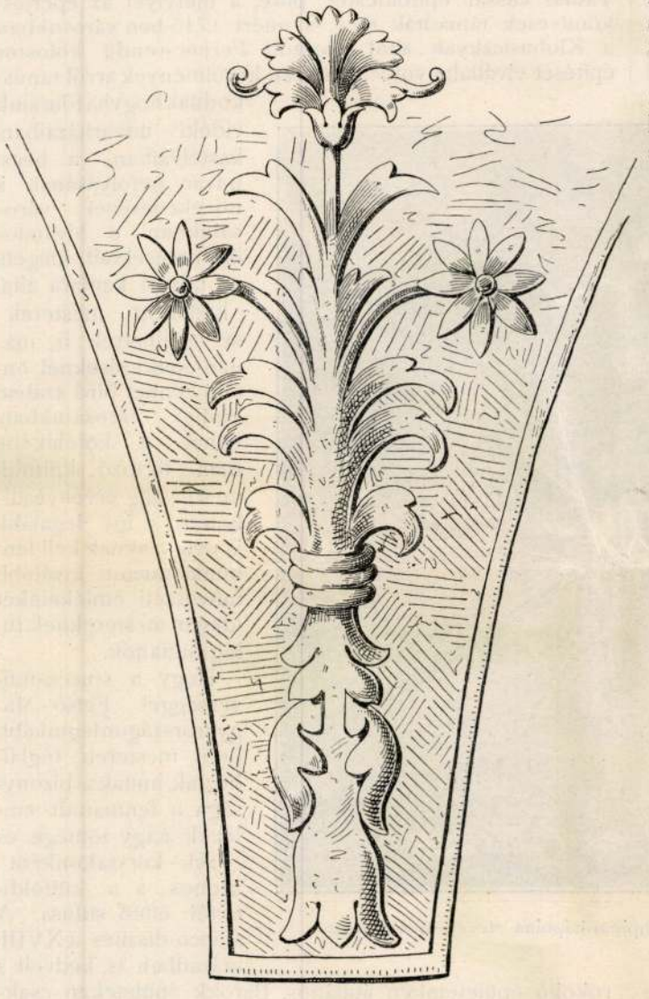

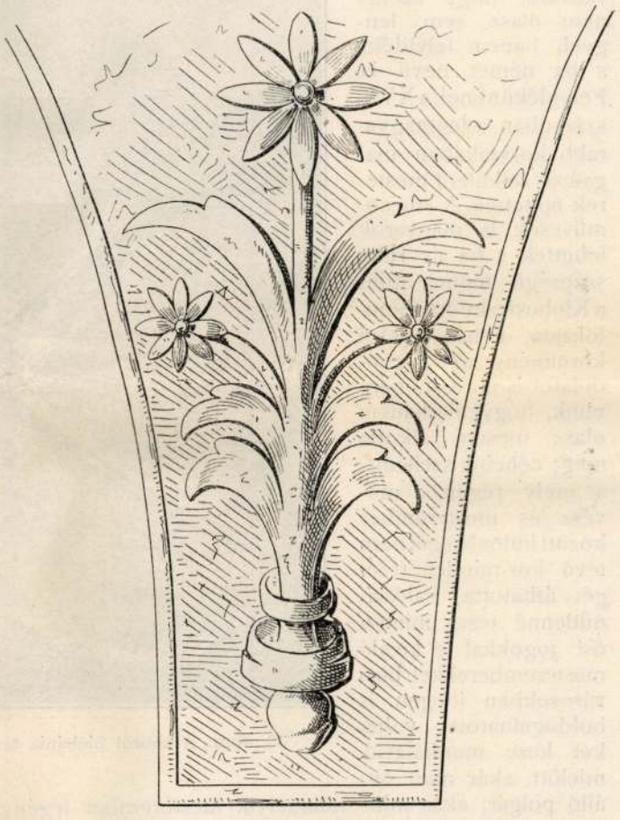

30. és 31. ábra. Stucco-díszítmények a bártfai Zinsli-féle házban.

drapéria húzódik végig, mely ismét különféle jelképeket feltüntető s alsó végükön növényi díszítményekkel ellátott medaillonokra borul. A kompozició jobb szélén a stucco-díszítés határvonalát jelző, merészen mintázott rojtos drapéria, a mely a bal oldalon elenyészett, még most is látható; szintúgy pompásan érvényesülnek a felsőhét medaillon domború művű képei, a melyek derűs fölfogással 3—5 puttiból álló, egymással kergetőző, birkozó, szappanbuborékokkal játszó, muzsikáló, táncoló meztelen gyermekeket tüntetnek föl ügyes kompozicziókban.

A renaissance derűje és a plasztika korlátai keretén belül érvényre juttatott pompája ömlik végig e gyönyörű stucco-homlokzaton, a mely, ha nem is oly nagyarányú és monumentális, mint az Esterházy Miklós nádor bőkezűségéből készült nagyszombati rokkantak templomának magas domború művű stucco-díszítése, hatalmas fantáziára valló koncepciójával, mintaszerű kompoziciójával, hibátlan stílszerű kivitelével, szép, tartalmas formáival s derűjével művészi becse tekintetében nem sorozható messze a hatalmas nádor java srucco-művesek által létrehozott alkotása mögé.

Hogy ki lehetett az eperjesi Klobusiczky-palota stucco-homlokzatának a mestere, az eddigelé épp úgy nincs kiderítve, mint a hogy az Esterházyak művészeit sem ösmerjük. Olasz volt-e? A nálunk megfordult idegen mesterek neve, a művészek személyi kultuszának sohasem hódolt magyarság emlékezetében épp oly hamar merült feledésbe, mint a honi művészeké.

A melyik a XVII. és XVIII. században nálunk megfordult olasz mesterről tudomással bírunk, az erre vonatkozó adatokat többnyire külföldi munkák őrizték meg, a melyek rendszerint lokális érdekűek s az illető mesterek nálunk aratott diadalairól is sokat tudnak regélni, holott nagy uraink számadás-könyvében, a hol a pecért is névszerint említik, miként erről dr. Pasteiner Gyula az Esterházyak levéltáraiban meggyőződött, csak általánosan, mint a *piktor*, vagy a *szobrász* s név nélkül szerepelnek. Külföldön híressé vált stucco-művesekről Oldelli 1807-ben megjelent s Ticino kantonbeli nevezetes emberekről szóló munkájában sok adat van, a melyből azt következtethetnők, hogy a mi művészeink is onnan eredtek.* E Ticino kantonbeli művészek Európa csak-

* Oldelli: Dizionario storico ragionato degli uomini illustri del Canton Ticino. Lugano 1807.

nem minden országában megfordultak; a kik azonban nálunk dolgoztak, azok között krónikánkban stuccoműves nem szerepel. Építész, kőfaragó bőven van köztük, a kiket a XVII. században a bécsi udvar magyar nemességre is emel, s a kik a török hódoltság megszűnésével újjáalapított városainkban bő foglalkozáshoz jutnak, mint Giambattista Ricca, a ki Nagy-Váradon a püspöki palotát, kórházat és szemináriumot építi s a múlt század első felében Pozsonyban is tevékeny, a hol krónikánk szerint a primás kedvence és bizalmas embere lesz.

Még nem régiben általános szokás volt nálunk, hogy java műemlékeinket, jellemző vonásaik fölszines megítélése után, külföldi mestereknek tulajdonították, míglen, mint a kassai dómról, ennek főoltáráról, Lőcse és Bártfa szárnyas oltárairól a behatóbb kutatás ki nem derítette, hogy helybeli mesterek alkotásai. A felsőmagyarországi renaissance stílus emlékein megmaradt nevek bizonysága szerint, nyilvánvaló, hogy ezeket nem olasz, sem lengyel, hanem felvidéki, s ha német nevű is, Felvidékünknek a XVII. században a legmagyarabb korszakában magyaros lelkületű mesterek építették. A stuccomüvesek is magyarok lehettek s ha ily ritka szépségű műnél, mint a Klobusiczky-ház homlokzata, néhány külső körülmény azt a gondolatot is ébreszti bennünk, hogy alighanem olasz mester alkotta meg; céheink szelleme, a mely régen, a művész és mesterember között különbséget nem tevő kor minden rétegét áthatotta, valószínűtlenné teszi, mintha ősi jogokkal s kiváló mesteremberekkel bíró városokban idegen is boldogulhatott volna két keze munkájával, mielőtt, akár mint önálló polgár, akár mint valamelyik mesterember legénye a céhek kötelékébe nem lépett s ha önálló mesterré lett, ezek egész életére kiható statutumainak magát alá nem vetette.

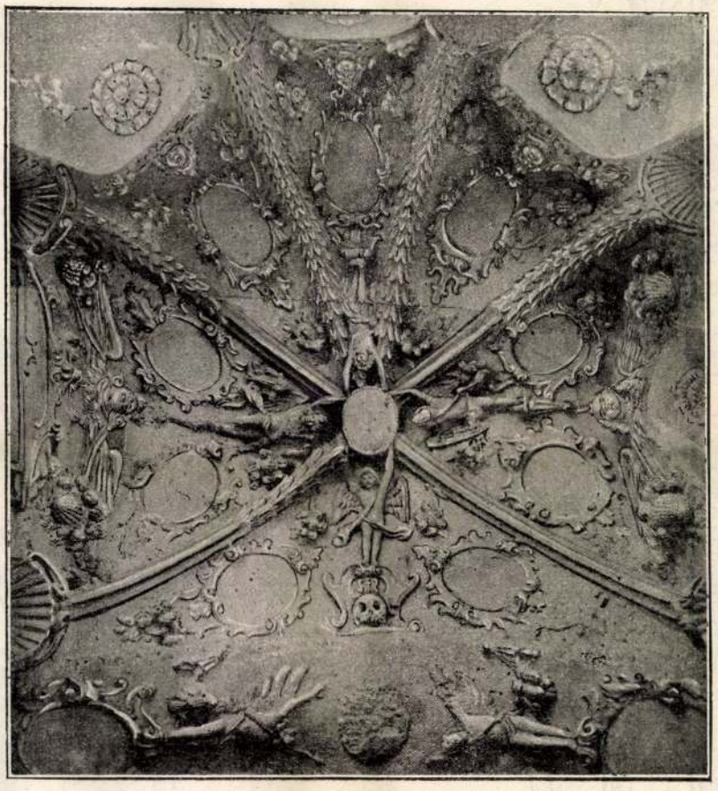

32. ábra. A zborói plébánia templom-kápolna stocco-mennyezete.

Felvidéki városaink kőmíveseinek és kőfaragóinak egyesült céhei közül, a melyekbe valószínűleg a stucco- és sgrafittó-művesek is tartoztak, a késmárki és lőcseinek a statutumai maradtak fönn régibb időkből. Az utóbbi Lőcse város levéltárában 1564-ből való, a késmárki levéltárban levő pompásan festett s a város nagypecsétjével megerősített diploma, ehhez hasonló tartalommal bír s egy 1521-ben kelt, de használat közben elrongyolódott szabályzat 1627-ben szóról-szóra ismételt és a városi szenátus által hitelesített új kiadása.

E statutumok egyes pontjai a céh elüljáróinak a választását, belső életét szabályozzák; az e pályára lépők tanuló éveinek a számát szabják meg, a mely a kőfaragó inasra vonatkozólag 5 évben, a kőmívesre 3 évben van megállapítva. A szabályzat egyik pontja kijelenti, hogyha a szomszéd városok és falvak mesterei akarják, szintén beléphetnek a céhbe, egy másik viszont lelkére köti a céhek tagjainak, hogyha olyan ember, a ki nem tartozik gyülekezetükhöz, a városban munkát vállalna, jelentsék föl s kegyelem nélkül üldözni fogja a céh.

Még a szomszéd város kőmíves-céhébe tartozó mesterember sem vállalhatott oly helyen munkát, a hol önálló céh létezett. Ennek bizonyságául szolgálhatnak azok a pörök, a melyek emlékét városi jegyzőkönyveink őrizték meg, mint a minő a kassai céh pöre, melyet a lőcsei kőmívesek és kőfaragók ellen indítottak, vagy Thornyossi Tamás kassai építőmester pöre, a melylyel az eperjesi kőmívesek támadták meg, a miért 1715-ben városukban a Klobusiczkyak által alapított Ferenc-rendű kolostor építését elvállalta volt. Mindezen körülmények arról tanúskodnak hogyha főuraink vidéki udvarházaiban, kastélyaiban, a bécsi udvar befolyásának a növekedésével városainkban a hivatalos építkezéseknél idegen, az udvari kamara által kiküldött mesterek szerepelhettek is, magán-építkezéseknél önálló céhhel bíró szabad királyi városainkban, ennek a kötelékébe nem tartozó külföldi mester alig érvényesülhetett s így legalább is óvatosaknak kell lennünk, mielőtt kiválóbb művészeti emlékeinket idegen mestereknek tulajdonítanók.

Hogy a stucco-művességgel Felső-Magyarországon leginkább honi mesterek foglalkoztak, annak a bizonysága a fenmaradt emlékek nagy tömege és ezek korszakonként azonos s a külföldiektől elütő stílusa. A stucco-díszítés a XVIII. században is kedvelt s rokokó épületeinken átalános. Barokk épületeken csaknem kizárólag homlokzatok díszítésénél használják: az ablakok díszítő kerete stucco-munka, a nagy falfelületeket stucco-díszítményekkel élénkitik; a rokokó idején a kagyló motivumokból összerótt szalag-ékítményeken kívül, alakos kompoziciók is sűrűn előfordulnak, így az eperjesi plébánia épületén, az eperjesi vármegyeházának az oromfalán, a mely utóbbin pongyola száraz formákkal Salamon ítélete van ábrázolva.

A felsőmagyarországi stucco-művesség hanyatló korának legjelentősebb emléke Igló város bányakapitányságí épületének a képén látható (34. ábra.), a melynek első emeleti homlokzatát véges-végig ellepik a rokokó-keretbe foglalt festői fölfogású, jelképes értelmű, száraz formákat feltüntető, laposan mintázott, korrekt rajzú domború művek. A stuccó-művesség mellett a felsőmagyarországi renaissance építészetben a vasművesség is jelentős sze-

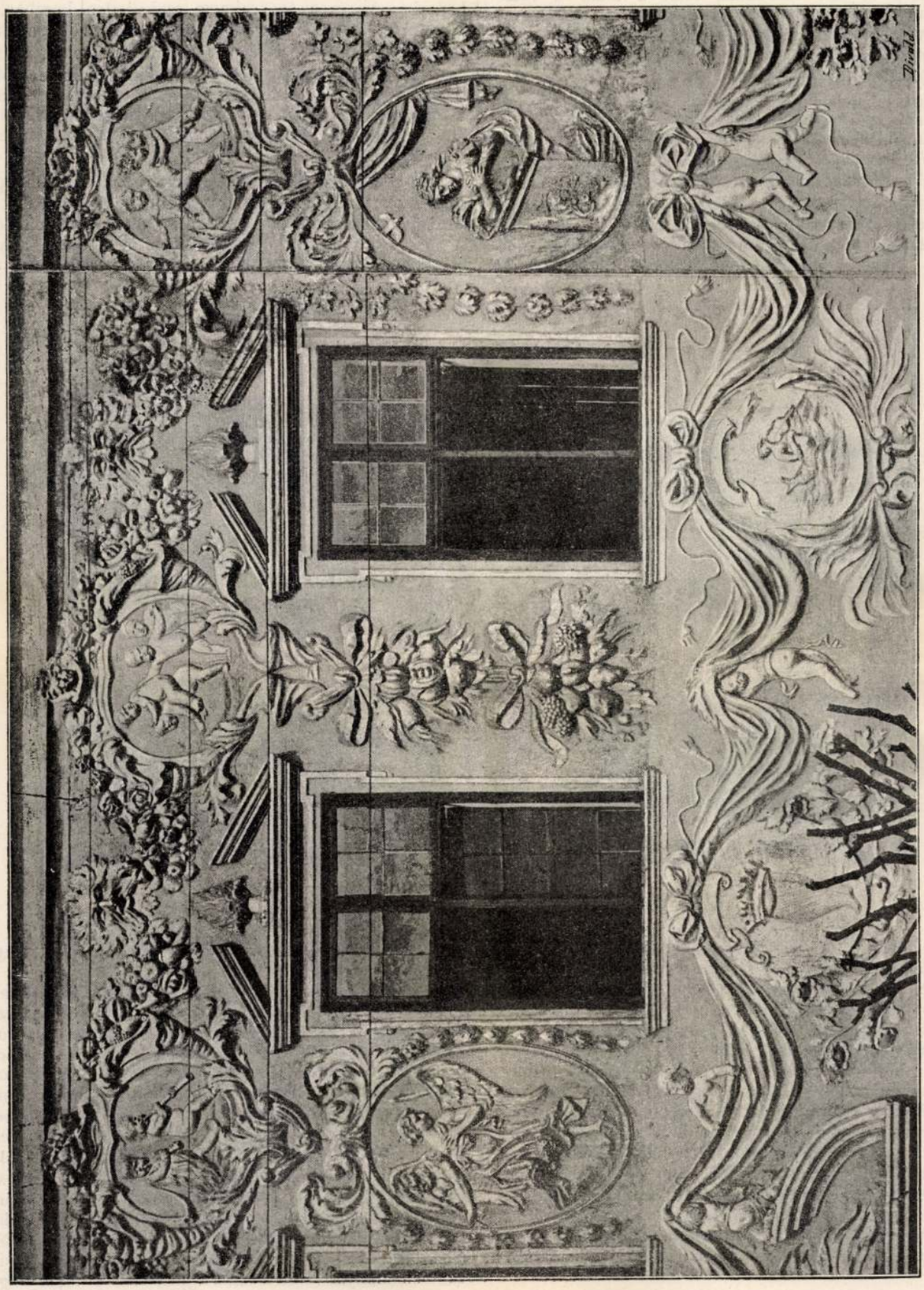

33. ábra. Részlet a gr. Klobusitzky-ház stuccohomlokzatából. (Eperjes.)

rephez jutott s a XVII. század második felében a fafaragás is. Művésziesen kovácsolt ablak, kapuzáradék rácsokkal, folyosó rácsokkal, mint a minő a lőcsei Hermann-házé, helylyel-közzel még ma is találkozunk. Ez emlékeink azonban csak elenyészően csekély részei a kovácsolt vasdíszítésnek, a mely a koronázat ormainak szélkakasain, rozettáin kezdve, az udvaron levő kerekes kutakig, a melyek utolsó fönmaradt emlékét Henszlmann még látta,* renaissance stílű épületeinket ellepte.

A fafaragásnak, a mely Felső-Magyarországon a XV. és XVI. században virágzott leginkább, a mely a XVII. században másodvirágzásra kél, ennek idején a kapuszárnyakon jutott szerep. A kapuk dúsan faragott szárnyakkal s záradék-rács helyett, torzképes maszkot vagy más alakos kompoziciót ábrázoló fadíszítménynyel voltak ellátva. Néhány jelentéktelen ilynemű emlék Lőcsén ma is látható, a művésziesebbek közül Eperjesen a nyolcvanas években még nem egy volt meg; ma csupán egyetlen töredékről van tudomásom, melyet dr. Csatáry Gusztáv eperjesi házában őriz, s a mely a XVII. század második felében záradék-rács helyett alkalmazott, tátott szájú szörnyeteg maszkját tünteti föl fából kifaragva.

Hogy a festészetnek, a melynek, krónikáink bizonysága szerint, a felsőmagyarországi renaissance építészet belsőségeiben szintén juttatott szerepet, ezekben semmi emléke sem maradt ránk, az az átalakítások több ízben kifejtett processzusaiból kifolyólag magától értetődik; csak az üvegfestésnek maradtak meg jelentéktelen, apró emlékei, így az eperjesi városházán, a kassai múzeumban, a melyek azonban csupán arra használhatók föl, hogy konstatálhassuk, miszerint renaissance épületeink ablakait helylyel-közzel a festészet e technikájával is díszítették.

* Lőcse régiségei 162. l. Felső-Magyarország vasműves munkáiból E. *Illés* Aladár többeket közölt a *Mintalapok*-ban (1897. évf. 66. l. és II.—III. rajzmelléklet, 1898. évf. I—IV. és VII. rajzmelléklete.)

VIII. Barokk- és rokokó-emlékek.

Felsőmagyarországi városaink, a melyek a nemzeti harcok száz éven át csaknem szakadatlan korában, a kuructól, labanctól egyaránt elszenvedett ostromokat, sarcolásokat, a háborúval járó egyéb csapásokat, szinte csodálatra méltó könnyűséggel és gyorsasággal kiheverték, II. Rákóczi Ferenc szabadságharcának a leveretése után, a melyben a nemzeti eszmékért a legnagyobb mértékben exponálták magukat, rohamos anyagi és szellemi sülyedés alá esnek.

1710-ben Felső-Magyarországszerte iszonyúan dühöngő pestis tör ki, a mely városonként, miként Bártfán, a járvány tetőpontján, 60—80 embert öl meg naponként. A pestis közel egy évig tartott s még ott is, a hol kevésbbé engedte ki mérgét, ezerszámra ragadja el az

34. ábra. Stucco-díszítésű homlokzat Iglón rokokó-stílusban.

embereket. Így Lőcsén 1953 embert pusztít el a fekete halál egy nyáron át.

A szívós ragaszkodás, a melylyel Rákóczi iránt viseltettek, még tetézi a balsorsot, mely a csapások hosszú láncolatának a képében városainkra nehezedett. A kuruc hadsereget egymás után hagyják cserben ezredesei, kapitányai, a háború Rákóczi részéről már csak visszavonulásokból áll, felvidéki városaink még mindig ellene állanak a labancok ostromának s mire a szatmári békét megkötik, nem egy közülök félig romokban hever. Lőcsén még 1717-ben is 221 ház lakatlan vagy romokban hever, mely, hogy azután sem épült föl, annak az egykorú összeírások a bizonyságai, a melyek szerint 1667-ben 726 ház volt a falakon belül, 1728-ban pedig csak 414.* E statisztikai adatok ráillenek egyéb felvidéki városainkra is, a melyek megtizedelt lakosságuk számbeli hiányát szintén azzal igyekeztek pótolni, hogy a gazdátlan telkeket ingyen, a kihalt házakat pedig

* Demkó Kálmán. Lőcse története 265—269. l.

előleges fizetés nélkül potom áron, azok átalakítása vagy ujjáépítése esetén hat évi tehermentességgel engedték át minden «jobbágyi szolgálmányoktól mentes, becsületes foglalkozású bel- és külföldi embernek», a ki a közhírré tett fölhívásra jelentkezett.

Az új jövevények javarészt a közeli falvakban lakó tótokból kerültek ki, a kik addig nagyobbára csak mint cselédek lakhattak a városokban. Városaink szellemi nivója egyre sülyedt s e körülményt közgazdasági hanyatlásuk még inkább fokozta. Még alig, hogy a pestis s a háború előidézte csapásokat kiheverik, a bécsi udvar rendre megnyirbálja anyagi jólétüket biztosító privilégiumaikat. Ezek legfontosabbikának, az árúmegállító jognak, a mely városaink polgárainak minden határukon át tovaszállított külföldi portéka elárúsításának a kizárólagos jogát biztosította vagy e helyett alapos megadóztatását, a mult században a huszas években már semmi értelemmel nem bír. A külföldi árúk behozatalát az osztrák védvámgások elől Radzivill herceggel, Pacz és Revutczky grófokkal élén számos lengyel főúri család Magyarországba menekül s e kies fekvésű fölvidéki városunkban telepedik le, hol évek hosszú során át a város csöndes életét sodrából egészen kihozó zajos életmódot folytat. A pazarlásairól híres Radzivill herceg bőkezűségének köszönheti Eperjes 14 kápolnából s két ízléses barokk-templomból, pompás fekvésű hegyen épült, híres kálváriájának java részét; a lengyel főurak költekező, fényes életmódjának akkoriban föllendült jólétét, mely újabb építkezési kedvet vont maga után, a mely leginkább városi házak új szellemben való átalakításában nyilvánult.

Ez átalakításokon főként a homlokzatok estek át, a melyeknél a meghagyott kettős félnyeregtető szerkezetének megfelelően a felsőmagyarországi renaissance stilusra nézve jellemző emeletnyi magas oromfalakat is megtartották; ezeknek renaissance szellemben, egyenes

35. ábra. Barokk házak Eperjesen.

36. ábra. Barokk épület Eperjesen.

nehezíti meg s városaink ezekhez csak Bécs közvetítése útján juthatnak, a melynek kereskedelmi expozituráinál nem egyebek többé s a mely természetesen minden hasznot magának tart meg.

Az országos vásárok jelentősége is csökken, a városi mesteremberek sorra vesztik el legtöbb haszonnal kecsegtető piacaikat s csak a helyi szükségletet elégítik ki már, a mely a lakosság elszegényedésével fokozatosan mind igénytelenebbé válik, a mi a kézi ügyességek hanyatlását vonja maga után.

A tespedés e korszakában művészi tevékenységről alig lehet szó. A hol, mint Kassán, mégis építkeznek, ott csak hivatalos célokra szolgáló házakról van szó, a melyeket az udvari kamara Magyarországba rendelt osztrák mesterekkel emeltet.

A tespedésnek a mult századbeli s felsőmagyarországi városainkra nézve oly szomorú korából rövid időre csupán Eperjest rázza föl egy véletlen históriai körülmény. 1767-ben a Lengyelország vesztét okozó zavarvonalban való attikaszerű záródása helyett azonban barokk ízű, hullámvonalakból álló s a kettős félnyeregtető hajlását követő lejtős falvégződéseket alkalmaztak.

A ránk maradt ilynemű emlékek belsőségeikben helyenként XVII. századbeli renaissance részleteket is megőriztek, így a két épületet bemutató képünkön baloldalt látható Kraizell-féle ház (35. ábr.), a melynek XVI. századbeli ajtókereteiről s a 25. ábrán előtüntetett, későbbi lépcsőházáról már esettt szó az előző fejezetben. A mellette lévő Ghillányi-féle ház a felsőmagyarországi sajátos barokk-épületek homlokzatainak a legegyszerűbb példája s újabban átalakított kapu- és boltajtónyílásokkal bír. Első emelete s oromfala változatlan maradt s előbbi az egy telken épült háznak megfelelően három stuccokeretbe foglalt ablakkal és egyszerű lécekből s pálcákból álló, cserépsorral fedett kiugró párkánynyal bír, a mely alatt a kevésbbé szimmetrikusan elhelyezett kettős félnyeregtető esővizet kivezető csatornanyílása látható. A két felén köralakú nyílással áttört oromfalát két lapos

pillér határolja, hullámvonalakból álló s szívalakban bevágott, az emeletéhez hasonló tagozású párkánya alsó végével törpe pilléren nyugszik.

A szomszédházával közös homlokzata volt, ma ennek átalakítása folytán csonkán áll fönn az ugyane képünkön látható Kraizell-féle ház, a mely az előbbihez hasonlóan alakított oromfal szárnyán, ennek nagyobb felületének megfelelően, négy félkörívből formált kerettel ellátott padlásablaka fölött párkánytagozással bír s ezáltal elválasztott két mezejében jelentéktelen stucco-díszítményekkel.

A két telken épült felsőmagyarországi barokk-házak példája az eperjesi népbank épülete (36. ábra). Míg az előbbinek oromfal-szárnyát a szomszédos házával attikaszerűen záródó falazás kötötte össze; itt, a még gazdagabban díszített oromfal-szárnyak közé háromszögalakú oromfal van iktatva, a melynek csúcsát bronz herma díszíti.

E háromszögletes oromfalakkal profán emlékeken a Felvidéken azokon a középületeken találkozunk először, a melyeket a bécsi udvar által portált hivatalos építészek terveztek.

A kassai városház építésére vállalkozó helybeli építőmester, Schneidler Lajos 1779-ben benyujtottt tervén az épület két sarkán háromszögalakú kis oromfalakkal is találkozunk, a melyek között azonban a homlokzat szélességének körülbelül háromötödét koronázó félkörívalakú emeletnyi oromfal emelkedik a magasba.

E tervet, a mely a kassai levéltárban látható s a melyen az építész a városháza helyén volt régi épület csúcsíves kapuját is változatlanul akarta meghagyni, a

37. ábra. A Schmidt-féle ház Eperjesen.

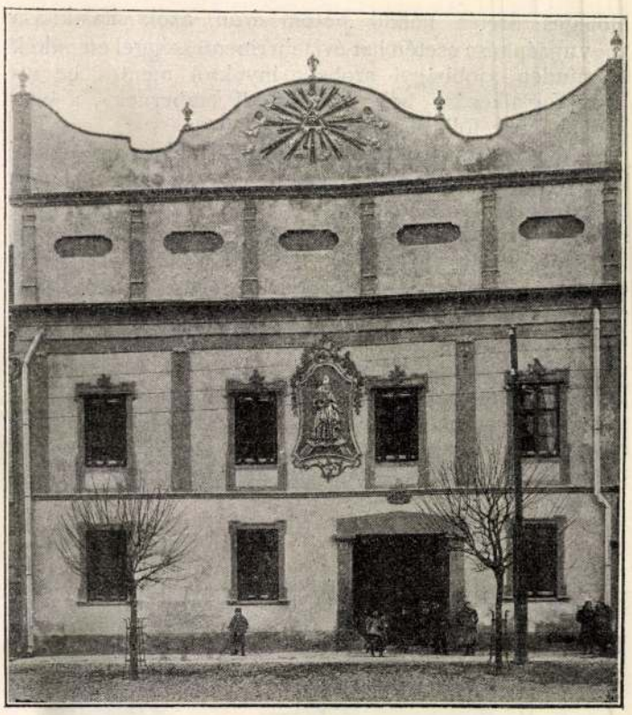

38. ábra. Az eperjesi plébánia.

pozsonyi kamara visszautasította s az új városházát Langer János kamarai építészszel emeltette, a ki a ma is fönnálló épületet, közepén háromszögletes oromfallal, ennek két oldalán egymás mellett sorakozó kőszobrokkal díszítette, a melyek mestere már olasz ember Ferari Antal volt, a ki az itteni kőfaragó munkákért 1400 rajnai forintot kapott.

A háromszögletes oromfallal díszített homlokzatoknak ismét sajátos lokális változatával az eperjesi Vandernáth-féle házon találkozunk, a mely a címerszalagján levő felirat szerint 1790-ben épült s ma dr. Schmidt Gyula, országgyűlési képviselő tulajdona. (37. ábra.)

Az egy telken emelt épület külsején gazdag tagozást és sok díszítést tüntet föl, kissé nyomott ívű, tallérmotivumokkal összerótt ékítménynyel ellátott, kőből faragott kapukerettel bír, emeletén, szépen faragott konzolon nyugvó nyilt erkélylyel, a melynek empire stílű, pompás vasrácsozatát, a rajta levő monogramm bizonysága szerint a Vandernáth családot követő tulajdonos: Zuán János később készítette.

A három emeleti ablak a kapuéhoz hasonlóan tagozott kerettel bír s háromszögletes fűrészfogas párkánynyal, a melynek mezejében profilban mintázott, lapos domború művű fejek láthatók. Az emelet gazdagon kiképzett kettős párkánya két nyulánk sarokpilléren s az ablakok közei fölött konzolokban végződő atlaszokon nyugszik. A keretében a főpárkányéhoz hasonló tagozással bíró háromszögletes oromfal belsejét díszesen faragott címer tölti ki, csúcsát török fejet tartó magyar vitéz kőből faragott félalakja díszíti. Az oromfal félmagasságában kétfelől, vázákkal díszített zömök pillérekben végződő ballusztrád áll, a melytől eltekintve az egész épület a feljebb említett kassai városházának kicsinyített s a felsőmagyarországi renaissance hagyományainak a szellemében módosított mása. A címerszalagon látható fölirat arról szól, hogy 1790-ben az épületet csak restaurálták. Belsőségei és az emelet homlokzati falának a magassága is arról tanúskodik,

hogy XVII. századbeli épületből alakították át; mai képét azonban homlokzata akkor nyerte.

A magas oromfalak még ezután is divatosak Eperjesen, a hol ezek kapcsán a felsőmagyarországi renaissancehoz hasonlóan sajátos rokokó stílus is keletkezett, a mely az oromfalat csaknem oly magasra fejleszti, mint a minő maga az emeletes ház s ennek óriási felületét vízszintes párkánynyal, pillérekkel, stucco-díszítményekkel, szeszélyesen alakított görbe vonalakban záródó szélét bronzvázákkal díszíti.

A legérdekesebb példája e felsőmagyarországi rokokó stílusnak az eperjesi plébánia épület (38. ábra), mely a kapuja fölött levő évszám szerint 1796-ban épült s emeleti homlokzatának a közepét gazdag keretben szent Miklós, a főtemplom védőjének életnagyságú, lapos stucco domború művű, elég kifejező arccal megmintázott alakja díszíti.

A plébániával szemben a fő-utca tulsó oldalán hasonló szabású s szintén két telken emelt épület látható, mely fölirata szerint 1826 ban készült. A jelen század első felében felvidéki építőmestereink átalában az előző korok emlékeiből merítik motivumaikat, a melyeket gyakran fölötte bizarr módon halmoznak össze, valami rendkívüli exotikus, helyenkint népies zamatot kölcsönözve ezáltal alkotásaiknak A klasszicizáló irány ide is korán elszivárog s a magas falak helyett egyszerű attikák alkalmazása s a homlokzatoknak lapos pillérekkel való hosszanti tagozása kap lábra, a minek divatja a hatvanas évekig tart. Ez emlékek jelentősebb, sajátos vonással nem dicsekedhetnek, miként az újabban ismét föllendülő vidéki városainkban ma folyó rohamos építkezés sem, a mely kevésbbé tartós gipsz-párkányzatokkal s más ezekhez hasonló művészietlen szurrogatumokkal operál s ezek segélyével létrehozott ízléstelen alkotásai kedvéért sorra romba dönti a multak megviselt állapotukban is sok művészi vonást visszatükröztető tisztes emlékeit, a helyett, hogy ezeket, mint a Felvidék sajátos körülményeinek megfelelően kialakult mintaképeit megőrizné s letünt mestereik részben még most is életképes fogásait ellesni próbálná.

A m. kir. államvasútak munkáslakóházai.

Gönczy Bélá-tól.

A századvégi eszmék közt mindinkább tért foglaló sociálizmus s az ezzel karöltve jelentkező munkásmozgalmak immár hazánkban is kötelességükké teszik egyfelől a hatóságoknak, másfelől a munkaadóknak, hogy mindazokkal az ügyekkel, a melyek a munkásosztály helyzetének javítására alkalmasak, — behatóan foglalkozzanak s e kérdések helyes megoldásán vállvetve közreműködjenek.

A felvilágosodott kor humanizmusa a munkások sorsának javítása dolgában immár nem elégszik meg az elméleti doktrinákkal, hanem a sociális feladatok méltányos megoldását az öntudatos intézkedések s a cselekvés terén sürgeti.

Kétségtelen, hogy e feladatok egyik legfontosabbika a munkások lakásának kérdése. Alig ismerünk hathatósabb tényezőt a munkások jólétének és elégedettségének emelésére, mint azt, hogy munkásaink munkaadóiktól az egészségügyi követelményeket kielégítő, eléggé tágas, a munkahelyhez közel fekvő és főképpen olcsó lakásokat kaphassanak, melyekben életszükségleteiknek és némi szerény kényelemnek megfelelő, kellemes otthonukat megtalálhassák. E mellett a munkaadó, a midőn saját munkásainak elhelyezéséről gondoskodik, közvetve egyúttal a többi munkások jólétére és viszonyainak rendezésére is befolyást gyakorol, mert az által, hogy munkásait a saját telepén koncentrálja s foglalkozásuk helyéhez leköti, helyet enged és alkalmat nyujt a többi vállalatok és a kis ipar munkásainak könnyebb elhelyezésére s a magánlakások bérének leszállítására.

A m. kir. államvasútak igazgatósága — áthatva e kérdés gazdasági és társadalmi fontosságától — már hosszabb idő óta különös gondot fordít arra és egyik erkölcsi feladatának tekinti, hogy saját munkásai és kisebb fizetésű alkalmazottjai részére mind a vidéken, mind a székes fővárosban állandó jellegű lakótelepeket létesítsen s azokat a szükségletnek megfelelőleg fokozatosan fejleszsze.

Igy nevezetesen már régebben nagyobb munkástelepeket épített *Miskolcon, Diós-Győrött, Piskin* és *Petrozsényban.*

Újabb időben a törvényhozás az 1890. évi XXXIX. t.-cikkel, illetőleg az ennek megokolásában foglalt országos határozattal felhatalmazta a m. kir. államvasútakat, hogy saját nyugdijintézetének mobilizálható tőkéjéből 3.200,000 frtos építő kölcsönt vehessen fel, mely összegből a m. kir. államvasútak mentén tiszti és munkáslakóházak voltak emelendők.

Ebből a kölcsönből eddigelé Budapesten a *főműhelyi, kelenföldi; ferencvárosi, kőbányai* és *rákosi* telepeken, illetőleg állomásokon; vidéken pedig: *Fiumében, Zágrábban, Dombovárt, Bruckon, Kolozsvárt* és több kisebb helyen épültek különböző lakóházak.

A szóban forgó munkástelepek közt eddigelé legjobban kifejlődött s a kitüzött célt is leginkább megközelíti a székes-fővárosban a kőbányai-út mellett lévő főműhely munkásai részére épített lakóház-telep, mely ott már egész kis városrészszé fejlődött s a székesfőváros előzékenysége következtében annak további kiterjesztése is biztosítva van.

E jelenleg még csak 22.000 □° nagyságú telepen ugyanis 56 kisebb-nagyobb épület áll fenn, melyek között van:

26 földszintes és

25 emeletes munkás-lakóház.

Van ezenkívül még egy emeletes hivatalnoki lakóház, fürdő-épület, iskola, vendéglő bolthelyiségekkel és egy rendőrségi lakótanya.

A földszintes munkás-lakóházak az udvarokkal és ker-

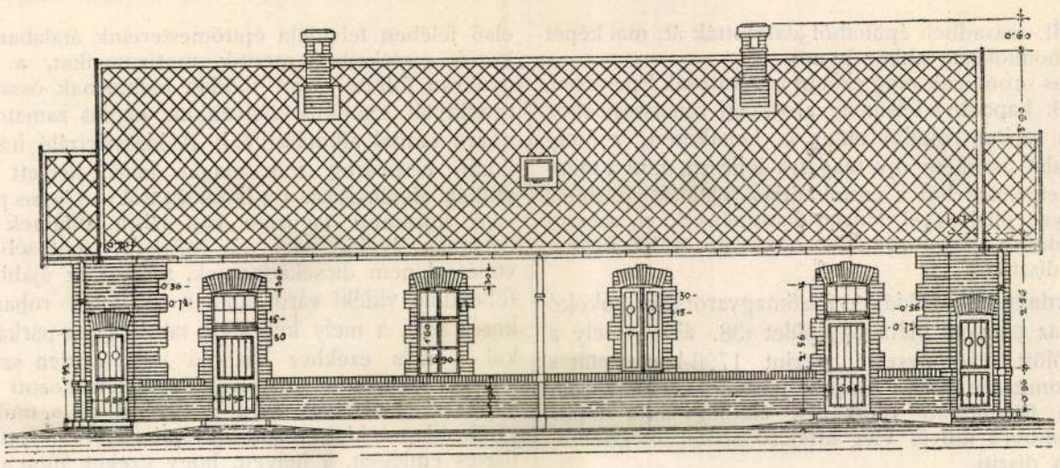

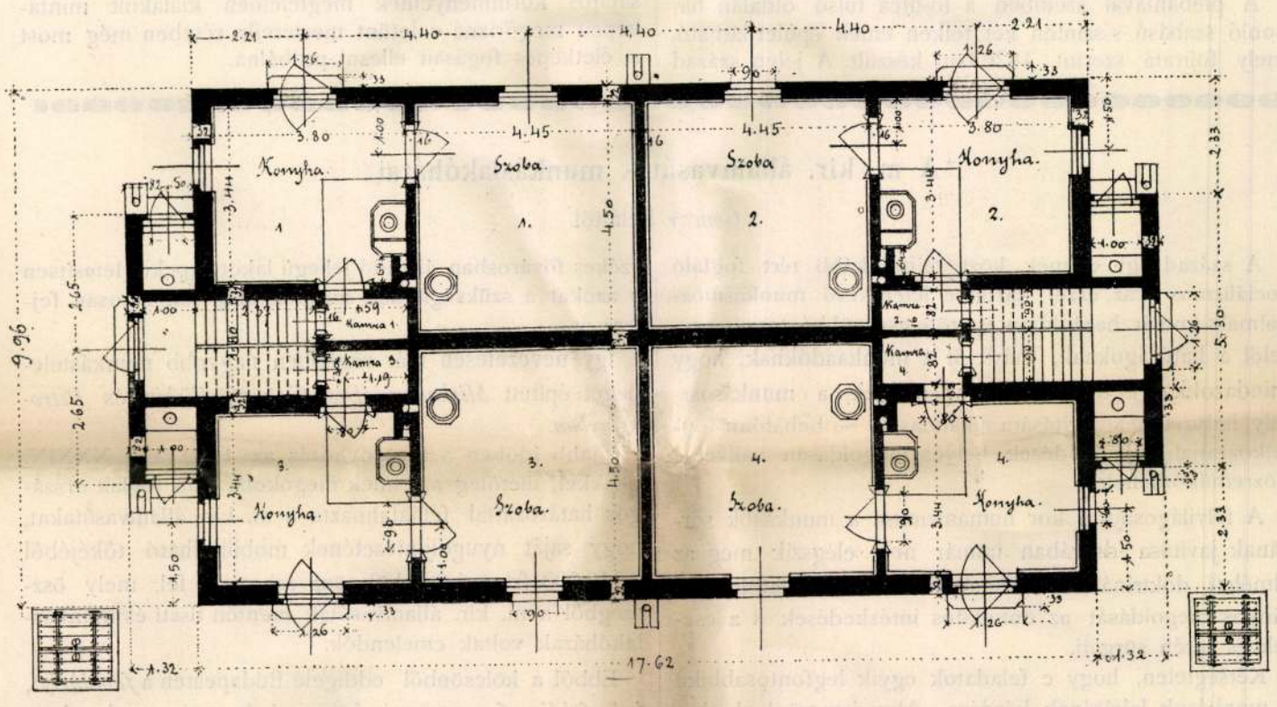
Konyha
Szoba
Szoba
Konyha
Konyha
Szoba
Szoba
Konyha
17.62

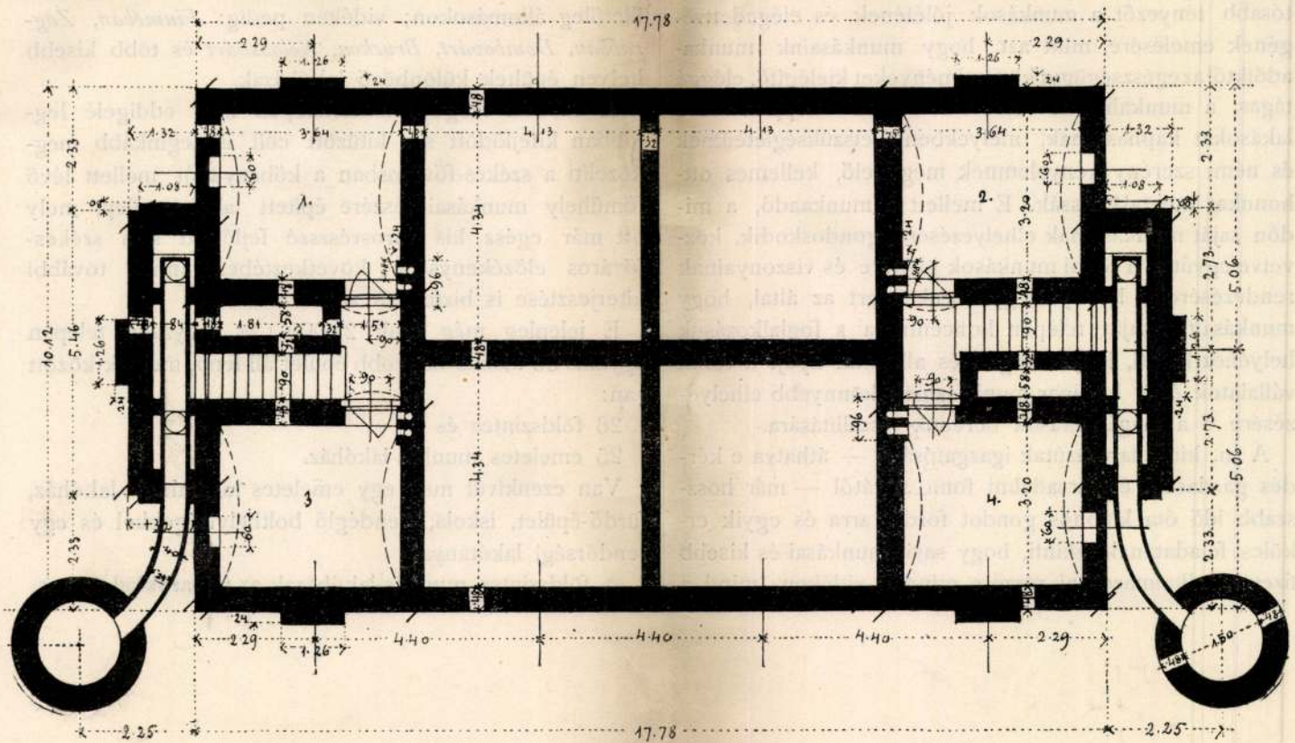
17.78
17.78

Felsőmagyarországi Madonna-szobor mestere
1420 körül

MAGYAR MŰVÉSZET
1928. 309–310

Sümegen épült mecset tornyáról

való Rakas VI. 135.

H. D. K.

FELSŐMAGYARORSZÁGI mester festő

Menekülés Egyiptomba (1490 körül)
(Bártfa, Szt. Egyed t.) (Fotó)

Bortnyik-Hevesy-Rabinovszky: 2000 év festészete. Bp. 1943. 122., 123. l. 454., 456. l. 450.

M. D. K.

magyarországi mester festő

zent Sebestyén (1465) (Fotó)

Bartnyik - Slevesy - Rabinovszky: 2000 év festészete. Bp. 1943. 203. l. 455., 456. l.

Divald Kornél: Felvidéki séták

8°, 82 K, 240 L, Budapest, év nélkül (1925)

Felsőmagyarországi
műemlékek

Felső magyarországi

szárnyas oltár

M N. Museum

Repr -

Magyar Művészet

1925. 254 l.

Felsőmagyarország

Szent Borbála szobor mestere 1500 körül

MAGYAR MŰVESZET

1928. 311, 313

1702 március 10-én a szeminárium és a konviktus építéséhez fogtak hozzá. (Fabrica seminarii simul et convictus est inchoata 10. Martii.) Az alapkövet báró Pfeffershofen tábornok tette le, a mai Mátyás-templom déli oldalával közvetlenül szomszédos telken (in novam fabricam, quae templo ex parte meridionali coniungitur), amelyet Beck várparancsnok még 1687-ben jelölt ki a jezsuiták számára. Alapfalait ekkor 2 emelet magasságra emelték (cuius primarii muri ad 3-am contignationem educti sunt). 1703-ban nagyjából (bolthajtások és bevakolás nélkül) teljesen kész volt és tető alá került. (Imposito etiam tecto.) 1702—1704-ig az új építkezésre 12.637 forintot, 10 krajcárt és 1 dénárt költöttek ; ebből 11.386 forint 57 krajcár és 1 dénár a szemináriumot terhelte, a konviktust pedig 1250 forint 13 krajcár. A kuruc felkelés miatt, amellyel kapcsolatban kb. 130.000 forintnyi kár érte a Széchenyi-kollégiumot, (occasione praesentis revolutionis damnificatum fuisse in triginta circiter supra centum millibus florenorum. Act. Jes. fasc. 18. nr. 16.) az építkezés hosszú ideig szünetelt és csak 1712-ben folytatják tovább. A jezsuiták számítása szerint a teljes befejezéshez körül-

Felsőmagyarországi festő a XV.sz.I.felé-MDK
ből.

Jézus születése, repr.

Mücsarnok 1934 Husz év szerzeményei

Felsőmagyarországi festő a XV.sz.első felébőlMDK

Hézus születése, tempera

Mücsarnok 1934 Husz év szerzeményei

Felsőmagyarországi
renczánsz

Lechner Jenő: Szemelvények a renczánsz építés Magyarországon és határai körül c. művészettörténeti tanulmányából. 4-r. 33 l. Bp. 1915

Gent (1372)

2587 szám

1916

Határidő:

A válaszirat alapjául szolgáló jelentés, n
keresés, rendelet stb. **száma:**

Tárgy: A műemlék országos
bizottságának megkeresése
a román betörés folytán a vár
gye területén levő műemléke
esetleges megrongálása vona

Felsőmagyarországi
reneszánsz

Lechner Jenő: Tanul-
mányok a lengyelor-
szági és felsőmagyar-
országi renaissance
építésről. Kny. MMEE
Közlönye. 2-r, 100 kép
51 l. Bp 1913

Gent (1370)

55.sz.

Méltóságo

Folyó hó 18-án 32.s
sésére van szerencsém tisztelet
a Müemlékek Orsz.Bizottsága kön
bocsátom rendelkezésére a Rend
teteket,s egyidejüleg utasitott
tóságát,mely a monographiát biz
teteket a Müemlékek Orsz.Bizott

Fogadja Méltóságod k

Pannonhalma.1917.jan

Felsőmagyarország
veneszánsz

Lechner Jenő: A pár-
tázatos veneszánsz
építés Magyarország
határai körül. Kny
MMÉE Közl. 2-r
102 kép, 46 l. Bp 1915

Gent (1371)

A VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI M. KI

1912 évi 941 számv. sz.

XIII. ügyosztály.

A válaszban a megkeresés számának és évének pontos feljegyzése kéretik.

Nagyméltóságu

Báró FORSTE

mint a Müemlékek Országo

Folyó évi január hó

tára -, van szerencsém dr.Eber

utiszámláját 27 K.70 fillérre

FELSŐMIHÁLYFALVA

Hétfájdalmas Szűz-szobor, empire oszlopos házikóban.

Genthon, 1941.

Felsőmihályfalvi
Mária szobor

FELSŐ-MINDSZENT. /Baranya./

Régi r.k. templom, javítva 1808-ban. Ekkor épült tornya.

Geresce, 1906, 130 l.

Felsőmindszenti r.k. templom

Felsőmislye

l.

Csikvári Abauj

177. l

T. 1855.

ászkalap tollal, fehér szür sze-
iké Deák kalap virággal, bő uj-
zkás szoknya fodrokkal; a harmadi-
sal, dolmány-és kucsma; a negyediké
kal, mellényke szegéssel és csikos
tollal, ruha fodrozattal és a szok-
ttért park foglalja el oszlopcsarno-

40ik számához 1862.

Pest 1862.

29 cm.

Felsőnánai templom-

vár

lásd Nánai vár
alatt is.
l.

Pász Hevesm várai

40. l.

Felsőolcsvári rk. plib.

templom

Abauj Torna vm.

Épült 1810.

Emlkassaiegyhm

I. 126. l.

Különösen szépek a meleg sárga szir
égszinkék hidegsége járul. / 2. szi
elsőizben, de a maga jellegzetesség
rendszerint az alak és a táj közé h
ralizmus szempontjából megmagyarázh
a művész különleges jelentőséget tu
az égi fényt akarta ezzel érzékelte

A szinekmek erős form
későrómai művészet hatása. Ugyanezt
szerüen egymásba folynak a jelenete
való többszöri megjelenése még foko
angyalokkal találkozik, a kép alsó
~~utasitja~~, jobb oldalon pedig már ve
Ez az egymásba folyó elbeszélő modo
Antonius oszlopok több száz méteres
Az antik művészet hatása alatt kész
tartalmat is hordoz. Jelen esetben
személyesitői, ~~minthogy valamennyi~~ de a többi
likus tartalma az ujszövetségi Szen
későrómai stilust, formát és szerke
meg.

FELSŐÖRI FULÖP ELEMÉR, éremművész

Gáty-Goldmann Fulöp 1921-ben az általa elérhető összes magy.szobrász-éremművésztől megrendelte önarcképüket 100+100 mm.plakettben.-A gyüjt.a MNM.-ban van. 116.drb. A sorozathoz tartozó önarcképplakettek:
FELSŐÖRI FULÖP ELEMÉR.-felirat:FELSŐÖRI FULÖP ELEMÉR 1921.-MNM.-100+100 mm.-Leiras: HP.2379.-30.old

GOSZTONYI JÁNOS: Magyar szobrászok és éremművészek önarcképplakettjei 24.old

AZ ÉREM, XXXII.évf. 1975-1. Bp. 1975

Felső örs.

1) Gercze alapvajza 1:100.

2) Tandor felvételei 8/13 szekvényben.

3) Romer fl. hagyatékából 1891/159 sz.
ugyanatihomlokzat tövlatikép

4) tellvajzg ~~[illegible]~~ 12 toronyhomlokzat és
részletek.

22.

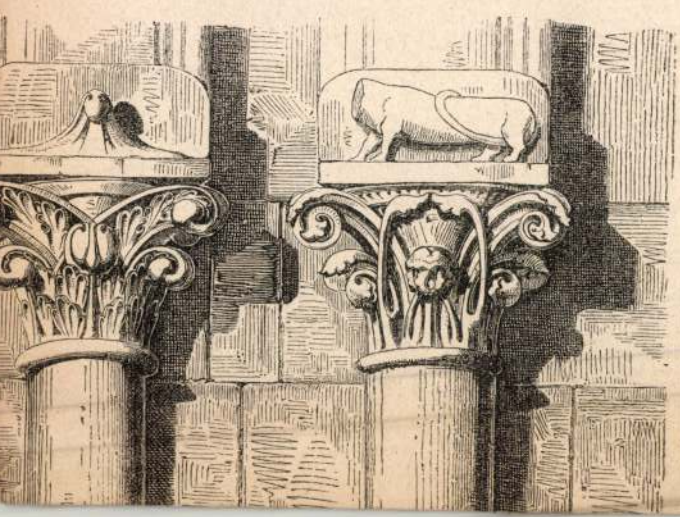

Felsőörsi román-
kori templom

l.

Szabó árpéj

285-291 l.

Képekkel.

Felsőőri rk. templom

románkori

Bedy Vince dr:
A felsőőri prépostság
története.
Veszprém 1934.

fd.

IRODALOM

JEGYZET

Felsőörsi prépostsági

templom

l.

Mihályi falnegyhm.

8. 9. 10. l. 11. l.

képpel - 12. l.

Felsőörsi rk. templom

képe repr.

Kiss Szikl kath. Magy

735. l.

Felsőörsi rk. templom

FELSŐÖRS

Tpl.

Folyóirator szemléje. Akadémiai Értesítő, VI — 1895, 657 l.

FELSŐÖRS

Tpl.

Srs: Könyvismertetés Századok, XLI–1907, 748 l.

FELSŐÖRS

Templom, könyvismertetés

(Holub József:
~~[illegible]~~. Könyvismertetés. Századok,
LXX–1936, 463–464.)

Felsőörsi rk. templom

Mórocza Dániel:

Felsőörs és prépostsága. Adatok Zalamegye történetéhez

I. k. 80-142. l.

mazokban, valamint környékükön új változócsillagok felfedezésére irányult. Az első kettő feldolgozásához nem gyült össze elég felvétel, de a Messier 56-nak és környékének átvizsgálása lehető volt. Sikerült egy új üstököst felfedeznie és a berlini Coppernicus Intézet felkérésére már észlelt pozíciók alapján a bolygópályák ellenőrzése céljából kisbolygóészleléseket folytatott. E megfigyelései során 14 új kisbolygót fedezett fel és ezek közül hatnak pályáját is kiszámította.

Dr. Láng Sándor (1913, Rákosszentmihály, róm. kat.) óraadó helyettes tanár Budapestről (Cholnoky professzor) 800 pengős ösztöndíjat kapott geomorfológiai tanulmányokra. Az év folyamán morfológiai megfigyeléseket végzett a Rozsnyói-medencében, tanulmányozta a Rozsnyó-környéki völgyek kialakulását, a Szilice-melletti jégbarlang jegét, a Bükk-hegységi karsztvizeket. A Tisza Szolnok és Szeged közti magas partjaira vonatkozó vizsgálatának eredménye a Földtani Közleményekben meg is jelent.

Dr. Majzon László (1904, Érsekújvár, róm. kat.) földtani intézeti adjunktus (Lóczy professzor), geológiai és mikropaleontológiai tanulmányokra 400 pengő ösztöndíjat kapott. Az év folyamán elkészítette

Felsőörsi premontrei templom

képei, alaprajza és leírása.

Dor Bakony

192, 193. l.

194. l.

Magyar Szász

Felsőőrsi prépostság

templom

Bedy Vince: A felső-
őrsi prépostság törté-
nete. Veszprém, 1934

Képekkel

Gent (184)

[Felsőörsi prépost-
sági templom]

Lux Géza: Ujabb
feltárások a [ ]-on.
4-r, 13 kép, 7 l.
Bp. 1944-

Gent (1438)

A m.kir. vallás- és közoktatásügyi mi

számvevőség VII. osztályához intézett

Utasitom, hogy az es

kapcsolatos ásatási munkák költségei

latok vezetőjének: dr. Lux Kálmán mü

Szabólcs-u.40 / a 127.690 számu csek

Felsőméra

l.

Csikvári Abanj

177. l.

Szent István Társulat) V. 83.

(iskolai Könyvtárai

Felsőmérai ref. templom

FELSŐMÉRA (Abaúj)

Ref. tpl

Ruth Károly: Az egri püspöki megyében fekvő templomok a XVII-ik század végén. Magyar Sion, VI-Esztergom, 1868, 277 l.

Felsőmérai földvár

FELSŐ-MÉRA. (Abauj.)

Határában ősi földvár romjai.

Gerecze, 1906, 69 l,

Fehő-magyarországi ismeretlen mester

Talpas pohár (magasság: 8,5 cm)
16. n. eleje
Ismeretlen fehő-mo-i lelőhely
Magyar Nemzeti Múzeum
Fekete-fehér repr.

Borsos Béla: Régi magyar üveg mű vénet. Bp. 1965.
48. o.

Felsőmagyarországi mester

Felsőmagyarországi mester, aki a XVI. századi nagyjakabfalvi szárnyasoltár szárnyait festette.

Ujság, 930. X. 21.

Feltömeczemzéfi

városháza

felképei

(Abaujtorna vm)

l.

Gereczefalképek

485. h.

	A m ü t á r g y													
	méretei		volt az		átadás előtt			átadás után			Található most			
van	magas	széles	új	régi	év	ter.	sor	év	ter.	sor	OK.	TK.	Graf.	
	cméterben		dep. is		sz. a. volt kifüggesztve						szám alatt			lapon
n	95.–	79.–	–	–	1883	VIII	335	1884	VI	91	–	89	–	571
n	58.–	44.–	–	–	1883	VIII	370	1884	VI	96	–	94	–	571
n	68.–	55.–	–	–	1883	VII	288	1884	VI	97	–	95	–	572
n	65.–	55·3	–	–	1883	VII	290	1884	VI	98	–	96	–	572
n	78.–	63.–	–	–	–	–	–	1884	VII	99	–	97	–	572
n	60.–	64.–	–	–	1883	VII	285	1884	VII	106	–	103	–	[illegible]

Felsőmagyarországi
szobrok

Magyar Művészet
1928, 309–310, 311, 313

2061-909-10

643. Keretek.

1 darab simán völgyelt régi aranyozású keret fenyőfából.
Méretei 147:90 cm.
Becsértéke.....5.00 K

Jegyzet. A Tört. Képcs.556 sz. képétől.
1129-906-130

FELSŐMAGYARORSZÁGI SZOBRÁSZ,
A XV. SZ. ELEJÉRŐL: SZENT KATALIN
Festett faszobor

Elek Artur: A Szépmüvészeti
Múzeum új szerzeményei.

MAGYAR MUVESZET
1931.

BARTOLOMMEO VENETO (1480 körül — 1540 körül):
GIROLAMO DONDI („DALL'OROLOGIO") PADOVAI
PATRICIUS KÉPMÁSA. Olaj; fa

130

FELSŐÖRS ÉK-ről

Gerevich M. románkori emlé

Felsőörsi templom

Felsőőrsi prépostsági templom

Lux Gerà dr = Ujabb feltárások a felsőőrsi prépostsági templomon. Építészet. 1944 39— 43. l. képekkel

Jelentés az építészek nemzetközi állandó bizottságának párizsi üléséről 194
Kinevezések 104, 173, 182, 207, 283
Költségelőirányzat (Egyleti) 1928-ra 92
Közúti vasúti és kisvasúti nemzetközi egyesület 173
Magyarország (Az elszakított) műemlékei 71
Magyar irodalmi és művészeti kongresszus építőművészeti szakosztálya 292
Maurer Gyula előadása a bpesti kereskedelmi és ipari kikötőről 68
Mefhosz nyári tanulmányútjai 119
Meghívók 39, 119
Mérnökgyűlés Balatonfüreden 283
Mérnöki Kamara kiküldöttjeinek felszólalása a főváros közgyűlésén 291
Mosz közgyűlése 91
Nemzetközi bitumenes szénkonferencia felhívása.... 53, 173
Nemzetközi híd- és magasépítési kongresszus Bécsben .. 192
Nemzetközi lakás- és középítkezési kongresszus 91
Nemzetközi üzemgazdasági kongresszus Párizsban 291
Pályázat a Fittler-éremre 127
Pályázati hirdetmény 195
Pécs sz. kir. város szabályozási tervpályázatának eredménye 104
Racionalizálási bizottság (Első magyar) 291
Révész Samú 1852—1928 †. (Nekrológ. Írta: *Dr. Lósy-Schmidt Ede* 89
Szaksajtó ünnepe 71
Szegedi Fogadalmi templom környékének művészi kiképzése. (Írta: *Dr. Ybl Ervin)* 38
Személyi hírek 53, 163
Szolnoki közkórház tervpályázata 231
Tájékoztató a biztosításra kötelezett ipari, kereskedelmi stb. alkalmazottakat foglalkoztató munkaadók részére 23
Talajtani szemle 55

Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1928. Budapes

Felsőőri ref. templom

Bedy Vince:

A felsőőri prépost-ság története. (A veszprémi egyházmegye multjából. 3. sz.) Veszprém, 1934. 128 l., 15 kép. 8°.

Holub József:

Századok. 1936. 463, 464. l.

A **Typographia** című hetilap 1869—1872. évfolyamaiból melyik könyvtárnak vannak hiányos példányai? Szíves értesítést kér a Magyar Könyvszemle szerkesztősége.

olyan is, amely nem kis jelentőségű és értékű, de amelyekről még a szakemberek közül is kevésnek van tudomása — esetleg éppen csak azt tudják, hogy vannak —, de azt már nem, hogy mi van bennük. Egy ilyen könyvtárba volt alkalmunk hosszabb ideig beletekinteni: A *beregi református egyházmegyének* Beregszászott elhelyezett egyházmegyei levéltárában szép számmal találhatók könyvek is. A több, mint ezer kötetes könyvtár legértékesebb része a körülbelül 60 régi magyar. Ezeknek részletes és a könyvtár többi részének vázlatos ismertetésére legközelebb visszatérünk. H. A.

A könyvcsonkítás ellentéte a könyvkiegészítés, ami sokszor majdnem olyan bűn, mint a könyv megcsonkítása. Zoványi Jenő *Könyvrészletek nem a maguk helyén* című cikkében (MKSzemle 1939. II. 199—200. l.) azt írja, hogy a (David, Franciscus): Brevis Enarratio Dispvtationis Albanae de Deo Trino... Albae Ivliae, 1568. (RMKT II. 111. sz.) című mű függeléke sem a múzeumi, sem az akadémiai példányban nem fordul elő, sőt a RMKT szerinti leírásból következtetve, összes fennmaradt példányaiból hiányzik. Ellenben megvan a *Refutatio* (RMKT II. 114.) múzeumi, és a *Demonstratio* (RMKT II. 116.) sárospataki példányához csatolva. Zoványi a tényt megállapítja, de magyarázatát nem adja. — Ehez hasonló esetekkel könyvgyüjtők is találkozhattak. Csonka műveket zug-boltokban olymódon tesznek tel-

Felsőörsi rk. templom

(Zala vm.)

Mária Magdolna tisztt.
szentelve.
1737-ben helyreállíttatta
Bíró Márton püspök.

Pehm. 461. l.

Ostábla-játék, két összecsúkható szárny, aranyozott ezüst, benne csontbabák. Szél. 6 cm.

Felsőörsi prépostsági

templom

Zömök románkori
toronyhoz vagaszbott
furcsa építmény.
Képe repr.
és leírása

Pehm 74. l.

Lásd

Thury Etele: Felsőörs
refomációja. Prot.
Szemle 1903.

A **Veszprémi egyházmegye multjából.** 3. Veszprém: Egyházm. kny. 1935. 4-r.

3. **Bedy** Vince. A felsőörsi prépostság története. Ered. okiratok alapján. 15 képpel. Bp.: Szt István-társ. biz. 131 l. 15 t. 4·—

98

Bedy Vince. A felsőörsi prépostság története = *Veszprémi* egyházm. multjából 3.

Ú CZÉGEK

erreichischer Hof» I., Rothen-
König v. Ungarn» I., Schuler-
dák, legmodernebb kényelem.
irak.

atz. Elsőrangú kávéház, kitünő
bel- és külföldi lapok.

omirgott-Strasse 3. Elsőrangú
Kül- és belföldi lapok.

strasse és Neuer Markt sarkán.
rn szálloda elegáns lakosztá-
konyha.

tz. Elsőrangú szálloda a város
incze. Este az étteremben zene.

PAAR JÁNOS ÉKSZERÉSZ, BUDAPEST, KORONAHERCZEG-UTCZA 3.

*

Graz. Hôtel Erzherzog Johann. Elsőrangú szálloda a város közepén. 100 kényelmes hálószoba és szalon. Lift, villamos világítás, fürdők és légfűtés. Mérsékelt árak. Müller Frigyes, tulajdonos.

*

Gröber Lajos kosárfonódája, IV., Kigyó-utcza 6. és IV. ker., Harisbazár. Ajánlja saját gyártmányait, kerti bútorok, nyugágyak és kosárfonó-munkáit. Árjegyzék ingyen.

*

Gries. Bozen mellett, (Déltirol). Klimatikus gyógyhely. Őszi-, téli- és tavaszi tartózkodás. Idény szeptembertől május végéig. **Hotel** és **Pensió Austria.** Elsőrangú, modern kényelem, kitünő ellatas. Obermüller R. tulajd

Felsőörsi prépostsági templom

Dr Bedy Vince:
A felsőörsi prépostság
története.

1934-ben még Eszterbenn volt a szerzőnél
Györök. Citálva:
Pehm 71. l.

Felsőőrsi prépostság

Bedy Vince

A felsőőrsi prépostság
története.

4° 15 kéj. 131 l.

Veszprém
1934

Bedy Vince: A felsőörsi prépostság tör-
ténete

4°, 15K, 131L, Veszprém, 1934

Felsőörsi prépostság

Felsőörti templom

XII. 24.

Szód

Gerevich Tibor

Magyarországi művé-
szet Szent István korában-
ser Szent Istvánemlékk. III.

97. C.

Megjelent

a főkapitányi rendelet szerint készült

„Lakók nyilvántartási könyve“

Ez az uj könyv a Főkapitány úr 4382. fk. eln. 1940. sz. rendelete szerint készült. *A rendelet 1940 március 5-én lép életbe.* E rendelet életbeléptével az eddig használt összes betüsoros könyvek további vezetését meg kell szüntetni s ezekből a ház lakóinak adatait *pénzbüntetés terhe mellett 1940. március hó 5-ig bezárólag* át kell vezetni a rendeletnek megfelelő uj könyvbe. Az uj nyilvántartási könyv a főkapitányi rendeletet szószerint tartalmazza.

A rendelet március 5-én lép életbe

Kapható Paulovits Imre könyvnyomdájában

Bpest, VII., Nyár-u. 6. Telefon: 137-313

Felsővárosi templom

[illegible]

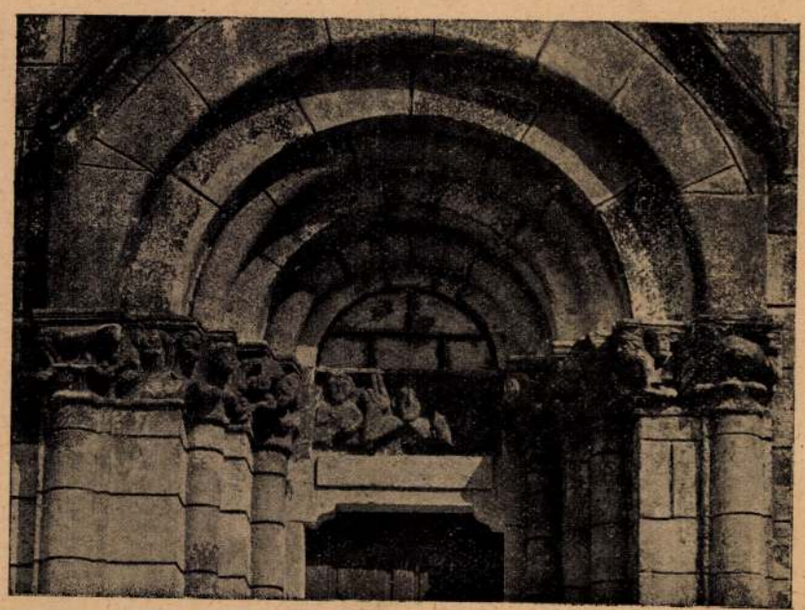

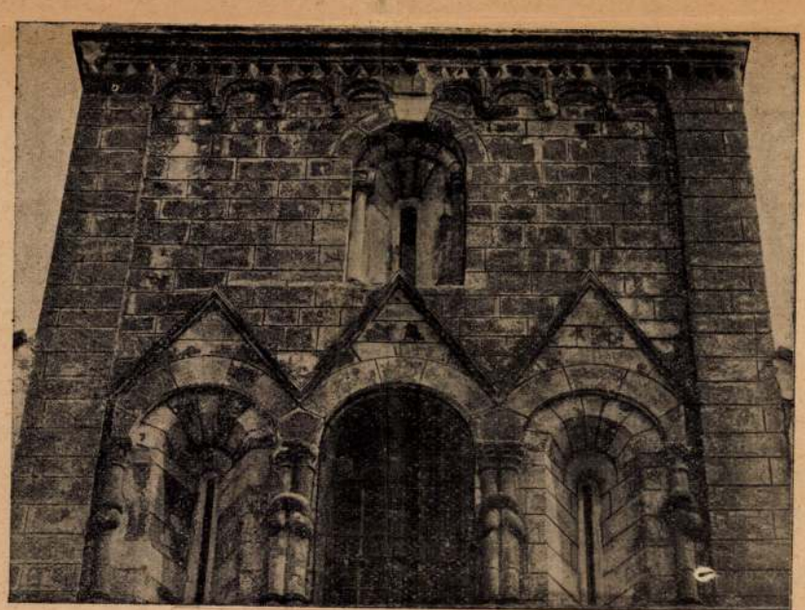

FELSŐÖRS

RÉSZLET A TORONYRÓL

RÉSZLET A NYUGATI KAPURÓL

Gerevich: M. románkori eml.

Felsőör

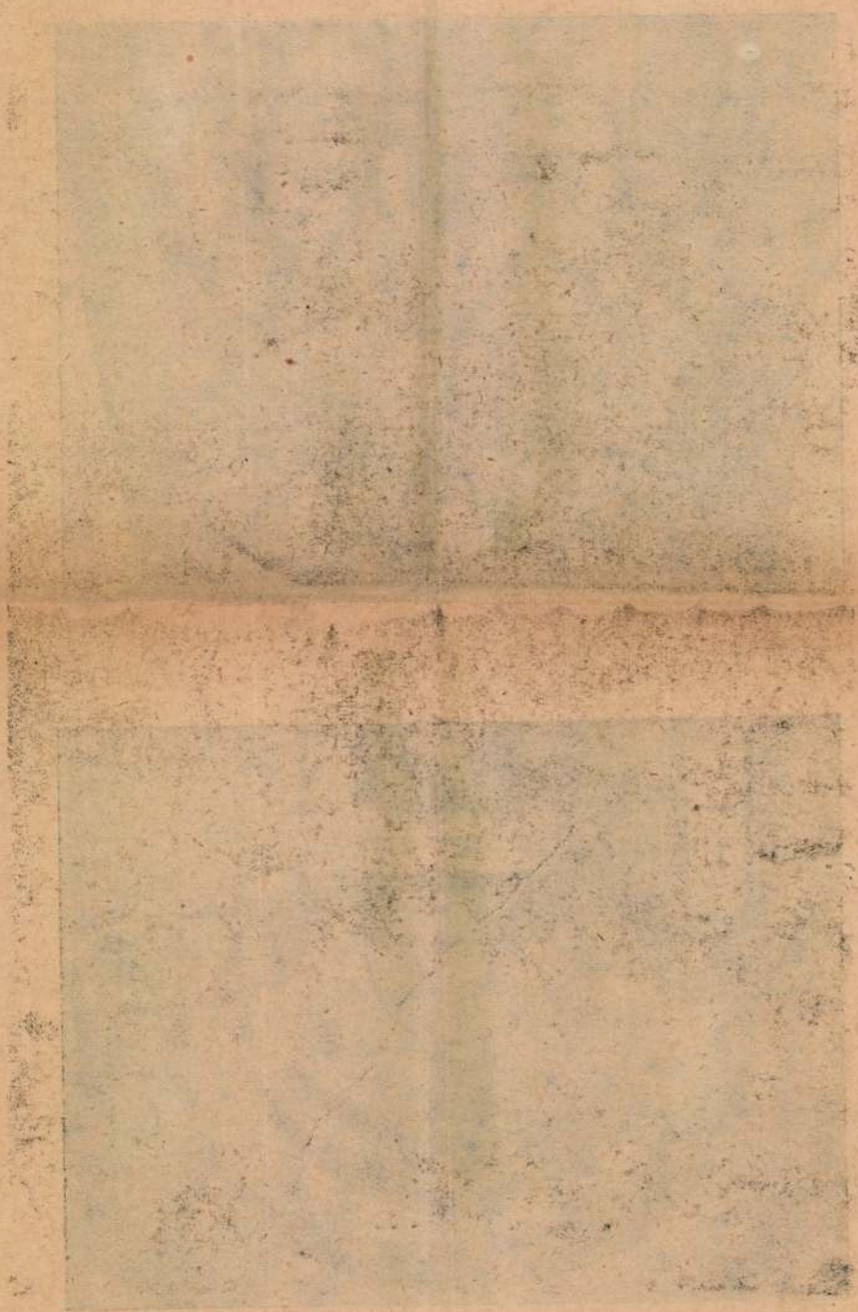

Felsőőri templom

l.

Lukesbrbl

53 – 55. 1

ažaž:.....forint.

Budapest,1946 évi...augu

hivatalfönök

A kifizetést eszközölte és....

1

Felsőörsi prépost.
sági templom

l.

Divald 1927

36. l.

Felsőörsi román
kori templom

l.

Dornyay Vesprém

32. l.

Doszkár János és Ferenc

Háztatarozási, építési és átalakitási

vállalata

Budapest.

Iroda:
IV. Veres Pálné-u. 40.
Telefon 117-04

Telep:
IX. Márton-u. 3/B.
Telefon József 853.

FELSŐÖRS

Ins.

Gerevich, Tiberio. L'arte ungherese della Transilvania.

Corvina, nuova serie, III-1940, 525 s.

Felsőörsi preposts.

rk. templom

l.

Ger MRE

helynévmutató

3052

48. H. Bürkel:

(Sz. Pirmásensben 1802. május 2

Kovacsmühely.

A előtérben, b
kel, padlásán szénd
gozik s veri a megtüzesít
lében két kerék van
szőke s egy barna ka
fog kancsójával fel. A
a földön üst s kissé i
tehén, egy szamár, egy
bit ejen parkolják. A
térdelő kovács a szege
mot a földre rakta
gez s egy jobbra megy.
a falu temploma el
kutya szaladgál, s a
hős. Jelzése a puttor

Vászon, méretes
~~Át~~ ~~A.~~ Kept. 313.
Eltz Mária gfr
Ára 800 frs.
~~Vj~~ ~~na~~ 102.
VII: 102. 48

betűk kis vén
kerekttel

VII: ~~48~~. 323.

Felsőpáhoki rk. templom

(Zala vm.)

Szent Kereszt tisztt. épít-
tette Bíró Márton püs-
pök XVIII. sz.

Pelsm 461. l

Felsöpetényi kastely

(Nógrád vm.)

Egy Spett Vince

Bar Bpestbalp

88. l.

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni,
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Felsőpetény - templom

FELSŐPETÉNY (Nográd)

Cserhát

TEMPLOM, omladozó, a községen kívül

Felső Petrócz vasmegye

ev ref templom

Gózon 1874/71 k.

1) alsprajz várlat mérhetz mellékleten.

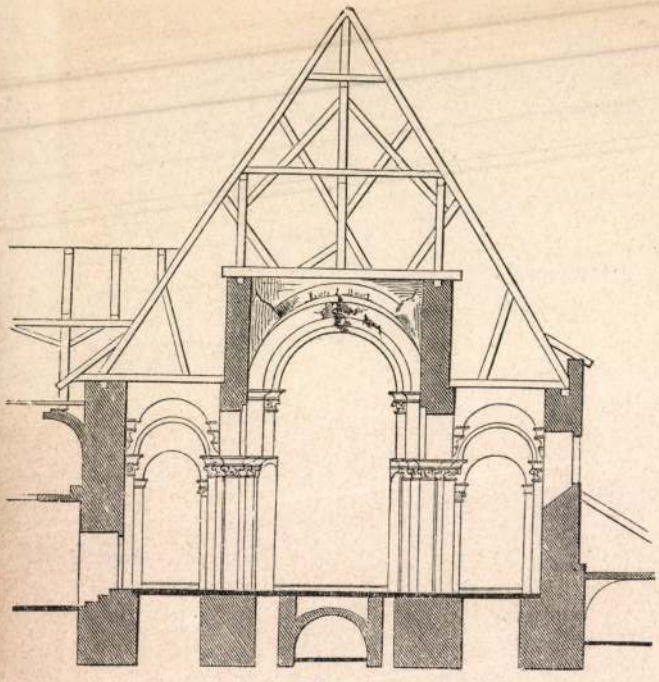

10.

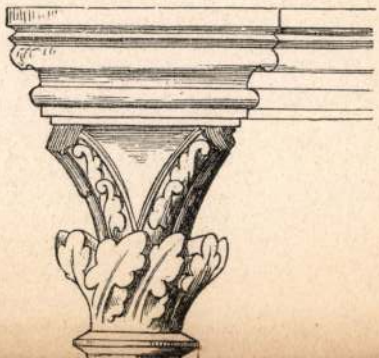

Felsőpolányi templom

Mária Terézia-kori
berendezése és a plé-
bánia rokokó ebéd-
lője.

A Kéve könyve
1928. 8. l.

Felső Polyánka

Sáros

g. K. fatemplom.

Myskovsky 1876.

1) alapvágrás déli nézet. 12 cm 10 m

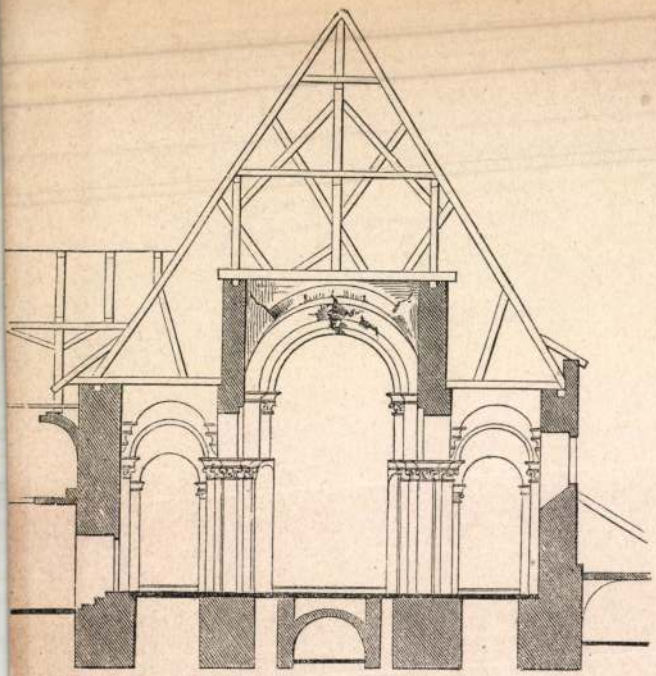

10.

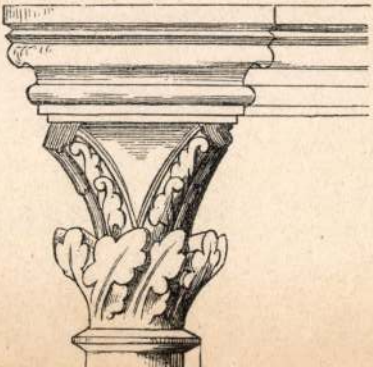

Felsőpolyánkai

g. k. fatemplom

falképei

(Sáros vm)

Gerecze falképek

520-h.

~~Régi mesterek festési technikája~~

V. 197.

Felsőpolyánkai
orosz fatemplom

n 1850). l. Arch. Ért-

erstecher), XVI. sz. (Jh.). 1894. 246. l.,
képpel

cm.

ch Zrinyis). Jelezve (Bez.): Hollóssy, München.
Illusztr. XXVI. tábl.

ft).

; ARCKÉPE (Bildnis des).

nzója (Nachfolger des).

des), 1700 körül (um).

Hatvany Ferenc (Franz), szül. (geb.) 1881.

193. NAPOS SÉTÁNY (Sonniger Parkweg
Vászon (Leinwand). 60×51 cm.

Hatvany Ferenc (Franz), szül. (geb.) 1881.

194. FIATAL LÁNY ARCKÉPE (Bildnis
Vászon (Leinwand). 55×45 cm.

Hatvany Ferenc (Franz), szül. (geb.) 1881.

195. PARKBAN (Im Park). Jelezve (Bez.
Vászon (Leinwand). 67×86 cm.

Heemskerk, Maertin van (1498—1574) nyo

196. KILENC RÉZKARC ÓTESTAMENT
testamentlichen Darstellungen).

Heer, Guilliam de, XVII. sz. II. fele (II. H

197. A KOCSMA ELŐTT (Vor der Schär
Rézkarc (Radierung). 45×42 cm.

Hegedüs G. Richard, XIX—XX. sz.

198. A 48-AS HŐSÖK APOTHEOZISA (A
G. Richard.
Aquarell. 61×43 cm.

Helleu, Paul, XIX. sz. (Jh.).

199. HÖLGY KUTYÁVAL (Dame mit H.

Templum

elsö Regmen
ref templom

Miskovsky 1879.

1) alapraj 1:100
déli és nyugati oltal 1:100.

2) kerentmetnet homemetnet
részletek.

3) Déli kapu és torozablakok

4) tárlati kép. aquarell,
Weber Josef 1878. hebyre ellilaritero

5) alapraj metnetek homlokzatok
részletek.

6) vázlat rajzok Mysk. 1878. alapra tárlati kép 1:20

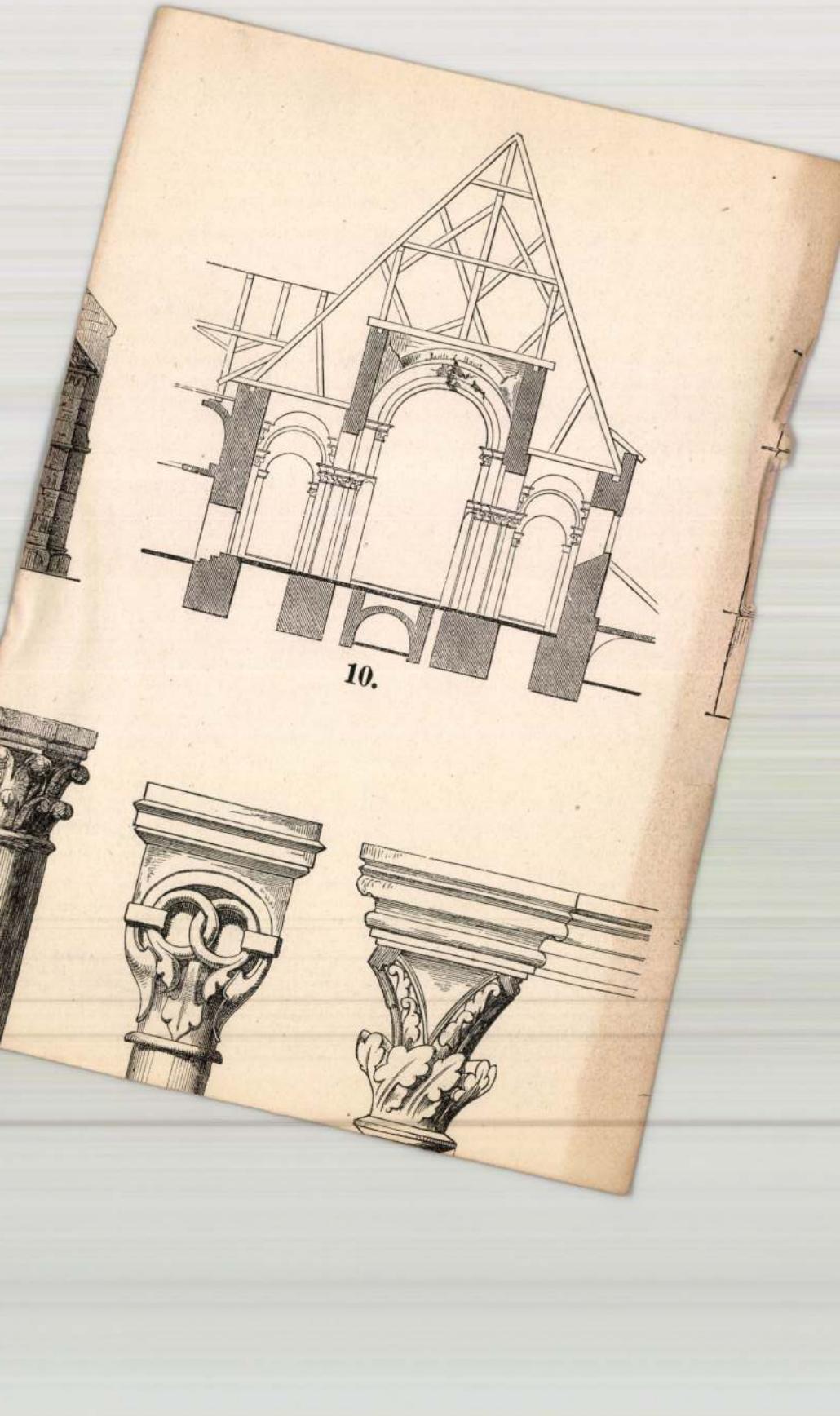

10.

Felsőregmeci ref.

templom

l.

Korompay

18. l. 19. l.

kippel

Lanfranconi.

folyik, a hol

klán látható vár aljában lovasok kelnek kézi
ürkén ül, vértbe vall öltözve, ~~paranesno-~~
ében egyenes kardot tart, ketten támad-
an ellenfelei őt ~~törkre~~ lehetnék, a
kabátos támadót kardjával megsebesitette,
lehanyatlik, görbe kardjával az utolsó
ltünő tiszt, ~~pedig~~ a pejlovon előretört
ék kabátost lövi le pisztolylyal. Körü-
dön elesettek fekszenek, ~~az ezek~~ kiknek egyike
Kissé jobbra felnyergelt szürke ~~pin~~ pa-
külők száguldanak. Az égbolt felhőzött.

0. cm.

eményéből.
30-án kelt 28402 sz. leirat alapján (140/95).

775
~~765~~

FELSŐREGMEC

Templom

Henszlmann Imre: Hon- műemlékeink kiva-
talos osztályozása. AÉ, VI – 1886, 337 l.

Felsőregmeci templom

Felsőregmeci

ref. templom

l.

Egyházm. lap

I. 282, 283

284. l.

Felsőregmeci

ref. templom

l.

Erzherzog. Kap

I. 282, 283

284. l.

Felső regmeci templom

FELSŐREGMEC

Románstílű templom (rest. 1884)

A felső-regmeczi trópádkori templom... Szá-
zadok, XVIII – 1884, 916 l.

A HÁROMSZÉK műsorajánlata

A TELEVÍZIÓ MŰSORA JÚNIUS 8—14. KÖZÖTT

HÉTFŐ, JÚNIUS 8.

RTV 1.: 14.00 Hírek, időjárás-jelentés; 14.10 Naptár; 14.20 TVP; 15.10 Ritmikus torna Európa-bajnokság (döntő a szereken, helyszíni közvetítés Stuttgartból); 17.00 Hírek; **17.05 Magyar nyelvű műsor: Irodalom, szexualitás, pornográfia; Tömbházak, melyekbe nincs bátorságod belépni — riport Udvarhelyről, Kulturális interferenciák — riport a lengyelországi, sejny-i nemzetközi konferenciáról;** 18.35 Pro Patria; 19.30 A repülő ház; 20.00 Híradó; 20.35 Sport; 20.45 Folklórkincs; 21.10 Gazdasági figyelő; 21.30 Tévészínház — Anyai szeretet — Guy de Maupassant elbeszélése nyomán, francia szereposztás; 22.30 Politikai pártok; 23.00 Parlamenti krónika, hírek; 23.40 Összefüggések; 24.00 Műsorzárás. **RTV 2.**: 16.00 Hírek; 16.15 Alice Csodaországban; 16.40 Hagyományok; 17.10 Az elrabolt ékszerek ügye (1989-es francia film); 18.35 Sport; 20.15 Autósok műsora; 20.45 Moldávia Köztársaság Televíziója — Esti mese, hírek; 21.30 A TVE Internacional spanyol nyelvű híradója; 22.00 A TV5 Europe francia nyelvű híradója; 23.05 Műsorzárás, utána a **SOTI független tévéállomás** műsora.

PRO 7

S. O. S., Chaterboot; 8.05 Flicka; 10.05 Harry csodálatos büntetése; 12.10 Szenzáció San Remóban — NSZK filmvígj.; 16.35 Perry Mason; 17.30 Egyenlő igazság; 18.20 Rajzfilmek; 20.10 Stingray; 21.00 Híradó; 21.15 Ápolandó ápolók — am. filmvígj. 23.00 Mike Hammer; 24.00 Acélkarom — am. akciófilm; 2.40 Mozgó kórház; 6.20 John Drake; 6.40 Gene Bradley.

RTL PLUS

7.00 Halló, Európa — jó reggelt, Németország!; 9.55 Owen Marshall; 10.50 Gazdag és szép; 11.15 Dr. Marcus Welby; 12.05 Játék; 12.30 Családi párbaj — játék; 13.00 Magazin; 13.30 Az élet játékai; 14.15 Kalifornia klán; 15.05 A Springfield-sztori; 15.50 A Főnök; 16.45 CHIP's; 17.40 Rizikó — játék; 18.10 Forró nyeremény — játék; 18.45 Nyereményjáték; 19.00 Fiatalok magazinja; 19.45 Híradó; 20.15 Robbanékony — magazin; 20.45 Jó idők, rossz idők; 21.15 Marine — am. thriller; 23.30 Szöknyavadászat a Kilimandzsárónál — NSZK filmvígj.; 1.05 Tutti Frutti.

SAT 1

7.00 Jó reggelt a SAT 1-gyel!; 13.40 A nap tippje; 13.45 Telebörze; 14.00 Hírek; 14.05 Telebörze; 14.35 Kaliforniai nap alatt; 15.30 Varázslatos Jeannie; 16.05 Falcon Crest; 17.00 Cagney és Lacey; 18.05 Mindent vagy semmit — játék; 19.15 Bingo — játék; 19.45 Híradó; 20.20 Szerencsekerék; 21.15 Egy férfi két aggyal — am. f.; 22.55 Didi Hallervorden-show; 23.55 Gyilkos föld — ang. f.; 2.05 Fekete Dekameron — erotikus f.

KEDD, JÚNIUS 9.

Moldávia Köztársaság Televíziója 7 órától — Hírek, kulturális események, film. **RTV 1.**: Hírek, időjárás-jelentés; 10.20 Naptár; 10.30 TVE Internacional, Super Channel, TVP; 12.10 Zeneóra; 13.00 Interferenciák; 13.30 Brenda Lee énekel; 14.00 Hírek; 14.20 Hagyományok; 14.55 Tévéiskola; 15.30 Francia és spanyol nyelvlecke; 16.00 Operamuzsika; 16.30 Együttélés — a szerb közösség; 17.00 Hírek; 17.05 A kolozsvári tévéállomás műsora — Szilágyság; 17.35 Népzene; 18.00 Szevasztok, srácok!; 19.00 Gazdasági figyelő; 19.30 A repülő ház; 20.00 Híradó; 20.35 Sport; 20.45 Boudu-t megmentik a vízbefúlástól (1932-es francia film Michel Simonnal, rendezte Jean Renoir); 22.10 Politikai pártok; 22.40 A kultúra a világban; 23.10 Parlamenti krónika, hírek; 23.50 Dzsessz; 0.15 Műsorzárás. **RTV 2.**: 16.00 Hírek; 16.10 Alice Csodaországban; 16.35 Irodalmi stúdió; 17.35 Marc és Sophie (18.); 18.35 Fővárosi piacokon; 18.55 Kortárs zene az Alternative csoport előadásában; 19.25 Nonkonformisták; 19.40 EXPO'92 — Sevilla; 20.45 Moldávia Köztársaság Televíziója — esti mese, hírek; 21.30 A TVE Internacional spanyol nyelvű híradója; 22.00 A TV5 Europe francia nyelvű híradója; 22.35 A BBC angol nyelvű híradója; 23.05 Műsorzárás, utána a **SOTI független tévéállomás** műsora.

PRO 7

8,35 Flicka. 9,00 Rajzfilmek. 10,35 A madárijesztő és Mrs. King. 11,30 Óriások bolygója. 15,10 Tennessee partnere — am. western. 16,35 Kobra, ön folytassa! 17,30 A négyöklű trió. 18,20 Rajzfilmek. 20,10 MacGruder és Loud. 21,00 Híradó. 21,15 Mennyei kutya — am. vígj. 23,20 Az adó — am. horror. 2,10 Az aranykezű férfi — am.f. 4,25 Szürkület.

RTL PLUS

7,00 Halló, Európa — jó reggelt, Németország! 9,55 Owen Marshall. 10,50 Gazdag és szép. 11,15 Dr. Marcus Welby. 12,05 Családi párbaj. 13,00 Magazin. 13,30 Az élet játékai. 14,15 Kalifornia klán. 15,05 A Springfield-sztori. 15,50 A Főnök. 16,45 CHIP's. 17,40 Rizikó — játék. 18,10 Forró nyeremény. 18,45 Nyereményjáték. 19,00 Fiatalok magazinja. 19,45 Híradó. 20,15 Robbanékony — magazin. 20,45 Jó idők, rossz idők. 21,15 Columbo. 23,00 Robbanékony — magazin. 24,00 Tévéláz. 1.05 Légifarkas. 1,55 Borzasztó kedves család. 2,25 A magánnyomozó.

SAT 1

7,00 Jó reggelt a SAT 1-gyel! 13,40 A nap tippje. 13,45 Telebörze. 14,35 Kaliforniai nap alatt. 15,30 Varázslatos Jeannie. 16,05 Falcon Crest. 17,00 MacGyver. 18,05 Mindent vagy semmit. 19,15 Bingo — játék. 19,45 Híradó. 20,20 Szerencsekerék. 21,15 Népzenei slágerek. 22,15 Afrika csillaga — német film. 0,10 Környezetvédelmi riport. 0,35 Foci EB-magazin. 0,55 Szökésben. 2,40 Műsorismertetés.

SZERDA, JÚNIUS 10.

Moldávia Köztársaság Televíziója 7 órától — hírek, kulturális események, film. **RTV 1.**: 10.00 Hírek, időjárás-jelentés; 10.20 Naptár; 10.30 Az állatorvos (2.); 11.30 Super Channel, Worldnet Usia; 12.10 Zeneóra; 13.00 Idősebbek műsora; 13.30 Audiovizuális stúdió; 14.00 Hírek; 14.20 S.O.S., természet!; 14.50 Tévéiskola; 15.25 Német és olasz nyelvlecke; 15.55 Népzene; 16.20 Vizuális művészetek; 16.50 Pronoexpressz-húzás; 16.55 Hírek; 17.00 Tinédzserek műsora; 17.30 A televízió hallgatja Önt!; 18.00 Poprock műsor; 18.30 Gazdasági figyelő; 19.00 A repülő ház; 19.30 Híradó; 20.00 Új folytatásos film — Virginie kirúg a hámból (1979-es francia sorozat, első rész); 20.55 Labdarúgó Európa-bajnokság — megnyitóünnepség, Svédország—Franciaország labdarúgó-mérkőzés, helyszíni közvetítés Stockholmból; 23.05 Politikai pártok; 23.35 Parlamenti krónika, hírek; 0.15 Műsorzárás. **RTV 2.**: 16.00 Hírek; 16.15 Alice Csodaországban; **16.40 Magyar nyelvű műsor: Rajzfilm; Dokumentumfilm, Meghívott egy csésze kávéra: Máthé Csaba mérnök;** 18.10 Tévészínház — Marguerite Duras: La Musica; 19.00 Tudományos dokumentumfilm; 19.30 Nyári szórakoztató műsor; 20.00 Fővárosgazdák; 20.25 Mahler: Öt lied Ruckerd-versekre, vezényel Bács Lajos, énekel Ecaterina Ţuţu; 20.45 Moldávia Köztársaság Televíziója — esti mese, hírek; 21.30 A TVE Internacional spanyol nyelvű híradója; 22.00 A TV5 Europe francia nyelvű híradója; 22.35 A BBC angol nyelvű híradója; 23.05 Műsorzárás, utána a **SOTI független tévéállomás** műsora.

PRO 7

7,20 Jane és Kathleen. 8,05 Flicka. 12,05 A tenger szeme — am. f. 16,35 A kék lovag. 17,25 Nővérek. 18,20 Rajzfilmek. 20,05 A két zsaru. 21,15 Tizenhárman egy asztalnál — am. krimi. 23,05 Jake és McCabe. 24,00 Aphrodite — fr. erotikus f. 4,50 Providenza — NSZK—ol.—fr. western.

RTL PLUS

7,00 Halló, Európa — jó reggelt, Németország! 9,55 Owen Marshall. 10,50 Gazdag és szép. 11,15 Dr. Marcus Welby. 12,05 Játék. 12,30 Családi párbaj. 13,00 Magazin. 13,30 Az élet játékai. 14,15 Kalifornia klán. 15,05 A Springfield-sztori. 15,50 A Főnök. 16,45 CHIP's 17,40 Rizikó. 18,10 Forró nyeremény. 18,45 Nyereményjáték. 19,00 Fiatalok magazinja. 20,15 Robbanékony. 20,45 Jó idők, rossz idők. 21,15 Kastély a Wörthi-tónál. 22,15 Életre-halálra. 23,15 Tévétükör — magazin. 24,00 Alaszka. 1,05 Légifarkas. 2,00 Borzasztó kedves család. 2,30 A magánnyomozó.

SAT 1

7,00 Jó reggelt a SAT 1-gyel! 13,40 A nap tippje. 13,45 Telebörze. 14,05 Telebörze. 14,35 Kaliforniai nap alatt. 15,30 Varázslatos Jeannie. 16,05 Hotel. 17,00 Visszatérés Edenbe. 18,05 Mindent vagy semmit. 19,15 Bingo. 20,20 Szerencsekerék. 21,15 Szív az adu. 21,45 Vigyázat, kamera! 22,15 Tiltakozás. 23,15 Piszkos Harry — am. f. 1,05 Foci EB-magazin.

CSÜTÖRTÖK, JÚNIUS 11.

Moldávia Köztársaság Televíziója — 7 órától hírek, kulturális események, film. **RTV 1.**: 10.00 Hírek, időjárás-jelentés; 10.20 Naptár; 10.30 BBC, Super Channel, TVP; 12.10 Zeneóra; 13.00 Felebarátunk; 13.30 Dzsessz; 14.00 Hírek; 14.20 Együttélés; 14.50 Tévéiskola; 15.30 Angol nyelvlecke; 16.00 Zene; 16.30 Riporter '92, Cernavoda — energetikai mentőöv vagy...?; 17.00 Hírek; 17.05 A iași-i televízió műsora; 17.35 Történelmi iratcsomók — 1944. augusztus 23. a Washington DC-ből nézve; 18.00 Népzene; 18.15 Szimpózium; 19.00 A repülő ház; 19.30 Híradó; 20.00 Dallas (135.); 20.50 Közlekedés; 21.05 Labdarúgó Európa-bajnokság — Dánia—Anglia (helyszíni közvetítés Malmőből); 23.05 Politikai pártok; 23.35 Parlamenti krónika, hírek; 0.15 Műsorzárás. **RTV 2.**: 16.00 Hírek; 16.10 Alice Csodaországban; 16.35 Filmvilág; 17.05 Német nyelvű műsor; 18.05 Loretta Lynn énekel; 18.30 Egy élet egy eszményért; 19.00 A Rádió-televízió Zenekarának hangversenye, műsoron Beethoven-, Brahms-, Sosztakovics-művek, szólisták Ruxandra Klein és Emil Klein, vezényel Cristian Mandeal; 20.45 Moldávia Köztársaság Televíziója — esti mese, hírek; 21.30 A TVE Internacional spanyol nyelvű híradója; 22.00 A TV5 Europe francia nyelvű híradója; 22.35 A BBC angol nyelvű híradója; 23.05 Műsorzárás, utána a **SOTI független tévéállomás** műsora.

PRO 7

7,20 Jane és Kathleen. 8,05 Flicka. 12,05 A tenger szeme — am. f. 16,35 A kék lovag. 17,25 Nővérek. 18,20 Rajzfilmek. 20,05 A két zsaru. 21,15 Tizenhárman egy asztalnál — am. krimi. 23,05 Jake és McCabe. 24,00 Aphrodite — fr. erotikus f. 4,50 Providenza — NSZK—ol.—fr. western.

RTL PLUS

7,00 Halló, Európa — jó reggelt, Németország! 9,55 Owen Marshall. 10,50 Gazdag és szép. 11,15 Dr. Marcus Welby. 12,05 Játék. 12,30 Családi párbaj. 13,00 Magazin. 13,30 Az élet játékai. 14,15 Kalifornia klán. 15,05 A Springfield-sztori. 15,50 A Főnök. 16,45 CHIP's 17,40 Rizikó. 18,10 Forró nyeremény. 18,45 Nyereményjáték. 19,00 Fiatalok magazinja. 20,15 Robbanékony. 20,45 Jó idők, rossz idők. 21,15 Mini Playback Show. 22,15 S.O.S. hívás. 23,15 Amerika 3000 — am. sci-fi. 1,05 Légifarkas. 2,00 Borzasztó kedves család.

SAT 1

7,00 Jó reggelt a SAT 1-gyel! 13,40 A nap tippje. 13,45 Telebörze. 14,05 Telebörze. 14,35 Kaliforniai nap alatt. 15,30 Varázslatos Jeannie. 16,05 Falcon Crest. 17,00 Booker. 18,05 Mindent vagy semmit. 19,15 Bingo. 20,20 Szerencsekerék. 21,15 Isola Bella — NSZK f. 22,55 Akut. 23,30 Beszélgetés. 0,30 Foci EB-magazin. 0,50 Rocco — NSZK—ol. western. 2,30 Sport.

PÉNTEK, JÚNIUS 12.

Moldávia Köztársaság Televíziója — 7 órától — hírek, kulturális események; 10.00 Hírek, időjárás-jelentés; 10.20 Naptár; 10.30 És lőn fény (1989-es francia—német film); 12.25 Műholdas video; 12.35 Fülöp-szigetek; 12.50 Szaloniki; 13.10 Zeneóra; 14.00 Hírek; 14.20 Világsztárok; 14.40 Reflektor; 15.10 Mirela Cişman operaáriákat énekel; 15.25 Tévéiskola; 16.00 Nyelvművelő műsor; 16.30 Népzene; 16.45 Lottóhúzás; 16.55 Hírek; 17.00 Német nyelvű műsor; 18.05 Labdarúgó Európa-bajnokság — Hollandia—Skócia, helyszíni közvetítés Göteborgból, a szünetben rajzfilm; 20.00 Híradó; 20.40 Politikai pártok; 21.05 Labdarúgó Európa-bajnokság — FÁK—Németország, helyszíni közvetítés Norrköpingből; 23.00 Tévémagazin; 24.00 Hírek; 0.20 Éjféli találkozás; 1.20 Műsorzárás. **RTV 2.**: 16.00 Hírek; 16.10 Alice Csodaországban; 16.40 Hagyományok; 17.10 Zenés Temesvári Fesztivál — részletek operaelőadásokból; 19.10 A párizsi Georges Pompidou Kulturális Központ előadásának részletei a francia forradalom kétszázadik évfordulója alkalmából; 20.10 Sport; 20.45 Moldávia Köztársaság Televíziója — esti mese, hírek; 21,30 A TVE Internacional spanyol nyelvű híradója; 22.00 A TV5 Europe francia nyelvű híradója; 22.35 A BBC angol nyelvű híradója; 23.00 Műsorzárás.

SZOMBAT, JÚNIUS 13.

RTV 1.: 9.00 Jó reggelt!; 9.50 Sakk; 10.00 Hírek; 10.10 Tévévetélkedő gyermekeknek; 11.10 Alfa és Ómega; 12.00 A selyem útja; 12.30 Részletek az Enrico Caruso című filmből, énekel Mario Lanza; 13.30 7x7; 14.00 Hírek, időjárás-jelentés; 14.10 Közlekedés; 14.20 Rajzfilm; 14.45 Népzene; 15.00 Filmmagazin; 16.00 A második világháború — dokumentumfilm; 16.20 Stars '90; 18.15 Színházi élet; 18.45 Világtérkép; 19.15 Tévéenciklopédia; 20.00 Híradó; 20.45 Twin Peaks (4.); 21.40 Sport; 22.00 Könnyűzeneverseny; 23.10 Hírek; 23.25 Az ember, aki mindig talpra esik (1980-as ausztrál film); 0.55 Rock-panoráma. **A brassói tévéállomás műsora** 11—15.45 óráig román és magyar nyelven. **A magyar műsor: MGL Alapítvány; Interjú Boros Zoltánnal és Simonffy Katalinnal; A Budapesti Magyar Állami Népi Együttes brassói bemutatója; Interjú Salamon Sándorral; A hét verse; Szentikék — rajzfilmsorozat; Advent a Hargitán. RTV 2.**: 16.00 Hírek; 16.15 Alice Csodaországban; 16.40 Együttélés; 17.10 Árulással vádolva (1949-es amerikai film); 18.40 Világsztárok; 19.00 Díszhangverseny Sergiu Celibidache 80 éves születésnapja alkalmából, előadja a Rádiózenekar, vezényel Cristian Mandeal, a zongoránál Dan Grigore, műsoron Wagner-, Csajkovszkij-, Prokofjev-művek; 21.30 A TVE Internacional spanyol nyelvű híradója; 22.00 A TV5 Europe francia nyelvű híradója; 22.35 A BBC angol nyelvű híradója; 23.05 Műsorzárás.

VASÁRNAP, JÚNIUS 14.

RTV 1.: 8.30 Jó reggelt!; 9.30 Kérdezz!; 10.20 Mozart-akció (utolsó rész); 10.50 Hírek; 11.00 Vallásfelekezeti műsor; 12.00 Faluműsor; 13.30 Népzene; 14.00 Hírek; 14.10 Atlasz; 14.30 Videomagazin; 16.45 Vasárnapi beszélgetés; 17.15 Dallas (136.); 18.05 Labdarúgó Európa-bajnokság — Franciaország—Anglia, helyszíni közvetítés Malmőből; 20.00 Híradó; 20.35 Karácsonyi szünidő (Mihail Sebastian regénye nyomán készült román film); 22.35 Labdarúgó Európa-bajnokság — Svédország—Dánia, felvételről, a szünetben hírek; 0.40 Műsorzárás. **A brassói tévéállomás műsora:** 11—15.45 óráig román és német nyelven. **RTV 2.**: 16.00 Hírek; 16.15 Alice Csodaországban; 16.40 Együttélés; 17.10 Pop-klub; 17.30 Városok és civilizációk; 18.00 Világsztárok; 18.30 Iosif Sava műsora; 20.45 Moldávia Köztársaság Televíziója — esti mese, hírek; 21.30 A TVE Internacional spanyol nyelvű híradója; 22.00 A TV5 Europe francia nyelvű híradója; 22.35 A BBC angol nyelvű híradója; 23.05 Műsorzárás.

A Román Televízió a műsorváltoztatás jogát fenntartja.

Felsőrákos

HÁROMSZÉK 92 VI. 5.

TELEPÜLÉSEINK MÚLTJA

TELEPÜLÉSEINK (58.)

FELSŐRÁKOS

Erdővidék központi települése, Barót szomszédságában található, közigazgatásilag hozzá is tartozik. Eredetileg Fehér, majd Felsőfehér vármegyében lévő falu, három törvényhatóság — Felsőfehér vármegye, Bardóc és Miklósvárszék — találkozási pontján fekszik. 1876-ban, Háromszék vármegye létrehozásakor, földrajzi fekvését figyelembe véve, idecsatolják Felsőrákost. Első okleveles említése 1235-ből való, amikor egyháza felett pereskedett az erdélyi püspök és az esztergomi érsek. 1417-ben „Daniel de Rakos" mint királyi ember vesz részt a barcasági Földvár és Szászveresmart közötti határperben. Rákosi Dániel a vargyasi Daniel családból való, a falu határát ők birtokolták. Felsőrákos népe jobbágy- és zsellérsorban élő lakosokból tevődött össze. A vármegyei területeken is birtokos székely földesurak, nevezetesen az Olaszteleken és Vargyason lakó Daniel család feudális alávetettségében élt a falu. Báró Daniel István, Daniel Elek, Daniel Imre, Daniel Sámuel és Daniel Ferencné birtokolták a falut és határát.

A lakosság számát illetően a közepes nagyságú helységek közé sorolható. 1721-ben 59, 1787-ben pedig 141 családot tartanak számon. A lélekszám növekedése állandó. 1787-ben 703, 1850-ben 873, 1880-ban 1 144, 1910-ben 1 270, 1930-ban 1 200, 1956-ban 1 229 és 1966-ban 1 291 személy él a faluban. A társadalmi szempontból homogén közösség lakói közötti különbség talán csak az alávetettség mértékében kereshető. 1721-ben az 59 családból 49-en jobbágyok és 10-en zsellérek voltak. Ősi szokás szerint, az alattvalók uruk vallásához csatlakoztak, s minthogy a Danielek unitárius hitűek voltak, így Felsőrákos népe is ezt a vallást tette magáévá.

A jobbágyterhek vizsgálatából kiderül, hogy a legfontosabb feudális szolgáltatás a robot és a dézsma volt. A jobbágyi robot Daniel István és Daniel Elek uradalmában Szent János napjától Szent Mihály-napig minden héten 4 nap volt, *„kivéve azt, hogy midőn trágyát hordani vagy pedig tűzifát kelletik a jobbágyi szolgálatban vinniük két ökörrel teszik hetenként az három napi szolgálatot Szent Mihály nap után"*. Daniel Imre, Daniel Sámuel és Daniel Ferencné jobbágyai pedig télen-nyáron, marhával vagy gyalogszerben minden héten három napot teljesítettek. A zsellérek egész évben marhával vagy anélkül, hetenként egy napot szolgáltak, akinek pedig külső telke nem volt, három vagy négy forint taxa fizetésével tartozott. Dézsmát mindenféle gabonából, bárányból és mézből adtak.

A helység szántóhatára, az általánosan elterjedt szokáshoz igazodva, háromfordulós volt. Elsősorban tiszta búzát, elegyes búzát, rozsot, tavaszi és őszi gabonát termesztettek. A földművelés mellett az állattartás biztosította a megélhetést. Főleg ökrök nevelésével és kereskedésével foglalkoztak. Több gazda 8—10, de 12 ökröt is tartott. A nagyszámú állatállomány takarmányozásához nem volt elégséges a falu mintegy 1 200 hold közlegelője, ezért kénytelenek voltak esztendőnként, 50 magyar forint bér ellenében, a Danielek allodiális legelőiből bérelni. A téli kóst előteremtése a közkaszálókról és az erdei kaszálókról történt.

Erdővidék lakossága körében már 1785-ben nyugtalanság lett úrrá a II. József által kibocsátott úrbéri rendezés gyakorlatba ültetésével kapcsolatosan. A parasztság elégedetlensége többször megnyilvánult a jobbágytartó Danielekkel szemben, akiknek a dézsmaadás további teljesítését megtagadták. 1786 augusztusában Felsőrákoson parasztlázadás kitöréséig fejlődtek a dolgok. A felkelés előzményeihez tartozik, hogy a parasztok több rendben is panasszal fordultak a Felsőfehér vármegyei Táblához, a Guberniumhoz és magához a királyhoz is, de panaszaik nem találtak meghallgatásra. Sérelmeik a következők voltak: az erőszakos dézsma, amely mintegy 7 esztendeje volt szokásban, az uraság elvette erdeiket, így legelőhelyük nem lévén, kénytelenek bérelni; marhaitató helyeiktől is megfosztották őket; az allodiális erdőkből idegenek, bizonyos taxa mellett, erdőlhettek, míg erről a helyről nekik még a robotban előírt fát sem engedték kitermelni, és így mindezt a nagy távolságra lévő közerdőkből kellett előteremteniük. A Daniel família az előterjesztett panaszokat visszautasította, mondván, hogy a felsőrákosi parasztok, társadalmi és vagyonjogi állapotukat merően félreértve, úgy képzelik, hogy ők a falu és tartozékainak a tulajdonosai. A közélésre bocsátott területeket sajátjuknak tekintik, és nem akarják megérteni, hogy ezek is a földesúri birtok részei. Hazugságnak tartják a parasztoknak azt a kijelentését is, hogy a dézsmaadás rájuk nem vonatkozott. E-

Múlt századi színpompás felsőrákosi népviselet

lődeik emberbaráti megértésből nem követelték ezt a szolgáltatást, kivéve a bárányok utáni dézsmát, melyet ezelőtt és akkor is pénzmegváltással fizettek. A falu összes területei a földesúr tulajdonát képezik, de mindenkor közélésre nagy darab erdőrészt kiszakítottak, ahol közel 1 600 hold marhalegelő hely szolgálta a paraszti állattartást, viszont a házi szükségleten felüli marhatartásra ez már nem volt elégséges, és ezért szokásban volt még földesúri legelő bérlete is. A falu határában a Rika-, Vargyas- és Kormos-patak folyik, a másik oldalon pedig az Olt. Rágalomnak tartják tehát az urak azt a vádat is, hogy nincsen a jobbágyoknak marhaitató helyük. Indokolatlannak tekintették azt a panaszt is, hogy a közerdő távol fekszik, és hogy az allodiális erdőből idegenek húznak hasznot. A közerdő az allodiális erdő közvetlen szomszédságában van, és éppen e közelség miatt, a földesúri erdőkben keletkező kártétel megakadályozására a két erdőt métákkal választották szét. Abba pedig, hogy a földesurak a saját hasznukra fenntartott erdővel mit csinálnak, a parasztoknak semmi beleszólásuk nem lehet. A jobbágyoknak pedig kötelessége a közélésre kiadott erdőből szállítani a földesuraknak a robotba számító fát. Ezek után a nemesi udvar kéri a paraszti követelések megfogalmazójának — a helyi unitárius papnak — a méltó megbüntetését.

A paraszti forrongás azonban nem maradt meg a kérések-követelések szintjén. Szabó János bardóci alkerületi szolgabírót augusztus 12-én kirendelték Felsőrákosra, hogy a zavargás előidézőit derítse ki, és megfelelő intézkedésekkel teremtsen rendet a faluban. Útjára elkísérték a Daniel família tiszttartói is. A helyszínre kiszállt elöljárók szembetalálták magukat a parasztok gabonával megrakott szekereivel. A szolgabíró megparancsolta, hogy a búzát vigyék vissza a mezőre, és várjanak az elhordással a dézsmálásig. Utasítása nem talált meghallgatásra, a parasztok folytatták útjukat hazafelé, ahol szekereiket leürítették. Ezután Szabó János összegyűjtette a falu elöljáróit, Bíró Ferenc parasztbírót, a polgárokat és hiteseket, s a falu kapujához és a mezőre küldte őket azzal a megbízatással, hogy falusfeleiket engedelmességre bírják, senki dézsmálatlanul gabonáját ne merje hazavinni. Ez a próbálkozás is sikertelenül járt. Látva a kudarcot, a szolgabíró megkísérelte kideríteni a lázongás körülményeit. A tanúvallomásokból megállapították: 1. az augusztus 9-i falugyűlésen határozták el — egyhangúlag — a dézsma adásának a megtagadását, ahol a közösségi érdek megszegőivel szemben három forint bírságot helyeztek kilátásba; 2. dézsmát nem csak akkor, de többé soha nem hajlandó adni az uraságnak; 3. az egyénekre irányuló megtorlás elhárítására a közösség egységes fellépést határozott el.

A parasztok vezetőjét, Csíki Györgyöt és Bíró Andrást letartóztatták. Ezután a bizottság távozni készülődött, miközben szembetalálkoztak a gabonával megrakott szekerével hazatartó Páll György Ferenccel, aki a felszólításra, hogy forduljon vissza, és rakja le a terményt, ügyet sem vetett, folytatta útját. A szolgabíró ekkor az állatok elé lépett, mire amaz a következő kijelentést tette: *„protestálok én erről, királyt szolgálok, senki elömbe ne álljon, mert kuruc világ lesz"*. A bátor parasztot azon nyomban lefogatni szándékozó elöljáró szembetalálta magát a társuk segítségére siető Andorkó Mihállyal és Andorkó Ferenccel, s maga és az udvari tiszttartók csak kardjuk előrántásával tudtak menekülni a helyszínről. Az incidensre az egész falu összesereglett, férfiak, asszonyok, gyermekek, és üldözőbe vették az állam és a földesúr embereit. A tömeg elpusztítással fenyegette a menekülőket, és életben maradásukat csak gyorsan száguldó lovaiknak köszönhették. Barótra érkezve, Szabó János szolgabíró a határőrzászlóaljparancsnokságon jelentkezett, katonai segítséget kérve a fellázadt parasztok ellen. Éjszaka, Martini hadnagy vezetésével, katonai karhatalommal visszatértek Felsőrákosra, de négy személynél többet nem sikerült letartóztatni, mert a többiek elbújtak, más részük pedig panaszt tenni indult Brukenthal Mihály királyi biztoshoz Fogarasra. Augusztus 16-án, Székely Antal kapitány vezetésével, 30 tagból álló lovascsapat érkezett a helyszínre a rend helyreállítása végett. Az összehívott lakosság úgy nyilatkozott, hogy az egész falu akarata volt a dézsmaadás megtagadása. Az összetartás akkora volt, hogy még azt sem árulták el, hogy ki ki mellett ült azon a bizonyos falugyűlésen, ahol kimondták elhatározásukat. Többet közülük szófukarságuk miatt meg is pálcáztattak. A falusbírót több társával együtt letartóztatták, és a baróti fogdába vitték. A megtorló intézkedésekkel sikerült a parasztságot lecsendesíteni.

Az 1848-as jobbágyfelszabadítás után a viszonylagos társadalmi egyensúly annyiban módosult, hogy három népesebb réteg alakult ki a falu társadalmában: nincstelen zsellérek, kevés földűek és a középparányosok kategóriája. Foglalkozás szempontjából a helyzetkép még egységesebb benyomást kelt. A századforduló táján a lakosság több mint 90 százaléka mezőgazdaságból élt. Lévén, hogy a gazdálkodásra alkalmas terület viszonylag kielégítő volt, az első világháború előtt kevesen jártak el a faluból munkát keresni — állapítja meg Gazda Klára a faluról készített szociográfiai felmérésében. Termékfeleslegüket, gabonájukat, állataikat, állati termékeiket, a megfont kendert a baróti, a nagyajtai, a szentmártoni, kőhalmi, alsórákosi, korondi, udvarhelyi és brassói vásárokban értékesítették. Néhány kevés földű gazda a határban lévő Mária-borvíz hasznosítása révén jutott mellékkeresethez. A dugaszolt üvegeket „kóboros" szekéren Alsórákosig és Kőhalomig is elvitték. A fuvarosságot vállaló férfiak Udvarhelyre szállították a mezőgazdasági termékeket, és meszet árultak az egymás után következő falvakban, egészen Bölönig. A megélhetést szolgálta a vető- és emelőhálóval történő halászat is.

Vargyason kívül a térség másik festettbútor-készítő központja Felsőrákos volt.

A falut jellegzetesen szép népviselete tette ismertté a környék települései között. Orbán Balázs személyes tapasztalatai alapján írta le az itteni népviseletet: *„Főként csinos és szép a nők ünnepi öltönye, melyet csak a négy communiokor és lakodalmak alkalmával vesznek fel. Ekkor az asszonyok fehér fátyoloson és fehér öltönyben jelennek meg, mely különös szabású és nagyon redős... A lányok mind piros csizmát viselnek, csak gyászban cserélik fel feketére. A piros csizmát egy évig az új asszonyok is megtartják, de azon túl viselniük tilos."*

A felsőrákosi műemlék templom 1795-ben épült, barokk elemekben gazdag. Belsejét karzat- és padelőkékre festett, helyi jellegű virágmotívumok díszítik.

CSEREY ZOLTÁN,
Dr. BINDER PÁL

ROTECH computers

ÚT A JÖVŐBE !

ROTECH Computers Rt.

Sepsiszentgyörgy. Grigore Bălan út 21.szám.

Telefon: 923-24776, Tel+Fax: 921-51138

Felsőrajki M. templom

barokk

l.

Mihályifalucsglum

24-l.

2317. Bolognai iskola XVI. sz

Ker. Szt. János prédikál

Fa, méretei 70.5: 93.8 cm.
Némethy Lajos adománya, át
76959 ex 902 sz. leirat alapján
Becsértéke 3000 Ka.

Felsőrajki rk. templom
(Zala vm)
Szt. Anna tisztel. szentelve.
1750-ben helyreállíttatta
Bíró Márton püspök.
Pelsm. 461. l.

ör niellós hüvellyel és csontmarkolattal.
Nag. 25 cm. Török, XVIII. század.

nolyi

M. D. K.

Felsőrépási Mester nobrány

Kesmárki műve 1500

Csemegi József: Trinitas szimbólumok. Művészettörténeti tanulmányok. Bp. 1957. 19 l.

~~Csemtri 19. l.~~

M.D.K.

Felsőszudi Szudy Elemér

"református pap festőművész a „Protestáns Napok" keretében nagysikerü kiállitást rendezett a Tamás Galériában"-irja a lap és bemutatja a müvész egyik festményének repr.-ját, valamint a müvész fényképét.

Film Szinház Irodalom, Bp. 1941 okt. 31.-nov. 6. IV. évf. 44. sz.

Felsőrépási rk. pléb.

templom

(kéjes vm)

l. Dri Felsőm.

188. 0.

-mas lábakon nyugvó vérpadon bekö-
l térdel „Il Zrin" (G) s át, mi alatt
(D) a pallost halálos csapásra emelte,
ületet tart kezében, vigasztalja. A vér-
k veszuek körül, kiknek parancsno-
-" (A), balra köpenyeget s jobbra „Il
troncar la mano". (N). Zringitől jobb-
i mellett az „Il Compagno del P. Guar-
Signor d'Abele" (B) és „Il Signor Consig-
nglieri" (C), míg jobbra az „Il Tribuna-
helyet. A hattérben a „La Porta nel
s a „L'Arsenale" (L) tetejéről s a „Le
ámosan nézik a történendőket. Az elő-

"

keretet véve 17.9: 28.i. Gm.

NYOMTATVÁNY

úrnak

Budapest

AZ ORSZÁGOS MAGYAR RÉGÉSZETI
ÉS MŰVÉSZETTÖRTÉNETI TÁRSULAT
és
A MAGYAR-OLASZ TÁRSASÁG

tisztelettel meghívja

L. VAN PUYVELDE

a belga művészeti múzeumok igazgatójának,
liègei egyetemi tanárnak

folyó hó 28-án (csütörtökön) délután ½6 órakor
a Magyar Tudományos Akadémia előadótermében

Rubens et l'influence italienne

címmel tartandó előadására.

(Vetített képekkel)

GEREVICH TIBOR
az Orsz. Magy. Régészeti és
Művészettört. Társulat elnöke

FABINYI TIHAMÉR
a Magyar-Olasz Társaság
elnöke

Felsőrépási mester

l

Kampkörépkfanolr.

149. l.

Pécs.

A belvárosi plébania.

Az előtérben van a török mec
templom, a mely előtt a teret jár
háttérben pedig hegyek látszanak.

Tusrajz, mér. 13.7: 14.7 c.m
Osztr. Magy. Monarchia XIII.

Sz.
379

Felsőruschbachi vk.

templom

(Siepesvm.)

l. Div Felsőm.

189. l.

Zrinyi Péter:

Egész alak, balra ford
s baljában ágaskodó lována
sisak van, haja hosszú, baj
lett mely, alól brokátkontöse
lyes a levegő elkap, nadrágja
tyus. Oldalán kard lógs ter
pisztolyt látunk. A háttérbe
melyek közelében lovascsata

„Nicolaus Comes Serini, Du
neralissimus Etc:"

ezt követi e nyolcs soros vers

„Zier mit Köpfen a
Renn du Held! a
Nicolaus! seij, wie
Fama dir, mit F
Du solst an die Ste
Daß nit, unser B
Blinckt der Ritter
Sultan Achmets g

Felsőság (Sopron m.) R. K. templom

Harang, 200 kg. Különös díszítése nincs.
Felirata: Domine labia mea aperuisti
1528.

vármegye.

ev. ref. templom és régi
k.
ár alapfalai. (?)
om.
n. (?)
om. (?)
m. (?)

)
m. A leeldei kolostor mű-

emplom.
templom.
és Kinizsi sírköve.

templom. (?)
török mecset.

is király vadászvára. (?)
székek. (?)

Felsősápi rk. kápolna

(Mógrád vm.)

Szent Florián tiszteletére ajánlott kápolna. Balogh Tádé és neje 1834-ben épittette.

Chobotvác. 151 l.

58. **Felsőschőnborn,** r. k. fatemplom.
1746. fatemploma van és
1807. kőtemplomot építettek. (Lehoczky IIIb. p. 691.)

(Bereg m.)

Domfaép

Felső Tebes

r. k. templom

Sáros

Myskovsky 1868.

1) alapvaja és délold tárlat kép.

11 cm = 10 m

I. Tábla.

5.

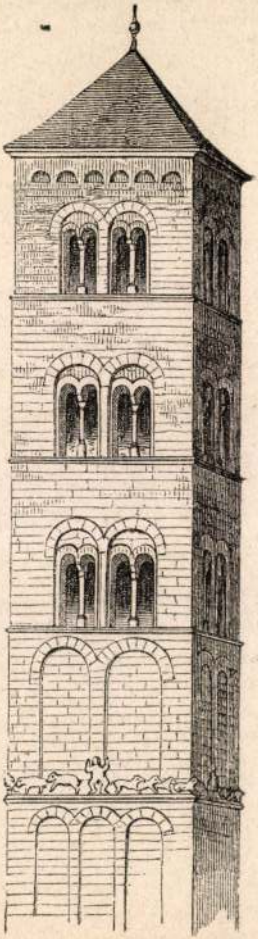

6.

Felsőszegesd vára

Horváth István:

Középkori várak Somogy megyében.

Katonás Nevelés

1917. 10. sz.

Felsőségesdi várom

FELSŐSEGESD (Somogy)

Várom (áll?)

Tolbáratszemle. Századok, LII–1918, 103 l.

Felsőterézhalomi rk. templom

Nemzeti Ujság Egész nap
1939 febr. 19

A felsőterézhalomi templom

Épült 1938

OK TÁRL

ano befe
3. század
z utolsó,
Martinez
rályi muz
ei az ő
tekintetl
állanak
tanuság
minden
lehetnel
a befest
tárlat r
chromia
modern
a tárla
yzésünk
e, hogy
ezte, s e
festékar

k. Tudjuk az ásatások eredményéből, s az itt
a festékanyag némely rétege a szemeken, az
rabokon naponként mindinkább homályosbuló
g-római márványszobrok meztelen részein a
elhetők, azok nyoma még sem veszett el; mert
befestését majdnem kétségen kívül helyezik.
olt szabad követni, hogy az idealismus domi-
el hozták kapcsolatba, úgy, hogy a márvány
de hát mindebből mi következik önként?
i a festékvegytan terén ép oly óvatosan és
észetben és ennek folytán olyan festékanyag
n tartósnak nevezhetünk. A befestett szobor-
ghajlat befolyásának voltak kitéve, később
át hevertek a föld gyomrában száraz, majd
művekről még sem birta lerágni a festéket;
közül, melyek a falak és a tető által voltak
nn napjainkig majdnem ép állapotban. Úgy
tékének tartósságában bízni. Míg a Dr. Treu-
zedek fogják eldönteni, s ez ügyben mitsem
elről a Dr. Treu-féle festési módot.

Felsőtökés

l.

Csikvári Abaúj

177. l –

T. 1856.

öltözete bodros ~~[illegible]~~ Mária-Terézia
-ból bársonyszalaggal diszitve és
i szobor talapzatára támaszkodóé pe-
ással és pettyes szoknya. A háttérben
:

méből
k 41-ik számához 1862.

nd, Pest 1862.

: 24.2 cm.

Felsőtökési rk. templom

Régi eredetű, 1868-ban
újjáépítették Anya-
kápolnái 1722-ből.
Leányegyháza: Alsó-
tökés.

Csíkvári Ábrány

12. a - 58. h.

Felsőtökéri ref. templom

Templom alaprajza, műrészletek, távlati képei. Műrészletek klenodiumok leírása. Toronytervvázlat.

Debreczeni László

1929. 141–143
147–149

Gótikus templom figurális műrészletekkel.

Márton pk.

Csütörtök

12

Márton p.

Péntek

13

Koszt. Szaniszló

Szombat

14

Jozafát vt.

Nap kelte 7 ó. 02 p. — Nyugta 16 ó. 26 p.

1942 • 46. hét **November** **XI. hó • 30 nap**

Izraelita naptár

Markh.-Kiszlev

V	28	
H	29	
K	1	Kiszl.
S	2	
C	3	
P	4	
S	5	S. Told

Felsötoldi gr Wilczek-
urilak
(Nógrádom)

Barkpestbalp
117. l.

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni.
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Felsőtoldi Pátkay-
urilak
(Nógrád vm)

Bartsperbalp
117. l.

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni.
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Felsőnyéki ev.
templom gótikus
kelyhe XV. sz.

l.
Arch. Ért. 1914.
358, 359. l.
képpel.

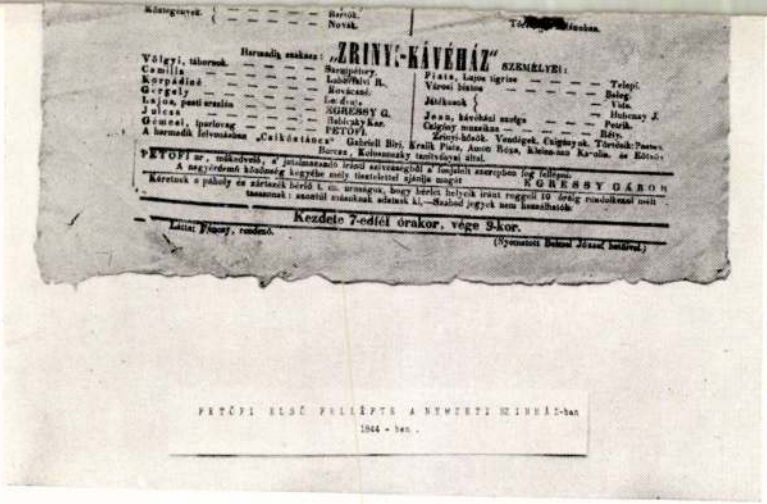

Kőszegenyek. { — — — — — Bertók.
— — — — — Novák.

Tör[illegible]ánoban.

Harmadik szakasz: „ZRINYI-KÁVÉHÁZ" SZEMÉLYEI:

Völgyi, táborsok. — — — — Sarmpétery.
Camilla — — — — — Lubáffalvi R.
Korpádiné — — — — — Novácsné.
Gergely — — — — — Lendvai.
Lajos, pesti szalón — — — — EGRESSY G.
Juliesa — — — — — Hebicsky Kar.
Gémesi, iparlovag — — — — PETŐFI.
A harmadik felvonásban „Csikóstáncz" Gabriell Biri, Kralik Pista, Amon Bóza, Kleinmann Karolin, és Kötsös Borcsa, Kolosszmazky tanítványai által.

Pista, Lajos tigrise — — — — Telepi.
Városi bisztos — — — — — Balog.
Játékosok { — — — — Vida.
— — — — Hubenay J.
Jean, kávéházi szolga — — — — Petrik.
Czigány muszikus — — — — Bély.
Zrinyi-hősök. Vendégek. Czigányok. Törtösik: Pasten.

PETŐFI ur, működvelő, a' jutalmazandó iránti szivességből a' fonjalult szerepben fog fellépni.
A negyérdemű közönség kegyébe mély tisztelettel ajánlja magát EGRESSY GÁBOR

Kéretnek a páholy és zártszék bérlő t. cz. urasagok, hogy bérlet helyeik iránt reggeli 10 óráig rendelkezni mélt tasszanak: szontúl másoknak adatnak ki,—Szabad jegyek nem használhatók.

Kezdete 7-ediél órakor, vége 9-kor.

Látta: Fénczy, rendező.

(Nyomatott Belmai József betűivel.)

PETŐFI ELSŐ FELLÉPTE A NEMZETI SZINHÁZ-ban
1844 - ben.

750. sz. Petőfi első fellépésének színlapja.

Dr. Bedő Rudolf.

Felsőnyárai ref.
templom romjai

Debreczeni L.:
1928. 129, 131. l.

Eredetileg gótikus
volt, a torony
romjai ikerablakokkal

atyák és a táborból érkezett vendégek részére, a földszinten pedig a többi
szükséges helyiségeket az *iskolával* és *konyh*
helyreállítása, illetőleg az újnak a ráépítése
500-at tett ki a királynétól alamizsna gya
adott az esztergomi érsek, a többit főleg
másik hatalmas pártfogója adományozta
részint az építkezéshez szükséges, megfelel
biztosította mindezenfelül jóformán egyed
atyák élelmezését és borral való ellátását i
rendelkezésre bocsátott élelmicikkeken kív
utalt ki számukra. Ugyanő eszközölt ki a ki
ferencrendi atyáktól elvett templom rest

Az 1687. év, kedvezőtlen auspicium
hozott a budai jezsuiták életében. Ebbe
Széchenyi György, előbb kalocsai, majd 168

leforgásával elmagyarosodtak. A 19. század elején
Felsővadász a Vay-család birtokába került. 1828-
ban 110 háza, 857 rk. és gk. lakosa, rk. és gk.
temploma volt. 1869—1920 között 902-ről 870-re
esett vissza a lélekszám.

Kisközség a szikszói járásban. Hozzátartozik
Aravölgyi-tanya, Füzes-tanya, Krajcáros-tanya
(Várhelyi-tanya), Szakácsivölgyi-tanya. Területe
3186 k. hold. Lakosainak száma 899, mind magyar
és vallás szerint 455 gk., 358 rk., 50 ref., 24 izr. és
12 ev. Főként őstermelés a foglalkozásuk. Lakó-
házainak száma 180, rk. és gk. templom van a
községben. Iskolái 1 rk., 1 gk. népiskola, 1 rk., 1
gk. általános továbbképző. Vasútállomása: Szik-
szó, 21 km-nyire. Posta és távbeszélő helyben.

FELSŐVADÁSZ.

Felwodoz, Superior Vadas az Árpádok uralkodása idején királyi birtok volt és az abaúji ispán-bán joghatósága alá tartozott. 1279-ben Kun László Lőrinc zolyómi ispán fiának, Miklósnak adományozta az abaúji vár Vadas nevű földjét, ő volt a Vadászi-család megalapítója. 1317-ben az egri káptalan tizedfizető helyei között van feltüntetve Vadász is. 1403-ban birta a Vadászi-család, amikor Vadászi Imre hűtlenségével Perényi Imre főpohárnok kapta Zsigmond királytól. 1427-ben Perényi Imrének 38 jobbágyportája volt Felsővadászon. Jelentős föld- és szőlőművelése volt, amit feljegyzéseink kiemelnek. Felsővadász 1517-ig maradt a Perényi-család birtokában. Ekkor Perényi Ferenc, Selyebbel együtt 3000 forintért eladta Rákóczi Zsigmondnak és Ferencnek. Ettől kezdve használta a Rákóczi-család, amely itt két udvarházat építtetett. 1559-ben Regly Kelemen kirabolta ezeket s a gazdaságból elhajtotta a jószágot jobbágyaikat pedig elhurcolta. 1565-ben Rákóczi György-

Csikvári Abaúj 178, 177. l

nek és Ferencnek 9½ portája volt Felsővadászon. 1567-ben Hasszán pasa rohanta meg a helységet, amelynek lakosai a megerősített Rákóczi-kastélyban védték magukat. A török hiábavaló ostrom után felgyujtotta az erősséget, amelynek védői két ember kivételével elestek. A Rákóczi-család a következő esztendőkben új kastélyt építtetett, amely ma is fennáll. A hagyomány szerint itt született Rákóczi Zsigmond fejedelem. Rk. templomát is a Rákóczi-család építtette, amelynek miseruhái között ma is őrzik azt, amelyet II. Rákóczi Ferenc fejedelem ajándékozott a templomnak. Eger eleste után a felsővadásziak önként meghódoltak a töröknek és évi adófizetésre vállalkoztak. 1696-ban 7 jobbágy és 1 házas zsellér lakta. 1715-ben 1 jobbágy és 4 zsellér háztartását írták össze. A szatmári békekötés után Rákóczi Ferenc birtokait a császár elkobozta és Felsővadászt báró Meskó Jakab nyerte el. E család telepített a csekélyszámú

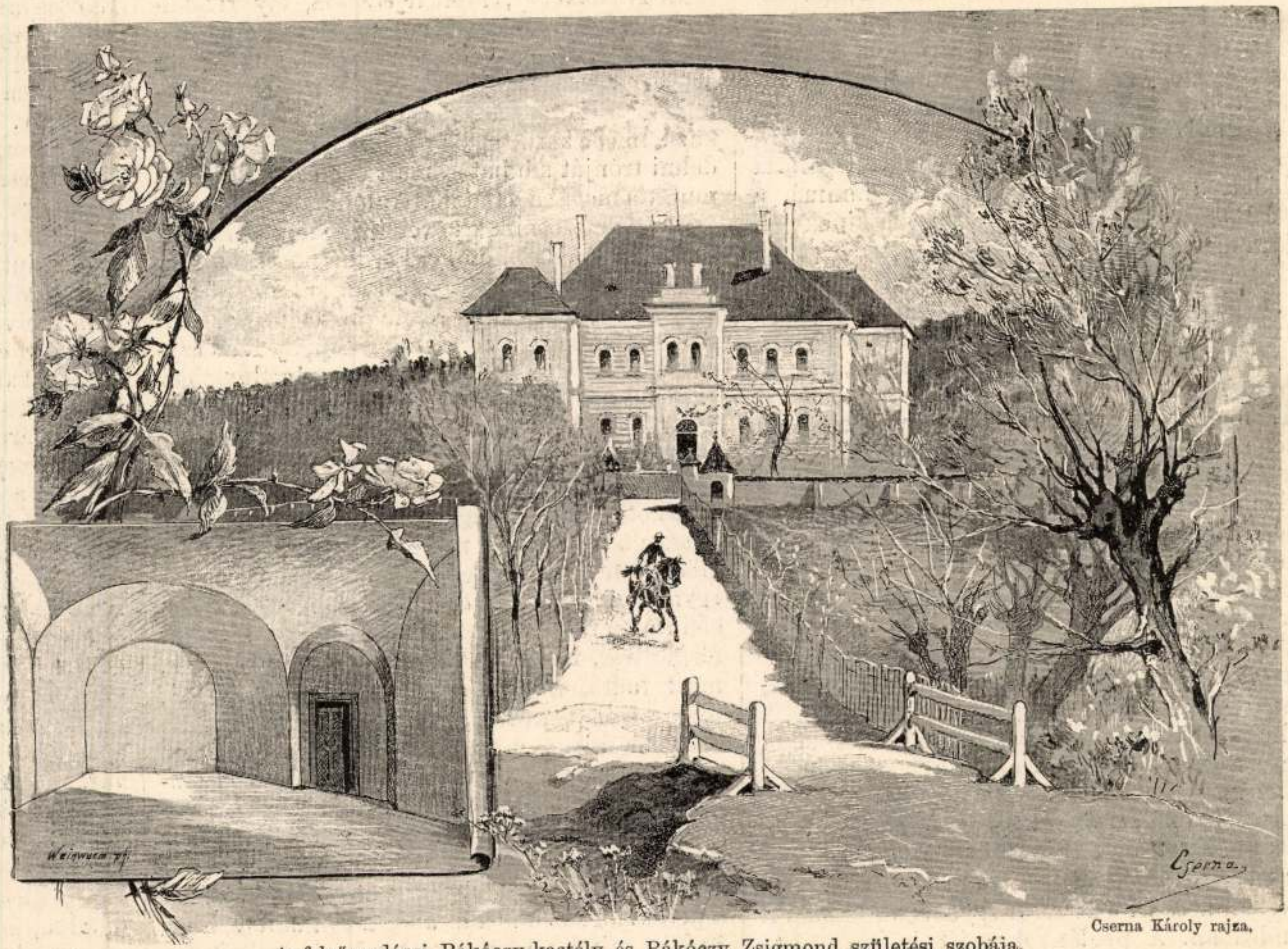

Cserna Károly rajza.

A felső-vadászi Rákóczy-kastély és Rákóczy Zsigmond születési szobája.

Felsővadászi Rákóczy-kastél

családi érdekeit megóvhassa. Sáros-Patak védelme és iskolájának felvirágoztatása legjobban szívén feküdtek. A vár mindig teljesen föl volt szerelve, hogy az esetleges támadás készen találja. Itt lakott jószágainak főigazgatója, Debreczeni és ennek halála után Chernel György, a ki a katonáknak is főparancsnoka volt. Alatta fejlődött a sárospataki iskola kollégiummá, a hová Rákóczy a saját fiait járatta, s a kinek példájára más főurak is szívesen küldötték gyermekeiket a fejedelmi bőkezűséggel ápolt intézetbe. De nemcsak a sárospataki iskolát virágoztatta föl: gondja volt a templomokra és iskolákra összes uradalmaiban. Szigorú protestáns, de nem türelmetlen.

E mellett hozzájárult a magyar irodalom emeléséhez is. Szerencsi udvari papjával, Prágay Andrással, lefordíttatta a «Fejedelmeknek serkentő órája» című regényes történetet s kiadatta Bártfán, 1628-ban. A könyv egyes példányait sajátkezű aláírásával ellátva barátainak, ismerőseinek küldözte. Még fontosabb volt az «Öreg Gradual» kiadása, a melyre már mint erdélyi fejedelem határozta el magát, arra törekedvén, hogy a protestáns templomokban lehetőleg egyforma szertartás honosuljon meg. A katholikusoknál használatban volt Graduálok nagy ívrétű formáját választá s így a betüket és hangjegyeket külön kellett a műhöz öntetnie, s mivel nyomdászaival nem boldogult, Hollandiából hozatott e czélra szakértő nyomdászokat. Ismeretes, hogy az öreg «Gradual» kétszáz példányban készült s kétszáz egyháznak küldetett ajándékban. A példányokra itt is maga írta nevét és jelmondatát: «Non est currentis, neque volentis, sed est miserentis Dei.» Milv nagy

Hogy Rákóczy, mint fejedelem, oly rendkivüli eredményeket vívhatott ki: annak oka kitünő emberismeretében, éles tapintatában, az idő és eszközök helyes megválasztásában s fontolgató számításában rejlett. Körülbelül hat évi küzdelmébe került, míg biztosnak érezhette fejedelmi trónját s e hat év alatt épen oly bölcsnek mutatta magát a saját alattvalóinak kormányzásában, tanácsosainak, követeinek megválasztásában, mint abban, hogy Ferdinánd császár és király embereivel megértesse a külön álló Erdélynek a magyarság élete biztosítására tett roppant hatását. Ezért irhatta Lippay Rákóczynak a Pázmány halálakor: «Nagyságodnak igaz és jó akaró atyja fia lévén ő nagysága (Pázmány), az, ki mind jó tanácsával, mind pedig egyéb segítségével nem kevés javára és könnyebbségére volt Nagyságodnak.» Rákóczy szívesen bevallotta, hogy Pázmány soha sem árulkodott ellene: a magyarság megmentésének gondolata kibékítette a vallásilag ellentétes két nagy férfiút egymással. De jóllehet békében ügyekezett eleinte maradni: serege rendezése s a kincstár megtöltése, rugói voltak minden munkájának, mert tudta, hogy egyszer csak eljön az idő, mikor mindkettőre nagy szüksége lesz. Kisebb kitámadásaiban meggyőződhetett, hogy serege nem utolsó tényezője Erdély politikai állásának. S midőn a harmincz éves háború utolsó felvonása megkezdődött, s Torstenson lett a protestáns szövetség fővezére: Rákóczy már évekkel az előtt megegyengetett útján biztosan lépett ki tartózkodó állásából, megmutatva, hogy Erdély mindig kész a testvérhaza szabadsága érdekében kardot rántani. Támadásának sikere

Rákóczyak
későbbi ujitá
alakjából ne
épület ma is
lakainak.

A *sárospa*
lött képe ma
avúltsága m
épületet eme
let részint di
lokra szolgál
lom, mely ko
és nagy egy
ablakokkal.
toztattak a ké
lom a város

A *sárospa*
ből áll: a na
régi várból é
várkastélybó
nyos része
nem alkalma
egy-egy elzá
épület □ ala
együtt egy
közre. A kas
közepén dísz
várat és ka
díszkert kör
jai a kastél
nak össze. A
van beilleszt
oldalon, hol
gas romok a
Az épületcs

Felsővadászi gör. kath. templom

(Abaujtorna vm)

Épült 1864-ben. 1933-ban tatarozták és festették.

Misgörkath. 47. l.

KOŠICIACH dňa .....193.....

.....

Felsővadászi
Rákóczy-kastély

Csema Károly rajza
után repr.

Szilágyi Sándor

I. Rákóczy György
1593–1648.
M. Tört. Élet.
Bp. 1893. 119. l.

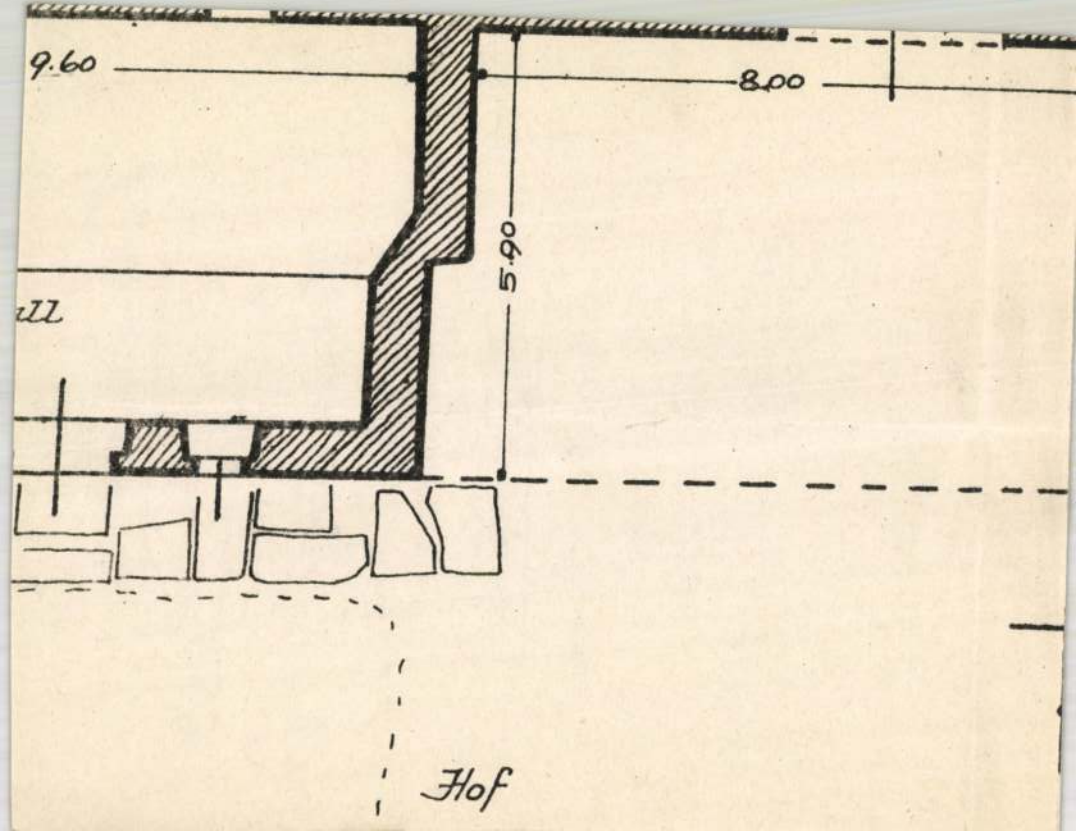
9.60
8.00
5.90
III
Hof

Felsővadászi Rádóczi-
kastély

Cserna Károly rajza.

Repr.

Szilágyi: Magy. Nemzet
tört. VI. 595. l.

HERAKLIT

Tiszteletpéldán

T.

Mü em

B

Felsővereckе (Bereg m.)

Gör. kath. templom.

l.

Lebegőlelkészségek

103, 104. l.

[redacted]

Felsővíznice (Bereg m)

Gör. kath. templom.

l.

Lebereglelkészségek

104, 105, 106. l.

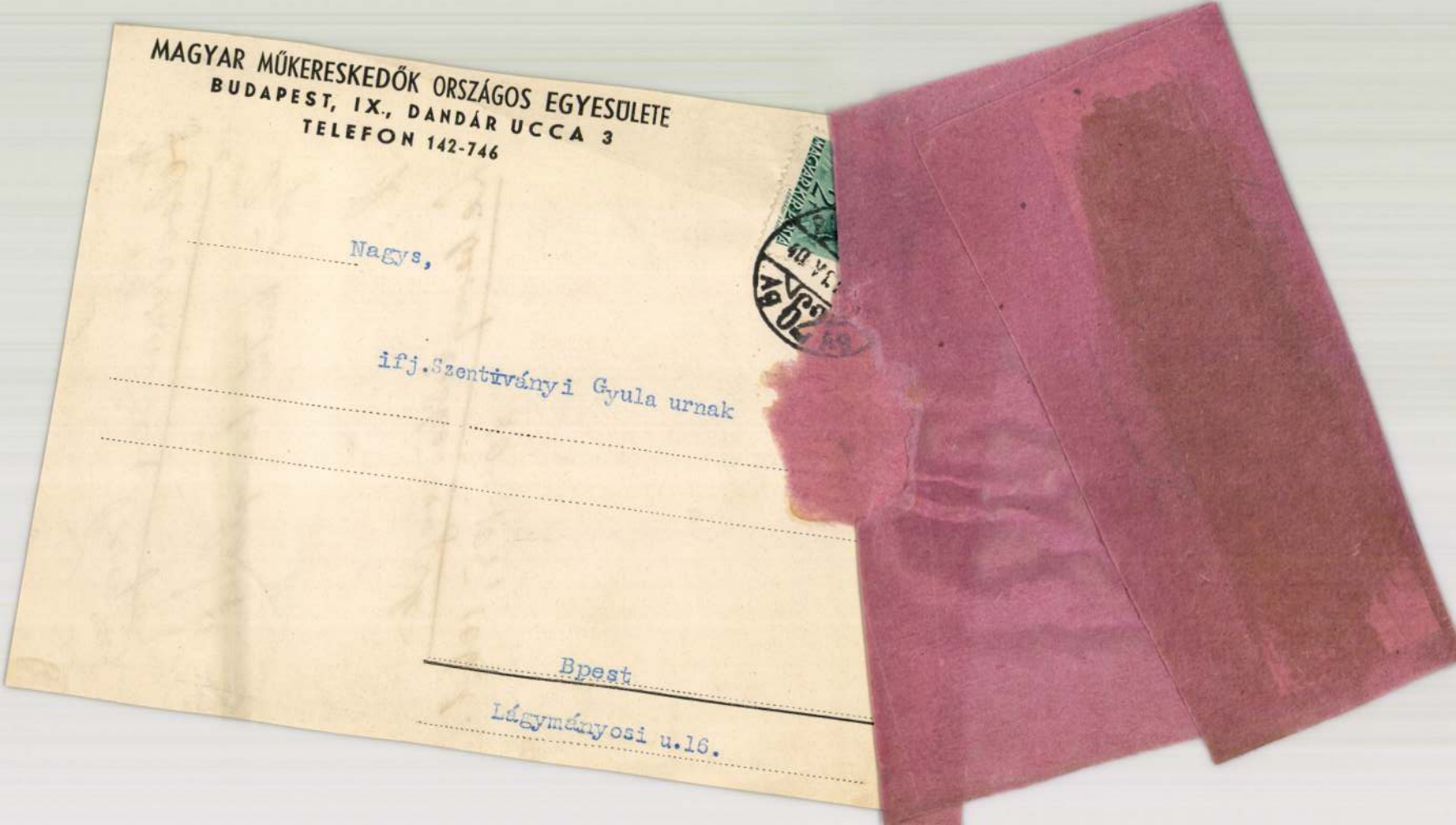

MAGYAR MŰKERESKEDŐK ORSZÁGOS EGYESÜLETE
BUDAPEST, IX., DANDÁR UCCA 3
TELEFON 142-746

Nagys,

ifj.Szentirványi Gyula urnak

Bpest

Lágymányosi u.16.

<Felsőzempléni
várakról>

Dudás Gyula:

A < > Arch. Ért
1908. 351–354-l.

emzeti Legitimista Néppárt
V., Bálvány-u. 5.
Telefon: 883-37, 883-68.

—

Kedves Barátom!

Többször és nyiltan szállítam szem
mely a mai veszedelmes külpolitikai h
vezetett. Nem sikerült. Ezért még a kép
pártjából.

Az ország sorsáért való mélységes
kapcsolatom arra kötelez, hogy tovább k
érdekeit, a polgárság nyugalmát és a gaz

Én tehát felveszem a harcot, a
ki az országot a mai szörnyű helyzetéből

kibontom a legitimizm

„Istenért, Ki

Felsőrsid

Magyarországon az üveg legelőször a hallstatti korú felsőrsidi leletben fordul elő, egyszerű, kékszínű gyöngy alakjában.

Ságüvegipar 25.l

Felsőzúgó (Russbach)

3 kepe, mely a kassai (ma Keletszlovenskói) Múzeumban van, nem innen, hanem Szepeshelyről került ide.

Keletkezésük ideje nem 1400 körül van, mint Genthon. ista, hanem mint Csánky Miklós kimutatja, 1460, s mutthoz az Angyali üdvözlet a heidelbergi Biblia pauperumból (1460 körül) való fametszet átvétel, tehát első ilyenmű ábrázolás hazankban.

Csánky Miklós: Az első metszetátvétel a régi magyar festészetben. Nemzeti Ujság 1936. nov. 8. A kepés mell. umlapjánál rep.

Templomaink

FELSŐSÓFALVA 1493-ban Sofalva néven jelentkezik. Egy 1567-es regesztrum 10 kapuval jegyzi. Az országút feletti magaslaton lévő templom eredetét régebbi időkre vezetik vissza; a XV. szd.-ban már állt itt templom, erre vall a mai templomba beépített nyugati csúcsíves kapu. A hajdani sekrestyeajtó keretének szemöldökgyámos köve és a déli bejárat kőkerete, valamint a félköríves szentségfülke már a XV. századi templomépítésből származik. A sekrestyeajtó kerete most másodlagos elhelyezésben a cinterem bejáratához került és másodlagos a déli bejárat kerete is. 1669-ben építenek tornyot, 1750-ben haranglábról van említés. 1803—1806 között az egész templomot újjáépítik. A nyugati rész sokszögzáródású lett és keletre került az új torony, amelyet 1777-ben kezdtek építeni. A falu középkori tiszta katolikus lakossága a reformációkor református lesz a templommal együtt. Ebben a korban ehhez a templomhoz tartoztak Alsósófalva és Parajd is. 1700-ig a két Sófalva egy községnek számított. A XVIII. században református anyaegyház lett.

HARGITA NÉPE

Felsősófalva

92. XI. 14.

hátra van még 47.

● *100 éve született DAJBUKÁT ILONA színésznő Megnyerő egyénisége és kitűnő humora elsősorban Móricz és Zilahy darabjaiban érvényesült. Fellépett Olaszországban és Németországban is. 1945 után az Operettszínházban, majd — nyugdíjba vonulásáig — a Madách Színházban játszott.*

● *Hétfőn D'ALEMBERT, Jean-Baptiste le Rond francia matematikus, fizikus és filozófus születésének 275. évfordulója.*

— Ma ALIZ és KLEMENTINA, holnap ALBERT, ADALBERT, míg hétfőn ÖDÖN nevű olvasóinkat köszöntjük. ALIZ — az Alice névből ered, mely az Adelheid. Alexandra és Elisabeth nevek önállósult francia és angol becézője. Régebben az Alice, sőt a századforduló idején az Alicze írásforma is szokásos volt. Ez időben a kiejtés is Alice volt. Ma ez a kiejtés elavult az Alíz javára. KLEMENTINA a latin Clemens (magyarul: Kelemen) férfinév nőiesítő továbbképzése. ALBERT — a német Albert névből, ez pedig az Adalbert német rövidülése. Jelentése: nemes, fényes. ÖDÖN régebbi magyar alakja: Ögyén, ez az Eugén név korabeli kiejtéséből. Régebben ugyanis a latin g hang

S nékem ma: a
amik tűnnek fü

Voltunk itt pára
megsejtettünk s
tán fontoltan s

S míg mi: „ak
(e műfajban ré
elibénk vágtak f

Hétfő

9,45—12,00 (A koloz
területi tv-stúdió műsora
mények, rendezvények
Fától fáig: Cseke Péter:
lat a Románoczy utcá
Riport. Kiáltó. Az 54-es
vény értelmezése — I
mezzo. Beszámoló a III. Z
Nemzetiségi Fesztiválról. F
film 14.00 Híradó 14,20 W
net Usia 15,20 Heti elő
15,40 Gyermekeink, le
zeneművészek 16,00 Kör
zetvédelem 16,30 Vallásta
net 17,00 Híradó 17,05
gyar nyelvű adás. Hírek
dósítások. A kolozsvári
gyar nyelvű színjátszás
évfordulójára. Napirer
Rajzfilmek 18,35 Pro p
19,30 Rajzfilmek 20,00
adó 20,35 Folklórkincse
20,55 Gazdasági stúdió
Tv-színház: Makszim G
Vassza Zseleznova című
rabja román szereposztá
23,25 Harmadik félidő
Híradó.

MŰHOLD
SUPER CHANNEL: 1
Túl a holnapon 17,30 Fól
18,00 Magazin 19,30 Vide
vat 20,00 Beszélni kön

Felsősófalvai ref.
templomerőd.
gotikus
alaprajza, részletek,
a cinterem alaprajza,
külsőképek kapukról,
ereszekről, óntancsó
leírása, tejfák.

gótikus műrészletek,
a ajtó, válcatagos

Debreczeni László 1931

17-20a l.

Felsősomi templom

harangjai

(Sáros vm)

l.

Arch. Ért

1920 – 22 –

112. l –

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi utca 24

Felsőmnyavai rk. ~~[illegible]~~

templom

(Kepes vm.)

l. Div Felsőm.

190. l.

Zrinyi Péter:

Egész alak, balra fordu
s baljában ágaskodó lovának
van, haja hosszú, bajusza kic
alól brokátkontosének alja kil
kap, nadrágja szűk s magas
s térde mellett, mely alatt egyen
várak és erődök kötik le figyelm
Tőlül balra mondatszalag le
irata a kép alatt:

„Illustrissim Heros Petr

ez nyolcz soros vers követi, mely
„Zier mit Köpfen dein Serin
Renne fort! auf dapffern
Theurer Held, thu wie du th
Fama dir, mit Ihrem Fi
Du solst an die Sternen reit
Daß nit, unser Böses thun
Blinckt der Ritter Arm Se
Sultan Achmets, gantz ver

Felsőszállás patak

Templomrom távlati
képe és alaprajza

Debreczeni László
1930. 92. 93. l.

Felső-Tállaspataki
kastély
(Hunyad vm.)

Kővári Erdélyem I.
230, 231. l.

11782.

-an, vértben, széles gallérral és
ábrázolva. Felirata a képalatt:
etc.

-vinus King of Hungary
tott angol szöveg olvasható.

-tei 11: 7·7 cm.

5

314

173.

K 0·20

Felsőszalóki kehely

Felsőszalókról a Nemzeti Múzeumban

YHEK
második fele

XIV. Század
második fele
Dercseinyi Nagy Lajos
Kora. 57. tábla

Az újabb magyar szakirodalomban nem ismeretlen hasonló célkitűzésű munka. sánky Dezső, Fogel József könyvein kívül Horváth Henrik: Zsigmond király és ra c. munkájának szempontjaival sokban rokonszenvez e könyv szerzője is. Móderét különösen a kor szellemi képének megrajzolásában igyekeztünk hasznosítani, lamint követtük azt a törekvését is, hogy a művészeti emlékeket, necsak mint az nberi szellem koron és időn felül álló produktumait szemléljük, hanem tekintsük rukra jellemző adaléknak is. Mint követésre méltó, de elérhetetlen ideál a lovagi és udvari élet rajzában, Huizinga: Herbst des Mittelalters lebegett szemünk előtt, r a művészet és az élet kapcsolatáról hirdetett felfogását nem mindenben vallottuk agunkénak. Való igaz, hogy a Képes Krónika miniatűrjeiből más, szebb világ tárul énk, mint az Anjoukori okmánytár birtokperekkel, erőszakkal, jogi ügyletekkel mött lapjairól. Ez a kép azonban csak annyira hamis — illetve valódi — mint a ísik; az életnek két oldala, mely nemcsak ellentmond, de egymást ki is egészíti. ; a lovagi és udvari kultúra, melynek szelleme a Nagy Lajos-kori műalkotásokból kiolvasható, e korban még nemcsak üres forma, hanem élő és ható mozgatóerő. apja sokszor Nagy Lajos politikájának, irányítója hadjáratainak, alkotmányjogi gazdasági reformjainak csak úgy, mint kora művészi alkotásainak.

Ez a nagy különbség Nagy Lajos és Zsigmond kora között és ezért csak bizonos mértékben foghatjuk fel korszakunkat a Zsigmondkori fejlődés előzményeben. Az alap itt szilárd és őszinte, az eszmények még a maguk tisztaságában hatnak nem alakultak át üres formákká. ha e folyamat megindulását, a törés első jeleit fel

1442. DALMATIKA ELEJE, vör
roter Sammet. Italienisch,

1442a. DALMATIKA ELEJE, mi

1443. KASULA, világos zöld, apr
grüner Seidenbrokat, mit K

1444. KASULA, ezüsttel átszőtt v
Seidenbrokat, mit Silber du

1445. PLUVIALE, sárga alapon v
muster. Um 1800.

1446. KASULA, sárga és vörös ala
Fond Blumenmuster. Öster

1447. VÖRÖS BÁRSONY, PALLA
spitze. XVII—XVIII. Jh.

1448. TERITŐ, ovális csikos selye

1449. TERITŐ, ovális csikos selye

1450. NAGY VÖRÖS BÁRSONY

1451. KEHELYFEDŐ, piros bárs
Florenz, E. XV. Jh.

fonatos hímzéssel. Erdély. — Grosse Decke, Haus-

tás disszel. XIX. sz. — Boccharadecke Stickerei.

ztszemes hímzéssel. Erdélyi szász, 1829. — Tisch-
benbürgen sächsisch, 1829.

ssel. XIX. sz. — Grosser Shawl, auf Tüllgrund Sil-

ssel. XIX. sz. e. f. — Shawl, auf schwarzem Tüll-
Jh.

sz. — Kleine Stickereidecke. Deutsch, XVII. Jh.

, XVIII. sz. — Kelchdecke, Goldbrokat. Venedig,

l. XVIII. sz. — Scutari Samt, in blau-roter Farbe.

l. XVIII. sz. — Scutari Samt, in blau-roter Farbe.

vászonalapon szines selyem- és aranyhimzéssel:
VII. sz. — Leintuch und drei Pölsterüberzüge, auf
ch, XVII. Jh.

Felsőnéleskúti ör-
tórony

kepe repr.

Thirring Gusztáv dr.
Sopron Civitas fide-
lissima. Sopron
1925. 34. l.

Komáromi Múzeum 1912. évi jelentése

VII. 273.

Felsőnéleskúti

(Breitenbrunn)

örtorony

l.

Thirfelsödimantúl

170, 171. l.

Nippel

Pásztorélet tárgyak a Keckemét
múzeumban VI. 162.

Felsőszéleskúti

rk. templom

gótikus vonlatekkel

l.

Thirfelsődemaitul

170. l.

Pápai ref. főiskola könyvtárának
katalogusa VI. 170

— — érmegyűjteményének
katalogusa VI. 171.

— — metszetgyűjteményének
katalogusa VI. 171.

Felsőszeli sk.

templom

Ősi elenyészett

II. és épült 1524.

III. ik " 1775

Thury Nyitra-Pozsony vm.

125 l.

~~Aranygyűrű IX. 122.~~

Felsőszeli ev. templom

Épült 1786.
Újraépítették 1856.

Thuróczy Nyitra-Pozsony vm.

125. l –

~~Aranygyűrű, római IV. 29., 31.~~

Felsőszemenyei

ferences templom

1353

Dünom 5. l.

Visegrád

3

Felsőszemerédi rk

templom

FELSŐSZEMERÉD

Templom, felirat, 1485

Fábián János: A f. szemerédi templom felirata. Magyar Sion, III – 1865, 150 – 152 l

Rómer Flóris: Tót-e a f. szemerédi templom eme felirata... Magyar Sion, III – 1865, 302 – 305 l.

Felsőszemerédi vk.
templom

FELSŐSZEMERÉD

R. k. templom, ép. 1485 (ajtaja feletti évszám)

Fábián János: Kisz és Alsó-Szemeréd. Magyar Sion, II. Esztergom, 1864, 511 l.

Felsőszemeredi

Kastély

Épült 1815 körül

Radocs Jenő dr.-
Magyar kastélyok
12 l.

Felsőszilvási templom

vód

Halaváts Gyula:

A felsőszilvási monostor temploma. Erdélyi Múzeum 1912. 93. l.

DEBRECEN

Nagytemplom

Ráczkevi: Debrecen egy dunántúli előtt.
VV 1866, 218 l.

Felsőcsilvási monostor-templom és alaprajza

Repr.

Erdélyi Múzeum

1912. 93, 94–l.

Nagyságos

Dr Szentiványi Gyuláné

úrnőnek

Budapest

< Felsőszilvási monostor bemutatása >

Halavátó Gyula:

A < > Erdélyi Múzeum. 1912. 93-95. l.
2 képpel.

Pest vm

Felsőrolga egyházi

templom

falában lévő

románkori ~~emlék~~

domborunú.

Repr.

Lyka emlékkönyv

112. l. mellett

114. l. Csányi Károly

ciklke

helyzete. Bp. 1924., 24. l.

MAGYAR (?) FESTŐ 1480 körül
~~Kétoldalt festett szárnykép.~~
1. *Krisztus az Olajfák hegyén*
(Belső kép.)

Felsőszombatfalvi

(Fogaras vm)

templom és fal-

képei

XVIII. s.

l.

Korrespondenzblatt

1910. 51–55. l.

Supka Géza cikke

Arch. Ért. 28 k.

309. l

Petrik: M. Ipar-

muvészet. 1897.

57. l.

Pasteiner Orszt-Magyar Nemzet-

ohia irásban és Szépben VI. k

92. l

Felsőrombatfalvi

templom

(vom állapotban

keje repr.

Korrespondenzblatt

1910. 6–7. n.

Hasonlít a

demsúsi-hoz.

Felsőszombatfalvi
Oláh templom

Arch. Ért
1908. 309. l.
– 315.

Nemzeti Legitimista Néppárt
V., Bálvány-u. 5.
Telefon: 883-37, 883-68.

Kedves Barátom!

Többször és nyiltan szállítam
mely a mai veszedelmes külpolitik
vezetett. Nem sikerült. Ezért még a
pártjából.

Az ország sorsáért való mélys
kapcsolatom arra kötelez, hogy tová
érdekeit, a polgárság nyugalmát és a

Én tehát felveszem a harc
ki az országot a mai szörnyű helyze

kibontom a legitimi

„Istenért,

Felsőszombatfalvi

jör. ~~kath.~~ kel. templomrom

falképei.

(Fogaras megye)

Másolta Hurska József

l.

Gereczefalképek

495. h.

Felsőszombatfalvai

gör. kel. templom

Fogaras m.

l.

Ger MRE

43./XCVI.t.

3053

49. J. B. Reiter:

(Tötevékenységet Becsben 1834–1870 k

~~Egy~~ Munkásnő ~~kép~~

Az előtérben
vonva maga után,
széles karimájú szalm
szinű pántlikákkal
bevalói aranyból kés
piros a szélén csikokkal,
orisaszinű, fehér bélés
lila. Jobbra, az elkeri
tábla van „3"-mal,
A középtérben hárma
Közt a nő ül. A há
Az égbolt felhős. Je

Vászon, mér
Erny Mih.
Ara 30 frt
M. Képt. 2
Ny Sz. 17
VII: 49.

VII: 329.

uregirón

Feltl Márton

gráczi harangöntő

L.

Szendrey Szentiványi

478. l.

Kugler

Mükorön a XIX szárá

641. Leégett és kifosztott falvak.

a hidegellen és a kinek

va

előtérben egy lóháton ül
köpenyével. Mellette van felesége, ki
az út mentén sir köti le figyelmünket
egy térdelő fejé honvéd imádkozik összete
menyecske mögött, ennek férje áll, lába
szikshátrább még három honvéd tétszik.
pedig leégett falvakat veszünk észre. Jel

Vászon, méretei 61.5: 74.5
Az 1848/9-iki szabadságharc
Átvétetett az 1896: IV. 8-i

megkoszorúzon

Balról a siron túl és a

bontakozik

904:V.5.

641 C

Feltl Márton

gráci harangöntő 1753-ban öntötte a pécsi székesegyház második Mária-harangját 20 mázsa. és ugyanarak 1753-ban ugyanada a nepomuki szent János harangot 346 kg. Ez az utóbbi harang valamikor a pécsi belső vár 1819-ben lebontott kaputornyában függött.

Szőpécsszékesegyház 55. l.

26 H

Margit, Sándor

27 K

Báthory L., Ákos

28 SZ

Román, Elemér

MÓRICZ ZSIGMOND ÍRJA:

„Harminc év alatt nem fogyott ki az a tarisznya, amit a falu tömérdek gazdag benyomásával, élményével, mély és forró indulatával töltöttem meg." A magyar népélet kifogyhatatlan kincstárának tartalmát hozza napfényre gyönyörű képekben, szaktudósok írása kíséretében a

Feltel Márton

gráci harangontó
a sáskai rh. templom
harangja 1773-ból

Rómer Fl. jegyzék
1. r. 1861. 119. l.

ór eldurran és robbanása 3000—3500 *m*
terjed tova.
nságánál fogva célszerüen használható aknak egyidejüleg való elsütésére és sokszor
egyszerüsége miatt az elektromos gyujtás
ti.

ó zsinór csak 150 C^0-nál gyúlad meg s hagyobb hideg sem csorbítja. Ütés és dörmindaddig érzéketlen, míg burka meg nem
l a bele feltáródik. Némi nyujtást és rángar, de nagyobb megfeszítését kerülni kell,
jtó belének folytonossága megszakadjon.
dett durranó zsinórt nem lehet ugyan
, de 2 *g-os* kupakkal, ha teljes erővel exúgy feldurrantható, mint a száraz.
tó port vagy puskaport csak úgy durrantja
együtt hüvelyben kezeljük, mely megakaobbantó pornak a zsinór-, illetőleg kupakozta elszóródását.
ó zsinór kezelésére nézve megjegyezzük,
sára csak tiszta, éles, csorbátlan kést szabad
inden metszés után az elszórt gyujtótöltell fújni, s a kést mindannyiszor tisztára

ranó zsinórt már egybekötöttük a lőkupakbé elvágni nem szabad.
ujtó vezetéknek végét megfelelően óvni kell,
tótöltelék ki ne szóródjék. E célra a szelbekenjük faggyúval vagy pedig zsiradékkal,
amut hálózatáról lekapart viaszszal.
nó zsinórt víz alatt használjuk, a végét külön
ll tömíteni.
ó zsinórt akként kötjük egybe a lőkupakok
hosszanti irányára függőlegesen elvágva,
zszük, s a kupak szélét csiptetőszorítással

Feltl, Martinus

1755-ben öntötte Grazban a csabrendeki r.k. templom egyik harangját.

Römer Flóris hagy. XI. VI. 5.

1767. öntött harangja említve: MOB 518/1917. n. arta

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS
STATISZTIKAI HIVATALA

A székesfővárosi statisztikai hivatal legújabb kiadványát van szerencsém tiszteletpéldányként megküldeni.

Dr. Ilyefalvi I. Lajos

Székesfővárosi házinyomda 1929 — 4068

Feldl Martin

gráci harangöntő

Csabrendek rk. tpl. Zala m. 1755
Kotor rk. tpl. " " 1761
Szebény rk. tpl. Baranya m. 1763
Nagyhanizsa ferences tpl. 1767
Felsőmihályfalva Zala m. 1771
Sáska rk. tpl. " " 1773
Alsólendva 3 harang " 1776, 1758
Becsehely " " 1781
Keszthely, lélekhg " " 1782
Csáktornya ferences tpl. XVIII. 87
Stridóvár B. Jeromos Kápolna Zala m. XVIII.

Jul

~~Barabás Lajos, tanuló~~

~~IX. 107~~

Feltl Martinus

gráci harangöntő

1767 ben öntötte a nagy-
kanizsai ferencsek
templomának nagy ha-
rangját, 1731-ben a
fertályos harangot n. o.
Az 1720-ban öntött ha-
rang a XIX. sz. végén
megrepedt és harmoni-
vehetetlenné vált.
Mind a hármat fenti
öntötte.

Halis István: A fe-
rencrend kanizsai
Zárdája. Nagykanizsa,
1899. 46. l. 47. l.

A nagykanizsai szent János egyház (az
ugyanevezett felső templom) nagy harangját 1756-
ban, a fertályost 1761-ben szintén Feltl öntötte
és két harang öntén a XIX. sz. végén repedt meg

ö jegyzék

cási ügyekben az 1934. év
ban befizetett ½%-os járulék
losztandó összeg: 606·82 Pengő.

	%	összeg Pengő	Nyugtárás
	12%	72·82	Gentham István
-	12%	72·82	Dr. Mujáru Dyula
	24%	145·64	[illegible]
r	10%	60·68	[illegible]
k	20%	121·36	[illegible]
-	16%	97·10	Kanteg Kyné.

Feltl György

harangöntő

XVIII. sz

l.

Gozsdbarokk Pécs

14. l.

overn.

Pálffy János hagyom.
Budapest 17.
Kis szalon.

~~szetlenek~~ St. Párisban 1844 május 21-én.

IV: 139.

ülovaglása.

~~[illegible]~~ ábrázolt hölgy
brafordultan ~~és~~ lépésben menő keselábú
~~[illegible]~~. Leeresztett jobb kezében lo-
al pedig a kantárt fogja. Kontyba tü-
szeme barna. Öltözete: fehér keztyü,
álló fekete ruha. A háttérbeli mintá-
két, ~~[illegible]~~ lánczra akasztott kötőfék
l balra: „E. Grandjean 1883".
szott keretben.
~~7:43.8~~ cm.-- Száma a törzsleltárban 161
~~[illegible]~~ III: 8.— Becsértéke 1500 K.

9

143

358

29

15

Feltl Martin

Narangöntő

Genthon. Mország.
műemlékei.
132. l.

Felzel, Martinus

azonos ~~nem~~ Feltl ~~ez~~ el?

1779-ben Gráeban öntötte a felsősegesdi rk. templom egyik harangját.

MOB 492/1917

DOSKAR FERENC KÖNYVTÁRA

HELYSZÁM:

SZAK:

SZERZŐ NEVE:

FORDÍTÓ NEVE:

KÖNYV CIME:

KÖTÉS NEME: ALAK:

KIADÓ: ÉV:

LÁSZLÓ PÉLE PAPÍROTEK
TÖRVÉNYVÉDVE

~~Felstich, l. *Filstich*.~~

~~Felten (Velten, Valentin), l. *Bálint*.~~

Feltl Márton, grácsi harangöntő a XVIII. század második felében. Zalamegyei templomok számára több harangot öntött.

Gerecze Péter dr.: A műemlékek helyrajzi jegyzéke és irodalma. Budapest, 1906. 1022, 1025, 1029. h. stb.

Az ő műhelyében készült a pécsi székesegyház Nep. Szt János harangja 1753-ban.

Dunántúl. 1925. júl. 19. (Pécsi naptár.)

96

Feltl, Martin

harangöntö

1720 a nagykanizsai ferences templom

1731. a nagykanizsai ferences templom fertályos

1753. pécsi szekesegyház Nagy Szt János iskária hajat

1755. csabrendeki

1758 az alsolendvai

1761. kotori

1761. nagykanizsai Szt János egyház fertályos hg

1763. szebényi

1767. a nagykanizsai ferences tpl nagy.

1771. Felsőmihályfalvai

1773 säskai

1776 az alsólendvai

1781. keszthelyi tölek

1756 lázd [illegible] nagykanizsai Szt János egyház nagy

Mismerem, egyszersm
surház nevében
nek adok kifeje
érzekes kiadván
Maradtam teljes

Torda, 1916 IV.

Felszeghy Jolán

Szegedi képzőm. tan.

1907 márc:

Női fej, pastő.

Ø Felszeghy István

vitéz, épitész, már
mérnök
XI. Somogyi u. 23
Tel 456-813
Bptáob. 1942. jan.

Felszeghy Jolán

Női fej, ~~xxxx~~ paszt.

Szegedi Képzőmüv. Egyesület kiáll. 19o7. márc.

16 l.

Felszeghy Jolán

Erdélyi művészeti kiáll. Walter Gyula: Festők és szobrászok. Erdélyi Szemle, 1919. jun. 284 l.

Ø Felszeghy Iolán

képének reproduk-
ciói

Pásztortűz

1924. 246, 247.
266, 267. l.

Felszeghy Zoltán

l

Művészeti lelek

Kolozsvár 1942.

40. l.

MDK

Felszeghy Jolán, festő.

277. Női fej. Pastell

A Szegedi Képzőmův. Egy mükiáll.-Szeged, 1907-III.

Kat. 16-l.

Ő Felszeghy Stypán

Erzsébet

Képzőműv. Szabadisko-
la (1916-18) növen-
déke volt.

M.D.K.

Felszegi Sztipán Erzsébet iparmüvész

Az Iparmüvészeti-muzeum kiállitásán feltünést keltettek -irja a lap- a müvész teritői, varrott csipkéi és gyermekruhái. A hiradás megemliti ugyanitt Steiner Lujza Mária nevét.

"Halló mi,ujság?" c. rovat hiradása
Szinházi Elet. Bp. 1919. febr. 9-16. VIII. évf. 6. sz.430. lap.

Félszemű Lukács kőfaragó

Győri Szemle 1941. 185.

A győri ipar történetéről

Félszemű Lukács

kőfaragó

a XVI. sz. elején Győrben

a Káptalani fürdőházon

dolgozott.

Bedy Vince:

Adalékok a győri ipar

történetéhez.

Győri Szemle

1941. 185. l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Felszopor müemlékei

és irodalma

l.

Csatkai sopronom müeml.

III. 39. l.

A Magyarországi

PROHÁSZKA KÖRÖK

alakuló ülése 1935. október 2-án, (szerdán) délután 1/2 5 órakor a SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT díszter-mében. (Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. szám.)

Felelős kiadó: Kézai Béla. Stephaneum r. t. Budapest.

Felter Károly MDK

elektromérnök

nevéhez füződik a "Középeurópa legmodernebb kerámiai laboratoriumának" felállitása/1951/.

64.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár müvészete.

Pécs. 1959.

Felten (Velten, Valentin),
l. Bálint

L.

Szendrey - Szentivanéji

478-l.

Atulalás
Magyar

614. Ismeret

A XVII. szá

Zrinyi Péter, Nádasdy Fer

Balról a fehér mentés SERI haja, bajusza és szemöldöke fe sének azon két jelenetét szem ereszkedett szerzetes vigaszta bakó lemetszi). Középütt az a ki forgós prémkalpagot, pir prémes mentét visel (Alatta h láthatjuk, midőn már beköt és a hóhér emeli pallosát csa és jobbról a vigaszt nyujtó sz a hosszú hajú FRANGIPANI nye töse vörösbarna és mentéje vil net van megörökítve, midőn pásra készül és a midőn az, leg lett, a megholtnak fejét vágja irat ez: »*Actum Anno Dni 16*

Vászon, méretei 159 : 296 cm 200 K. — Az erdélyi múzeumeg az 1887 május 16-iki 17241 sz. le

Kifüggesztésére vonatkozó a *retlen festő a XVII. szból:* Zrinyi Frangepán Kristóf. — 1907 : III. *szból:* Zrinyi Péter, Frangepán F

Niegrin

Feltin János

kassai asztalos

XVIII. sz.

l.

Arch. Ert. 1917

200. l. 201. l.

202. l. 203. l.

Kemény L. – A kassai

Szt. Erzsébet – egyhiáz

restaurálása a

XVIII. naradban.

Feltin János aristalos.

A kassai aristalos ich akadékoskodása ellenére 1766. tagja lett a ichnek. (a város ~~[illegible]~~ utasítás nélkül)

A város kívánságára (remek gyanánt a kassai székesegyház számára padokat kellett kézi tenie, meg pedig az elsősorban levő padra Szt Erzsébet kejt, a leghátulsóra kassa városcímerét kellett faragni. Ezekért a padokert 12 rénes forintot, a közbensőkert 6 rénes forintot fizettek neki, a város a dvám hova a fal, a szögeket és a szekeg olajat

Brünnbol Származott Kassára: Asl 1766 nyert polgárjogot

1767. megengedtek neki

hogy egy legeint tarthat,
de magamnak nyere
mindaddig nem vállal-
hat munkát, mig a cét
~~áttat~~ kivánt remeket is
el nem kőszíti a szőkes-
egyház ~~nekai~~ nadjai 1768. kérnek
ter als ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
a 1769. ujabb munkákat
is végzett a kassai dóm
nyere
tervolt

antalon
munkákat

1 szabalyok tot

Feltl Ferenc

harangoutó

Herzog József
levettári
gyűjtése

M.D.K.

Feltl György, harangöntő

Készíti 1751-77 körött a pécsi szeresegyház harangjait.

Gosztonyi Gyula: A barokk Pécs. Pécs müemlékei. Bőv. klny. a Sorsunk 1942.II.4.sz.-ból. 14.old.

Felstich, l. Filstich.

L.

Szendrey - Szentiványi

478.1.

< Felsőtárkány-barát-
reti karthauzi
kolostor >

Csemegi József ifj. A

< > MMÉEKözl.

1939. 85, 86-l.
Lepekkel.

volt szerkesztője. Nagy Miklós, életének utolsó korszakában meghasonulva, az embereket meggyülölve vonult vissza a szerkesztői asztaltól. Teljes csöndben, senkivel sem érintkezve élt Kaplony-utcai lakásában, honnan hétszámra ki sem mozdult. Ha valamelyik irótársa felkereste, nagynehezen állt vele szóba és egyre azt hajtogatta, hogy ez a világ már nem neki való és aligha tudja megvárni azt a percet, amikor örökre behunyja szemét. Egyik tavaszi estén aztán nagy megdöbbenést keltve terjedt el a hire, hogy a hetvenéves Nagy Miklós agyonlőtte magát. Nyomban egész sereg ujságiró sietett a Kaplony-utcai házhoz, amelynek környékéről akkorára már összefutott a nép és sokan a régi irók közül könnyezve álltak az egykori nagy szerkesztő halottas ágyánál.

Érdekes különben, hogy akkortájt több, feltünést keltő öngyilkosság történt Budapesten és a vidéki városokban is. De senkisem beszélt arról, mint mostanában, hogy az életuntság járványát a rossz és lehetetlen gazdasági viszonyok okozzák.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Felsőtárkány – barátréti karthauzi kolostor romjai

Értekezések, beszámolók

1943. 1. füzet –

Felsőtárkányi

várkastély

l.

Pász Hevesvmvárán

74 - 78 l.

< Felsőtárkány - barát-
réti Karthauzi
(kolostor)

Csemegi József ifj.:

< > MMÉE Kösl
1939. 85. l.

Felsőszölnöki pleb.

templom

képe repr.

Kiss Biklkath Magy

833. l.

Felső-Szombatfalvi

gör. kel. kolostor templom

Háry Gyula rajza

Repr.

Orsz. VII. 89. l.

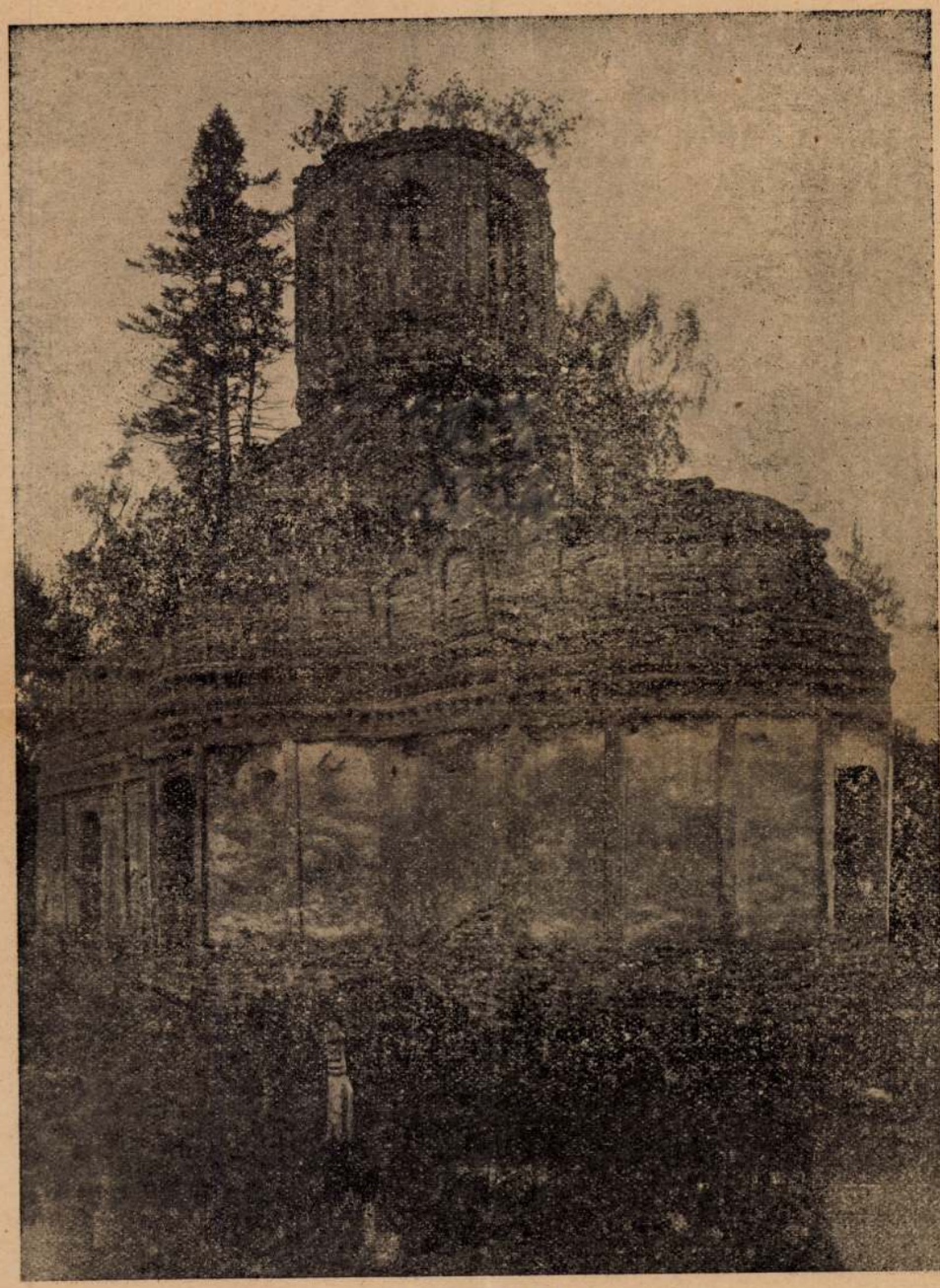

FELSŐSZOMBATFALVA
GÖR. KELETI KOLOSTORI TEMPLOM ROMJA.
XIII. SZÁZAD

Gerevich M. romankori arch.

Felsőszombatfalvai

gör. kel. kolostor —

templom.

Félvoronyi Kastély

Czerna Károly rajza

Repr.

Orm IV. 455. l.

Fleischer Gyula: Adatok a féltoronyi kastély és belső díszítésének történetéhez.

Kny. Szépmüvészeti Múzeum Évkönyvei.
4°, K, L, Budapest, 1929.

Féltoronyi kastély

Féltorongi Eastely

Vas. Lip. 1908. 848 l.

Keppel

Újévi üdvözlőlapok Kner Izidor könyvnyomdájából

Feltoronyi.

Kastély

Épült 1711.

Rados Jenő dr
Magyar Kastélyok
12. l.

Féltoronyi Kastély

Cród

Rados Jenő dr.

Magyar Kastélyok

U8. l.

III/2

Képzőmüv. Társulat
katalogusai
1913-tól végig

Lexikonok s nehány
más könyv

megiva

Feltl Sebestyén

gráci harangöntő

Kisszabadkai rk. tpl.

Zala m. 1783

U. ott ——— 1784

Iml

~~Barabás Ferenc, ismeretlen holga~~

~~X. 139~~

Féltoronyi kastély

képe repr.

Péter II. 30 l.

Kövecs 31 l.

A KÜLFÖLDI MAGYAR INTÉZETEK MŰKÖDÉSE ÉS A MAGAS MŰVELTSÉG CÉLJÁT SZOLGÁLÓ ÖSZTÖNDÍJAK AZ 1933—34. TANÉVBEN

AZ 1927. ÉVI XIII. T. C. 7. §-A ALAPJÁN ELŐTERJESZTI
A MAGYAR KIRÁLYI VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER

ÖSSZEÁLLÍTOTTA
AZ ORSZÁGOS
ÖSZTÖNDÍJTANÁCS

MDK

Feltmájer Mihály rézmetszô-ötvös

Példametszetének (1758) levonata az Iparművészeti Múzeumban.

-ó-: Régi magyar ötvös-rézmetszők.

Magyar Iparművészet, 1903. 221-224.l.Képpel.

Feltmájer Mihály

ötvös mintarajza. 1759-ből: fekete-fehér reprodukció. (228 sz.)

B. Nagy Margit: Reneszánsz és barokk Erdélyben, Bukarest, 1970

2421.

megjön

Feltmajer Mihály

Kolozsvári ötvös

1765

l.

Zoltötvdebr 49. l.

Feltmajer Mihály

ötvös és rézmetsző

L.

Szendrey - Szentiványi

478. l.

Feltmajer Mihály ötvös és rézmetsző. Az ötvösséget Gyulai Márton kolozsvári mesternél tanulta. Stighanem 1758. szakadult fel s utóbb Kolozsvári mester lett. Gyergyai Mihály kolozsvári ötvös hagyatékából tokt rajza és példametszvénye került az Erdélyi Nemzeti Muzeumba és egy példametszvénye az Iparmüvészeti Muzeumba

642. *Hazatérő honvéd*

Közűlök egy, a ki bal
égett falutól jobbra kany
alatt fiatal nejét átkarolta
kötér yét fogó leány jobb k
pedig daczosan megfeszíti
honvédnek szürke lova iszi
térből a bajtársak közele

Vászon, méretei 60·6 : 74
60 K. — Vétetett a gr. K
A megszerzésére vonatkozó a
lelt. sznál. — Átvétetett 1895 é
jegyzék 95. — Az átvételt t
8-iki 14895 sz. leirat (159–96

Feltmájer Mihály

otvos lefő

1758-59. Kolozsvár

~~Ro~~ Metszetei Eötvös uchány

az Erdélyi Nemzeti Muzeumban

K △

Kelemen L. Régi otvös

rajzemlékek Kolozsvár.

Kolozsvári Hirlap.

1916. jan. 4.

alá. Minthogy a rendezés
Úr életrajza még hiányzik,
zt a mellékelt kérdő-ív és
lexikon teljessége érde-
atni szíveskedjék.
y az életrajz néhány napon
előre is hálás köszöne-

Kiváló tisztelettel

AR KÉPZŐMŰVÉSZEK LEXIKONA
SZERKESZTŐSÉGE.

előfizetési kötelezettséggel nem jár.

Feltmájer Mihály

ötvös

1765-ben Kolozsvárt élt.
Mestere Gyulai Márton volt

K Δ

MAGYAR KÉPZŐMŰ

HÁROM, EGYENKÉNT NEGYVEN ÍVES KÖTETBEN
SZOBRÁSZOK, FESTŐK, GRAFIKUSOK, ÖTVÖSÖK S

TIZENÖTEZER MAGYARORS

MEGJELENIK A NAGYMÉLTÓSÁGÚ VALLÁS- ÉS K

SZERKESZTIK: SZENDREI JÁNOS DR., MINISZTERI TANÁCSOS, A M. TUDOMÁNY
ÉS SZENTIVÁNYI GYULA, LAPSZERKESZTŐ (LAKI

MÉLYEN TISZTELT

Még az idén okvetle
MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZEK

Feltmájer Mihály

kolozsvári ötvös

XVIII. sz.

Gyulai Márton kolozs-
vári mesternél tanult.
1758-59 ből való példa-
metszési
Kelpéld. az Erdélyi
Nemzeti
Muzeum-
ban.

U 2173

	DIE VAN EYCK-PETRUS C kunstvollen Bildertaf
- " -	ROGIER VAN DER WEYDEN Mit 79 ganzseitigen,k
GAUGUIN,Paul	VORHER UND NACHHER. M [illegible]ungen Gauguins. Or'g
GIOTTO	Mit 11 Abbildungen.Te Quartformat
GOYA	Mit 144 Abbildungen.T Lexikonformat.Gebunde
HABICHT	MARIA. Marias Bildnis tigen,teils farbigen format.Gebunden
	++++++++++++++++++
	HANDZEICHNUNGEN DE Mit einer Einleitung lage von 330 Numerier in den Farben der Ori Halbpergament Mappe.
	++++++++++++++++++
HIRTH,Georg	DAS DEUTSCHE ZIMMER v Anregung zu häusliche mit 536 Abb.u.20 Tafe
HOERNES-MENGHIN.	URGESCHICHTE DER BI Anfängen bis um 500 v
LEONARDO-ZEICHNUNGEN.	Mit 90 teils u von A.E.Popp.Quartfor
MAINZER	SIZILIANA. Aus griech bildern.1930 Leinen
MANET	Mit 24 Kunstdrucktafe
MATISSE	Mit 33 ganzseitigen B Schacht.Quartformat.L
MAYER,August	MITTELALTERLICHE PLAS tafeln.Quartformat.Le

Feltmajer Mihály, ötvös és rézmetsző. Az ötvösséget a XVIII. század közepén Pesten (?) tanulta s ugyanitt alighanem 1758-ban szabadult fel. Egy példametszvénye az Iparművészeti Múzeum tulajdona Budapesten.

Magyar Iparművészet. 1903. 222. l. (Régi magyar ötvös-rézmetszők.)

120

Feltmajer Mihaly

Ötv.

U. 2173

~~Acs Lipót, tanár~~ VII. 159

Feltorjai templomtorony

kepe repr

Malmagyarépítő II

53. l.

Castania Cenata
J'apaŭ gesztenje

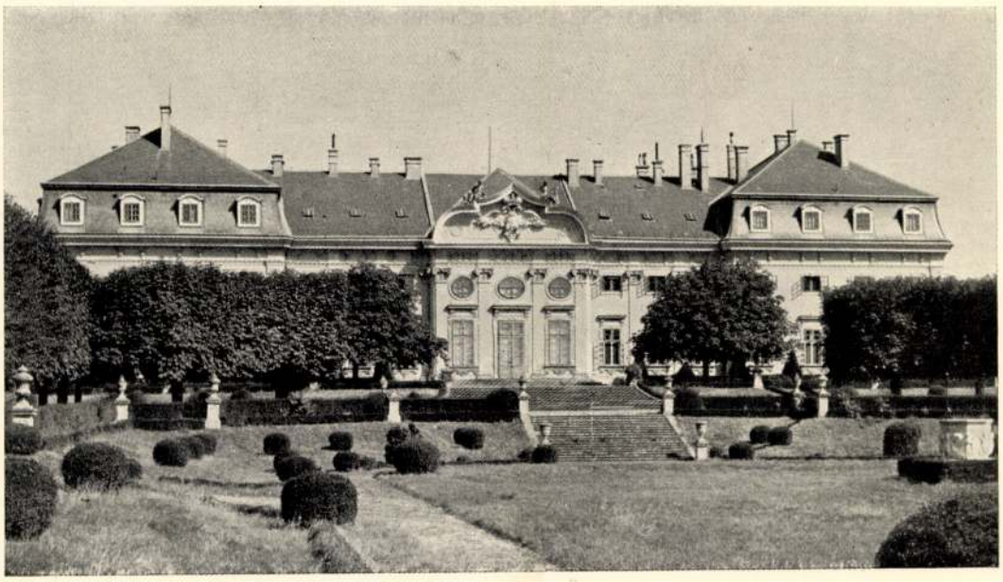

45. — FÉLTORONY ✞: A kastély főhomlokzata
Hauptfasade des Schlosses — Façade principale du château
Main façade of the castle (1711.)

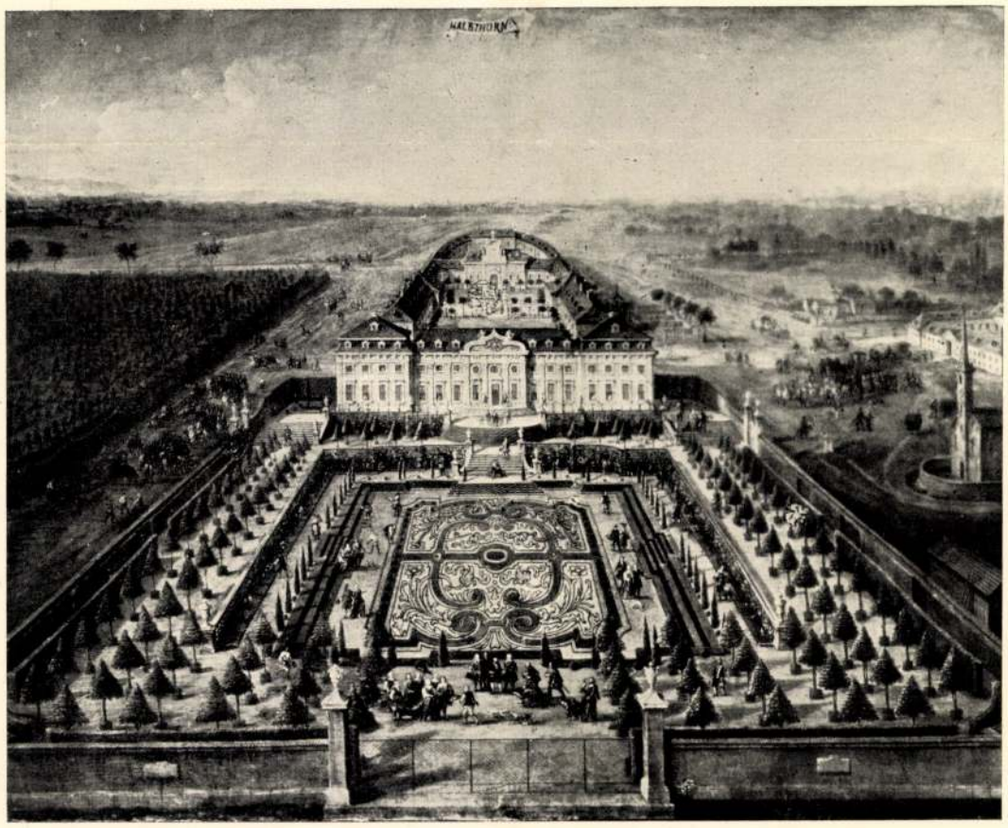

46. — FÉLTORONY ✞: Az eckartsaui kastélyban levő festmény nyomán
Nach einem Bild aus dem Schlosse Eckartsau — D'après un tableau du château Eckartsau
After a picture in the castle d'Eckartsau

Rados Jenő dr.
Magyar Kastélyok

47. — FÉLTORONY ✞: A kastély udvari oldala
Das Schloss vom Hofe gesehen — Le château vu de la cour
The castle seen from the courtyard

48. — FÉLTORONY ✞: Az udvar egyik kapuja
Ein Tor des Hofes — Un portail de la cour — Gateway of the courtyard

49. — FÉLTORONY ✞: Részlet az udvari homlokzatból
Detail der Hoffasade — Détail de la façade de la cour — Detail of the courtyard

50. — FÉLTORONY ✞: Részlet az előcsarnokból
Detail aus der Vorhalle — Détail du vestibule — Detail of the vestibule

Feltoronyi

Kastély

FELVÉGI ANDREA

LAKÓTELEP
Budapesti Műszaki Egyetem „R" Klub

Tizenkét fiatal fotoriporter fényképkiállításon számolt be a lakótelepeken szerzett tapasztalatairól. Úgy gondolták, nekik is van érvényes mondanivalójuk e témában. Kiállításuk eleven, sokszínű és kissé kócos, ahogy az életkorukhoz illik. Figyelmük a részletekre irányult; többségükben jó érzékkel mutatják fel a lakótelepi élet jellemzőit.

A kiállításon jöttem rá, mennyire illik a házgyári kapukra, ablakokra a „nyílászáró szerkezet" kifejezés (Pólya Zoltán: *Kapuk és ablakok*). Meglepő látvány: milyen szomorú a szögletes betonóriások közé települt törpe Vidám Park (Felvégi Andrea: *Vidám Park*). Csupán a gyerekek

tudnak örülni a modern grundnak; a rendezetlen, feltúrt, szemetes környezetnek (Bánkuti András: *Békásmegyer, Békásmegyer...*). A lakótelepek „szelíd motorosai" nagyobbacska fiúk, és valóban szelídek, csak a játékszerük kissé vad — és drága (Horváth Dávid: *„Easy Rider"*). Találtam elnéző véleményt: a képen szinte meseszerűvé szelídülnek a tízemeletes épületek a gyermekarcok körében (Habik Csaba képei). Nem hiányzott a látványon túllépő, gondolatilag megalapozott kritika sem, amely az otthonosságot nélkülöző lépcsőház és benne az árnyként mozgó emberek ellentétének felmutatásával tiltakozott (Horváth Péter: *Tömő utca 25*). A kiállítás csattanójaként a lakótelepi életforma szó szoros értelemben vett modelljét láthattam; a képsoron két próbababa persziflálja a jellegzetes élethelyzeteket (Batha László—Kiss Árpád: *Lakógép*). *(Képünkön Felvégi Andrea felvétele)*

Gera Mihály

kulcsszám, megnevezés:

havi törv. munkaidőnek me

3. A dijazás számitásánál alapulvett mu

4. A jogviszony tartama:

5. A feladat irányitója:

6. A szerződéshez szükséges előzetes e

A kifizetésre kerülő dijból progresszív j
levonásra.

Budapest, 197.....

.....
megbizott

Féltoronyi kastély

l.

Rajzzal

118, 119. l.

közzel

Féltoronyi kastély
(Burgenland,
Halbthurn)

l.

Thirfelsödmántúl

95. l.

MDK

Felvey Gyula

Cseh M. :Fiatal grafikusok a kiállitáson. SzM.1955. lol 1.

Károlyi-palotában rendezett képzőművészeti kiáll.
1927 febr. 1.

FELVIDÉKI András

Magyarország-térképe c. művével illusztrálva a 2000 1993.3.sz.

Programjában szerepelnek: b
improvizációs játékok, szók
koncentrációs gyakorlatok - mi
tartalmas játék lehetőségét
személyiségjegyek kifejlesztés
felnőttkorban is hasznát ve
felelősségtudat, magabiztos fellé

A meghallgatás időpontja: március
Tárgya: két szabadon választott v

A jelentkezési lapokat Szeifne
színjátszókör vezetőjénél lehet
délután.

B u d a p e s t, 1993. március 10

FELVIDÈKI Andrâ

M. Vemet
1992 ápr. 10

Felvidéki András rajza

Inkább nyugalomkeresés. Ovatosság a fogalmazásb
ban, öröm a gyengédebb színekben. Mindenekfölöt
az előző nemzedék túlfűtött temperamentuma eller
helyütt villan fel *Derain* hatása, sőt *Chagallé* is. Kevé
a városkép. Képviselői vannak az olasz novecentóna
ket látunk éppúgy, mint ahogy szelíd impresszionist
Egészben véve inkább egy különböző hagyományo
egyenletes festőműveltségről kapunk áttekintést, se
Jól esik mégis bolyonganunk a képek közt, hinnün
lanságában.

François *Gachot*-nak, a kiállítás lelkes rendezőjé
nagyon kitűnő szempontokat nyújt a kiállítás látoga
zolása mellett mindenki könnyen tájékozódhatik a
s amennyire a kiállított anyagból meg tudjuk állap
helytállóak.

FELVIDÉKI András

új rajzait ld. 2000. 1992.5.sz.

II. évfolyam, 78. szám Új MAGYAR

Az alcsúti kastély o

Ki adott parancsot

Minap kaptuk a hírt, hogy a Habsburg-család magyar, vagy más néven Palatinus-ága a háború végjátszmájában menekülni kényszerült, s időközben külföldön elhalt szeretteinek hazahozatalára készül. A hír hallatán jártunk a családi birtokon, Alcsúton, hogy megkíséreljük a híres kastély pusztulásának rejtélyét is megfejteni.

ták. S benne azóta a magyarországi történeti kerteket bemutató kiállítás látható. A kastélyból csupán a kerti bejárat porticusa maradt, felette József nádor címerével. Az épületegyüttes a második világháború alatt elpusztult.

Boross József, noha életkorától fogva nem lehetett tanúja a fél évszázad előtti eseményeknek, sokéves itteni működése és tapaszta-

A sugárzó szépségű és kedves közvetlensége révén köszeretetnek örvendő főhercegné *III. Frigyes* szász király leányaként került Magyarországra, és férje, valamint új hazája iránti szeretetből nemcsak ő maga tanult meg hibátlanul magyarul, de gyermekeit is hazafias magyar szellemben neveltette. E helyütt szükségesnek tartjuk azt is megjegyezni, hogy a magyar

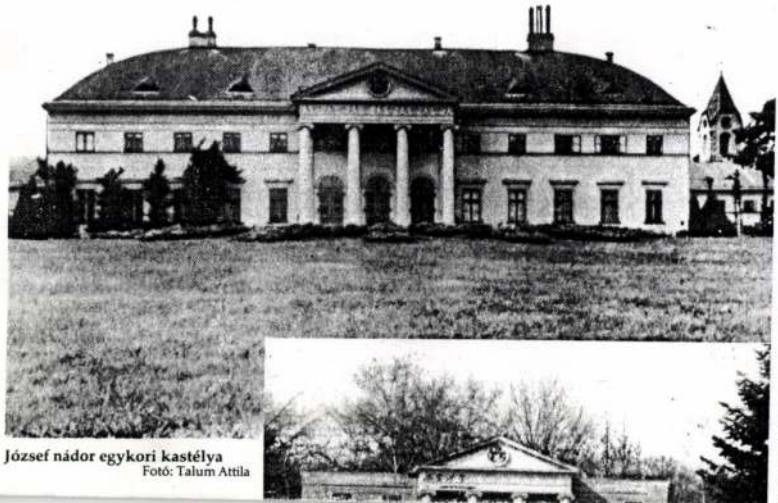

József nádor egykori kastélya
Fotó: Talum Attila

Felvidéki András → (Almány)

FELVIDÉKI András

Franz János

Új - manierizmus?

[Felvidéki András, Helényi Tibor]

Balatonlelle, Kés i vörös Rapalva, 1984

Élet és Irodalom, 1984. aug. 10. (32.) 13.

Helényi Tibor →

ooo

part
endı
forn
vissz
sem
mér
ciók
nyei
cia

Kósza Sípos László: Ház gömbakáccal, 1988, tus toll, 32×24 cm

Szentendre szakrális és világi épületei, dombjai és Dunapartja, a városon átmenő patak és más részletek a különböző napszakokban és évszakokban meditáció és beleérzés tárgyai már a huszas évektől sok festő számára – Kósza Sipos azok közé tartozik, akiknek

Felvidéki András

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 387-748, 340-726

Gyalui Mária

ÉLET ÉS IRODALOM

1980 DEC 6

1021

Felvidéki András: Relief

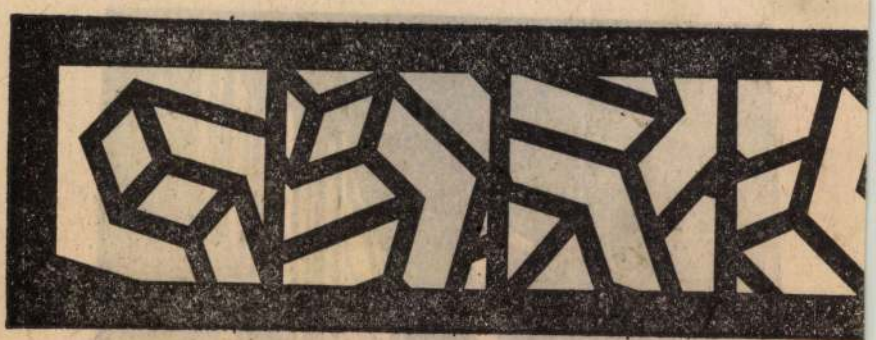

F. Farkas Tamás: Metszések

VADAS JÓZSEF:

Fotóárnyékban

A fénykép, olvashatjuk a századforduló művészetéről szóló összefoglalásokban, műfajok sorát sorvasztotta el vagy késztette szerepének újragondolására. Újabban azonban mind több jel mutat arra, hogy visszaadja a kölcsönt, amit kapott a képzőművészettől. Új stílusokat, módszereket, megoldásokat sarjaszt.

A *Helikon Galériában* kiállító *Sáros András Miklós* műveit a személyiigazolvány-kép ihlette. És ami ettől ma már elválaszthatatlan: a személyi szám. Ezekből a mindennapos tényekből indult ki a fiatal grafikus. Ha mindenkinek van személyi képe és száma, akkor minden képhez és számhoz tartozik valamilyen személy, csak meg kell keresni a vonásait — ez Sáros András Miklós okfejtése, amelyet huszonnyolc rézkarc, szabályos nyomaton megörökített, portré illusztrál.

Ezeknek a míves gonddal megmunkált lapoknak legfőbb érdekessége nem a technikai bravúrban rejlik. Sáros András Miklós gyönyörűen dolgozik, remekül rajzol, ábrázolásai pontosak és nagyvonalúak; ez az első megfigyelése a látogatónak. De van ennél feltűnőbb és fontosabb dolog is. A művész látványosan cáfol is. A művész történeti közhelyet, amely a fotográfia uralmának kiteljesedését jövendöli az elkövetkező évezredekre.

Nemcsak azt veszi észre gonosz elegánciával, hogy a személyi szám és fénykép korunk emberének stigmája, hanem éles elmével azt is tudatja velünk: az igazolványképet gyártó durva mechanizmus mélyebbre lát benne, így örökíthetők meg korunk példaképei, vagányai és epizodistái. A kerek arcú nagy ember, aki népszerű is egyszersmind; a vékony nyakon ülő kíváncsiság, amely mögött gyermetegen kis lélek lakik; a kócos frizurájú és mély tekintetű férfiú, aki alkotónak tudja magát.

Egy ellenvetésem van csupán. Azt gondolom: munkánk többet árul el rólunk, mint a fizimiskánk. Mindenekelőtt a cselekedeteinkben mutatkozik meg a személyiségünk. Akár egy olyan apró figyelmességben, hogy kinek milyen képeslapot küldünk.

Erre a lehetőségre a *Képeslap* című kiállítás figyelmeztet, a *Józsefvárosi Kiállítóteremben.* Nem számoltam meg, de legalább száz kártya látható itt, száz — többségében — elsőrendű grafika. A külföldiek külországi üzletekből valók, vagy postán érkeztek. A belföldiek egytől egyig erre a kiállításra készültek. (Meg is vásárolhatók.) Bosszankodást okozva: külföldön tudunk szép képeslapot vásárolni, Magyarországon csak kivételes alkalommal, amilyen ez a mostani rendezvény.

Igaz ez? Okunk van bűntudatra? Az mindenesetre felvethető, hogy a Művészeti Alap lapjai között bőven találunk gyöngét. Az pedig tény, hogy bár a művészet klasszikus nagyságainak műveit már reprodukáljuk, élő művésznek egyelőre nem juttatunk ekkora megtiszteltetést. *Helényi Tibor, Kemény György, Schmal Károly, Kévés György, Lantos Ferenc* munkáit hiába keressük az üzletekben.

A kiállításnak mégsem az a fő tanulsága, hogy megmutatja: Nyugat-Németországban vagy a

Felvidéki András

MK SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748, 340-726

grafikusművész

ÉLET ÉS IRODALOM

1980 NOV 2 9!

1021

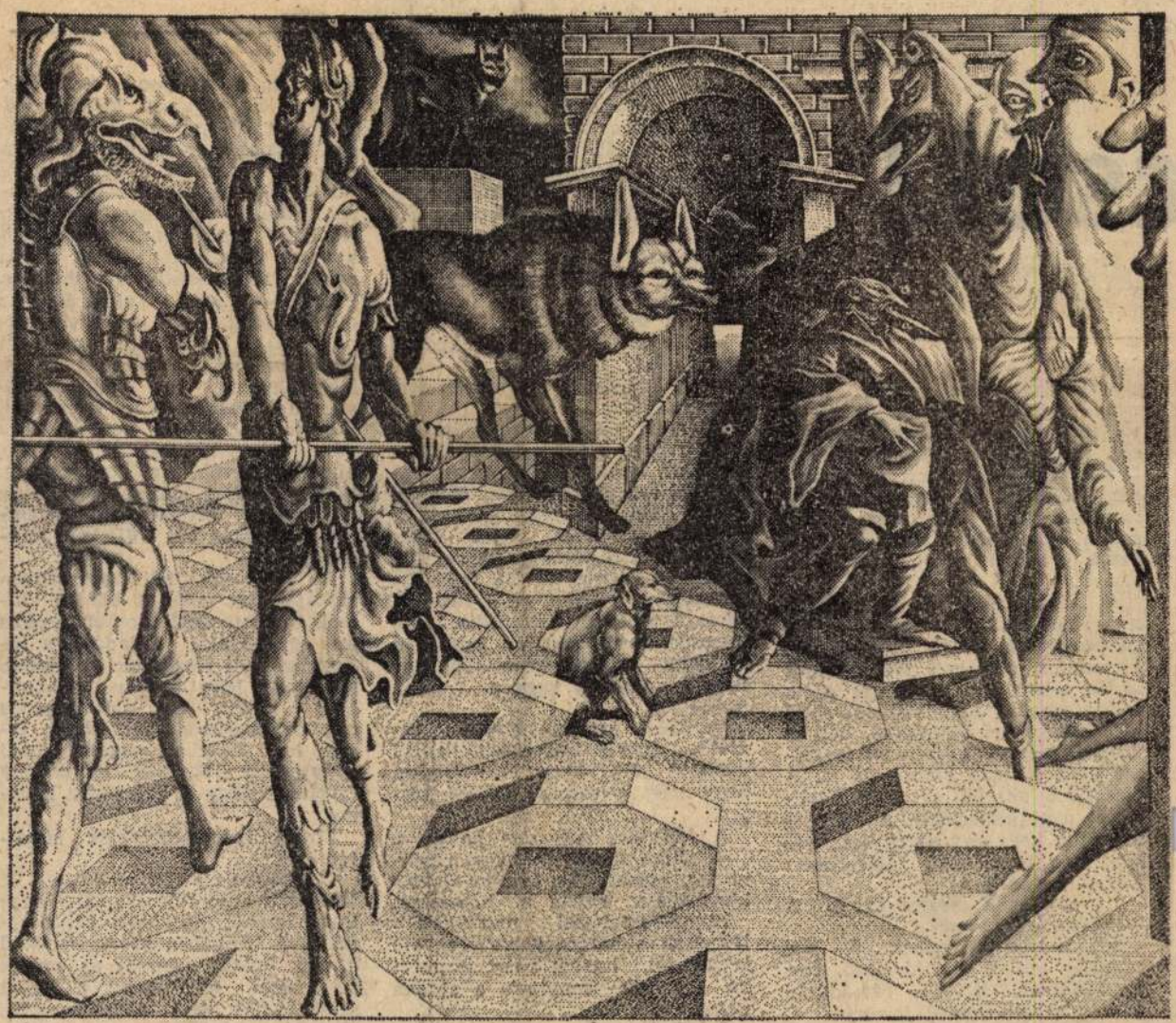

Felvidéki András rajza

csét!

ban vegyék észre a hibát. Bizonyára feltűnt, hogy az év elejétől más hangon beszél a vezetőség. Szigorúbbak leszünk, munkatársak! Negyedév alatt nyolc embert küldtünk el fegyelmivel, kimaradás miatt. De még mindig sok a kimaradás. Kapjanak végre észbe, akiket érint, mert késő l..sz...

A „kimaradás" az igazolatlan nap elnevezése. A falézban kifüggesztették az előző hónapokban kimaradók névsorát. Két géppel sűrűn teleírt lap. Az előtér egyik falát fegyelmi büntetésekről szóló közleményekkel tapétázták. Sok az írásbeli megrovás, de akad fegyelmi úton történő elbocsátás is. A visszatérő ok, fél év alatt tíz-tizenöt napi kimaradás. A szigorodás jele, hogy egy segédvájár három nap igazolatlan hiányzásért kapott fegyelmit.

Az értekezlet pénzbe kerül. A beszédek kétpercesek.

Kitüntetéseket adnak át. Két munkás lett Kiváló dolgozó. Négyen kaptak Kiváló Társadalmi Munkáért elnevezésű jelvényt.

— Kedves munkatársak, most pedig válasszuk meg kézfeltartással a népi ülnököket. Javaslom...

Bágyadtan lendülnek a karok.

— Kérem, szóljanak hozzá! Ki-

Cs. Gézával futok össze az udvaron. Robusztus termetű férfi, fronti csillés, és goromba tréfák kiagyalója. Mióta megállapítottuk, hogy én is jártam egykor a győri Jereván bárban, ahol fizetésnapok után ő rendszeres törzsvendég, szívébe zárt. Kobakomra csap egy hatalmasat:

— Na, kicsi? Felébredtél? Volt valami az éjjel?

— Mi lett volna?

— Az asszonnyal! Volt kedved a sitt után?

— A bányászok gyermekeit sem a gólya hozza!

Elterjedt tévhit, hogy a bányászok nagyon sokat isznak. Tévhit; nem isznak többet, mint mások. Elenyésző kisebbség, amelyik a sitt után sörrel öblíti le a szénport, a közeli Fehér Ökör kocsmában. S mindig ugyanazok veszik az irányt az ivó felé. Fizetésnapon többen, de a részegeseket a többiek kiközösítik. Aki fröccspohárral veri az asztalt, s kérkedik bányászmivoltával, az lenn a vágatban vagy a fronton picike fiú.

Cs. Géza azonban kivétel. Legutóbb, fizetés után két nappal bukkant fel, kissé támolyogva, hogy még egynapnyi üdülőt kérjen.

A főaknász meg sem hallgatta.

— Nincs üdülő, és maga repülni fog innen! Ez lesz az ötödik kimaradása ebben a hónapban.

Figyelmeztetéssel maradhatott. Nemcsak a három gyerekére való tekintettel, hanem azért is, mert ha dolgozik, megfogja a munka végét.

Felvétel után, a háromnapos baleseti oktatást követően, újabb három napon át a bányát jártam egy légaknásszal. Izomlázig gyalogoltam a végtelen vágatokban, a Voko-t. Megint nem szív rendesen, szalagig ér a víz. Abba a zsompba nyomtunk a vágatból.

Kívülálló keveset ért mindezekből. Hátul — az négy kilométer. Ha hátul van az ember, már nem a város alatt jár. Fölötte erdők, mezők. Háromszázötven méterre. Pillér — a közeli aknarész. Az ott dolgozók fölött emberek laknak. Ha a kitermelés után nem tömik be homokkal a szén helyét, megroggyannak az épületek, lesüpped a felszín. Volt ilyen eset. Elővájó csapatokról nevezik el a vágatokat. Worthington, Voko, búvárszivattyúk. Az akna nedves, hű, de nedves, néhol — ha nem vigyázok — befolyik a csizmámba a mocskos víz. Víz, víz mindenütt.

A lakatosok teli szerszámostáskája húsz kiló. A böhöm kulcsok mellett legfontosabb eszköz az egy-kétkilós kalapács, a hidegvágó és a fészítővas. A legtöbb iparosnak lenn is van lelakatolható ládája. De akit naponta máshová osztanak be, jobban teszi, ha mindig magával cipeli szerszámait. Egy-egy munkahely távolsága négy-öt kilométer is lehet.

Utolsó iparostennivalók leszállás előtt:

1. Vizeskulacs megtöltése. 2. Vízivás a csap fölé lánccal akasztott bögréből. Mindenki azt használja. A bányában savas, mérgező a víz, örökké szomjas az ember. 3. Tízórai elhelyezése a kabát aljába varrt belső bányászzsebbe. Ha nincs zseb, a nylonzacskóra kell ráhurkolni a csutora hevederét. Így vállon vihető. 4. Zsebek ellenőrzése, gyufa, cigaretta benne ne maradjon! 5. Megvan a men-

Felvidéki András

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 387-748, 340-726

Grafi Mmárán

ÉLET ÉS IRODALOM

1980 NOV 22

/1021

Felvidéki András rajza

1980 NOVEMBER

ra kellett ébrednem, hogy voltaképpen törhetetlen optimista vagyok. Filmek, dokumentumok, újsághírek naponta azt szeretnék bebizonyítani, hogy világunk *titkos*, sorsunk a *bizalmas ügyek* szférájában dől el. Ennek ellenére sem leszek *fatalista*. Még mindig a *nyilvánosságért* harcolok, mert egyedül a titok nélküli világ lehet méltó az emberhez.

NOVEMBER 14., PÉNTEK

*Willy Brandt*ot választották újra a Szocialista Internacionálé elnökéül. A választás akkor is megnyugtató, ha tudjuk, hogy e nagyon laza kötöttségű és eszmeileg fölöttébb heterogén szervezetnek már régésrégen alig van köze eredeti elnevezéséhez. Maga Brandt mondotta 1975-ben. „A szociáldemokraták ma sok mindent másképp látnak, mint a szocialisták az elmúlt században. Ma, legalábbis szerintem, pártjainknak az a véleménye — és nemcsak ma van ez így, hanem az elmúlt évtizedekben alakult ki —, hogy a magántulajdon már nem játssza azt a központi szerepet, amit úgynevezett »klaszszikusaink« leírtak. Pártjainkon belül az elmúlt években azt mondtuk, hogy a piaci erőket fejleszteni akarjuk ott, ahol értelmesen kibontakozhatnak az ember javára, akinek érdekében a gazdasági tevékenység folyik. Nyilvánosan, a közösség érdekében csak ott akartunk tervező szándékkal beavatkozni, ahol ez szükségesnek mutatkozott, alapvető elvi programunk-

a marxisták bírálnak a mai nyugat-európai szociáldemokrácia elveiben és mi az, ami mint félreérthetetlen az együttműködés szükségessége. Mert ki tagadhatná, hogy akár Brandt idézett szavai, akár a Szocialista Internacionálé más megnyilvánulásai mennyi *realizmust* tartalmaznak. Igen, régóta nem akarják megváltoztatni a világot, de megérteni nagyon is óhajtják. Érthető tehát azoknak az indulata, akik rágalmakkal és erőszakkal védelmezik az ő realizmusukkal szemben — a maguk fanatizmusát. Olykor: báránybőrbe bújtatott fanatizmusukat. Hiszen Brandték a világ megértéséért folytatott erőfeszítésükben a tények tekintélyét védik — a tekintélyuralmi szisztémákkal szemben, lett légyenek azok földi vagy földöntúli kizárólagosságra törő tekintélyek. Manapság ez a küzdelem nem olyan primitív eszközökkel folyik, amiként a századfordulón, például, amikor egy tekintélyes lexikonban ezt olvashattuk: „Hazánkba is átszivárgott a szocializmus azon iránya, mely a német szociáldemokrata párt álláspontjának megfelel; nagyobb jelentőségre nem vergődött, ami fejletlen ipari viszonyaink és a magyar munkás hazafi érzülete mellett csak természetes..." A harc lényege azonban mindig — ugyanúgy, mint e lexikoncikkben — a racionalizmus és az irracionalista világnézetek, politikai gyakorlatok ütközése. És történt bármi a szociáldemokrácia elméletében — a marxistáknak értékelniök kell e racionalizmust, a tények tekintélyét.

lengyel—német kapcsolatokban dominálóak. Ráadásul Krakkó volt érseke minden lehetséges alkalommal kimondja a maga külön, lengyel elkötelezettségét a római katolikus egyház nemzetekfölöttiségében. Ma sem feledkezett meg erről, hiszen a szövetségi elnök hivatalos fogadásán az egyház általános feladatai mellett a lengyel—német viszonyról ugyancsak szólott. Egyebek között azt fejtegette, hogy két nemzet, két nép viszonyát nem lehet a sérelmek kölcsönös fölhánytorgatására alapozni. Én ugyan semmi esetre sem tennék egyenlőségjelet a második világháború alatt elkövetett német gaztettek és a háború utáni, a német lakosságot sújtó kitelepítés közé, még akkor sem, ha ez utóbbi szintén rettenetes és egyéni igazságtalanságokat is magával hordozó volt. De a kezdeményező, Hitler és a megszédített nép ördögi szerepéről sem lehet hallgatni. Erről azonban nem érdemes vitatkozni, mert én sohasem gondoltam azt, hogy a kővel dobálódzóknak kenyérrel kell válaszolni, viszont a pápa nem hirdethet más igét. A sérelmek minduntalan felemlegetése azonban valóban nem szabad felejteni, a múltat be kell vallani, de a sérelmeket *ezután* szükséges eltemetni. A sérelem makacs emlékezetben tartása ugyanis állandó gyanakvást szül.

NOVEMBER 16., VASÁRNAP

Berdicsev városában élt egyszer egy híres *cadik*. Böjt idején felemelkedett az égbe, s éppen azért, hogy pörbe szálljon az istennel a gonosztevő Meisel érdekében.

pokol. Miért csodálkozik hát az isten, ha az emberek úgy élnek a pokolban, mintha pokolban lennének? A cadik a paradicsomba menti a halott Meiselt, s már-már az egész emberiséget is, oly sikeresen érvel a megváltó mielőbbi eljövetele mellett. Az isten hajlana szavaira, s ekkor a berdicsevi cadik hirtelen abbahagyja a meggyőzését, mert észreveszi, hogy az öreg Hersch, aki egy álló napja nem evett és nem ivott, elájul a zsinagógában, s ha ő még sokáig húzza az időt az égben, feltétlenül meghal. Ehhez pedig hincsen joga. „Hol vagyon az megírva, hogy jogom lenne az emberi nem boldogságáért az öreg Hersch életével fizetni?" — ekként szól és visszatér a földre, hogy megmentse az öreg Herschet. A történet *Ilja Ehrenburg* egyik legjobb művéből, a *Lasik Roitschwantz mozgalmas életéből* való. (A regény régen nem jelent meg, a szerzője azt gondolta, hogy a második világháború után e regény sérthetné az ártatlan áldozatok millióinak emlékét. Roppantul tisztelve Ehrenburgot, azt kell mondanom, hogy minden bizonnyal tévedett e regénye ilyesfajta utóhatásának felmérésében.) A berdicsevi cadik gondolata azonban a mai magyar irodalomban él tovább. *Sütő András*nál, az *Egy lócsiszár virág-*

Felvidéki András

MAHIR
MAGYAR HIRDETŐ
SAJTÓFIGYELŐ
LEVÉLREKLÁM
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

Grafikusművész

MAGYAR NEMZET

1984 OKT 27

1024

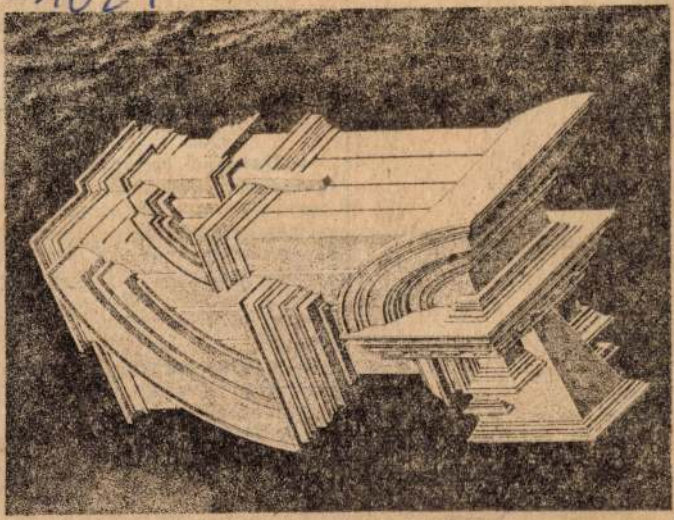

Felvidéki András: Repülő test

ner 772 centimeter
mérséklete 12,4 fo

Az európai szombatra várhat leti csúcsérték:

Athén	
Belgrád	
Berlin	
Bécs	
Budapest	
Bukarest	
Kijev	
Leningrád	6
London	16
Madrid	21
Moszkva	13
München	17
Párizs	16
Prága	17
Róma	23
Szófia	21
Varsó	16

el, ezekbe összesen kétezer állomást köthetnek be. Egyidejűleg a hatvani telefonszámok négyjegyűről ötjegyűre változtak.

— Gyermekorvosi rendelőintézetet avattak pénteken Leninvárosban.

— A Magyar Nemzet Kedvesinálók Köre, a hazánk tájait bemutató rendezvényét október 29-én, hétfőn fél 6 és 8 óra között tartja a népfront és a Budapest Tourist közreműködésével. A program: Tanácsadás belföldi üdülési, utazási kérdésekben; ismertető előadás vetítéssel a hazai tá-

Felvidéki András,
grafikusművész

MTI SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR TÁVIRATI IRODA
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

SZOCIALISTA MŰVÉSZETÉRT

1984 OKT

1021

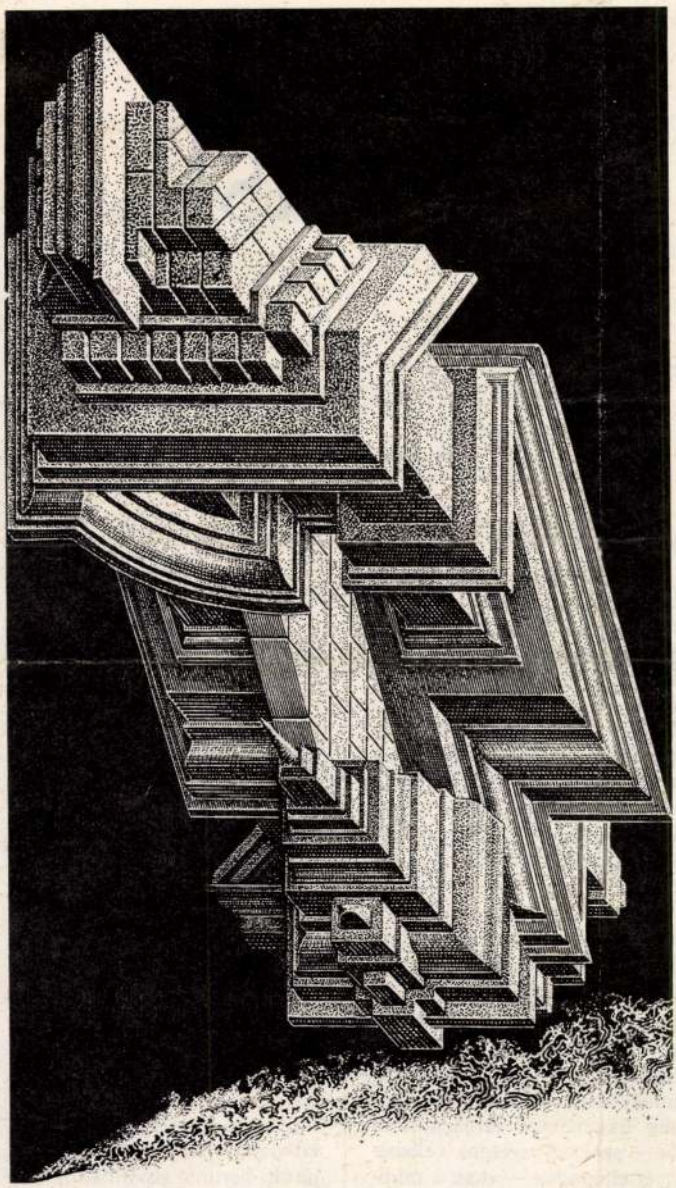

Felvidéki András: Bábel

Kovásza

Új jogszabály a honóráriumokról

Megkezdődött a tárgyalássorozat, mely a munkaviszonyon kívüli fellépések díjazására, a tiszteletdíjak és egyéb költségtérítések szabályozására vonatkozik. Ide tartozik a szabadtéren, a vendégszerepléseken, a műsoros előadásokon való fellépések díjtételeinek a megállapítása. A jogszabálymódosításra mielőbb szükség lenne, hiszen a vendégszereplésre vonatkozó jogszabályt a Munka Törvénykönyve legutóbbi módosítása 1984. szeptember 1-vel hatályon kívül helyezte, a fent említett területekre vonatkozó jogszabályok elavultak.

A tárgyalás első fordulója azzal fejeződött be, hogy a tárca olyan valóban új jogszabály megszövegezésére tett ígéretet, amely alapvetően eltérne az eddig használatos táblázatoktól és — szakszervezetünk véleményét elfogadva — csak a minimumokat rögzítené. Így a szabad megállapodás keretében jobban érvényesülhetne a differenciálás, a kiemelkedő produkciót nyújtó művészeknél magasabb, egyébként alacsonyabb honorárium fizetésére is lehető-

ezentúl másként kell élni, mint ahogy ezt korábban tettük.

A VII. ötéves terv felé

A szakszervezeti mozgalom számára is a legjelentősebb feladat a gazdaságirányítás rendszerének továbbfejlesztése, az egyes részletkérdéseknek a kidolgozása, a VII. ötéves terv előkészítése. Ezek a munkálatok, országos kérdésekről lévén szó, többnyire a SZOT-ban, valamint a felső szintű állami szerveknél folynak. A szakszervezetünk is legtöbb kérdésben lehetőséget kap arra, hogy kifejtse elképzeléseit, véleményét az egyes részfeladatoknál.

Így véleményeztük a gazdaságirányítás továbbfejlesztésével kapcsolatos szakszervezeti feladatokról szóló határozat tervezetet a VII. ötéves terv foglalkoztatáspolitikai koncepciójáról, beruházáspolitikai, műszaki fejlesztési, illetve árpolitikai részkoncepciójáról, valamint a keresetszabályozás új rendszeréről kidolgozásra kerülő elképzeléseket. Szeretnénk, ha észrevételeink — melyek az ágazat sajátosságainak az érvé-

Fehérdéli András

Grafikusmüvek

A Műcsarnok vándorkiállítása 1982 febr.-júliusig Franciaországban

~~Műcsarnok~~ Művének
1982 okt.

Felvidéki András

grafikusművén

A Műcsarnok vándorkiállítása 1982 febr. –
júliusig Franciaországban

Művének
1982 ott.

Felvidéki András

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 387-748, 340-726

Grafikumisién

ÉLET ÉS IRODALOM

1980 DEC 13

1021

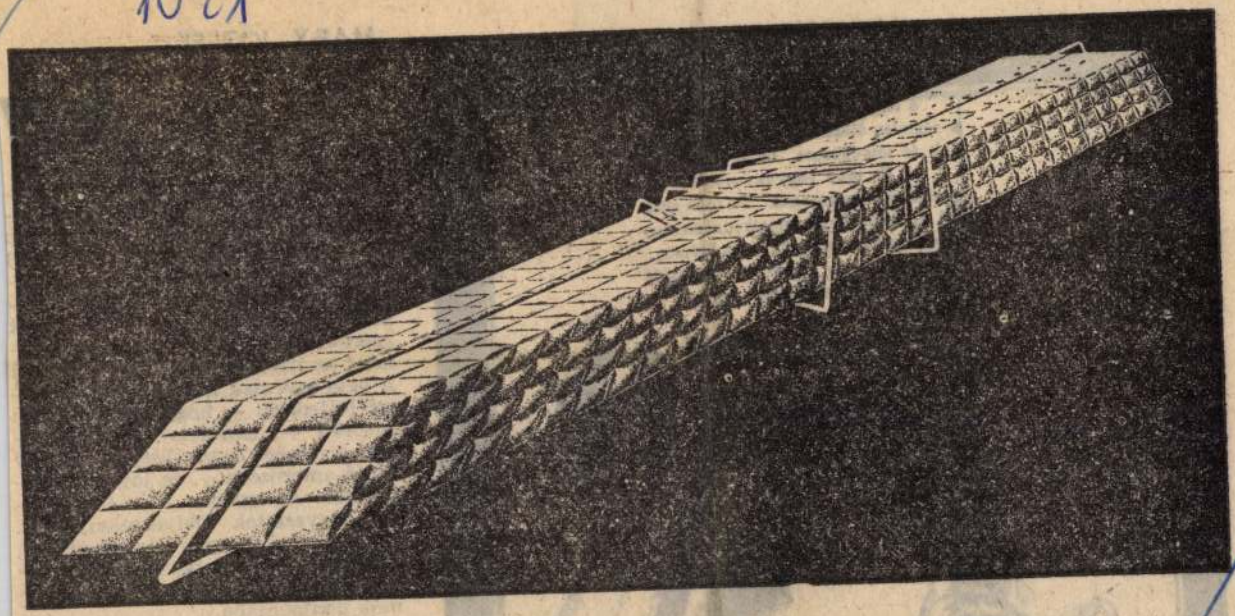

Felvidéki András: Perspektíva

A ragyogó életmező szélén egy az
a végtelen óceán. A világ vége. A szil
delt és imádkozott. És így imádkoz
— Én több ragyok, mint én ma
gyok elég önmagamnak Én több akar
nél. Én felül akarok emelkedni önmag
vagy, mint én, végtelen, örök Szépség,
s mégis egy vagy velem, aki végessége
vagyok ölelj magadba, hogy a Te
vétettem
Így imádkozott a lélek s
tollak bontakoztak ki ragyogó
val fellebbent, és elszállt
az életbe

Egy

■ *Győre Imre: Paripát, fegyvert. Válogatott versek (Zrínyi, 235 old.). Harmadnap előtt (Szépirodalmi, 214 old.)*

A kritika, kiváltképp a költészeti, sokszor élveteg dámára hasonlít. Szereti a megbízható, érett szeretőket, no, meg csipetnyi borsként az ifjakat, a kezdőket. Szereti a vele egyívású klasszicitást, és szeret felfedezni — hogy ne mondjuk: futtatni —; kedvtelve fújja évadnyi dicsőség aranyfüstjét néhány költő-amorózóra... és jaj, a derékhadnak. Az egyszer már skatulyába helyezettek helyezetlenjeinek. Azoknak, akik már „megvoltak", de még nincsenek bevezetve (és talán sohasem lesznek) a cédulahalmok panteonjába.

Konkrétabban szólva: jaj, *Győre Imrének*. Csendesen elmúlt — levendulaszagú, kifejezésű

Felvidéki András
MK SAJTÓFIGYELŐ
1091 BUDAPEST IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726
1982 JUN 26
DUNÁNTÚLI NAPLÓ
1021

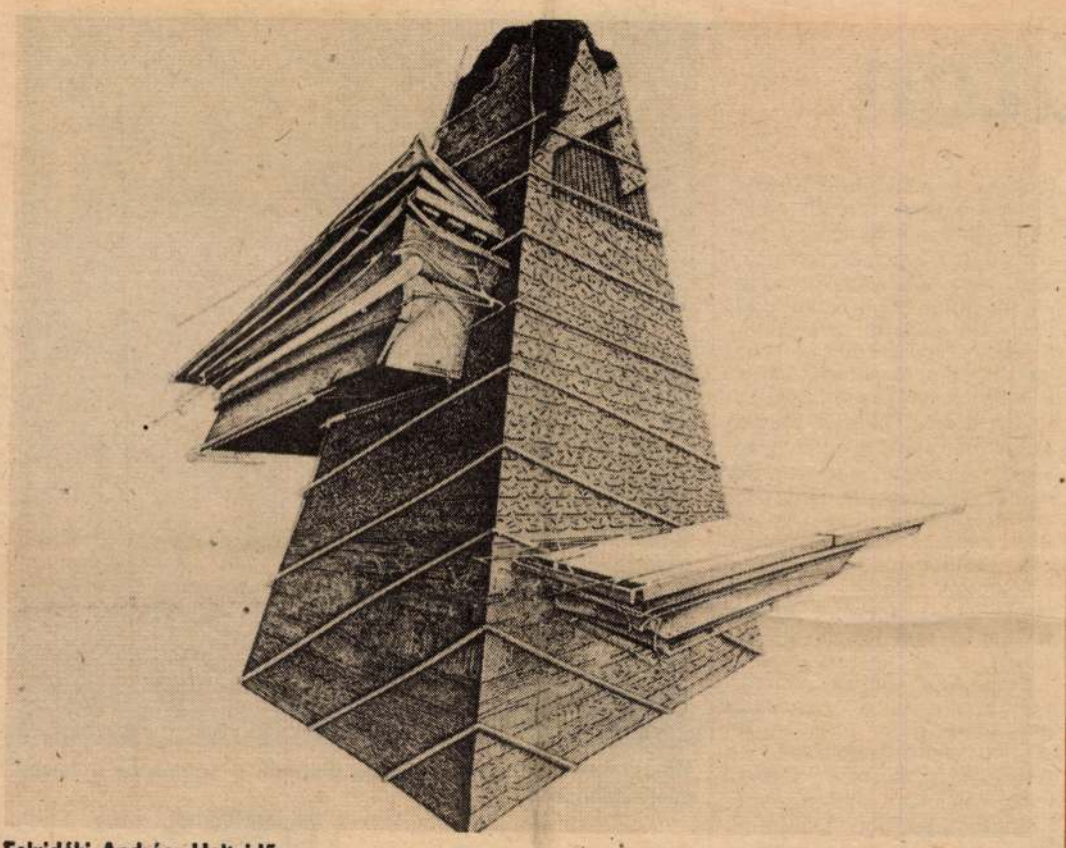

Felvidéki András: Holt idő

A kérdező, a válaszoló és sok másféle rajz

Nemzetközi kiállítás a Pécsi Galériában

A kétnyelvű cím: *Rajz / Drawing '82* is sejteti, hogy a két évvel ezelőtt először megrendezett kiállításhoz hasonlóan, ezúttal is nemzetközi szemlével lepi meg közönségét a Pécsi Galéria. Való igaz lehet, hogy reprezentatív, végeredményeket dokumentáló festészeti vagy szoborkiállítást hasonló nemzetközi panorámában „előállítani" ma már csak a Dokumenták, Biennálék, mint nemzeti kultúrintézmények képesek. Ezért tetszik különös értékűnek a pécsi *Rajz / Drawing* kiállítás. Jelentős számú magyar művész mellett a világ minden részéről meghívott alkotók foglalnak állást közelebbi mindennapjaik szellemi össz-állapotával kapcsolatban. Ennyi alkotás még sohasem volt a galériában, és hozzá kell tegyük sietve, ennyi jó, ennyire sokféle, a teljes „keresztmetszet" benyomását keltő anyag.

És nincs ebben semmi különös. Ha építészek, festők, szobrászok, bábosok, filmesek, fotósok, formatervezők, zenészek műhelyének titkait vallatjuk, akkor aligha lehet véletlen, hogy valamennyiük tevékenységének, a „magamegmutatásnak" egyik közös alap-módszerét a rajzban találjuk meg. Szükségszerűen igényli valamennyi művészi tevékenységforma a rajzi megjelenítés lehetőségeit, egyszer úgy, mint a láthatóvá tett gondolkodási folyamat lejegyzését, máskor öntörvényű jelek létrehozását, grafikonokat vagy akár a kalligrafikus írást. A klasszikus avantgard előszeretettel alkalmazott „szóplasztikái", a kortárs költészet (visual poetry) optikai hatásokba bújtatott kísérletei a hagyományos szakmai munkamegosztás jel-, és jelkép, rajz és írás; állítás és kommentár ellentétét újra megkísérelte összefogni. Kiállításunk ennek a folyamatnak mintegy utolsó stádiumát dokumentálja, amikor a rajznak nevezett „nyomhagyás" egymásba szőtt biblikus képzettársítást és újkori katasztrófaélményt; pánracionális térszerkezetet és plasztikus mütyürkéket, stb. stb. Végeredményben azonban a művészi létezés néhány el nem hanyagolható kérdését exponálja az anyag, mely kérdések, és alkalmanként a rájuk adott válaszok — a formai megjelenítés kvalitásai mellett — hatályt és érvényt adnak a vállalkozásnak. Mi a célunk, mit keresünk és érte hogyan cselekszünk — tűnik fel az egyik sor. Ezt találtuk, ez a cél, a tudatos cselekvés pályáin így kövess — hangzik a felszólítás a művek másik csoportjából. Meghatározásokat látunk, a modern ember hiátusélményének feloldására fenekedő kísérleteket, melyekben eltűnnek az élet elvont principiumai, melyekben a jelen átélésén túl, a múlt és a jövő mozgékony sors-szerűsége is feldolgozhatóvá lehet.

Szemléletes példákát kínál például a Stuiber-Swierkiewicz-lap, és ez még akkor is így van, ha egy műtárgy lehetséges értelmezési tartományát nem feltétlenül szerencsés dolog a „szemléltetés" jelentésére korlátozni. A rajzolás, nyomhagyás — ráadásul kollektív — gesztusába felszívódott rejtett üzenetek vannak, rendkívül laza logikai, érzelmi kapcsolatban, de szükségképpen egymásra rétegzett formákként. Költészet, jól látható akusztikai „kivezetéseivel", a hanglemezekkel, a költő fotoportréja a versszövetet, képet, lemezt festői mozdulatokkal bebugyoláló kékséggel az egyenként ezekhez kötött asszociációkkal adja a „rajz", a cselekvés művészi értelmét. Az egyszeri állítás képi egyidejűsége az esetlegességeket és a könyörtelen számítást is „belöki" a feldolgozó tudat áramába. A vonal és a szó is a célt keresi, az eszmét fogalmazza meg, a „célratartás" a művészetben sem jelenhet meg cselekvés nélkül, és cselekvésben mutatkozik meg a sors — folytathatnánk a lapok sugallta, de természetesen sokkal több pályán is végigkövethető logikát.

Bámulatosan sokféle, és egyenként ki merné kétségbe vonni, hogy érvénytelen formában mutatkoznak be a kiállításon a rajzi artikuláció példái. Antypa, Babic, Bak Imre, Cooper, Gáyor, Horváth Dénes, Lowe a racionális, magábanvaló, térleíró, illuzionáló vonal természetét kutatják. Ki komputerrel, ki csak egyszerű vonalzóval. Vannak, akik nem elégszenek meg a tiszta formákkal. Alviani, Bartusz, Cramb, Felvidéki András, Halas, Lantos Ferenc, Lengyel András, Maurer Dóra kritikus gesztusokkal, határozottan ironikus szándékkal értékelik újra a kiürülőfélben lévő mértanias spekulációt. Mások kezén a természetes látsztatrealitás „emelkedik" fel a művészi mondandó rangjára. Barabás Márton, Durcek, Ewens, Fillenz István, Gellér B. István, Helényi Tibor, Kemény György, Kéri Ádám, Kocsis Imre, Kraguly, Lemonnier, Valkó László mindannyian teljesen egyéni módon értelmezve, kiegészítve vagy részleteit éppen elhagyva „vadásznak" mindennapjaink kevésbé költői tájai-tárgyai között. És mi minden lehet még a rajznak, az első rögzíthető ötletnek a hordozója? Lehet rajz fóliából, lehet rajz mélyített papír (Xertox, Szirányi), térképre ragasztott fázisfotó (Lemonnier) és deformált fénymásolópapír (Nagy Tamás). Igen nagy szerepet kapott a kiállításon az önértékű formaalkotó gesztus, a szabad firkálástól (Körösényi, Kígyós), a kifejezetten szép, expresszív hangon megszólaló művességig. Különösen néhány bolgár művész mutatott e szempontból figyelemre méltó műveket (Alexov), de Bachmann Gábor vizionárius precizitása, Kovács Attila *Mennyei serege*-i is már a mesterség gyakorlott fogásairól árulkodnak. És sorolhatnánk sokáig az alkotókat, a műveket, melyek szinte mindegyike tanulságul szolgálhat egy jövendő, sokféleségben is egységesen ítélő művészetfeldolgozói magatartás számára.

Aknai Tamás

úton

tározata is megerősítette, hogy a szocializmus további építésének központi kérdése a mezőgazdaság szocialista átalakítása. Úgy értékelte a helyzetet, hogy az agrárpolitikai hibák kijavításával megteremtődtek a kedvező feltételek ahhoz, hogy *a termelőszövetkezeti mozgalom* egészségesen haladjon előre. Ehhez a pártnak és az államnak minden lehetséges segítséget meg kell adnia. A pártértekezlet tehát már elérkezettnek látta az időt ahhoz, hogy a termelőszövetkezeti mozgalmat kimozdítsa a holtpontról. De a mozgalom nagyarányú számszerű fejlesztését még nem tartotta időszerűnek.

E gazdaságpolitika szellemében készült el *a hároméves terv* koncepciója, amit gazdaságilag alátámasztott az a tény: 1957 második felében mind az ipari, mind a mezőgazdasági termelés szintje elérte, sőt több vonatkozásban túl is haladta az 1955-ös szintet.

Az új hároméves terv kidolgozását a párt már 1957 februárjában kezdeményezte. A júniusi Országos Értekezlet megerősítette a párt februári határozatát, hangsúlyozva: „három év alatt el kell érnünk, hogy saját erőből biztosítsuk népgazdaságunk egyensúlyát és egészséges továbbfejlődését". A terv előkészítése során különös figyelmet kell fordítani *a termelés és a fogyasztás növekedésének összhangjára, a termelékenység növelésére és az önköltség csökkentésére.* Vigyázni kellett arra is, hogy a korábbi túlfeszített tervek tanulságait a tervkészítők kellően figyelembe vegyék. Mindezek alapján a terv a hároméves időszakra az ipari termelés 25 százalékos, a termelékenység 15 százalékos, a nemzeti jövedelem 13 százalékos emelését irányozta elő. A munkások nagy lendülettel fogtak hozzá a terv teljesítéséhez. Maguk kezdeményeztek munkaversenyt, amelynek során a sokfajta kezdeményezés természetes következményeként *a verseny új formái* alakultak ki. Hamarosan bebizonyosodott, hogy a terv készítői nem számoltak eléggé ezekkel a munkáskezdeményezésekkel. A tervidőszak első évének iparfejlesztési eredményei jóval meghaladták az elképzeléseket. 1958-ban az ipari termelés 13 százalékkal, a termelékenység 9 százalékkal, a nemzeti jövedelem pedig 6 százalékkal emelkedett. Így a hároméves tervet két év alatt teljesítettük.

Az 1957-es júniusi Országos Pártértekezlet, melynek 25 éves évfordulóját köszöntjük, a kongresszusok közötti időszakban méltán töltötte be a párt legmagasabb fórumának szerepét. Az azóta eltelt negyedszázad bebizonyította: *az akkor hozott határozatok időt állóak voltak,* olyan elképzeléseket tartalmaztak, amelyek megvalósítása, a szocializmus alapjainak lerakását, a fejlett szocialista társadalom építését tette lehetővé. Éppen ezért e pártértekezletet máig élő tanulságokat szolgáló tanácskozásként tartjuk számon.

Fodor László

se

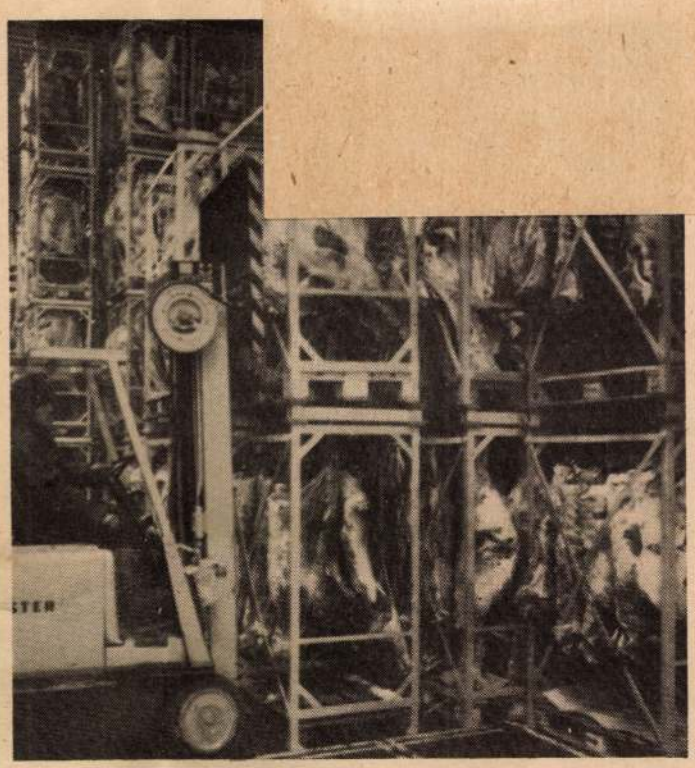

Mínusz huszonöt fokos hidegben dolgozik a targoncás a hústároló hűtőházban

Szezonkezdet a Bajai Hűtőházban

A borsó csépelve érkezik a fogadó bunkerekbe, szalagon fut a mosóba, onnét a főzőedényekbe, majd az ammóniás fagyasztókba, és mire a géplánc végére érünk, már csomagolva látjuk viszont.

A múlt héttől kezdődően nap mint nap ez a művelet ismétlődik most a Bajai Hűtőházban, hiszen június a borsófeldolgozás szezonja. Idén az időjárás miatt kissé késve kezdhettek — a több éves június elsejei borsó start helyett, csak 7-én indult a feldolgozás — és így még csak 700 tonnányi borsó került a hűtőházba. A tervek szerint ez évben összesen 4300 tonna borsót dolgoznak fel.

Meggyből 700 tonnányit akarnak tartósítani, míg zöldbabból 1700 tonnát. Jelentős a mirelit kukoricatermés is, 1000 tonnát dolgoznak majd fel. Emellett karalábét, szilvát, paradicsomot, paprikát fagyasztanak télre. Termékeik között újdonság lesz a fagyasztott alma, amivel tavaly kísérleteztek, s mind a hazai, mind a külföldi piacon kedvező fogadtatásra találtak.

A Bajai Hűtőház termékeinek fele exportra készül. Elsősorban az NSZK, és a skandináv országok vásárolják szívesen. Munkájukat az sem hátráltathatja, hogy egy többszáz milliós beruházás derekán tartva, helyenként elég mostoha körülmények között dolgoznak. A beruházás egyik eddig elkészült legmutatósabb eredménye az új hűtőház. A 8 méter magas egységekben oly sűrűn lógnak a darabolt marhák és sertések, mint a kolbászok a falusi éléskamrák rúdjain. Tavaly még nyolcezer tonnányi termék fagyasztására tudott vállalkozni a hűtőház. Idén — a beruházás eredményeként — már 14 ezernyit terveznek, s jövőre mikor minden elkészül, már évi 23—24 000 tonnára bővül a kapacitásuk.

Megérkezett, és ellenőrzik az új borsószállítmányt

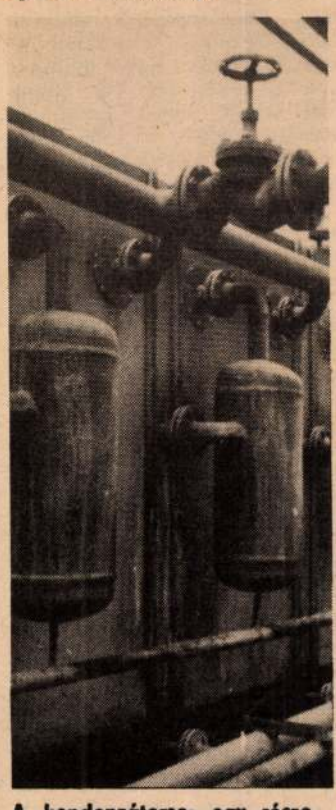

A kondenzátorsor egy része

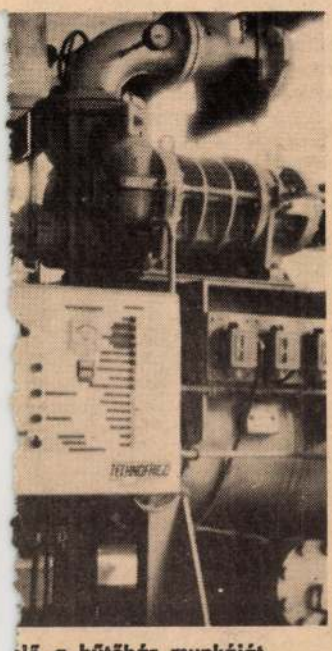

…lő a hűtőház munkáját
Fotó: Erb János

Felvidéki András

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 387-748, 340-726

grafikusmüvész

ÉLET ÉS IRODALOM

1980 DEC 20

1021

Felvidéki András rajza

hajnal

Öregasszony a k
gyulladt szemé
Ki felöltözik, m
vagy haza indul s nem talál haza,
úgy áll a fényben, fosztott-reménytelen.
Orrában párás vizelet szaga.
Kutyája lábat emel peckesen,
s honnét a húgyszag száll, ő is oda
spriccent pár cseppet. Lüktet a fara,
s hogy befejezte, ráng idegesen.
Mind feljebb hág a hajnali egen
a sugár-pórázos, rőtszín szuka.
S a néne áll a kihűlt útfelen,
gyulladt szemében fölgyűlt éjszaka.

Sulyok Gé

RAB ZSUZSA:

ÉLETFA

Ha egyenkint, sorra felidézzük hajdani karácsonyainkat, szereplőit és kellékeit, kikerekedik belőlük nem csak a magunk személyes életrajza, hanem a kor is, amelyben életünk kiméretett. A karácsonyok ezüstfényű mérföldkövek, köztük az esztendőkre szabdalt élet jóval szürkébb ösvénye vonul. A fényes stációk bevilágítanak maguk körül egy talpalatnyi földet, a kis fényszigeten emberek és kellékek támadnak életre, beszélnek és vallanak, mindennél pontosabban jelölik életünk és korunk változásait.

A karácsony fénykörébe gyűlt családtagok száma nagyjából ugyanaz. Csak a személyek váltják egymást. Nagyszülők, szülők, gyerekek. Megint csak: nagyszülők, szülők, gyerekek. De a szülőkből nagyszülők lesznek, a gyerekekből szülők, az újabb gyerekekből egyszer majd nagyszülők — leválik a törzsről az elszáradt levél, teljesedni készül az új

Életfa a decemberi fenyő, örökzsoltár, amely hét éven keresztül jajgatott-reménykedett velük, a babyloni fogság zsoltára: „Hogy a babyloni vizeknél ültünk, Ott mi nagy siralomban keseregtünk... A nagy búnak és bánatnak miatta Hegedűnket függesztettük fűzfákra..."

A legszebb karácsonyfadísz — vajon véletlen? — egy aranypapírba csomagolt, szépmívű kis csokoládé-hegedű volt, amelyet sohasem volt szívem kibontani, megenni.

Eszmélésem karácsonyai voltak a legszebbek. Olyan természetes volt, hogy az egész népes család összegyülekezik a fa alatt, hogy a szikrázó csodát és alatta a teljesült vágyakat a Jézuska varázsolta oda — ugyan honnan tudhatta meg, mit kívántam, hiszen lustaságból még levelet sem írtam neki, mint a többi gyerek? Természetes volt, hogy mindenki *él*. Hogy is lehetett volna másképp?

Minden állandó, minden így lesz az idők végezetéig — nem ezt

Felvidéki András

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 387-748, 340-726

Grafikusművés

ÉLET ÉS IRODALOM

1981 JAN 10

... és egyéniség. Megesik, hogy éppen a slampos-ködös módi ellentéte, a fennkölt, harsány, túljátszott szavalás töri meg a vers hangulatát és rontja hallgatói közérzetünket.

Felvidéki András rajza

KÁLMÁN ENDRÉ...

Felvidéki András, grafikusművész.
„A kardnyelő", cinkkarc, 42,5 x 35 cm,

Művészet, 1987. június, első belső oldal.

Felvidéki András: A kardnyelő, cinkkarc, 42,5 × 35 cm (fotó Hasznos Zoltán)

Művészet

1987. június

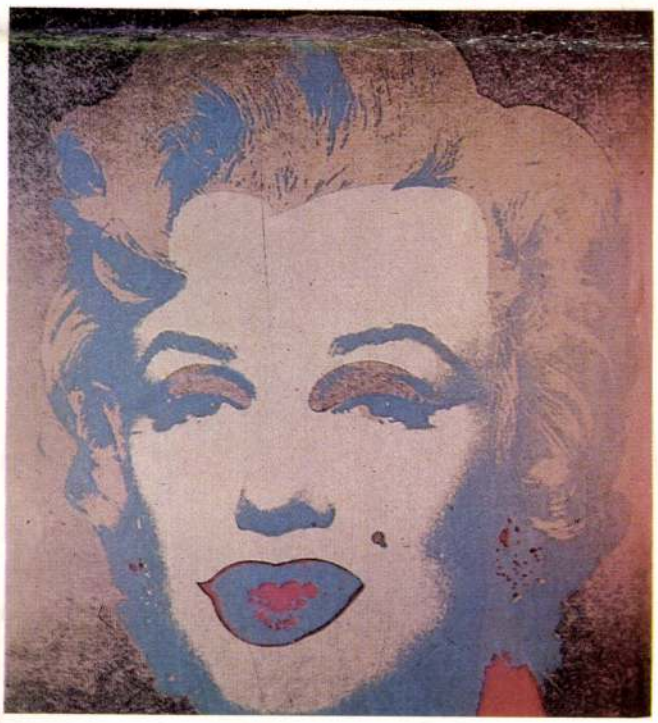

Felvidéki András

Felvidéki András: Kardnyelő

Élet és Irodalom, Bp. 1978. nov. 4.
XXII. évf. 44. sz. 5. lap.

RÓZSA ENDRE:

A repülésről

Ahogy a repülőgép
a szél húsába mar,
s már körkörösen forgó
fogsor a légcsavar,
ahogy e falánk étvágy
kieszi egyensúlyát,
s szárnyhegyeket feszítve,
egyenletes a zúgás,

ahogy a lebegő törzs
a felhajtóerőre
hasal, mint szemfényvesztő
a puszta levegőre,

félelmetes e játék:
egy hibás mozdulat,
és minden lehetőség
örökre lezuhant — —

felszállásnál a földet-
érés a szebb öröm;
épp ehhez kell — repülni!
Jó veled. Köszönöm.

Győri Műhely

Ha Magyarország térképére berajzolnánk azokat a városokat, melyek folyóiratot istápolnak, a Dunántúlon sok jel tünne föl. Izgalmas téma lehetne azt kutatni, hogy a lapalapítás — és megtartás —, milyen összefüggésben van a kultúráltsággal és a szellemi hagyományokkal; az mindenesetre már most is bizonyos, hogy az alapítói hevület korántsem csökken. Erről tanúskodik a Győrött megjelenő *Műhely*, amelynek első száma néhány napja került ki a nyomdából.

A társadalomtudományi és közművelődési jellegű orgánum, az elképzelések szerint negyedévenként lat napvilágot, s arra tesz kísérletet, hogy —, mint a Beköszöntőben olvasható — „a *táj*, a *megye* gazdasági, társadalmi és kultúrális viszonyainak, múltjának és jelenének vizsgálatával ... a *helyi* tudományos—kultúrális élet egyik hajtóerejévé, ösztönzőjévé, valóban műhellyé váljék". E program jegyében állította össze a szerkesztőség azt a cikkmontázst, amelynek tanulmányterjedelmű és -színvo-

ház történelmileg változó jelentéstartalmát és mai lehetőségeit, valamint a *Fáklyaláng 1978.* című interjút, amelyben a színházavató előadás szerzője, Illyés Gyula vall drámájáról, és általában a drámai műfajról. A két tartalmas elemzést figyelemre méltó helytörténeti dolgozat, továbbá színészportré, szinikritika és színházi témájú könyvismertetés egészíti ki.

Az első szám központi gondolatához illeszkedik a szó tágabb értelmében vett lokálpatriotizmust érzékeltető rovat, a *Híd*. Ebben E. Fehér Pál elmélkedik a Sopronban diákoskodó Dusan Makovickyvel — Tolsztoj háziorvosával —, kapcsolatban a Duna-medencében élő népek szellemi hídszerepéről, a szlovákiai Dobos László pedig az éppen ötven esztendeje alakult ifjúsági mozgalomra, a Sarlóra emlékezik. Mint minden új folyóirat, a győri Műhely is lehetőséget ad a környékbeli szépíróknak a publikálásra. A novellák és versek azonban egyelőre nem [illegible]

Tóth Dezső kultúrális miniszter-

MK SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 348-726

Felvidéki András, grafikusművész

SZOCIALISTA MŰVÉSZETÉRT

1984 MÁJ

1021

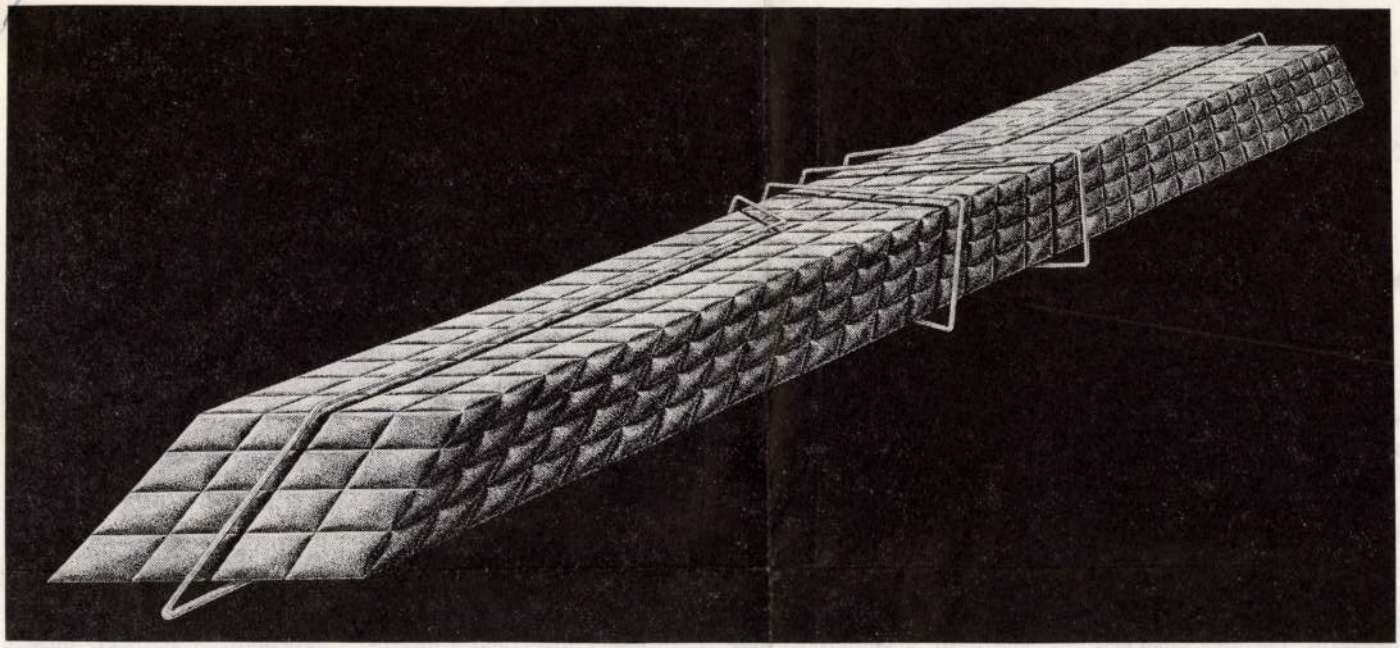

Felvidéki András rajzai

„Fejlesztettük azokat a műsorokat, melyekben a hallgató kérdezhet, beleszólhat, véleményt nyilváníthat"

A rádió könnyűzenei, szórakoztató jellegű tevékenységében furcsa kettősség támadt. Egyrészt szembe kell helyezkedni a deviáns jelenségekkel, a mai rockzenében tapasztalható sekélyes aszfaltfilozófiával, ugyanakkor a fiatalok jó értelemben vett kiszolgálására kell törekedni, akik igénylik a furcsa szélsőségeket is. Lassan a világ slágerlistáinak első helyezettjei a külföldi adókkal nagyjából egyidőben szólalnak meg a

A rádió és a színházak, illetve a társintézmények közötti kapcsolat nem idilli, de megfelelő. Millió probléma van itt is és számos megoldásra is került. Ami egyértelműen jó, az a színészegyeztetés, a kölcsönös tájékoztatás, a közös munka és érdek megértése és tiszteletben tartása. Az egyeztetést nagyon megnehezítette a különböző magántársulások, haknik számának növekedése. A nehezebb gazdasági feltételek miatt le-

hülni fog ebbe
az üzemépület
A munkaszobák
s távol esnek a stúdióktól.
A stúdiók száma sem elegendő, különösen a legfrekventáltabb időszakokban, amikor színházi próbák vannak. A következő ötéves tervben tervezik a rádió egész klímarendszerének a korszerűsítését, ami különösen a szimfonikus zenekart, énekkart nyáron sújtják a levegőcsere hiánya miatt. Jelentősebb eredmény: a tv-vel közösen új, korszerű üdülő, óvoda és bölcsőde létesült, s a közeljövőben lesz új étterem. A következő ötéves tervben egy új zenekari stúdió létesítése és általában a felújítás, korszerűsítés, konzerválás a megoldandó feladat.

— Végezetül — mondotta Hárs István — a szakszerve-

a rádió vezetésének minden fontos kérdést tárgyaló értekezletén annak eldöntésében. Közös érdekünk az, hogy a szakszervezeti választott testületek valamennyi jogosultsága érvényesüljön és a szakszervezeti munka ne legyen formális.

Nem lehet elodázni a gondok orvoslását

A két tájékoztatót követően igen sokrétű és szenvedélyes vita bontakozott ki a központi vezetőségi ülésen. Elsőként **Varsányi Lászlóné,** a központi vezetőség tagja kért szót:

MTI SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726
Fehérdeki András
grafikusművész
SZOCIALISTA MŰVÉSZETÉRT
1984 MÁJ

1021

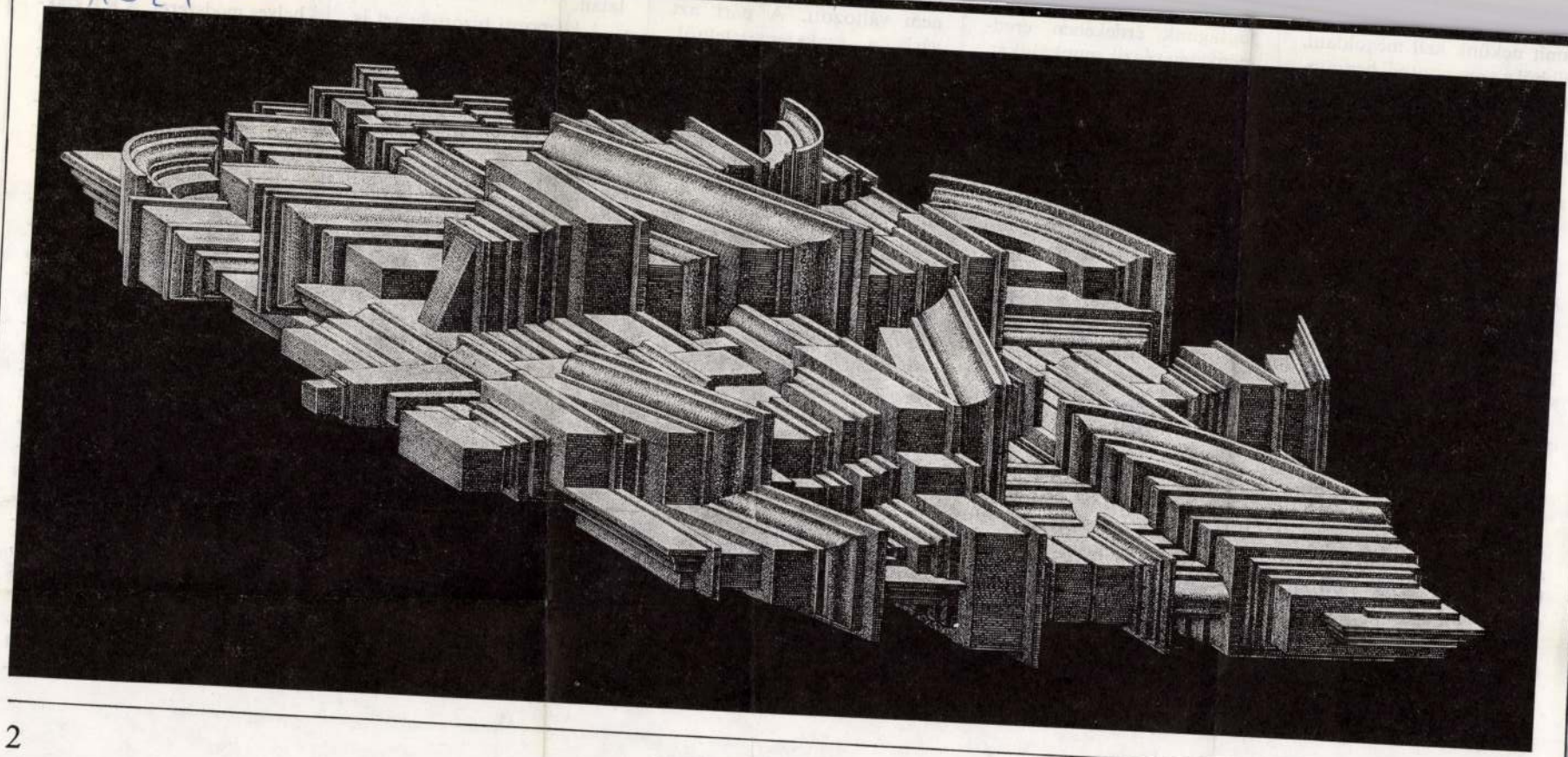

amit nekünk kell megoldani. Ebből a szempontból bennünket legközvetlenebbül az MSZMP Központi Bizottságának tavaly őszi — a szakszervezeti munka fejlesztéséről és a párt feladatairól szóló — állásfoglalása érint.

Elnökségünk fontosnak tartotta, hogy a párt e nagyjelentőségű állásfoglalásáról a központi vezetőség ülésén is szóljunk, és itt kezdjük meg a párthatározat ismertetését, s az ezzel kapcsolatos feladataink kialakítását. Szeretném hangsúlyozni, hogy itt és most csupán elkezdjük a határozat feldolgozását, amelyet a következő hónapokban folytatni kívánunk a szakmai szakszervezetek elnökségeinek ülésein, a szakszervezeti taggyűléseken, a bizalmi testületek tanácskozásain, és el kívánunk jutni a szakszervezeti tagságig.

Meghívottként részt vettem a központi bizottság ülésén.

tagságunk érdekében eredményesen végzik munkájukat. Nőtt a tömegbefolyásuk, gazdagodott belső életük, nagyobb lett a bizalmiak és bizalmi testületek szerepe, s mindezek alapján jelentős nemzetközi tekintélyre is szert tettek. Egyszóval: betöltik hivatásukat! Jólesett az elismerés, mert valamennyien tudjuk, hogy mögötte a tisztségviselők tenniakarása, áldozatkész munkája áll, melynek végzése során gyakran találkoznak meg nem értéssel, akadályokkal. Ne titkoljuk: nem könnyű és nem is mindig sikerül jól ellátni feladatainkat a nehezebbé vált körülmények között. Az „elismerés" — szerintem — egyben bátorítást jelent, és gyengéink leküzdésére is ösztönöz.

Ami a „megerősítés" gondolatát illeti: az állásfoglalás jelentőségét abban látom, hogy összefoglalja a párt 1957 óta folytatott, lenini elveken

nem változott. A párt azt várja a szakszervezetektől, hogy erősítsék a munkáshatalmat, a szocialista rendszert és mozgósítsák, neveljék tagságukat társadalmunk politikai és gazdasági eredményeinek növelésére, kulturális értékeinek gyarapítására. Hagyományaik és gazdag tapasztalataik birtokában következetesen képviseljék és védelmezzék a dolgozók törvényekben, rendeletekben rögzített jogait, napi és távlati érdekeit és az eddigieknél is érzékenyebben figyeljenek a tagság véleményére, a társadalmi realitásokra.

Önállóság, felelősség

A központi bizottság ülésén a testület megerősítette, hogy a szakszervezetek önálló szervezetek, és elkötelezettek

latait.

A központi bizottság azt is kifejezésre juttatta — folytatta tájékoztatóját a főtitkár —, hogy a szakszervezetektől aktív részvételt várnak el a szocialista építés programjának kidolgozásában, a társadalmi egyetértés erősítésében. Arról is nyomatékkal szól a dokumentum, hogy a pártszervezetek nyújtsanak támogatást a szakszervezeteknek hatáskörük önálló gyakorlásához.

Csak a lényeges, politikai jelentőségű kérdésekben foglaljanak állást, és kerüljék a részletekbe menő beavatkozást. Igényeljék és vegyék figyelembe a szakszervezetek véleményét. A pártirányítás az ott dolgozó kommunisták révén, elvi-politikai eszközökkel valósuljon meg, mutatott rá a központi bizottság, s kerülni kell a gyámkodást, az indokolatlan beavatkozást is. Ugyanakkor az is tapasz-

A központi bizottság állásfoglalásában leszögezte továbbá azt is, hogy az állami, gazdasági szervek és a szakszervezetek között rendezett a viszony. Azonos eszmei alapon állnak, azonos célokért dolgoznak, de — és erről se feledkezzünk meg — ugyanannak a feladatnak a megközelítése — funkciójuk sajátosságaiból adódóan — más és más. Vagyis különböző kérdések megítélésénél, jogszabályok kidolgozásánál, vagy bizonyos intézkedések kiadásánál előfordulnak véleményeltérések és viták is. Nem sorolom, csak példaként említem, hogy portánkon vi-

ÁRA: 2 FORINT

Felvidéki Andrási

MK SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748, 340-726

Lovagi tornaművész

ÉLET ÉS IRODALOM

1979 APR 28

1021

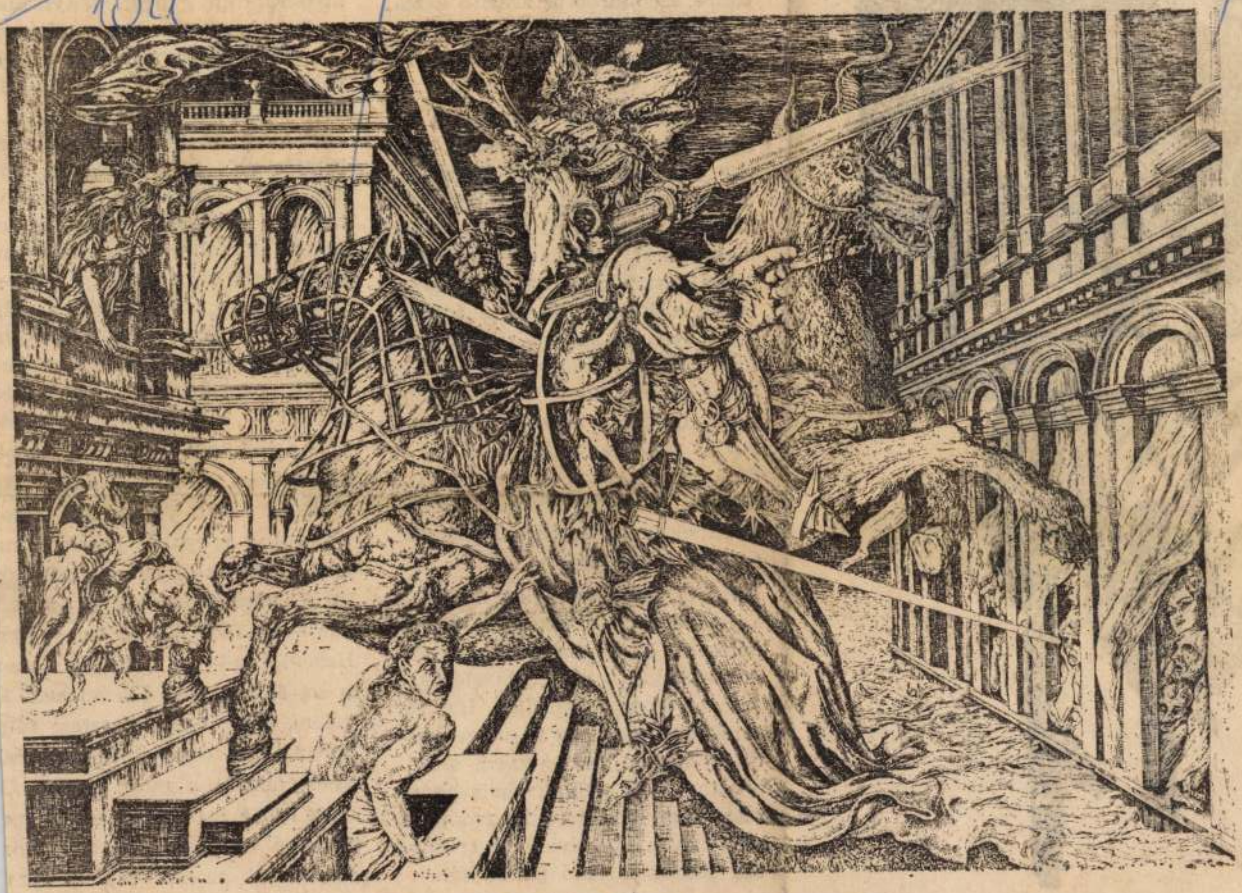

Felvidéki András: Lovagi torna Velencében

Roland rajza

szinelert — gond
ízeire. Leonardo a
lok deszkáinak a
ben is elgyönyör
ban.

A piac egyféle
lágból. Olyanképp
egy jó vers tartalma. Falvakat, baromfiudvarokat, kerteket és a néhány négyzetméternyi városi kiskerteket kellene bejárnom, hogy lássam a különböző tollazatokat, a különböző színű tojásokat. Néhány agyafúrt, huncut vagy csak szorgalmas öregember kamrájában kellene katatnom, hogy lássam a százféle virágmagot és virághagymát. Néha így is kíváncsiság ébredezik bennem a piacon: jó lenne ennek a sokféleségnek az eredetéhez is elzarándokolni egyszer!

Ha pénzem van, nem tudok a költekezésnek ellenállni. Ha más nem, az önnönmagam megajándékozásának az „előkelősége" vesz rá, hogy vásároljak. Így vásároltam össze egy fekvő cédrustövet, három zalagyöngye szőlőoltványt, két gubanc dália-hagymát, négy kardvirághagymát, és még háromféle évelő virág egy-egy marokra való palántáját.

Holott nekem maguktól lettek virágaim. Nem szólva a szomszé-

lepetes volt tavaly nyáron, am
kor a szelidbujtorján kezdett v
rágzani az egyik terasz szélé
Apám, aki folyton légcsőhurutba
szenvedett, mint ahogy a cigare
ta miatt én is — ő meg a pip
miatt —, maga szedte magána
nyáron a szelid bujtorjánt. A pac
láson megszárította, és téle
anyám — már amikor fertelme
volt a köhögés éjszaka is — eb
ből szokott neki teát főzni. Bá
többször főzött volna, bár tarto
ták volna magukat rendben na
gyobb gondossággal! A szelidbu
torján virága hasonlít — apróká
ban — az ökörfarkkóró virágáho
Hasonló még a hólyagos level
is az ökörfarkkóró leveléhez. É
vélem, hogy nem ismertem félr
kertbéli növényvendégemet, bá
kétkedtem is a múlt év nyará
mert itt ez a példány sokkal na
gyobbra nőtt a töltésben, mi
amekkorák az eszti-majori út zs
ros füve között szoktak nőn
Most várom, hogy az idén nyáro

ÁRA: 4.– FT

Felvidéki András

"Aréna" c. képét bemutatja a lap.
Repr.

Fenti képet lásd: Odüsszeusz utazásaira emlékezik c. kép hátlapján.

Élet és Irodalom, Bp. 1978. okt. 7.
XXII. évf. 4o. sz. 6. lap.

~~Hogyan, hát van, lehetséges a nagy jövedelmet dörzsölt pimaszság és korrupció haracsolja össze:~~

(Folytatás a 6. oldalon.)

Felvidéki András

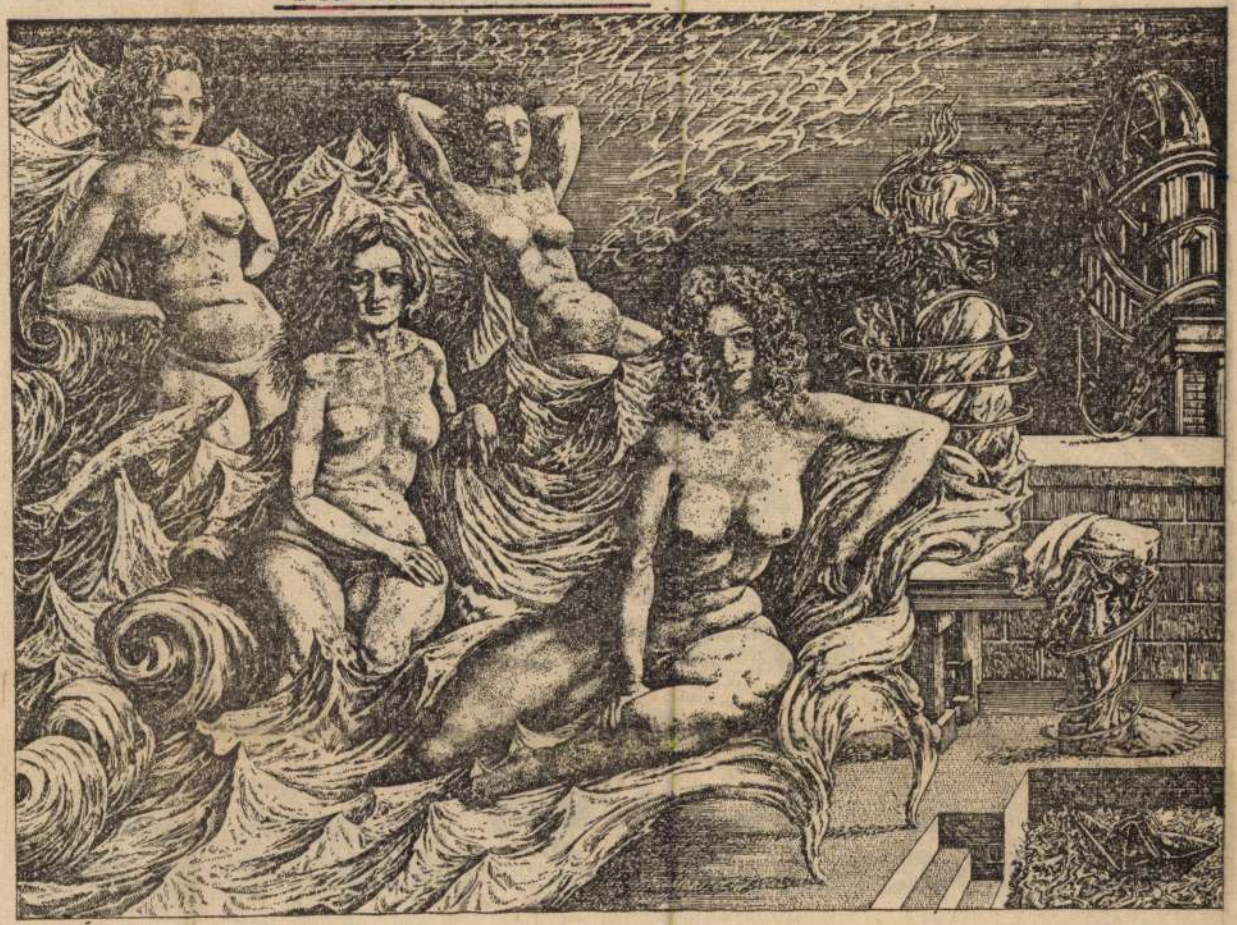

Felvidéki András: Odüsszeusz utazásaira emlékezik

Élet és Irodalom, Bp. 1978. okt. 7.
XXII. évf. 40. sz. 5. lap.

A tuloldalon lásd a müvés "Aréna" cimü rajzát.

kap, mint az, aki másodikán fölveszi az állampolgári jelenléti díját. Másrészt ott támad, hogy bizonyos szakmákban ma már háromszor-ötször annyit keres a munkás hétvégeken, mint az üzemében.

Végül pedig ott támad, hogy „a munkaerő áru módjára viselkedik". Valahol szűk a keresztmetszet, életfontosságú ügyről van szó: bérfeszültség ide, meg oda, föl kell

okosság szinonimája, mert a dörzsöltség — butaság, rettentően sivár butaság, keservessé teszi a társadalom életét, elszegényíti a társadalmat, megrontja az élet minőségét.

A tisztesség az okosság szinonimája. Kulturált és boldog közösségek élete bizonyítja.

Pár évvel ezelőtt véletlen tanúja voltam egy börtönből szabadult

musra, dotációkra szavaznak!). Amit írtam — pontosabban: amit ennek a vitának a résztvevői írtak —, nem piszkálódás és nem türelmetlen sürgetés! Úgy kell a változásokat, megrázkódtatások nélkül, elért eredményeink kockáztatása nélkül végrehajtani, ahogy eddig is csináltuk. *Okos, igyekvő türelmességgel.*

Ezt azonban nem a maradiak és buták megnyugtatására mondom!

Felvidéki András

Felvidéki András: Aréna

Élet és Irodalom, Bp. 1978. okt. 7.
XXII. évf. 40. sz. 6. lap.

Felvidéki András

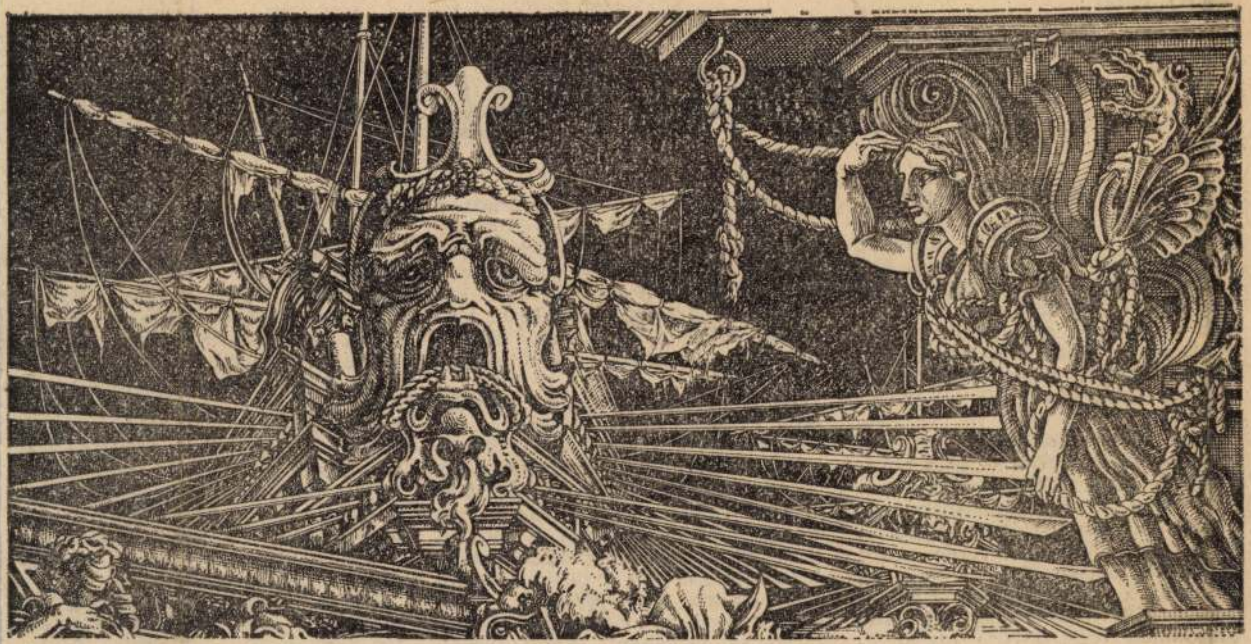

Felvidéki András: Tengeri ütközet (részlet) Élet és Irodalom, Bp. 1978. okt. 7. XXII. évf. 4o. sz. 3. lap

ember. Igen, nagyon [illegible] ni, de az ember egy kicsit meg is retten tőle.

— Földgolyónk létbizonytalanságára gondol?

— Természetesen arra is, bár nem hiszem, hogy a világháború reális veszély. Mintha az ember életében változott volna meg valami. Egyelőre képtelenek va-

volna a természetes [illegible], hanem csak akkor, amikor egyik pályáról a másikra „ugrik", s ilyenkor a fény kvantumenergiája megegyezik az atom „ugrás" előtti és utáni állapotának energiakülönbségével. Mit szóljon ehhez D. néni, aki bizonyos volt benne, hogy halála után kecskeként legelész a fülöpi hegyoldalban?

test gyorsulásához mennyi energiára van szükség, következésképp a tehetetlenség kifejezése.

Ismeretet terjeszteni tehát nehéz, mert mégiscsak meg kell jeleníteni a megjeleníthetetlen fogalmakat, s ha János bácsi száz forintja hirtelen arannyá változik a zsebében, tehát tömege és súlya is van, egyre áthatolhatatlanabb

ERKI EDIT:

A RÉVAI PÁLYAÍV

Vannak életművek, melyeket köteles kegyelet ápol és olyanok is, amelyeket pedagógiai szándék vagy aktuális érdek ébresztget. Révai Józsefé nem ilyen. Műveit nem kell felfedeznünk, a port sem kell évfordulós alkalmakra lefújnunk róla: eleven ma is, vitákat tápláló forrás. Nagyhatású munkássága iránt növekszik az érdeklődés.

Arra sincs szükség, hogy — mint ilyenkor szokás — összegyűjtött műveinek kiadását reklámáljuk, lévén hogy folyamatban van, mint a Kortárs októberi száma is hírül adja. Igaz, tévesen, mert Révai 80. születésnapjára ígéri az Összművek első kötetét, Ifjúkori írások (1917—1919) címmel, ami tudtommal csak jövőre fog megjelenni, de az ilyen munkaigényes akadémiai sorozatoknál megszokott a késedelem. Válogatott írásai több kiadásban hozzáférhetők, műhelymunkái népszerű sorozatokban jelentek meg — a kutatók pedig hozzájuthatnak a rejtettebb forrásokhoz is.

A tudós Révai tehát nem szorul rehabilitásra — és a politikust is méltón értékeli a magyar munkásmozgalom és a párttörténet.

[illegible] a beszélgetéstől fogva kezdett a Marx-kérdésről már nem Komját-stílusban, hanem dialektikusan gondolkodni. Így jött aztán létre köztünk a barátság." — Mely barátság — minden ellenkező hiedelem ellenére — három évtizedig tartott, egészen az 1950-es Lukács-vitáig.

A pálya egészét nézvén tisztában látszanak a csúcsok is. A népfront-korszak például. Révai, aki a húszas évek derekától az illegális kommunista párt élvonalához tartozott, a népfrontgondolatnak nemzetközi méretekben is előharcosa és egyik legtehetségesebb, legműveltebb és leghatásosabb propagátora. Nem véletlen, hogy éppen ebben az időben, a népfrontgondolat jegyében válik igazán nagy publicistává. Munkásságának kiemelkedő korszaka ez — *A marxizmus és népiesség*, a *Kölcsey* és az *Ady* tanulmány korszaka. Irodalomtörténeti tanulmányai a magyar irodalomlátás új fejezetét nyitották meg, Lukács György műveivel együtt a marxista szemléletmódnak és módszernek, a forradalmi gondolkodásnak és kommunista elviségnek törtek utat az irodalomtudományban. Petőfi-elemzései és Ady-tanulmányai meghirdetésének korszaka, amikor Petőfi költészetének lényege éppúgy elutasíttatott, mint Adyé vagy József Attiláé, amikor dekadensnek minősíttetett Ady, Bartók, Derkovits, József Attila — és létrejött a „hallgató írók" szégyenteljes kategóriája.

A „Révai-tragédia" lényege pedig az a kényszerű kettősség, amely pályáját ebben a szakaszban alapvetően jellemezte. A szocialista eszményekért küzdeni szándékozó forradalmár és a munkásmozgalom súlyos válsága idején kialakult személyi kultusz hibáit képviselő politikus kényszerű és feloldhatatlan kettőssége.

Urbán Károly tanulmánya ismerteti a „selejtlistaügy" történetét, foglalkozik azzal is, mi szerepe volt Révainak a Rákosi körüli személyi kultusz kialakításában és a Szabad Nép főszerkesztőjeként a Rajk-per propagandájában. Adatai és elemzései aláhúzzák és nyomatékosítják, hogy Révai nagyon ellentmondásos és bonyolult kultúrpolitikusi pályáját vulgáris megközelítéssel még csak érinteni sem lehet, csak történeti összefüggésekben és elméleti szinten vizsgálható érvényesen — szoros ösz-

~~fizetett önpusztítóként~~

Felvidéki András

Felvidéki András: Planetárium

Élet és Irodalom, Bp. 1978. okt. 7. XXII. évf. 40. sz. 4. lap.

Találkozó

~~az úgynevezett Hitvallás elfogadásával ért véget. A dokumentum kiemelkedő érdeme, hogy a jövő ut-~~

tentatartóját használom, bár a porzót nyugállományba helyeztem, csak éppen teletöltöttem mosóporral, noha tudhattam volna, hogy itatós papír helyett nem jó. Maradt hát az illúzió, és dédanyám emléke, aki századik éve felé közeledve is boszorkányos történetekkel borzolta gyerekkoromat. A legártatlanabb arról a két pandúrról szólt, akiket egy téli éjszakán Füred és Arács között saját szuronyukkal szögeztek a csontkemény földhöz. De ez igazán régen volt, még 1860 körül. Dédanyám sok mindent tudott és nemcsak öreg történeteket; ismerte az elemek titkát s több módszere is volt a gonosz hatalmak ellen. Bölcs tanácsára sokáig hordtam a nyakamban farkasfogat, amiről köztudott, hogy megvéd a boszorkányoktól. Magam is tanúsíthatom.

Aztán ott voltam, amikor lakásunkban megszólalt az első rádió, dédanyám pedig bölcs közönnyel így szólt:

— Bolondság. Egy ember bújt el a fal mögött.

Azóta sok minden történt. Tudjuk, hogy görbült térben élünk, a

és nem kevesebb. Vannak fizikusok, akik már arról beszélnek, hogy az anyag csak a tér lehetséges modulációja, de itt a képzelet végképp felmondja a szolgálatot.

Életünk színtere megváltozott, kozmikus díszletek között élünk, s azok is, akik nem tudnak megoldani egy másodfokú egyenletet, meggyőződéssel beszélnek a határtalan, de véges világegyetemről. Sokan már arra gondolnak, hogy az űrutazás olyan természetes

milyen szép is volt akkor a leánytársaimmal.

Mári néni mikrovilágában az andocsi búcsú izgalmas vállalkozás volt, tengeri kaland, emlékezetes hegyi túra, melynek emlékét a márc is megédesíti, amit a templom előtt árultak, s az átabota ének, amit oly buzgón zengtek, szeráfi zene, melynél a mennyországban sem kíván különbet. Öreg napjaira ül a gáztűzhely előtt, nézi a televíziót, bekapcsolja a mosógépet és zsörtölődik, ha a falusi boltban nem lehet mélyhűtött baromfit kapni. De közben az andocsi búcsúra gondol.

Mindig van egy pont...

Protestáns lelkész mondja az egyik dunántúli városban:

— A hivő számára mindig van egy pont, ahol a lábát megveti. A modern természettudományos felfedezésektől sokan azt várták, hogy valamilyen bizonyságot szolgáltatnak Isten ellen vagy mellett. Mi teológusok is gondoltunk erre, s egy időben próbálkoztunk is azzal, hogy jobban megismerjük a mai tudományt. Aztán abbamaradt az egész. Aki hitetlen, az

ek

ió

sok mindent megmagyaráz, csak nem szabad vulgárisan fölfogni.

Úgy tudom, hogy a hivők száma megcsappant.

— Igen, ma már a mi gyülekezetünk is egészen kicsi. De ez inkább a megváltozott viszonyokkal függ össze. Az emberek jól érzik magukat és itt akarnak boldogok lenni a földön, amit egyébként mi sem elleneztünk soha. De belelátunk az emberekbe?

Római katolikus plébános me-

Felvidéki András

A művész rajza egyik képének részletét mutatja be.
Repr.

Fenti rajzot lásd a művész: "Hajó a Láchidon c. rajzának hátlapján.

Élet és Irodalom, Bp. 1978. okt. 7.
XXII. évf. 4o. sz. 2. lap.

Felvidéki András, grafikus-
művész

A KIÁLLÍTÁSI INTÉZMÉNYEK
MEGHÍVJA ÖNT

FELVIDÉKI ANDRÁS

KIÁLLÍTÁSÁRA

A KIÁLLÍTÁS NYITVA:
1980. JÚLIUS 31 — AUGUSZTUS 24.
HÉTFŐ KIVÉTELÉVEL NAPONTA 10-18 ÓRÁIG
FÉNYES ADOLF TEREM
BUDAPEST VII., RÁKÓCZI ÚT 30.

FNYV 1

KIÁLLÍTÁSI INTÉZMÉNYEK
IGAZGATÓSÁG
Bpest, XIV, Dózsa Gy. u. 37.
1406 Bp. Pf.: [illegible]

DIJELŐLEGES

BUDAPEST
1980.
[illegible]
25
Se 76 Se

1o

Kiss Sándor

Budapest

Majakovszkij u. 51.

1o72

A KIÁLLÍTÁSI INTÉZMÉNYEK
MEGHÍVJA ÖNT

FELVIDÉKI ANDRÁS
KIÁLLÍTÁSÁRA

A KIÁLLÍTÁS NYITVA:
1980. JÚLIUS 31 — AUGUSZTUS 24.
HÉTFŐ KIVÉTELÉVEL NAPONTA 10-18 ÓRÁIG
FÉNYES ADOLF TEREM
BUDAPEST VII., RÁKÓCZI ÚT 30.

KIÁLLÍTÁSI INTÉZMÉNYEK
IGAZGATÓSÁG
Budapest, XIV. Dózsa Gy. u. 37
1406 Bp. Pf.: 35

DÍJELŐLEGES

1o

Körner Éva

Budapest

Egry J. u. 36

1111

Felvidéki András, grafikusművész

4. „Kocka", olaj 150 × 150 cm (répt.)

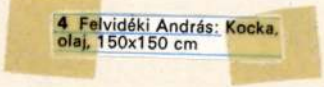

Művészet, 1984. jál. 15-old.

[ ]

Felvidéki András, grafikusművész

Az Országos Képzőművészeti Kiállítás
katalógusborítója, 28×23 cm, 1984. |repro|

Művészet, 1984. júl. hátsó borítón.

FELVIDÉKI ANDRÁS

Magyar iparművészet az
ezredfordulón 2003

176 p.

FELVIDÉKI András (1946)
75. Az etruszkok világa, 1988
The world of the Etruscans (exhibition)
offset, 82x56 cm
j.n. – Offset és Játékkártya Nyomda Budapest
ltsz.: xy 89.409

A változás jelei : Plakátok 1988-1990.
: Magyar Nemzeti Galéria, 1990.nov.14.-
dec.31. A kat. szerk. Bakos Katalin
Bp., MNG, 1990 17.

76. A rádió aranykora, 1988
Radio Days (film)
offset, 82x57 cm
j.b.l. Felvidéki 1988 – Primo Offset
ltsz.: xy 89.239

77. Ómen, 1989
Omen (film)
offset, 81,5x57 cm
j.l. Felvidéki 1989 – Offset és Játékkártya Nyomda Budapest
ltsz.: xy 89.221

+ bépe

Feledéki András

(A művész részt vett a tárlaton.

Hajdú István: Stúdió-kiállítások
Művészet, 1979. április – 12. lap.

Felvidéki András, [grafikus]

Az Iparmův. Főiskola Tipográfiai Tanszékének ~~[illegible]~~ növendéke.

Plakáttervi: Repr.

— : Plakáttervi

Melléklet: III.

Új Tiszi, Bp. 1970. július

X/7.

András Felvidéki / Grafiker.

Das Budapester Frühlingsfestival bietet den Rahmen für den Versuch, Rechenschaft abzulegen, was die Maler, Bildhauer, Grafiker und Medailleure Ungarns in den vergangenen zwei Jahren schufen. — Die mittlere Generation bietet einige sehr ästhetisch anmutende abstrakte Bilder, mit leuchtenden Farben, ordentlich gemalt (Barka, Felvidéki, Gyarmathy, Balogh, Bak, Hencze, Lantos). Manch einer experimentiert noch mit dem Fotorealismus.

K. Rösicke: Spiegel des Hier und Heute?
Daily News, 1984. März. 24.

Felvidéki András, grafikusművész

A balatonboglári vörös és kék kápolnában Felvidéki And
és Helényi Tibor festményeiből rendeztek kiállítást.

Láttuk, hallottuk.

1994. VIII. 16. Petőfi 10.45 Faragó András

MHK SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748, 340-726

Felvidéki András
1979 FEB 1 0
ÉLET ÉS IRODALOM
grafikus

1021

Felvidéki András rajza (Részlet)

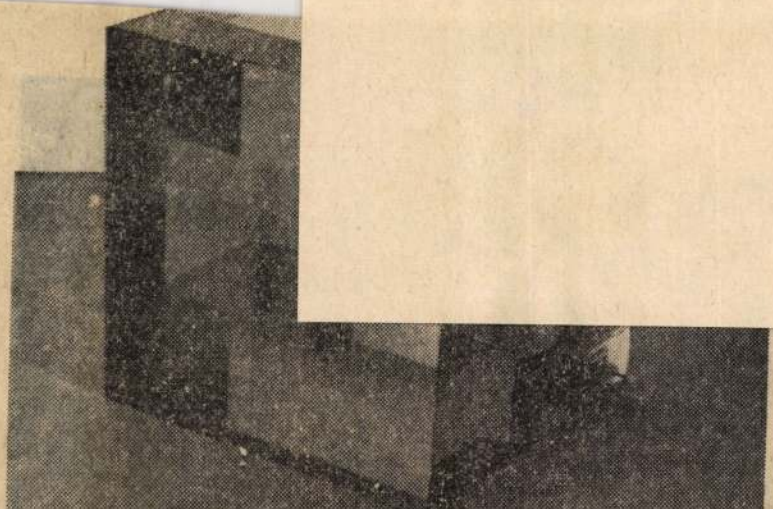

Tar Zsuzsanna: Üvegkocka

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 387-748, 340-726

1978 NOV — 4

ÉLET ÉS IRODALOM

Felvidéki András

1021

Felvidéki András: Kardnyelő

RÓZSA ENDRE:

A repülésről

Ahogy a repülőgép
a szél húsába mar,
s már körkörösen forgó
fogsor a légcsavar,
ahogy e falánk étvágy
kieszi egyensúlyát,
s szárnyhegyeket feszítve,
egyenletes a zúgás,

ahogy a lebegő törzs
a felhajtóerőre
hasal, mint szemfényvesztő
a puszta levegőre,

félelmetes e játék:
egy hibás mozdulat,
és minden lehetőség
örökre lezuhant — —

felszállásnál a földet-
érés a szebb öröm;
épp ehhez kell — repülni!
Jó veled. Köszönöm.

Győri Műhely

Ha Magyarország térképére berajzolnánk azokat a városokat, melyek folyóiratot istápolnak, a Dunántúlon sok jel tünne föl. Izgalmas téma lehetne azt kutatni, hogy a lapalapítás — és megtartás —, milyen összefüggésben van a kultúráltsággal és a szellemi hagyományokkal; az mindenesetre már most is bizonyos, hogy az alapítói hevület korántsem csökken. Erről tanúskodik a Győrött megjelenő *Műhely*, amelynek első száma néhány napja került ki a nyomdából.

A társadalomtudományi és közművelődési jellegű orgánum, az elképzelések szerint negyedévenként lát napvilágot, s arra tesz kísérletet, hogy —, mint a Beköszöntőben olvasható — „a *táj*, a *megye* gazdasági, társadalmi és kultúrális viszonyainak, múltjának és jelenének vizsgálatával... a *helyi* tudományos—kultúrális élet egyik hajtóerejévé, ösztönzőjévé, valóban műhellyé váljék". E program jegyében állította össze a szerkesztőség azt a cikkmontázst, amelynek tanulmányterjedelmű és színvonalú elemei, az új győri színház ürügyén, a tájegység, illetve a vidéki színikultúráról szólnak.

A ház történelmileg változó jelentéstartalmát és mai lehetőségeit, valamint a *Fáklyaláng 1978.* című interjút, amelyben a színházavató előadás szerzője, Illyés Gyula vall drámájáról, és általában a drámai műfajról. A két tartalmas elemzést figyelemre méltó helytörténeti dolgozat, továbbá színészportré, színikritika és színházi témájú könyvismertetés egészíti ki.

Az első szám központi gondolatához illeszkedik a szó tágabb értelmében vett lokálpatriotizmust érzékeltető rovat, a *Híd*. Ebben E. Fehér Pál elmélkedik a Sopronban diákoskodó Dusan Makovickyvel — Tolsztoj háziorvosával —, kapcsolatban a Duna-medencében élő népek szellemi hídszerepéről, a szlovákiai Dobos László pedig az éppen ötven esztendeje alakult ifjúsági mozgalomra, a Sarlóra emlékezik. Mint minden új folyóirat, a győri Műhely is lehetőséget ad a környékbeli szépíróknak a publikálásra. A novellák és versek azonban egyelőre nem győzik meg az olvasót arról, hogy a *társadalomtudományi és közművelődési* [illegible] orgánumot feltétlenül iro-

Felvidéki András

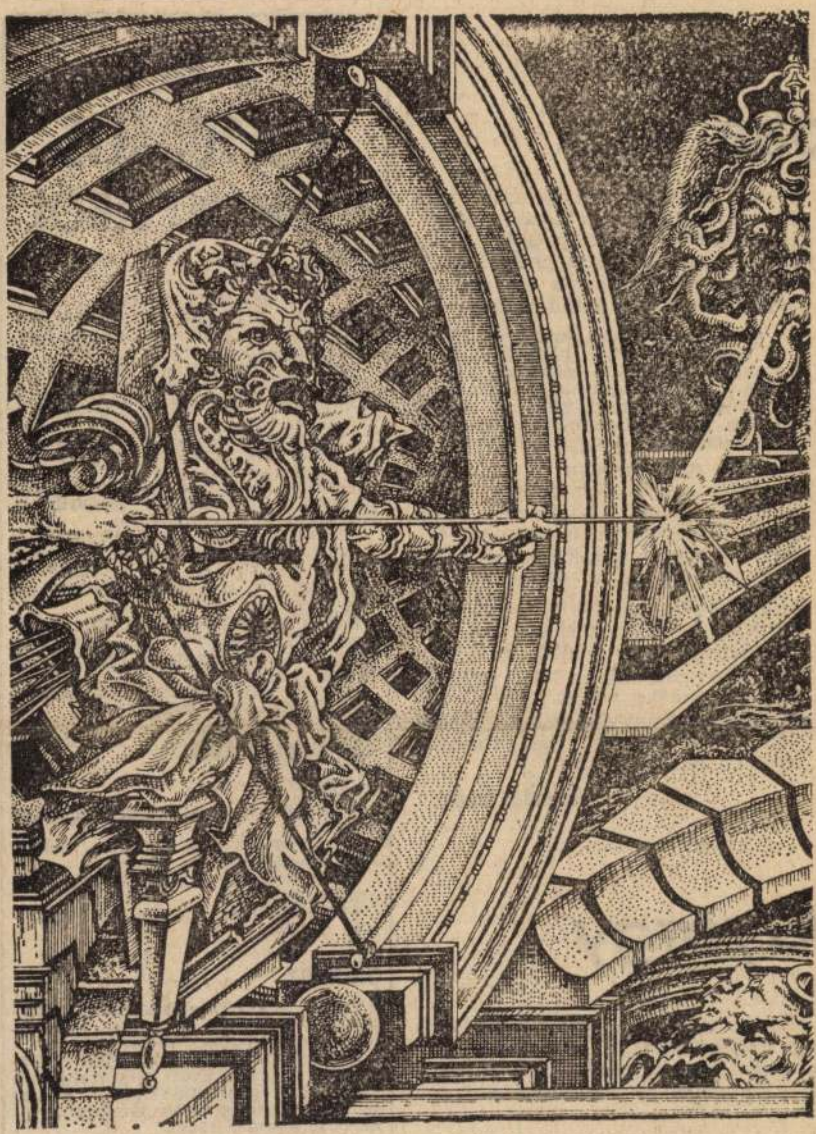

Felvidéki András: Fohász (részlet)

Élet és Irodalom, Bp. 1978. okt. 7.
XXII. évf. 40. sz. 7. lap.

npää

és
izött
ckor
üle-
AVA

nyá-
nn—
rium
ény

észe-
ért a
áluk.
ente-
őben
nyzat

odás
adói
ány-
atá-
nert
egis-
snél
ezé-
je-

lentős magyar mű jelenik meg Finnországban, ezek közül megemlíteném Babits Mihály Gólyakalifa, Déry Tibor Kedves Bópeer, Örkény István Rózsakiállítás és Balázs József Magyarok című művét.

— A megállapodás arra is utal, hogy a magyar és finn könyvkiadók az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet záróokmányának szellemében tárgyaltak. Ehhez a gondolathoz kapcsolódva milyen jelentőséget tulajdonít a tanácskozásnak?

— A magyar—finn kapcsolatokat már régóta nem csupán a hivatalos jelleg határozza meg. Mindkét népben él a rokonság tudatából fakadó rokonszenv és megbecsülés érzése, s ebben a sok szempontból hasonló történelmi sorsnak, helyzetnek is szerepe van. Feladatunk hogy ehhez az érzéshez most már egyre több reális és konkrét tevékenységet kapcsoljunk. A magyar könyvkiadókkal folytatott tanácskozásaink ezt messzemenően elősegítették.

Gombár Endre

s György

gének címere: a fény. A Képzőművészeti
t tartott az építészet és a társművésze-
urbanisztikai konferencián, s diakocká-
mészeti tüneményekre emlékeztető fény-

30-as
Vagy

istenekbe botlott. Pallasz Athéné vagy Artemisz úgy vigyázták a ház és a

A HÉT KULTURÁLIS ESEMÉNYEIBŐL

Új könyvek

SZÉPIRODALOM

KEMSEI ISTVÁN: FELJEGYZÉSEK LYUKAS ZOKNI-KORSZAKBÓL. Versek (Magvető)

URBÁN ERNŐ: ÍROTT MALASZT — NEMCSAK KENYÉRREL — 1001. KILOMÉTER. Regények (Magvető—Szépirodalmi)

JANKOVICH FERENC: VILÁGVERŐ MÁTYÁS KIRÁLY. Regénytrilógia (Szépirodalmi)

SZÖNYI SÁNDOR: KORAI CSERESZNYE — KÖDÖS REGGELEK. Kisregények (Szépirodalmi)

TANULMÁNY, DOKUMENTUM

SCHLEMMER OSCAR — MOHOLY NAGY LÁSZLÓ — MOLNÁR FARKAS: A BAUHAUS SZÍNHÁZA (Corvina)

BAKÓ ZSUZSANNA: A XIX. SZÁZAD MŰVÉSZETE A MAGYAR NEMZETI GALÉRIÁBAN (Képzőművészeti Alap)

MILOS HUBÁCEK: LÁNGOLÓ ÓCEÁN (Kossuth—Zrínyi)

Filmbemutatók

október 12-én

A MÉNESGAZDA. Színes magyar film

KIALUDT TÜZEK FÉNYE. Színes szinkronizált szovjet film

A CSAVARGÓ LÁNY. Színes argentin film

VÉDŐSZÍNEK. Színes lengyel film (FBK)

Színház

SPIRÓ GYÖRGY: NYULAK MARGITJA. Bemutató a pécsi Nemzeti SZínházban október 13-án

MOLNÁR FERENC: LILIOM. Bemutató a józsefvárosi Népszínházban

HERVÉ: NEBÁNCSVIRÁG. Bemutató a kaposvári Csiky Gergely Színházban, október 13-án.

SÜTŐ ANDRÁS: KÁIN ÉS ÁBEL. Bemutató a veszprémi Petőfi Színházban, október 13-án

Felvidéki András

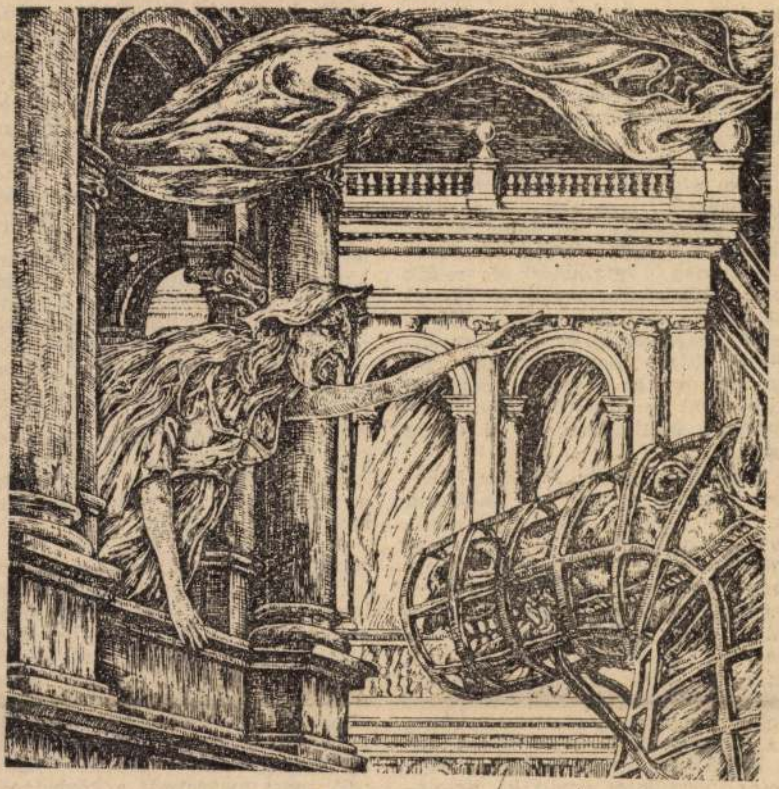

Felvidéki András rézkarca (részlet)

11 ÉLET ÉS IRODALOM Bp.
1978. okt. 7. XXII.évf. 40.sz. 11. lap.

művekben minden bizonnyal azok. A kolumbiai *Bernardo Salcedo* készüléke, amely a tekintet képzeletbeli felemelésére szolgál, igazi látcső; a spanyol *Martin Chirino* képzeletbeli labirintusa éppoly rejtélyes, mint bármelyik valódi.

Absztrakció és naturalizmus összeházasítása általános jelenség. A módszerek azonban nagyon különbözők. A leggyakoribb megoldás — és most nem a triennáléra, hanem általában a mai művészet gyakorlatára gondolok — a részletek kiemelése és felnagyítása. Ezt teszi a belga *Roland Monteyne*, akinek gyűrődések és redők köré csoportosított puhán elomló formái vegetációt sejtetnek. Közelebbi megnézésükkor azonban kiderül: ihlető forrása a női nemi szerv, amelyet a test egészéből kiragadott és amely felnagyítva — formai értelemben — új életre kelt.

Tipikus a bolgár *Bozidar Nikolov Kozarev* szobra, az *Énekesnő* is. Ahhoz túl konkrét — hátradülő figurát ábrázol —, hogy geometrikusnak minősíthessük; ahhoz meg túl elvont — minden részletet egyetlen ferde piramissá egyesít —, hogy realisztikusnak mondhassuk. Mégsem eklektikus; sőt a triennálé egyik legérdekesebb darabja. A művész elélvezkedhetett volna a pompázatos kosztümökön, az operaénekesek telt formáin, ám e külsőségek helyett olyan jellegzetes mozdulatot emelt ki, amelyben az éneklés művészetének erőfeszítése és a győztesen áradó szólo magyarázat. A mélyebb okot nem tárja fel még akkor sem, ha hozzátesszük: a régi művészet helye és feladata labilissá vált, az újé meg nem tud körvonalazódni. Ilyen körülmények között — fűzhetnénk tovább — zseniális megsejtések születhetnek, de nem nagy művek; az átlag pedig, mutatja a triennálé is, keresgélő kísérleteket, tanácstalan műveket, szorgalmi feladatokat terem. Mindehhez még valami kívánkozik közös élettapasztalatként. A mai világhelyzeten a nyers harc és a manipuláció egyformán uralkodik. A legigazibb úgy is manipulációkra kényszerül; a manipuláló hatalmak gyakorta közvetlen erőszakhoz folyamodnak. Miért is gondolnánk, hogy ez a légkör hatástalan volna? Sorra születnek az olyan művek, amelyek lázadnak mindenfajta manipuláció és brutalitás ellen; meg az olyanok — ezek teszik ki a budapesti kisplasztikai kiállítás többségét —, amelyekben a manipulatív és a brutális elemek együtt jelennek meg.

A fentiek után nem meglepő a sok szék. Ez a bútordarab ugyanis konkrétságában is elvont tud lenni. Olyan tárgy ráadásul, amely állandó formai jellegzetességei ellenére is meglehetősen képlékeny. A holland *Thijs van Kimmenade* két szék egymás mellé tételével, arányaik és helyzetük változtatásával emberi kapcsolatokat illusztrált — csupán illusztrált, mert megrekedt a közhelyeknél. Az ellenkezője a bajom egy másik hollanddal, a már említett

~~3. Hogyan hatottak ezek a találkozások későbbi fejlődésére?~~

Felvidéki András

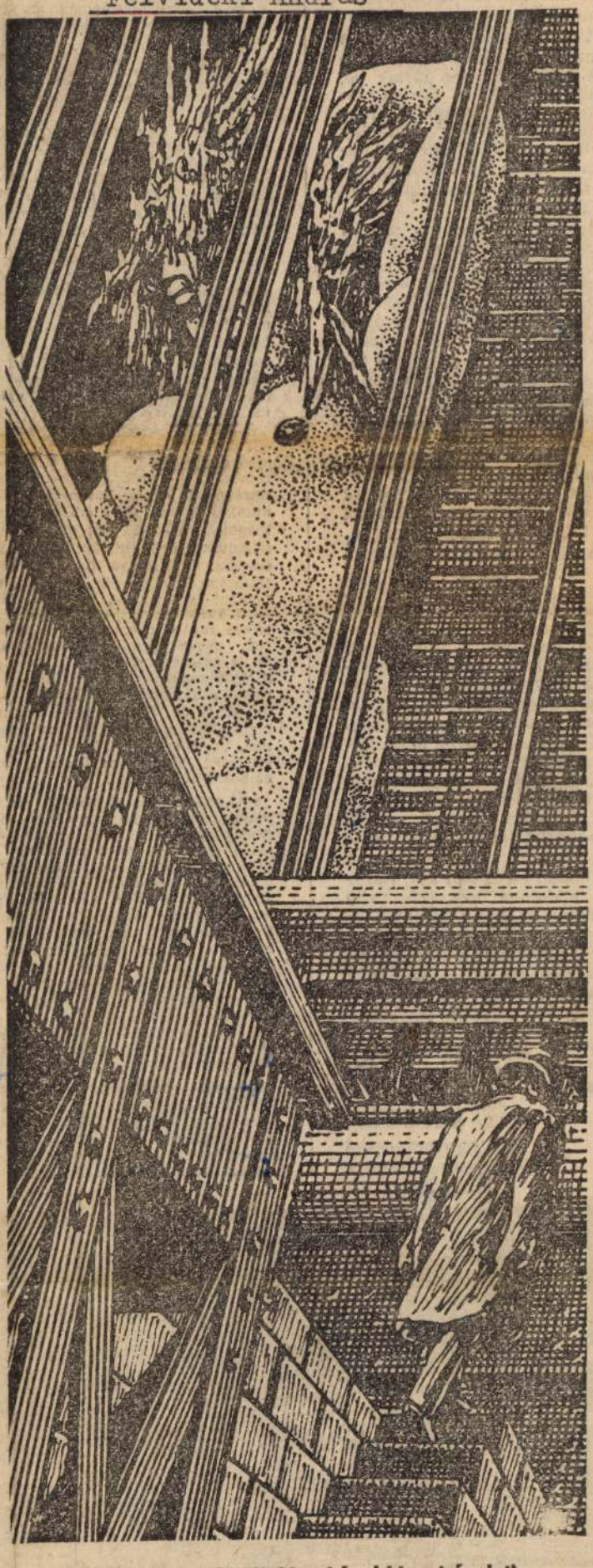

Felvidéki András: Hajó a Lánchídon (részlet)

Élet és Irodalom, Bp. 1978. okt. 7.

XXII. évf. 40. sz. cimlap.

A tuloldalon lásd a müvész egyik rajzának részletét.

~~ÁRA: 2,50 Ft~~

színét képeinek (amellyel többek között világhírét is szerezte) mondják inas-
korában majszter uram tajtékpipáin
csodálta meg először tehát élmény és m
úgy arányolt egymáshoz mint c s i b u k
E c
e hosszú de talán nem fölösleges kitérő
juttat a körkérdéshez vissza s azzal kezd
mivel számomra is kezdődött a
finomabb irodalmi és művészi
megismerés (csak annyit még félre
ne értessék a Munkácsy-példázatból
semmi más nem érvényes rám a további
csupán a csibuk vagyis hasonlóság közte
s köztem egyéb nincs) legfőbb idejét
gyerekkoromnak amint utaltam is már e
m
és a világ háta mögött rejtőzködő Opere
tanyahelyen töltöttem hová a messzeség
üzenetét kóbor cigányok hozták vándork
kalendáriuma s énekeskoldusok epikája
a legújabb irodalmat képzőművészetről
falvédő és az iskolában kacagányos
őseinket idéző sikerült nyomatok
gondoskodtak zenéről pedig azidőtt leginkább
ama törpe-harmónium melyen apám
végezte lábtornára emlékeztető kántor-
munkáját és ha épp üres volt a terem
s kedvem is szottyant tyúklétraszerű
grádicson másztam föl az emelvényre s el
Himnuszt Szózatot dicséretet zsoltárt
(a „könnyűeket" — aránylag még az Ím

Mint a szép hives patakra is „könnyűnek

de bátrabban mert fölszabadultabban
vallási s „művészi" kötelmek alól beval
a Szeretnék szántani-t s a Boci boci tark
ím ez őskori de mégis (épp ezért) sorsdö
réteg fölé rakódott le azután miként
a korai kőkorszak csiszolatlan eszközeit
mind csiszoltabbak követik az időben Hu
süvölvénykorom ide vonatkozó emlék-
anyaga szüleim jót akarván tenni virtuá
énemmel aki ugyan sose voltam sohase l
de akivé lennem szerintük kellett volna
azértis beadtak az internátusba (Hns-en
k o n v i k t u s n a k mondták) úri fiúhoz
neveltetésem érdekében ott kétségtelen
oktatást kaptam leginkább U. B. úrtól a s
késztyűs szobafőnöktől s több más felső
c
főként a diáksapka félrecsaphatósági szö
illetően (hogy mennyire szabad elsősökn
nemkülönben néhány valóban fontos ne
dologról ami talán még a sapkánál is nag
hatással volt rám s következményeiben
úgyszólván a művészi élményekkel is fö
mert irodalmi és művészi élményben se

rákaptam az unalmasan puritán iskolai
könyvtárra s minden elérhető klasszikust
hazahordtam csakhogy aszú borra akkor
túl gyöngének ítéltek szobatársaim ezért
elszedték tőlem a klasszikusokat és bezá
egy mosdóbeli pántolt ládába s helyettük
tízfilléres ponyvaregényeket adtuk nyalá
mintha sejtették volna hogy egykor mé

első találkozásaimról az irodalommal stb.
de amiért tán mégsem meddő továbbszö
többnyire sántán ritmizáló tűnődéseimet
(roncsolt „alaksejtelmek bukkannak föl
ama kor parancsoltan keserű poétika-bij
volt az önképzőkör is
amelynek egyelőre még csak rendkívüli c
tagja sem lehettem bár olykor már belo-
pokodtam későbbi „nagy sikereim" szính
s azt hiszem idézőjel nélkül ez maradt

ménye, hogy ma már magyar kiállításon látható olyan eredeti Bartók-lemez, amely akkor készült, amikor a nagy zeneszerző az egykori New York-i antifasiszta szellemű Kossuth-rádió részére, a rádió akkori vezetőjének, Práger Jenőnek kérésére játszott (és konferált!) egy ottani stúdióban. (Persze, ennek a fonákja az a ma is hátborzongató tény, hogy az említett rádió jó néhány műsorát rögzítő hanglemezek az évtizedek során elvesztek, eltörtek, megsemmisültek, hisz nem volt senki, aki értékükre a figyelmet felhívta volna.) Hasonló példákat talán mások is tudnának mondani. Csak még arra hívnám fel a figyelmet, hogy újabban néhány kint működő jobboldali magyar szervezet is hozzáfogott a gyűjtéshez, illetve igyekszik megakadályozni ilyen jellegű anyagok — r[illegible] san előfordul[illegible]

Mi lenne [illegible] kellene tenni [illegible] gyarok Világs[illegible] gyar Nemzeti Múzeum égisze alatt), hogy magyar múzeológusok két-három főnyi csoportjai sajátos expedíciós gyűjtőutakra induljanak a magyar lakta vidékekre, ahol felkutatnák, összeszednék és hazajuttatnák mindazt, amit még lehetséges. Úgy gondolom, hogy az ilyen jellegű „expedíciók" költségei nem haladnák meg az olyanokét, amelyek Magyarországról például afrikai országokba rovargyűjtésre vagy ismeretlen őserdei törzsek szokásainak feltárására indulnak, amellett tudományos-muzeológiai hasznuk sem lenne kevesebb. (Amivel természetesen pillanatra sem akarom az utóbbiak jogosultságát vagy hasznát vitatni!)

Litván Györgyhöz hasonlóan magam is úgy vélem, hogy „az a folyamat, amely a korona visszaadásával és az új kereskedelmi egyezmények megkötésével mostanában elkezdődött", lehetővé teszi azt is, hogy a tizenkettedik órában szervezetten hozzáfogjunk ehhez a munkához. Túl sokan élnek magyarok távol a szülőföldtől ahhoz, semhogy a történelemről beszélő relikviákat veszni hagyhatnánk.

[redacted]

változás hosszabb távon lehetővé és egyben szükségessé teszi e boltípusok megszüntetését. 2) Példaként és az előbbiek alátámasztására megemlítette, hogy ez a folyamat megkezdődött, miután a közelmúltban tíz konvertibilis valutáért árusító üzletet zártak be, s jelenleg mindössze öt üzemel; 3) állást foglalt amellett, hogy ..."hosszabb távon szállodák halljaiban történő értékesítés keretében célszerű a külföldiek speciális szokásait reprezentáló cikkeket árusítani."

Lázár István viszont a szóban forgó cikkében többek között megállapítja, hogy „az idén tavasszal a kereskedelem illetékesei — a felsőbb pénzügyi szervek állásfoglalásait is tolmácsolva — arról is nyilatkoztak: a devizáért árusító boltok hálózata *alig* és csak a turisták jobb kiszolgálása érdekében [illegible] következik abból is, hogy a konvertibilis valutáért árusító boltok megítélése más-más aspektusból merül fel. Lázár István a magánkézben levő devizák lekötése szempontjából veti fel a kérdést és utalva a „kereskedelem illetékesei" már idézett nyilatkozatára, állapítja meg: „... Ezek az üzletek tehát nem, vagy alig kívánják szolgálni a hazai áruellátás javítását, a *magyar lakosság devizájának a lecsapolását*". Dr. Del Medico Imre viszont a konvertibilis valutáért árusító üzletek megszüntetése mellett száll síkra, hozzátéve: „... hogy ha már vannak ilyen üzletek, akkor számuzzuk ezeket az utcákról és csak a *szállodák halljában* működjenek." (Kiemelés: tőlem.)

Nos, éppen erről van szó: Lázár István cikkében szereplő *„alig fog bővülni"* kitétel arra vonatkozik, hogy az elkövetkező években belépő — elsősorban tőkés idegenforgalmat lebonyolító — szállodák halljában *kerülhet sor* konvertibilis valutáért árusító értékesítő helyek létesítésére. Ez pedig — legalábbis a lényeget tekintve — nem ellentétes a válaszlevelemben foglaltakkal.

[redacted]

ság" ennek a (viszonylag új) riportműfajnak a sajátossága. A sokértelműséget mi nem tartjuk kétértelműségnek. Az ilyen írásoknak nem egyes szavai, hanem az egésze fejezi ki a szerző véleményét, amelyet — ebben az esetben —, úgy hisszük, Ön is világosan megértett. Levonta belőle például a mai nevelők számára azt a következtetést, hogy nagy észményképeink megismertetésének pedagógiai módszerein akad még javítanivaló.

VÉKONY SÁNDOR, NAGYMAROS. Olvasónk úgy véli, hogy Tamás Gáspár Miklós **Johannes Itten** színelméletéről szóló — múlt heti számunkba írott — cikkének címe ellentmond az írás tartalmának. Száz százalékig igaza van. Cikkírónk valójában **megkérdőjelezi,** hogy ez az elmélet megfelel-e a természeti rendnek. A cím tehát helyesen ez volt: **Természeti rend?** Az utolsó előtti mondatból is kimaradt egy fontos jelző, amely a mű fordítójának munkáját minősíti. Leírjuk a mondatot, mert a fordító rászolgál a felsőfokúaknál is nagyobb dicséretre: A könyvet Ka- **valóban**

ST. Er- — és [illegible] megszívlelendően rámutató — levelét, amelyet Vámos Imrének **I. János Pál pápa** irodalmi munkásságáról szóló cikkéhez szánt kiegészítésnek (37. szám) Különösen felkeltette figyelmünket Nagy Szent Gergely egyházatya ön által idézett felfogása, amelyet az elhunyt Albino Luciani is magáévá tett: „a püspök ne legyen madárijesztő". Az új pápához fűzött, megalapozott bizakodások, sajnos, nem válhattak valóra. Mi is csak remélni tudjuk, hogy nem a véletleneken át érvényesülő történelmi szükségszerűség szólította el az új pápát az élők sorából, hanem a kiszámíthatatlan sors gátolta meg abban, hogy egyházfőként is, amint Ön kifejezi: „két lábbal benne éljen az emberek világában".

PALATINSZKY JÁNOSNÉ, BUDAPEST. „Miért hiányzik az ÉS-ből a Budapesti Művészeti Hetek emblémája: a páva?" — kérdi olvasónk. Nem hisszük, hogy a páva bármely művészeti produkciót minősítene. Erőnkhöz mérten figyelemmel kísérjük minden ősszön a Művészeti Hetek színházi, képzőművészeti, zenei, filmeseményeit. Kritikusaink benyomásai és közös véleményünk szerint — kritikusan. S egy kicsit szomorúan. Mert a néhány hét — félévnyi regisztrálandó produkciót kínál, s a legállóképesebb műítész se győzi valamennyit végigjárni. A közönségről nem is szólva.

CSIDER SÁNDOR, SZOMBATHELY. „A kertésekre nemcsak én haragszom." — írta Máriássy Judit a 37. számban. Igaza van. Másokkal együtt én is az ő véleményén va- [illegible] Köszönjük levelét.

[redacted]

Felvidéki András

Felvidéki András rajza (részlet)

Élet és Irodalom, Bp. 1978. okt. 7. XXII.évf. 40. sz. 2. lap.

y mutogatott egy szép nyaraló felé,
lt.
t a villát néztem meg, látják? Az a
on kedvesek voltak hozzám. Igazán
zombaton is, vasárnap is. A kis asz-
azaengedni, hogy maradjak ott egész
maradhattam, mert az ő lakásuk nem

Delibe.

Az öregasszony megsejtette Frank gondolatait.

— Ugye, nem haragszik rám? — kérdezte bágyadtan.

Frank nem válaszolt. Az autópályán rálépett a gázpedálra, mielőbb szeretett volna megszabadulni az öregasszonytól. Vajon a jövő hét végén ki lesz a következő áldozat, tűnődött magában, mert nem árt majd figyelmeztetni...

Felvidéki András

Felvidéki András rajza (részlet)

Élet és Irodalom, Bp. 1978. okt. 7.

1978. OKTÓBER 7.

XXII., évf. 40. sz. 14. lap.

furcsasága, hogy a — korábban szatirikus lapnál dolgozó — szerző konfabuláns és groteszk látásmódja, valamint szemléletesen konkrét megjelenítő képessége szétválaszthatatlanul összefonódik a szűklátókörű, kispolgár-életre buzdító, közhelyes pedagógizálással. Ráadásul örökösen a — késő romantikából és katolicizmusból vegyített — egzisztenciális pusztulásveszéllyel fenyegeti kicsiny olvasóit.

A német mesevadregényesség otthonos borzalmai valóban eltörpülnek az iskolakerülő fabábút környékező szüntelen veszedelmek mellett. Alig faragja ki Pinokkiót Gepetto mester, a bábú nagykalapáccsal agyoncsap egy tücsköt. Büntetésből: térdig leég a lába. Vándorlásának első állomásán ismét tűzhalállal fenyegeti egy gonoszul szentimentális bábosmesmégis milliószor többen ismerik a világon, mint ugyancsak harcos kortársaiét, a szintén egykönyvű *Nievoét* vagy az olasz ügy másik neves áldozatáét, a nagyszerű *Silvio Pellicoét*.

A könyv problematikus zseniálása mégis megtartja a Pinokkiót a báb- és gyermekszínpadokon. Jóllehet a könyörtelenkedések mellett a dimenziótlan kalandfüzér még nem is túl drámai. Az átdolgozók — köztük *Litvai Nelli* is — a történet szadizmusának zavart elmismásolása mellett abban bíznak, hogy a színészbravurra alkalmat nyújtó főszerep és a színes mellékfigurák élettel töltik meg a lineárisan sorjázó jeleneteket.

A Pinokkió-előadások ezért sokszereplősek. *Csongrádi Mária*, a Népszínház rendezője is majdnem harminc szerepet osztott ki tizen-

m
id
cs
sz
sé
—
m
sz
or
ot
át

ra
ná
m
ke
Ér
Sz
K
gő
né

integet valakinek, úg
amely a fák között ál
— Három hete ez
piros korlátos! Nagy
elláttak mindennel. S
szonyka nem akart h
hetre. De sajnos, nem

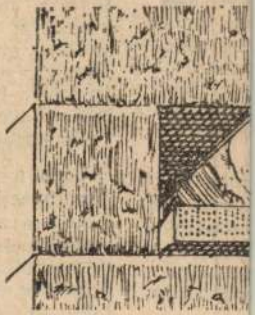

~~Na, hallja!~~ ~~elkullog.~~ ~~dulnak abba a lakásba.~~

A tuloldalon lásd:
a müvész rézkarcát.

Felvidéki András

Felvidéki András: A régi földalatti kiszabadítása (részlet)

Élet és Irodalom, Bp. 1978. okt. 7.
XXII. évf. 40. sz. 15. lap.

~~Marko leszedi az asztalt.~~
~~— Un café, Signore?~~

RÓBERT LÁSZLÓ

~~— De maga azért átjár Itá-~~
~~liába?~~

re. Van azonban még
tésem az elhangzottak-
n és a gyakorlati ta-
szerint a kommuniz-
gja Istentagadóra vál-
lágot, vagy a társadal-
az annyira, de hiába
an segít a világossága
munizmus eszméit ki-
ni."

●

kat nem kell bolygatni.
törvényeinek van egy
t egy földi ember ne
mert bele van süllyedve
sta kátyuba, mint sze-
. A látszatvilágban él,
udhat többet. A maga-
l, az ember feletti erők-
udhatna az átlag em-
az egyetemet végzett is
aterialista barom."

●

látó asszony Ön mellett
bajuszos férfit. Ön nem
ndolni. Szerintem ez a
patronálója a túlvilág-
ezek szerint minden föl-
özelében lehet egy-egy
osztott szellem, akinek
a, hogy irányítsa az ál-
ilt személyt. Ez sugalla-
rténik. Ezért tapasztal-
ran, hogy vitatkozunk
— ezt tegyük, vagy
kor a sugalmazások kö-
unk."

●

sszony adottsága az ok-
tek terén kezdő fokon
itása csak addig terjed,
altakat itt, a föld lég-
áthatja, tolmácsolhatja
anivalóját, mert az em-
ovábbfejlődésének látá-
elése már meghaladja a
Ezek isteni adományok
ről nem tehet. Akinek
el születik. Ezek a ritka
azért élnek, hogy a Föld
domást szerezzenek ar-
ezen az anyagi világon
egy nagy és örök szel-

●

zonyul a valóságot saját szakmai tekintélyükkel alátámasztani?"

●

„Hazai ismeretterjesztésünkben egy egészen sajátos észjárás kezd elterjedni. Ennek a lényege a következő: a nem teljesen tisztázott kérdésekben egyre gyakrabban nyilatkoznak olyan (egyébként más területeken elismert) szakemberek, akik azzal a kérdéssel produktív formában, kutató jelleggel nem foglalkoztak. Véleményüket ellentmondást nem tűrő határozottsággal adják elő. Alátámasztására egy egészen más területen szerzett tekintélyüket használják fel. Pl.: K... Gy... egyetlen alkalommal el nem mulasztja, hogy az UFO-k létezésével kapcsolatos híradásokat ne mi-

Felvidéki András

Élet és Irodalom, Bp.
Felvidéki András rézkarca
(részlet)

1978. okt. 7. XXII. évf. 40. sz.
16. lap.

nősítse afféle nyugati légből kapott sajtószenzációnak... Őt nem za-

●

„Nevetséges, hogy Marxra és Engelsre hivatkoztak a műsor végén. Az a tan jó volt annak idején, hogy kiemelje a kis embert; de kiemelte? Ma is vannak gyarmattartók, kis és nagy királyok, csak másként hívják őket. A valódi, igazi, tiszta hitű kommunista Krisztus volt!"

●

„Olvassák el a következő könyveket. A szám a Szechenyi könyvtár olvasótermi száma:

Strém István: Van túlvilág 90.066
Dr. Trikál József: Az okkultizmus bölcsészeti szempontból 65.092,
Hoch János: Modern miszticizmus 71.573,
Bodnár László: A lényeglátás kibontakozása 275832,
Vay Ödönné: Szellem, erő, anyag."

●

„Csak egy kevés idő kell hozzá, hogy megismerhetjük azt a misztikusnak feltüntetett második dimenziót, amit az őskeresztények minden tagja ismert..."

●

„Ne haragudjék a Riporter elvtárs, de a most soron levő riportsorozatát egy nagy, modern szeánsz lehetőségének is felfoghatom, amely a magyar rádióhallgatók lelki ébresztése szempontjából elsőrendűen fontos."

●

„Itt Magyarországon a 20—30-as években nagyon intenzív kutatások voltak e téren, a telekinézistől a materializációig minden előfordult szűkebb körű, kísérletező társaságokban. Magam is a látástól kezdve a materializációig és az asztaltáncoltatásig minden átélést végigtanulmányoztam."

●

„...mai életünkben oly gyakran szereplő klinikai halálból visszahozott egyének is hasonló átélt eseményeket mondanak el a vallató tudósoknak. Ha pedig van halál utáni élet, akkor miért ne lenne lehetséges egy szellemvilág is? S akkor

Felvidéki András

"Rézkarc" cimmel a lap hozza a müvész egyik müvének részletét.
Repr.

Fenti rézkarcot lásd: a müvész egy másik müvének hátlapján. Cime: "A régi földalatti kiszabaditása".

Élet és Irodalom, Bp. 1978. okt. 7.
XXII. évf. 40. sz. 16. lap.

Felvidéki András

Felvidéki András: Arzenál

Élet és Irodalom. Bp. 1978. okt. 7.
XXII. évf. 40. sz. 10. lap.

állást foglaljon a nemzet és az em-

tán önállósítva magukat a teremőrök nyájas megbocsátásával játszanak, futkároznak a magas művészet — általunk mindig templomi csendben szemlélt — ájtatos termeiben. Aztán jönnek a nyolctízévesek. „Szép" — hallom az egyiktől a pécsi Csontváry Múzeumban. „Miért szép?" — kérdi az apa. „Nem tudom." „Mi a szép benne?" A kisfiú eltűnődik. „Hát az, hogy olyan... mese." „Szép" — mondja egy másik a kisplasztikai biennálé Medgyessy szobrára. „Mi szép benne?" — itt egy mama kérdi ezt. A gyerek rácsodálkozik: „Hát te nem látod? Az egész."

S hozzák a fiatal szülők a kétháromévest is. Neki valószínűleg még semmi sem szép, hiszen ezt a fogalmat inkább magatartásbeli jelzőként ismeri csak: edd meg szépen, aludj szépen... De mert az a fiatal szülő, aki most magával hozta — talán csupán azért, hogy hétvégén együtt legyen a család — jövőre is ellátogat vele a múzeumba, két és tíz év múlva is ennek a lurkónak már természetes igényévé válik a festményekben, szobrokban fellelhető esztétikum.

Érdekes lenne próbaképpen megszámlálni a csecsemő- és kisgyereklátogatókat. Ily módon tából milyen ugrásszerűen nő meg húsz év múlva a tárlat- és múzeumlátogatók száma.

Mert aki most a szülő hátára szerelt vászonülőkében lovagol végig a termeken, egyszer maga is így cipeli képet, szobrot, szépet látni a gyerekét.

Éljen ez a láncreakció!

M. J.

pek, eppugy azt is, hogy kik készítették ezeket a legkitűnőbb színészeinket, emlékezetes előadásokat megörökítő felvételeket?

A fotóművészek feltehetően megkapták munkájukért a tiszteletdíjat, de azt a tiszteletet már nem, hogy a nevüket is lenyomtassák.

A kötetekben ott van a sosem szűkszavú kolofon, melyből a műszaki vezető nevét is megismerhetjük. De a drámakötetek olvasóit valószínűleg jobban érdekelné, kiket lát a borítólapon, milyen darabban látja a színészeket, s ki örökítette meg a magyar színházi élet egy-egy jeles alakját jelesül.

(bt)

A HÁZSONGÁRDI TEMETŐ

A minap Jékely Zoltán kitűnő elbeszéléskötetéről írtam az ÉS hasábjain, s dolgozatomban kétszer is szó esett a Házsongárdi te-

Mit tagadjam: az első pillanatokban erőteljes késztetést éreztem arra, hogy enkezűleg vessek véget megcsúfolt életemnek. Ám lehiggadva beláttam, hogy vesszen inkább a tettes, ama személy, ki a nyomdai változatot visszarontotta. A dölyfös ostoba, akiről „vicceskedve" szoktuk mondani: a nyomda ördöge. Ám, mióta nem hiszek az angyalokban, tudom azt is, hogy az ördögöket is a felelősség elkenése végett emlegetjük. Hétfőn tehát ka-

Felvidéki András

Felvidéki András rézkarca (részlet)

Élet és Irodalom, Bp. 1978. okt. 7.
XXII. évf. 40. sz. 9. lap.

ÉN ÍRTAM

Antiklimax

■ *Nagy András: Toron, 1867 (Magvető, 206 old.)*

Szegény G. mesélte, hogy amikor — vagy huszonegynéhány évvel ezelőtt — a kiadóhoz került, R.-től érdeklődött a leendő kollégákról, tevékenységükről. Többek közt az én Szól a síp című regényemről is. Mire barátom—ellenségem—szobatársam R. azt mondta: „Egy huszonöt éves fiú ne történelmi regényt írjon, hanem izéljen."

R. sommás ítélete, meglehet, jogos kritikája az én regényemnek. De általános esztétikai elvnek nem fogadnám el. A huszonegy éves *Nagy András* történelmi novellás-kötetének olvastán különösen nem. Örülök a kötetnek s méginkább a benne megnyilatkozó írói magatartásnak. Pedig — hadd bocsássam előre kifogásaimat — ezek a novellák nem igazán jók — egy kivételével. Erős bennük a ralista hagyományra s ezért korfelidézésül tele vannak bűzzel, szeméttel, hullával, kloákaszaggal. Tételesek is; egy-egy morális absztrakció szolgálatában. Esztétikai hitvallástól függően még az is felmerülhet kifogásként, hogy Nagy Andrást a primer életbeli élmények hiánya kényszerítette vissza az időbe.

Hadd folytassam e lehetséges kifogással dicséretként. Mert ha helytálló volna is a gyanú, méltánylandónak tartom a szándékot, hogy nem másolással, hanem kereséssel igyekszik az író meglelni önmagát. Nagy Andrásnál azonban van élmény is: elvi-erkölcsi-morális, tehát absztrakt, de valóságosnak látszó élmény. A kötet nagyjából egységes világképet tükröz s többek közt visszatérően arról beszél, hogy az, amit történelemnek nevezünk, mennyire közönyös az egyénnel szemben.

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 387-748, 340-726
1978 OKT 7.

ÉLET ÉS IRODALOM

Felvidéki András

1021

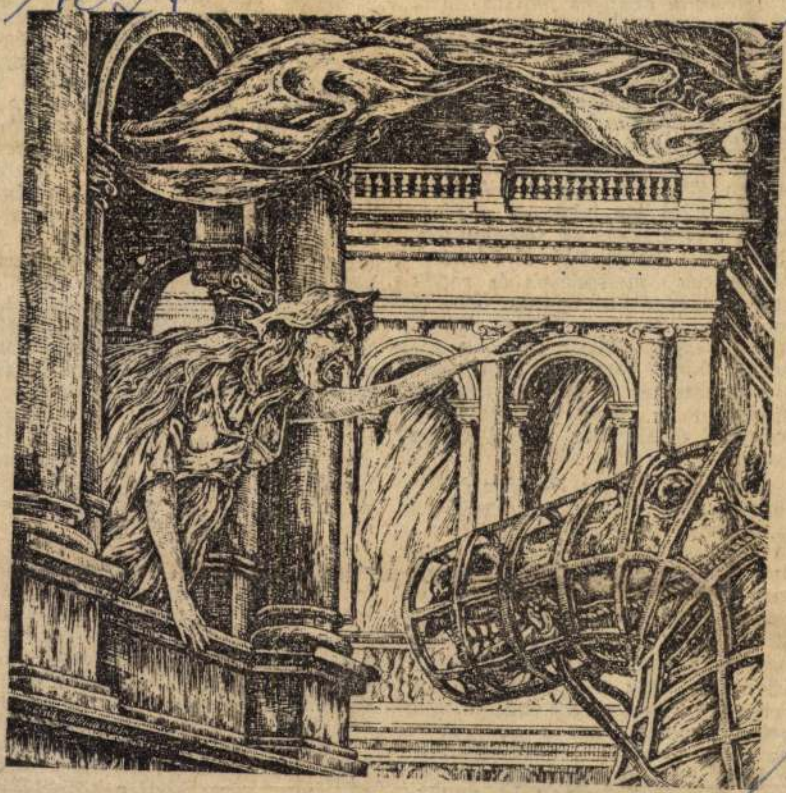

Felvidéki András rézkarca (részlet)

zi látcső; a spanyol
no képzeletbeli labi
rejtélyes, mint bárm

Absztrakció és nat
szeházasítása általán
A módszerek azonba
lönbözők. A leggyak
dás — és most nem
hanem általában a
gyakorlatára gondolo
letek kiemelése és
Ezt teszi a belga *Ro*
ne, akinek gyűrődé
köré csoportosított puhán elomló formái vegetációt sejtetnek. Közelebbi megnézésükkor azonban kiderül: ihlető forrása a női nemi szerv, amelyet a test egészéből kiragadott és amely felnagyítva — formai értelemben — új életre kelt.

Tipikus a bolgár *Bozidar Nikolov Kozarev* szobra, az *Énekesnő* is. Ahhoz túl konkrét — hátradűlő figurát ábrázol —, hogy geometrikusnak minősíthessük; ahhoz meg túl elvont — minden részletet egyetlen ferde piramissá egyesít —, hogy realisztikusnak mondhassuk. Mégsem eklektikus; sőt a triennálé egyik legérdekesebb darabja. A művész elélvezkedhetett volna a pompázatos kosztümökön, az operaénekesek telt formáin, ám e külsőségek helyett olyan jellegzetes mozdulatot emelt ki, amelyben az éneklés művészetének erőfeszítése és a győztesen áradó

[illegible] manipuláló hatalmak gyakorta közvetlen erőszakhoz folyamodnak. Miért is gondolnánk, hogy ez a légkör hatástalan volna? Sorra születnek az olyan művek, amelyek lázadnak mindenfajta manipuláció és brutalitás ellen; meg az olyanok — ezek teszik ki a budapesti kisplasztikai kiállítás többségét —, amelyekben a manipulatív és a brutális elemek együtt jelennek meg.

A fentiek után nem meglepő a sok szék. Ez a bútordarab ugyanis konkrétságában is elvont tud lenni. Olyan tárgy ráadásul, amely állandó formai jellegzetességei ellenére is meglehetősen képlékeny. A holland *Thijs van Kimmenade* két szék egymás mellé tételével, arányaik és helyzetük változtatásával emberi kapcsolatokat illusztrált — csupán illusztrált, mert megrekedt a közhelyeknél. Az ellenkezője a bajom egy másik hollanddal, a már említett

Felvidéki András

A PERSPEKTIVA ALKOTÓCSOPORT kiállítása tegnap nyílt meg Miskolcon a diósgyőri Vasas Művelődési Központ galériájában. Nyolc Budapesten élő művész — Bakos István, Balla Margit, Bányai István, Schmal Károly, Molnár Kálmán, Helényi Tibor, Kemény György és Felvidéki András — közös tárlatán százötven alkotást, plakátokat, illusztrációkat, újsággrafikákat mutat be.

Magyar Hirlap 1980/3/2

Felvidéki András

"Lovagi torna Velencében" c. rajzát bemutatja a lap.
Repr.

Fenti rajzot lásd: Kosnás Roland -rózsát ábrázoló- rajzának hátlapján.

Élet és Irodalom, Bp. 1979. ápr. 28.
XXIII. évf. 17. sz. 2. lap.

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 387-748, 340-726
1978 DEC 23

ÉLET ÉS IRODALOM

Felvidéki András

Kamaszkoromban, ha dagasztotta nadrágomat az ifjonti ínség, már

Meg visszanéztem fejezi be Gyémánt az utolsó kört.

1021

Felvidéki András rajza

ilyen telepek a bód
dig jobb mint a se
tünk már itt és kis
zuhanyozni tollaslab
helyen is elfér hehe

Aznap sajnos hide
és Zimmerék a bal l
csolni kezdtek renov
tőt jobbra viszont M
zott a saját készíté
melynek olyan hang
tornak szemben Telcsné pedig a lehullott faleveleket égette és a szél éppen odahozta mifelénk az összes füstöt és bűzt ezáltal megszűnt a jó levegő mely már amúgy sem túl tiszta errefelé a sok autó miatt ugye minden telekhez nagyjából egy kocsit is lehet számítani mert az emberek előbb autót vesznek csak azután következik az üdülő és akkor örökösen barkácsolnak fúrnak-faragnak matatnak nyüzsögnek rajta én nem értem mi ebben az élvezet állítólag a fizikai munka levezeti a feszültséget szóval bal hátulról durr durr durr jobbról brrrrrr grrrrrr zrrrrrr szemből füst + bűz kár hogy nem hoztunk magunkkal gázálarcot mondtam és füldugót mondta Vera és Valerianát mondtam és fagykenőcsöt mondta Vera

Másrészt nőtt bennem amelyről csak később hogy tulajdonképpen féle nem értettem hogyan félh darab marha ember puszt pog a ház teteje hiszen hogy valaki odafönn járk tem és mert ki van zárv ja az isten majd én lecib két akkora frászt hogy m szont nem tudtam mitől bizonytalanságot okozott v re jobban és egész éjszak izzadt a hátam pedig hűv

Reggel lett végre valah zetesen megvizsgáltam a

Pirkó! — Most kis vágyódás a hangjában, fel kellett figyelnünk rá. — Kamaszkoromban, ha dagasztotta az ifjonti ínség, már — Mehetünk — szóltam vissza a kocsiba. Még visszanéztem — hátha most nadrágomat fejezi be Gyémánt az utolsó kört,

Felvidéki András

Felvidéki András rajza

11 ÉLET ÉS IRODALOM Bp.
1978. dec. 23. XXII. évf.
51. sz. 11. lap.

gyobb lenne és ugyanez a helyzet a házzal a kispénzűeknek is joguk van hozzá hogy üdülőjük legyen és emiatt keletkeznek az ilyen telepek a bódéországok de még mindig jobb mint a semmi sokszor vikendeztünk már itt és kis telken is lehet napozni zuhanyozni tollaslabdázni sok jó ember kis helyen is elfér hehe

Aznap sajnos hidegebb volt a kelleténél és Zimmerék a bal hátsó szomszédok kopácsolni kezdtek renoválták a házukon a tetőt jobbra viszont Magyari doktor fűnyírózott a saját készítésű diesel fűnyíróján melynek olyan hangja van mint egy traktornak szemben Telcsné pedig a lehullott faleveleket égette és a szél éppen odahozta mifelénk az összes füstöt és bűzt ezáltal megszűnt a jó levegő mely már amúgy sem túl tiszta errefelé a sok autó miatt ugye minden telekhez nagyjából egy kocsit is lehet számítani mert az emberek előbb autót vesznek csak azután következik az üdülő és akkor örökösen barkácsolnak fúrnak-faragnak matatnak nyüzsögnek rajta én nem értem mi ebben az élvezet állítólag a fizikai munka levezeti a feszültséget szóval bal hátulról durr durr durr durr jobbról brrrrrr grrrrrr zrrrrrr szemből füst + bűz kár hogy nem hoztunk magunkkal gázálarcot mondtam és füldugót mondta Vera és Valerianát mondtam és fagykenőcsöt mondta Vera

változás hatására talán az anya sa okozza a ropogást Vera ké hallgatott láttam nem hiszi szólva én se nagyon hittem fö tem a frottírköpenyt kimenten sehol semmi csak a hideg söt lámpával pásztáztam a tetőt t senki se volt rajta hát érthet bújtam az ágyba és akkor ism totty totty odafönn totty totty tipegős gyerekléptek rejtély m hátradőltem bánom is én alud tudtunk aludni egyrészt a zaj részt.

Másrészt nőtt bennem a amelyről csak később állapí hogy tulajdonképpen félelem nem értettem hogyan félhet eg darab marha ember pusztán at pog a ház teteje hiszen az n hogy valaki odafönn járkál me tem és mert ki van zárva és r ja az isten majd én lecibálom két akkora frászt hogy megeml szont nem tudtam mitől ered bizonytalanságot okozott vagyis re jobban és egész éjszaka virr izzadt a hátam pedig hűvös vol

Reggel lett végre valahára f zetesen megvizsgáltam a tetőt

Felvidéki András

Felvidéki András rajza (részlet)

Élet és Irodalom, Bp. 1979. jan. 6.
XXIII. évf. 1. sz. 3. lap.

A túloldalon lásd: Lugossy Mária: "Optikai üveg" c. rajzát.

~~Január~~

~~szavuknak? Én kezdem a sort Sz. I. be~~ ~~vezetője után, már ebben a szám~~ ~~ban. Hajnalban vácrolom meg a~~ ~~ször, hogy nem is hallok, nem is~~ ~~olvasok április elsejei beugratásról. „Április bolondja” megöregedett~~? Vagy csak nem figyeltem oda?

~~Csak akkor ébredt bennem némi~~ ~~érdeklődés, amikor híre terjedt va~~ ~~lami londoni áruházi ügynek~~

~~És a nyár végi — ősz eleji hideg~~ ~~hullám megjön megint, menetrend~~ ~~szerint. Ebben az évben is, amikor~~

Lugossy Mária

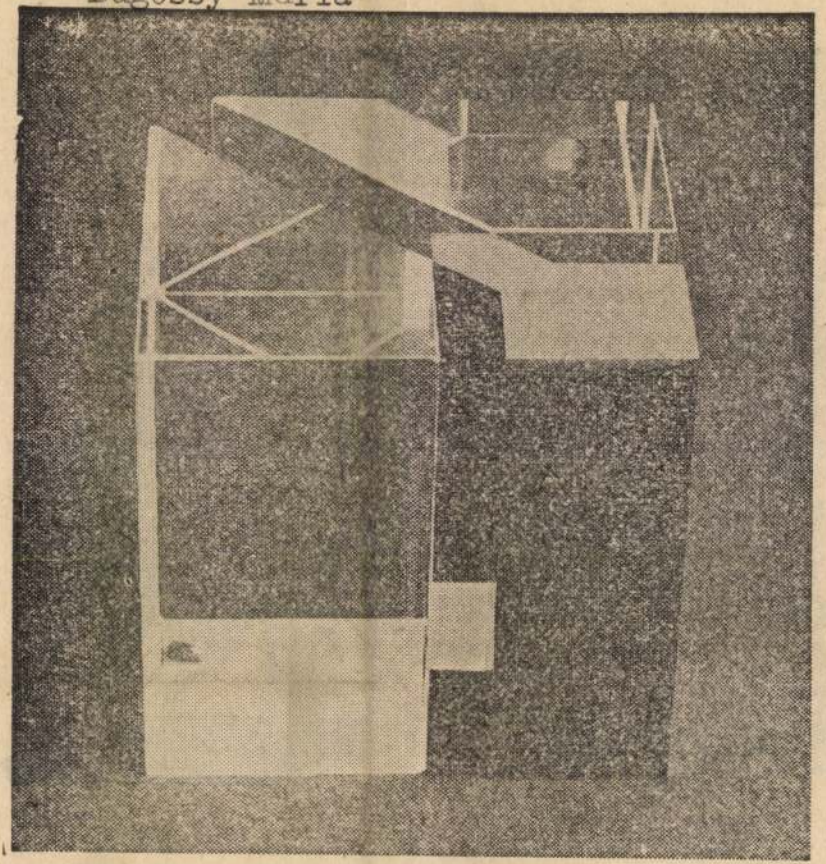

Lugossy Mária: Optikai üveg

Élet és Irodalom, Bp. 1979. jan. 6.
XXIII. évf. 1. sz. 4. lap.

RADVÁNYI ERVIN:

LŐRINCZE LAJOS:

Legény létemre

„G. Z. úr" 1905-ben kérdést intézett a Magyar Nyelv című folyóirathoz. Herczeg Ferencnek ezt a mondatát idézi (a Szelek szárnyán című könyvéből): „Kérem olvasóim közül azokat, a kik *jóízlésű ember létére nem szeretik a politikát*, tessék a következő sorokat átugrani..." G. Z. kérdése: „Helyes-e ez a mondat? Engem nemcsak a birtokos személyragozás, hanem a *létére* használata is bánt".

A csattanós válasz: „Méltán bántja Önt a kettő. Látszik, hogy egészséges nyelvérzéke van. A kérdéses mondat már rosszabb nem lehet".

G. Z. úr nem más, mint a huszonnyolc éves *Gombocz Zoltán*, már akkor kiváló nyelvészeti tanulmányok szerzője, a válaszadó pedig a neves Arany-magyarázó, *Lehr Albert*.

Lehr részletesen ki is fejti a sommás ítéletét, sok példával mutatva meg a *létére* helyes és helytelen használatát. Herczeg mondatában „a mai általános nyelvhasználattal ellenkezően van használva", mert „a nép és magyaros íróink nyelve" ezt a kifejezésmódot csak *megengedő* jelentésben alkalmazza, Herczeg viszont „*causalis* értelmet ad neki, azt akarván mondani: nem szeretik a politikát, mert jóízlésű emberek. Ettől pedig megborzong az ép nyelvérzék."

Lehr Albert véleményen (a hiba hiba marad, akárki követi is el), ki megértőbben (néha a jó öreg Homérosz is elbóbiskol). Más az író és a költő külön jogait emlegethetné. Olyanok is akadnának, nyilván, akik az említett nyelvhasználati szabály módosítását javasolnák.

Mielőtt mi is szavaznánk, vizsgáljuk meg tüzetesebben a kérdést.

Értelmező szótárunk ilyen példákat idéz a *létére* használatára: Nő *létére* három versenyben is első lett; Meglett férfi *létére* sírva fakadt. Móricz Zsigmondtól pedig ezt a mondatot: „Szemet vetett ötholdas kis *parasztlegény* létére az özvegy papné lányára". Más fogalmazással így tudnánk ezeket a mondatokat alakítani: *annak ellenére*, hogy nő, három versenyben is első lett; *Noha* felnőtt férfi, mégis sírva fakadt; Csak ötholdas parasztlegény volt, *mégis* szemet vetett az özvegy papné lányára.

Ez megegyezik szabályunkkal s Lehr Albert véleményével. A Krúdytól és Tersánszkytól idézett mondatok tehát ennek tükrében is „hibásak". De számon tartja szótárunk a *létére* névutónak egy másik — *elavulóban levőnek, tájnyelvűnek* minősített — jelentését is. Példái: *Diák létére* csak tudhatja; *Vén létedre* megjöhetne már az eszed. Irodalmi példákat is találunk rá. Táncsicstól idézi a szótár:

Való igaz, hogy nem tartjuk hibának, ha egy szónak, kifejezésnek több formája is él nyelvünkben, vagy pedig ugyanazt a formát több jelentés kifejezésére is alkalmazzuk. Sokan — jogtalanul — hibáztatják az *avval* formát, csak az *azzal*-t fogadják el, mások szerint a *máma*, a *söprű* nem jó, csak a *ma* és a *seprő*, a *Győrben* is csak *Győrött* formában használható stb. Nos, ezekre valóban azt mondhatjuk: így is jó, úgy is jó; legfeljebb az egyik kissé köznapibb vagy választékosabb, mint a másik. De mindegyiket használjuk, egyik sem okoz zavart. Más a helyzet a *létére* használatával.

Először is: napjainkban a nyelvhasználat eléggé egységes már, a Krúdytól, Tersánszkytól idézett forma a ritkább, s a többség nyelvérzéke számára szokatlan. Ami a régi nyelvet illeti, arra is inkább a mengengedő jelentésben való használat a jellemző, az adatok többsége erre mutat. Ugyanez a kép bontakozik ki a nyelvjárások vizsgálatából is.

Ami a nyelvészeket illeti, azt kell mondanunk, hogy többségükben szintén a ma érvényes „szabályt" tartották jónak, követendőnek. Igazán mértéktartó kivétel csak Simonyi volt, s főként az ő tekintélye nyomán és hatására vette át a mindkét használati formát támoga-

Felvidéki András

Élet és Irodalom, Bp. 1979. okt. 20.
XXIII. évf. **Felvidéki András: Mulatság** 42. sz.
5. lap.

emlékekkel a szívben és az el-

az

Indu

ban, az akkori idők lelkesítő dalai. Munkásgyűléseken ünnepélyes felajánlások hangzanak el: így épült nálunk is a Kossuth-híd, „az élet hídja".

Ismerjük ezt. És most csöndes és pontos szavakra vágyom. Orosz szokás, hogy mielőtt valaki hosszú útra indul, barátai és szerettei egy percre némán leülnek: ekként búcsúznak. Az a háborús nemzedék, az a nemzedék, az „újjászületés" nemzedéke — az élet törvényei szerint — mostanában távozik a leghosszabb útra. Szeretnék egy pillanatra némán leülni közéjük és így emlékezni.

OKTÓBER 12., PÉNTEK:

Most jutott el hozzám a varsói Politykának az a száma, amelyben Daniel Passent — ahogyan ő írja — pálinka helyett egy cikkel köszönti fel a lengyel hírügynökség, a PAP budapesti tudósítóját, Wojciech Stankiewiczet. Volt személyes okom arra, hogy érdeklődéssel nézzem át ezt a cikket, hiszen rólam is szól: ismerteti azt a nyílt levelet, amelyet az ÉS hasábjain intéztem Zbigniew Herberthez, illetve ezt az írásomat követő mini-disputát. Persze, örülök annak, hogy visszhangot kap egy idea, amely — meggyőződésem szerint — nem csupán magánmánia, s teljesen magyar rögeszmének sem tartható, hiszen — lehet: hibás társadalmi folyamatokra utalnak

szakértő számára önmagukban megfoghatatlan és érthetetlen számok helyett az eleven és ellentmondásos élet megismerését szeretné. A közös cél, a közös munka érdekében. Pontosabban: ezért is. De ne feledkezzünk meg arról, hogy a háború utáni nemzedékeknek iszonyatos pótolnivalójuk akadt ezen a téren. A lengyelek éppenúgy, mint a magyarok, a csehek pontosan annyira, mint a szerbek a felszabadulás előtt sokfelé tájékozódtak, csak éppen egymás felé mulasztották el ezt megtenni. A gazdasági és társadalmi integráció azonban manapság azon a fokon áll, ahol a köznapi és szellemi valóság megismerése nélkül a nagyobb távú és szakmai jellegű programok ugyancsak nehezen valósíthatók meg. Jó, hogy Budapesten olyan lengyel tudósító dolgozik, aki érzi ezt az igényt. És még jobb, hogy Varsóban észreveszik a munkáját.

OKTÓBER 13., SZOMBAT:

És miért ne vehetnék észre azokat a kelet-európai negatív tapasztalásokat is, amelyek ugyancsak közösek? Amit elmondandó leszek, nem csekély mértékben a botránykrónikák hangulatát idézi, engem azonban — hogy úgy mondjam — az erkölcsi tanulság érdekel.

Tehát elöljáróban két történet... Az első história Bukarest-

cia regényre. A második eset

hétfőn a Pravdá

dolgot. A szovjet

yik kirívó jelen-

Pikul, rigai orosz író regénye, *Az utolsó határnál*, Grisa Raszputyin, az utolsó cári kegyenc dicstelen életének és meggyilkolásának pikáns részleteit tartalmazza. Pikul regényét olvastam magam is és nagyon egyetértek bírálóival, akik a történelmi tények elferdítése, az úgynevezett „tősgyökeres orosz jellem" idealizálása, s nem utolsósorban antiszemitizmusa miatt emelik fel szavukat. Pikul regényének nincsenek művészi erényei: az érdekessége az, hogy megtudhatók belőle a cár, a cárné és környezetük hálószoba-titkai. Mellesleg: azok is pontatlanul. Azt állítja Pikul, hogy Virubova, a cárné udvarhölgye egyaránt szeretője volt a cárnak, illetve Raszputyinnak. Hogy Virubova rajongással vette körül mindkét férfit — kétségtelen, viszont ugyanennyire kétségtelen, hogy Virubova vallási fanatizmusból tette ezt és nem szexuális elkötelezettsége okán, mint ezt a februári forradalom után, az Ideiglenes Kormány vizsgálóbizottsága megállapította, azzal együtt, hogy a nevezett hölgy virgo intacta volt. Persze, önmagában nevetséges a forradalom okát Virubova erkölcseihez visszavezetni, de nem is itt található fel Barbu és Pikul „rokonsága". Hanem ott, hogy Pikul ugyancsak idézőjel nélkül, a forrást meg nem nevezve hosszabb részleteket másol át a hajdani pétervári francia követ, Maurice

Felvidéki András grafikus

neve említve, szerepelt a Fiatalok
Studiójának kiállitásán

Bereczky Lóránd: A fiatalok studiójának kiállitása
Kritika 1979/3 37-38.o.

Felvidéki András, [grafikus]

Az Iparmův. Főiskola Tipográfiai

Tanszékének növendéke.

Plakátterve: Repr

— : Plakátterv

Borító - első - belső - old.

Új Írás, Bp. 1970. július

X/7

Felvidéki Andrássy program

1000 ft-os díjat kapott a

könyvművészeti pályázatom

MTI: Nem adták ki a díjakat

Esti Hírlap 1970 VIII. 4

Felvidéki András

Az Ipolyminv. Főiskola Tipográfiai Tanszéke növendéke

Plakátterv /szepkő/

Nj Irás 1970 VII. sz. borító

Felvidéki An drás

Helényi Tibor grafikus művész emlitette a művész nevét, mint évfolyamtársáét az Iparművészeti Főiskolán, az 197o-ben végzettek között, Frank János által vezetett interju sorá

Élet és Irodalom, Bp. 1972. juli. 8.
XVI. évf. 28. sz. 12. lap.

MDK

Felvidéki András, tipográfus

Jutalmat kapott.

–: Nem adták ki a díjakat 2.

ESTI HIRLAP, Bp. 1970. aug. 4.

Felvidéki András

Felvidéki értelmezése a „Lóvátett lovagok" plakátján a humanista-manierista metszeteket idézi. A Figaró hajasságán a rokokó pajzán világát elvenni föl.

Geleczey-Miháltz Plakátok szünetben.

Művészet, 1977. julius - 36. oldal.

Felvidéki András

Balla Margittól Tervezett Hamlet
plakát ötletes, de idegen a dra-
ma szellemétől.

Geleczey-Mihéltz Plakátok szünetben.
Művészet, 1977. július - 36. oldal.

Felvidéki András grafikus

† Bp. 1946-

Cím: 1054 Bp. Akadémia u. 9.

A Iparművészeti Főiskolán végzett, plakátművészettel és illusztrációval foglalkozik.

Békéscsabai Alkalmazottgrafikai Biennálé
=Plakátkiállitás, Munkácsy Múzeum, 1978. IV. 2-V. 28.
-Katalógus a könyvtárban-

Felvidéki András, grafikus

L: Balos István

–: A Jelenkor krónikája 383.

Jelenkor, Pécs, 1978. ápr. XXI/4

Felvidéki András – Balla Maiget

„Hamlet" (vepro)

Geleczey Miháltz Alirán: Plakátok szünetben.

Müvészet, 1977. ~~XXX~~ julius – 36. oldal.

Felvidéki András

"Bemutatjuk Helényi Tibor rajzait" cimmel Frank János ismerteti a müvész eddigi pályáját. Felsorolja magyarországi és külföldi kiállitásait, s közöttük emliti meg az 1975-ben Balla Margittal és Felvidéki Andrással együtt -a Studió Galériába- rendezett közös kiállitásukat.
Frank János ismertetését lásd: Helényi Tibor nevénél.

Elet és Irodalom, Bp. 1978. márc. 25.
XXII. évf. 12. sz. 12. lap.

Felvidéki András:

1975-ben a Stúdió Galériában Balla Margit, Felvidéki András és Hlelényi Tibor közös kiállítását rendezték meg.

Frank János: Bemutatjuk Balla Margit grafikáit, Élet és Irodalom, 1948. máj. 20.

Felvidéki András grafikus

Nyolc magyar alkalmazott grafikus kiállítása „Perspektíva" c., a Színház-téri Galériában látható, ahol a művész munkái is szerepelnek.

Aknai Tamás: Fonák távlatok.
Dunántúli Napló, 1978. márc. 19.

Felvidéki András

Helényi Tibor, Káldor Katalin, Kolma Imre, Zsótér László és Balla Gita személyében "uj grafikus aranycsapat" jött létre, s ez elsősorban az Iparmüvészeti Főiskolának köszönhető, és a nevelés diadalát jelenti, mint Frank János: "Plakátok ott, plakátok itt" c. beszámolójában közli.

Élet és Irodalom, Bp. 1974. nov. 30.
XVIII. évf. 48. sz. 12-13. lap.

Felvidéki András

"Nemzetközi Antifasiszta Plakátkiállitás" cimmel, a fasizmus felett aratott győzelem harmincadik évfordulójára, a Munkásmozgalmi Muzeumban rendeztek kiállitást, melyről Vadas József: "Plakát a lakásban" c.-mel számol be. A tárlaton szereplő magyar művészek: Konecsni György, Ék Sándor, Keményy György, Sós László, Balla Margit, Felvidéki András, Lakner László, Gadányi György és a külföldiek között Victor Vasarely.
A tárlatot ismertető részletes kritika -Vadas József irása- Konecsni György nevénél található.
Élet és Irodalom, Bp. 1975. okt. 11.
XIX. évf. 41. sz. 13. lap.

Felvidéki András

"A bravur hagyománya" cimmel Frank János ir a "Műterem" c. rovatban Balla Margit grafikusművész munkásságáról. Ezzel kapcsolatban emliti meg az 1975 tavaszán rendezett kiállitását a Studió Galériában, amelyen férjével, Felvidéki Andrással és Helényi Tiborral együtt szerepel.
Frank János irását a művész egyik rajza, a "Jázon álma" illusztrálja.
Repr.

Frank János cikkét lásd: Balla Margit nevénél.

Élet és Irodalom, Bp. 1975. nov. 8.
XIX. évf. 45. sz. 12. lap.

Pelrideki András, grafikus

Kiállít a Stúdió Galériában.

– :□ Három fiatal grafikus ... 2.

EST I HIRLAP, Bp. 1975. ápr. 6.

Felvidéki András, grafikusművész

Jubileumi kiállítás-sorozatot nyitottak meg vasárnap a boglári kápolnákban. Tíz éve nyílt meg a kék, nyolc éve a vörös-kápolna. – Júliusban a veszprémi egyházmegyei múzeum mutatkozik be, majd Felvidéki András és Helényi Tibor kortárs festőművészek szerepelnek.

Horányi Barna: Vaszary, Gikszentmihályi.
Somogyi Néplap, 1984. máj. 29.

Felvidéki András grafikusművész.

Tizenhárom fiatal grafikusművész kiállítása – melyen művei szerepelnek – a Kulturális Kapcsolatok Intézetének kiállítási termében 1974. jan. 5.-én nyílik meg.

Meghívó.

1974. jan. 5.

Felvidéki András

Egyenruhás férfi mellképét ábrázoló rajzát "Illusztráció" cimmel hozza a lap.
Repr.

Élet és Irodalom, Bp. 1974. márc. 9.
XVIII. évf. lo. sz. 11. lap.

Felvidéki András

A lap hozza egyik képének reprodukcióját.
A "Müterem" c. rovatban Frank János számol be a müvészről és munkásságáról: 1971-ben fejezte be az Iparmüvészeti Főiskolát. Film, OTP, és kiállitási plakátokat tervez. 197o-ben és 1972-ben szerepelt a Varsói Plakát Biennálén, s ugyancsak 1972-ben a Mücsarnokban, a Hatodik Magyar Plakát-kiállitáson, 1973-ban a fiatal plakátosok „70 X 100" c. tárlatán. Egyéni kollekcióval 1972-ben mutatkozott be a főiskola diplomakiállitásán.
A reneszánsz, a barokk és a manierizmus vonzza, a modern müvészet nem érdekli,-monda a müvész az interju során.
Élet és Irodalom, Bp. 1974. márc. 3o.
XVIII. évf. 13. sz.13. lap.

Feledi András

grafikus

A művész részt vett a Kulturális Kapcsolatok Intézetének rendezte 13 fiatal grafikus művész kiállításán.

Horváth Béla: Kiállítási naptár.
Művészet, 1974.január - 47.oldal

Felvidéki András grafikus

a Kulturális Kapcsolatok Intézetében 13 grafikus kiállítása nyílt meg, melyen munkája szerepel.

Sík Gaba: Képzőművészet. Izonglőrködés „megrendelésre".

Tükör, 1974. jan. 22.

Felvidéki András grafikus

A Kulturkapcsolatok Intézetének kiállítótermében 13 grafikusművész kiállítása nyílt meg, melyen munkái szerepelnek.

Láttuk, hallottuk.

1973. I. 13. 11.41 Petőfi /11/V.

Felvidéki Andrea
grafikus

Részt vett a Varsói Plakát
Biennálén

Sinkovits Péter: A Varsói Plakát Biennálé.
MŰVÉSZET, 1972. október-november - 51. oldal

Felvidéki András grafikusművész.

A Kulturális Kapcsolatok Intézetének Kiállítási Termében jan. 5.-én nyílik meg 40 x 100 c. tizenhárom grafikusművész kiállítása, melyen szerepelnek grafikái.

Meghívó.

1974. jan. 5.

Pelvidéki András, grafikus

A Stúdió Galériában lesz tárlata.
(Márc. 26-tól.)

— Hír 8.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1975. márc. 25.

Felvidéki András

A Studió Galériában április 12.-ig megtekinthető három grafikusművész, Balla Margit, Felvidéki András és Helényi Tibor kiállítása,-mint a Kulturális eseményeket ismertető rovat közli.

Élet és Irodalom, Bp. 1975. márc. 29.
XIX. évf. 13. sz. 8. lap.

Felvidéki András, grafikus

Felvidéki András Kő kövön című kiállítását

Noha grafikus vagyok, és a tárlat látogatói nyomatokat, eredeti rajzokat, fotónagyításokat és festményeket fognak látni, mégis azoknak ajánlom a kiállítást, akiket érdekelnek az építészet problémái is. Most kiállított munkáim ugyanis erősen kötődnek az építészet tárgy- és formakörébe vágó jelenségekhez, ezen belül pedig, úgy érzem, elválaszthatatlanul kapcsolódnak azokhoz az eklektikus építészeti sémákhoz, amelyek e műveket Budapesthez kötik. Látszólagos visszafordulásom a történelmi stílusok felé tulajdonképpen *ellenreakció* a mai „modern" építészet esztétikájával szemben. Lényegében a *kapcsolat* lehetőségét keresem, annak a kapcsolatnak a lehetőségét, amelyet véleményem szerint fel lehetne lelni a régi korok formarendszerei és a mai építészeti formamodellek között.

A kivetített gondolatok ma még persze sokszor utópisztikusak és egy kezdeti stádiumot jelölnek. Egy bizonyos *irányt* mégis sejtetnek. Első lépésként ezeket a bizonyos építészeti elemeket még csak háttérként használtam fel, narratív jelleggel, a képek előterét szimbolikus-szürrealista figurák töltötték meg. Később a háttér önállósult és főszereplővé lépett elő. Legutóbbi munkáimban pedig egyes kiválasztott formai elemek vannak a középpontban, amelyek most már önálló plasztikák módján jelennek meg. Ezek láthatók a fővárosban a Fényes Adolf Teremben rendezett kiállításomon.

A cím tehát nemcsak ironikus, de konkrét is. A szó szoros értelmében is utal azokra az építőkockákra, amelyekből építeni próbálok.

Felvidéki András, grafikus

szobrászművész kiállítása. — **Fényes Adolf Terem:** Felvidéki András grafikusművész kiállítása. — **Helikon Galéria:** Somogyi Győző festőművész kiállítása. — **Iparművészeti Múzeum:** Magyar divatlapok a XIX. században; Az Iparművészeti Múzeum szecessziós üveggyűjteménye: A Papolczy-hagyaték kiállítása. — **Nagytétényi Kastélymúzeum:** Német kőcserepek a XVI—XIX. századból. — **Újpesti Mini Galéria** (IV., Árpád út 37.): Enyedi Zoltán, Sebők Alajos, Rónai György (Újpesti Munkás Képzőművész Klub) kiállítása.

– A héthegi kulturális programból

Népszabadság, Bp. 1980 aug. 8

9.

Felvidéki András, □

□ FELVIDÉKI ANDRÁS kiállítása augusztus 24-ig tekinthető meg a Fényes Adolf teremben.

□ Felvidéki András

Esti Hírlap Bp. 1980 augusztus 1.

2.

Felvidéki Andrási, grafikus

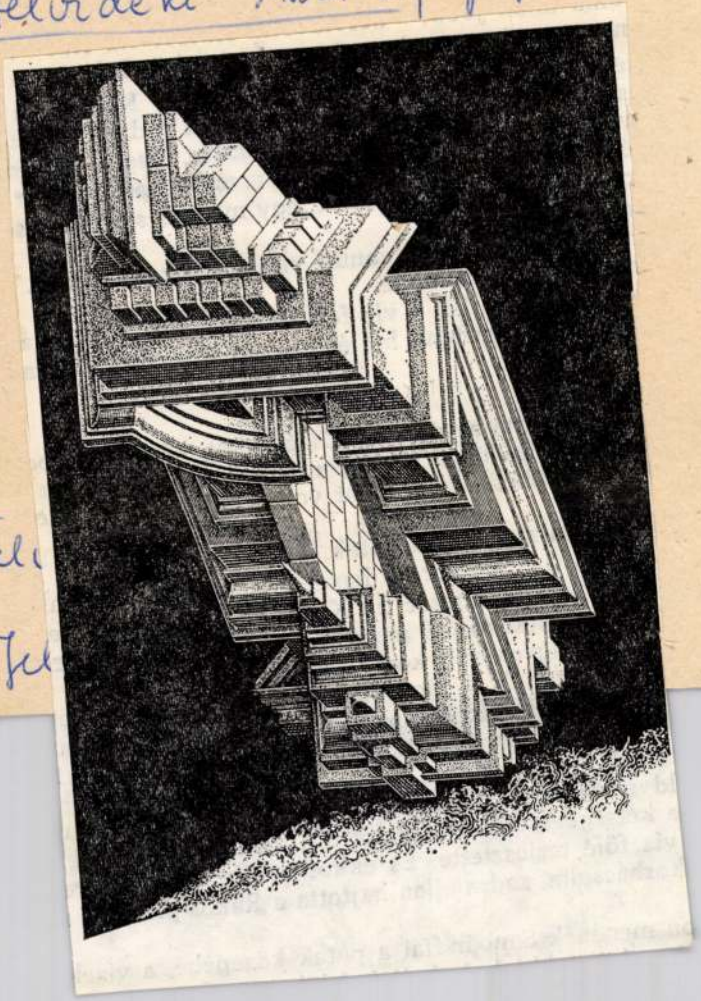

496

XXIV/6.

n megindul a forgalom a patakparton, csapatostu
okfutók, a visszavezető út minden perccel bizonyt
tlen. Vártak. Múlt az idő.
ld szemének tüze mind perzselőbbé vált, s vala
a kétségbeesett mozdulatot tett. Hátsó lábára eme
víz fölé terjesztette. És ekkor hatalmas szél kere
korbácsolta, sodra ellen hajtotta a Rákos-patakot,

on menének Sanoár fiai a patak közepébe, a vizek

FELVIDÉKI ANDRÁS

emlitve ld. Helényi Tibor

Lóska Lajos: Perspektivák, festmények

UJ TÜKÖR 1982.XIX.évf.42.sz.27.o.

kulcsszám, megnevezés:

havi törv. munkaidőnek meg

3. A dijazás számitásánál alapulvett mun

4. A jogviszony tartama:

5. A feladat irányitója:

6. A szerződéshez szükséges előzetes en

A kifizetésre kerülő dijból progressziv j
levonásra.

Budapest, 197.....

.....

megbizott

FELVIDÉKI ANDRÁS

ld. Kokas Ignác

Sz.A. [Székely András]: Karácsonyi bőség a Micsarnokban

UJ TÜKÖR 1981./XVIII/2.sz.28-29.o.

sitate respectu eius effectus est
multa sint, non tamen praeter nec
in Timaeo /5, 28 a/ dicit quod ni
praecessit causa; aliter enim non
etiam si causa qua posita adhuc i
dimenta erunt determinata et fini
natas et necessarias; et si sic,
nirent. Iterum adhuc, illa impedi
vum habet causam necessariam, ut
necessaitate veniunt, fiunt, quia
ciens secundum intentionem Philo

Tertio aliquis quaereret, da
tuita, utrum debeant attribui ca

Et ista dubia sunt ex parte
te primi principii:

Unum enim est quod causae p
licet aliqua sint fortuita respe
tamen primae causae non, quia om

Felvidéki András, grafikusművész

Az év utolsó hónapjában rendezte bemutatóját a Fiatal Képzőművészek Stúdiója, milyen szerepeltek a művész művei.

Bereczky Loránd: a fiatalok stúdiójának kiállítása.

Kritika, Budapest, 1979. 3.

Feloidéki András, grafikus

L: Illés Szerád

—: Kit

8.

Nepszabadság Bp. 1981. márc. 25

Felvidéki András

A Józsefvárosi Kiállítóteremben A képeslap
címmel megnyitott kamarat rlaton szerepelt.

... A teljesen absztrakt
szigort jól oldja *Felvidéki András*

barokkosan szertelen architektú-
rája. A

Magyar Hirlap 1980/12/24/6

Wagner: Küldjön képes levelezőlapot

Fehérdéki András

neve említve Szabó György:

„Fikció és tárgyiasság" A Tendenciát 1970-1980 újabb kiállítása az Óbuda Galériában c. cikkében

Magyar Nemzet 1981. ápr. 17

Felvidéki András

Győrött

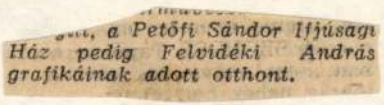
...ett, a Petőfi Sándor Ifjúsági Ház pedig Felvidéki András grafikáinak adott otthont.

Magyar Hirlap 1981/25/8/

Felvidéki András, grafikusművész

Perspektívacsoportnak nevezik magukat, nyolcan vannak mindannyian a plakátművészethez vonzódnak. A csoport eddigi közös kiállításai: Pécs, Varsó, Düsseldorf, most a diósgyőri Vasas Műv. Közp. Galériájában „2000–20" című tárlatuk. – A művészek szemléletének egységét a humor adja. Felvidéki András nagyméretű rajza szellemes rejtvény: mintha könyvekből állna össze a nyomasztóan zárt sír-emlék, vagy lakótelep. (említve).

Szabados Gábor: Kiállítás a Vasas Galériában.
Déli Hírlap, 1980. ápr. 1.

Felvidéki János

neve említve, munkája szerepel a VII. Országos Plakátkiállításon, a Műcsarnokban.

Magyar Nemzet 1972 március 26 9.old.

Felvidéki András grafikus

– elel.: Szürrealista grafika

Művészet, 1983. október

Felvidéki András

Lóska Lajos: Rajz '82

Művészet, 1983. február

Felvidéki András

Líska Lajos: Repülő gerezdek

Miskolc, 1983. január

Felvidéki András

Ujlaki Gabriella: Kortárs magyar művészet
Franciaországban

Művészet, 1982. október

Felvidéki András

Gyárfás Péter: Árny- és fény-képek

Művészet, 1983. december

Felvidéki András

Sinkovits Péter: Művészet az utcán és a kiállítóteremben
Beszélgetés Kemény Györgyel

Művészet, 1982. április

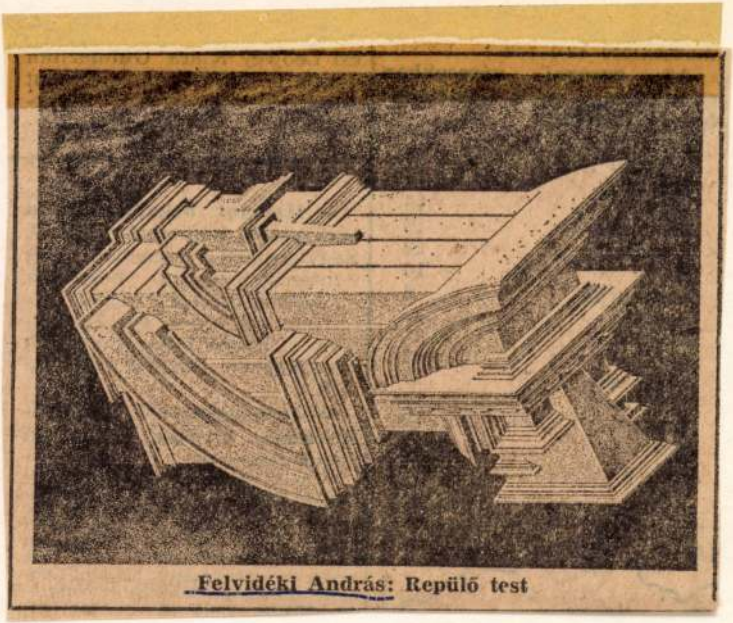

Felvidéki András: Repülő test

Magyar Nemzet 1984. X. 27.

Felvidéki András

Kiállítás az Ólanda Galériában

Magyar Nemzet 1984. 11.1.

Felvidéki András
Kiállítás az Óbuda Galériában

Magyar Nemzet 1984. 11. 24.

Felvidéki András, grafikus

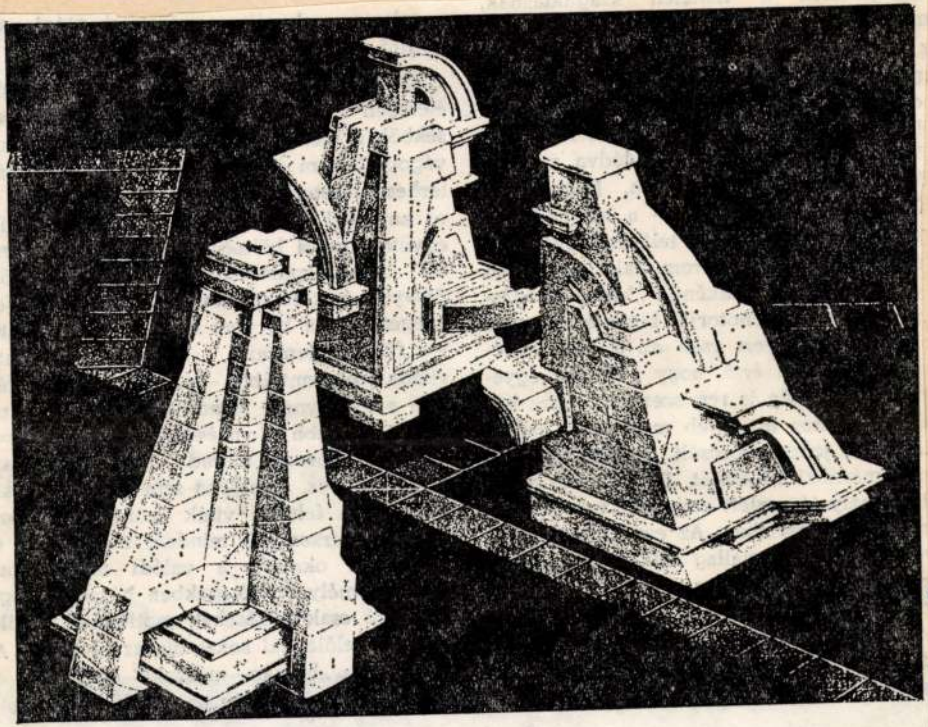

576

XXIV/6

576

sorban keresnünk, amelyben a motor és

kölcsönös féltékenység parázslik elsősorban.

Felvidéki András, grafikus

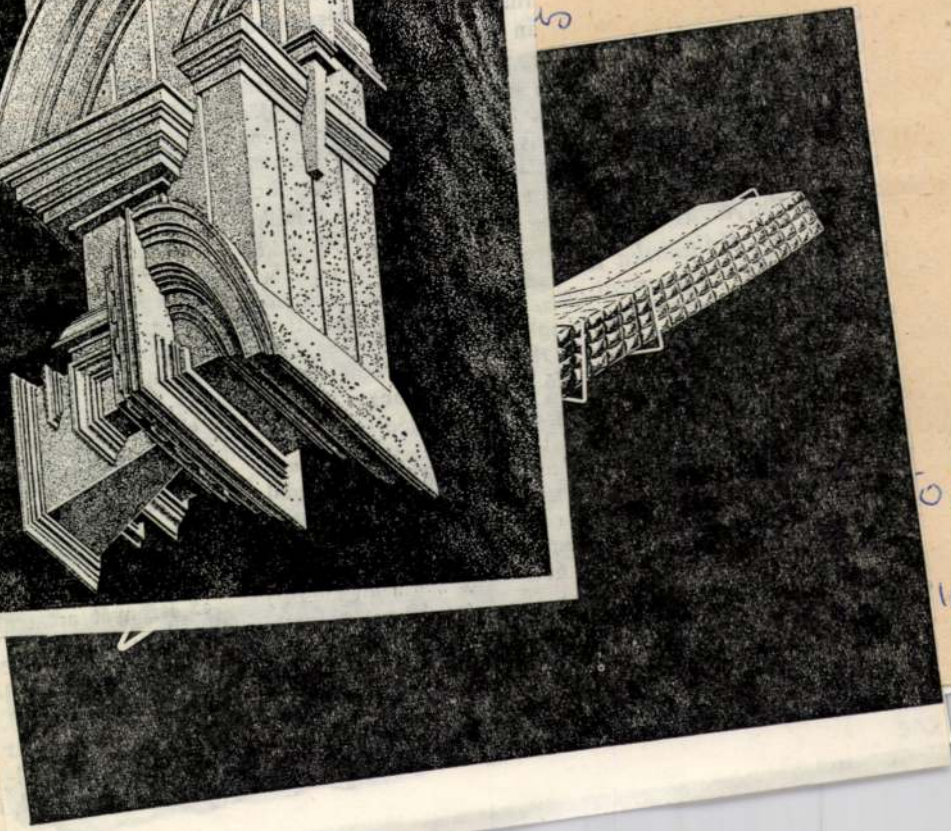

Fel

Fel

508

IV /6.

508

564

509

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748, 340-776

Felvidéki András,
grafikus

MŰVÉSZET
Budapest

1981 SEP

Felvidéki András: Repülő test,
tollrajz, 50x70 cm, 1979 (fotó Juhász I.)

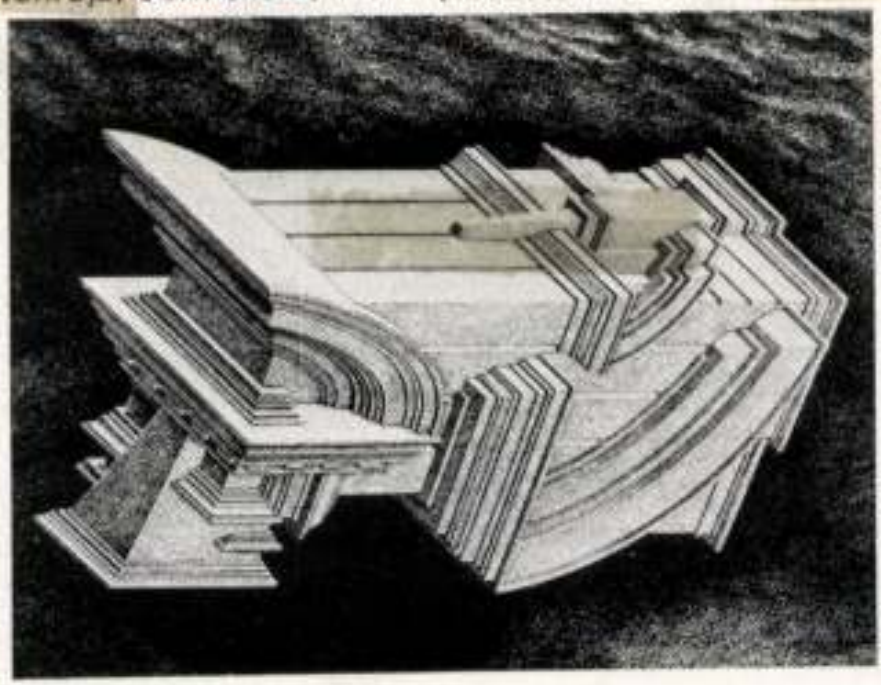

Esztergomi Tárlat
Esztergom, Vármúzeum, 1981. május

VI. – díszeleg a sorszám az április utolsó napjaiban megnyitott esztergomi kiállítás katalógusának címlapján. Kétévenként rendezett *városi* seregszemle esetében

András Felvidéki

Surrealist Graphics — The works of six artists (Alexander Almássy, Sándor Badacsonyi, Margit Bálla, András Felvidéki, Judit Mako and Imre Szomethy) are on display at an exhibition of „Surrealist Graphics" that is now on at the Óbuda Gallery.

Daily News, 1984. febr. 2.

Felvidéki

BATA IMRE:

KONG

Nem többet, csak jobbat, ha
munkáról van szó — fordítot-
ta így a szót vitazárójában Ká-
dár János, amivel sűrítménye
adta a négynapi vitának. A
jobb munkáért folyt a disputa
miközben ismét nyilvánval
lett, hogy a munka társadalm

ás közben

ásik földről térnék

sszegyűrt térkép.

ninek.

hol épp csak megalszom,

redek.

2.

Felvidéki András: Nemo kapitány

Bp 1985 ápr. 5.

XXIX/14

Élet és Irodalom

Felvidéki András: Nemo kapitány

Felvidéki András grafikusművész

a Tavaszi Fesztivál keretében ma délben megnyílt a Műcsarnokban az Országos Képzőművészeti kiállítás. – a plakáton és a katalógusborítón Felvidéki András művét látjuk: egy háromszögletű fakereten ferzül, egy gyönyörű vászon, piros-fehér-zöld nagyon szép szinfolttal. /említve/.

Esti Magazin

1984. III. 16. Kossuth 18.30 /Kné/.

Felvidéki András: Három bástya, litográfia, 38x50 cm, 1980 (fotó Cservenka)

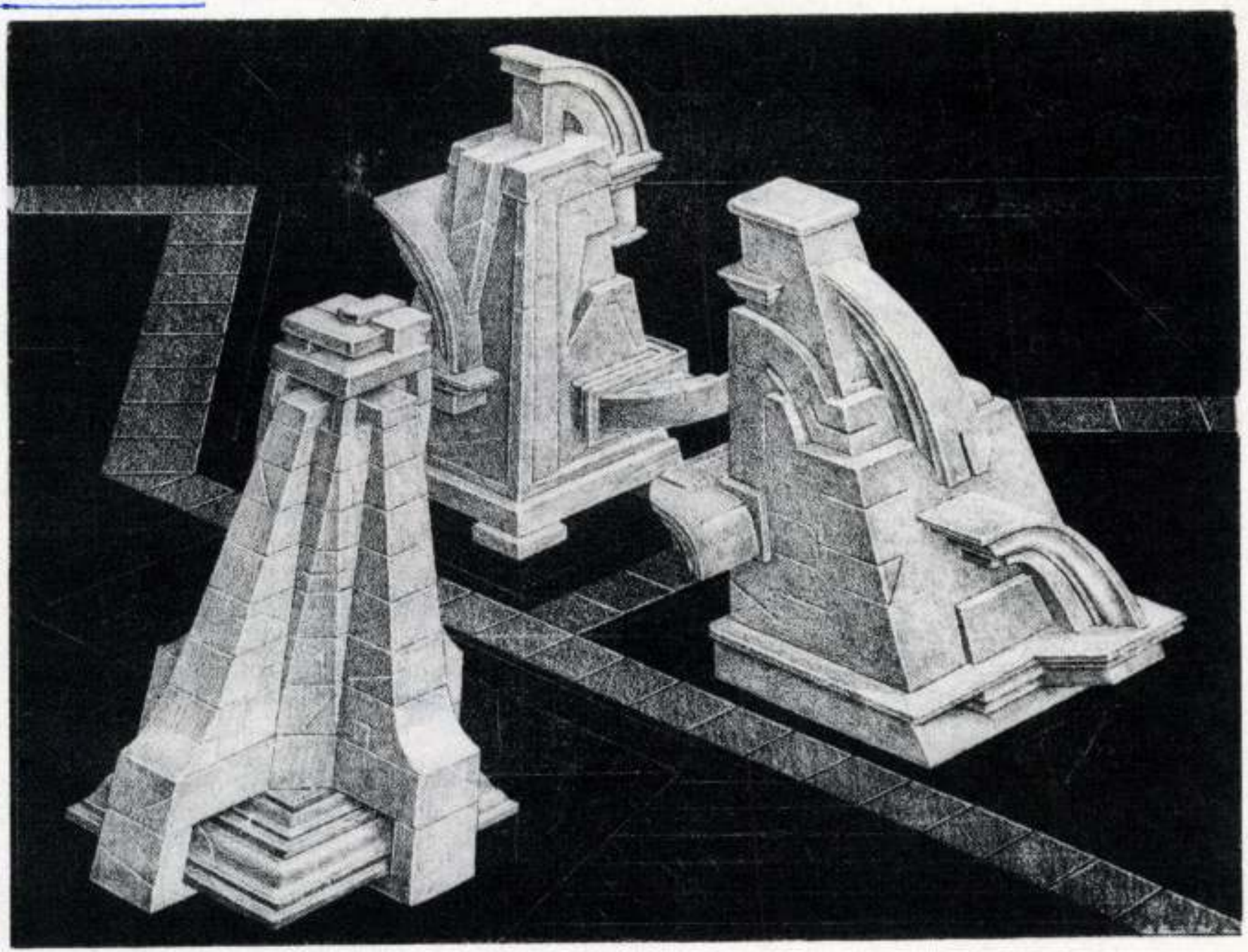

Felvidéki Andrásról, grafikusművészről

Művészet, 1984. máj.

61. old.

of a constant show.

László Heitler: In The Spirit Of Szentendre *12*

János Lóránt finished a teacher's training college at Szeged in 1959, in the very period when most of the other Hungarian painters were involved in experiences turning away from realistic styles. In spite of this general attitude Lóránt could find his own way of expression for a long time in the traditions of the well-known workshop located at the South of the Great Hungarian Plain, at Hódmezővásárhely. But in spite of early and significant succes as a painter his career was not free from standstills and stops, and at the beginning of the seventies he realized, that without a change of his attitude and way of expression his previous results can not be utilized any more. As his works done in the past ten years, presented at his oeuvre exhibition prove, besides showing the surface of social events Lóránt also tries to discover their backgrounds and reasons.

Ernő P. Szabó: From Outside In *18*

Zoltán Nagy) *30*

ENVIRONMENT SHAPING

In our column introducing the efforts for increased environmental culture carried out in the socialist countries now we report about the Bulgarian efforts.

Todor Bulev: Synthesis, Space, Arrangement *39*

WINDOW ON THE WORLD

Péter Sinkovits: An Interview With János Nádasdy *42*
Lajos Kántor: The Time-Machine Of Gusztáv Cseh *45*

The abstract-expressionist art of the Dutch-American painter, Willem De Kooning is introduced by his show seen last summer, in Amsterdam.

MK SAJTÓFIGYELŐ
1091 BUDAPEST IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726
Felvidéki András grafikusművész
DUNÁNTÚLI NAPLÓ
1984 FEB 25
1021

Tíz év után

A Pécsi Grafikai Műhely kiállítása

A volt megyei tanács épületének északi részén lévő fapalánkon megjelent egy sor nagy méretű stempli-embléma — Csizmadia László plakát-grafikája — rajta a PÉCSI GRAFIKAI MŰHELY 1973—1983. felirattal. Tízéves a műhely, tíz év terméséből válogathatott tehát a kiállítás rendezője, Pinczehelyi Sándor.

Minőség tekintetében nem lehetett túl bő a választék, ami a kiállítás egészének egyenetlen színvonalából joggal gyanítható.

Húsz külföldi és 30 hazai kiállító szerepel a tárlaton itt készült grafikákkal. A külföldiek részben a testvérvárosi kapcsolat, részben pedig a Dél-Dunántúli Területi Szervezet kapcsolata révén kerültek Pécsre. Eddig összesen 39 külföldi művész tevékenykedett itt, de közülük a fele nem került bemutatásra. Ez bizony önmagában is elgondolkoztató adat! A hazaiak között is rendkívül nagy a szórás: Kossuth- és Munkácsy-díjasok *(Martyn, Simon Béla)* az egyik, amatőrrajztanár a másik véglet. Azonban mindkét táborra egyaránt jellemző, hogy a műhely nyújtotta igen szerény technikai feltételek is újdonságot jelentettek a számukra. Az igazsághoz azonban hozzátartozik az is, hogy elvétve par excellence grafikusok *(Csizmadia, Felvidéki, Helényi, Pinczehelyi, Pető, Valkó)* is megfordultak a műhelyben, sajnos, csak kis számban. Egészében azonban az a jellemző, hogy a művészek legtöbbje amolyan posztgraduális formában itt sajátította el a grafikai alapfogásokat, birkózott a technikával, és tán észre sem vette a műhely felszereltségének komoly hiányosságait technikában, szakemberben egyaránt. A lehetőség puszta biztosítása azonban feltétlen a műhely javára írandó!

Félreértés ne essék, elöljáróban le kell szögezni, nemes szándék vezérelte azon művészeket és hivatali tisztségviselőket egyaránt, akik áldozatos munkájukkal megteremtették az alapokat. Nem rajtuk múlott, hogy *amatőr fokon* sikeredett az alapozás, és az elmúlt évek sok-sok fáradozása ellenére is csak szerény fejlődésre nyílt lehetőség és az amatőr állapotok állandósultak. Most viszont a visszatekintő kiállítás ürügyén *profi eredményeket* kérünk tőlük számon.

Mi is volt a cél, mely létrehozta ezt a műhelyt? Így fogalmazódott ez meg az alapításkor: *„A Pécsi Grafikai Műhely kettős célkitűzéssel dolgozik. Nemzetközi cserekapcsolatai révén szeretné megteremteni annak a lehetőségét, hogy a dél-dunántúli grafikusok közvetlen ízelítőt kapjanak a világ grafikai áramlatairól, műfaji, technikai eredményeiből, remélve, hogy az segíti művészeti fejlődésüket. Egyben szeretnének a nagyközönségnek is ízelítőt adni a grafikai élet szélesebb horizontjából."*

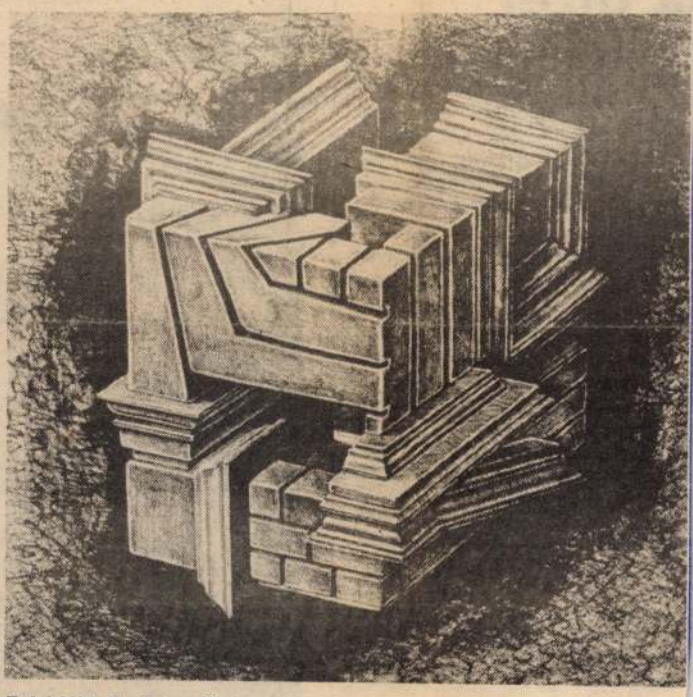

Felvidéki András: Meteorit

Ez önmagában tetszetős vállalkozás. De egy alapvető tévedést is rejt magában. Ha pl. a Pécsi Galériával helyettesítjük be a Pécsi Grafikai Műhelyt, teljesen helyénvaló lenne a dolog: nevezetesen a helybélieknek betekintést nyújtani a nagyvilágba, ízelítőt nyújtva a jelen grafikai áramlatairól. A Pécsi Galéria a maga sajátos, adekvát eszközeivel meg is tesz mindent, hogy kitágítsa számunkra a világot, amikor meghívásos alapon jelentős nemzetközi kiállításokat szervez. Egy-egy területre koncentrálva, jelentős művészek részvételét biztosítja, így magas szinten tükrözi a művészet jelen állapotát. A Pécsi Galériának az a dolga, hogy tájékoztasson, és teszi is a dolgát. A Pécsi Grafikai Műhelynek az lenne a dolga, hogy munkahelyet biztosítson, megteremtve a lehetőséget, hogy művek születhessenek.

A Pécsi Grafikai Műhely rendelkezik is egynémely technikai felszereltséggel. Tíz éve a pécsi művészeknek még újdonságot jelenthetett egy, a MÁV-nál kiselejtezett százéves, kőnyomatos gép, amellyel litográfiát készíthettek. Ez azonban önmagában igencsak kevés. Ma már ugyan szitanyomat, rézkarc, rézmetszet, vagy linómetszet is készülhet a közös műhelyben, de ez az eszköztár ma már a legtöbb hazai művész *saját műtermében* is rendelkezésre áll! Van szakképzett technikus, van vendégszoba, van ösztöndíj — de mindent egybevetve ez csak a nagyon szerény közös munkálkodásra lehetőséget nyújtó keret. Egy művészi műhely azonban nem a (szerény) dologi javak összessége, hanem a művészet lényegéből fakadóan elsősorban szellemi tevékenység. Szellemi műhely azonban sajnálatosan nem alakult ki a Pécsi Grafikai Műhely körül! Ennek elsősorban szervezési, menedzselési okai vannak.

Ha valahol szuperfelszereltségű műhely és kiszolgálás áll a művészek rendelkezésére, akkor azok maguktól is jönnek, ha elképzeléseiket magas szinten tudják ott megvalósítani. Ez a felkészültség azonban ma még nem jellemző a Pécsi Grafikai Műhelyre. Akkor tehát olyan irányító-vezető művészegyéniség szükségeltetik, aki a grafika minden területén felső fokon tájékozott, akitől technikában is lehet mit tanulni. Olyan egyéniségre, aki egyúttal művészi rangját tekintve is példaképpé válhat, aki túl a technikán szellemiségével is képes hatást kifejteni. Aki tájékozott a szakmában idehaza és külföldön egyaránt, aki benne él az egyetemes művészet jelenében.

A menedzservezetés átmenetileg ugyan hiányt pótolhat, de a művészet esetében olykor teljesen eredménytelen marad.

A részvétel a meghívás tekintetében az esetlegességeket kell elsősorban kiküszöbölni. A külföldiek esetében nagyobb szelekcióra volna szükség, mert nem a statisztika a fontos végül is, hanem *az itt született művek eszmei értéke.* A hazai művészek közül is azokat kell az ügy számára megnyerni, akik a magyar grafika élvonalához tartoznak és akiknek ittléte a megszületett művekben válik maradandóvá. Az első tíz év tapasztalatainak számbavétele és tanulságainak megszívlelése az előrelépés záloga lehet.

Romváry Ferenc

Olcsóbb a dízel

Tavaly szeptemberben a starachowicei Tehergépkocsigyár üzeméből kigördült az utolsó benzinmotoros teherautó. Októbertől kezdve a gyár kizárólag dízelmotoros, teljes egészében lengyel fejlesztésű járműveket állít elő.

A dízelmotorok gyártását megelőzte a motorgyártó üzemrész teljes modernizálása, amelyet a gyár saját erőből hajtott végre. Ez a munka mindössze tíz hónapig tartott. A korábban Magyarországról importált aluminiumblokkokról áttértek a saját gyártású öntöttvas-motorblokkokra. Jelenleg évi 17 ezer darab dízelmotort állít elő a starachowicei gyár, s ez évente körülbelül 30 millió liter benzin megtakarítását teszi lehetővé.

A korábban gyártott „Star" teherautók átlagosan 37 liter benzint fogyasztottak 100 kilométeren, az új „Star-200"-as dízel-teherautó fogyasztása — ugyanakkora távon — csak 21 liter gázolaj.

A starachowicei üzem a legközelebbi években 30 ezer darabra emeli a dízelmotorok évi termelését. Ez nemcsak az új gépkocsikba való beépítésüket teszi lehetővé, hanem azt is, hogy az országban futó mintegy 50 ezer régi Star teherautó motorjait is lecseréljék.

A lengyelországi dízelesítési program természetesen sokkal szélesebb körű, s nemcsak a starachowicei üzemre terjed ki. Lengyelországban „dízelesítési alapot" hoztak létre, s ebből finanszírozzák a lublini (Zuk szállítókocsik), a nysai (Nysa mikrobuszok) és az andrychowi (gépjárműmotorok) üzemek fejlesztését. A dízelesítési program 9—10 milliárd zlotys befektetést igényel, az egész népgazdaságban azonban 13—14 milliárd zlotys megtakarítást eredményez.

Új jugoszláv cigaretta

A prilepi Tutun kombinát (Macedónia) nemrég továbbította első export-szállítmányát új, Blend-típusú cigarettáiból. Az új termékfajta alacsony nikotintartalmú, hazai dohányfajtákból, saját technológia alapján készült. Az első vevők az NSZK-ból jelentkeztek — ide 8 tonnányit küldtek e cigarettafajtából —, de eljutott már a cigaretta más érdeklődőkhöz is, így Iránba, Irakba és a Német Demokratikus Köztársaságba.

A prilepi nagyüzem a termelésének 80 százalékát exportálja.

Védett terület a hódoknak

Több

Erőműóriás a J

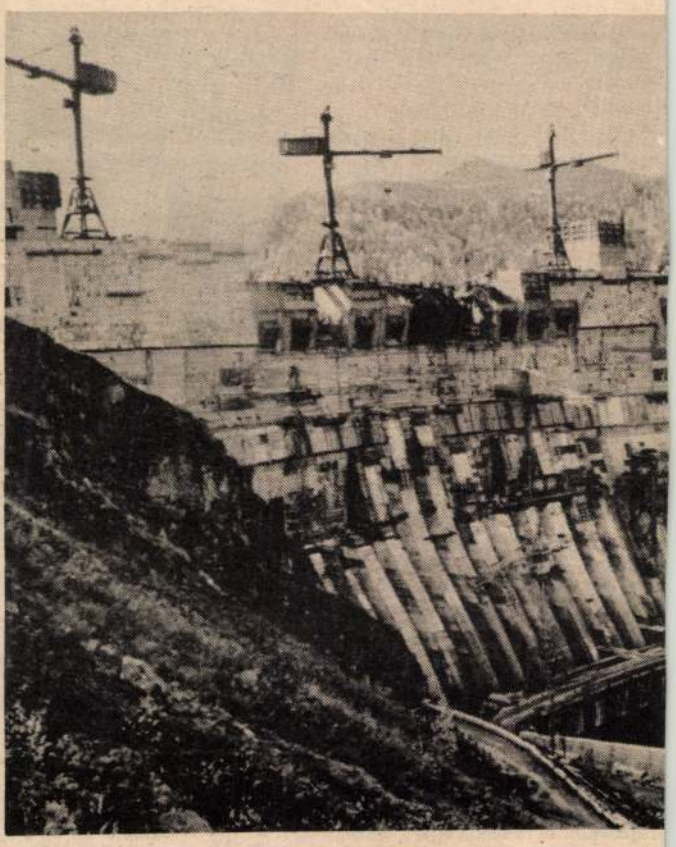

Napkollektoros juh

A juhtenyésztés fénykorát éli Csehszlovákiában. A juhok teje, húsa és gyapjúja iránt az utóbbi időben ugrásszerűen megnőtt a kereslet. Ezt látva, a szövetkezetek bővítik juhállományukat és korszerűsítik a tenyésztést. Tavaly az ország keleti részén működő mezőgazdasági szövetkezetek majdnem 225 ezer juhot neveltek, s számukat az idén és jövőre 320 ezerre akarják növelni. Az állattenyésztésnek ezzel az ágazatával főként Kelet-Szlovákiában foglalkoznak. E hegyvidéken például a szepescsütörtöki mezőgazdasági szövetkezet nagy figyelmet fordít a juhtartásra. A szövetkezet 530 dolgozójával 2400 hektárnyi területen tevékenykedik, s az állattenyésztésen kívül növénytermesztéssel is foglalkozik. Mivel földterületének több mint egyharmadát rétek és legelők teszik ki, az állattenyésztésé a vezető szerep. A szövetkezet dolgozói a szarvasmarhákon kívül 1100 juhot is nevelnek. E rendkívül hasznos állat tartásában nagy jövőt látnak, s máris szép eredményekkel büszkélkedhetnek.

A nagyüzemi juhtartásnak azonban vannak némi problémái is, elsősorban a melegvízhiány. A tanyákon, amelyek gyakran 5—7 kilométernyi távolságban vannak a falvaktól, eddig csak nagy erőfeszítések árán tudták biztosítani a szükséges meleg vizet. A probléma megoldására a szepescsütörtökiek a napenergiát fogták be. Csehszlovákiában ma már több olyan mezőgazdasági szövetkezet van, ahol a nap melegét

A vízmelegítő — elég, ha eg

Gátrendsze

Megvéd az árvi

Nemrég árvíz támadt Lenin grádra, a Szovjetunió második legnagyobb városára. A legen dás, szép nagyváros, amelye még I. Péter kezdett építer mocsaras talajon, ma az ipa és a kultúra fellegvára. Lakói nak száma közel jár az ötmil lióhoz. Köztudott, hogy a Balti

FELVINCZI TAKÁCH ZOLTÁN

Az Irodalmi és Művészeti Tanács tagja.

Képzőművészet, 1934. 187. oldal

MDK

Felvinczi Takács Zoltán

Szépművészet 1941. 331.l.

MDK

Felvinczi Takács Zoltán

Felvinczi Takács Z.: Az egyéniség a Kelet művészetében. Képzőművészet 1927. I. évf. 1. sz. 14.l.

MDK

Felvinczi Takács Zoltán

Felvinczi Takács Z.: Kupezki János. A Gyüjtő 1914. 5-6. sz. 153-158.l.

FELVINCI TAKÁCS ZOLTÁN, festő

Irta:.. jöttek a legmodernebbek, az új idők emberei, nemcsak művészi hitvallásukban, de az érvényrejutás módszerének megválasztásában is. A demokratikus érzésü forradalmiak, kik a régi iskola diplomatizáló, agyonhallgató, kijátszó módszerével szemben legtanácsosabbnak látták a fütyköshöz nyúlni, az elevenbe vágni, cinikus ridegséggel, minden palástolás nélkül támadni.... 312.old. 25.jegyz

MURÁDIN JENŐ: Nagybányától Kecskemétig egy művészeti különválás történetéhez 305.old

CUMANIA, III. HISTORIA, Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Közleményei, Kecskemét, 1975

FELVINCI TAKÁCS ZOLTÁN, festő

Irta:Az új eszmék azonban-melyek voltaképen nagyon régi ek-szintén eljutottak nagybányára...Nyaranta aztán megsz porodott a kolónia fiatalokkal,kik többnyire Párizsból jöttek, s magukkal hozták az idők változott szellemét. A törzs-nagybányaiak lassanként az öregek közé jutottak A fiatalság pedig,élén a nagytehetségü Czóbel-Bélával és a sok megújhódáston átment Grünwalddal más szerepet vál lalt. 313.old. 26.jegyz

MURÁDIN JENŐ: Nagybányától Kecskemétig egy müvészeti különválás történetéhez 305.old

CUMANIA,III.HISTORIA,-Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Közleményei, Kecskemét, 1975

Felvinczi Takács Zoltán, dr M.D.K.

Érettségi után Hollósy Simon iskolájához csatlakozott és télen Münchneben nyáron Nagybányán dolgozott.

1905-ben a Szépmüvészeti Muzeumba került.

Horváth Tibor: Meghalt dr. Felvinczi Takács Zoltán müvészettörténész

Magyar Nemzet 1964. december 6. 11.1.

FELVINCZI TAKÁCS ZOLTÁN

később orientalistává lett Hollosy tanitvány hivta fel Holló László figyelmét Hiroshige-re.

Toth Ervin:Holló László,Debrecen,1965.77 l. 31 t.

MDK

Felvinczi Takács Zoltán

Felvinczi Takács Z.: Keleti és magyar formák a Zsolnay-kerámikában. Magyar Művészet 1928. 375-386.l.

Dr. Felvinczi Takács Zoltán

Művészettörténész, a Hopp Ferenc Keletázsiai Múzeum alapító igazgatója meghalt

Négyszaga, 1969, dec. 6. 10 old.

MDK

Felvinczi Takács Zoltán

Felvinczi Takács Z.: Szüle Péter. Bpest. 1923.

MDK

Felvinczi Takács Zoltán, régész

ír,
cikke a Hopp-Muzeum "gandhara-emlékeiröl", mely az indiai és európai római kori müvészetnek kapcsolatait világitja meg.

[redacted] A/z archeologiai Értesitö XLII kötete.
Magyar Müvészet. 1930. 689.l. Bp. 1928.

Felvinczy Takács Zoltán, MDK

Hollósy tanitványa és kiváló ismerője.
A Hollóssy -monografia megirása az ő
előjoga.

207.o.

Vita Németh Lajos "Hollóssy simon és kora müvészete"
c. kandidatusi értekezésről.
Müv. Ert. 1956. V. évf. 2-3. sz. 204-210.o.
Németh Lajos válasza 207-210.o.

Felvinczi Takács Zoltán dr
Szinyei Társaság meghivott tagja
Szinyei Társaság VII.kiállitása
Nemzeti Szalon, 1940. jan.febr.

97. kép. *Niccolò da Foligno: Szentháromság.*

OLASZ FESTŐ, XVIII. század
Szalmakalapos nő mellképe
Papír, pasztell, 45×35·5 cm.
A San Marco-gyüjteményből.

OLASZ FESTŐ, 1770 körül
Árpádházi Szent Erzsébet.
Vászon, olaj, 80×70 cm.
A San Marco-gyüjteményből.

OLASZ FESTŐ, XVIII. század vége
Férfiarckép
Vászon, olaj, 83×66 cm.
A San Marco-gyüjteményből.

OLASZ FESTŐ, 1820 körül
Női arckép
Vászon, olaj, 56×45·5 cm.
A San Marco-gyüjteményből.

Felvinczi Takács Zoltán

Nagybánya művészete (katalógus)
Magyar Nemzeti Galéria, 1996

Szöveg : 225,

FELVINCZI Takács Zoltán művtört.

SZILÁGYI István: Egy vidéki polgárcsalád. =
Vasi Szemle, 1993. 3. 418-419.

Kapcsolata a szombathelyi Csapodi családdal,

+ levelei

CS7:A-MA LASERCOMP:1 GALLEY: 1 MOM-AC 7 DEC 1992 MON 13.10
File:ME4 Job:3-9 Code:DEF224b + + PROOF + + muv. tort. 283-2

JEGYZETEK

1 A Brunszvik család nevét az idők során nagyon sokféleképpen (Brunßwyk, Brunchwik, Brunczvik, Brunsvik, Brunswick, Brunszvik stb.) írták. A névhasználat még az egyes családtagok gyakorlatában sem volt egységes. 1938-ban, amikor a Magyar Történelmi Társulat elhatározta Brunszvik Teréz naplóinak kiadását, a név fonetikus írásmódja mellett döntött. Mi is ehhez igazodtunk.

2 *Bright, Richard:* Travels from Vienna through Lower Hungary... during the congress, in the year 1814. Edinburgh 1818, 609. *Szerecz Imre* fordítását a „Richard Bright utazásai a Dunántúlon 1815" című füzetből idéztük (Veszprém 1970, 80.)

3 *Balogh András:* A martonvásári kastély és parkja. Műemlékvédelem. 1966:4, 210—213; *Mesterházi Tihamér:* Martonvásári kastélypark. In: Arborétumok országszerte. (Szerk.: Mészöly Győző) Budapest 1984, 87—91; és *uő:* Martonvásár. Kastélypark. Budapest 1980 (Tájak Korok Múzeumok Kiskönyvtára); *Örsi Károly:* A martonvásári kastély és park története. Zöldfelületgazdálkodás 15 (1985:57) 15—21; és *uő:* A martonvásári kastélypark építéstörténete. Martonvásár. Az MTA Mezőgazdasági Kutatóintézetének és Kísérleti Gazdaságának Közleményei (a továbbiakban: Martonvásár) (19)90/3, 20—23.

4 A martonvásári Brunszvikok levéltárát lásd Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban: MOL). Jelzete: P 68 Fasc. 1—8. A család alsókorompai iratait lásd Szlovák Központi Állami Levéltár (Štátný Ústrední Archív, Bratislava), Brunschwick-Chotek levéltár (a továbbiakban: SzLKAL Br.-Ch.)

5 Az 1808—1814. évi naplóköteteket lásd: Brunszvik Teréz grófnő naplói és feljegyzései. Szerk., bevez.: *Czeke Marianne.* 1. kötet. Budapest 1938. A kiadatlan naplók lelőhelye: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest Gyűjtemény (a továbbiakban: FSZEK). Jelzetük: B 0910/55/1—8.

6 A család egészének történetére vonatkozólag lásd *Czeke* i. m. (1938) bevezető tanulmánya, *uő:* Gróf Brunszvik Teréz ősei és oldalági rokonsága. Budapest 1935.

7 Martonvásár megszerzéséről és a birtok történetének 1820 előtti időszakáról lásd *Üvegesné Hornyák Mária:* Martonvásár és a Brunszvik uradalom a XVIII. század második felében. (Bölcsészdoktori disszertáció.) Budapest 1986. (Kézirat, ELTE).

8 *Üvegesné Hornyák Mária:* Aki Martonvásárt „paradicsommá" tette: Brunszvik Ferenc. Martonvásár (19)90/1, 17—19; *uő:* Ferenc Brunszvik, ein Freund von Beethoven. Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungariae 32 (1990), 225—233. *uő:* A

Átutalás
megvan

Felvinczi Takáts Zoltán
művészetíró, festő,
rajzoló.

Lásd
z
Takáts Zoltán
~~[illegible]~~

La S. V. è invitata a partecipare

all'ASSEMBLEA GENERALE

della

SOCIETÀ ITALO-UNGHERESE

MATTIA CORVINO

che avrà luogo il 24 giugno p. v. alle ore 18
nella sala d'onore del Museo di Arte Decorativa
(IX., Üllői-út 33—35)

Il presidente
Tiberio Gerevich

Felvidéki András, grafikusművész

Az Óhudai Galériában a fiatal magyar grafikusnemzedék stiláris sokoldalúságát ezúttal „Szurrealista grafika" c. kiállításán mutatja be. A hat kiállító művész: Almásy Aladár, Szemethy Imre, Balla Margit, Felvidéki András, Badacsonyi Sándor és Makó Judit – egyaránt jól használja ki a magában a műfajban rejlő gazdag lehetőségeket.

Acsay Judit: Szürrealista grafika.
Magyar Ifjúság, 1984. márc. 2.

Felvidéki András, grafikusművész

A Műcsarnokban ezúttal másodszor kerül sor az elmúlt esztendők legjelentősebb alkotásai közül kiválogatott művek gyűjteményes bemutatására. – Felvidéki András „Kocka"-ja annyira élethű, hogy akadt látogató, aki titkon végighúzta a kezét rajta – nem tudván festményel, vagy dombormúvel áll e szemben. (említve).

-bányai-: Több esztendő munkáiból.
Magyar Papíripar, 1984. máj. 5. 6. old.

FELVIDÉKI András

91 9. 47

Új Művészet

Felvidéki magyar
művészek

lásd

Brogyányi Kálmán:

A vinzatért és Szlovákiában maradt felvidéki művészek.

Felvidéki Magyar Hirlap

1939. márc. 5.

ra hajlott fejjel és nembe néz. Vállai-
~~neme~~ nemöldöke, bajusza és szakála bar-
nalásoját bal vállára ~~van~~ vetette.

30 %m.
~~da Tolentino~~.
00 K^a.

087.

Felvidéki Képzőművészek Szövetsége.

Holnap nyílik meg a Szövetség „Humfalvy internátus" fiatal művészgárdájának képző- és iparművészeti kiállítása.

Esti Ujság, 1927. ápr. 3

mdk

Felvidéki fazekasok

Készítménye:

1. ábra „Nyomott szájú főző fazék" mázatlan mag. 28. cm.

2 " „Főző fazék" mázatlan gyűjtési helye Borsod m. mag. 24 cm

3 " „Lapozisfazék" mázatlan pettyes gyűjtési helye:

Borsodgeszt Borsod m. Mag. 44 cm

Sz. Morvay Judit: A cserépedény a mezőkövesdiek kultúrájában
Néprajzi Múzeum Évkönyve 1955, 46 – 49 l.

mdk

Felvideki fazekasok 2

készitettek

az 57. lapon 12. ábra: Kökanta" mázatlan m. 26 cm
Gyüj. helye: Mezőkövesd
13. ábra Szükszájukorsó" Oldala mázatlan nyak körül zöld" máz. M. 38 cm. Gyüj. helye: Kunaszombat
Sz. Morvay Judit: A eserépedény a mezőkövesdiek kulturájában.
Néprajzi Muzeum Évkönyve, 1955. 57. l.

Felvidéki ismeretlen mester

Pincetokba való palack (frívott üveg könörült díszel) Magassága: 27,5 cm.
Runtikus munka.
19. n. eleje
Vagónqrüjt
Fekete-fehér repr.

Bossos Béla: Régi magyar üvegművészet. Bp. 1965.
51. o.

Felvidéki ismeretlen mester

Fedeles edény (fúvott, ötvösművészet hatása.
magasság: 20,5 cm)

18. n.
Magánigyűjtemény
Fekete - fehér repr.

Borsos Béla: Régi magyar üvegművészet. Bp. 1965.
49. o.

Felvidéki ismeretlen mester

Pincetokba való palack (fúvott üveg, Mösiörült dísz. Magasság 16 cm)
Kroupachi Holló Zsigmond tulajdona volt
1666.
Fekete-fehér repr..

Bossos Béla: Régi magyar üvegművészet. Bp. 1965.
50.o.

Felvidéki ismeretlen mester

Pincetokba való palack (fúvott üveg; magas-
sága: 22,5 cm)
18. n. második fele
Magángyűjtemény
Fekete-fehér repr.

Bossos Béla: Régi magyar üvegművészet. Bp. 1965.
52. o.

Felvidéki ismeretlen mester

Pincetokba való palack (fúvott üveg körömütő dísszel; magassága 27 cm) Rusztikus munka
1830.
Budapesti Történeti Múzeum
Fekete-fehér repr.

Boros Béla: Régi magyar üvegművészet. Bp. 1965.
51. o.

Felvidék adattára

TABLEAU DE LA HAUTE-HONGRIE RECOUVRÉE *(A visszatért Felvidék adattára)*. Rédigé par E. Csatár et J. Ölvedi. Budapest, éd. Rákóczi, 1939, 392 p., nombreuses photographies.

Afin de permettre aux Hongrois de mieux connaître leurs frères de Haute-Hongrie, qui grâce à la décision de Vienne ont fait retour à la mère patrie, les chefs politiques et spirituels de cette région ont uni leurs efforts pour mettre sur pied cet important ouvrage documentaire, indispensable à ceux qui veulent s'initier aux problèmes des Hongrois ayant fait partie de la Tchécoslovaquie. Le volume présente d'ailleurs un tableau géographique, historique et politique non seulement de l'étroite bande de territoire restitué à la Hongrie, mais de la Haute-Hongrie tout entière. A signaler en particulier les contributions de P. Szvatkó sur la politique extérieure de la Tchécoslovaquie, de J. Darvas sur l'histoire politique des Hongrois de ces régions, du comte I. Révay sur la société hongroise, T. Schubert sur la vie intellectuelle, J. Manga sur l'ethnographie de la Haute-Hongrie.

megnézni

[illegible]

[illegible] nationale et par le danger de guerre. D[illegible] de plus en plus recours aux services de la [illegible] la circulation fiduciaire s'enfla par deux [illegible] la cause en était le retour à la mère pa[illegible] fut englobé dans la circulation fiduciaire [illegible] de 79,3 millions de pengös pour atteindr[illegible] raire, elle accusa de nouveau une tend[illegible] culminant lors de la déclaration de [illegible] [illegible] millions de pengös. Ce chiffre [illegible] jusqu'ici. C'est aussi à cette époque qu[illegible] [illegible]. Sous l'influence de la tension inter[illegible] tant des dépôts d'épargne baissa de 9[illegible] mill[illegible] [illegible]. Plus tard la tension sur le [illegible] à la [illegible] fin, de sorte que l[illegible] derniers mois de l'année, présente [illegible] billets de banque en circulation, à la fin de [illegible] en augmentation de 111,[illegible] millions sur l[illegible]

[illegible] de l'année dernière on p[illegible] [illegible] la sécurité des crédits. Au [illegible] relevé pas de tension importante. Par la [illegible] et par leur exécution, des sommes importa[illegible] [illegible], de sorte qu'aucune difficulté ne [illegible]

Felvinczi ref. templom (erőd)

Évedetileg gótikus, alaprajzok

Hunzések

Ezüst pohár

gazdagon ónozott fehér

cserép kancsó ~~XVII~~ n

Fedele 1813-as évszám mal.

Zöldmázas cserép korso

1858.

„Czegő Jó" felzéssel

népművészeti emlék.

Fejfák

Debreczeni László 1933

152, 153, 154, 155, 156, l.

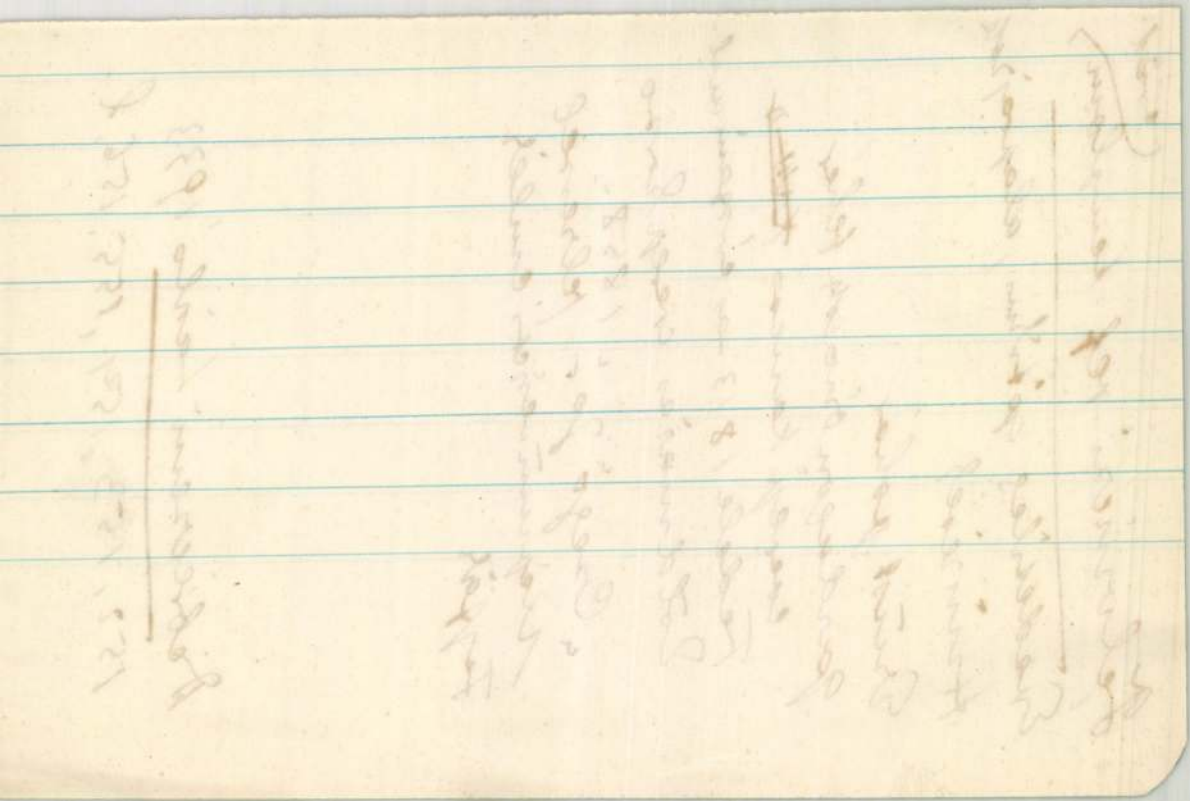

[illegible]

Felvinczi János

ács

1714. 1716. 1719. 1723.

Kolozsvár

Bal Hel 128. l.

Somló Lajos, Budapest

KÖNYVNYOMDA, KÖNYVKÖTÉSZET,
KÖNYV- ÉS PAPÍRKERESKEDÉS
KÖZIGAZGATÁSI NYOMTATVÁNYOK

Ig.

Európa

Könyv és lapterjesztő

vállalat

Budapest

V. Rothermere u. tér 1/2

TELEFONSZÁM: 57. ALAPÍTÁSI ÉV: 1883.

Felvinczi Takács Zoltán

LAPKIADÓ VÁLLALAT
SAJTÓFIGYELŐ SZOLGÁLAT
Budapest, VII., Lenin-körút 9—11.
TELEFON: 227—651, 221—285

1956 SZEP 15.

NÉPSZAVA

610

— **A Szépművészeti Múzeum legszebb rajzaiból** kiállítás nyílik a múzeum fennállásának 50. évfordulója alkalmából. A jubileumi kiállítást ma 13 órakor Felvinczi Takáts Zoltán professzor nyitja meg.

— o —

4698 — J

napon
biztosít
lebbezł
sen dö
zottság
ban kč
lamint
ponttal

Végü
ha a 75 százalékos táppénz-

Felvinci – Zsidóvár

Aranyosrét

l. Gaali. II. 65. l.

Ø Felyérné Kovács
Erzsébet

Kézimunkatervei
repr.

Uj Idők. 1935
I 192, 148,
265
32, 33, 265 l.

Pg. 14.

esto.

képe.

és jobb

Dul[illegible] (kiben feszületet

N. R. T." betűkkel mondatszalag az akasztottak. Kiépült

haja vállaira omlik; szem öldöke, szeme,

barna. Szűk újjú fekete ruhája pe[illegible] ca-

eti 38·5 : 33·5 cm.

János Lapló ajándéka.

M.D.M.

Fenner Ongi
grafikus

Tájképeit mutatta be.

B.I. Ifjúság Háza – népzőmű vészet otthona
Vas népe 1969 okt. 17.

MÜVÉSZETTÖRTÉNETI
DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
Budapest, XIV. Dózsa György ut 41.

Ştiinţifice ale Institutului Politehnic din Cluj) jelennek meg, a Korunk és Művelődés munkatársa. Számos román és magyar nyelvű egyetemi szakmunka, laboratóriumi útmutató, jegyzet szerzője, *A beton* (1956) c. szakmunka egyik románból magyarra fordítója, úttörő a biokémia tantárgyként való bevezetésében.

Munkái: *Helyi erőforrások értékesítése a kémia segítségével* (László Gáborral, 1955); *Biochimie* (román nyelven, Ábrahám Sándorral, 1972); *A biokémia alapjai* (Ábrahám Sándorral, 1976). Több munkatársával írt *Kémiai kislexikon*a megjelenés előtt.

Felvinczi Takács Zoltán (Nagysomkút, 1880. ápr. 7. — 1964. dec. 4., Budapest) — művészettörténész. Középiskoláit Nagybányán és Kolozsvárt végezte, egyetemi tanulmányait Budapesten. Pályája kezdetén mint Hollósy-tanítvány festőnek készült, majd művészettörténettel és azon belül a Kelet-kutatással jegyezte el magát. A Hopp Ferenc-féle keleti gyűjteményből ő hozta létre Budapesten a Kelet-Ázsiai Múzeumot, melynek igazgatója is lett. Művészeti írásainak súlypontjában a Kelet művészete áll, de behatóan foglalkoztatta Dürer, akiről könyvet ír (1909), a nagybányai festőkolónia története, valamint — különösen keleti kapcsolataiban — a régi és újabb erdélyi művészet. Az I. világháborút megelőző években kritikai hozzáállással követi a nagybányai művésztelep fejlődését, később alapos, forrásértékű tanulmányokban méri fel az alapító mesterek közül Hollósy Simon és Thorma János munkásságát.

Az erdélyi művészettel foglalkozó kutatásai akkor válnak elmélyültebbé, miután 1940-ben az egyetemes művészettörténet tanárává nevezik ki a kolozsvári egyetemre. Tanársegédje Raoul Şorban román művészettörténész. Rendezője és bírálója volt 1941 szeptemberében a kolozsvári Egyetemi Könyvtárban megnyílt művészeti kiállításnak: az anyagot a régi egyházi művészet, az ötvös- és ékszerművészet, a festészet és háziipar maradandó értékeiből gyűjtötte össze, a gótikától a XX. század művészetéig. A következő év tavaszán, ugyancsak Kolozsvárt, a keleti művészet erdélyi kincseiből rendezett kiállítást, India, Kína és Japán művészetét 40 oldalon tárgyaló tanulmányt közölve az igényes és pontos katalógusban (*Keleti művészeti kiállítás*, Kv. 1942). *A *Barabás Miklós Céh* bíráló bizottságának külső tagjaként több kiállítás rendezője és szakavatott értékelője. 1943 tavaszán az ő rendezésében nyílik meg a kolozsvári sétatéri műcsarnok felavató tárlata. Több írását közölte A Hírnök (1941) és a Pásztortűz (1941—42). Antifasiszta körök felhívására értékes írással járult hozzá a *48-as Erdély* c. kiadvány (Kv. 1943) sikeréhez. Ebben az időben rendezte sajtó alá *A Kelet művészete* (Bp. 1943) és *Some premises of Islamic ornamental system* (Bp. 1944) c. munkáit.

A kolozsvári Bolyai Tudományegyetemről 1947-ben került vissza a szegedi egyetem bölcsészkarára. Élete utolsó éveiben egykori mesteréről, Hollósy Simonról tett közzé tanulmányokat a Művészettörténeti Értesítő c. budapesti folyóiratban.

Fémes László (Margitta, 1894. szept. 13. — ?) — író, színműíró, újságíró. Kereskedelmi iskolai tanulmányait szülőhelyén végezte, majd helybeli, temesvári, marosvásárhelyi és budapesti lapok munkatársa lett. 1914-ben *Ilja* c. színművét sikerrel adta elő a nagyváradi Szigligeti Színház, ugyanekkor jelent meg *Ilja és egyéb írások* c. kötete. Szépirodalmi munkáit, kisebb művelődéstörténeti cikkeit közölték az irodalmi folyóiratok. A Tavasz adta ki *Regényfigurák* c. portrésorozatát (Nv. 1919) régi jelentős bihari személyiségekről. Szerkesztésében jelent meg a rövid életű Szemle c. irodalmi újság Temesvárt (1920). *Elefántcsonttorony* c. kötetében (Nv. 1921) prózafordításait közli; *Tűzijáték* c. vígjátékát 1928-ban mutatták be Nagyváradon. Zágoni Dezsővel Adyról írt színdarabja nem került bemutatásra.

Fényes Imre — **fizikai szakirodalom*

Fényes Samu — **Bukarest magyar irodalmi élete*

Fényi István (Kaplony, 1919. jan. 10.) — költő, műfordító. Már mint a csíkszeredai főgimnázium növendéke szerepelt három diáktársával a *Lantos diákévek* c. kis versantológiában (1939). Verseit közölte A Hírnök, a Termés és a Március is. A kolozsvári egyetem bölcsészkarán magyar—francia szakos tanári oklevelet szerzett; front szolgálat és hadifogság után 1946-tól Nagykárolyban a magyar irodalom tanára. Az Utunk és Igaz Szó munkatársa. Megle hetős késéssel megjelenő első kötete (*Tavaszi szőlőrevesző*, 1966) „a szépség rezervátumá" nak igézetében fogant, s a ter mészet érzelemgazdag, áhítatos tisztelete a költői kismívesség veszélyével járt együtt. Újabb verskötetében (*A világ benépesítése*, Kv. 1971) a bukolikus költészettől egy oldottabb lírai kifejezésmódhoz jut el, felismer-

FELVINCZY Takács Zoltán

RMIL. 1.

FÉMES BECK VILMOS

Ars Hungarica 1976/1

Kontha Sándor

FÉMES BECK VILMOS HÚSZ LEVELE

Az alább közölt levelek Beck Ö. Fülöp hagyatékából származnak, nyilvánosságra kerülésükért, közölhetőségükért Beck Juditot illeti köszönet.

A Nyolcak köréhez kapcsolódó, velük rokon törekvésü Fémes Beck Vilmos művészetének uttörő jelentőségét gyakran hangsulyozzuk, ám életéről viszonylag keveset tudunk, s igazában művészetét sem ismerjük eléggé. Részletes feldolgozás, önálló monográfia nem jelent meg róla, az életmüvét bemutató legutolsó kiállitást több mint harminc évvel ezelőtt rendezték. E tények ismeretében aligha kell hangsulyozni az alábbi dokumentumok fontosságát.

Mind a husz levél Beck Ö. Fülöphöz, Fémes Beck Vilmos tizenkét évvel idősebb testvéréhez iródott. Az első három a hosszu tanulmányutnak, a mesterség elsajátitása időszakának minősithető külföldi tartózkodása idejéből, 1906-ból való (kettő datált, a harmadik valószinüsithetően ezekhez kapcsolódik), egy 1907-es februári levele közvetlenül londoni (ténylegesen Németország, London, Párizs) utazása előttről, Budapestről keltezett, s az ötödiket ugyancsak Budapestről irta az akkor még Münchenben tartózkodó bátyjának és családjának.

A többi levelet – egy kivételével – az első világháboru különböző szintereiről küldte haza, négyéves frontszolgálatának első évében. Megrenditő tudósitások.

Az utolsó levél pontos dátuma ismeretlen. Budapestről kelt, minden valószinüség szerint valamelyik rövid betegszabadsága alatt. Egyebek közt arról ir ugyanis, hogy katonai helyzete miatt nincs elvesztegetni való ideje, mielőbb dolgozni akar, bátyjától állványt és agyagot kér kölcsön.

A leveleket teljes terjedelmükben közöljük. Az olvasást és megértést zavaró hibákat korrigáltuk.

*

1.

Darmstadt 906. Péntek

Kedves Pippóm!

Ej mester uram mi lesz ebből, mindent levágunk, hajat, szakállt, csak fejre, kezekre ne kerüljön sor! Hová gondolsz, tán egy pár némberért érdemes mindezt? Nem biz. Azt mondom elég legyen a sok maskarádéból, ha nem tudsz választani,

dobd félre őket. Olyan legénybe, mint te vagy, még öt év mulva is bele szeret egy pár fruska. Nem tudom igazán tovább nézni, hogy egy ily ember igy kinozza önmagát. Most sajnálom csak igazán, hogy nem mentem Linzbe hozzád. Csak czimet tudtam volna. Kár, kár. Kigyógyitottalak volna minden bajodból. Ezt oly erősen hiszem, hogy hiába nevetsz, mégis megállok mellette. Miért is csinálsz e kérdésből ily szomoru helyzetet, hisz ez még nem az utolsó tét életedben. Soha még nem vágytam annyira melletted lenni, mint most. Miért is nem fogadtad meg szavamat, biz jobb lett volna. De én mégis hiszem, hogy utad eredménnyel járt, csak otthon fog kiderülni. Ugy lesz meglátjuk. Én oly jól érzem magam, hogy nem érdemes rólam beszélni. Ilyfélét neked is kivánok. Irj ha tudsz. Én azért mindent tudok, megérzek. Mindent tudtam. Ölel, csókol Vilmos.

2.

Darmstadt. Hétfő (Postabélyegző: 1906 okt. 15.)

Kedves Bátyám!

Nem tehetek róla, de mégis érdekel, hogy s mint érzed ujabban otthon magad. Milyen az egészséged. Irjál kérlek, hogy vagy. Szerény igényü vagyok, pár mondattal is beérem. Már reá szoktattál erre. - Én jól érzem magam. Ugy érzem, hogy sokat haladtam itt már müvészi irányban, ha az eredmények nem is mutatják ezt, de ha lesz egy szituátióm, hol kifejthetem az itt tanultakat, akkor meg fogom azt mutatni, Nem hiszem, hogy Riegelhez szegődnék. Jó technikus nagyon finom arany, ezüst, zománc munkákat igen szépen csinál, de tervei nem nagyon tetszenek nekem. Személyesen már többször beszéltem vele. Majd meglátom még. Tegnap olvastam a legujabb Miniszteri contesiokat ipari vállalatok részére. Biz e jó alkalmat magam részére is szeretném egy - más dologban értékesiteni. Miért is nincs most valaki oly ismerősöm, kinek pár ezer frtja van, s kivel társulni lehetne. Majd csak lesz valahogy idővel. Bizony, hogy e néhány év alatt adandó előnyökkel élni kell. Még reá érek erről gondolkodni.

Irjál! Ölellek forrón

Vilmos

3.

Kedves jó Bátyám! Ma, ha már levelet nem, de egy pár mentegető sort okvetlenül irnom kell. Hidd el, hogy eddig is irtam volna, de vagy fáradt voltam, vagy pedig nézegettem a városban, mert itt ujabban a Deut. Kunst Wärkstetten egy nagyobb csarnokot nyitott meg, ahol naponta ujabb és érdekes tárgyakat lehet látni, igen egyszerü, érdekes dolgok (iparmüvészi). Azonkivül több uj üzletet nyitottak meg, szintén érdekes berendezésekkel. S hozzá még tegnap császári látogatásunk volt, s a várost müvészek tervei szerint diszitették, ezt is meg

kellett néznem, mert egy pár nap mulva elrombolják ezeket a dolgokat. Végül pedig sok fontos dologról akarok neked irni, tehát egy nyugodt időt várok ki, mert a levélirás még mindig tisztességes munka nekem. Na, most már eleget mentegettem magam, majdnem annyit, mint te, pedig ha tudnád, mily örömet szerzel nekem akárcsak egy pár soroddal, akkor daczára elfoglaltságodnak, (Repkától tudom), szentelnél nekem is egy kis időt. Hogy vagy a torkoddal, remélem, hogy nem volt komoly baj, irjál kérlek, irjál, irjál, bármily keveset, csak irjál, s bármennyire nem érdemlem meg. Majd helyreütjük a mulasztottakat. - Ha uj hirt tudsz, ugy kérlek juttasd azt hozzám. Lakásomban megmaradtam. Miután ha kissé fárasztó is igy nekem, de a környezet igen jó, háziasszonyom igen inteligens matróna, egyedülálló ki nevelt fiával esténként néha concertálni is szokott, a fia hőstenorista.

Ölellek sokszor és csókollak

Vilmos

4.

Bp. 907.II.11.

Kedveseim!

Örültem legutolsó leveleteknek, de az csak kismiska ahhoz a nagy örömhöz, melyben délután (tegnap) mindannyiunknak része volt. Fényképetek érkezte okozta e nagy örömöket, melyeket látni és érezni igazán jóleső dolog volt. Olvastam apátokhoz irt levelet is, tudom tehát mikorra tervezitek hazajöveteleteket. Miután bizonyos, hogy engem itt akkor már nem találtok, meg kell néhány dolgot még irnom.

Seenger személyesen hozta el ismét a két márvány tömböt. Szépek lettek és az egész dolog tetszik nekem. Hivni fogom őket, hogy tekintsék meg.

Mert nem irtál ez ügyben nem tudtam eddig még Márfinak felelni.

Most ujabban Seenger arról is beszélt, hogy édesanyját szeretné nálad plaquetiroztatni és arra kért, irnám meg neked, hivd fel telefonon hazatérted után néhány nap mulva. A gyermekfejet Szily utasitásom szerint igy kezdi el faragni

(Ábra)

Szombaton már elvitte a mintát, olyképen fogja a kőtömböt meghagyni, hogy esetleg, ha kivánod, a többit hozzá faraghassa, illetve kifejtheti az alsó részt is a megmaradt koczkából.

Az árat, mit neki fizetel, sem ő, sem én nem tartom kevésnek, és nem egyszer figyelmeztetem, hogy a legjobban és szebben igyekezzék ezt a fejet elkésziteni. Nekem a szobrocska elvágva tetszik jobban.

Vasárnap délelőtt itt járt Gutmann, egy kedves, öreg bácsi. Meglátogatni jött, üdvözöltet. Mások nem kerestek. Érdemes levél nem jött. Ma érdeklődtem festő után, holnap talán már elintézhetem azt is.

Márványokat még nem, szekrénykét pedig egyáltalán nem rendeltem. Én szombatra tervezem utrakelésemet. Pesten nem tudtam ugy dolgozni mint vágytam, de ennek nem te, Pippó vagy az okózója. Keveset csináltam. Közel sem annyit, mint akartam. Angliába készülök, de egy darabig még Németországban leszek. Lehet, hogy Berlinben találkozunk.

Ha akartok tölem valamit, irjatok. Dina tegnap dél óta ismét felfrissülve otthon van. Igenis Liluli, látom kedves Anyádat, gyakran vágyom is látni. Teszek is hozzá, hogy láthassam. Holnap ismét együtt megyünk este Mocsaihoz. Ma estére 10 ives német kérvényt kell megirnom katona ügyemben, ezért is, de még mert már egyáltalán nem látok, kell az irással felhagynom. Utazásom előtt még egyszer irok. Tegyétek ti is azt, Minden jót kivánok továbbra is.

Lillyt, Téged ölel, csókol

Vilmos

5.

1909. Kedd. 6.

Kedves Bátyám!

Szerdán már délben voltam Bpesten. Semmi meglepetés nem várt itt reám. Testvéreinket jókedvben, egészségben találtam. Az utam kellemes volt, igy én is friss hangulattal álltam bé közéjük. Marczinak már nem volt szüksége segitségemre, a kiállitásra készitett munkáit befejezte már. Tekintve rossz helyzetét, jó lett. Ujság-sikere nem volt. Akadt lap, amely nevedet megemlitette, s egy olyan is, amely tévesen az enyémet, róla hallgattak. A társulatnál is ugylátszik mérsékelten értékelik képességét. Résztvettünk szombaton a társasvacsorán, amelyet a rendezőség adott, s az a hasznunk megvolt, hogy megismertük a fiatal és öregedő iparmüvészeket és müiparosokat. Nem tudom, irt-e már Marczi arról, hogy szeretnének egy plaquett kollekciót munkáidból Velencébe küldeni, nekem emlitette, hogy közbenjárását kérték ez ügyben. Bögréim közül négyet szintén levittek, egy-kettő maradt adonak a vitrinában. - Láthattam a "Miénk" kiállitását is. Tetszett. Noha sok olyan volt ott, amellyel csak röviditett e kiváló csoport a beléjük helyezett reményeken. Voltam a tárlat megnyitásán szombaton. Kevés jót láttam ott, egy-két jobb szobor munkát vettem észre, és feltünt Berán három szép plaquettje (öntött). Ezek véleményem szerint becsülendő munkák, jelentékenyen kevesebbre becsülöm a két vert érmét. Találkoztam és beszéltem Rudi barátoddal (kint az egyik teremben). Örült a hirnek, hogy nemsokára otthon leszel. A napokban felkeresem majd, mert meghivott. Vasárnap turán voltam Dinával és azóta nagyokat nyögök, csodálkozom, hogy mily szivós és edzett ő e tekintetben. Hétfőn Osváttal találkoztam az utcán, már akkor is, de még inkább tegnap délután mindent elmondatott velem amit Maréesről tudok. A végeredmény az volt, hogy megigértem a Maréesről irtakat szombatig bőviteni és változtatni. A napok java része azzal telik, hogy mütermet keresek eddig még semmi olyat

nem találtam amiről érdemes volna beszélni. Igen nagy pénzt kérnek a legkisebb és alkalmatlan lakóhelyekért is. Azt hiszem mégis e héten sikerül majd valamit bérelnem és aztán lemegyek Erdélybe. A családban nem fordult jelentős változás elő, egészségben vagyunk mindannyian. Terka lába szépen javul és reméljük, hogy néhány hónap mulva nyoma veszett a bajnak. Máris képes emeletekre járni, kisebb sétákat egészen egyedül tenni. Örültem, hogy lábad javul, és mind kevesebbet gátol munkádban, mert igy az utolsó hónap is szorgalmas munkával telik majd. Feleségedet, Pakát csókoltatom, Téged szeretettel ölel öcséd Vilmos

Szerdán délben fejeztem be levelem.

6.

1914. X. 31.

Kedves Bátyám és Sógornőm!

Pár óra óta ez a harmadik lap, amit nektek küldök. Pedig a 10 koronásoknak itt nincs akkora értékük, mint a lev. lapoknak. Köszönöm a trió kártyát, még jobban a Nyugatot s legjobban a térkép igéretet, ha egyhamar küldöd, talán még indulás előtt ideér. Jól vagyok, most pihenünk néhányan, akik tul nagyon fáradtunk, a többi ma már előre indult. - Néhány nap mulva ismét felváltjuk őket, addig elolvasom sürün érkező leveleim és kiheverem kehességem. Kellene Aspirin. A jó Elek Artur már több izben nagy örömet szerzett kártyáival. Leveleim, ha utóbb is, biztosan megkapjátok, jó helyre juttatom őket,

forrón ölel Vilmos

7.

1914 XI. 27.

Kedves Bátyám!

Sietve irom e sorokat korán hajnalban, mert már korán reggel innen tőlünk egy kocsi megy vissza bevásárolni Németországba, ez viszi e levelet magával több napos utján. - Ma reggel kaptam 17-iki kártyád. Csodálkozom, hogy 5-6 kártyám közül amit az utolsó hetekben irtam. Valószinü, hogy mig e sorok hozzád jutnak, Te már többet tudsz rólam, mint lapodon irod, tudod majd, hogy 14 ikén vagy 25 percig Bpesten voltam ismét és azt is, hogy Stari Lamborból Turkán át jött vissza kórunk Hajasdra, s ott lettünk bevagonirozva, aztán gyorsvonat sebességgel hoztak fel minket Kronstadtba, ez északkelet Porosz-ország, innen gyalog Kreutzburgon át orosz földön dolgozunk megállás nélkül. Jelenleg itt vagyunk a Korps Komandó mellett Pajecsna nevü városban. Terstjanskyból Armee Komandans lett s igy két kór áll komandója alatt. A tegnapelőtt ehhez a berlini gárda brigád jött a jobb szárnyról (mi a balszárny vagyunk) segiteni. - Csapataink tőlünk 40

klm. távol elől harcolnak, s igen jól. Mindennap sok a foglyunk, s mind azt beszéli, mert sok a zsidó köztük, aki tud németül, hogy ők is Galiciából jönnek ide, mert most ide koncentrált az orosz nagy haderőket. -

Egészségem igen jó a sok strapa dacára. - Hideg is tisztességes, 10-15 fok, ami egészséges, csak a szél fuj és csip. A szerb harctéri dolgokról tudok, mert bajtársaimnak ujság jár. Arra akarlak Téged is kérni, fizess elő részemre a Világ vagy Az Ujságra 1/4 évre. Ez egy pár koronába kerül, s nekem örömet szerzel vele. Reményem is van rendesen 8-10 nap után megkapni, mert itt maradunk a komando mellett. Ha térképet is küldenél a teljes harctérről, szintén igen örülnék neki. Egyébként mindennel ellátott feleségem, akivel ismét találkoztam, aki Párkánynánáig kisért. - Rólatok keveset hallok, Arturék irtak Berlinből és küldtek csokoládét, amit meg is kaptam. Vajon ők e levelem? Legutóbb Anyósod cimén irtam neked. Szervusz, csókoltatom Lilit a gyereketekkel.

Ölellek

Vilmos

8.

1914. XII. 15.

Kedves Bátyám!

Ma már egy lapot irtam, e levélben két ujabb kéréssel fárasztalak. Találtunk egy kis jó photografáló gépet, csak lemezkazettája nincs. Azért kérlek, küldjél az alanti méretre, aminél kisebb nem lehet, csak valamennyivel nagyobb, lefaragni tudunk. Ugyszintén 12 db. 9-12 cm lemezt és vagy 30-50 kopirozó papirt. Igérek képeket Neked is.

(Ábra)

Más minden meg van már, sőt egy nagyobb gépen felvételt is csináltunk.

A második kérésem, küldenél egy kézi villany lámpácskát, egy kicsit erősebbet, órjási itt a petróleum és a gyertya hiány, legutóbb már faggyuból mi magunk csináltunk gyertyát hogy ha szolgálatból jövünk megyünk, világithassunk. És kérek hozzá egy tartalék batteriát. Sok hasravágódástól és csetlés botláson segit majd által. Ma Pietrollowot bevettük, a combinált von Galvitz hadtest volt benn elsőnek. Nagy siker. Holnap ugy látszik megyünk már Belehotowból

Jó ünnepeket

Igazán jól vagyok

ölellek Vilmos

9

1914. XII. 21-22. éjjel

Kedves Bátyám!

Szolgálatban irom e sorokat, az egyik fülemre kagyló van szijjazva. Jól vagyok, nagyon-nagyon sokat szenvedtünk az elmult napokban, az ingoványos terepen őrült iramban üldözzük az oroszokat, akik még gyorsabban menekülnek. A fő vasutvonal már a mienk, itt ülünk a vágányos kis városkában Gorskowiceben. Itt lesz karácsonyi szolgálat permanent. Csunya karácsony, s még hozzá 15 napja semmi hirem senkitől, ez lesz csak a fekete karácsony, ha ma nem kapok megint postát, neked azért irok sebtiben, hogy végre ma alkalom lesz feladni, s talán kapni is. Egészségem igen jó, a kedvem sem volna rossz, ennivalót erre, csodálatos, mindent kapni jóformán. Jó ünnepeket kiván Mindnyájatoknak és szeretettel ölel

Vilmos

Amint alkalmam többet és bővebben mindenről irok

10.

1914 XII. 29-30. éjjel

Kedves Bátyám!

A kagyló a fülemre szijjazva, de semmi dolgom vele, igy reá érek Neked irni. Itt vagyok egy kis orosz városban, itt töltöttem a karácsonyt és jól és szépen. Magunk vagyunk itt, tiszt nélkül, magunk vezetünk egy staciót. Magunk is főzünk, igy jól élünk. Tisztálkodni is tudunk. - Errefelé nem olyan letarolt minden mint Galiciában volt, igy nekünk, ha helybe érünk, jobb dolgunk van, persze mig helybe érünk eltart a szenvedés. Itt a mocsarak kinoznak és nem egyszer veszélyeztet az elsüllyedés veszélye. Én azonban mondhatom mindent jól birok, s talán egyike vagyok azoknak, akik a legjobb állapotban vagyunk. Étvágyam óriási is, és kamasz korom óta nem ettem annyit, mint most. Hát Ti mit csináltok, hogy van Feleséged s hogy vannak a gyerekek, dolgozol-e? Már rég nem irtál.

Legközelebb hosszabban irok, addig is forrón

ölel Vilmos

11.

1915. I. 14.

Kedves Bátyám!

Köszönöm két csomagocskádat, gyertya és gyufa tartalmat. Már néhány nap előtt megkaptam. Itt nem lehet kapni, azért nagy az értéke előttem. Most elseje óta egyhelyben vagyunk itt, egy mocskos kis lengyel városkában. Jól vagyok, egészséges. A csend és nyugalom erre szinte érthetetlen. Ugylátszik, felkészülés Varsó általános ostromára. - Már szeretnék onnan irni, s azt, hogy a béke is feltámadt már. Elég volt. Ma-holnap egy fél esztendőt itt voltam. Hidd el, sok egy embernek, a lovak, ökrök már rég kidöglöttek. Egy ember lám többet bir. Hogy vagytok?

Ölel Vilmos

12.

1915. I. 24.

Kedves Bátyám!

Kiváncsi vagyok, vajon ti is oly hamar kapjátok irásaimat, mint én most kaptam 19-iki kártyád – 21-iki Világot vele egyszerre. Nem lehet innen küldeni semmit, igy a homályos üveg kazettát sem, viszont ide most talán (még egy ideig) 35 dkgr. csomagokat – Legalább a kopirérzékeny papirokat küldd, ha mást nem lehet. Lámpát már tegnap közösen vettem Battériát Pietrikowban egy bajtársammal igy együtt használjuk. - Tudod, hogy elseje óta egy helyben csöndben vagyunk. Tegnap rajzszereket vettem s megpróbálkozok. Egészségem kitünő, ölel

Vilmos

13.

1915. II. 1.

Kedves Bátyám!

Két csomagod már tegnap, lapod pedig ma este kaptam. Nagyon köszönöm mindkettőt. A 3-ik gyertyás csomagod nyilván elveszett, mert csak kettőt kaptam. Ejnye no, ne légy már rossz kedvü, mert a tyukszemedre lépek. Én most minden nap csinálok egy pár giccs skitzet. Gondolom, igy megszeretik ezt, s alkalmat nyujtanak, s esetleg jobbat is csinálhatok. - Ma mint egy minden szennytől megtisztuló járulok eléd, csak két koronámba került Piotrikowban, Ha teheted skatulában küldd el a lemezeket is. - Hát szégyeld magad, miért nem dolgozol. - Egészséges vagyok. Jó hangulatban is néha-néha. Ugy érzem a többi nem rajtam mulik

forrón ölel Vilmos

14.

1915. II. 1.

Kedves Bátyám!

Hajnal van, két nap óta nincs éjjeli szolgálatom, igy hosszabb leveleket sem volt módom irni. - Köszönöm tegnap kapott krétát, fényképkészlethez lemeztartót és tollat, papirt. Két kis csomagban jött, teljesen épen. Köszönöm szépen, majd küldök hálából fényképet érte. - Jól vagyok egészséges azt meg tudod, hogy több mint 4 hete itt egy helyben vagyunk, a pesti lányok is irtak. Nos, semmi ujság, 27-ikén, egy félesztendős ittlétünk ünnepén kezdtem el rajzolgatni, majd meglátom, lesz e valami belőle. Már van egy pár rajzom. Mit csinálsz. Teljesen jól vagyok, ma átmegyek Piotrikowba egyet mást hozni. Hogy vagytok ti.
Szervusz, forrón ölel Vilmos

15.

1915. II. 24.

Kedves Bátyám!

Hazánkból irom már e sorokat, megint ide jöttünk. Nem szivesen teszem, mert nem katonás dolog, de most panaszkodnom kell. Jó szerencsém, mely egészségemet kisérte, mintha cserben hagyna. - Bélhurut, nagy hasfájás, végül vérhas fogott el. Bizony nagyon erőlködöm, hogy kórházba ne kerüljek. - Több 10 napja csak hig ételt ettem. Ma kicsit jobban vagyok. - A sár itt minden kifejezést felülmul. Kérlek, ne mondd meg feleségemnek bajom, neked azért irom, hátha mégis kényszerülök kórházba menni (egy gránáttól nem félek annyira). - Akkor majd Téged értesitlek. - Hozzá még nagy marsban vagyunk. Szervusz, ölel

Vilmos

16.

K. u. K. 4. Korpskommando 1915. III. 11.

Kedves Bátyám!

Ma már igen jól vagyok, kedvem is jó ismét, s most kaptam meg 3-4-iki aggódó lapjaid. Sulyos okaim voltak a kórházat elkerülni. S nagy az örömöm, hogy sikerült. Már olyan-olyan rosszul voltam, hogy nem birtam tovább. - A többihez Te nem értesz. Bocsásd meg! Egy hétig véres ürületem volt, sőt vérürületem. A fő, hogy volt, volt, volt, most jól vagyok, ma először egy hónapja menaget ettem.

Forrón ölel Vilmos

17.

1915 III. 13.

Kedves Bátyám!

Legutóbbi lapodon szabadság kérést emlitesz, ilyen nem létez még magasrangu uraknak sem. Nem egy táviratot juttattam el, amely rövid egyenes megtagadása két napi szabadságkérésnek is. Ez tehát egy pesti álom. Hanem Budapestről hallom, hogy müvészeket kireklamálják Bpesti szolgálatra. Állitólag az otthoni müvészek együttes akciója eredményezte volna ezt. Reményi Józseffel találkoztam itt, ő a Bpesti ezrednél kadet rangban szolgál deczember óta. - Hazulról, mint mesélte, teljes megnyugvással biztatják, hogy nemsokára hazajön. Róna fia is, többek között, ilyen értelemben irt neki, sőt, az ujság is mint egy pozitiv hirt közölte ezt már (Én nem olvastam). - Nos, azt szeretném tudni, mi igaz ebből és hogy én is bele vagyok-e ebben értve. Hogy csak most érdeklődöm eziránt, annak oka, hogy most mindenfelé megindultak a reklamálások. Zugomból nem kevesebb 5 ember számit már arra, hogy nemsokára hazajön civil életbe mint állami gépmüvek, vasutas s másmilyen munkás. Jó volna akárhogy ebből a tetü világból már haza kerülni, bármennyire messze is vannak a golyók, a kolera a hastifusz és egyéb még sulyosabb nyavalya az minket visz el. Istenem, én nem óhajtom bevárni mig már késő lesz. Ha csak egy szikrányi lehetőség volna, ugy teljesen kihasználni szeretném. Jöjjenek mások a frontra, én kitartottam 8 hónapig. Nem dicsekszem, soha, soha még gondolni sem mertem volna, hogy ennyit birok. Ha tehát van valami lehetőség, ugy tudd meg és ird meg, én majd mindenkit mozgósitok talán, óh talán elkerülök, kibujhatok mostani tetves énemből. Ölel, irj mielőbb erről,

Vilmos

18.

915 HI. 22-23.

Kedves Bátyám. Talán furcsának fogod találni, hogy most ritkán van kedvem irni, s nem kaptok tőlem elegendő és jó hireket. A dolog ugy áll, hogy tényleg nagyon nehezemre esik az irás mostanában, ha hozzá fogok, alig jutok egy pár szó végére, nem tudom folytatni, nem tudom, vagy alig hogy tudom magam erre erőszakolni. Máskor élvezettel s szives örömest irtam. Nagy a kedvetlenségem, s fáradt vagyok mindenhez, panaszkodni meg nehezemre esik, nem szivesen teszem. Pedig most ugy érzem, hogy őszintének is kell lennem. Tul vagyok a nyavalyaságon, egészségem egészen rendben volna s hogy mi nagy kedvetlenségemnek voltaképeni oka, nem tudnám pontosan megmondani. Talán nincs is direkt fizikai oka. Nagy tompaságot és fejfájást gyakran érzek, de ez nem aggaszt és nem furcsa előttem, mert tudom, hogy néha a gyomromtól ered, a gyomrainк, nem csak az enyém, annyira elkorcsosodott, hogy semmi zavart, semmi változást el nem bir, Ha egyszer hosszu hónapok után pld. disznóhust kapunk, akkor a fele Zug kirókázza rögtön.

Mert hát ez már szokatlan gyomrunknak. A legparasztibb gyomrok is igy járnak, s igy korcsosodik el ilyen arányban mindenünk. Nem kell ezen csodálkoznod, sem elszomorodnod. Nagyon lenyom minket, hogy folyton és számos megbetegedések vannak közöttünk, s az ember nem tudja mikor kerül reá a sor? - Sok a járvány köztünk, s a legokosabb még nem félni, hanem várni a rendeltetést, s mi lehet ez, senki nem birja végtelenségig, ez a gond ül ki mindannyiunk arcán. Mert egész szerényen szeretnők, mégis mégis, ha lehet és ha már csak azért is még haza kerülni, hogy nem elejével vitt el a fene. Most közben egy táviratot irtam le, mely szerint, becslésem szerint, mireánk nézve eddig a legszomorubb hir e háboruban. Ti nem is értitek, nektek majd beadják, hogy semmi baj. - Nincs is már kedvem irni. Izgat, dühösit a körülmény. Szervusz kedves Bátyám, igazán nincs jó irni valóm, a valót, ugy ahogy nektek lehet, majd az ujságokból megtudjátok. - Pest azért léha és vig lesz tovább is. Kedves Pippo ennyit szolgálatban irtam, most még megtoldom a köszönettel számos kedves csomagjaitokért. Ma hazaérve 3 drbot kaptam, szappanosakat csokoládést és kakaósat. Nagyon köszönöm mindezt és kérek Seidlitz porokat. Jól vagyok még, és ölellek mindnyájatokat forrón Vilmos

19.

1915. 7. 14.

Kedves Bátyám és Sógornőm

Jól vagyok, egészségem igen jól javul. Köszönöm a sok jó csomagot. Lehetetlen irnom, mert ebben az istállóban lélegzeni sincs hely. Sok hó, fagy és sok szolgálat, ez van, talán jobb is lesz.

Ölel és hálásan köszön

Vilmos

Tegnap kaptunk 3 hete postát először.

20.

vasárnap

Kedves Fülöp

Hetek óta küzködök, hogy magamnak egy forgó állványt és agyagot tudjak szerezni. Minden igyekezet, minden pénz felkinálással sem tudtam. Most ugy állok, hogy megrendeltem mindkettőt s néhány hét mulva, e hó végén, kapok agyagot és forgót is.

Miután azonban katonai helyzetem olyan, hogy semmi elvesztegetni való időm nincs, már tul sok is elfecsérlődött, arra kérnélek, légy szives, mig az én for-

gómat megkapom, a tiedet kölcsön adni, ugy szintén 100 kg-120 kgr agyagot. - Mondom, bizonyos időről volna szó, és ha ez idő alatt (valószinü) az én figurámmal nem készülök el, ugy az én ujonan kapott forgóm és agyagom az esetben rendelkezésedre állna. Munka után, k.b. január eleje, minden vissza szállitok. Ezt az agyagot is, amit nekem adtál. Ha tehát te ebben a hónapban nélkülözheted ezeket a dolgokat, ugy kérlek tedd meg, és add kölcsön.

Nem szivem szerint kérem ezt Tőled, a kényszer vitt reá leginkább, mert semmit sem tudok megszerezni.

Ha tudod, hol tudnék kevés drótot venni, nagyon hálás volnék, egy hete futok utána. Kérlek értesits. A hét végén elvitetném, ha ide adhatod.

Csak ha saját munkádat nem zavarja meg ez a kérésem, akkor tedd meg, mert legvégső esetben fél élet nagyságban fogom ezt a figurát megcsinálni.

Szervusz, ölel Vili

Város major-u. 28/a

124-951

*

Ismeretes, hogy Fémes Beck Vilmos a háboru idején szerzett betegségébe hamarosan belehalt. Mellékvese tuberkolózisa, anyagi gondokkal sulyosbitva, akkor gyógyithatatlan volt. Leveleinek e sokat felvillantó, életéről keresztmetszetet adó sorozata után, befejezésül, idézzük bátyja önéletirásából a rávonatkozó alábbi sorokat:

"Ő maga, szegény, nem ismerte még a sorsát. Eleinte boldog volt, visszatérhetett műtermébe, családja körébe, barátai mellé. Sokan szerették, egy szép siremlék-feladatot is szereztek neki. Ebbe éppen belefogott, mikor kitört az októberi forradalom. A lázas események, melyekben barátai részt vettek, őt is tulontul felizgatták. Nem kimélte magát többé, az éjjeleket fenn töltötte. Ebben azonban nagy része lehetett a csalódásnak is, mely őt otthonában, családi életében érte. Ezt persze nem birta sokáig. Ágynak esett és néhány heti rohamos romlás után meghalt. 1918. december 19-én, szállingózó hóesésben temettük el a Farkasréti temetőben. Az utolsó hetekben tört ki a nagy spanyolnátha-járvány, sorra hullottak az emberek. Három-négy nappal az ő halála előtt koszorut tétetett velem barátnője, Kaffka Margit koporsójára. Eszméletét megtartotta az utolsó huszonnégy óráig." (Rippl-Rónai József Emlékezései - Beck Ö. Fülöp Emlékezései. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1957. 314. old.)

FÉMES BECK VILMOS

24. Fémes Beck Vilmos. Darmstadt, 1906. Beck Judit tulajdona

Ars Hungarica 1976/1

25. Fémes Beck Vilmos: Nő madárral. Bronz, 53 mm. Magyar Nemzeti Galéria

26. Fémes Beck Vilmos: Merítő nő. Bronz, 80 mm. Magyar Nemzeti Galéria

Ars Hungarica 1976/1

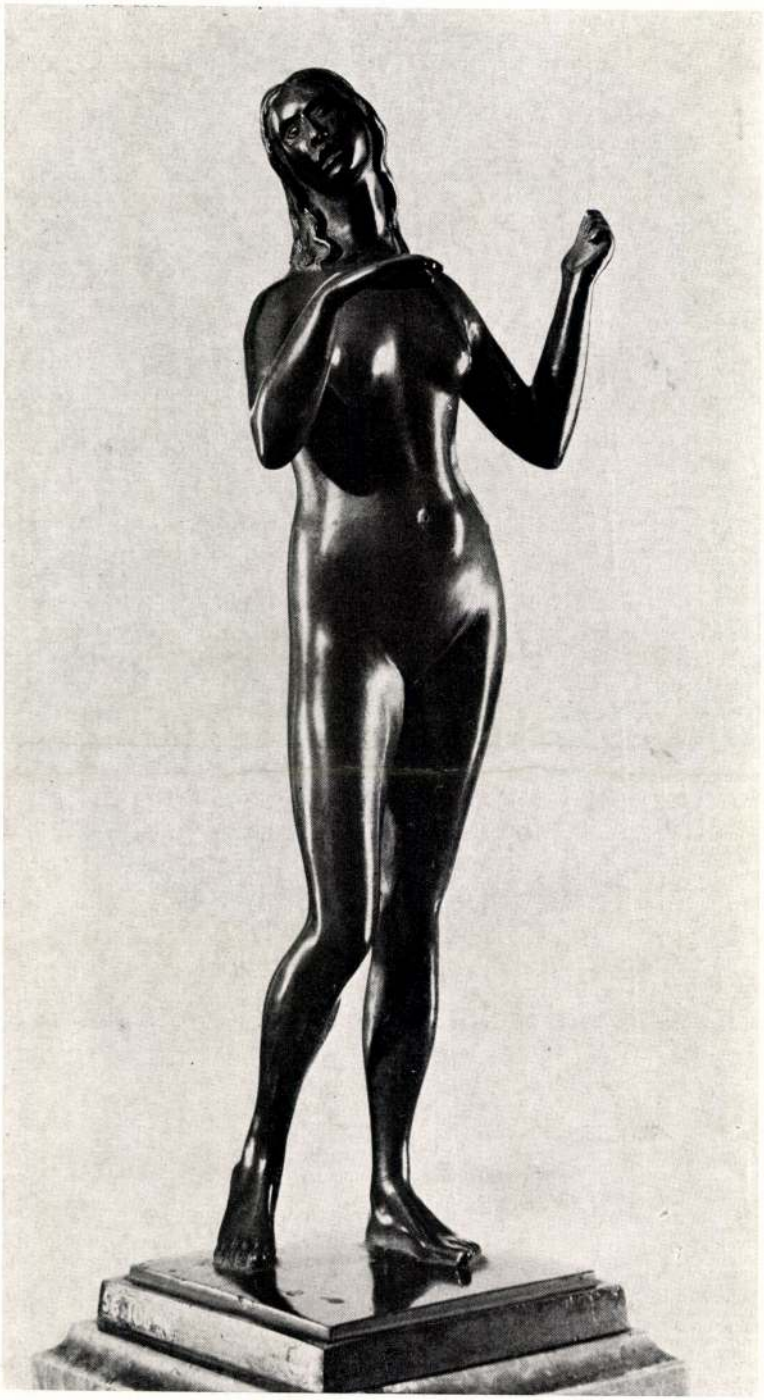

27. Fémes Beck Vilmos: Táncosnő. Bronz, 27 cm. Magyar Nemzeti Galéria

28. Fémes Beck Vilmos: Nő madárral, 1912. Bronz, 41,5 cm.
Magyar Nemzeti Galéria

Ars Hungarica 1976/1

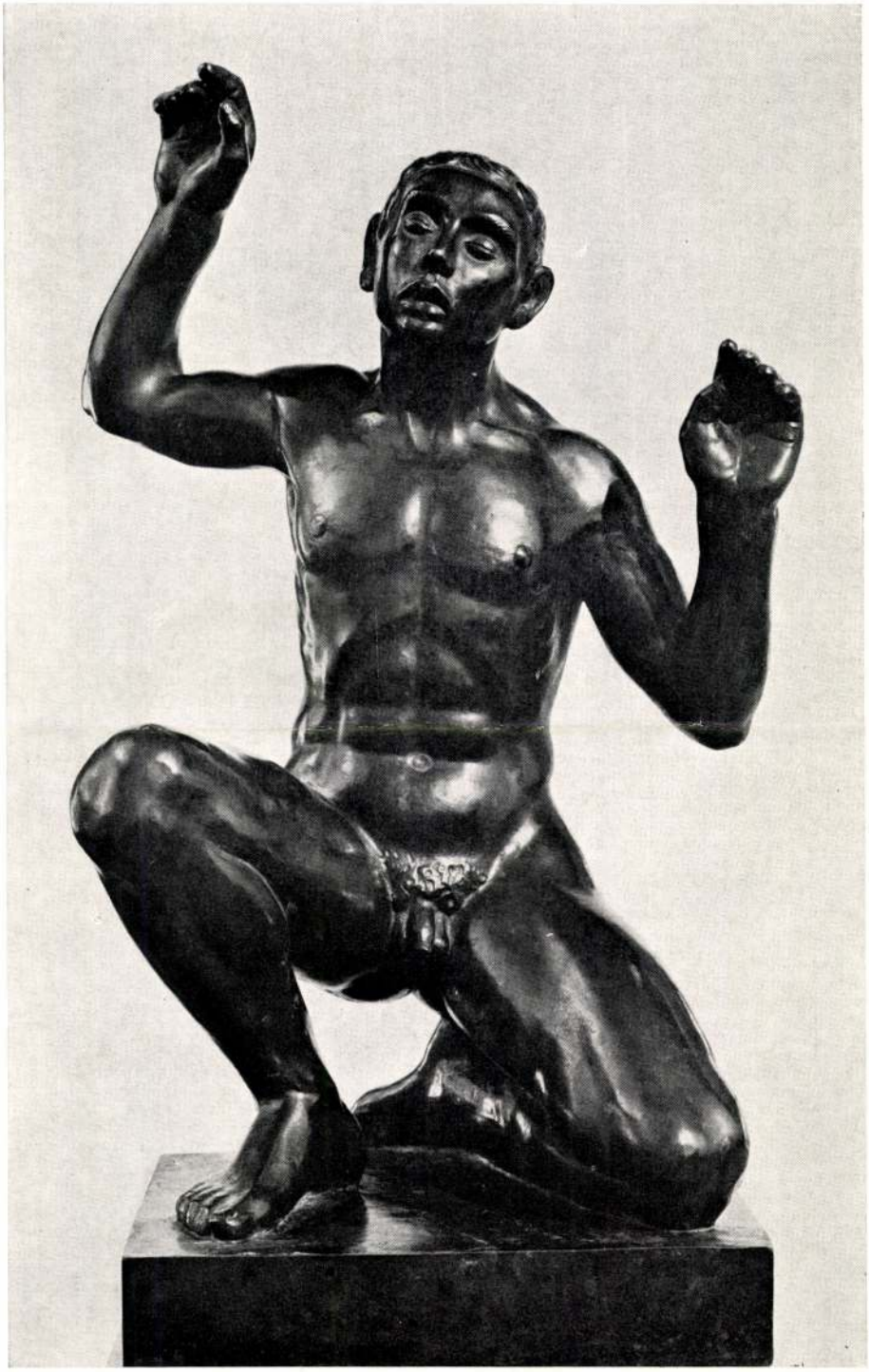

29. Fémes Beck Vilmos: Fiúakt, 1912. Bronz, 53 cm. Magyar Nemzeti Galéria

30. Fémes Beck Vilmos: A látásgyönyör istennőjének. Bronz, 74 mm. Magyar Nemzeti Galéria

31. Fémes Beck Vilmos: Vak zsidó, 1915. Papír, vöröskréta. Magyar Nemzeti Galéria

Ars Hungarica 1976/1

32. Fémes Beck Vilmos: Akt, 1917. Papír, vöröskréta. Magyar Nemzeti Galéria

33. Fémes Beck Vilmos: Staféta futó, 1917. Papír, vöröskréta. Magyar Nemzeti Galéria

Ars Hungarica 1976/1

34. Fémes Beck Vilmos: Akt. Papír, vöröskréta. Magyar Nemzeti Galéria

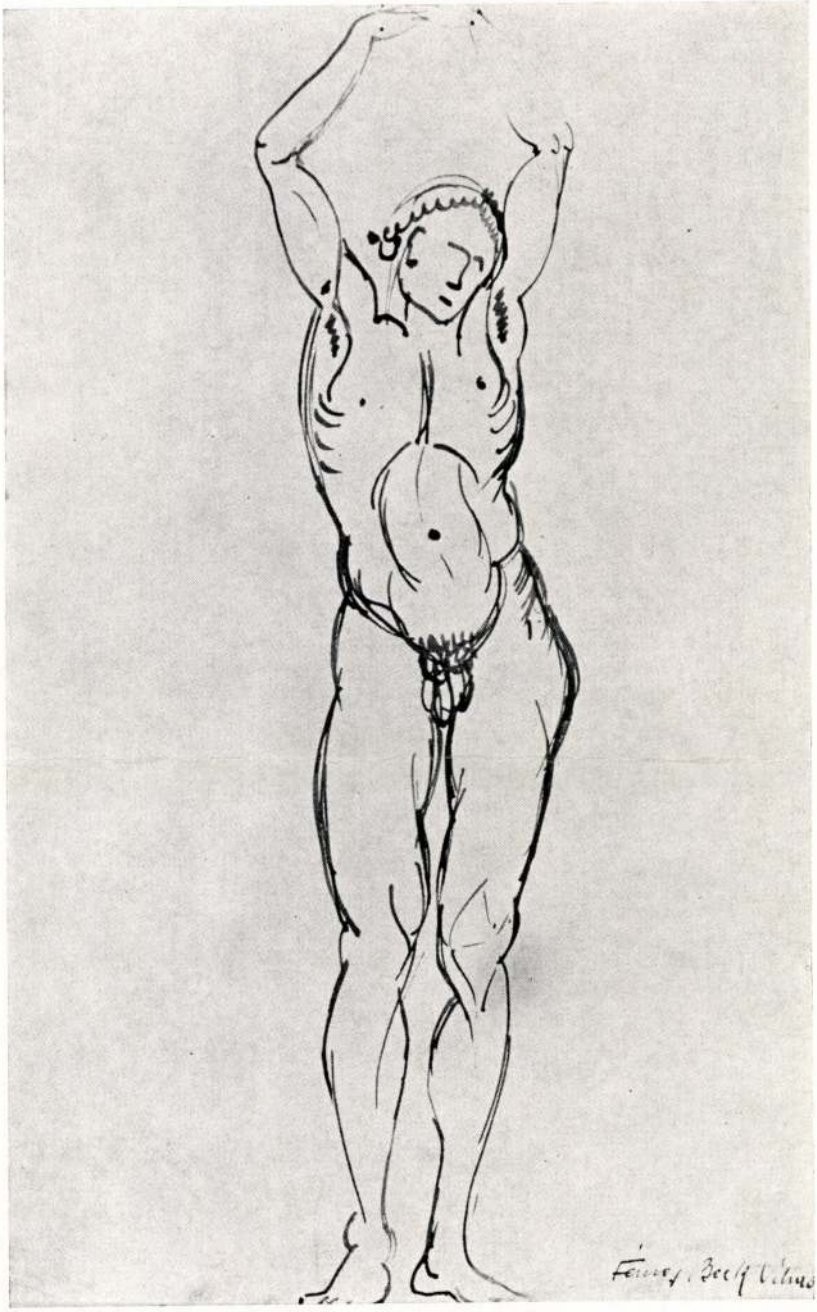

35. Fémes Beck Vilmos: Férfiakt, 1918. Papír, diófapác.
Magyar Nemzeti Galéria

Ars Hungarica 1976/1

36. Fémes Beck Vilmos. Székely Aladár felvétele. Beck Judit tulajdona

FÉMES BECK Vilmos

Nagy Helikó: Fersánszky Józsi Jenő és Tihanyi Lajos portréja Fémes Beck Vilmos tól.
= M. Ért. 1993/1-2. 40-47. ill

Fémes Beck Vilma

Kiállítás közreműködött, az
Iparművészeti Múzeumban

Velence 1985. 1. 15.

Nagy Ildikó

FÉMES BECK VILMOS KIADATLAN ÍRÁSA HANS VON MARÉES-RŐL

„Minden jel arra vall, hogy Marées volt a polgári idealizmus utolsó nagy művésze, akiben természet és individualista eszményi fensőbbség harmonikus szövetséget kötöttek – olykor."

Kállai Ernő[1]

Az Ars Hungarica 1976/1 száma közölte Fémes Beck Vilmos húsz levelét.[2] Az ötös számú levélben, melyet bátyjának írt Budapestről Münchenbe, és keltezése: „1909. kedd 6." (tartalma alapján 1909. febr. 6. kedd és febr. 7. szerda), az alábbiakat olvashatjuk: „Hétfőn Osváttal találkoztam az utcán, már akkor is, de még inkább tegnap délután mindent elmondatott velem amit Marées-ről tudok. A végeredmény az volt, hogy megígértem a Marées-ről írtakat szombatig bővíteni és változtatni." Fémes Beck, aki levelének tanúsága szerint 1909. január 31-én érkezett Münchenből Budapestre, az említett Marées-cikk első változatát még Münchenben megírta, minden bizonnyal Osvát kérésére.

Hans von Marées hagyatéki kiállítását 1908. december 23. és 1909. február 10. között rendezték meg a müncheni Sezessionban, majd bemutatták Berlinben (1909. február 28.–április eleje), Párizsban (1909. október 1.–november 8.) és Frankfurtban is (1909. december). A tárlat óriási feltűnést keltett, az addig szinte ismeretlen Marées-t a németek úgy ünnepelték, mint egyik legnagyobb festőjüket. A kiállítás évében 30 ismertetés és újságcikk jelent meg róla a különféle európai lapokban és folyóiratokban, másfélszer annyi, mint a halálától eltelt 21 év alatt. Érthető tehát, hogy Osvát szeretett volna cikket közölni a kiállításról a Nyugatban, és ennek megírására az akkor Münchenben élő Fémes Becket kérte fel, akitől már jelent meg írás a folyóiratban.[3]

A megígért bővített változat azonban csak jóval később készült el. Erről egy 1909. április 27. keltezésű levél tudósít: „Mélyen tisztelt Osvát Úr! Szíves elnézését kérem, hogy ígéretemet nem volt módomban betartani. A cikket újra megírtam, és igen kérem, ha Önnek lehetséges, legyen szíves azt tőlem holnap 4–5 óra között az Adria kávéházban átvenni. Maradok mély tisztelettel Ön iránt: Fémes Beck Vilmos."[4] Osvátnak azonban ez a második változat sem tetszett, és nem közölte Fémes Beck írását, aki 1909. szeptember 25-én az alábbi levelet írta Osvátnak: „Mélyen tisztelt Osvát Úr! Igen kérem, legyen szíves küldje vissza Marées-ról írott cikkemet, miután az úgyis használhatetlen. Szívességét köszönöm, és maradok mély tisztelettel Ön iránt: Fémes Vilmos."[5] Osvát nem küldte vissza a cikket, így az hagyatékában fennmaradt (a korábbi, rövidebb változattal együtt), és ma az MNG adattárában található.[6]

Hans von Marées nagy sikerű kiállításáról tehát nem jelent meg írás magyar folyóiratban, ami annál is sajnálatosabb, mert tudjuk, hogy Lukács György is foglalkozott egy Marées-cikk gondolatával. Ezt Popper Leónak egy 1910. január 29-i levele említi, melyben Popper Lukácsnak a Galilei-körben tartott előadására („Az utak elváltak") reagál, bár akkor még nem ismerte annak szövegét.

„Kíváncsi vagyok, hogy Te mit beszéltél a Galileiben. A tény maga, ne vedd rossz néven, nem rokonszenves nekem. A nyáron mesélted, hogy kellett volna egy Marées-cikket írnod, de nem tetted, mert – ezt mondtad – 'nem értesz képzőművészethez'. Mi történt azóta? Kinyíltak a szemeid? Vagy becsukódott az egyik?"[7] A levélből arra következtethetünk, hogy Lukácsot valaki felkérte egy Marées-cikk megírására, amelyet azonban nem vállalt el. Tekintve, hogy ekkor főleg a Nyugatban és a Huszadik Században publikált, az is elképzelhető, hogy Osvát kérte fel, miután Fémes Beck cikkét nem akarta közölni. Adatok hiányában nem rekonstruálható, hogy Lukács mit tarthatott Marées festészetéről. Tudjuk, hogy ismerte Meier-Graefe összefoglaló modern művészettörténeti könyvét[8], amely bőven foglalkozik Marées-val, és joggal feltételezhetjük, hogy látta az 1909. márciusi berlini Marées-kiállítást, mert ebben az időpontban Berlinben volt[9], és mert a képek ismerete nélkül szóba sem jöhetett volna egy ilyen cikk szerzőjeként. Az 1907-es Gaugin-cikk[10] és az 1910-es „Az utak elváltak"[11] között tehát kellett lennie egy Marées-élménynek, amely talán hozzájárult ahhoz, hogy Lukács elinduljon – vagy inkább továbbhaladjon – azon az úton, amely „az életkritikától megy a forma-kritika felé".[12] Ezt elsősorban az támasztja alá, hogy bár Marées neve csak ritkán fordul elő Lukács írásaiban, mindig rangos helyen említi. Így például az „Esztétikai kultúra" című írásának emelkedett hangú befejezésében, amelyben a „példaadó élet", a „szimbolikus élet", a magány tragikusságából kinövő heroizmus, „a maga megformálásának heroizmusa" példáit említi. „Az ilyen emberek nem teremtenek kultúrát, nem is akarnak teremteni; az ő életük szentsége a minden illúziótól való megfosztottság... Ez a semmit nem váró heroikusság szenteli meg életüket; ez veszi körül egy Hans von Marées és egy Stefan George, egy Paul Ernst és egy Charles Louis Philippe életét a tiszta levegő azon glóriájával, amelyet ma talán csak az ő fejük körül láthatni."[13] Lukács 1908 és 1910 között Georgéról, Ernstről és Philippe-ről egyaránt írt esszét. Mindhárom művét nagyon fontosnak tartotta, naplója és levelei szerint is ezeknek az éveknek a főművei közé sorolta. Hasonlóan jelentős a forma–fogalom kimunkálása és meghatározása útján maga az „Esztétikai kultúra" című írása is, amelyre Balázs Béla, Popper Leó és Alexander Bernát is reagált.[14] Poppernek írt válaszlevelében Lukács maga írja, hogy a Kernstok–cikk (vagyis „Az utak elváltak") folytatásának tekinti és a kettőből szeretne egy átdolgozott, német nyelvű cikket írni. Úgy érzi, hogy ez az írás „prolegomenája annak, ami most – nagyon homályosan és kezdetlegesen – készül: a forma–fogalom metafizikai igazolásának".[15] Bár Lukács véleményét Marées-ről nem tudjuk, az összefüggésekből annyit megállapíthatunk, hogy a magányosságot vállaló heroikus élet, és az abból kinövő formalátás és formateremtés egyik példája volt számára ebben az időben. Később (tulajdonképpen már az 1910-es Philippe-esszétől kezdve) hasonló esetekben Cézanne-ra és a francia festészetre hivatkozik, a németek közül pedig a Marées-val szoros kapcsolatban állt Hildebrand és Fiedler elméleteire.[16] Ez a megközelítési mód adekvátabb is lehetett Lukács számára, aki sokkal inkább a teóriákra volt fogékony, mintsem a konkrét művekből levonható következtetésekre. Marées felfedezése egyébként is túl késői volt ahhoz, hogy tartós hatása lehessen. Az impresszionizmust meghaladó „formalátó festészet" (a kor kedvelt terminológiája), nem belőle, hanem Cézanne-ból indult ki, és Marées inkább mint a nagy magányos, a zseniális töredéket alkotó festő maradt a köztudatban. Az a rövid idő azonban (kb. 1909–11), amíg a figyelem ráirányult, a magyar művészet szempontjából igen lényeges.

Bár 1937-ig nem jelenik meg nálunk folyóiratban önálló cikk Marées-ról,[17] neve többször felbukkan a tízes évek elejének művészeti írásaiban. Gyakran hivatkozik rá Fülep Lajos, aki általában Cézanne-nal (esetleg Maillollal, Manet-val stb.) együtt említi, mint olyan művészt, aki „újra visszahelyezte örökükbe a formákat"[18], vagy olyat, aki mélyen átélte a tradíciót, és ezzel „az igazi művészi tradíció folytatásának lehetőségét" készítette elő.[19] A Székely Bertalannal való összevetésből pedig Marées mint a kompozíció újrateremtésének, és az autonóm művészi alkotás kategóriáiból, a „képzőművészeti valóságokból" kiinduló festészetnek a példája szerepel.[20] A Marées–Hildebrand–Fiedler-kört egységben látva többször említi Marées-t Feleky Géza. Ő volt az a magyar kritikus, aki a legközelebb állt Fülephez és Popperhez abból a szempontból, hogy a művészet minden jelenségét igyekezett elméleti oldalról is megközelíteni, vagyis „fogalmi kategóriák alá vonni szemléleti tényezőket" – ahogy ezt éppen ő Marées-ről megállapította.[21] Ő írt ismertetést Meier-Graefe háromkötetes Marées-monográfiájáról is,[22] amelyből kitűnik, hogy milyen jól ismerte és ítélte meg Marées művészetét. Maga Meier-Graefe felolvasást is tartott Budapesten Marées-ról az Ernst Múzeum előadássorozatában, 1913-ban.[23]

Marées a századforduló magyar művészetelméletében és műkritikájában tehát kétségtelenül jelen volt. Hatása a tízes évek fordulójának magyar művészetében szintén érezhető, ahogy ezt Körner Éva kimutatta az Árkádia-festészet elemzésével.[24] Ennek részleteiről, az egyes festők valóságos élményeiről azonban adatszerűen ma sem tudunk többet, mint ő tizenöt évvel ezelőtt, azaz szinte semmit. Tudjuk, hogy Kernstoknak megvolt Karl von Pidoll könyve Hans von Marées-ról, amelyet lapszéli jegyzetekkel látott el.[25] A kutatást nagyon elősegítené, ha ezeket a bejegyzéseket publikálná valaki. A Pidoll-könyv egyébként is népszerű lehetett, hivatkozik rá Feleky Géza[26] és Beck Ö. Fülöp[27] is. Körner megállapításai tényszerűen annyiban módosulnak, hogy Marées hatása az 1908–1909-es nagy kiállítás-sorozathoz kötődik, ennél korábbi időpont – tehát 1903 –, ahogy ő feltételezi[28], nem valószínű, hiszen a képek nem voltak kiállítva.

Marées hatása a szobrászatra mindig is köztudott volt, hiszen a hildebrandi szobrászat-értelmezés belőle indult ki. Közvetlen tanítványai között is sok szobrász volt, és az ő visszaemlékezéseikből – különösen Artur Volkmann könyvéből[29] – részletesen ismerjük Marées nézeteit. Hatása azonban túlmutat a meglehetősen jelentéktelen tanítványokon, és úgy tűnik, hogy a huszadik század első évtizedében éppen a gyűjteményes kiállítása és az azt követő újrafelfedezése ösztönzően hatott a szobrászatra. Hans Secker jegyezte fel, hogy amikor Wilhelm Lehmbruckot megkérdezték, hogy a 19. századi szobrászatból ki tetszik neki a legjobban, habozás nélkül válaszolta: Hans von Marées.[30] Marées hatását Lehmbruckra már korábban is kimutatták, az új, nagy Lehmbruck-monográfia pedig egy külön fejezetet szentel ennek a kérdésnek.[31] A testnek és a léleknek az az újklasszikus ideálon alapuló harmóniája, mely Marées utópikus világának kontemplatív figuráit eltölti, erősen hatott Lehmbruck 1909–10-ben készült műveire. Legszebb példája ennek a „Nagy álló akt" (1910), melynek mozdulatában és testtartásában Marées „Hirtenbild"-jének (1868 – magyarul Ekloga címen) nőalakja tér vissza.[32] Ez a hatás pedig azután érte őt, hogy Párizsban már megismerte Maillol művészetét, akinek nyugodt, statikus, kerek szobrai példát adtak számára a naturalizmustól, az impresszionizmustól és a rodini vibráló, szenvedélyes-patetikus szoborformálástól egyaránt eltérő útra. A Salon d'Automne 1910-es kiállításán egymással szemben állt Maillol „Pomoná"-ja és Lehmbruck „Nagy álló akt"-ja,[33] megmutatva azt a két lehetőséget, amely a századelő szobrászatának adva volt – még szinte utolsó pillanatként –, hogy megteremtse az „Erscheinungsbild" és az „Existenzbild" szintézisét.

Ez pedig a magyar szobrászat számára is alapvető kérdés volt. Éppen ezért Marées művészetének hatásához a magyar szobrászat értékes adalékokkal járult hozzá. A Marées-kiállítás idején Münchenben élő Beck Ö. Fülöp így ír erről: „Ha képzelődő volnék, azt mondanám, szándékai voltak velem a sorsnak, olyan pontosan, a legszükségesebb pillanatban érkezett a segítség, Hans Marées segítő keze. Ő maga akkor már halott volt. Hátrahagyott műveit elhozták Rómából, kiegészítették a Schleissheim-beli anyaggal és a magántulajdonban levő képekkel. Hatalmas hagyatéki kiállítás volt, egész München lázba hozta. Számomra pedig valóságos égi megnyilvánulás. Tanulsága belevágott éppen abba a gondolatkörbe, melyben én akkortájt keringeni kezdtem. Ennek a festőnek a képein ugyanis látni lehetett, ha az ember keletkezésük sorrendjében követte fejlődését, amint Rómában az antik művészet tanulmányozása, vagy talán annak valóságos átélése közben kialakult formalátóvá, formamérlegelővé. Alakjai a formai lényeg kihangsúlyozása, értelmezése által bizonyos mértékben kivonataivá váltak az emberi alaknak. Ennek dacára képeiben semmi sematikus nem ásítozott, hanem eleven természetbenyomások tükröződtek bennük. Emellett megtartotta, talán még tovább is fejlesztette festőiességét is. Érdekes, hogy ezt egy festő munkáin tanultam meg, de még érdekesebb, hogy maga is tulajdonképpen szobrokból merítette a tanulságait."[34] A továbbiakban részletesen leírja, hogyan követte Marées tanítását a „kívülről" rajzolásról és a „formakivonatolás"-ról, valamint azt, hogy milyen nagy hatással volt rá Marées élete, magatartása, mindaz amit a róla szóló könyvekből, elsősorban Pidoll könyvéből megismert. Ennek a hatásnak az elemzése külön tanulmányt érdemelne, itt csak felvetem, hogy abba a sorozatba, amelyet D. Schubert mutat be a Marées-hatást mutató „Álló akt"-okról, milyen szépen beleillenek Beck Ö. Fülöp Aphrodité-variációi.

És mit látott meg Marées-ben Fémes Beck? Őt is, mint mindenkit, megragadta a festő „heroikus" magányossága, a sorsvállalás, amely életének ezen a fordulópontján – közvetlenül hazajövetele előtt – példaadó lehetett Fémes Beck számára.

Mögötte van már több mint hároméves külföldi tanulmányútja, mely idő alatt a kor fontos mű-

vészeti központjaiban élt és dolgozott, köztük közel tíz hónapig Darmstadtban Olbrich mellett. Az az összművészet-eszmény, amelyet ott megismert, meghatározó élmény volt számára. Marées-ban is ezt látja meg, amikor kiemeli, hogy „az összetartozó térbeli művészetek" egysége és harmóniája adja meg a látás örömét. (Az építészetnek, szobrászatnak és festészetnek „együtt kell hatnia, anélkül, hogy saját határaikat átlépnék" – emlékezik Marées tanítására Artur Volkmann.[35]) Hasonlóan egységben látja a szín–forma–vonal jelentőségét is Marées művészetében, de megérzi már ennek problematikus voltát, Marées kínlódását a többszöri átfestések mélyén. Marées alakjainak plasztikus formálása, a formák határozottsága és szerkezetessége volt az, ami egy szobrászt elsőként megragadhatta a képeken. „Semmi egyéb itt, mint térproblémás élmény" – írja Fémes Beck és megkeresi azokat az alapokat, amelyekre ez a világ felépíthető.

A művészet önelvűvé válásának kezdetén Fémes Beck egy tradicionális, kortól független, vagy inkább korok felett álló művészeteszményt vall, és ezt találja meg Marées-ban is. Ez az eszmény az antik művészet megértéséből és a természet tanulmányozásából teremti meg azt a művészetet, amelyben egységbe kerül a műalkotás szenzuális és intellektuális oldala. Ez Fémes Beck későbbi munkásságának alapkérdése. Műveinek feszültségét éppen az adja meg, ahogy egységbe hozza az érzékelést és a gondolkodást, a szenzuális és a racionális formaalkotást. Ehhez kapott ösztönzést Marées nagy képeinek „csendes világ"-ától, amelyben a jelenetezés és a mozdulatok, testtartások elvontsága sajátos átmenetet teremt az életkép és az allegorikus kompozíció között. Ebben a valóságos élet fölé emelt „nemes világ"-ban az élet reális cselekvései már nem érvényesek, de a reális formák még igen. Az ember és az univerzum kapcsolata egy eszmei síkon még teljes. Minden bizonnyal Marées művészetének ez a vonása ragadta magával mindazokat, akik hatása alá kerültek, így Fémes Becket, de a Nyolcak néhány festőjét is. Marées kiállítása és újrafelfedezése egybeesett a Nyolcak festőinek falképeivel és nagy kompozícióival, és ehhez kellett, hogy kapjanak tőle is ösztönzést, hiszen Marées-t még Rippl-Rónai is a modern falképfestészet egyik fő példájaként említi Puvis de Chavannes mellett.[36] A klasszikus értelemben vett „nagy kompozíció" számára azonban ekkor már hiányzott az eszmei fedezet, az az egységes világkép, amely a hierarchikus kompozíció lehetőségét megadná. Az a nagyszabású stíluskísérlet, amely ezekben a képekben testet öltött, épp ezért csak töredékes maradhatott.

Fémes Beck, aki az eszményeket adó művészetben hitt és abban, hogy a művészet a „látásgyönyörök" forrása, Marées-ban példát és jelképet látott. A cikkben előforduló szókapcsolatok, a „látásgyönyör" és a „rózsát hintő" majd érmein és grafikáin térnek vissza, mint a művészet jelképei.

FÉMES BECK VILMOS: HANS VON MARÉES HAGYATÉKI KIÁLLÍTÁSA A MÜNCHENI SEZESSIONBAN

Szomorúan gondolok a római sírra, ahol az alig ötven évet ért Hans von Marées van elhantolva, oly művészt temettek ott el, akinek jelleme volt a tehetsége. Rövid életének fele is úgy múlott, hogy Marées képtelen volt egy értékesebb művészi célra való hivatottságát önmagában felderíteni. Néhány évig Steffeck-növendék volt a berlini akadémián; itt megtanulta mindazt, amit lehetett; s aztán Münchenbe költözött. Mint korának sok más piktora nagy technikai készséggel festett lovakat, tájképeket, leginkább azonban barátai arcképeit. Közben rosszul érezte magát, alaktalanul már sejtette, hogy a környezet, melyben él, minden törekvéseivel nem az, amelybe vágyait beilleszthetné. – Huszonhét éves korában látta először Itáliát, és néhány év múltával szoros barátság fűzte a piktor Maréest a nagy görög szobrászathoz. Marées meglátta és megértette a nagybecsű lényegi és tárgyi igazságokat, melyeket az Antik művészet fejlődési folyamata ajándékozott először világos formában az emberiségnek.

Részére ezek igazságok voltak, melyek nincsenek időhöz, egy kor ízléséhez kötve, s előlük a jellemes Marées nem tudott kitérni.

Megindult tehát a nehéz úton, melyet ideáljainak célul kitűzött; a lényegben legközelebb jutni az egyéni kifejezésmódjával az Antik-i értékekhez. – Ha végignézzük a Secessióban levő, szűztiszta képzőművészeti tartalmú Marées-kiállítást, mely Münchennek évtizedek óta leghatóképesebb művészi eseménye, – semmi egyéb itt, mint térproblémás élmény.

Szín, forma, línia, melyet egy nagyratörő fantázia hozott különböző variációkban erőteljes

kontrasztok segítségével mind-mind láthatóbb kép alakba. Külső nyomát nem látjuk, hogy Maréesra az Antik művészet volt legnagyobb hatással. Tárgyilagossága hasonlít csak a görög művészet ily szándékaihoz. Az igazi tehetség erénye nála is a képző, az alkotó, és nem az utánzó ösztön erősségében nyilvánult. A nagytermészet benyomásait is hasonlóan értékesítette Marées; hasznos példa lehet e tekintetben is másoknak fejlődése. – Itáliában egész élete tellett tépelődések között. A végcél látott élményeinek, képességeihez méltó tömör és világos képbeillesztése volt. Közelebb állt hozzá maga a művészet, a nagy vágyakból font ösztön, s ez korbácsolta őt megalkotni a képzeletében élő nemes világot; mint a vágy képességeit egy a korának tetsző, kenyérkeresetre alkalmas megjelenítő formába önteni. Meghatóan szép, amit erről egyik levelében ír:

„Und wenn ich lerne mich mit Ruhe in die Wirkliche greifbare Welt zu schicken, so wird auch meine Thätigkeit von dem Erfolge gekrönt werden wie ihn gerade nicht der Ehrgeiz sondern (sozusagen) das Herz wünschte." – A világgal számot sem vetett Marées. Kora pedig elvesztette, elfelejtette azokat az igazságokat, melyekért ő élt; s így természetes, hogy közömbös maradt művészete iránt. Conrad Fiedler, legjobb barátja, kinek viszonya Marées-hoz a modern művészetbarát ideálja, magyarázta először fenkölt, tisztult értelemmel művészi törekvéseinek mibenlétét. Szavakkal próbált Fiedler az emberek látóképességére hatni, és hatott is. Mert a mai emberek szemein át nem érez az agyuk, csak az agyukon át a szemük, hogy tudták volna Maréest megérteni, kinek gondolatai képszerűen, s nem képek gondolatszerű alakban jelentkeztek.

A müncheni évek után, Marées haláláig Itáliában a látásgyönyörök hazájában élt, ott, hol nem remélték az összetartozó térbeli művészetek különválasztásában az utat megtalálni, melyen járva, az ily képzőművészeti jelenség a szemnek legdúsabban, világosan szolgáltatná a bájakat. A művészetek ama viruló korainak klasszikus tulajdonsága, éppen abban nyilvánul oly kézzelfoghatóan, hogy teljes harmóniában lépnek ezek az összetartozó térjelenségek, tisztultan, világosan a látásgyönyör előnyére. – A sokoldalú tehetséggel megáldott Marées, miután megtalálta életcélját többé meg sem botlik a keresztutak előtt; amelyek a forma, linia avagy a színesség hangsúlyozását eredményezték volna. Teljes tudatában van annak, hogy szín, forma, línia harmóniája, az egészséges szemnek egy egységes követelménye. Nem lehetett tehát rest akár nagyobb kompozícióit is többször megfesteni, mert majd a színek, máskor meg a gesztusok hatóképessége nem volt eléggé kifejező. Igen, az önlerombolásban Marées gigászi volt!

Fejlődése sorrendjében vannak munkái a kiállításon elrendezve, így végigkísérhetjük legváltozatosabb alakulásait, melyeket lelkének árnyai (avagy fényei?) kísérnek.

Az egyéniség szabadsága, szemben az örök törvényszerűvel. A képlátás, a természetlátás megkülönböztetése sok gondteljes órát szereztek neki; azonban jóval érdekesebbé tették eredményeit. Egy okkal több tehát a remény, hogy e kiállítás hatása nagy lesz, mert e kérdések épp úgy nyitva, megoldatlanul fekszenek előttünk, mint Marées előtt, és ezek tisztázására az ő munkái serkentenek, és tovább segítenek. Az elégedetlenség Maréesnál természetéből fakadt. Nagy szorgalmát, munkaszeretetét, ez legkevésbé sem zavarta; azonban intenzivitása lazult.

Fájdalmára, képtelen volt munkáit oly tökéletesen befejezni, mint óhajtotta. Néhány képét annyiszor átfestette, hogy az így keletkezett technikai bajok ártalmára vannak a művészi hatásnak. – Látjuk, hogy ifjú éveiben környezetének Rembrandt-rajongása, őt is meghatotta. Később a flamand iskola tanulságait fordítja okosan előnyére. A nápolyi zoológiai állomás freskóvázlatai szintén itt vannak, és mutatják erős naturalista és díszítő képességét.

Néhol az impresszionistákhoz is közel jutott, nyilván akaratlanul, hiszen előtte egy monumentálisabb végcél lebegett. – Talán az a körülmény, hogy élete végén a környezetében élő fiatal művészekre igen nagy és továbbsegítő hatással volt, telítette harmonikus érzésekkel. Marées eredményeket ért el, amelyeket képtelen lebecsülni. Az 1882. évből való, befejezetlen Raub der Helena, még inkább Die Werbung, Die Hesperiden, Die drei Reiter, a három triptichon az 1885. évből és utolsó munkája, Ganymed – jelzik ez időszaknak az eredményeit. Valami fönséges érzés vesz rajtunk erőt, ha a színpompától duzzadó, harmonikus embereket egyszerű, mindennapi cselekedeteikben látjuk megörökítve munkáin. A gesztusoknak meggyőző ereje, a szemnek jól eső kiegyensúlyozottság felejteti velünk, hogy képek előtt állunk, és elvisz bennünket egy a maga teljességében határolt, és mégis harmonikus világba, amely teljesen Marée-é és mégis mindannyiunké. Fáradságnak, a munkának nyomait veszítjük, s mint egy természeti jelenség, mely szép, és minden fázisában logikus, hat reánk e csendes világ. – Hiszem, hogy bánkódás nyilvánul a lázas érdeklődésben, amellyel ma egész

Németország Marées művészete felé fordul. Életében sokan felismerték és becsülték értékét. Böcklinhez, Lenbachhoz barátság fűzte, a szobrász Hildebrand fejlődésére Marées barátsága volt döntő hatással. Bátor volt egy egész életet külsőleg is megalkuvás nélkül, egy ideálnak élni, ezért bőven megszenvedett anyagi nyomorral. Mindez nekünk nem fontos, hanem a fenkölt, világos mosolyt tőle visszük magunkkal: a szem, a látásgyönyör problémája nem változott, csak a kifejezésmódok változhatnak, amelyek a szemet gyönyörködtetni tudják.

E művész, ki képtelen volt a messze elérhetetlenben látott, minderősebben feltolakodó ambícióival versenyt futni, művészi útjában örökké nyíló, viruló rózsákat hintett emberek számára, akiknek a látás gyönyört nyújt.

JEGYZETEK

1. KÁLLAI E.: Márffy Ödön újabb munkái. *Ars Una*, 1924. április 265–271. In: Művészet veszélyes csillagzat alatt. Bp., 1981. 210.
2. KONTHA S.: Fémes Beck Vilmos húsz levele. *Ars Hungarica*, 1976/1 147–158.
3. FÉMES BECK V.: Olbrich-emlék. *Nyugat*, 1908. II. 502–504.
4. MNG Adattár: 3100/1930.
5. MNG Adattár: 3102/1930.
6. MNG Adattár: 3103/1930.
7. A levélrészlet közölve: Lukács György levelezése (1902–1917). Bp., 1981. 175.
8. MEIER-GRAEFE, J.: Entwicklungsgeschichte der modernen Kunst. Stuttgart, 1904. Lukács Gauguinről írt cikkének lábjegyzetében (lásd 10. sz. jegyzet) hivatkozik a könyvre.
9. Fekete Éva szíves közlése.
10. LUKÁCS Gy.: Gauguin. *Huszadik Század*, 1907. június. VIII. évf. 6. sz. 559–562. In: Ifjúkori művek. Bp., 1977. 111–115.
11. LUKÁCS Gy.: Az utak elváltak. *Nyugat*, 1910. február 1. III. évf. 3. sz. 190–193. A Galileikörben tartott előadás szövege. In: i.m. 280–286.
12. POPPER L.: A megismerés és a megváltás. Lukács György: A lélek és a formák. In: Esszék és kritikák. Bp., 1983. 65.
13. LUKÁCS Gy.: Esztétikai kultúra. *Renaissance*, 1910. május 25. I. évf. 2. sz. 123–136. In: i.m. 422–437.
14. Lukács György levelezése (1902–1917) Bp., 1981. 90., 94., 100. sz. levelek
15. LUKÁCS Gy.: i.m. 228 (95. sz. levél)
16. A fiatal Lukács és a képzőművészet viszonyáról lásd: TIMÁR Á.: Forma és világnézet. *Világosság*, 1983. október 608–616.
17. HAJÓS E.: Hans von Marées. *Fórum*, VII. évf. 1937. 45–46.
18. FÜLEP L.: Az emlékezés a művészi alkotásban. *A Szellem*, 1911. március. 1. évf. 1. sz. 56–90. In: A művészet forradalmától a nagy forradalomig. II. Bp., 1974. 623.
19. FÜLEP L.: Rippl-Rónai József. *A Ház*, 1910. 1. sz. In: i.m. 213.
20. FÜLEP L.: Magyar festészet. *Nyugat*, 1922. febr. 16., márc. 1., márc. 16. In: i.m. I. 325.
21. FELEKY G.: Hugo von Tschudi. In: Könyvek, képek, évek. Bp., 1912. 142.
22. FELEKY G.: Julius Meier-Graefe: Hans von Marées. *Nyugat*, 1911. II. 950–952.
23. Lásd az Ernst Múzeum katalógusa. Az előadássorozat 18. felolvasása
24. KÖRNER É.: Derkovits Gyula. Bp., 1968. 48–51.
25. PIDOLL, K. von: Aus der Werkstatt eines Künstlers. – Erinnerungen an den Maler Hans von Marées aus den Jahren 1880/81 und 1884/5. Luxemburg, 1890, 1908. – Lásd: HORVÁTH B.: Kernstok Károly. 1873–1940. In: A Komárom-megyei Múzeumok Évkönyve. 1968. 455. A lapszéli jegyzetekkel ellátott könyv egy budapesti magángyűjteményben van.
26. FELEKY G.: Fényes Adolf. In: i.m. 108.
27. Beck Ö. Fülöp emlékezései. Bp., 1957. 260.
28. KÖRNER É.: i.m. 49.
29. A. Volkmann: Vom Sehen und Gestalten, Jena, 1912.

30. H. F. SECKER: Bemerkungen zu Hans von Marées. In: Wallraf-Richartz Jahrbuch. 2. 1925. 177. idézi: D. SCHUBERT: Die Kunst Lehmbrucks, Worms, 1981.
31. D. SCHUBERT: i.m.
32. D. SCHUBERT: i.m.
33. D. SCHUBERT: i.m.
34. BECK Ö. F.: i.m. 256–57.
35. A. VOLKMANN: i.m. 17.
36. Rippl-Rónai József emlékezései. Bp., 1957. 134.

Fémes Beck Vilmos

Nagybánya művészete (katalógus)
Magyar Nemzeti Galéria, 1996

Szöveg : 160,

Fényes Beck Wilmos
szobrász

Magyar Hét Münchenben – szobrával szere-
pel. –

Magyarság
1929 11.22

FÉMES BECK VILMOS

Mitja a Schiffer villában

Egri Nyári Egyetem 1995
Bp. 1995 70.

Pannonia (Eisenstadt) 14 1986
Pártélet (Budapest) 31 1986
Párttörténeti Közlemények (Budapest) 32 1986
Periodica Polytechnica. Architecture (Budapest) 3
Peristil (Zagreb) 29 1986
Pest Megyei Múzeumi Híradó (Szentendre) 13 19
Pszichológia (Budapest) 6 1986
A Ráday Gyűjtemény Évkönyve (Budapest) 4-5 1
Radovi Filozofski fakultet Zadar 25(12) 1985=19
Radovi Instituta za povijest umjetnosti (Zagreb) 9
Rajztanítás (Budapest) 28 1986
Református Egyház (Budapest) 38 1986
Reformátusok Lapja (Budapest) 30 1986
Református Szemle (Kolozsvár) 79 1986
Revista muzeelor şi monumentelor. Monumente is
Revista muzeelor şi monumentelor. Muzee (Bucu
Revue des Études Sud-Ost Européennes (Bucurest
Revue Roumaine d'Histoire de l'Art (Bucuresti) 2
Rivista di Studi Ungheresi (Róma) 1 1986
Roczniki sztuki šlaskiej (Wrocław) 14 1986
Saopstenia (Beograd) 18 1986
Siebenbürgisch-Sächsischer Hauskalendar (Münch
Siebenbürgische Familienforschung (Wien) 3 198
Slovenské archeológia (Bratislava) 34 1986
Slobenské numízmatika (Bratislava) 9 1986
Somogy (Kaposvár) 14 1986
Somogy Megye Múltjából. Levéltári Évkönyv (Ka
Somogyi Honismereti Híradó (Kaposvár) 1986
Soproni Szemle (Sopron) 40 1986
Specimina Nova Dissertationum ex Instituto Histori

Fernes Beck Vilmos

- esse -

Ház éve született Fernes Beck
Vilmos

Magyar Szilap. 1985. febr. 18. 4.

előzményeit. Klimt *Várakozás* című, a Sto
palota számára tervezett kartonján a három
díszítés a no játékokban használt köntösök
legzetes motívuma. Klimtre és más szecess
osztrák mesterre is jellemző a négyzetbe f
szignó kedvelése. A Wiener Werktsätte is
szignetje is japán monogram formákhoz vez
tő vissza.

Klimt, az osztrák szecesszió vezéralakja
is gyűjtötte a japán tárgyakat. A grafikai ré
ben szerepel például egy XIX. század v
származó japán fametszete, mely feltehetőle
tással volt rá, amikor egyik, a bécsi szece
szellemiségét leginkább tükröző rajzát, a *
rűek* című lapját készítette. Klimt szolgált
legjobb példát arra, hogy a számos kimut
hatás, kompozicionális és motívikus átvéte
nére hogyan vált a japán művészet egy tar
ban és képalkotó módszerében is tőle eltér
vészet inspirálójává.

FÉMES BECK Vilmos

NAGY Ildikó: Fémes Beck Vilmos (1885-1918) = Művészettörténeti Értesitő, 34, 1985, 3-4. 97 - 118. ill. G

Fémes Beck Vilma

Horváth Béla

Fémes Beck Vilmos
emlékezete

Élet és Tudom 1985 febr. 22. 8. sz. 235.

Élet és Tudom 1985

M.D.K.

Fémes Beck Ödön plaketje: Arany János.

Mélynyomás, -- plaketje után.

Panoráma. Bécs. 1922.okt.22. 41.sz. Cimlapkép.

M.D.K.

Fémes Beck Ödön

A Japán Kávéházban a néhai Lechner Ödön-törzsasztal tagja volt más müvésztársaival együtt, akiket felsorol a lap "Törzsasztalok" c. beszámolójában.

Szinház és Divat, Bp. 1916. aug. 20. I. évf. 1. sz.

.A.C.A.

MDK

Fémes Beck L. J., szobrász

Megemlítve.

Körner Éva: Periodizáció és művészettörténet
25-29. o.

KRITIKA, BP. 1969. május

VII./5.

MDK

Fémes Beck Miklós

M.Nem. Galéria, vezető 1965.

MDK

Fémes-Beck Miklós

Táncosnő, br.

Szépm. Muz. Uj magyar képtárának kat. 1928.

Fémes Beck Mária

Plakettjei, az "AME" első kiállitásán.

P.H.1931.Jun.7.

Fémes Besk Mária

Plakettjei, az "Alkotó Művésznők Egyesülete" első kiállitásán.

8 O.U.931.VI.7.

MDK

Fémes-Beck Mária,

a N.Sz.által rend. 63 csop.kiáll.egyik-másikán részt-vett müveivel. 1921.

A Nemt. Szal. 4oo-ik jub. és a KÉVE XX-ik kiáll.-a 1929.febr.

Fémes Beck Mária.

A Nemzeti Szalon kiállitást rendezett müveiből 1921-ben.

Bende J:
A Képzőművészeti egyesületek története,kézirat.

Fémes Beck Mária szobrász

Pesti Hirlap. 1921. febr. 20. 4

K. k. d. Csoportkiállítás

Fémes Beck Mária.

Nemzeti Szalon téli kiállításán vésett plakettsorozataival szerepelt.

S.ó.u.932.T.1.

Fémes Beck Mária

Szobrai kifinomult lélekre vallanak,-irja Kun Imre: "A Nmezti Szalon kiállitása" c. ismertetésében. Bronzba öntött sóhajtások, vágyak, gondolatok, melyek sok tudást és formakészséget árulnak el.
A tárlaton csupán néhány szobrot mutatott be, de valamennyi értékes alkotás,-ismétli meg a kritika.

A HÉT, Bp. 1921. márc. lo.
XXXII. évf. 7. sz. 110. lap.

Fémes B. Mária

"Új Szalon" kiállításán a Kossuth L. utcában artisztikus szobrocskákkal szerepelt

BH. 934. IV. 15.

Fémes Beck Mária szobrász

~~Mj~~ szerepel a Nemzeti Szalon tavaszi tárlatán

Mj Nemzedék 1927 VI. 16.

Fémes Beck Mária

Bronzokkal nezegel a Nemzeti Szalon mogy tava szi tárlatán

Magyarság 1927 VI. 16.

Fémes Beck Mária szobrász

Szerepelt a Nemzeti Szalon

Nagy Tavaszi Tárlatán

Pest Nagyló 1917 VI. 16.

Fémes Beck Mária szobrász

„Kislány" c. mellszobra szerepel a Nemzeti Szalon tavaszi tárlatán (emlitve)

Cljsoq 1927 VI. 16.

Fémes Beck Fülöp
szobrász

Nürnbergi magyar reprezentatív kiállítás –
~~[illegible]~~ szobrával szerepel –

Nemzeti újság
1929 II. 28

Fényes Beck Fülöp szobrász

Szerepel a nürnbergi magyar

kiállításon

Nemzeti Ujság 1929 II. 28

Fémes Beck Mária

nobrán

lásd

Antalffy Istvánné

Átutalás megvíva

Szigoruan bizalmas!
Sajátkezü felbontásra!

ságodat, hogy a Müemlékek Or-
alkoztatott dr. D e r c s é n y i De-
főiskolai képesitésü ideiglenes mun-
g még nem minősitette volna, haladék-
nősitések egy példányát elnöki B. osz-
len rendeletem kézhezvételétől számi-
ze fel.
57. évi augusztus hó 2.-án.
A miniszter rendeletéből:

FÉMES BECK FÜLÖP, éremművész

Szőnyi István hagyatékában egy művelődéstörténetileg jelentős tanúlmány maradt fenn. Ez a néhány vonásból álló tusrajz Bartókot ábrázolja. E tanúlmány azért is érdekes, mivel Berán Róbert korai festményétől Fémes Beck Fülöp még nem publikált érmén át Ferenczy Béni rajzáig és plakettjéig kevés életében készült ábrázolást ismerünk Bartókról. 396.old. 1.jegyz

HORVÁTH BÉLA: Kisebb közlemények a Zebegényi Szőnyi Emlékmúzeumból 393.old

STUDIA COMITATENSIA, Tanúlmányok Pest megye Múzeumaiból, 3. Szentendre, 1975

Fenyes Beck Fülöp

Fenyes Beck nyomászati mű-
ködése epizódeszerű.

~~[illegible]~~ Kontha Sándor: Medgyessy a kortársak...
Művészet, 1981. január — 8 lap.

Nagy Ildikó

FÉMES BECK VILMOS KIADATLAN ÍRÁSA HANS VON MARÉES-RŐL

„Minden jel arra vall, hogy Marées volt a polgári idealizmus utolsó nagy művésze, akiben természet és individualista eszményi fensőbbség harmonikus szövetséget kötöttek – olykor."

Kállai Ernő[1]

Az Ars Hungarica 1976/1 száma közölte Fémes Beck Vilmos húsz levelét.[2] Az ötös számú levélben, melyet bátyjának írt Budapestről Münchenbe, és keltezése: „1909. kedd 6." (tartalma alapján 1909. febr. 6. kedd és febr. 7. szerda), az alábbiakat olvashatjuk: „Hétfőn Osváttal találkoztam az utcán, már akkor is, de még inkább tegnap délután mindent elmondatott velem amit Marées-ről tudok. A végeredmény az volt, hogy megígértem a Marées-ről írtakat szombatig bővíteni és változtatni." Fémes Beck, aki levelének tanúsága szerint 1909. január 31-én érkezett Münchenből Budapestre, az említett Marées-cikk első változatát még Münchenben megírta, minden bizonnyal Osvát kérésére.

Hans von Marées hagyatéki kiállítását 1908. december 23. és 1909. február 10. között rendezték meg a müncheni Sezessionban, majd bemutatták Berlinben (1909. február 28.–április eleje), Párizsban (1909. október 1.–november 8.) és Frankfurtban is (1909. december). A tárlat óriási feltűnést keltett, az addig szinte ismeretlen Marées-t a németek úgy ünnepelték, mint egyik legnagyobb festőjüket. A kiállítás évében 30 ismertetés és újságcikk jelent meg róla a különféle európai lapokban és folyóiratokban, másfélszer annyi, mint a halálától eltelt 21 év alatt. Érthető tehát, hogy Osvát szeretett volna cikket közölni a kiállításról a Nyugatban, és ennek megírására az akkor Münchenben élő Fémes Becket kérte fel, akitől már jelent meg írás a folyóiratban.[3]

A megígért bővített változat azonban csak jóval később készült el. Erről egy 1909. április 27. keltezésű levél tudósít: „Mélyen tisztelt Osvát Úr! Szíves elnézését kérem, hogy ígéretemet nem volt módomban betartani. A cikket újra megírtam, és igen kérem, ha Önnek lehetséges, legyen szíves azt tőlem holnap 4–5 óra között az Adria kávéházban átvenni. Maradok mély tisztelettel Ön iránt: Fémes Beck Vilmos."[4] Osvátnak azonban ez a második változat sem tetszett, és nem közölte Fémes Beck írását, aki 1909. szeptember 25-én az alábbi levelet írta Osvátnak: „Mélyen tisztelt Osvát Úr! Igen kérem, legyen szíves küldje vissza Marées-ról írott cikkemet, miután az úgyis használhatetlen. Szívességét köszönöm, és maradok mély tisztelettel Ön iránt: Fémes Vilmos."[5] Osvát nem küldte vissza a cikket, így az hagyatékában fennmaradt (a korábbi, rövidebb változattal együtt), és ma az MNG adattárában található.[6]

Hans von Marées nagy sikerű kiállításáról tehát nem jelent meg írás magyar folyóiratban, ami annál is sajnálatosabb, mert tudjuk, hogy Lukács György is foglalkozott egy Marées-cikk gondolatával. Ezt Popper Leónak egy 1910. január 29-i levele említi, melyben Popper Lukácsnak a Galilei-körben tartott előadására („Az utak elváltak") reagál, bár akkor még nem ismerte annak szövegét.

„Kíváncsi vagyok, hogy Te mit beszéltél a Galileiben. A tény maga, ne vedd rossz néven, nem rokonszenves nekem. A nyáron mesélted, hogy kellett volna egy Marées-cikket írnod, de nem tetted, mert – ezt mondtad – 'nem értesz képzőművészethez'. Mi történt azóta? Kinyíltak a szemeid? Vagy becsukódott az egyik?"[7] A levélből arra következtethetünk, hogy Lukácsot valaki felkérte egy Marées-cikk megírására, amelyet azonban nem vállalt el. Tekintve, hogy ekkor főleg a Nyugatban és a Huszadik Században publikált, az is elképzelhető, hogy Osvát kérte fel, miután Fémes Beck cikkét nem akarta közölni. Adatok hiányában nem rekonstruálható, hogy Lukács mit tarthatott Marées festészetéről. Tudjuk, hogy ismerte Meier-Graefe összefoglaló modern művészettörténeti könyvét[8], amely bőven foglalkozik Marées-val, és joggal feltételezhetjük, hogy látta az 1909. márciusi berlini Marées-kiállítást, mert ebben az időpontban Berlinben volt[9], és mert a képek ismerete nélkül szóba sem jöhetett volna egy ilyen cikk szerzőjeként. Az 1907-es Gaugin-cikk[10] és az 1910-es „Az utak elváltak"[11] között tehát kellett lennie egy Marées-élménynek, amely talán hozzájárult ahhoz, hogy Lukács elinduljon – vagy inkább továbbhaladjon – azon az úton, amely „az életkritikától megy a forma-kritika felé".[12] Ezt elsősorban az támasztja alá, hogy bár Marées neve csak ritkán fordul elő Lukács írásaiban, mindig rangos helyen említi. Így például az „Esztétikai kultúra" című írásának emelkedett hangú befejezésében, amelyben a „példaadó élet", a „szimbolikus élet", a magány tragikusságából kinövő heroizmus, „a maga megformálásának heroizmusa" példáit említi. „Az ilyen emberek nem teremtenek kultúrát, nem is akarnak teremteni; az ő életük szentsége a minden illúziótól való megfosztottság... Ez a semmit nem váró heroikusság szenteli meg életüket; ez veszi körül egy Hans von Marées és egy Stefan George, egy Paul Ernst és egy Charles Louis Philippe életét a tiszta levegő azon glóriájával, amelyet ma talán csak az ő fejük körül láthatni."[13] Lukács 1908 és 1910 között Georgéról, Ernstről és Philippe-ről egyaránt írt esszét. Mindhárom művét nagyon fontosnak tartotta, naplója és levelei szerint is ezeknek az éveknek a főművei közé sorolta. Hasonlóan jelentős a forma–fogalom kimunkálása és meghatározása útján maga az „Esztétikai kultúra" című írása is, amelyre Balázs Béla, Popper Leó és Alexander Bernát is reagált.[14] Poppernek írt válaszlevelében Lukács maga írja, hogy a Kernstok-cikk (vagyis „Az utak elváltak") folytatásának tekinti és a kettőből szeretne egy átdolgozott, német nyelvű cikket írni. Úgy érzi, hogy ez az írás „prolegomenája annak, ami most – nagyon homályosan és kezdetlegesen – készül: a forma–fogalom metafizikai igazolásának".[15] Bár Lukács véleményét Marées-ről nem tudjuk, az összefüggésekből annyit megállapíthatunk, hogy a magányosságot vállaló heroikus élet, és az abból kinövő formalátás és formateremtés egyik példája volt számára ebben az időben. Később (tulajdonképpen már az 1910-es Philippe-esszétől kezdve) hasonló esetekben Cézanne-ra és a francia festészetre hivatkozik, a németek közül pedig a Marées-val szoros kapcsolatban állt Hildebrand és Fiedler elméleteire.[16] Ez a megközelítési mód adekvátabb is lehetett Lukács számára, aki sokkal inkább a teóriákra volt fogékony, mintsem a konkrét művekből levonható következtetésekre. Marées felfedezése egyébként is túl késői volt ahhoz, hogy tartós hatása lehessen. Az impresszionizmust meghaladó „formalátó festészet" (a kor kedvelt terminológiája), nem belőle, hanem Cézanne-ból indult ki, és Marées inkább mint a nagy magányos, a zseniális töredéket alkotó festő maradt a köztudatban. Az a rövid idő azonban (kb. 1909–11), amíg a figyelem ráirányult, a magyar művészet szempontjából igen lényeges.

Bár 1937-ig nem jelenik meg nálunk folyóiratban önálló cikk Marées-ról,[17] neve többször felbukkan a tízes évek elejének művészeti írásaiban. Gyakran hivatkozik rá Fülep Lajos, aki általában Cézanne-nal (esetleg Maillollal, Manet-val stb.) együtt említi, mint olyan művészt, aki „újra visszahelyezte örökükbe a formákat"[18], vagy olyat, aki mélyen átélte a tradíciót, és ezzel „az igazi művészi tradíció folytatásának lehetőségét" készítette elő.[19] A Székely Bertalannal való összevetésből pedig Marées mint a kompozíció újrateremtésének, és az autonóm művészi alkotás kategóriáiból, a „képzőművészeti valóságokból" kiinduló festészetnek a példája szerepel.[20] A Marées–Hildebrand–Fiedler-kört egységben látva többször említi Marées-t Feleky Géza. Ő volt az a magyar kritikus, aki a legközelebb állt Fülephez és Popperhez abból a szempontból, hogy a művészet minden jelenségét igyekezett elméleti oldalról is megközelíteni, vagyis „fogalmi kategóriák alá vonni szemléleti tényezőket" – ahogy ezt éppen ő Marées-ről megállapította.[21] Ő írt ismertetést Meier-Graefe háromkötetes Marées-monográfiájáról is,[22] amelyből kitűnik, hogy milyen jól ismerte és ítélte meg Marées művészetét. Maga Meier-Graefe felolvasást is tartott Budapesten Marées-ról az Ernst Múzeum előadássorozatában, 1913-ban.[23]

Marées a századforduló magyar művészetelméletében és műkritikájában tehát kétségtelenül jelen volt. Hatása a tízes évek fordulójának magyar művészetében szintén érezhető, ahogy ezt Körner Éva kimutatta az Árkádia-festészet elemzésével.[24] Ennek részleteiről, az egyes festők valóságos élményeiről azonban adatszerűen ma sem tudunk többet, mint ő tizenöt évvel ezelőtt, azaz szinte semmit. Tudjuk, hogy Kernstoknak megvolt Karl von Pidoll könyve Hans von Marées-ról, amelyet lapszéli jegyzetekkel látott el.[25] A kutatást nagyon elősegítené, ha ezeket a bejegyzéseket publikálná valaki. A Pidoll-könyv egyébként is népszerű lehetett, hivatkozik rá Feleky Géza[26] és Beck Ö. Fülöp[27] is. Körner megállapításai tényszerűen annyiban módosulnak, hogy Marées hatása az 1908–1909-es nagy kiállítás-sorozathoz kötődik, ennél korábbi időpont – tehát 1903 –, ahogy ő feltételezi[28], nem valószínű, hiszen a képek nem voltak kiállítva.

Marées hatása a szobrászatra mindig is köztudott volt, hiszen a hildebrandi szobrászat-értelmezés belőle indult ki. Közvetlen tanítványai között is sok szobrász volt, és az ő visszaemlékezéseikből – különösen Artur Volkmann könyvéből[29] – részletesen ismerjük Marées nézeteit. Hatása azonban túlmutat a meglehetősen jelentéktelen tanítványokon, és úgy tűnik, hogy a huszadik század első évtizedében éppen a gyűjteményes kiállítása és az azt követő újrafelfedezése ösztönzően hatott a szobrászatra. Hans Secker jegyezte fel, hogy amikor Wilhelm Lehmbruckot megkérdezték, hogy a 19. századi szobrászatból ki tetszik neki a legjobban, habozás nélkül válaszolta: Hans von Marées.[30] Marées hatását Lehmbruckra már korábban is kimutatták, az új, nagy Lehmbruck-monográfia pedig egy külön fejezetet szentel ennek a kérdésnek.[31] A testnek és a léleknek az az újklasszikus ideálon alapuló harmóniája, mely Marées utópikus világának kontemplatív figuráit eltölti, erősen hatott Lehmbruck 1909–10-ben készült műveire. Legszebb példája ennek a „Nagy álló akt" (1910), melynek mozdulatában és testtartásában Marées „Hirtenbild"-jének (1868 – magyarul Ekloga címen) nőalakja tér vissza.[32] Ez a hatás pedig azután érte őt, hogy Párizsban már megismerte Maillol művészetét, akinek nyugodt, statikus, kerek szobrai példát adtak számára a naturalizmustól, az impresszionizmustól és a rodini vibráló, szenvedélyes-patetikus szoborformálástól egyaránt eltérő útra. A Salon d'Automne 1910-es kiállításán egymással szemben állt Maillol „Pomoná"-ja és Lehmbruck „Nagy álló akt"-ja,[33] megmutatva azt a két lehetőséget, amely a századelő szobrászatának adva volt – még szinte utolsó pillanatként –, hogy megteremtse az „Erscheinungsbild" és az „Existenzbild" szintézisét.

Ez pedig a magyar szobrászat számára is alapvető kérdés volt. Éppen ezért Marées művészetének hatásához a magyar szobrászat értékes adalékokkal járult hozzá. A Marées-kiállítás idején Münchenben élő Beck Ö. Fülöp így ír erről: „Ha képzelődő volnék, azt mondanám, szándékai voltak velem a sorsnak, olyan pontosan, a legszükségesebb pillanatban érkezett a segítség, Hans Marées segítő keze. Ő maga akkor már halott volt. Hátrahagyott műveit elhozták Rómából, kiegészítették a Schleissheim-beli anyaggal és a magántulajdonban levő képekkel. Hatalmas hagyatéki kiállítás volt, egész München lázba hozta. Számomra pedig valóságos égi megnyilvánulás. Tanulsága belevágott éppen abba a gondolatkörbe, melyben én akkortájt keringeni kezdtem. Ennek a festőnek a képein ugyanis látni lehetett, ha az ember keletkezésük sorrendjében követte fejlődését, amint Rómában az antik művészet tanulmányozása, vagy talán annak valóságos átélése közben kialakult formalátóvá, formamérlegelővé. Alakjai a formai lényeg kihangsúlyozása, értelmezése által bizonyos mértékben kivonataivá váltak az emberi alaknak. Ennek dacára képeiben semmi sematikus nem ásítozott, hanem eleven természetbenyomások tükröződtek bennük. Emellett megtartotta, talán még tovább is fejlesztette festőiességét is. Érdekes, hogy ezt egy festő munkáin tanultam meg, de még érdekesebb, hogy maga is tulajdonképpen szobrokból merítette a tanulságait."[34] A továbbiakban részletesen leírja, hogyan követte Marées tanítását a „kívülről" rajzolásról és a „formakivonatolás"-ról, valamint azt, hogy milyen nagy hatással volt rá Marées élete, magatartása, mindaz amit a róla szóló könyvekből, elsősorban Pidoll könyvéből megismert. Ennek a hatásnak az elemzése külön tanulmányt érdemelne, itt csak felvetem, hogy abba a sorozatba, amelyet D. Schubert mutat be a Marées-hatást mutató „Álló akt"-okról, milyen szépen beleillenek Beck Ö. Fülöp Aphrodité-variációi.

És mit látott meg Marées-ben Fémes Beck? Őt is, mint mindenkit, megragadta a festő „heroikus" magányossága, a sorsvállalás, amely életének ezen a fordulópontján – közvetlenül hazajövetele előtt – példaadó lehetett Fémes Beck számára.

Mögötte van már több mint hároméves külföldi tanulmányútja, mely idő alatt a kor fontos mű-

vészeti központjaiban élt és dolgozott, köztük közel tíz hónapig Darmstadtban Olbrich mellett. Az az összművészet-eszmény, amelyet ott megismert, meghatározó élmény volt számára. Marées-ban is ezt látja meg, amikor kiemeli, hogy „az összetartozó térbeli művészetek" egysége és harmóniája adja meg a látás örömét. (Az építészetnek, szobrászatnak és festészetnek „együtt kell hatnia, anélkül, hogy saját határaikat átlépnék" – emlékezik Marées tanítására Artur Volkmann.[35]) Hasonlóan egységben látja a szín–forma–vonal jelentőségét is Marées művészetében, de megérzi már ennek problematikus voltát, Marées kínlódását a többszöri átfestések mélyén. Marées alakjainak plasztikus formálása, a formák határozottsága és szerkezetessége volt az, ami egy szobrászt elsőként megragadhatta a képeken. „Semmi egyéb itt, mint térproblémás élmény" – írja Fémes Beck és megkeresi azokat az alapokat, amelyekre ez a világ felépíthető.

A művészet önelvűvé válásának kezdetén Fémes Beck egy tradicionális, kortól független, vagy inkább korok felett álló művészeteszményt vall, és ezt találja meg Marées-ban is. Ez az eszmény az antik művészet megértéséből és a természet tanulmányozásából teremti meg azt a művészetet, amelyben egységbe kerül a műalkotás szenzuális és intellektuális oldala. Ez Fémes Beck későbbi munkásságának alapkérdése. Műveinek feszültségét éppen az adja meg, ahogy egységbe hozza az érzékelést és a gondolkodást, a szenzuális és a racionális formaalkotást. Ehhez kapott ösztönzést Marées nagy képeinek „csendes világ"-ától, amelyben a jelenetezés és a mozdulatok, testtartások elvontsága sajátos átmenetet teremt az életkép és az allegorikus kompozíció között. Ebben a valóságos élet fölé emelt „nemes világ"-ban az élet reális cselekvései már nem érvényesek, de a reális formák még igen. Az ember és az univerzum kapcsolata egy eszmei síkon még teljes. Minden bizonnyal Marées művészetének ez a vonása ragadta magával mindazokat, akik hatása alá kerültek, így Fémes Becket, de a Nyolcak néhány festőjét is. Marées kiállítása és újrafelfedezése egybeesett a Nyolcak festőinek falképeivel és nagy kompozícióival, és ehhez kellett, hogy kapjanak tőle is ösztönzést, hiszen Marées-t még Rippl-Rónai is a modern falképfestészet egyik fő példájaként említi Puvis de Chavannes mellett.[36] A klasszikus értelemben vett „nagy kompozíció" számára azonban ekkor már hiányzott az eszmei fedezet, az az egységes világkép, amely a hierarchikus kompozíció lehetőségét megadná. Az a nagyszabású stíluskísérlet, amely ezekben a képekben testet öltött, épp ezért csak töredékes maradhatott.

Fémes Beck, aki az eszményeket adó művészetben hitt és abban, hogy a művészet a „látásgyönyörök" forrása, Marées-ban példát és jelképet látott. A cikkben előforduló szókapcsolatok, a „látásgyönyör" és a „rózsát hintő" majd érmein és grafikáin térnek vissza, mint a művészet jelképei.

FÉMES BECK VILMOS: HANS VON MARÉES HAGYATÉKI KIÁLLÍTÁSA A MÜNCHENI SEZESSIONBAN

Szomorúan gondolok a római sírra, ahol az alig ötven évet ért Hans von Marées van elhantolva, oly művészt temettek ott el, akinek jelleme volt a tehetsége. Rövid életének fele is úgy múlott, hogy Marées képtelen volt egy értékesebb művészi célra való hivatottságát önmagában felderíteni. Néhány évig Steffeck-növendék volt a berlini akadémián; itt megtanulta mindazt, amit lehetett; s aztán Münchenbe költözött. Mint korának sok más piktora nagy technikai készséggel festett lovakat, tájképeket, leginkább azonban barátai arcképeit. Közben rosszul érezte magát, alaktalanul már sejtette, hogy a környezet, melyben él, minden törekvéseivel nem az, amelybe vágyait beilleszthetné. – Huszonhét éves korában látta először Itáliát, és néhány év múltával szoros barátság fűzte a piktor Maréest a nagy görög szobrászathoz. Marées meglátta és megértette a nagybecsű lényegi és tárgyi igazságokat, melyeket az Antik művészet fejlődési folyamata ajándékozott először világos formában az emberiségnek.

Részére ezek igazságok voltak, melyek nincsenek időhöz, egy kor ízléséhez kötve, s előlük a jellemes Marées nem tudott kitérni.

Megindult tehát a nehéz úton, melyet ideáljainak célul kitűzött; a lényegben legközelebb jutni az egyéni kifejezésmódjával az Antik-i értékekhez. – Ha végignézzük a Secessióban levő, szűztiszta képzőművészeti tartalmú Marées-kiállítást, mely Münchennek évtizedek óta leghatóképesebb művészi eseménye, – semmi egyéb itt, mint térproblémás élmény.

Szín, forma, línia, melyet egy nagyratörő fantázia hozott különböző variációkban erőteljes

kontrasztok segítségével mind-mind láthatóbb kép alakba. Külső nyomát nem látjuk, hogy Maréesra az Antik művészet volt legnagyobb hatással. Tárgyilagossága hasonlít csak a görög művészet ily szándékaihoz. Az igazi tehetség erénye nála is a képző, az alkotó, és nem az utánzó ösztön erősségében nyilvánult. A nagytermészet benyomásait is hasonlóan értékesítette Marées; hasznos példa lehet e tekintetben is másoknak fejlődése. – Itáliában egész élete tellett tépelődések között. A végcél látott élményeinek, képességeihez méltó tömör és világos képbeillesztése volt. Közelebb állt hozzá maga a művészet, a nagy vágyakból font ösztön, s ez korbácsolta őt megalkotni a képzeletében élő nemes világot; mint a vágy képességeit egy a korának tetsző, kenyérkeresetre alkalmas megjelenítő formába önteni. Meghatóan szép, amit erről egyik levelében ír:

„Und wenn ich lerne mich mit Ruhe in die Wirkliche greifbare Welt zu schicken, so wird auch meine Thätigkeit von dem Erfolge gekrönt werden wie ihn gerade nicht der Ehrgeiz sondern (sozusagen) das Herz wünschte." – A világgal számot sem vetett Marées. Kora pedig elvesztette, elfelejtette azokat az igazságokat, melyekért ő élt; s így természetes, hogy közömbös maradt művészete iránt. Conrad Fiedler, legjobb barátja, kinek viszonya Marées-hoz a modern művészetbarát ideálja, magyarázta először fenkölt, tisztult értelemmel művészi törekvéseinek mibenlétét. Szavakkal próbált Fiedler az emberek látóképességére hatni, és hatott is. Mert a mai emberek szemein át nem érez az agyuk, csak az agyukon át a szemük, hogy tudták volna Maréest megérteni, kinek gondolatai képszerűen, s nem képek gondolatszerű alakban jelentkeztek.

A müncheni évek után, Marées haláláig Itáliában a látásgyönyörök hazájában élt, ott, hol nem remélték az összetartozó térbeli művészetek különválasztásában az utat megtalálni, melyen járva, az ily képzőművészeti jelenség a szemnek legdúsabban, világosan szolgáltatná a bájakat. A művészetek ama viruló korainak klasszikus tulajdonsága, éppen abban nyilvánul oly kézzelfoghatóan, hogy teljes harmóniában lépnek ezek az összetartozó térjelenségek, tisztultan, világosan a látásgyönyör előnyére. – A sokoldalú tehetséggel megáldott Marées, miután megtalálta életcélját többé meg sem botlik a keresztutak előtt; amelyek a forma, linia avagy a színesség hangsúlyozását eredményezték volna. Teljes tudatában van annak, hogy szín, forma, línia harmóniája, az egészséges szemnek egy egységes követelménye. Nem lehetett tehát rest akár nagyobb kompozícióit is többször megfesteni, mert majd a színek, máskor meg a gesztusok hatóképessége nem volt eléggé kifejező. Igen, az önlerombolásban Marées gigászi volt!

Fejlődése sorrendjében vannak munkái a kiállításon elrendezve, így végigkísérhetjük legváltozatosabb alakulásait, melyeket lelkének árnyai (avagy fényei?) kísérnek.

Az egyéniség szabadsága, szemben az örök törvényszerűvel. A képlátás, a természetlátás megkülönböztetése sok gondteljes órát szereztek neki; azonban jóval érdekesebbé tették eredményeit. Egy okkal több tehát a remény, hogy e kiállítás hatása nagy lesz, mert e kérdések épp úgy nyitva, megoldatlanul fekszenek előttünk, mint Marées előtt, és ezek tisztázására az ő munkái serkentenek, és tovább segítenek. Az elégedetlenség Maréesnál természetéből fakadt. Nagy szorgalmát, munkaszeretetét, ez legkevésbé sem zavarta; azonban intenzivitása lazult.

Fájdalmára, képtelen volt munkáit oly tökéletesen befejezni, mint óhajtotta. Néhány képét annyiszor átfestette, hogy az így keletkezett technikai bajok ártalmára vannak a művészi hatásnak. – Látjuk, hogy ifjú éveiben környezetének Rembrandt-rajongása, őt is meghatotta. Később a flamand iskola tanulságait fordítja okosan előnyére. A nápolyi zoológiai állomás freskóvázlatai szintén itt vannak, és mutatják erős naturalista és díszítő képességét.

Néhol az impresszionistákhoz is közel jutott, nyilván akaratlanul, hiszen előtte egy monumentálisabb végcél lebegett. – Talán az a körülmény, hogy élete végén a környezetében élő fiatal művészekre igen nagy és továbbsegítő hatással volt, telítette harmonikus érzésekkel. Marées eredményeket ért el, amelyeket képtelen lebecsülni. Az 1882. évből való, befejezetlen Raub der Helena, még inkább Die Werbung, Die Hesperiden, Die drei Reiter, a három triptichon az 1885. évből és utolsó munkája, Ganymed – jelzik ez időszaknak az eredményeit. Valami fönséges érzés vesz rajtunk erőt, ha a színpompától duzzadó, harmonikus embereket egyszerű, mindennapi cselekedeteikben látjuk megörökítve munkáin. A gesztusoknak meggyőző ereje, a szemnek jól eső kiegyensúlyozottság felejteti velünk, hogy képek előtt állunk, és elvisz bennünket egy a maga teljességében határolt, és mégis harmonikus világba, amely teljesen Marée-é és mégis mindannyiunké. Fáradságnak, a munkának nyomait veszítjük, s mint egy természeti jelenség, mely szép, és minden fázisában logikus, hat reánk e csendes világ. – Hiszem, hogy bánkódás nyilvánul a lázas érdeklődésben, amellyel ma egész

Németország Marées művészete felé fordul. Életében sokan felismerték és becsülték értékét. Böcklinhez, Lenbachhoz barátság fűzte, a szobrász Hildebrand fejlődésére Marées barátsága volt döntő hatással. Bátor volt egy egész életet külsőleg is megalkuvás nélkül, egy ideálnak élni, ezért bőven megszenvedett anyagi nyomorral. Mindez nekünk nem fontos, hanem a fenkölt, világos mosolyt tőle visszük magunkkal: a szem, a látásgyönyör problémája nem változott, csak a kifejezésmódok változhatnak, amelyek a szemet gyönyörködtetni tudják.

E művész, ki képtelen volt a messze elérhetetlenben látott, minderősebben feltolakodó ambícióival versenyt futni, művészi útjában örökké nyíló, viruló rózsákat hintett emberek számára, akiknek a látás gyönyört nyújt.

JEGYZETEK

1. KÁLLAI E.: Márffy Ödön újabb munkái. *Ars Una*, 1924. április 265–271. In: Művészet veszélyes csillagzat alatt. Bp., 1981. 210.
2. KONTHA S.: Fémes Beck Vilmos húsz levele. *Ars Hungarica*, 1976/1 147–158.
3. FÉMES BECK V.: Olbrich-emlék. *Nyugat*, 1908. II. 502–504.
4. MNG Adattár: 3100/1930.
5. MNG Adattár: 3102/1930.
6. MNG Adattár: 3103/1930.
7. A levélrészlet közölve: Lukács György levelezése (1902–1917). Bp., 1981. 175.
8. MEIER-GRAEFE, J.: Entwicklungsgeschichte der modernen Kunst. Stuttgart, 1904. Lukács Gauguinről írt cikkének lábjegyzetében (lásd 10. sz. jegyzet) hivatkozik a könyvre.
9. Fekete Éva szíves közlése.
10. LUKÁCS Gy.: Gauguin. *Huszadik Század*, 1907. június. VIII. évf. 6. sz. 559–562. In: Ifjúkori művek. Bp., 1977. 111–115.
11. LUKÁCS Gy.: Az utak elváltak. *Nyugat*, 1910. február 1. III. évf. 3. sz. 190–193. A Galileikörben tartott előadás szövege. In: i.m. 280–286.
12. POPPER L.: A megismerés és a megváltás. Lukács György: A lélek és a formák. In: Esszék és kritikák. Bp., 1983. 65.
13. LUKÁCS Gy.: Esztétikai kultúra. *Renaissance*, 1910. május 25. I. évf. 2. sz. 123–136. In: i.m. 422–437.
14. Lukács György levelezése (1902–1917) Bp., 1981. 90., 94., 100. sz. levelek
15. LUKÁCS Gy.: i.m. 228 (95. sz. levél)
16. A fiatal Lukács és a képzőművészet viszonyáról lásd: TIMÁR Á.: Forma és világnézet. *Világosság*, 1983. október 608–616.
17. HAJÓS E.: Hans von Marées. *Fórum*, VII. évf. 1937. 45–46.
18. FÜLEP L.: Az emlékezés a művészi alkotásban. *A Szellem*, 1911. március. 1. évf. 1. sz. 56–90. In: A művészet forradalmától a nagy forradalomig. II. Bp., 1974. 623.
19. FÜLEP L.: Rippl-Rónai József. *A Ház*, 1910. 1. sz. In: i.m. 213.
20. FÜLEP L.: Magyar festészet. *Nyugat*, 1922. febr. 16., márc. 1., márc. 16. In: i.m. I. 325.
21. FELEKY G.: Hugo von Tschudi. In: Könyvek, képek, évek. Bp., 1912. 142.
22. FELEKY G.: Julius Meier-Graefe: Hans von Marées. *Nyugat*, 1911. II. 950–952.
23. Lásd az Ernst Múzeum katalógusa. Az előadássorozat 18. felolvasása
24. KÖRNER É.: Derkovits Gyula. Bp., 1968. 48–51.
25. PIDOLL, K. von: Aus der Werkstatt eines Künstlers. – Erinnerungen an den Maler Hans von Marées aus den Jahren 1880/81 und 1884/5. Luxemburg, 1890, 1908. – Lásd: HORVÁTH B.: Kernstok Károly. 1873–1940. In: A Komárom-megyei Múzeumok Évkönyve. 1968. 455. A lapszéli jegyzetekkel ellátott könyv egy budapesti magángyűjteményben van.
26. FELEKY G.: Fényes Adolf. In: i.m. 108.
27. Beck Ö. Fülöp emlékezései. Bp., 1957. 260.
28. KÖRNER É.: i.m. 49.
29. A. Volkmann: Vom Sehen und Gestalten, Jena, 1912.

30. H. F. SECKER: Bemerkungen zu Hans von Marées. In: Wallraf-Richartz Jahrbuch. 2. 1925. 177. idézi: D. SCHUBERT: Die Kunst Lehmbrucks, Worms. 1981.
31. D. SCHUBERT: i.m.
32. D. SCHUBERT: i.m.
33. D. SCHUBERT: i.m.
34. BECK Ö. F.: i.m. 256–57.
35. A. VOLKMANN: i.m. 17.
36. Rippl-Rónai József emlékezései. Bp., 1957. 134.

Fémes Beck Vilmos

L. Kovásznai Viktória. Fejezetek a magyar éremművészet történetéből. Bp., 1999 Argumentum, M. Numizmatikai Társulat

Névmutató*

Alföldi János 94
Asszonyi Tamás 135, 138, 140–142, *153*

Beck Ö Fülöp 25–26, *38*, 40, 44–45, 47, *52–54*, 61, 64, 67, 70–72, 76, 96–99
Berán Lajos 46, 48, 62, 64, 66, 73, 93–94, 96, 98–106, *113–118*
Bernsee József 13
Bethlen Gyula 42, 50
Bezerédy Gyula 44, 50
Boehm József Dániel 10, 12–15, 17, 19–20, 24, *30–31*
Boldogfai Farkas Sándor 95
Borsos Miklós 98, 132–133, 137, 139–140, *146*
Bödy Kálmán 95
Brüll Moritz 13
Budahelyi Tibor 135, 138, 142, 144, *159*

Czinder Antal 124–131, 134, 140–142, *147–150*

Csíkszentmihályi Róbert 133, 137, 141, *154*
Csíkvári Péter 136, 138
Csiky Tibor 136, 138, 142, *159*
Csillag István 46, 50, 61, *77*, 98
Csiszér János, Zs. 94, *119*
Csúcs Ferenc 95, 98, *120*

Edvi Illés György 97
Egyed Emma, Sz. 98
Esseö Erzsébet 74, 76, *119*
Exner Károly 22, 26, *34*, 93

Ferenczy Béni 124, 132, 139–140, 144, *146*
Ferenczy István 10, 12, 17, *28–30*, 92
Fémes Beck Vilmos 68–71, 74, 76, *80–82*, 96
Friedrich Ferenc 142, 145

Gaál István 98
Gáti Gábor 98, 141, 143, 145, *160*
Gerl Károly 15–17, 19, 21–22, *31–33*, 93, 98

Hafner Arnold 45, 48, 50, 61–62, 73–74
Holdas György 143, 145, *160*
Horváth László 144, 145

Ispánki József 97–98
Iván István 98

Jittner Antal 13
Juhász Gyula 47, 50, *77*

Kallós Miklós 98
Kalmár János 142, 145
Karl Henrik 11–12, 16, *28*
Kenéz László 133, 137, *157*
Kiss György 98, 142, 144–145, *160*
Kiss Kovács Gyula 140–141, 145, *159*
Kiss Nagy András 98, 133, 136–137, 140–142, 144, *156*
Kovács László, Cs. 135, 138, 144, *158*
Kövesházi Kalmár Elza 65, 76

Ligeti Erika 134–135, 137, 140–141, 144, *155*
Lóránfi Antal 15–17, 22, 25, *35*
Lugossy Mária 136, 138, 142–144, *157*

Madarassy Walter 94, 9
122
Mayer Elek 15, 17, 21, *3*
Merényi Gina 98
Mester Jenő 98
Moiret Ödön 62, 65–67,
Murányi Gyula 42, 47, 5

Nagy István János 135, 1

Palotás József 135, 138,
Pátzay Pál 98
Patzó Pál 46, 50
Petrovics Demeter 13

Radnitzky Károly 9–10,
Reisner József 19, 21–22
Reményi József 46, 50,
73, 76, *84–85*, 94, 97
Renner Kálmán 98, 110–
Rigele Alajos 98
Róna József 45, 50
Ruff András 48, 51

Scharff Antal 9–10, 15–
92–93
Schwartz István 15–17, 1
Seidan Wenzel 9–10, 14,
Soltra E. Tamás 144–145

* A névmutató csak a magyar éremművészek neveit tartalmazza.

MŰVTÖRT DOK

FÉMES BECK VILMOS
szobrász

Dutka: A magy. grafika és éremmüvészet.
Magyar Nemzet, 1959. aug. 2o. 8.l.

FÉMES BECK VILMOS

Az Áttörés kora

467.0-

√ Z[eitschrift] f.[ür]

Fémes Beck Vilmos, szobrászművész (1885-1918/.9.) Folytatás
Nagy Ildikó: Fémes Beck Vilmos.

16. Táncosnő

Művészettörténeti Értesítő, 1985.
XXXIV. évf. 3-4 szám, 106-old.

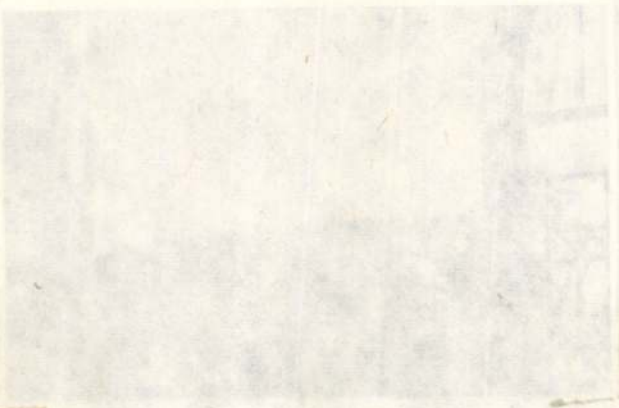

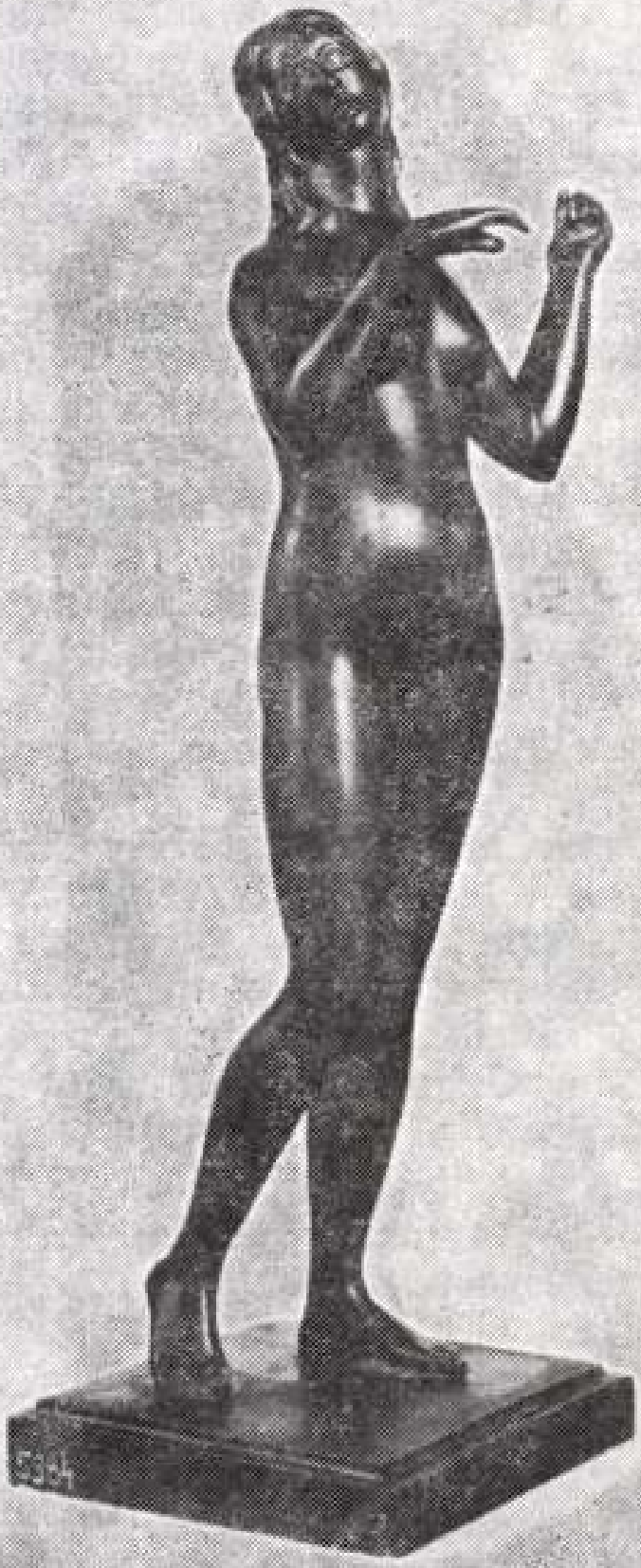

15. Nõi akt

Gleizes, Goncsarova, Heckel, Javlenszkij, Matisse, Pechstein képei és 34 darabbal vesz részt a Párizsban élő Réth Alfréd. Ilyen nagyszabású kortárs művészeti kiállításra — magyarok és külföldiek együttes részvételével — azóta sem került sor Budapesten. Fémes Beck itt látja Archipenko szobrait és róla írja utolsó cikkét a Nyugatba.[41] 1913 őszén díjat nyer a Művészház zsűrimentes kiállításán, először vesz tőle szobrot az állam, ösztöndíj kérelmét azonban elutasítják.[42] Szintén 1913-ban szerepel a Művészházban Fémes Beck Vilmosné, Fridrik Mária szobrász- és iparművész, aki textileket, hímzett párnákat, függönyöket mutat be.[43]

A bécsi Künstlerhaus kiállításának viszonzásaként 1914-ben magyar kiállítást küld Bécsbe a Művészház. Amikor a zsűri kihagyja Berény és Tihanyi munkáit Fémes Beck és Pór is visszavonják a magukéit. Négyen külön kiállítást rendeznek a Brück-féle Kunstsalonban (BRÜKO) Bécsben. Ez az utolsó közös szereplése a Nyolcak tagjaival.[44]

Valószínű, hogy a Művészház révén kerül szoros kapcsolatba a korszak jelentős építészeivel. Vágó Józseffel való együttműködésének több bizonyítéka is van, Lajta Béla szobájának mennyezetére pedig domborművet tervez. Amikor 1913 júliusában a német és az osztrák Werkbund mintájára megalakul Budapesten a „Magyar Művészi Munka" társaság az építészek — köztük Lechner Ödön, Kozma Lajos, Vágó József, Málnai Béla, Jánszky Béla, Lajta Béla — mellett egyetlen képzőművészként Fémes Beck Vilmos szerepel az alapító tagok között.[45] Nemcsak tehetséges, hanem határozott és céltudatos is művészetét a progresszív építészekhez köti, és nem a közteri szoborpályázatokkal próbálkozik. Így elkerüli azokat a nehézségeket, amelyeket a korszak minden szobrásza megszenved. Azon kevesek közé tartozik, akiket nem érint meg a historizálásnak a korszakban oly általános tendenciája. Nemcsak azért, mert nem vesz részt az emlékműpályázatokon, hanem főleg azért, mert a történelem és

Fémes Beck Vilmos, szobrászművész (1885-1918). 8.) Folytatás.
Nagy Ildikó: Fémes Beck Vilmos.

Művészettörténeti Értesítő, 1985.
XXXIV. évf. 3-4 szám, 106-old.

Fémes Beck Vilmos, szobrászművész, 1885-1918. 9.) Folytatás.
Nagy Ildikó: Fémes Beck Vilmos

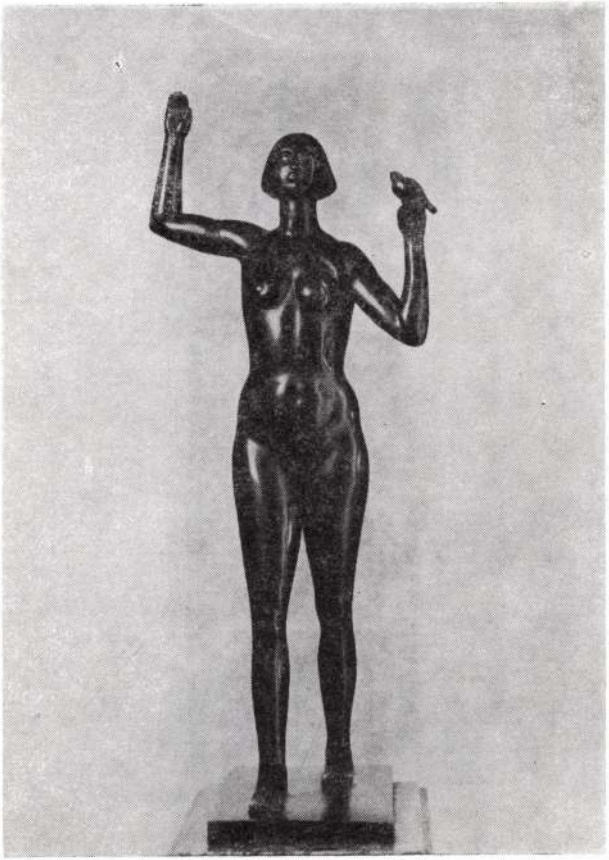

13. Nő madárral, 1912

Művészettörténeti Értesítő, 1985. XXXIV. évf. 3-4. szám, 105-old.

14. Kalászt tartó

Fémes Beck Vilmos, szobrászművész (1885–1918). 6) Folytatás
Nagy Iladkó: Fémes Beck Vilmos.

10. Térdelő férfi. Kútfigura az egykori Schiffer-villa halljában, 1912

Művészetto Hétvéti Értesítő, 1985. XXXIV. évf. 3-4 szám, 103-ald.

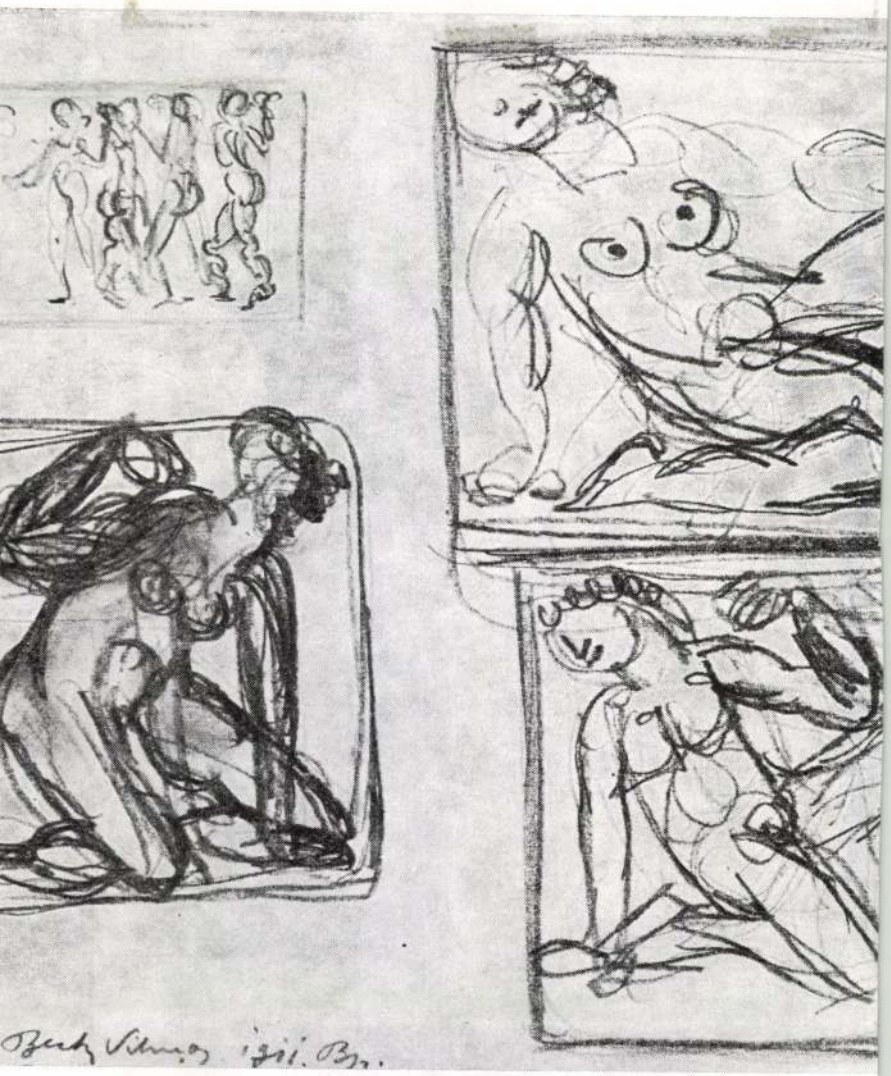

11. Dombormű-vázlatok, 1911

sen értékelő fogalmak, sőt megfelelő szó-
lemzésre. A magyar műkritikában ekkor
er jelentette az eszményt, tehát az irodalmi
s megközelítő szobrászat. (Popper Leó új
l művészetén alapuló szobrászat-elemzése
smertté.[31])Rodinnek azonban csekély
nk, az új magyar szobrászat mesterei már
eneráció tagjai. Munkáik a rodini szob-
ssel nem közelíthetők meg. Fémes Beck
cak festményeihez mérik, méltányolják
t és technikai tudását, a cikkek egybe-
érőek. „Fémes Beck munkái bejelentik,
r festészet forrongásainak a szobrászok
ött a visszhangja." — írja Bölöni.[32]
Fémes Beck örömmel tudósítja az akkor
ő Tersányszkyt: „A kiállításunk, mint
ttad, szép sikerrel járt, én is eladtam né-
sőt a te képmásodból is egyet 100 koro-
k is sokat adtak el. Tihanyi is jutott pár
[33] A legnagyobb siker azonban Schiffer
a, amelyben szobrokat, márványdombor-
trébelt virágtartót rendel tőle épülő villája
villát, teljes berendezésével együtt Vágó
s Fémes Beck élete főműveit alkotja meg
ti díszítésében. A munkának 1912. május

Bologna, Firenze, Róma, Nápoly, Por
főbb állomásai.[35] A Schiffer-villát
ezúttal Lengyel Géza,[36] Elek Artú
dár[38] ír lelkes cikket, az utóbb
Fémes Becket méltatja. Október k
megy Tersánszkynak: „Jövő hónap
tásunk lesz, ezúttal kevesebben állí
érdekesnek ígérkezik. Szeretném, ha e
valami nagyon szépet nálunk. Nem
igen, úgy írj, hogy részletekbe boc
. . ."[39]

A Nyolcak harmadik kiállítása 1
nyílik meg a Nemzeti Szalonban,
Orbán, Pór, Tihanyi) és egy szobrász
telével. A Schiffer-villa kútszobrait,
dombormüveinek vázlatait, egy po
című kisplasztikát, érmeket és rajzo
vonalúság és precíz formakeresés,
kellemes s amellett első pillanatra m
má egyesülnek Fémes Beck Vilmos
női akton (bronz) egyiptomias me
szintén tudatos művészi számítás
Fémes Beck formáit mindenütt k
jellemzi. A kontemplatív értékelés k
zik belőlük, bizonyos naiv monume

Fémes Beck Vilmos szobrászművész (1885–1918). 5.) Folytatás.
Nagy Ildikó: Fémes Beck Vilmos

9. Térdelő nő. Kútfigura az egykori Schiffer-villa halljában, 1912

Művészetfördöneti Értesítő, 1985, [illegible] 3–4 [illegible], 102-old.

ban váratlanul meghal Olbrich. ékezést ír róla a Nyugatba, a cikk óktóber végén küldi el Osvátnak chent ez év decemberétől Hans von lítása tartja lázban. Az addig szinte gyszerre a németek nagy festőjévé tozkodtak művein." — írja Beck Ö. velációként fogadja a kiállítást.[15] chenben megírja a Nyugat számára dtatott méltatását, amelyet később, s bővít, de a cikk végül is nem jele rnő hagyatékában fennmaradt kéz s, nemcsak Marées fogadtatása, ha művészet-eszménye szempontjából

lső részletét 1909 januárjában folyó yezik, hogy az év végéig München- január 31-én hirtelen hazajön.[18] őbb Elek Artúr világosan megírja: zett Roemerrel, mert megelégelte, tta" őt, hogy a saját terveinek a yett, hogy önálló alkotásra biztatta

óévei után tehát 1905 szeptemberé artottak a művészi felkészülés évei. rátai a hazatérő Fémes Becket? találkozott vele, soha el nem fogja ebosk képét. Lehetetlen annak el gyermekmosolyú arcon a cselekvés nergiának, az önbizalomnak, a leg felé törekvésnek kifejezését. Egész i életenergiától, meleg barna szemé villogott. Lelket üdítő volt a beszé terveiről beszélt és az anyagról, ül: bronzról, márványról." — emlé

lső útja a MIÉNK éppen megnyíló vezet. A tárlaton Rippl-Rónai, ett ott vannak a neósok, a rövidesen közül Czigány, Márffy, Orbán, Pór, ik neki, bár bátyjához írt levelében rmekről tudósít.[21] Plakettekkel ok lakberendezési kiállításán 1909 négy tárgyat küld tőle a velencei sra, műtermet keres, erdélyi uta ásra plaketteket készít. Ezek közül ud Emil emlékplakett azonosítható, szolgálónői rendeltek meg tőle.[22] Bécsben megnézi Mestrović kiállí la a Nyugatban. Kétkedés nélkül etséget. Mestrović csak másfél évvel nálló tárlatán hetven szobrot mutat ói ciklus kariatidáit — nagy részük s, sőt van köztük ötszörös élet hetünk-e nagyobb ellentétet, mint tenyérnyi érmeket készítő Fémes at mintázó Mestrović? Mégis, rend gel érzi meg Mestrović művészeté eg — máig érvényesen — e korsza *emlékezés, Az ártatlan).*[23] Ez év állít ki a Műcsarnokban, szeptem n pedig szerepel a Művészház kiállí olyamatosan és tevékenyen ott van lában.

ern magyar művészet történetének aza és kezdi el művészpályáját. esők) megalakulásának és első ki januárjában hangzik el a program t híres előadás a Galilei-körben, eszi, hogy a magyar festészet alap gű, naturalista-impresszionista fő szellemű, intellektuális művészet ész nem lehet a természet tükre; mértékben tudott a természetből genis tükre az ő intellektusának." ároly.[24] A magyar művészetnek

lagossal szembeni állandóság és tiszta form őt, mint a Párizsból hazatérő Nyolcakat szete. Tájékozódási iránya is azonos, eljár kális értelmiség köreibe, jó barátságba ke íróival — különösen Kaffka Margittal Józsi Jenővel — és a kor haladó szellemű Bölöni Györggyel, Feleky Gézával, Kenc A Nyolcak tagjai közül főleg Tihanyi L Bertalannal van szoros barátságban. 1911 Nyolcak minden közös megmozdulásába akkor is, amikor a csoport már csak töred együtt, így pl. a kölni, ill. a bécsi BRÜ kiállításon. Bár művészeti nézetei és alk nyugat-európai útján alakultak ki, *művésszé* formálta: az a robbanó, megújulásra kész, élet, amely a század első évtizedének forduló és az új folyóiratokkal, új kiállítóhelyiségekk tájékozódás lehetőségeit is megteremtett pedig rátalált azokra a szellemi társakra, a nösen inspiráló hatással voltak egymásra.

1911 februárjában Pór Bertalan kiállítá a Nyugatba.[25] Ezt követi a Pesti Napl adott válasza („A művészek és Tisza Istvá meghívottként részt vesz a Nyolcak kiállítá Szalonban április 29 és május 29 között.

„Elszakadtak a régi kötelékek, elakadt nak hajdan nyugalmas árja. Magára utalt erejére támaszkodva kell küzdelmét meg becsületes művésznek . . ." — fogalmazza n előszavában Feleky Géza a huszadik szá alapkérdését. Kiemeli Kernstok, Pór, Ber nagyméretű aktos kompozícióit, amelyek ban törekednek mindent ábrázolni és egym tatni."[27] A korszak magyar festészeténe stíluskísérlete a Nyolcak nagyméretű k öltött testet. (Kernstok, Pór és Márffy kés is kivitelezték egy vagy több munkájuk Orbán művei táblaképek maradtak.) Próbá ben a reneszánsz művészet kompozicion törvényein, részben a Cézanne-i—Marées-i az expresszionizmus hatásának ötvözésén alkozás töredékessége, az egyes képek na többé-kevésbé megoldatlan volta is jól m klasszikus értelemben vett „nagy kompozí 20. században már mennyire nincs meg a zet. Hiányzik az az egységes világkép, amel kus" kompozíció hitelét megadná, ezért a ugyanúgy az egymásmellettiségen alapul, életeken. Mégis, a tízes évek elejének rad festői megkísérelték, hogy a harmóniát és a csak a csendéletek mindennapi mikrovilá az ember és az univerzum kapcsolatában is és belevetítsék hitüket ezekbe a valóságos „eszményi" kompozíciókba. Ezt mutatják féta-képei és Árkádia-kompozíciói, amelyel a magyar festők műveiben ekkor még nen Hisznek abban, hogy — bár kortól és helyt tatottan — de létezhet még az ember, a társadalom harmóniája. Talán éppen ez a h dett, de mégis annyira igényelt és elkerülh a magyar festészet legfontosabb hozzájáru egyetemes művészeti problémáihoz.

A festők imponáló anyagához képest meghívott szobrászok (Vedres Márk és Fér hímzéseket bemutató Lesznai Anna lényeg művel szerepelnek. Fémes Beck portrékat — sánszky-fejet — és tizenegy érmet állít ki. E ahhoz a sorozathoz tartozik, amelyben a lehajló, lépő, táncoló nőalakok mozdula A kritika már a Művészház-beli jelentkezésé most pedig három önálló cikk is méltatja. Bölöni,[28] a Nyugatban Feleky,[29] A Ha iratban Kenczler ír róla[30] és összesen tiz dukciót közölnek tőle. Főleg érmeit dicsér szokatlanok, hogy vagy nem tudnak mit l vagy sablonos szavakkal írnak róluk. Mag

Fémes Beck Vilmos, szobrászművész (1885–1918). 2.) Folytatás.

Nagy Ildikó: Fémes Beck Vilmos (1885–1918).

3. Vázlat a Lechner-érem elő- és hátlapjához, 1911. (repr.)
4. –"– a –"– –"– hátlapjához, 1911. (repr.)
6. Ülő női akt madárral, 1911. (repr.)
7. Térdelő nő lepellel, 1912. (?) (repr.)
11. Dombormű-vázlatok, 1911. (repr.)
12. Virágtartó medence az egykori Schiffer-villa (ma Hungarofruct-székház) halljában, 1912. (repr.)
14. Kalászt tartó (repr.)
17. Kandallóóra Fémes Beck szobraival. Tervezte Vágó József, 1913. (repr.)
18. Beatrice, ~~1918.~~ 1913. (repr.)
22. Kútterv. (repr.)

Művészettörténeti Értesítő, 1985. XXXIV. évf. 3–4 szám 98–99–100–104–105–106–107–109–old.

5. A Lechner-érem hátlapja, 1911

8. Térdelő nő lepellel, Igaz (?)

Fémes Beck Vilmos, szobrászművész (1885-1918/. 3.) Folytatás.
Nagy Ildikó: Fémes Beck Vilmos.

Művészettörténeti Értesítő, 1985.
XXXIV. évf. 3-4 szám, 99-old.

Fémes Beck Vilmos, szobrászművész (1885-1968). 4. folytatás.
Nagy Ildikó: Fémes Beck Vilmos.

7. Térdelő női akt, 1912

Művészettörténeti Értesítő, 1976. XXV. évf.
3-4. szám, 100. old.

vány, félig mint segéd. Römer ritkán kapott szobrászi feladatot, és vállalt mindenféle iparművészeti munkát is. Ilyenekben Vili öcsém, a kitűnő fémdomborító, nélkülözhetetlen segítője lett . . . De nemcsak Römer, Hildebrand is Münchenben lakott már akkoriban. Az akadémián a szobrászokat tanította, erről izgatóan érdekes híreket hallottam. Egyik termében modell, tehát természet után egyenesen kőbe faragtak a tanítványok. Ezt látni szerettem volna, ezért öcsémmel együtt ellátogattunk az akadémiára . . . A módszer abban állott, hogy lapos reliefként kezdték a munkát, ezt lassan mélyítették, ha a kő vastagsága engedte, addig, amíg végre a munka teljes plasztika lett. Ezt persze úgy kell érteni, hogy a szobrásznak mégis előre tisztáznia szükséges, relief lesz-e vagy plasztika, mert egyik is, a másik is különböző mozdulat-elképzelést kíván."[10]

Olbrich és a darmstadti művésztelep után tehát a második fontos hatás a müncheni Hildebrand-körből éri

Fémes Beck Vilmos:

Mivelszoty 1948. 10.
12. old.

1

olyan igénnyel kellett rendeznünk, hogy gondolnunk kellett a rendszeres látogatókra, akik többnyire az ország legkülönbözőbb tájairól érkeznek. Nehéz válogatni ezekből az „egyéb" kiállításokból, néhányat azonban mégis kiemelnék.

1966-ban a veszprémi és szombathelyi múzeumokkal összefogva *Kerámia* címmel rendeztünk kiállítást, amely az őskortól a céhek megszűnéséig, 1872-ig dolgozta fel és mutatta be a Dunántúl középső részén az ősi anyag történetét, ránk maradt művészi emlékeit.

1969-ben, 70-ben és 71-ben a budapesti Néprajzi Múzeummal rendeztünk közösen kiállításokat, hogy lehetőséget teremtsünk az ott őrzött nagyszerű anyag bemutatására (a Néprajzi Múzeumnak régi épületében ekkor már nem volt kiállítóterme). *Festett táblák* címmel 1526-tól a XIX. századig készült festett templommennyezeteket és parasztbútorokat mutattunk be. A következő évben *Képek, szobrok* címmel XVII–XVIII–XIX. századi útszéli szobrokat, népi üvegfestményeket, az egykori Magyarország peremterületeiről származó ikonokat mutattunk be.

Nemzetközi összefogás segítségével rendeztük meg 1974-ben a *Keleti kelta művészet* kiállítását, 1975-ben a Szépművészeti Múzeum és a Déri Múzeum anyagából Szilágyi János György rendezett egy *görög–*

római művészeti kiállítást a Képtárban. Lényegében ezt a szítette ki 1976-ban az Istv zeumban bemutatott *Római Pannóniában* című nagy kiállí

A tizenöt éves periódus e emberek és közönség számá legérdekesebb kiállítása ez év Csók István Képtárban *Árpád ványok* címmel; az Akadémia téneti Kutató Csoportjának se lük közös rendezésben mutatt től 1300-ig terjedő korszak

7 Kondor Béla: Az idő múlása, olajpasztell, 62x88 cm, 1963

8 Maurer Dóra: 100 egység, applikáció, 90,5x62 cm, 1973

(fotók Tahin)

Fémes Beck Vilmos

zobrázművész

„Munkásságával túllépte a századfordulós anekdotizáló, historizáló plasztikáját."

Fitz Péter
ciszte

Kj. Tüzi.
1989 jul. 9.

Fémes Beck Vilmos, szobrászművész (1885-1918).

Beck Judit festőművész lakásán több művésztől akad mindenféle, amit édesapja, Beck Ö. Fülöp kapott, hiszen a művésznek sok szor ajándékoznak egymás között is. Itt van Barcsay-Uitztól, ott van Fémes Beck Vilmostól egy szép rajz (édesapja nagyon korán elhalt öccsétől. – Mellette van mindjárt Beck Andrásnak Judit ról készült szobra.
Beck András fivére Beck Juditnak, ő Párizsban él.

Szombat délelőtt.

1984. nov. 24. Pétőfi 1000 (V.S.)

Fémes Beck Vilmos, szobrászművész 1.) Folytatás

Nagy Ildikó:

FÉMES BECK VILMOS
(1885—1918)

Műnészettörténeti Értesítő, 1985. XXXIV. kyf. 3-4 szám 97-old.

1. Fémes Beck Vilmos Drezdában, 1905-ben

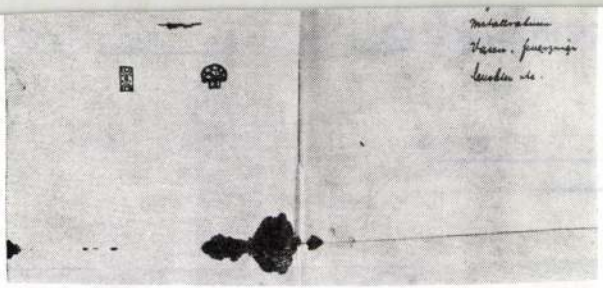

2. *J. M. Olbrich rajza Fémes Beck feladatai számára, 1906. (Antalffy Ágnes tulajdona)*

Mindenre figyel, kiállításokra jár, de figyeli magát az életet is, és fogékony a művészet minden új jelenségére. Valószínűleg könnyen és gyorsan köt barátságokat, vonzó egyéniségéről későbbi visszaemlékezések, de saját levelei is tanúskodnak.

Első állomása Drezda. Öt hónapig dolgozik cizellőrként a Bőhme & Hennen cégnél.[2] 1906 tavaszán tépelődések és tanácstalanság közepette egy rövid időt Mün-

Nem egész
Fémes Beck számára, de ez
gű művészetszemléletére. Bá
nem iparművész, mint művés
és ezt az Olbrich közvetített
eszmény határozza meg. Jos
szobrásszal és négy iparmű
hívja meg Ernst Ludwig h
darmstadti Mathildenhöhén
a művésztelepet. Egy kivétel
tervez, „a kávéskanáltól a te

FÉMES BECK Vilmos

Erdei 1991. 87

A "Kurír" 1991. dec
hettünk, hogy 1991. dec
érkezik Budapestre abból
csontváznak Petőfi Sándorr
érdekében tárgyalásokat fo
nyugvó Petőfi-hozzátartozók
ra történő feltárását kezdemé

Ugyanakkor a Kurír szerint
főpolgármester-helyettese azzal
hez fordulni, hogy az MTA "Pet
asztalhoz a december 7-én érkez

Bár az elmult közel két és
bennünket arról, hogy az e tém
számos téves információkon al
sem lehet kizárni, amennyiben a
Bizottság tagjai a fentiekkel k
meretükre hivatkozva, súlyos ag

Az Antropológiai Bizottság
foglalt állást:

(1) Ebben a természettudom
Bizottságot" nem tartjuk illeték

(2) Az MTA által 1989-ben
Szakértői Bizottság és a Mega
az antropológiai vizsgálatok vé
Ezért elsősorban azt tartjuk
nem kerülhető - B. Latimer és
egyik részről, ill. az MTA Termé
ságának antropológusai, valamint

Fémes Beck Vilmos

festő

Új szerzeményeiből — az elmúlt két évben vásárolt, vagy ajándékba kapott képzőművészeti alkotásokból — rendezett kiállítást a székesfehérvári István király Múzeum. A szombaton megnyitott tárlaton többek között Fémes Beck Vilmos szobrait, reliefjeit, rajzait, vázlatait: Erdey Dezső szobrászművész néhány alkotását láthatják az érdeklődők. Napjaink alkotói közül Szenes Zsuzsa, Péreli Zsuzsa, Szillasi Anna textilművész: Ujházi Péter, Berki Violá, Barta László, Deim Pál, Náder István festőművész alkotásaiban gyönyörködhettek a látogatók. Helyet kapott a tárlaton a magyar származású szobrász, Imre Kocsis faplasztikája is, amelyet a Tisztelet a szülőföldnek kiállítást követően ajándékozott a székesfehérvári István király Múzeumnak.

Magy. Nemzet 83. VI. 19 sz.

A kiállítás megtekinthető:
1985. február 16 – március 17-ig
hétfő kivételével naponta 10–18 óráig

A kiállításnyitó Budapestről
legkönnyebben elérhető:
a Déli Pályaudvarról 8 órakor induló személyvonattal,
vagy az Engels térről 9 órakor induló autóbusszal.

F. k.: Dr. Fitz Jenő — 1700 — 1541106 Fejér

Flmes Beck Vilmos, szobrai

A székesfehérvári István király Múzeum

meghívja Önt

FÉMES BECK VILMOS

1885–1918

szobrászművész emlékkiállítására,

melyet

TÍMÁR ÁRPÁD

művészettörténész,

a Magyar Képző- és Iparművészek

Szövetségének alelnöke nyit meg

1985. február 16-án,

szombaton délelőtt fél 12 órakor

az István király Múzeumban.

A székesfehérvári István király Múzeum
meghívja Önt

FÉMES BECK VILMOS

1885–1918
szobrászművész emlékkiállítására,

melyet

TÍMÁR ÁRPÁD

művészettörténész,
a Magyar Képző- és Iparművészek
Szövetségének alelnöke nyit meg

1985. február 16-án,
szombaton délelőtt fél 12 órakor
az István király Múzeumban.

FÉMES BECK VILMOS

A kiállítás megtekinthető:
1985. február 16 – március 17-ig
hétfő kivételével naponta 10–18 óráig

A kiállításnyitó Budapestről
legkönnyebben elérhető:
a Déli Pályaudvarról 8 órakor induló személyvonattal,
vagy az Engels térről 9 órakor induló autóbusszal.

F. k.: Dr. Fitz Jenő — 1700 — 1541106 Fejér

19. Dante, 1913

és aktivisták londoni, római, párizsi, belgrádi kiállításaival, a duisburgi Wilhelm Lehmbruck múzeum 1981-es kiállítási katalógusával[55] művészete nemzetközi összehasonlításba is került. Születésének 100. évfordulóján a székesfehérvári István király Múzeum rendezett gyűjteményes kiállítást műveiből.

* * *

Bár pályáját iparművészként kezdte, és 1904-től 1918-ig folyamatosan szerepelt is ötvöstárgyaival a kiállításokon, munkái közül egyelőre nem került elő egyetlen darab sem. Fényképről négyet ismerünk, két domborított réztányért, egy díszdobozt és egy szőlőfürtökkel díszített tálat. Stílusuk egységes, nem érződik rajtuk a darmstadti hatás, így feltételezhetjük, hogy utazásai előtt, 1905-ig bezárólag készítette őket.[56] A korszak eddig ismert magyar ötvösművészetében egyedülálló darabok. Pontokból és vonalakból alakított egyszerű mintáik a szerkezetileg hangsúlyos részeken helyezkednek el, középen pedig stilizált levelek, az egyik tányéron hattyú van. Mind a formák, mind a díszítés a kortárs magyar munkákhoz viszonyítva annyira elemi és egyszerű, hogy ebben Fémes Becknek a funkció iránti eredendő érzékét és kifejezési szándékát kell látnunk. A szőlőfürtös tál pedig kemény naturalizmusával különbözik mind a historizáló, mind a szecessziósan stilizált daraboktól.

Szobrászként érmeket, portrékat, kisplasztikákat és épületbelsőkbe tervezett domborműveket készített. Portréinak sora egy 1905-ös *Önarckép*ként nyilvántartott érmével kezdődik. Vonzó, szép arc, határozott fejtartás, nyílt tekintet — ilyennek látta magát pályája kezdetén. A görögösen stilizált haj, az idealizált fej többet nem tér

Fémes Beck Vilmos, szobrászművész (1885-1918). 10.) Folytatás.
Nagy Ildikó: Fémes Beck Vilmos (1885-1918.)

Művészettörténeti Értesítő, 1985.
XXXIV. évf. 3-4 szám, 104-old.

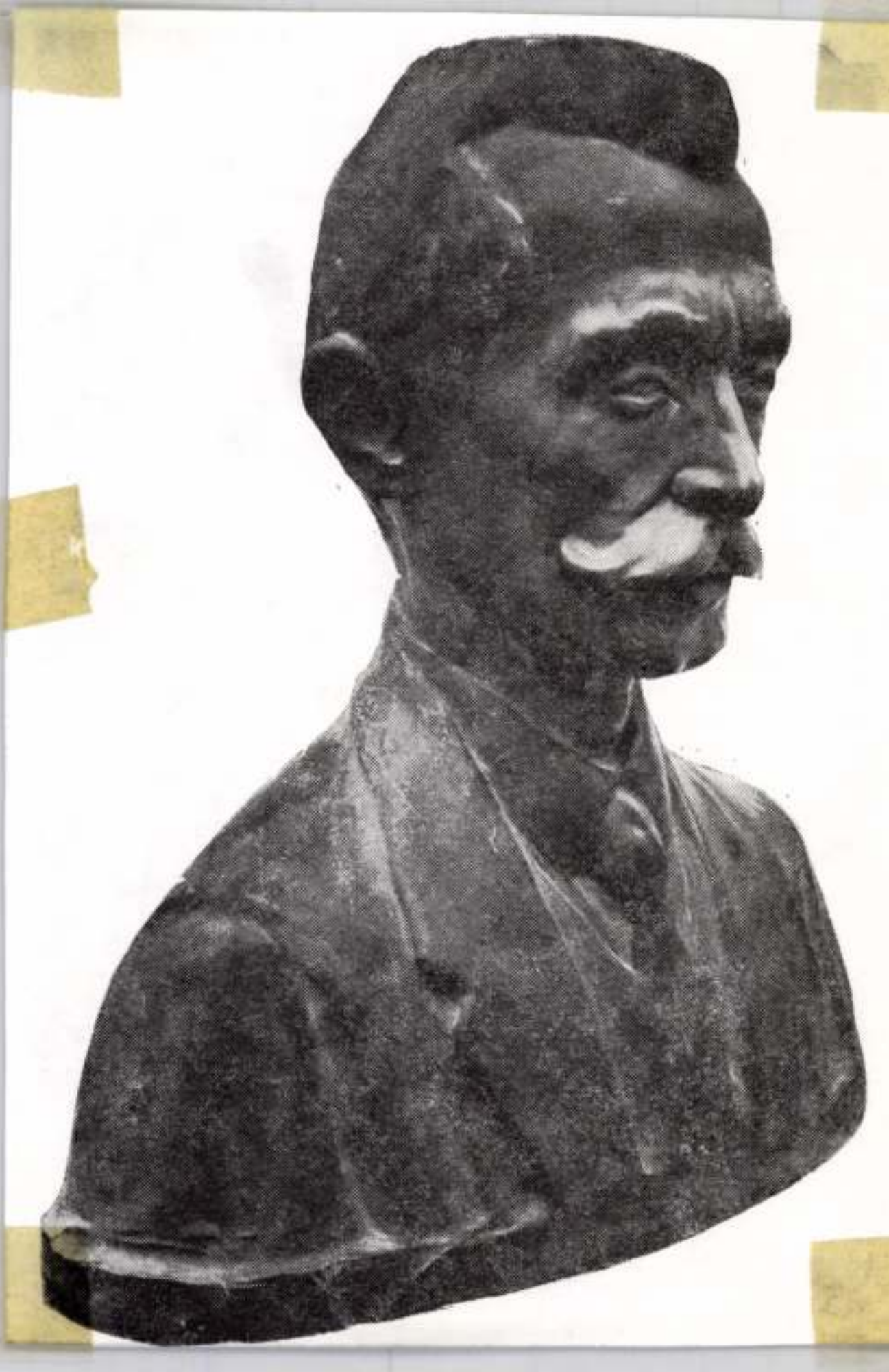

18. Beatrice, 1913

Fémes Beck Vilmos szobrászművész (1885-1918). 11.) Folytatás.

Nagy Ildikó: Fémes Beck Vilmos

20. Schöpflin aladár.

Művészettörténeti Értesítő, 1985. XXXIV. évf. 3-4 szám, 108-old.

FÉMES BECK Vilmos szobrász

ÚJ SZERZEMÉNYEIBŐL — a legutóbbi két év alatt vásárolt vagy ajándékba kapott képzőművészeti alkotásokból — rendezett kiállítást a székesfehérvári István király Múzeum. A tárlaton többek között Fémes Beck Vilmos szobrait, reliefjeit, rajzait, vázlatait, továbbá mai alkotók műveit is láthatják az érdeklődők.

Népszabadság 1983. VI. 18.

Fémes Beck Vilmos

Kiállítás Pápán

Magyar Nemzet 1987. V, 21.

Tamar Beck Vilmos.

Pápa – Városi Gal.

M. Nemzet
1987. VI. 16.

Fémes Beck Vilmos szobrászművész

a Magyar Nemzeti Galériában látható a második két jelentős művészcsoportjának, a Nyolcaknak és az Aktivistáknak alkotásaiból összeállított kiállítás. — Az Aktivisták: Kassák L., Uitz B., Nemes Lampért J., Bortnyik S., Mácza J., és a Nyolcakhoz csatlakozó Fémes Beck Vilmos.

Fémes Beck Vilmos: „Tűzdelő nő" c. szobra /repr./

Dunántúli Napló, 1981. ápr. 19.

Fémes Beck Vilmos, szobrászművész

A Magyar Nemzeti Galériában reprezentatív kiállítás mýlt a századelő két jelentős hazai művészcsoportjának alkotásaiból. – A Nyolcak művészcsoport 1909-ben alakult Berény R., Czigány D., Czóbel B., Kernstok K., Márffy Ö., Orbán D., Pór B. és Tihanyi L. részvételével, akikhez vendégképpen Fémes Beck V., Vedres M. és Lesznai A. csatlakozott. Egy korábban alakult művészcsoportból, a MIÉNK-ből váltak ki.

Nyolcak és aktivisták.
Napló (Veszprém), 1981. ápr. 4.

Fémes Beck Vilmos, szobrászművész

a tizes és a huszas évek terméséből elsősorban akt-szobrai emelkedik ki Pásztor János művészetében. „Az elüzött", a „Léthe vize", az „Álló női akt", a „Primavera", az „Ad astra", (említve) a Vedres Márk, Beck Ö. Fülöp és Fémes Beck Vilmos meghonosított hildebrandi újklasszicizmusa jegyében született.

Heitler László: Pásztor János századik születésnapjára.
Naplo (Veszprém), 1981. jan. 31.

Fémes Beck Vilmos, szobrászművész

A Vedres Márk, Beck Ö. Fülöp és Fémes Beck Vilmos által meghonosított hildebrandi klasszicizmus hatása hozta ezt a változást Pásztor János munkásságában, melynek sok tanulsága a „Kazinczy-emlék" vőalakjában összegeződött. A szobor, mely Budán harmonikusan illeszkedik műemlék környezetébe, a szellem világosságát jelképezi a kezében tartott mécsessel és nyíltságot sugárzó formarendjével. (repr. és említve).

Heitler László: Pásztor János 100. születésnapjára.
Népszava, 1981. jan. 29.

Fémes Beck Vilmos, szobrászművész

A Magyar Nemzeti Galériában reprezentatív kiállítás nyílt a századelő két jelentős hazai művészcsoportjának alkotásaiból. – A Nyolcak művészcsoport 1909-ben alakult. Az alapító tagokhoz vendégképpen Fémes Beck Vilmos, Vedres Márk, Lesznai Anna csatlakozott. Egy korábban alakult művészcsoportból a MIÉNK-ből váltak ki.

Zalai Hírlap, 1981. márc. 29. 7. old.

Fémes Beck Vilmos-emlékkiállítás

Fémes Beck Vilmosnak, a XX. századi magyar szobrászat egyik igen jelentős, de alig ismert alkotójának emlékkiállítását nyitották meg szombaton a székesfehérvári István király Múzeumban. A tárlaton érmeit, kisplasztikáit, rajzait, valamint két bronzfiguráját és a munkásságára vonatkozó dokumentumokat láthatják az érdeklődők.

Magyar Nemzet 1985. 11. 18.

21. Kaffka Margit, 1913

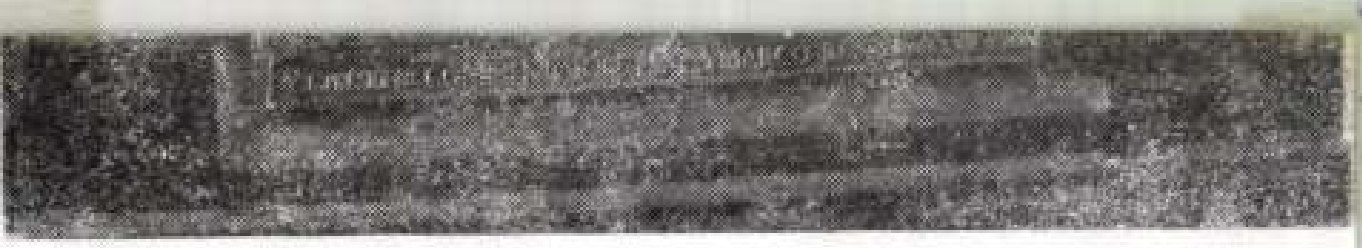

17. Kandallóóra Fémes Beck szobraival. Tervezte Vágó József, 1913

ját, és tervet rajzol a Nyugat részére is. Amikor malária gyanúval a fiumei kórházban fekszik, plaketteket mintáz. Fiuméből Budapestre kerül, a 17. számú katonai kórházba, ahol megállapítják betegségét: mellékvese tuberkulózis. 1918. október 23-án kelt szabadságbizonyítvánnyal bocsátják el a kórházból.[50] Nem egész két hónapja van még hátra.

Utolsó napjaiban is tevékeny. Tervet készít a „Magyar Köztársaság Váltópénze" felirattal és egy harsonát fújó figurával.[51] Síremlék megbízáson dolgozik, egyik véleményezője a művészeti oktatás reformterveinek,[52] bátyja és barátai is úgy emlékeznek rá, mint aki nem kímélte magát, mindenütt ott volt az őszirózsás forradalom eseményeiben. „Mennyire örült a forradalomnak és az új világnak, melynek elkövetkezésében szent hittel hitt! Hanyatló életereje megújhodott azokban a napokban, roskadozó lelke lázas örömmel egyenesedett föl" — emlékezik rá Elek Artúr.[53] December 8-án tagja lesz a „Művészek és tudósok kultúrszövetségé"-nek.[54] bátyjával még koszorút tétet Kaffka Margit sírjára, rövidesen azonban beszállítják a János-kórházba, ahol 1918. december 16-án meghal. December 19-én temették el a Farkasréti temetőben, Vedres Márk szobrász és Bardócz Árpád festő búcsúztatta.

1923-ban a budapesti Belvedere kiállítóhelyiség rendezte meg emlékkiállítását, barátja, a festő Pap Géza képeinek társaságában. Művei azóta is folyamatosan szerepelnek tárlatokon, az összefoglaló magyar művészet történeti munkák mindig kiemelten írnak róla. A Nyolcak

Fémes Beck Vilmos, szobrászművész (1885-1918). 12.) Folytatás.

Nagy Ildikó: Fémes Beck Vilmos.

Művészettörténeti Értesítő, 1985.
XXXIV. évf. 3-4 szám, 108-old.

Fémes Beck Vilmos, szobrászművész (1885–1918). 14.) Folytatás.
Nagy Ildikó: Fémes Beck Vilmos.

24. Férfi szekercével, 1917

Műrészettörténeti Értesítő, 1985.
XXXIV. évf. 3–4 szám, 109–old.

Fémes Beck Vilmos, szobrászművész (1885–1918). 13.) Folytatás.

Nagy Ildikó: Fémes Beck Vilmos.

23. Világ. Plakáttervi, 1917. (repr.)

28. Akt-tanulmányok, 1918. (repr.)

Művészettörténeti Értesítő, 1985. XXXIV. évf. 3–4 szám, 109–112 old.

NYUGAT

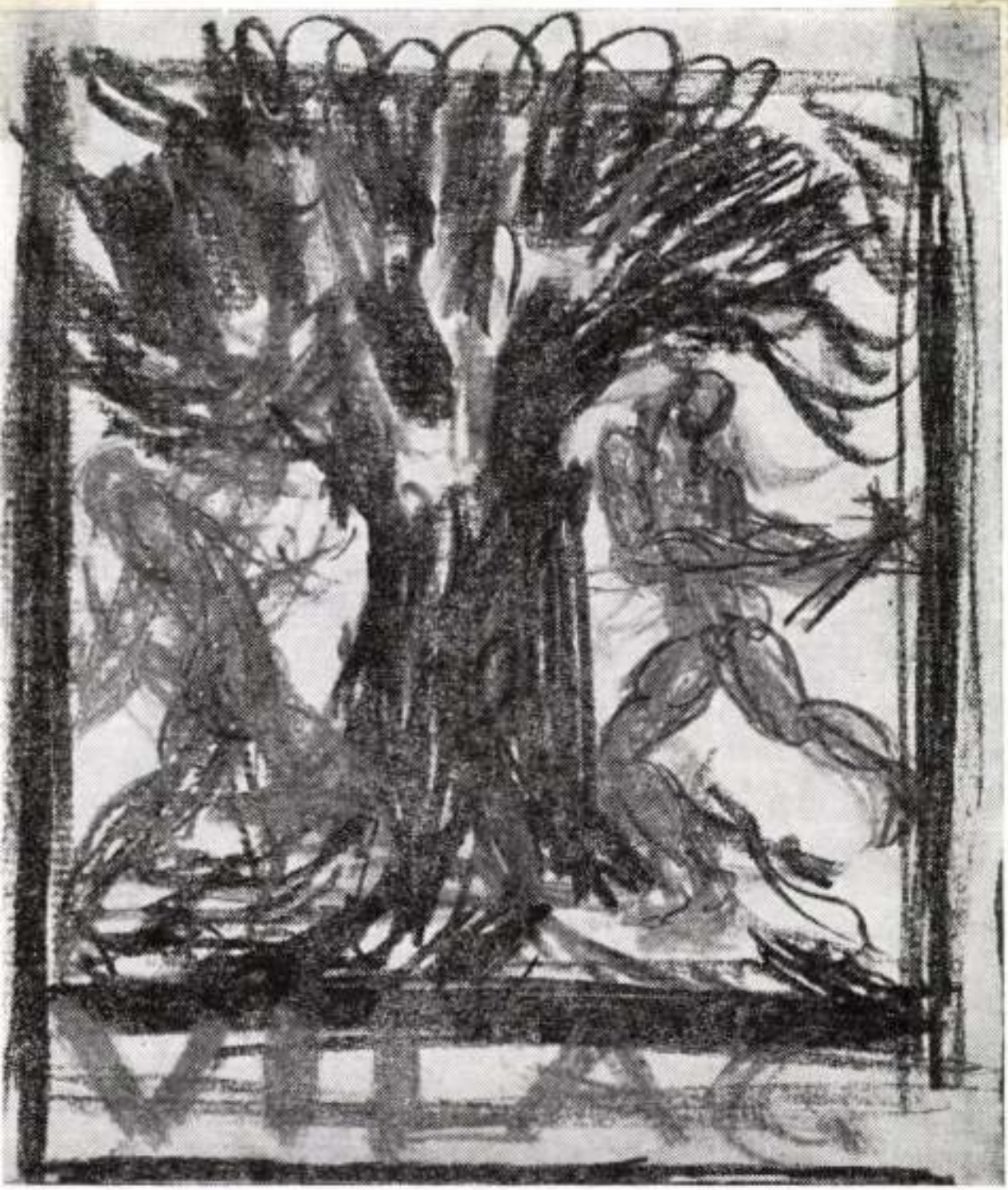

23. Világ. Plakáttery, 1917

A fronton készített portré rajzai stúdiumok. Az ábrázolt személynek a köznapitól eltérő karaktere volt érdekes a számára, a beteg, öreg tanítónő sovány, ráncos arcának éles formái, a kucsmás vagy szakállas férfifejek lágy

Fémes Beck Vilmos, zobrázoművész (1885-1918). 15.) Folytatás.
Nagy Ildikó: Fémes Beck Vilmos.

25. Nyugat: Címlap-vagy plakáttorv, 1917.

Művészettörténeti Értesítő, 1985. XXXIV. 3-4 szám, 110-old.

26. Világ. Újságplakát, 1917

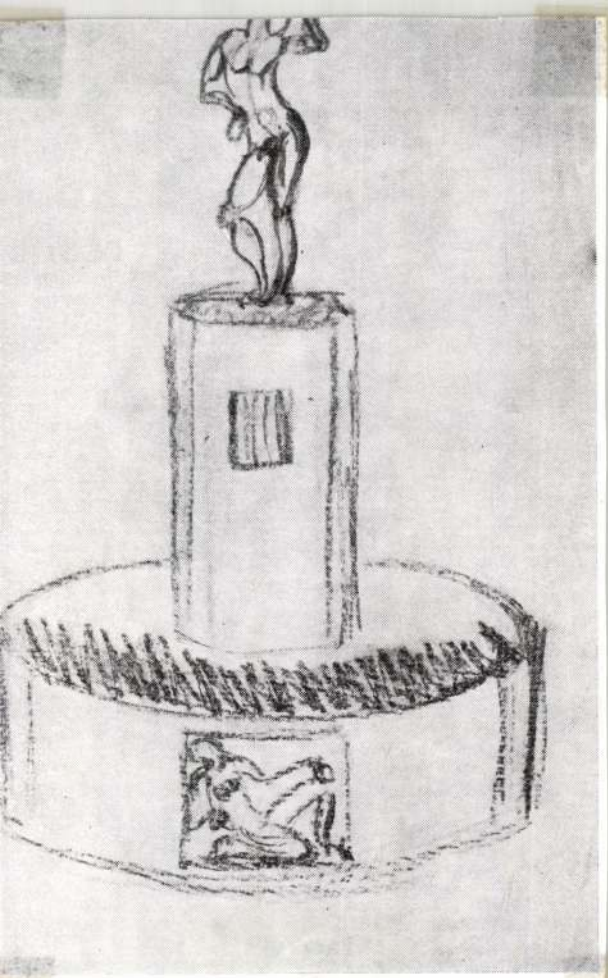

22. Kúttery

Fémes Beck Vilmos, szabadszmüvész (1885-1918). 16) Fotytatás.
Nagy Ildikó: Fémes Beck Vilmos.

Művészettörténeti Értesítő, 1985. XXXIII. évf. 3-4. szám, 110-old.

Fémes Beck Vilmos, szobrászművész (1885-1918). 17.) Folytatás.
Nagy Ildikó: Fémes Beck Vilmos.

27. Táncoló nő, 1917

Művészettörténeti értesítő, 1985. XXXIV. évf. 3-4 szám, 111-old.

az ő ötlete, nem szobrászi gondolat. A figurák ebben a túldíszítettségben elvesztik jelentőségüket, csak annyira fontosak mint a fa, az pedig távol állt Fémes Beck felfogásától.

Szintén domborműterv a *Szőlővivők*, melynek egyik változatát a Nyugat közölte 1913-ban.[60] Talán párdarabja a *Fűrészelők*, de hogy hova tervezhette Fémes Beck, arra egyelőre semmi támpontunk sincs. A cselekményesség ezeken nagyon is szembetűnő, de ebből semmiféle következtetést sem vonhatunk le, hiszen máskor is indult így egy-egy kompozíció.

Katalógusok utalnak arra, hogy nagyon sok rajza volt. Ehhez képest igen kevés maradt meg, bár mindig van remény arra, hogy előkerülnek lappangó darabok. Az ismert rajzok kevés kivétellel, érem-, szobor- és domborművázlatok. Néhány azonban biztos, hogy az önálló rajz igényével készült, még ha kompozíciója rokon is a szobrászati művekével. Legkorábbi datált rajza 1910-es, melynek harsonás motívuma 1918-as pénztervén tér vissza. Fémes Beck pályája oly rövid, hogy sem motívumokban, sem stílusban nincsenek túl nagy különbségek a korai és a későbbi rajzok között. A koraiak közül a Nyolcak 1912-es kiállításán szerepelt *Térdelő akt* a legszebb, mely beleillik a Nyolcak grafikai stílusába, azon belül is

MTI SAJTÓFIGYELŐ
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

Fémes Beck Vilmos szobrászművésze, (1895-1918)

NAPLÓ (VESZPRÉM)

1982 JUL 3 11

1021

Fémes Beck Vilmos: Térdelő nő.

ISPIRIT

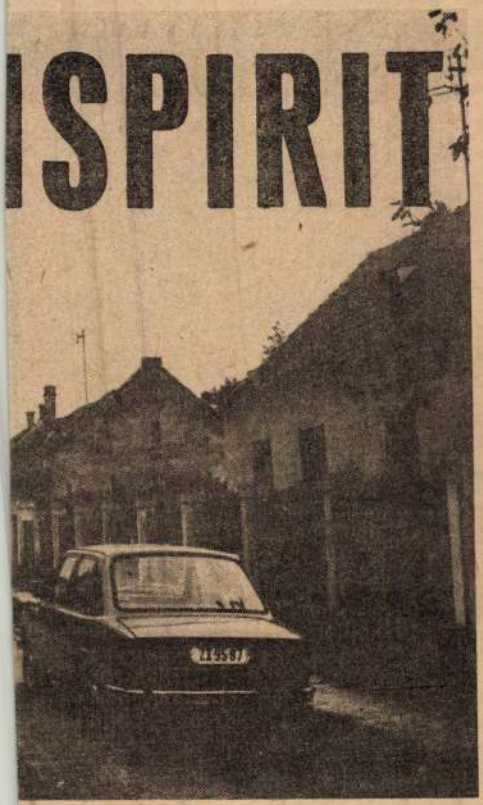

Sietnek haza az óvodások.

Doma Gyula, az egykori tsz-elnök.

Szépnek igérkezik a kerti szőlőtermés.

lyné, (Fe-
meggyil-
z éve ül-
ögé. Tet-
ter háza,
teumot le-
ismerked-
tehenész-
özött Kis-

vagy fel-
. Doma
ászlónéét,
boltban
ika, ked-
szívesen

— mond-
a vámak
ázni lehet
hírekről

helyi Vö-
nöke és

ajkai já-
ószségének
után há-

enki büsz-
emögött
áldozata

munkából

Temes Bech Vilmos, szobrán

L. Berény R.

(gy. d.): Magyar Tőrlat Rómában 2.

Esti Hirlap, Bp. 1930 jún. 26.

Témes Bech Vilmos, szobrán

L: Orbán Dezső

14.

Székely A: Egy évezred magyar műv.

Népszabadság, Bp. 1979. márc. 25.

Fémes Beck Vilmos, szobrászművész

1910-ben a legifjabb képzőművész nemzedék „Nyolcak" néven táborba szerveződött. Ekkor derült ki, hogy a nyolc festő mellett nincs szobrász. Vendégként meghívtak Vedres Márkot. – A század eleji Magyarországon változtatni tudó festők akadtak de hasonló szellemiségű szobrász jószerivel csak kettő volt: Fémes Beck Vilmos és Vedres Márk.

Vadas József: Vedres.

Budapest, 1978. 3. 24. old.

Fenyes Beck Vilmos

Fenyes Beck egy guggoló női
aktja, amely az Andrássy pa-
lota számára készült, most
az Ifjú gyűjteményben találha-
tó.

K. Kovalovszky Márta: Fehérvári gyűjtemények
Művészet, 1978. október - 12. lap.

Fenies Beck Vilmos

Méltatás.

V. Kovalovszky Márta: Fehérvári gyűjtemények
Művészet, 1978. október – 12. lap.

Fenics Beck Vilmos

Méltatás.

Sz. Gy.: A Nyolcak „utolsó mohikánja".
Új Tükör. 1978. szeptember 17–22. lap.

Fémes Beck Vilmos

316. kép Női akt, bronz 31,5 cm MNG

318. kép Nő madárral 1911. Bronz 41,5 cm MNG

~~319. kép Fej~~

Szabadi Judit: A magyar szecesszió művészete. Corvina Bp. 1979.

Fémes Beck Vilmos (1885-1918)

szobrászata kezdetben a szecesszióba ágyazódott. Németországi tanulmányútján a szecessziós érzelmet és Hildebrand esztétikáját egyaránt kapcsolatba került, hogy végül a plasztikai gondolatot a maga klasszikus művoltában képviselje.

Szabadi Judit: A magyar szecesszió művészete. Bp. 1979. Corvina

102-103. o.

~~Fémes~~

M. D. K.

BECK Vilmos festő

„Glasz rabló" (1851)

Végvári 1958. 287.

3700.
Fémes Beck Vilmos (1885-1918)
Művek (vál.)
Fémes Beck Vilmos ... emlékkiállítás = Memorial exhibition of the sculptor Vilmos Fémes Beck ... : [Székesfehérvár, István Király Múzeum, 1985. február 16 - március 17.] / [a kiállítást rend. K. Kovalovszky Márta, Nagy Ildikó] ; [tanulmány Nagy Ildikó]. – Székesfehérvár : István Kir. Múz., 1985. – 20 p. : ill. ; 23 cm. – (István Király Múzeum közleményei, ISSN 0586–3759 ; 160.)
Kiállítási katalógus
ISBN 963 7131 50 7 fűzött : 20,- Ft
73(439)Fémes Beck V.:061.4(439)„1985"

Témes Beck Vilmos

Ermek:

Táncoló Bacchus, br.

Nőimelltép, 1911., br.

A Nyolcak és Aktivistát köre

Szétesfehérvár, 1965.

Fémes Beck Vilmos
(1885-1915)

Lisbronsok és plakettek művésze
volt.

Népszava 1972 augusztus 5
8. old.

Témes Bede Vilmos

Neve megemlítve.

Heitler Árpád: Vedres Márk 11 p.

Fémes Bede Vilmos

Neve említve.

Heitler Arnold: Vedres Mdlk 24p.

Fémes Beck Vilmos

Neve említve Vedres Márkkal kapcsolatban.

Heitler László: Vedres Márk 5p.

Feines Beck Vilmos

Beck Ö. Fülöp, nagy tehetségü testvéröccse, a hildebrandi eszme hazai követője

Heitler László: Beck Ö. Fülöp

Látóhatár 1970/3-4 375 old.

FÉMES BECK VILMOS, szobrasz

Pátzay Pál /1896/nagyon fiatalon,1915-ben a Fémes Beck Vilmoséval rokon expresszív jegyekkel indult palyáján. 1919-ig mindinkább levetette fiatalkori jellegzetességeit és 1930-ra kialakitotta ma is érvényes,ökonomikus és tartózkodó klasszicizaló stilusát. 570.old

HECKENAST JÁNOS: Rumi Rajki István szobrászmüvész 564.old

VASI SZEMLE, XXV.évf. 1971. 4.szám, Szombathely

Fémes Beck Vilmos

Ferenczy Béniről szóló cikkben említve.

Kortárs 1970/6 952. old.

Témes Beck Vilmos

Érmek:

Térdelő női akt madárral, 1911., br.

Lechner Ödön, 1911., br.

A Nyolcak és Aktivisták köre

Székesfehérvár, 1965.

FÉMES BECK VILMOS, szobrasz, /1885-1918/

Beck O.Fülöp öccse.-Expresszív töltésü szobraszata, különösen szigorúan szerkesztett kisplasztikai,a klasszikus kánontól eltérő aktjai ujitásokkal teli életmü kibontakozásának igértéke.A kubizmusra is felfigyelt,de nem dolgozott annak szellemében. 569.old.

HECKENAST JÁNOS: Rumi Rajki István szobrászmüvész 564.old

VASI SZEMLE, XXV.évf. 1971. 4.szám, Szombathely

FÉMES BECK VILMOS, szobrász, / 1885-1918/

Beck O.Fülöp korán elhunyt öccse lazasan kereső,forron gó művész volt.A szazad első világháborúig terjedő időszakának legjelentősebb,elsősorban festőkből álló képzőművészeti csoportjával,a "Nyolcak"-kal rokonszenvezett. 569.old

HECKENAST JÁNOS: Rumi Rajki István szobrászművész 564.old

VASI SZEMLE, XXV.évf. 1971. 4.szám, Szombathely

Fémes Beck Vilmos

1911-ben mutatta be müveit a Nemzeti Szalonban rendezett tárlaton.

Berza László, Bernát György, Erdei Ferenc stb.: Budapest Lexikon, Budapest 1973. 13351

8691

Tömös Beck Vilmos

neve említve

Dévényi Iván: Kernstok Károly születésének centenáriumára

Nagyvilág 73/12 1914. old.

Fémes Beck Vilmos

a Nemzeti Múzeumban a Bpesti Művé-
szeti Hetek keretében mutatták be érem-
művészetünk fejlődését. Művei szerepel-
nek a kiállításon.

Losonci Miklós: Fővárosi kiállítások.
Pestmegyei Hírlap, 1973. dec. 5.

FÉMES BECK VILMOS, éremművész

Az Éremkedvelők Egyesülete minden évben érmet vagy plakettet adott tagjainak.

A/.-AZ ÉREMKEDVELŐK EGYESÜLETE által kiadott érmek és plaketteK./ÉKE/.------a/.-TAGILLETMÉNYKENT:

8.-1911.-FÉMES BECK VILMOS: "NŐI AKT MADARRAL", cimü bronz,egyoldalu érme.-63 mm.-féltérdre ereszkedett női akt jobbjában madarral.-79.old. kép: az 1973. 1.szamban. 8.kép. 32.old

GOSZTONYI JÓZSEF: Az Éremkedvelők Egyesülete /ÉKE/ / 2.folyt./ 72.old

AZ ÉREM, XXIX.évf. 1973. 2.Szám, Bp.

FÉMES BECK VILMOS, éremművész

Lyka Károly:"Az érem-és plakettművészet stilusa",c.művében a magyar éremművészet néhány kiemelkedő mesterét méltatja,de a következő nemzedék néhány tehetségesnek igérkező művészét is említi.pl.FÉMES BECK VILMOST is. 8.kép.1911.-"NŐI AKT MADÁRRAL",cérme.Térdelő akt kezében egy madarat tart. Bronz,egyoldalu.53 mm. 30.old. Kép. 32.old

GOSZTONYI JÓZSEF: Az éremkedvelők Egyesülete /ÉKE/ /folyt./ 28.old

AZ ÉRME. XXIX.évf. 1973. 1.szám, Bp.

Fényes Jeck Vilmos

A Nyolcak kiállításain mutatta be művészetét

Kmetty János - Festő voltam és vagyok

77 oldal

Fémes Beck Vilmos

A különböző művészi irányt követő művésznéveken kivül /-az 1.-es sz. cédulán-/ a kritika arról is szól, milyen utat választott Kassák a végig küzdött "izmusok" után, milyen következtetéseket vont le a tanultakból Dési Huber István. Megemliti "az akadémizmust sutba dobó" Fémes Beck Vilmost, a mozgó fénygépezeteket megalkotó Moholy-Nagy Lászlót és mindegyiküktől függetlenül, hogyan haladt a maga utján Pátzay Pál, a festő Pór Bertalan "kigyózó figurái" vonalához hasonlitó kezdeti kisplasztikái létrehozásától, mai alkotásainak megteremtéséig. Vadas József szavaival: "a századforduló művészet rangjára emelt kőszobrászatánál folytatva a munkát ott, ahol Stróbl Alajos abbahagyta." Élet és Irodalom, Bp. 1976. okt. 9. XX. évf. 41.sz. 13. lap.

Fémes Beck Vilmos

A nyolcvan éves Pátzay Pál kiállitásáról Vadas József számol be "Dunai szélcsend" cimmel. A müvész egész munkásságát bemutató tárlatot a Magyar Nemzeti Galériában rendezték. A kritika végigtekint a müvészi pályán a kezdettől napjainkig, kezdve a Kassák körében, 1919-ben bemutatott első müveitől a mostani kiállitáson szereplő alkotásokig: "Lábát törlő nő", "Modell", "Vetkőző nő" c. müveken kivül a "Dunai szél" c. 1934-ben készült szobormüvet emliti meg, mint kiemelkedő alkotást.
A müvésztársak közül Kassák Lajost, Dési Huber Istvánt, Fémes Beck Vilmost, Moholy-Nagy Lászlót és Ströbl Alajost sorolja fel.

Élet és Irodalom, Bp. 1976. okt. 9. XX. évf. 41. sz. 13. lap.

F é m e s B e c k V i l m o s

Az Ujság. 1924.máj.27. ((e.a.): Érmek és plakettek.)

Fémes Beck Vilmos, szobrász

L.: Csorba Géza.

Kovalovszky Márta: Változatok egy kőlőre 23–24.

Kritika, Bp. 1977. nov. 77./11.

Témes Beck Vilmos, szobrász

L: Ferenczy Béni

Nagy Yldikó: Magyar ciemantológia 1945–1976 27–28.

Kritika, Bp. 1977. okt. 77./10.

Fémes Beck Vilmos

Nobrász

hagyatéki kiáll.

Belvedere

erőd

z

Az Ujság

1923. márc. 11.

(e.a. F.B.V. és Pap Géza)

1904. VII. 17.

Szlovák.

Kettős példányok (339/1904.)

+ Fémes Beck Vilmos

erod
2

Az Ujság.
1918. dec. 17.
(e. a. F. B. V. meghalt.)

1906. X. 4.

Alispáni hivatalnak. Alsókubin. Az állampolgárság elszámolásról szóló I., II. sz. kimutatások ismételten visszaküldetnek kiegészítésre. (803/1906.)

Fémes Beck Vilmos

Műsarnok

1915. tav. kiáll. 217 ✓

1916. tav. kiáll. 8. ✓

1916-17. téli kiáll. 359 ✓

1917-18. téli kiáll. ~~[illegible]~~ 91 ✓

Alsópetény h. n. VIII. 194

Aumeyer l. Aumayer.

Auner György, ö. 1605.

Auner István, ö. 1595.

Auner Mihály, ö. 1595.

Auner Péter, ö. 1560.

Auracher József, kör. 1756-1831.

Aurifaber István 1263

Aurifaber Jakab, ö. 1491-1494.

Aurifaber János

Aurifaber l. Eötvös, Ötvös.

Aurlich György

Avenarius, f. XVIII.

Averulino ~~Antal~~ l. Filarete.

Avramović Demeter, f. 1815-1855.

Axmann József, rm. 1793-1873.

Axmann Márton, f. XVII.

Axmann Vincze, ö. 1554.

~~Axentovits l. Axentowicz.~~

Axentowicz Tivadar, f. 1859-.

Azelt János, r. rm. 1654-1692.

Ayszkher Abraham ev.

348

MDK

Fémes Beck

neve emlitve

Biró Mihály kiáll. Nemz.Gal. 1967.máj.

Fémes Beck Vilmos

1912-ben készítette a Nő virággal c. szobrát.

Nanák Lajos. Modern magyar műnél
corrina 1908

168.l.

Fémes Beck

Kisplasztikákat készített

Lajos Németh: Moderne Kleinplastiken

Budapester Rundschau 1969 X. 24
Fold

Fémes Beck Vilmos

Elek Artúrtól idéz róla.

/Nyugat 1919 146-148 o./

Marianna D. Birnbaum: Elek Artúr pályája
Bp. Akadémiai Kiadó 1969. 71. old

Fémes Beck Vilmos,szobrász

A "Nyolcak"-nak 1911-ben rendezett kiállitására a Nemzeti Szalonban meghivták,bár nem volt tagja a csoportnak. 454.old

Horváth Béla: Kernstok Károly.1873-1940 437.old

Komárom Megyei Múzeumok közleményei.1. kötet.1968

Fémes Beck Vilmos, szobrász

A bpesti Schiffer-villa/Munkácsy u.19/B./Vágó József. tervezése. Kernstok Károly, Rippl-Rónai József, Kisfaludy Ströbl Zsigmond és ő vettek még részt a villa müvészi berendezésében. 456.old.78.jegyz

Horváth Béla: Kernstok Károly 1873-1940 437.old

Komárom Megyei Múzeumok Közleményei.1.Tata.1968

M.D.K.

Fémes Beck Vilmos szobrász

Müve a Szépmüvészeti Muzeum szoborgyüjteményében

Térdeplő Fiuakt,

A Szépmüvészeti Muzeum 1906-1956, Bp. 1956. 205.1.

Fémes Beck Vilmos szobrász

M.D.K.

Müve a Tanácskormány müvészeti és muzeumá direktóriumának vásárlásaként került a Szépmüvészeti Muzeum szoborgyüjteményébe.

A Szépmüvészeti Muzeum 1906-1956, Bp. 1956. 198.1.

Fémes Beck Vilmos (1885 – 1918)

Art. „Fémes Beck Vilmos 1917. VIII." vörös kréta. 434 x 319 mm.
Ltr. 1925 – 1120.

Magyar rajz és akvarell a XIX és a XX-ik szeradban. A kat. bev. Oelmacher Anna. Bp. 1959.

39.

Fèmes-Beck Vilmos rokrái

Orbán, Tihanyi, Csigány, Pór
Bertalan, Márffy, Kernstok,
Berény ábrázolták még a
Nyolcak társaságát.

Bálint György: Magyarság - emberség. Bp. 1959.
Magvető K., 540 l., ill.

416. l.

Fémes Beck Vilmos

elhunyt kitűnő zoológus, Bölöni György jóbarátja. 1918 okt. 31-én az Astoria előtt pisztolylövéssel igazgatta a járműveket / halálos betegségéből kelt fel erre a forradalmi napra/ Bölöni és Ady tőle tudta meg, hogy a Nemzeti Tanács az Astoriából a városházára költözött.

Bölöni György: Magyarság - emberség. Bp. 1959. Magvető k., 540 l., ill.

116-117.l.

Fémes - Beck Vilmos

nobrain, Tihanyi Lajos és Pór Bertalan között kis baráti háromszög alakult ki a Nyolcak kebelén belül. Rendig együtt lehetett látni őket a Japánkávéházban vagy az irodalmi Palermóban.

Bálint György: Magyarság - emberség. Bp. 1959. Magvető k., 540 l., ill.

423. l.

~~B~~ Fémes Beck Fülöp

- pel jó barátságban volt Tihanyi Lajos.

Cévényi Iván: Tihanyi Bp 1968.

12.o

MDK

Fémes Beck Vilmos, nobrán

Beck G. Gülöp öcse. Megemlítve.

Rózsa Gyula. Beck G. Gülöp nobrán

7.

Népszabadság, Bp. 1970 ápr. 15.

Fenics Beck Vilmos

nobrán

Méltatás.

Pogány Ó. Gábor: Pór Bertalan

Művészet, 1970. okt. 6 lap.

Fémes Beck Vilmos

Művészház 1913.
szept. Zsürimentes
kiáll.: Férfi fej,
gipsz, Virágváza.

Fémes Beck Vilmos

Művészház. 1913

(Vk. posztimpresszionista kiáll.): Fej, Plakett.

Fémes Beck Vilmos

Belvederében
1923 márc. gyűjt.
kiállítás. Számos
mű és életrajz.

Kompláramban

Fémes Beck Vilmos

vobran

Belvedere 1923.

maj. kiáll

Éneklő nő, bronz

I-IV. plakettek.

V-VII. plakettek

Feines Beck Vilmos

vészt ~~vett~~ az alábbi
öremkiállításon

iród

Unkari

Helsinki 1935

Fémes Beck Vilmos

36. 1911. **Fémes Beck, Vilmos:** Donna con falco

Catmedaginghi

Milano
1940

mán: A Szent István királyról neve-
est-lipótvárosi plébániatemplom rövid
8 o, 1 K, 16 L, Budapest, 1917.
re: Alkalmi beszéd. A restaurált kassai
ly-kápolna megáldásakor 1904 évi szep-
3-án mondotta.... 8 o, 0 K, 11 L, Kassa

festészet fejlődéséről Magyarországon.
ekovits: Magyarország az ezredik évben./
11 L, Budapest, 1898.
zsef: Trencsén vára. /Kny. Archeologiai
8 o, 2 K, 10 L, Budapest, év nélkül.
ndrás: Kernstock Károly. 8 o. 33 K,
pest, 1936.
ászló: A jáki templom rövid ismertetése.
, 64 L, Szombathely, 1932.
lemér: Die Denkmäler der Antoniter in
s 8 o, 5 K, 31 L, Késmárk, 1930.
lemér: Bildnissmalerei in der Zips. 8 o,

Fémes Beck Vilmos nobrán

Magyar Nemzet ✝. 1954 regt. 12. 7.

M. Kepren Sz. Sz.

1945 márc

Fémes Beck Vilmos

Hobrán

részt vett az alábbi kiállitáson

Kunsth. Mus. Ung.

Medaillen 1934.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Fémes Beck Vilmos

nebrán

1885-1918.

M. Kispl. és Graf. Kiáll.

1954. 14. l.

Táncosnő (1916) 6r

ménytár

A mű neme	A mappa jelzése	Megjegyzések
Térképek		

Stephaneum nyomda r. t. Budapest.

Fémes Beck Vilmos
Plakettek, bronz

Székesfővárosi Képtár és Történelmi Múz. kiáll.
Nemz. Szal. 1937. jan. 9 l.

Fémes Beck Vilmos
Lechner Ödön arczképe, bronz

Magyar Képzőművészek Segitő Bizottsága. Művészeti kiállitás. 1914. 8 l.

Tortenete szerint

mus l
az al
váci
ról e
rül a
volt,
rom h
is. l
Páber
nyi p
Kisec
Külse
épült
vel,
nuár
kőlet
gyarn
azonb

egész röviden

megvan

Fémes Beck Vilmos

irod

Nyolczak kiállítása a Nemzeti Salonban. Bpest. 1911.

Szines gips, tabor I-III

~~Csak vendég volt itt.~~

Bronz érem I-XI

irod

A Nyolczak harmadik tárlatának katalogusa. Nemzeti Salon. Bpest 1912.

l. katal-t

Ipolyi Arnold. III. 80, 87, 84, 85,

— — gyűjtemény III. 81,

Temés Bech Vilmos

Boldizsár I: Tihanyi varúszlet

Irodalmi Ujság 1955 Uért 29 n. pil. 16. 5 l

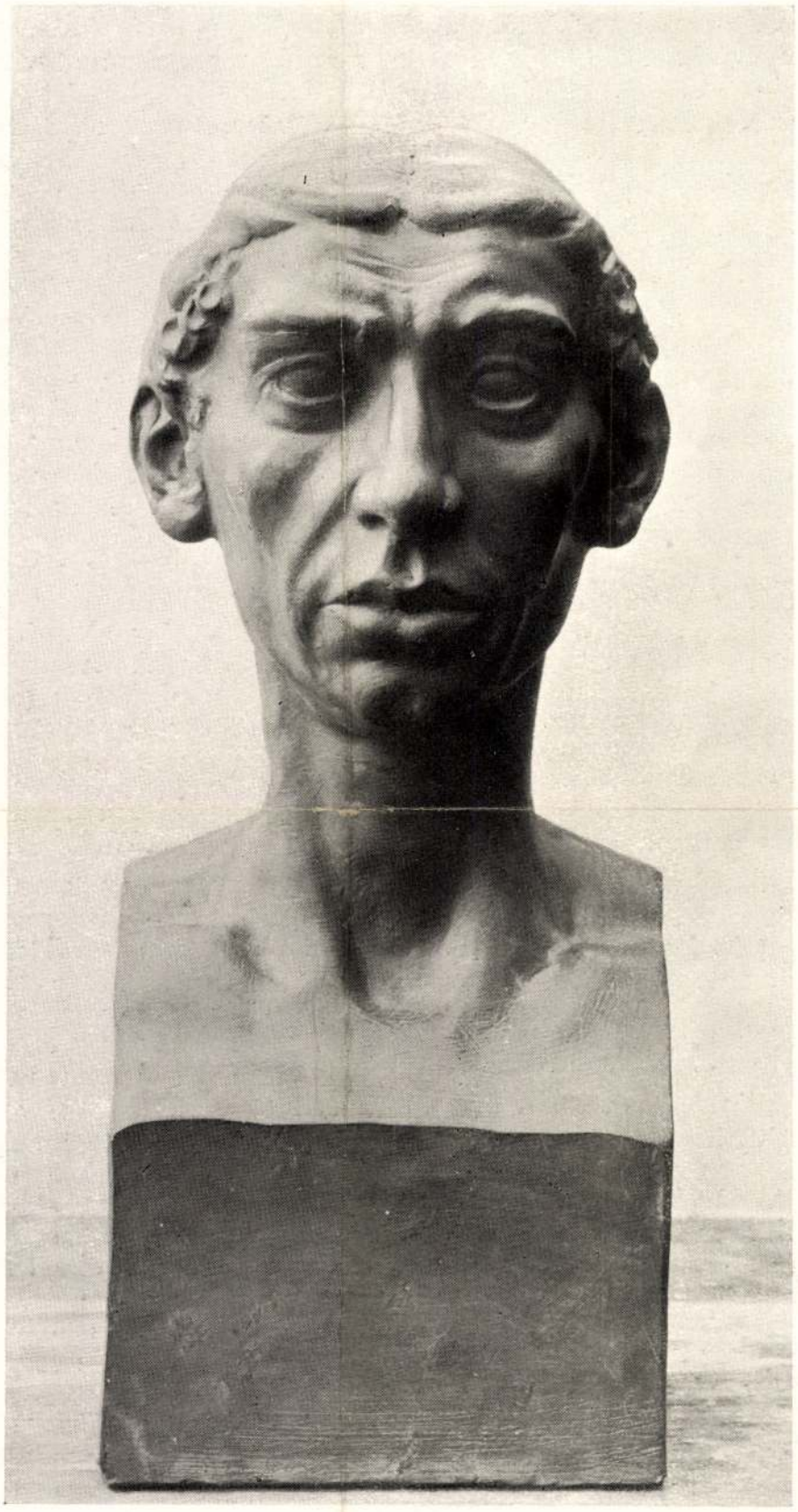

PORTRAIT

FÉMES BECK VILMOS

A Hár 1911. IV. 5. n.

Fémes Beck Vilmos

S1 - S2

Beck Vilmos

szobrász,

l. Fülöp Beck V.

L.

Szendrey-Szentiványi

152. l.

Mintanyomtatvány iskolai használatra.

Bejelen

a külföldről behozott vagy a külföldre

1. A fényüzési tárgy tulajdonosának	*a)* neve: ..... *b)* foglalkozása: ..... *c)* lakása, illetve üzlettelepe[1]) (k .....
2. A fényüzési tárgynak[2])	*a)* a kereskedelemben szokásos ..... *b)* darabszám vagy mérték szer
3. A fényüzési tárgy ellenértéke	*a)* a vételár összege[3]): . . . *b)* a csomagolási, szállitási, biz *c)* a vámok, fogyasztási adók,

Kelt 192

A ..... m. kir. p. t

..... P, azaz .....

Fémes Beck Vilmos

85

Fridrich Vilmos dr
jubileumi plakettje,
fenti ümve, repr.

Vas. Ujs. 1918. 59 l.

856 – 857. Ismeretlen festő. A XVII. századból.

856. I. Lajos király.

látható, kissé jobbra fordult

Derékig, balra tekint.
tette. Fején szent István koronája va
barna; arcza leberetvált. Ingének gal
lésü kék palástját aranyhimzések disz
di ékitmény két fehér lobogóból, ugya
ból és kardbóláll. Mögötte a fehér pá
SIGNIFERECCLESIAE.

Vászon, méretei 91: 65.
Vétetett 1898: V. 12-én
Elszámoltatott 1899: IV.
Az elszámolást tudomásu

(597/99).

904:-V. 2.

Fémes Beck Vilmos

1885–1918.

irod

Ujv MZsL

274. l.

arar Har

Apesl

Fenies Beck Vilmos

l.

A Mübarát

1923. 23. l.

(FBV. és Pap Gépe)

(Belvedere kiáll)

Gerecze Péter II. 107.

1904. XI. 28.

Pozsony mint

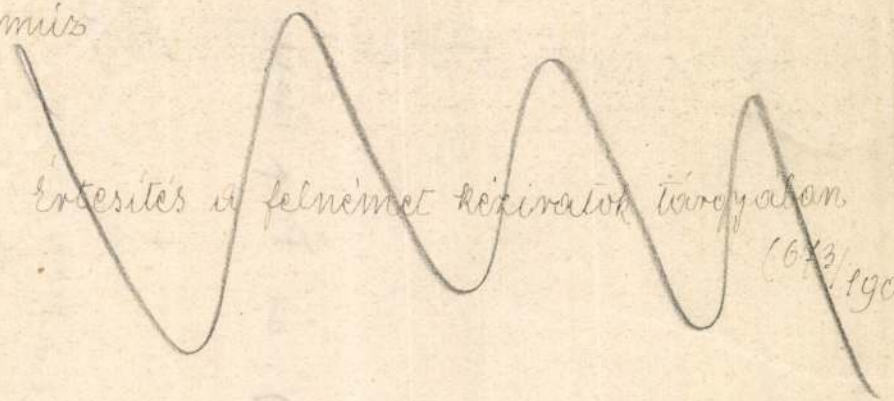

Fk. Értesítés a felnémet kéziratok tárgyában.

(643/1904.)

Feines Beck Vilmos

Perállag III/3

194. l.

kori használatára és az ugyanis ~~épület~~ templomokba [illegible]
használására ~~a~~ hozzánkban Péca a példa. A pécsi székes-
csykóz ~~körül~~ alak is körülötte elterülő ókeresztény sírmező,
a mozor campo Santo föltárásának ~~addigi~~ jelenlegi stá-
diumában is oly eredményeket ~~hozott, hogy~~ nyujtott, hogy
problémánk megvilágítása szempontjából részletesebb ismerte-
tést igényel.

Sophianae római polgárvárosától távol, annak
pogány temetőjén is tul ókeresztény temető alakult ki
mór a negyedik szófodban. Nemcsak egyszerű sírok, mérek megjelölt
~~[illegible]~~ hatat feltártak mór, hanem két gazdagabb
festek sírkamra, fölége boruló sírkápolnával, egy n. n. cella
trichora, három kereszt temetőépület és egy kétkereszt
temetőépületet ismerünk e pór szóz negyzetméternyi területről.
~~Ma~~ 54. emelhedik ma a pécsi székesszykóz, a mul Istvántól
alapított pécsi püspökség ~~[illegible]~~ főtemplomra, az egyetlen ár pódok-
horateli püspöki templom, meg erősen átalakítva bár,

Fénies Beck Vilmos

Perálltörtkepes.

340, 523 l.

Fémes Beck Vilmos

+

U. 1763

Pesti Napló. 1918.
dec. 17. (F. meghalt.)

+ 1918 dec 15-ei Bpesten

Wien
K. K. Hof- u. Staatsdruckerei
1874

Fémes Beck Vilmos

vród
2

A: a m. univ
tört
1920

Péter II
162. l.

Fajánszlap Károly intáns képével
XVIII. sz. eleje.

Fémes-Beck-
Vilmos

cvód

Petr Samtida

157. l.

képpel

Fémes Beck Vilmos

Ötvös és nobrazi

n. Bpest 1885 febr. 18.

Révai XX. 234. l.

Szerkesztőség !

ágos Bizottsága által rendezett
usitott jóindulatára támaszkodva,
n tisztelt Szerkesztőségot, hogy
kozó és idemellékelt rövid hirde-
ában a közmüvelődési célravaló te-
tóztassék.
sém van megküldeni az előadásról
nosak azzal a kéréssel, hogy an-
bi számban helyet adni méltóztas-

tel

Fémes Beck Vilmos

Erdő

Nam éri E:

490.l

Kőjép-és
kisipar,
mű ipar

Lukács M:

M-ok a halt-ért

1929

FÉMES BECK VILMOS, 1884 febr 18.–1918 dec 17.
Medaillonok, XI., Horthy Miklós-út 54.

Medvey 110. l.

1939

Sárosd mezőváros pecsétlője 1761-ből

IX. 118.

Fénes Beck Vilmos

l. Medicina Faludi

157, 17

1979

VALLÁS ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI
M. KIR. MINISZTER

6767/1914.
----------szám.
eln.

Mult évi deczember h
tésére közlöm a Bizottsággal,
lemügyi m. kir. miniszter urat
hozott urak részére a folyó év
tatása iránt sürgősen intézked

Budapest, 1915. évi

A miniszter rendelet

Fémes Beck Vilmos

vid

Magyar Iparművészet

1916. 83. l. (Kandallóóra.)

Beck Vilmos

Domboritott réztányérok,
repr.

Magyar Iparmüvészet
1907. 249. l.

fehér

IV. M

Te

Fémes Beck Vilmos

ind

Hipermagyarém

145-47.1, XXIII. tabla

indulok uj alkotmányos küzdelembe, ezek
gitimizmus lánglelkü apostola: Griger Mi
királyság megváltó eszméjének. És fegy
nyugalmat, békét, becsületes demokráciát

Ezért fordulok barátaimhoz, hiveim
lakozzanak hatalmas, lelkes táborunkhoz.
igaz ügyet, harcoltam a főváros autonomiá
sok ezer embertársamon, joggal kérhete
harcolni az elnyomatás veszedelme ellen.

És kérek mindenkit, akit közös eszm
nek semmit, amig igazolt embereim
Griger Miklós és az én nevem sze

Budapest, 1935 március havában, a

Márkus-nyomda, Budapest, V., Bank-utca 5. (Felelős vezető: Márkus Géza
Felelős kiadó: Berecz Vilmos.

Fémes Beck Vilmos

Huszár L: A M Nemz Mus Érem Tárának Miáll.

Magyar Művészet

1934. 191. l.

Hoffmann E

A trépu. Muz. ni
trezem.

M M 1931

406. l

Fényes Beck Vilmos

vród

s

Gombyrajzmüvészet

osi lé

123. l. (1945)

Fémes Beck Vilmos

Beck Ö. Fülöppel függ össze, amennyiben nevezett bátyja műtermében dolgozott először a tulajdonképpen ötvösnek indult, korán elhúnyt, ritka tehetségű *Fémes-Beck Vilmos* (1885—1918). Münchenben később Roemernél tanult és segédkezett, majd Párisban és Londonban is nyert benyomásokat. Alig 20 plakettje maradt ránk, melyek rövid élete utolsó 8 évében készültek és amelyeket maga öntött. Legkorábbi plakettjei: Lechner Ödön (1911) és az Orpheus, ennek a minden ízében eredeti tehetségű művésznek munkái között, szinte konvencionálisak. A Látás gyönyöre szigorúan körbe komponált, szinte geometrikus benyomást keltő ülő női aktja a

madárral a Merítő nő gyönyörű aktján feloldódik és lendületbe megy át, a mozgás még szabadabbá válik a szőlőfürttel táncoló Bacchuson és harmonikus mozdulatba merevedik a Madaras nőn. Ezek a plakettek a maguk természettől elvonatkoztatott, de titkos harmóniákat érzékítő alakok mozdulataival olasz renaissance érmek szellemét lehelik, melyek, mint ezek, művészi ösztönösség és mesterségbeli technikai kísérletek együttes szerencsés szülöttei.

MAGYAR MŰVÉSZET

A SZÁNTÓVETŐ. Bronzdomb
RÁ
vas-, szerszám-, háztartási cik
BU
IX. Fe

Fémes Beck Vilmos

Szobrok:

Női akt, br.

Térdelő nő, br.

A Nyolcak és Aktivisták köre

Székesfehérvár, 1965.

Fèmes Beck Vilmos

Èrmeiből egész sorozatot őriz a MNG.

P. Brestyánszky Ilona recenziója B. Sey Katalin – Gedai István: Èrem-Vincsek c. könyvéről; Ipari Művészet, 1973/1. sz. 28. l.

Fenies Beck Vilmos
Dobrain

Méltatás

Heitler László: Beck Ö. Fülöp
Művészet, 1973.julius - 4.oldal

Fémes Beck Vilmos építészmérnök és szobrász
a művész 1885-ben született,
1918-ban halt meg.

Új Szó, Bratislava, 1968. XII. 16.

Fémes Beck Vilmos, [nobrán]

Megemlítve.

Dévényi Iván: Képzőművészeti Könyvnemle Képzőmův. Almanach 3, 283-286.

JELENKOR, Pécs, 1973. március

XVI/3.

Fémes Beck Vilmos

Táncosnő, bronzszobor, 30,5

Táncosnő, vörös kréta

A Tanácsköztársaság képzőművészeti vásárlásai c. kiállítás 1969.

Fenyes Beck Vilmos
szobrász

Fenyes Beck Vilmos szigorúan komponált plasztikái a kubizmus belső megsejtésétől tanúskodnak.

Rózsa T.Endre: Kubista magyar szobrászat?
Művészet, 1974.december - 13.oldal

Ferius Beck Vilmos

szobász

Miltalás

Rőzsa T.Endre: Kubista magyar szobrászat?
Müvészet, 1974.december- 13.oldal

Fenyes Beck Vilmos
szobra

Fenyes Beck Vilmos 1918-ban
halt meg.

Rózsa T.Endre: Kubista magyar szobrászat?
Művészet, 1974.december - 13.oldal

Fémes Beck Vilmos, szobrász

L.: Vedres M.

9.

Gy. J.: A Galéria ...

Népszava, Bp. 1975 okt. 12.

MŰVTÖRT DOK

FÉMES BECK VILMOS
szobrász

Rajz és éremkiáll. a N.Gal.-ban.
Népszabadság, 1959. aug. 18. lo l.

Feinus Bech Vilmos

Vágó László egyik reprezentatio
halljában egy kerek asztal köze-
pére helyezte Feinus Bech Vilmos
„Madaras nő"-jét.

Nagy Ildikó: Monumentális kisplasztikák.
Művészet, 1975.szeptember - 5.oldal

Nagy Ildikó

FÉMES BECK VILMOS KIADATLAN ÍRÁSA HANS VON MARÉES-RŐL

„Minden jel arra vall, hogy Marées volt a polgári idealizmus utolsó nagy művésze, akiben természet és individualista eszményi fensőbbség harmonikus szövetséget kötöttek – olykor."

Kállai Ernő[1]

Az Ars Hungarica 1976/1 száma közölte Fémes Beck Vilmos húsz levelét.[2] Az ötös számú levélben, melyet bátyjának írt Budapestről Münchenbe, és keltezése: „1909. kedd 6." (tartalma alapján 1909. febr. 6. kedd és febr. 7. szerda), az alábbiakat olvashatjuk: „Hétfőn Osváttal találkoztam az utcán, már akkor is, de még inkább tegnap délután mindent elmondatott velem amit Marées-ről tudok. A végeredmény az volt, hogy megígértem a Marées-ről írtakat szombatig bővíteni és változtatni." Fémes Beck, aki levelének tanúsága szerint 1909. január 31-én érkezett Münchenből Budapestre, az említett Marées-cikk első változatát még Münchenben megírta, minden bizonnyal Osvát kérésére.

Hans von Marées hagyatéki kiállítását 1908. december 23. és 1909. február 10. között rendezték meg a müncheni Sezessionban, majd bemutatták Berlinben (1909. február 28.–április eleje), Párizsban (1909. október 1.–november 8.) és Frankfurtban is (1909. december). A tárlat óriási feltűnést keltett, az addig szinte ismeretlen Marées-t a németek úgy ünnepelték, mint egyik legnagyobb festőjüket. A kiállítás évében 30 ismertetés és újságcikk jelent meg róla a különféle európai lapokban és folyóiratokban, másfélszer annyi, mint a halálától eltelt 21 év alatt. Érthető tehát, hogy Osvát szeretett volna cikket közölni a kiállításról a Nyugatban, és ennek megírására az akkor Münchenben élő Fémes Becket kérte fel, akitől már jelent meg írás a folyóiratban.[3]

A megígért bővített változat azonban csak jóval később készült el. Erről egy 1909. április 27. keltezésű levél tudósít: „Mélyen tisztelt Osvát Úr! Szíves elnézését kérem, hogy ígéretemet nem volt módomban betartani. A cikket újra megírtam, és igen kérem, ha Önnek lehetséges, legyen szíves azt tőlem holnap 4–5 óra között az Adria kávéházban átvenni. Maradok mély tisztelettel Ön iránt: Fémes Beck Vilmos."[4] Osvátnak azonban ez a második változat sem tetszett, és nem közölte Fémes Beck írását, aki 1909. szeptember 25-én az alábbi levelet írta Osvátnak: „Mélyen tisztelt Osvát Úr! Igen kérem, legyen szíves küldje vissza Marées-ról írott cikkemet, miután az úgyis használhatetlen. Szívességét köszönöm, és maradok mély tisztelettel Ön iránt: Fémes Vilmos."[5] Osvát nem küldte vissza a cikket, így az hagyatékában fennmaradt (a korábbi, rövidebb változattal együtt), és ma az MNG adattárában található.[6]

Hans von Marées nagy sikerű kiállításáról tehát nem jelent meg írás magyar folyóiratban, ami annál is sajnálatosabb, mert tudjuk, hogy Lukács György is foglalkozott egy Marées-cikk gondolatával. Ezt Popper Leónak egy 1910. január 29-i levele említi, melyben Popper Lukácsnak a Galilei-körben tartott előadására („Az utak elváltak") reagál, bár akkor még nem ismerte annak szövegét.

„Kíváncsi vagyok, hogy Te mit beszéltél a Galileiben. A tény maga, ne vedd rossz néven, nem rokonszenves nekem. A nyáron mesélted, hogy kellett volna egy Marées-cikket írnod, de nem tetted, mert – ezt mondtad – 'nem értesz képzőművészethez'. Mi történt azóta? Kinyíltak a szemeid? Vagy becsukódott az egyik?"[7] A levélből arra következtethetünk, hogy Lukácsot valaki felkérte egy Marées-cikk megírására, amelyet azonban nem vállalt el. Tekintve, hogy ekkor főleg a Nyugatban és a Huszadik Században publikált, az is elképzelhető, hogy Osvát kérte fel, miután Fémes Beck cikkét nem akarta közölni. Adatok hiányában nem rekonstruálható, hogy Lukács mit tarthatott Marées festészetéről. Tudjuk, hogy ismerte Meier-Graefe összefoglaló modern művészettörténeti könyvét[8], amely bőven foglalkozik Marées-val, és joggal feltételezhetjük, hogy látta az 1909. márciusi berlini Marées-kiállítást, mert ebben az időpontban Berlinben volt[9], és mert a képek ismerete nélkül szóba sem jöhetett volna egy ilyen cikk szerzőjeként. Az 1907-es Gaugin-cikk[10] és az 1910-es „Az utak elváltak"[11] között tehát kellett lennie egy Marées-élménynek, amely talán hozzájárult ahhoz, hogy Lukács elinduljon – vagy inkább továbbhaladjon – azon az úton, amely „az életkritikától megy a forma-kritika felé".[12] Ezt elsősorban az támasztja alá, hogy bár Marées neve csak ritkán fordul elő Lukács írásaiban, mindig rangos helyen említi. Így például az „Esztétikai kultúra" című írásának emelkedett hangú befejezésében, amelyben a „példaadó élet", a „szimbolikus élet", a magány tragikusságából kinövő heroizmus, „a maga megformálásának heroizmusa" példáit említi. „Az ilyen emberek nem teremtenek kultúrát, nem is akarnak teremteni; az ő életük szentsége a minden illúziótól való megfosztottság... Ez a semmit nem váró heroikusság szenteli meg életüket; ez veszi körül egy Hans von Marées és egy Stefan George, egy Paul Ernst és egy Charles Louis Philippe életét a tiszta levegő azon glóriájával, amelyet ma talán csak az ő fejük körül láthatni."[13] Lukács 1908 és 1910 között Georgéról, Ernstről és Philippe-ről egyaránt írt esszét. Mindhárom művét nagyon fontosnak tartotta, naplója és levelei szerint is ezeknek az éveknek a főművei közé sorolta. Hasonlóan jelentős a forma–fogalom kimunkálása és meghatározása útján maga az „Esztétikai kultúra" című írása is, amelyre Balázs Béla, Popper Leó és Alexander Bernát is reagált.[14] Poppernek írt válaszlevelében Lukács maga írja, hogy a Kernstok-cikk (vagyis „Az utak elváltak") folytatásának tekinti és a kettőből szeretne egy átdolgozott, német nyelvű cikket írni. Úgy érzi, hogy ez az írás „prolegomenája annak, ami most – nagyon homályosan és kezdetlegesen – készül: a forma–fogalom metafizikai igazolásának".[15] Bár Lukács véleményét Marées-ről nem tudjuk, az összefüggésekből annyit megállapíthatunk, hogy a magányosságot vállaló heroikus élet, és az abból kinövő formalátás és formateremtés egyik példája volt számára ebben az időben. Később (tulajdonképpen már az 1910-es Philippe-esszétől kezdve) hasonló esetekben Cézanne-ra és a francia festészetre hivatkozik, a németek közül pedig a Marées-val szoros kapcsolatban állt Hildebrand és Fiedler elméleteire.[16] Ez a megközelítési mód adekvátabb is lehetett Lukács számára, aki sokkal inkább a teóriákra volt fogékony, mintsem a konkrét művekből levonható következtetésekre. Marées felfedezése egyébként is túl késői volt ahhoz, hogy tartós hatása lehessen. Az impresszionizmust meghaladó „formalátó festészet" (a kor kedvelt terminológiája), nem belőle, hanem Cézanne-ból indult ki, és Marées inkább mint a nagy magányos, a zseniális töredéket alkotó festő maradt a köztudatban. Az a rövid idő azonban (kb. 1909–11), amíg a figyelem ráirányult, a magyar művészet szempontjából igen lényeges.

Bár 1937-ig nem jelenik meg nálunk folyóiratban önálló cikk Marées-ról,[17] neve többször felbukkan a tízes évek elejének művészeti írásaiban. Gyakran hivatkozik rá Fülep Lajos, aki általában Cézanne-nal (esetleg Maillollal, Manet-val stb.) együtt említi, mint olyan művészt, aki „újra visszahelyezte örökükbe a formákat"[18], vagy olyat, aki mélyen átélte a tradíciót, és ezzel „az igazi művészi tradíció folytatásának lehetőségét" készítette elő.[19] A Székely Bertalannal való összevetésből pedig Marées mint a kompozíció újrateremtésének, és az autonóm művészi alkotás kategóriáiból, a „képzőművészeti valóságokból" kiinduló festészetnek a példája szerepel.[20] A Marées–Hildebrand–Fiedler-kört egységben látva többször említi Marées-t Feleky Géza. Ő volt az a magyar kritikus, aki a legközelebb állt Fülephez és Popperhez abból a szempontból, hogy a művészet minden jelenségét igyekezett elméleti oldalról is megközelíteni, vagyis „fogalmi kategóriák alá vonni szemléleti tényezőket" – ahogy ezt éppen ő Marées-ről megállapította.[21] Ő írt ismertetést Meier-Graefe háromkötetes Marées-monográfiájáról is,[22] amelyből kitűnik, hogy milyen jól ismerte és ítélte meg Marées művészetét. Maga Meier-Graefe felolvasást is tartott Budapesten Marées-ról az Ernst Múzeum előadássorozatában, 1913-ban.[23]

Marées a századforduló magyar művészetelméletében és műkritikájában tehát kétségtelenül jelen volt. Hatása a tízes évek fordulójának magyar művészetében szintén érezhető, ahogy ezt Körner Éva kimutatta az Árkádia-festészet elemzésével.[24] Ennek részleteiről, az egyes festők valóságos élményeiről azonban adatszerűen ma sem tudunk többet, mint ő tizenöt évvel ezelőtt, azaz szinte semmit. Tudjuk, hogy Kernstoknak megvolt Karl von Pidoll könyve Hans von Marées-ról, amelyet lapszéli jegyzetekkel látott el.[25] A kutatást nagyon elősegítené, ha ezeket a bejegyzéseket publikálná valaki. A Pidoll-könyv egyébként is népszerű lehetett, hivatkozik rá Feleky Géza[26] és Beck Ö. Fülöp[27] is. Körner megállapításai tényszerűen annyiban módosulnak, hogy Marées hatása az 1908–1909-es nagy kiállítás-sorozathoz kötődik, ennél korábbi időpont – tehát 1903 –, ahogy ő feltételezi[28], nem valószínű, hiszen a képek nem voltak kiállítva.

Marées hatása a szobrászatra mindig is köztudott volt, hiszen a hildebrandi szobrászat-értelmezés belőle indult ki. Közvetlen tanítványai között is sok szobrász volt, és az ő visszaemlékezéseikből – különösen Artur Volkmann könyvéből[29] – részletesen ismerjük Marées nézeteit. Hatása azonban túlmutat a meglehetősen jelentéktelen tanítványokon, és úgy tűnik, hogy a huszadik század első évtizedében éppen a gyűjteményes kiállítása és az azt követő újrafelfedezése ösztönzően hatott a szobrászatra. Hans Secker jegyezte fel, hogy amikor Wilhelm Lehmbruckot megkérdezték, hogy a 19. századi szobrászatból ki tetszik neki a legjobban, habozás nélkül válaszolta: Hans von Marées.[30] Marées hatását Lehmbruckra már korábban is kimutatták, az új, nagy Lehmbruck-monográfia pedig egy külön fejezetet szentel ennek a kérdésnek.[31] A testnek és a léleknek az az újklasszikus ideálon alapuló harmóniája, mely Marées utópikus világának kontemplatív figuráit eltölti, erősen hatott Lehmbruck 1909–10-ben készült műveire. Legszebb példája ennek a „Nagy álló akt" (1910), melynek mozdulatában és testtartásában Marées „Hirtenbild"-jének (1868 – magyarul Ekloga címen) nőalakja tér vissza.[32] Ez a hatás pedig azután érte őt, hogy Párizsban már megismerte Maillol művészetét, akinek nyugodt, statikus, kerek szobrai példát adtak számára a naturalizmustól, az impresszionizmustól és a rodini vibráló, szenvedélyes-patetikus szoborformálástól egyaránt eltérő útra. A Salon d'Automne 1910-es kiállításán egymással szemben állt Maillol „Pomoná"-ja és Lehmbruck „Nagy álló akt"-ja,[33] megmutatva azt a két lehetőséget, amely a századelő szobrászatának adva volt – még szinte utolsó pillanatként –, hogy megteremtse az „Erscheinungsbild" és az „Existenzbild" szintézisét.

Ez pedig a magyar szobrászat számára is alapvető kérdés volt. Éppen ezért Marées művészetének hatásához a magyar szobrászat értékes adalékokkal járult hozzá. A Marées-kiállítás idején Münchenben élő Beck Ö. Fülöp így ír erről: „Ha képzelődő volnék, azt mondanám, szándékai voltak velem a sorsnak, olyan pontosan, a legszükségesebb pillanatban érkezett a segítség, Hans Marées segítő keze. Ő maga akkor már halott volt. Hátrahagyott műveit elhozták Rómából, kiegészítették a Schleissheim-beli anyaggal és a magántulajdonban levő képekkel. Hatalmas hagyatéki kiállítás volt, egész München lázba hozta. Számomra pedig valóságos égi megnyilvánulás. Tanulsága belevágott éppen abba a gondolatkörbe, melyben én akkortájt keringeni kezdtem. Ennek a festőnek a képein ugyanis látni lehetett, ha az ember keletkezésük sorrendjében követte fejlődését, amint Rómában az antik művészet tanulmányozása, vagy talán annak valóságos átélése közben kialakult formalátóvá, formamérlegelővé. Alakjai a formai lényeg kihangsúlyozása, értelmezése által bizonyos mértékben kivonataivá váltak az emberi alaknak. Ennek dacára képeiben semmi sematikus nem ásítozott, hanem eleven természetbenyomások tükröződtek bennük. Emellett megtartotta, talán még tovább is fejlesztette festőiességét is. Érdekes, hogy ezt egy festő munkáin tanultam meg, de még érdekesebb, hogy maga is tulajdonképpen szobrokból merítette a tanulságait."[34] A továbbiakban részletesen leírja, hogyan követte Marées tanítását a „kívülről" rajzolásról és a „formakivonatolás"-ról, valamint azt, hogy milyen nagy hatással volt rá Marées élete, magatartása, mindaz amit a róla szóló könyvekből, elsősorban Pidoll könyvéből megismert. Ennek a hatásnak az elemzése külön tanulmányt érdemelne, itt csak felvetem, hogy abba a sorozatba, amelyet D. Schubert mutat be a Marées-hatást mutató „Álló akt"-okról, milyen szépen beleillenek Beck Ö. Fülöp Aphrodité-variációi.

És mit látott meg Marées-ben Fémes Beck? Őt is, mint mindenkit, megragadta a festő „heroikus" magányossága, a sorsvállalás, amely életének ezen a fordulópontján – közvetlenül hazajövetele előtt – példaadó lehetett Fémes Beck számára.

Mögötte van már több mint hároméves külföldi tanulmányútja, mely idő alatt a kor fontos mű-

vészeti központjaiban élt és dolgozott, köztük közel tíz hónapig Darmstadtban Olbrich mellett. Az az összművészet-eszmény, amelyet ott megismert, meghatározó élmény volt számára. Marées-ban is ezt látja meg, amikor kiemeli, hogy „az összetartozó térbeli művészetek" egysége és harmóniája adja meg a látás örömét. (Az építészetnek, szobrászatnak és festészetnek „együtt kell hatnia, anélkül, hogy saját határaikat átlépnék" – emlékezik Marées tanítására Artur Volkmann.[35]) Hasonlóan egységben látja a szín–forma–vonal jelentőségét is Marées művészetében, de megérzi már ennek problematikus voltát, Marées kínlódását a többszöri átfestések mélyén. Marées alakjainak plasztikus formálása, a formák határozottsága és szerkezetessége volt az, ami egy szobrászt elsőként megragadhatta a képeken. „Semmi egyéb itt, mint térproblémás élmény" – írja Fémes Beck és megkeresi azokat az alapokat, amelyekre ez a világ felépíthető.

A művészet önelvűvé válásának kezdetén Fémes Beck egy tradicionális, kortól független, vagy inkább korok felett álló művészeteszményt vall, és ezt találja meg Marées-ban is. Ez az eszmény az antik művészet megértéséből és a természet tanulmányozásából teremti meg azt a művészetet, amelyben egységbe kerül a műalkotás szenzuális és intellektuális oldala. Ez Fémes Beck későbbi munkásságának alapkérdése. Műveinek feszültségét éppen az adja meg, ahogy egységbe hozza az érzékelést és a gondolkodást, a szenzuális és a racionális formaalkotást. Ehhez kapott ösztönzést Marées nagy képeinek „csendes világ"-ától, amelyben a jelenetezés és a mozdulatok, testtartások elvontsága sajátos átmenetet teremt az életkép és az allegorikus kompozíció között. Ebben a valóságos élet fölé emelt „nemes világ"-ban az élet reális cselekvései már nem érvényesek, de a reális formák még igen. Az ember és az univerzum kapcsolata egy eszmei síkon még teljes. Minden bizonnyal Marées művészetének ez a vonása ragadta magával mindazokat, akik hatása alá kerültek, így Fémes Becket, de a Nyolcak néhány festőjét is. Marées kiállítása és újrafelfedezése egybeesett a Nyolcak festőinek falképeivel és nagy kompozícióival, és ehhez kellett, hogy kapjanak tőle is ösztönzést, hiszen Marées-t még Rippl-Rónai is a modern falképfestészet egyik fő példájaként említi Puvis de Chavannes mellett.[36] A klasszikus értelemben vett „nagy kompozíció" számára azonban ekkor már hiányzott az eszmei fedezet, az az egységes világkép, amely a hierarchikus kompozíció lehetőségét megadná. Az a nagyszabású stíluskísérlet, amely ezekben a képekben testet öltött, épp ezért csak töredékes maradhatott.

Fémes Beck, aki az eszményeket adó művészetben hitt és abban, hogy a művészet a „látásgyönyörök" forrása, Marées-ban példát és jelképet látott. A cikkben előforduló szókapcsolatok, a „látásgyönyör" és a „rózsát hintő" majd érmein és grafikáin térnek vissza, mint a művészet jelképei.

FÉMES BECK VILMOS: HANS VON MARÉES HAGYATÉKI KIÁLLÍTÁSA A MÜNCHENI SEZESSIONBAN

Szomorúan gondolok a római sírra, ahol az alig ötven évet ért Hans von Marées van elhantolva, oly művészt temettek ott el, akinek jelleme volt a tehetsége. Rövid életének fele is úgy múlott, hogy Marées képtelen volt egy értékesebb művészi célra való hivatottságát önmagában felderíteni. Néhány évig Steffeck-növendék volt a berlini akadémián; itt megtanulta mindazt, amit lehetett; s aztán Münchenbe költözött. Mint korának sok más piktora nagy technikai készséggel festett lovakat, tájképeket, leginkább azonban barátai arcképeit. Közben rosszul érezte magát, alaktalanul már sejtette, hogy a környezet, melyben él, minden törekvéseivel nem az, amelybe vágyait beilleszthetné. – Huszonhét éves korában látta először Itáliát, és néhány év múltával szoros barátság fűzte a piktor Maréest a nagy görög szobrászathoz. Marées meglátta és megértette a nagybecsű lényegi és tárgyi igazságokat, melyeket az Antik művészet fejlődési folyamata ajándékozott először világos formában az emberiségnek.

Részére ezek igazságok voltak, melyek nincsenek időhöz, egy kor ízléséhez kötve, s előlük a jellemes Marées nem tudott kitérni.

Megindult tehát a nehéz úton, melyet ideáljainak célul kitűzött; a lényegben legközelebb jutni az egyéni kifejezésmódjával az Antik-i értékekhez. – Ha végignézzük a Secessióban levő, szűztiszta képzőművészeti tartalmú Marées-kiállítást, mely Münchennek évtizedek óta leghatóképesebb művészi eseménye, – semmi egyéb itt, mint térproblémás élmény.

Szín, forma, línia, melyet egy nagyratörő fantázia hozott különböző variációkban erőteljes

kontrasztok segítségével mind-mind láthatóbb kép alakba. Külső nyomát nem látjuk, hogy Maréesra az Antik művészet volt legnagyobb hatással. Tárgyilagossága hasonlít csak a görög művészet ily szándékaihoz. Az igazi tehetség erénye nála is a képző, az alkotó, és nem az utánzó ösztön erősségében nyilvánult. A nagytermészet benyomásait is hasonlóan értékesítette Marées; hasznos példa lehet e tekintetben is másoknak fejlődése. – Itáliában egész élete tellett tépelődések között. A végcél látott élményeinek, képességeihez méltó tömör és világos képbeillesztése volt. Közelebb állt hozzá maga a művészet, a nagy vágyakból font ösztön, s ez korbácsolta őt megalkotni a képzeletében élő nemes világot; mint a vágy képességeit egy a korának tetsző, kenyérkeresetre alkalmas megjelenítő formába önteni. Meghatóan szép, amit erről egyik levelében ír:

„Und wenn ich lerne mich mit Ruhe in die Wirkliche greifbare Welt zu schicken, so wird auch meine Thätigkeit von dem Erfolge gekrönt werden wie ihn gerade nicht der Ehrgeiz sondern (sozusagen) das Herz wünschte." – A világgal számot sem vetett Marées. Kora pedig elvesztette, elfelejtette azokat az igazságokat, melyekért ő élt; s így természetes, hogy közömbös maradt művészete iránt. Conrad Fiedler, legjobb barátja, kinek viszonya Marées-hoz a modern művészetbarát ideálja, magyarázta először fenkölt, tisztult értelemmel művészi törekvéseinek mibenlétét. Szavakkal próbált Fiedler az emberek látóképességére hatni, és hatott is. Mert a mai emberek szemein át nem érez az agyuk, csak az agyukon át a szemük, hogy tudták volna Maréest megérteni, kinek gondolatai képszerűen, s nem képek gondolatszerű alakban jelentkeztek.

A müncheni évek után, Marées haláláig Itáliában a látásgyönyörök hazájában élt, ott, hol nem remélték az összetartozó térbeli művészetek különválasztásában az utat megtalálni, melyen járva, az ily képzőművészeti jelenség a szemnek legdúsabban, világosan szolgáltatná a bájakat. A művészetek ama viruló korainak klasszikus tulajdonsága, éppen abban nyilvánul oly kézzelfoghatóan, hogy teljes harmóniában lépnek ezek az összetartozó térjelenségek, tisztultan, világosan a látásgyönyör előnyére. – A sokoldalú tehetséggel megáldott Marées, miután megtalálta életcélját többé meg sem botlik a keresztutak előtt; amelyek a forma, linia avagy a színesség hangsúlyozását eredményezték volna. Teljes tudatában van annak, hogy szín, forma, línia harmóniája, az egészséges szemnek egy egységes követelménye. Nem lehetett tehát rest akár nagyobb kompozícióit is többször megfesteni, mert majd a színek, máskor meg a gesztusok hatóképessége nem volt eléggé kifejező. Igen, az önlerombolásban Marées gigászi volt!

Fejlődése sorrendjében vannak munkái a kiállításon elrendezve, így végigkísérhetjük legváltozatosabb alakulásait, melyeket lelkének árnyai (avagy fényei?) kísérnek.

Az egyéniség szabadsága, szemben az örök törvényszerűvel. A képlátás, a természetlátás megkülönböztetése sok gondteljes órát szereztek neki; azonban jóval érdekesebbé tették eredményeit. Egy okkal több tehát a remény, hogy e kiállítás hatása nagy lesz, mert e kérdések épp úgy nyitva, megoldatlanul fekszenek előttünk, mint Marées előtt, és ezek tisztázására az ő munkái serkentenek, és tovább segítenek. Az elégedetlenség Maréesnál természetéből fakadt. Nagy szorgalmát, munkaszeretetét, ez legkevésbé sem zavarta; azonban intenzivitása lazult.

Fájdalmára, képtelen volt munkáit oly tökéletesen befejezni, mint óhajtotta. Néhány képét annyiszor átfestette, hogy az így keletkezett technikai bajok ártalmára vannak a művészi hatásnak. – Látjuk, hogy ifjú éveiben környezetének Rembrandt-rajongása, őt is meghatotta. Később a flamand iskola tanulságait fordítja okosan előnyére. A nápolyi zoológiai állomás freskóvázlatai szintén itt vannak, és mutatják erős naturalista és díszítő képességét.

Néhol az impresszionistákhoz is közel jutott, nyilván akaratlanul, hiszen előtte egy monumentálisabb végcél lebegett. – Talán az a körülmény, hogy élete végén a környezetében élő fiatal művészekre igen nagy és továbbsegítő hatással volt, telítette harmonikus érzésekkel. Marées eredményeket ért el, amelyeket képtelen lebecsülni. Az 1882. évből való, befejezetlen Raub der Helena, még inkább Die Werbung, Die Hesperiden, Die drei Reiter, a három triptichon az 1885. évből és utolsó munkája, Ganymed – jelzik ez időszaknak az eredményeit. Valami fönséges érzés vesz rajtunk erőt, ha a színpompától duzzadó, harmonikus embereket egyszerű, mindennapi cselekedeteikben látjuk megörökítve munkáin. A gesztusoknak meggyőző ereje, a szemnek jól eső kiegyensúlyozottság felejteti velünk, hogy képek előtt állunk, és elvisz bennünket egy a maga teljességében határolt, és mégis harmonikus világba, amely teljesen Marée-é és mégis mindannyiunké. Fáradságnak, a munkának nyomait veszítjük, s mint egy természeti jelenség, mely szép, és minden fázisában logikus, hat reánk e csendes világ. – Hiszem, hogy bánkódás nyilvánul a lázas érdeklődésben, amellyel ma egész

Németország Marées művészete felé fordul. Életében sokan felismerték és becsülték értékét. Böcklinhez, Lenbachhoz barátság fűzte, a szobrász Hildebrand fejlődésére Marées barátsága volt döntő hatással. Bátor volt egy egész életet külsőleg is megalkuvás nélkül, egy ideálnak élni, ezért bőven megszenvedett anyagi nyomorral. Mindez nekünk nem fontos, hanem a fenkölt, világos mosolyt tőle visszük magunkkal: a szem, a látásgyönyör problémája nem változott, csak a kifejezésmódok változhatnak, amelyek a szemet gyönyörködtetni tudják.

E művész, ki képtelen volt a messze elérhetetlenben látott, minderősebben feltolakodó ambícióival versenyt futni, művészi útjában örökké nyíló, viruló rózsákat hintett emberek számára, akiknek a látás gyönyört nyújt.

JEGYZETEK

1. KÁLLAI E.: Márffy Ödön újabb munkái. *Ars Una,* 1924. április 265–271. In: Művészet veszélyes csillagzat alatt. Bp., 1981. 210.
2. KONTHA S.: Fémes Beck Vilmos húsz levele. *Ars Hungarica,* 1976/1 147–158.
3. FÉMES BECK V.: Olbrich-emlék. *Nyugat,* 1908. II. 502–504.
4. MNG Adattár: 3100/1930.
5. MNG Adattár: 3102/1930.
6. MNG Adattár: 3103/1930.
7. A levélrészlet közölve: Lukács György levelezése (1902–1917). Bp., 1981. 175.
8. MEIER-GRAEFE, J.: Entwicklungsgeschichte der modernen Kunst. Stuttgart, 1904. Lukács Gauguinről írt cikkének lábjegyzetében (lásd 10. sz. jegyzet) hivatkozik a könyvre.
9. Fekete Éva szíves közlése.
10. LUKÁCS Gy.: Gauguin. *Huszadik Század,* 1907. június. VIII. évf. 6. sz. 559–562. In: Ifjúkori művek. Bp., 1977. 111–115.
11. LUKÁCS Gy.: Az utak elváltak. *Nyugat,* 1910. február 1. III. évf. 3. sz. 190–193. A Galilei-körben tartott előadás szövege. In: i.m. 280–286.
12. POPPER L.: A megismerés és a megváltás. Lukács György: A lélek és a formák. In: Esszék és kritikák. Bp., 1983. 65.
13. LUKÁCS Gy.: Esztétikai kultúra. *Renaissance,* 1910. május 25. I. évf. 2. sz. 123–136. In: i.m. 422–437.
14. Lukács György levelezése (1902–1917) Bp., 1981. 90., 94., 100. sz. levelek
15. LUKÁCS Gy.: i.m. 228 (95. sz. levél)
16. A fiatal Lukács és a képzőművészet viszonyáról lásd: TIMÁR Á.: Forma és világnézet. *Világosság,* 1983. október 608–616.
17. HAJÓS E.: Hans von Marées. *Fórum,* VII. évf. 1937. 45–46.
18. FÜLEP L.: Az emlékezés a művészi alkotásban. *A Szellem,* 1911. március. 1. évf. 1. sz. 56–90. In: A művészet forradalmától a nagy forradalomig. II. Bp., 1974. 623.
19. FÜLEP L.: Rippl-Rónai József. *A Ház,* 1910. 1. sz. In: i.m. 213.
20. FÜLEP L.: Magyar festészet. *Nyugat,* 1922. febr. 16., márc. 1., márc. 16. In: i.m. I. 325.
21. FELEKY G.: Hugo von Tschudi. In: Könyvek, képek, évek. Bp., 1912. 142.
22. FELEKY G.: Julius Meier-Graefe: Hans von Marées. *Nyugat,* 1911. II. 950–952.
23. Lásd az Ernst Múzeum katalógusa. Az előadássorozat 18. felolvasása
24. KÖRNER É.: Derkovits Gyula. Bp., 1968. 48–51.
25. PIDOLL, K. von: Aus der Werkstatt eines Künstlers. – Erinnerungen an den Maler Hans von Marées aus den Jahren 1880/81 und 1884/5. Luxemburg, 1890, 1908. – Lásd: HORVÁTH B.: Kernstok Károly. 1873–1940. In: A Komárom-megyei Múzeumok Évkönyve. 1968. 455. A lapszéli jegyzetekkel ellátott könyv egy budapesti magángyűjteményben van.
26. FELEKY G.: Fényes Adolf. In: i.m. 108.
27. Beck Ö. Fülöp emlékezései. Bp., 1957. 260.
28. KÖRNER É.: i.m. 49.
29. A. Volkmann: Vom Sehen und Gestalten, Jena, 1912.

30. H. F. SECKER: Bemerkungen zu Hans von Marées. In: Wallraf-Richartz Jahrbuch. 2. 1925. 177. idézi: D. SCHUBERT: Die Kunst Lehmbrucks, Worms, 1981.
31. D. SCHUBERT: i.m.
32. D. SCHUBERT: i.m.
33. D. SCHUBERT: i.m.
34. BECK Ö. F.: i.m. 256–57.
35. A. VOLKMANN: i.m. 17.
36. Rippl-Rónai József emlékezései. Bp., 1957. 134.

Ars Hungarica 1976/1

Kontha Sándor

FÉMES BECK VILMOS HÚSZ LEVELE

Az alább közölt levelek Beck Ö. Fülöp hagyatékából származnak, nyilvánosságra kerülésükért, közölhetőségükért Beck Juditot illeti köszönet.

A Nyolcak köréhez kapcsolódó, velük rokon törekvésü Fémes Beck Vilmos müvészetének uttörő jelentőségét gyakran hangsulyozzuk, ám életéről viszonylag keveset tudunk, s igazában müvészetét sem ismerjük eléggé. Részletes feldolgozás, önálló monográfia nem jelent meg róla, az életmüvét bemutató legutolsó kiállitást több mint harminc évvel ezelőtt rendezték. E tények ismeretében aligha kell hangsulyozni az alábbi dokumentumok fontosságát.

Mind a husz levél Beck Ö. Fülöphöz, Fémes Beck Vilmos tizenkét évvel idősebb testvéréhez iródott. Az első három a hosszu tanulmányutnak, a mesterség elsajátitása időszakának minősithető külföldi tartózkodása idejéből, 1906-ból való (kettő datált, a harmadik valószinüsithetően ezekhez kapcsolódik), egy 1907-es februári levele közvetlenül londoni (ténylegesen Németország, London, Párizs) utazása előttről, Budapestről keltezett, s az ötödiket ugyancsak Budapestről irta az akkor még Münchenben tartózkodó bátyjának és családjának.

A többi levelet – egy kivételével – az első világháboru különböző szintereiről küldte haza, négyéves frontszolgálatának első évében. Megrendítő tudósitások.

Az utolsó levél pontos dátuma ismeretlen. Budapestről kelt, minden valószinüség szerint valamelyik rövid betegszabadsága alatt. Egyebek közt arról ir ugyanis, hogy katonai helyzete miatt nincs elvesztegetni való ideje, mielőbb dolgozni akar, bátyjától állványt és agyagot kér kölcsön.

A leveleket teljes terjedelmükben közöljük. Az olvasást és megértést zavaró hibákat korrigáltuk.

*

1.

Darmstadt 906. Péntek

Kedves Pippőm!

Ej mester uram mi lesz ebből, mindent levágunk, hajat, szakállt, csak fejre, kezekre ne kerüljön sor! Hová gondolsz, tán egy pár némberért érdemes mindezt? Nem biz. Azt mondom elég legyen a sok maskarádéból, ha nem tudsz választani,

dobd félre őket. Olyan legénybe, mint te vagy, még öt év mulva is bele szeret egy pár fruska. Nem tudom igazán tovább nézni, hogy egy ily ember igy kinozza önmagát. Most sajnálom csak igazán, hogy nem mentem Linzbe hozzád. Csak czimet tudtam volna. Kár, kár. Kigyógyitottalak volna minden bajodból. Ezt oly erősen hiszem, hogy hiába nevetsz, mégis megállok mellette. Miért is csinálsz e kérdésből ily szomoru helyzetet, hisz ez még nem az utolsó tét életedben. Soha még nem vágytam annyira melletted lenni, mint most. Miért is nem fogadtad meg szavamat, biz jobb lett volna. De én mégis hiszem, hogy utad eredménnyel járt, csak otthon fog kiderülni. Ugy lesz meglátjuk. Én oly jól érzem magam, hogy nem érdemes rólam beszélni. Ilyfélét neked is kivánok. Irj ha tudsz. Én azért mindent tudok, megérzek. Mindent tudtam. Ölel, csókol Vilmos.

2.

Darmstadt. Hétfő (Postabélyegző: 1906 okt. 15.)

Kedves Bátyám!

Nem tehetek róla, de mégis érdekel, hogy s mint érzed ujabban otthon magad. Milyen az egészséged. Irjál kérlek, hogy vagy. Szerény igényü vagyok, pár mondattal is beérem. Már reá szoktattál erre. - Én jól érzem magam. Ugy érzem, hogy sokat haladtam itt már müvészi irányban, ha az eredmények nem is mutatják ezt, de ha lesz egy szituátióm, hol kifejthetem az itt tanultakat, akkor meg fogom azt mutatni, Nem hiszem, hogy Riegelhez szegődnék. Jó technikus nagyon finom arany, ezüst, zománc munkákat igen szépen csinál, de tervei nem nagyon tetszenek nekem. Személyesen már többször beszéltem vele. Majd meglátom még. Tegnap olvastam a legujabb Miniszteri contesiokat ipari vállalatok részére. Biz e jó alkalmat magam részére is szeretném egy - más dologban értékesiteni. Miért is nincs most valaki oly ismerősöm, kinek pár ezer frtja van, s kivel társulni lehetne. Majd csak lesz valahogy idővel. Bizony, hogy e néhány év alatt adandó előnyökkel élni kell. Még reá érek erről gondolkodni.

Irjál! Ölellek forrón

Vilmos

3.

Kedves jó Bátyám! Ma, ha már levelet nem, de egy pár mentegető sort okvetlenül irnom kell. Hidd el, hogy eddig is irtam volna, de vagy fáradt voltam, vagy pedig nézegettem a városban, mert itt ujabban a Deut. Kunst Wärkstetten egy nagyobb csarnokot nyitott meg, ahol naponta ujabb és érdekes tárgyakat lehet látni, igen egyszerü, érdekes dolgok (iparmüvészi). Azonkivül több uj üzletet nyitottak meg, szintén érdekes berendezésekkel. S hozzá még tegnap császári látogatásunk volt, s a várost müvészek tervei szerint diszitették, ezt is meg

kellett néznem, mert egy pár nap mulva elrombolják ezeket a dolgokat. Végül pedig sok fontos dologról akarok neked irni, tehát egy nyugodt időt várok ki, mert a levélirás még mindig tisztességes munka nekem. Na, most már eleget mentegettem magam, majdnem annyit, mint te, pedig ha tudnád, mily örömet szerzel nekem akárcsak egy pár soroddal, akkor daczára elfoglaltságodnak, (Repkától tudom), szentelnél nekem is egy kis időt. Hogy vagy a torkoddal, remélem, hogy nem volt komoly baj, irjál kérlek, irjál, irjál, bármily keveset, csak irjál, s bármennyire nem érdemlem meg. Majd helyreütjük a mulasztottakat. - Ha uj hirt tudsz, ugy kérlek juttasd azt hozzám. Lakásomban megmaradtam. Miután ha kissé fárasztó is igy nekem, de a környezet igen jó, háziasszonyom igen inteligens matróna, egyedülálló ki nevelt fiával esténként néha concertálni is szokott, a fia hőstenorista.

Ölellek sokszor és csókollak

Vilmos

4.

Bp. 907.II.11.

Kedveseim!

Örültem legutolsó leveleteknek, de az csak kismiska ahhoz a nagy örömhöz, melyben délután (tegnap) mindannyiunknak része volt. Fényképetek érkezte okozta e nagy örömöket, melyeket látni és érezni igazán jóleső dolog volt. Olvastam apátokhoz irt levelet is, tudom tehát mikorra tervezitek hazajöveteleteket. Miután bizonyos, hogy engem itt akkor már nem találtok, meg kell néhány dolgot még irnom.

Seenger személyesen hozta el ismét a két márvány tömböt. Szépek lettek és az egész dolog tetszik nekem. Hivni fogom őket, hogy tekintsék meg.

Mert nem irtál ez ügyben nem tudtam eddig még Márfinak felelni.

Most ujabban Seenger arról is beszélt, hogy édesanyját szeretné nálad plaquetiroztatni és arra kért, irnám meg neked, hivd fel telefonon hazatérted után néhány nap mulva. A gyermekfejet Szily utasitásom szerint igy kezdi el faragni
(Ábra)

Szombaton már elvitte a mintát, olyképen fogja a kőtömböt meghagyni, hogy esetleg, ha kivánod, a többit hozzá faraghassa, illetve kifejtheti az alsó részt is a megmaradt koczkából.

Az árat, mit neki fizetel, sem ő, sem én nem tartom kevésnek, és nem egyszer figyelmeztetem, hogy a legjobban és szebben igyekezzék ezt a fejet elkésziteni. Nekem a szobrocska elvágva tetszik jobban.

Vasárnap délelőtt itt járt Gutmann, egy kedves, öreg bácsi. Meglátogatni jött, üdvözöltet. Mások nem kerestek. Érdemes levél nem jött. Ma érdeklődtem festő után, holnap talán már elintézhetem azt is.

Márványokat még nem, szekrénykét pedig egyáltalán nem rendeltem. Én szombatra tervezem utrakelésemet. Pesten nem tudtam ugy dolgozni mint vágytam, de ennek nem te, Pippó vagy az okózója. Keveset csináltam. Közel sem annyit, mint akartam. Angliába készülök, de egy darabig még Németországban leszek. Lehet, hogy Berlinben találkozunk.

Ha akartok tőlem valamit, irjatok. Dina tegnap dél óta ismét felfrissülve otthon van. Igenis Liluli, látom kedves Anyádat, gyakran vágyom is látni. Teszek is hozzá, hogy láthassam. Holnap ismét együtt megyünk este Mocsaihoz. Ma estére 10 ives német kérvényt kell megirnom katona ügyemben, ezért is, de még mert már egyáltalán nem látok, kell az irással felhagynom. Utazásom előtt még egyszer irok. Tegyétek ti is azt, Minden jót kivánok továbbra is.

Lillyt, Téged ölel, csókol

Vilmos

5.

1909. Kedd. 6.

Kedves Bátyám!

Szerdán már délben voltam Bpesten. Semmi meglepetés nem várt itt reám. Testvéreinket jókedvben, egészségben találtam. Az utam kellemes volt, igy én is friss hangulattal álltam bé közéjük. Marczinak már nem volt szüksége segitségemre, a kiállitásra készitett munkáit befejezte már. Tekintve rossz helyzetét, jó lett. Ujság-sikere nem volt. Akadt lap, amely nevedet megemlitette, s egy olyan is, amely tévesen az enyémet, róla hallgattak. A társulatnál is ugylátszik mérsékelten értékelik képességét. Résztvettünk szombaton a társasvacsorán, amelyet a rendezőség adott, s az a hasznunk megvolt, hogy megismertük a fiatal és öregedő iparmüvészeket és müiparosokat. Nem tudom, irt-e már Marczi arról, hogy szeretnének egy plaquett kollekciót munkáidból Velencébe küldeni, nekem emlitette, hogy közbenjárását kérték ez ügyben. Bögréim közül négyet szintén levittek, egy-kettő maradt adonak a vitrinában. - Láthattam a "Miénk" kiállitását is. Tetszett. Noha sok olyan volt ott, amellyel csak röviditett e kiváló csoport a beléjük helyezett reményeken. Voltam a tárlat megnyitásán szombaton. Kevés jót láttam ott, egy-két jobb szobor munkát vettem észre, és feltünt Berán három szép plaquettje (öntött). Ezek véleményem szerint becsülendő munkák, jelentékenyen kevesebbre becsülöm a két vert érmét. Találkoztam és beszéltem Rudi barátoddal (kint az egyik teremben). Örült a hirnek, hogy nemsokára otthon leszel. A napokban felkeresem majd, mert meghivott. Vasárnap turán voltam Dinával és azóta nagyokat nyögök, csodálkozom, hogy mily szivós és edzett ő e tekintetben. Hétfőn Osváttal találkoztam az utcán, már akkor is, de még inkább tegnap délután mindent elmondatott velem amit Maréesről tudok. A végeredmény az volt, hogy megigértem a Maréesről irtakat szombatig bőviteni és változtatni. A napok java része azzal telik, hogy mütermet keresek eddig még semmi olyat

nem találtam amiről érdemes volna beszélni. Igen nagy pénzt kérnek a legkisebb és alkalmatlan lakóhelyekért is. Azt hiszem mégis e héten sikerül majd valamit bérelnem és aztán lemegyek Erdélybe. A családban nem fordult jelentős változás elő, egészségben vagyunk mindannyian. Terka lába szépen javul és reméljük, hogy néhány hónap mulva nyoma veszett a bajnak. Máris képes emeletekre járni, kisebb sétákat egészen egyedül tenni. Örültem, hogy lábad javul, és mind kevesebbet gátol munkádban, mert igy az utolsó hónap is szorgalmas munkával telik majd. Feleségedet, Pakát csókoltatom, Téged szeretettel ölel öcséd Vilmos

Szerdán délben fejeztem be levelem.

6.

1914. X. 31.

Kedves Bátyám és Sógornőm!

Pár óra óta ez a harmadik lap, amit nektek küldök. Pedig a 10 koronásoknak itt nincs akkora értékük, mint a lev. lapoknak. Köszönöm a trió kártyát, még jobban a Nyugatot s legjobban a térkép igéretet, ha egyhamar küldöd, talán még indulás előtt ideér. Jól vagyok, most pihenünk néhányan, akik tul nagyon fáradtunk, a többi ma már előre indult. - Néhány nap mulva ismét felváltjuk őket, addig elolvasom sürün érkező leveleim és kiheverem kehességem. Kellene Aspirin. A jó Elek Artur már több izben nagy örömet szerzett kártyáival. Leveleim, ha utóbb is, biztosan megkapjátok, jó helyre juttatom őket,

forrón ölel Vilmos

7.

1914 XI. 27.

Kedves Bátyám!

Sietve irom e sorokat korán hajnalban, mert már korán reggel innen tőlünk egy kocsi megy vissza bevásárolni Németországba, ez viszi e levelet magával több napos utján. - Ma reggel kaptam 17-iki kártyád. Csodálkozom, hogy 5-6 kártyám közül amit az utolsó hetekben irtam. Valószinü, hogy mig e sorok hozzád jutnak, Te már többet tudsz rólam, mint lapodon irod, tudod majd, hogy 14 ikén vagy 25 percig Bpesten voltam ismét és azt is, hogy Stari Lamborból Turkán át jött vissza kórunk Hajasdra, s ott lettünk bevagonirozva, aztán gyorsvonat sebességgel hoztak fel minket Kronstadtba, ez északkelet Porosz-ország, innen gyalog Kreutzburgon át orosz földön dolgozunk megállás nélkül. Jelenleg itt vagyunk a Korps Komandó mellett Pajecsna nevü városban. Terstjanskyból Armee Komandans lett s igy két kór áll komandója alatt. A tegnapelőtt ehhez a berlini gárda brigád jött a jobb szárnyról (mi a balszárny vagyunk) segiteni. - Csapataink tőlünk 40

klm. távol elől harcolnak, s igen jól. Mindennap sok a foglyunk, s mind azt beszéli, mert sok a zsidó köztük, aki tud németül, hogy ők is Galiciából jönnek ide, mert most ide koncentrált az orosz nagy haderőket. -

Egészségem igen jó a sok strapa dacára. - Hideg is tisztességes, 10-15 fok, ami egészséges, csak a szél fuj és csip. A szerb harctéri dolgokról tudok, mert bajtársaimnak ujság jár. Arra akarlak Téged is kérni, fizess elő részemre a Világ vagy Az Ujságra 1/4 évre. Ez egy pár koronába kerül, s nekem örömet szerzel vele. Reményem is van rendesen 8-10 nap után megkapni, mert itt maradunk a komando mellett. Ha térképet is küldenél a teljes harctérről, szintén igen örülnék neki. Egyébként mindennel ellátott feleségem, akivel ismét találkoztam, aki Párkánynánáig kisért. - Rólatok keveset hallok, Arturék irtak Berlinből és küldtek csokoládét, amit meg is kaptam. Vajon ők e levelem? Legutóbb Anyósod cimén irtam neked. Szervusz, csókoltatom Lilit a gyereketekkel.

Ölellek

Vilmos

8.

1914. XII. 15.

Kedves Bátyám!

Ma már egy lapot irtam, e levélben két ujabb kéréssel fárasztalak. Találtunk egy kis jó photografáló gépet, csak lemezkazettája nincs. Azért kérlek, küldjél az alanti méretre, aminél kisebb nem lehet, csak valamennyivel nagyobb, lefaragni tudunk. Ugyszintén 12 db. 9-12 cm lemezt és vagy 30-50 kopirozó papirt. Igérek képeket Neked is.

(Ábra)

Más minden meg van már, sőt egy nagyobb gépen felvételt is csináltunk.

A második kérésem, küldenél egy kézi villany lámpácskát, egy kicsit erősebbet, órjási itt a petróleum és a gyertya hiány, legutóbb már faggyuból mi magunk csináltunk gyertyát hogy ha szolgálatból jövünk megyünk, világithassunk. És kérek hozzá egy tartalék batteriát. Sok hasravágódástól és csetlés botláson segit majd által. Ma Pietrollowot bevettük, a combinált von Galvitz hadtest volt benn elsőnek. Nagy siker. Holnap ugy látszik megyünk már Belehotowból

Jó ünnepeket

Igazán jól vagyok

ölellek Vilmos

9

1914. XII. 21-22. éjjel

Kedves Bátyám!

Szolgálatban irom e sorokat, az egyik fülemre kagyló van szijjazva. Jól vagyok, nagyon-nagyon sokat szenvedtünk az elmult napokban, az ingoványos terepen őrült iramban üldözzük az oroszokat, akik még gyorsabban menekülnek. A fő vasutvonal már a mienk, itt ülünk a vágányos kis városkában Gorskowiceben. Itt lesz karácsonyi szolgálat permanent. Csunya karácsony, s még hozzá 15 napja semmi hirem senkitől, ez lesz csak a fekete karácsony, ha ma nem kapok megint postát, neked azért irok sebtiben, hogy végre ma alkalom lesz feladni, s talán kapni is. Egészségem igen jó, a kedvem sem volna rossz, ennivalót erre, csodálatos, mindent kapni jóformán. Jó ünnepeket kiván Mindnyájatoknak és szeretettel ölel

Vilmos

Amint alkalmam többet és bővebben mindenről irok

10.

1914 XII. 29-30. éjjel

Kedves Bátyám!

A kagyló a fülemre szijjazva, de semmi dolgom vele, igy reá érek Neked irni. Itt vagyok egy kis orosz városban, itt töltöttem a karácsonyt és jól és szépen. Magunk vagyunk itt, tiszt nélkül, magunk vezetünk egy staciót. Magunk is főzünk, igy jól élünk. Tisztálkodni is tudunk. - Errefelé nem olyan letarolt minden mint Galiciában volt, igy nekünk, ha helybe érünk, jobb dolgunk van, persze mig helybe érünk eltart a szenvedés. Itt a mocsarak kinoznak és nem egyszer veszélyeztet az elsüllyedés veszélye. Én azonban mondhatom mindent jól birok, s talán egyike vagyok azoknak, akik a legjobb állapotban vagyunk. Étvágyam óriási is, és kamasz korom óta nem ettem annyit, mint most. Hát Ti mit csináltok, hogy van Feleséged s hogy vannak a gyerekek, dolgozol-e? Már rég nem irtál.

Legközelebb hosszabban irok, addig is forrón

ölel Vilmos

11.

1915. I. 14.

Kedves Bátyám!

Köszönöm két csomagocskádat, gyertya és gyufa tartalmat. Már néhány nap előtt megkaptam. Itt nem lehet kapni, azért nagy az értéke előttem. Most elseje óta egyhelyben vagyunk itt, egy mocskos kis lengyel városkában. Jól vagyok, egészséges. A csend és nyugalom erre szinte érthetetlen. Ugylátszik, felkészülés Varsó általános ostromára. - Már szeretnék onnan irni, s azt, hogy a béke is feltámadt már. Elég volt. Ma-holnap egy fél esztendőt itt voltam. Hidd el, sok egy embernek, a lovak, ökrök már rég kidöglöttek. Egy ember lám többet bir. Hogy vagytok?

Ölel Vilmos

12.

1915. I. 24.

Kedves Bátyám!

Kiváncsi vagyok, vajon ti is oly hamar kapjátok irásaimat, mint én most kaptam 19-iki kártyád – 21-iki Világot vele egyszerre. Nem lehet innen küldeni semmit, igy a homályos üveg kazettát sem, viszont ide most talán (még egy ideig) 35 dkgr. csomagokat – Legalább a kopirérzékeny papirokat küldd, ha mást nem lehet. Lámpát már tegnap közösen vettem Battériát Pietrikowban egy bajtársammal igy együtt használjuk. - Tudod, hogy elseje óta egy helyben csöndben vagyunk. Tegnap rajzszereket vettem s megpróbálkozok. Egészségem kitünő, ölel

Vilmos

13.

1915. II. 1.

Kedves Bátyám!

Két csomagod már tegnap, lapod pedig ma este kaptam. Nagyon köszönöm mindkettőt. A 3-ik gyertyás csomagod nyilván elveszett, mert csak kettőt kaptam. Ejnye no, ne légy már rossz kedvü, mert a tyukszemedre lépek. Én most minden nap csinálok egy pár giccs skitzet. Gondolom, igy megszeretik ezt, s alkalmat nyujtanak, s esetleg jobbat is csinálhatok. - Ma mint egy minden szennytől megtisztuló járulok eléd, csak két koronámba került Piotrikowban, Ha teheted skatulában küldd el a lemezeket is. - Hát szégyeld magad, miért nem dolgozol. - Egészséges vagyok. Jó hangulatban is néha-néha. Ugy érzem a többi nem rajtam mulik

forrón ölel Vilmos

14.

1915. II. 1.

Kedves Bátyám!

Hajnal van, két nap óta nincs éjjeli szolgálatom, igy hosszabb leveleket sem volt módom irni. - Köszönöm tegnap kapott krétát, fényképkészlethez lemeztartót és tollat, papirt. Két kis csomagban jött, teljesen épen. Köszönöm szépen, majd küldök hálából fényképet érte. - Jól vagyok egészséges azt meg tudod, hogy több mint 4 hete itt egy helyben vagyunk, a pesti lányok is irtak. Nos, semmi ujság, 27-ikén, egy félesztendős ittlétünk ünnepén kezdtem el rajzolgatni, majd meglátom, lesz e valami belőle. Már van egy pár rajzom. Mit csinálsz. Teljesen jól vagyok, ma átmegyek Piotrikowba egyet mást hozni. Hogy vagytok ti.
Szervusz, forrón ölel Vilmos

15.

1915. II. 24.

Kedves Bátyám!

Hazánkból irom már e sorokat, megint ide jöttünk. Nem szivesen teszem, mert nem katonás dolog, de most panaszkodnom kell. Jó szerencsém, mely egészségemet kisérte, mintha cserben hagyna. - Bélhurut, nagy hasfájás, végül vérhas fogott el. Bizony nagyon erőlködöm, hogy kórházba ne kerüljek. - Több 10 napja csak hig ételt ettem. Ma kicsit jobban vagyok. - A sár itt minden kifejezést felülmul. Kérlek, ne mondd meg feleségemnek bajom, neked azért irom, hátha mégis kényszerülök kórházba menni (egy gránáttól nem félek annyira). - Akkor majd Téged értesitlek. - Hozzá még nagy marsban vagyunk. Szervusz, ölel

Vilmos

16.

K.u.K. 4. Korpskommando 1915. III. 11.

Kedves Bátyám!

Ma már igen jól vagyok, kedvem is jó ismét, s most kaptam meg 3-4-iki aggódó lapjaid. Sulyos okaim voltak a kórházat elkerülni. S nagy az örömöm, hogy sikerült. Már olyan-olyan rosszul voltam, hogy nem birtam tovább. - A többihez Te nem értesz. Bocsásd meg! Egy hétig véres ürületem volt, sőt vérürületem. A fő, hogy volt, volt, volt, most jól vagyok, ma először egy hónapja menaget ettem.

Forrón ölel Vilmos

17.

1915 III. 13.

Kedves Bátyám!

Legutóbbi lapodon szabadság kérést emlitesz, ilyen nem létez még magasrangu uraknak sem. Nem egy táviratot juttattam el, amely rövid egyenes megtagadása két napi szabadságkérésnek is. Ez tehát egy pesti álom. Hanem Budapestről hallom, hogy müvészeket kireklamálják Bpesti szolgálatra. Állitólag az otthoni müvészek együttes akciója eredményezte volna ezt. Reményi Józseffel találkoztam itt, ő a Bpesti ezrednél kadet rangban szolgál deczember óta. - Hazulról, mint mesélte, teljes megnyugvással biztatják, hogy nemsokára hazajön. Róna fia is, többek között, ilyen értelemben irt neki, sőt, az ujság is mint egy pozitiv hirt közölte ezt már (Én nem olvastam). - Nos, azt szeretném tudni, mi igaz ebből és hogy én is bele vagyok-e ebben értve. Hogy csak most érdeklődöm eziránt, annak oka, hogy most mindenfelé megindultak a reklamálások. Zugomból nem kevesebb 5 ember számit már arra, hogy nemsokára hazajön civil életbe mint állami gépmüvek, vasutas s másmilyen munkás. Jó volna akárhogy ebből a tetü világból már haza kerülni, bármennyire messze is vannak a golyók, a kolera a hastifusz és egyéb még sulyosabb nyavalya az minket visz el. Istenem, én nem óhajtom bevárni mig már késő lesz. Ha csak egy szikrányi lehetőség volna, ugy teljesen kihasználni szeretném. Jöjjenek mások a frontra, én kitartottam 8 hónapig. Nem dicsekszem, soha, soha még gondolni sem mertem volna, hogy ennyit birok. Ha tehát van valami lehetőség, ugy tudd meg és ird meg, én majd mindenkit mozgósitok talán, óh talán elkerülök, kibujhatok mostani tetves énemből. Ölel, irj mielőbb erről,

Vilmos

18.

915 III. 22-23.

Kedves Bátyám. Talán furcsának fogod találni, hogy most ritkán van kedvem irni, s nem kaptok tőlem elegendő és jó hireket. A dolog ugy áll, hogy tényleg nagyon nehezemre esik az irás mostanában, ha hozzá fogok, alig jutok egy pár szó végére, nem tudom folytatni, nem tudom, vagy alig hogy tudom magam erre erőszakolni. Máskor élvezettel s szives örömest irtam. Nagy a kedvetlenségem, s fáradt vagyok mindenhez, panaszkodni meg nehezemre esik, nem szivesen teszem. Pedig most ugy érzem, hogy őszintének is kell lennem. Tul vagyok a nyavalyaságon, egészségem egészen rendben volna s hogy mi nagy kedvetlenségemnek voltaképeni oka, nem tudnám pontosan megmondani. Talán nincs is direkt fizikai oka. Nagy tompaságot és fejfájást gyakran érzek, de ez nem aggaszt és nem furcsa előttem, mert tudom, hogy néha a gyomromtól ered, a gyomrainkk, nem csak az enyém, annyira elkorcsosodott, hogy semmi zavart, semmi változást el nem bir, Ha egyszer hosszu hónapok után pld. disznóhust kapunk, akkor a fele Zug kirókázza rögtön.

Mert hát ez már szokatlan gyomrunknak. A legparasztibb gyomrok is igy járnak, s igy korcsosodik el ilyen arányban mindenünk. Nem kell ezen csodálkoznod, sem elszomorodnod. Nagyon lenyom minket, hogy folyton és számos megbetegedések vannak közöttünk, s az ember nem tudja mikor kerül reá a sor? - Sok a járvány köztünk, s a legokosabb még nem félni, hanem várni a rendeltetést, s mi lehet ez, senki nem birja végtelenségig, ez a gond ül ki mindannyiunk arcán. Mert egész szerényen szeretnők, mégis mégis, ha lehet és ha már csak azért is még haza kerülni, hogy nem elejével vitt el a fene. Most közben egy táviratot irtam le, mely szerint, becslésem szerint, mireánk nézve eddig a legszomorubb hir e háboruban. Ti nem is értitek, nektek majd beadják, hogy semmi baj. - Nincs is már kedvem irni. Izgat, dühösit a körülmény. Szervusz kedves Bátyám, igazán nincs jó irni valóm, a valót, ugy ahogy nektek lehet, majd az ujságokból megtudjátok. - Pest azért léha és vig lesz tovább is. Kedves Pippo ennyit szolgálatban irtam, most még megtoldom a köszönettel számos kedves csomagjaitokért. Ma hazaérve 3 drbot kaptam, szappanosakat csokoládést és kakaósat. Nagyon köszönöm mindezt és kérek Seidlitz porokat. Jól vagyok még, és ölellek mindnyájatokat forrón Vilmos

19.

1915. 7. 14.

Kedves Bátyám és Sógornőm

Jól vagyok, egészségem igen jól javul. Köszönöm a sok jó csomagot. Lehetetlen irnom, mert ebben az istállóban lélegzeni sincs hely. Sok hó, fagy és sok szolgálat, ez van, talán jobb is lesz.

Ölel és hálásan köszön

Vilmos

Tegnap kaptunk 3 hete postát először.

20.

vasárnap

Kedves Fülöp

Hetek óta küzködök, hogy magamnak egy forgó állványt és agyagot tudjak szerezni. Minden igyekezet, minden pénz felkinálással sem tudtam. Most ugy állok, hogy megrendeltem mindkettőt s néhány hét mulva, e hó végén, kapok agyagot és forgót is.

Miután azonban katonai helyzetem olyan, hogy semmi elvesztegetni való időm nincs, már tul sok is elfecsérlődött, arra kérnélek, légy szives, mig az én for-

gómat megkapom, a tiedet kölcsön adni, ugy szintén 100 kg-120 kgr agyagot. - Mondom, bizonyos időről volna szó, és ha ez idő alatt (valószinü) az én figurámmal nem készülök el, ugy az én ujonan kapott forgóm és agyagom az esetben rendelkezésedre állna. Munka után, k.b. január eleje, minden vissza szállitok. Ezt az agyagot is, amit nekem adtál. Ha tehát te ebben a hónapban nélkülözheted ezeket a dolgokat, ugy kérlek tedd meg, és add kölcsön.

Nem szivem szerint kérem ezt Tőled, a kényszer vitt reá leginkább, mert semmit sem tudok megszerezni.

Ha tudod, hol tudnék kevés drótot venni, nagyon hálás volnék, egy hete futok utána. Kérlek értesits. A hét végén elvitetném, ha ide adhatod.

Csak ha saját munkádat nem zavarja meg ez a kérésem, akkor tedd meg, mert legvégső esetben fél élet nagyságban fogom ezt a figurát megcsinálni.

Szervusz, ölel Vili

Város major-u. 28/a

124-951

*

Ismeretes, hogy Fémes Beck Vilmos a háboru idején szerzett betegségébe hamarosan belehalt. Mellékvese tuberkolózisa, anyagi gondokkal sulyosbitva, akkor gyógyithatatlan volt. Leveleinek e sokat felvillantó, életéről keresztmetszetet adó sorozata után, befejezésül, idézzük bátyja önéletirásából a rávonatkozó alábbi sorokat:

"Ő maga, szegény, nem ismerte még a sorsát. Eleinte boldog volt, visszatérhetett műtermébe, családja körébe, barátai mellé. Sokan szerették, egy szép siremlék-feladatot is szereztek neki. Ebbe éppen belefogott, mikor kitört az októberi forradalom. A lázas események, melyekben barátai részt vettek, őt is tulontul felizgatták. Nem kimélte magát többé, az éjjeleket fenn töltötte. Ebben azonban nagy része lehetett a csalódásnak is, mely őt otthonában, családi életében érte. Ezt persze nem birta sokáig. Ágynak esett és néhány heti rohamos romlás után meghalt. 1918. december 19-én, szállingózó hóesésben temettük el a Farkasréti temetőben. Az utolsó hetekben tört ki a nagy spanyolnátha-járvány, sorra hullottak az emberek. Három-négy nappal az ő halála előtt koszorut tétetett velem barátnője, Kaffka Margit koporsójára. Eszméletét megtartotta az utolsó huszonnégy óráig." (Rippl-Rónai József Emlékezései - Beck Ö. Fülöp Emlékezései. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1957. 314. old.)

24. Fémes Beck Vilmos. Darmstadt, 1906. Beck Judit tulajdona

25. Fémes Beck Vilmos: Nő madárral. Bronz, 53 mm. Magyar Nemzeti Galéria

26. Fémes Beck Vilmos: Merítő nő. Bronz, 80 mm. Magyar Nemzeti Galéria

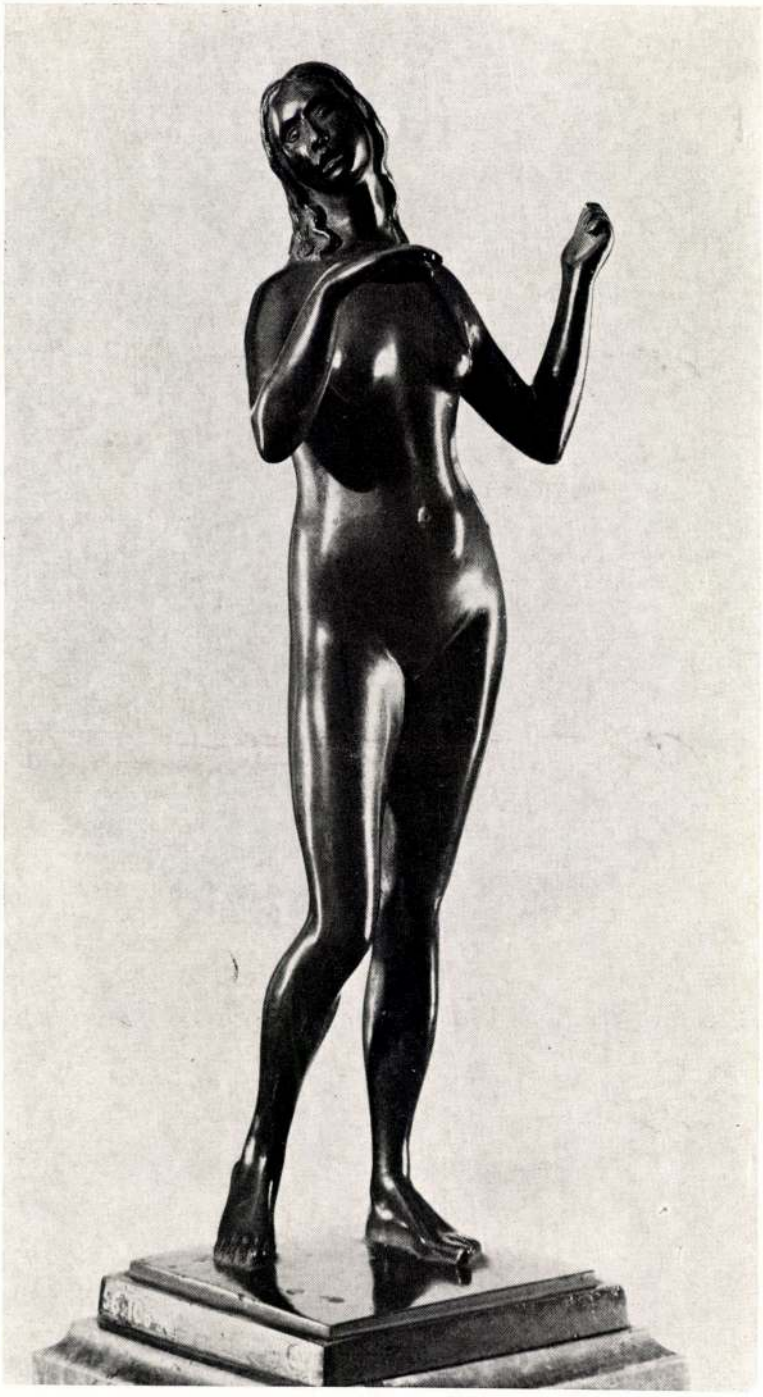

27. Fémes Beck Vilmos: Táncosnő. Bronz, 27 cm. Magyar Nemzeti Galéria

28. Fémes Beck Vilmos: Nő madárral, 1912. Bronz, 41,5 cm.
Magyar Nemzeti Galéria

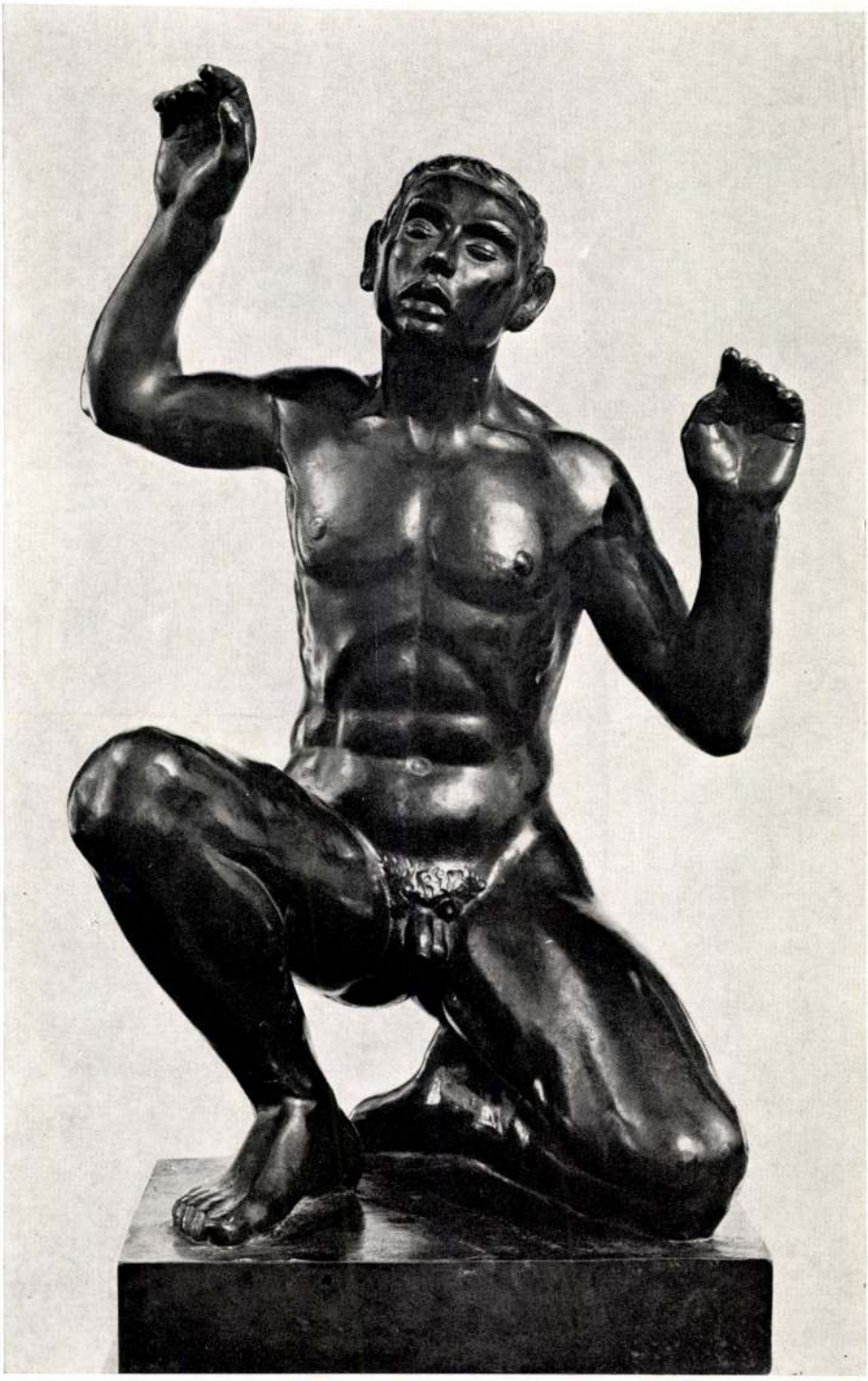

29. Fémes Beck Vilmos: Fiúakt, 1912. Bronz, 53 cm. Magyar Nemzeti Galéria

30. Fémes Beck Vilmos: A látásgyönyör istennőjének. Bronz, 74 mm. Magyar Nemzeti Galéria

31. Fémes Beck Vilmos: Vak zsidó, 1915. Papír, vöröskréta. Magyar Nemzeti Galéria

32. Fémes Beck Vilmos: Akt, 1917. Papír, vöröskréta. Magyar Nemzeti Galéria

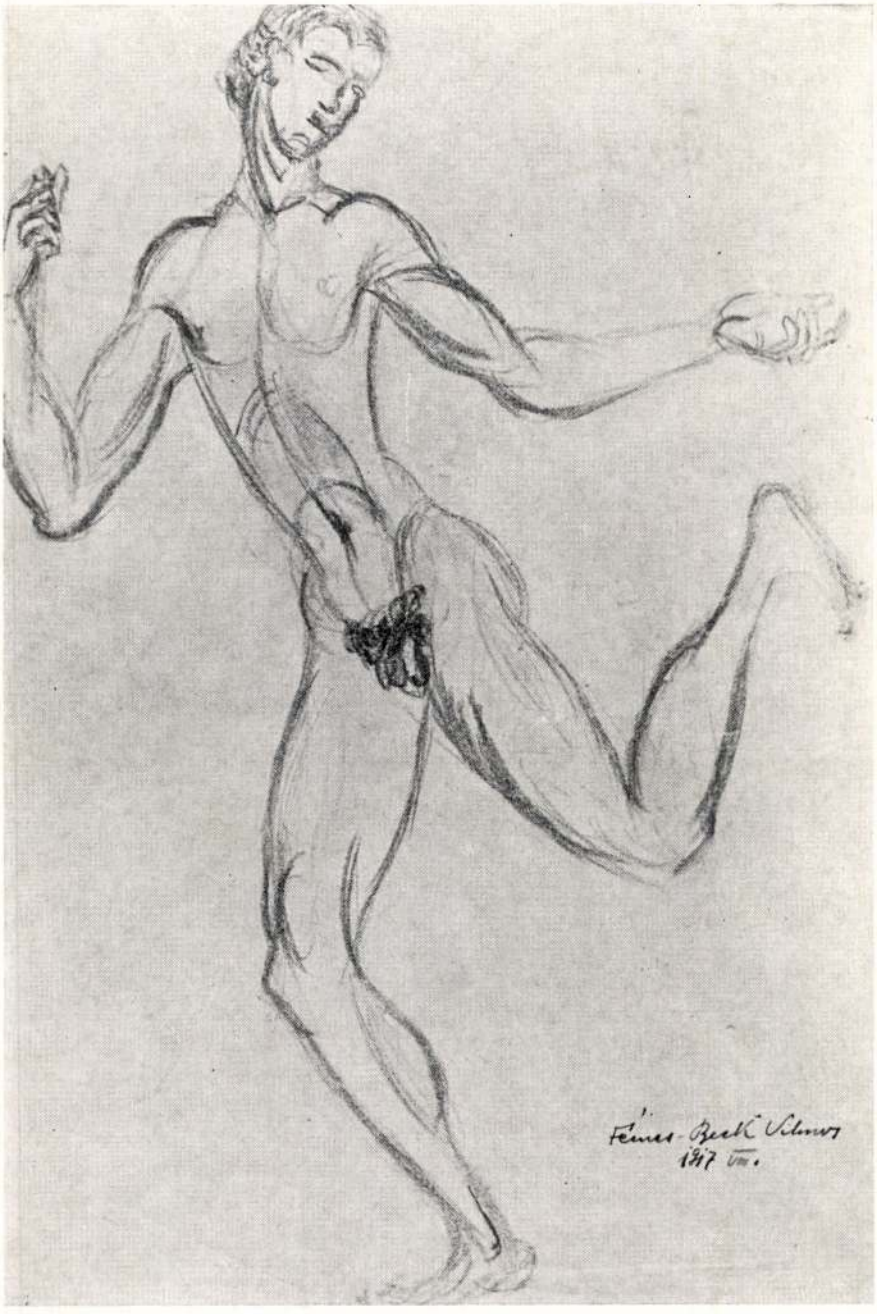

33. Fémes Beck Vilmos: Staféta futó, 1917.Papír, vöröskréta. Magyar Nemzeti Galéria

34. Fémes Beck Vilmos: Akt. Papír, vöröskréta. Magyar Nemzeti Galéria

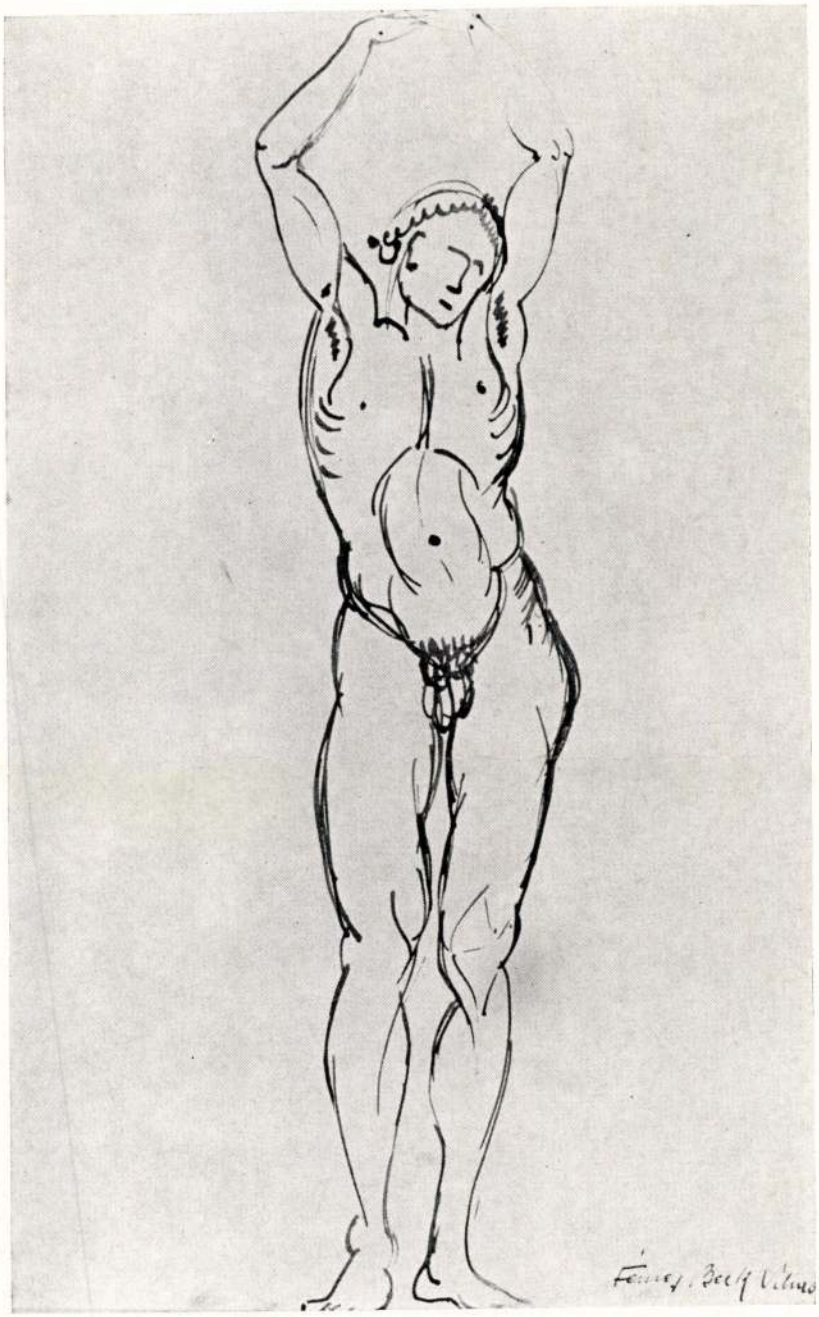

35. Fémes Beck Vilmos: Férfiakt, 1918. Papír, diófapác.
Magyar Nemzeti Galéria

36. Fémes Beck Vilmos. Székely Aladár felvétele. Beck Judit tulajdona

Nagy Ildikó

FÉMES BECK VILMOS KIADATLAN ÍRÁSA HANS VON MARÉES-RŐL

„Minden jel arra vall, hogy Marées volt a polgári idealizmus utolsó nagy művésze, akiben természet és individualista eszményi fensőbbség harmonikus szövetséget kötöttek – olykor."

Kállai Ernő[1]

Az Ars Hungarica 1976/1 száma közölte Fémes Beck Vilmos húsz levelét.[2] Az ötös számú levélben, melyet bátyjának írt Budapestről Münchenbe, és keltezése: „1909. kedd 6." (tartalma alapján 1909. febr. 6. kedd és febr. 7. szerda), az alábbiakat olvashatjuk: „Hétfőn Osváttal találkoztam az utcán, már akkor is, de még inkább tegnap délután mindent elmondatott velem amit Marées-ről tudok. A végeredmény az volt, hogy megígértem a Marées-ről írtakat szombatig bővíteni és változtatni." Fémes Beck, aki levelének tanúsága szerint 1909. január 31-én érkezett Münchenből Budapestre, az említett Marées-cikk első változatát még Münchenben megírta, minden bizonnyal Osvát kérésére.

Hans von Marées hagyatéki kiállítását 1908. december 23. és 1909. február 10. között rendezték meg a müncheni Sezessionban, majd bemutatták Berlinben (1909. február 28.–április eleje), Párizsban (1909. október 1.–november 8.) és Frankfurtban is (1909. december). A tárlat óriási feltűnést keltett, az addig szinte ismeretlen Marées-t a németek úgy ünnepelték, mint egyik legnagyobb festőjüket. A kiállítás évében 30 ismertetés és újságcikk jelent meg róla a különféle európai lapokban és folyóiratokban, másfélszer annyi, mint a halálától eltelt 21 év alatt. Érthető tehát, hogy Osvát szeretett volna cikket közölni a kiállításról a Nyugatban, és ennek megírására az akkor Münchenben élő Fémes Becket kérte fel, akitől már jelent meg írás a folyóiratban.[3]

A megígért bővített változat azonban csak jóval később készült el. Erről egy 1909. április 27. keltezésű levél tudósít: „Mélyen tisztelt Osvát Úr! Szíves elnézését kérem, hogy ígéretemet nem volt módomban betartani. A cikket újra megírtam, és igen kérem, ha Önnek lehetséges, legyen szíves azt tőlem holnap 4–5 óra között az Adria kávéházban átvenni. Maradok mély tisztelettel Ön iránt: Fémes Beck Vilmos."[4] Osvátnak azonban ez a második változat sem tetszett, és nem közölte Fémes Beck írását, aki 1909. szeptember 25-én az alábbi levelet írta Osvátnak: „Mélyen tisztelt Osvát Úr! Igen kérem, legyen szíves küldje vissza Marées-ról írott cikkemet, miután az úgyis használhatetlen. Szívességét köszönöm, és maradok mély tisztelettel Ön iránt: Fémes Vilmos."[5] Osvát nem küldte vissza a cikket, így az hagyatékában fennmaradt (a korábbi, rövidebb változattal együtt), és ma az MNG adattárában található.[6]

Hans von Marées nagy sikerű kiállításáról tehát nem jelent meg írás magyar folyóiratban, ami annál is sajnálatosabb, mert tudjuk, hogy Lukács György is foglalkozott egy Marées-cikk gondolatával. Ezt Popper Leónak egy 1910. január 29-i levele említi, melyben Popper Lukácsnak a Galilei-körben tartott előadására („Az utak elváltak") reagál, bár akkor még nem ismerte annak szövegét.

„Kíváncsi vagyok, hogy Te mit beszéltél a Galileiben. A tény maga, ne vedd rossz néven, nem rokonszenves nekem. A nyáron mesélted, hogy kellett volna egy Marées-cikket írnod, de nem tetted, mert – ezt mondtad – 'nem értesz képzőművészethez'. Mi történt azóta? Kinyíltak a szemeid? Vagy becsukódott az egyik?"[7] A levélből arra következtethetünk, hogy Lukácsot valaki felkérte egy Marées-cikk megírására, amelyet azonban nem vállalt el. Tekintve, hogy ekkor főleg a Nyugatban és a Huszadik Században publikált, az is elképzelhető, hogy Osvát kérte fel, miután Fémes Beck cikkét nem akarta közölni. Adatok hiányában nem rekonstruálható, hogy Lukács mit tarthatott Marées festészetéről. Tudjuk, hogy ismerte Meier-Graefe összefoglaló modern művészettörténeti könyvét[8], amely bőven foglalkozik Marées-val, és joggal feltételezhetjük, hogy látta az 1909. márciusi berlini Marées-kiállítást, mert ebben az időpontban Berlinben volt[9], és mert a képek ismerete nélkül szóba sem jöhetett volna egy ilyen cikk szerzőjeként. Az 1907-es Gaugin-cikk[10] és az 1910-es „Az utak elváltak"[11] között tehát kellett lennie egy Marées-élménynek, amely talán hozzájárult ahhoz, hogy Lukács elinduljon – vagy inkább továbbhaladjon – azon az úton, amely „az életkritikától megy a forma-kritika felé".[12] Ezt elsősorban az támasztja alá, hogy bár Marées neve csak ritkán fordul elő Lukács írásaiban, mindig rangos helyen említi. Így például az „Esztétikai kultúra" című írásának emelkedett hangú befejezésében, amelyben a „példaadó élet", a „szimbolikus élet", a magány tragikusságából kinövő heroizmus, „a maga megformálásának heroizmusa" példáit említi. „Az ilyen emberek nem teremtenek kultúrát, nem is akarnak teremteni; az ő életük szentsége a minden illúziótól való megfosztottság... Ez a semmit nem váró heroikusság szenteli meg életüket; ez veszi körül egy Hans von Marées és egy Stefan George, egy Paul Ernst és egy Charles Louis Philippe életét a tiszta levegő azon glóriájával, amelyet ma talán csak az ő fejük körül láthatni."[13] Lukács 1908 és 1910 között Georgéról, Ernstről és Philippe-ről egyaránt írt esszét. Mindhárom művét nagyon fontosnak tartotta, naplója és levelei szerint is ezeknek az éveknek a főművei közé sorolta. Hasonlóan jelentős a forma–fogalom kimunkálása és meghatározása útján maga az „Esztétikai kultúra" című írása is, amelyre Balázs Béla, Popper Leó és Alexander Bernát is reagált.[14] Poppernek írt válaszlevelében Lukács maga írja, hogy a Kernstok-cikk (vagyis „Az utak elváltak") folytatásának tekinti és a kettőből szeretne egy átdolgozott, német nyelvű cikket írni. Úgy érzi, hogy ez az írás „prolegomenája annak, ami most – nagyon homályosan és kezdetlegesen – készül: a forma–fogalom metafizikai igazolásának".[15] Bár Lukács véleményét Marées-ről nem tudjuk, az összefüggésekből annyit megállapíthatunk, hogy a magányosságot vállaló heroikus élet, és az abból kinövő formalátás és formateremtés egyik példája volt számára ebben az időben. Később (tulajdonképpen már az 1910-es Philippe-esszétől kezdve) hasonló esetekben Cézanne-ra és a francia festészetre hivatkozik, a németek közül pedig a Marées-val szoros kapcsolatban állt Hildebrand és Fiedler elméleteire.[16] Ez a megközelítési mód adekvátabb is lehetett Lukács számára, aki sokkal inkább a teóriákra volt fogékony, mintsem a konkrét művekből levonható következtetésekre. Marées felfedezése egyébként is túl késői volt ahhoz, hogy tartós hatása lehessen. Az impresszionizmust meghaladó „formalátó festészet" (a kor kedvelt terminológiája), nem belőle, hanem Cézanne-ból indult ki, és Marées inkább mint a nagy magányos, a zseniális töredéket alkotó festő maradt a köztudatban. Az a rövid idő azonban (kb. 1909–11), amíg a figyelem ráirányult, a magyar művészet szempontjából igen lényeges.

Bár 1937-ig nem jelenik meg nálunk folyóiratban önálló cikk Marées-ról,[17] neve többször felbukkan a tízes évek elejének művészeti írásaiban. Gyakran hivatkozik rá Fülep Lajos, aki általában Cézanne-nal (esetleg Maillollal, Manet-val stb.) együtt említi, mint olyan művészt, aki „újra visszahelyezte örökükbe a formákat"[18], vagy olyat, aki mélyen átélte a tradíciót, és ezzel „az igazi művészi tradíció folytatásának lehetőségét" készítette elő.[19] A Székely Bertalannal való összevetésből pedig Marées mint a kompozíció újrateremtésének, és az autonóm művészi alkotás kategóriáiból, a „képzőművészeti valóságokból" kiinduló festészetnek a példája szerepel.[20] A Marées–Hildebrand–Fiedler-kört egységben látva többször említi Marées-t Feleky Géza. Ő volt az a magyar kritikus, aki a legközelebb állt Fülephez és Popperhez abból a szempontból, hogy a művészet minden jelenségét igyekezett elméleti oldalról is megközelíteni, vagyis „fogalmi kategóriák alá vonni szemléleti tényezőket" – ahogy ezt éppen ő Marées-ről megállapította.[21] Ő írt ismertetést Meier-Graefe háromkötetes Marées-monográfiájáról is,[22] amelyből kitűnik, hogy milyen jól ismerte és ítélte meg Marées művészetét. Maga Meier-Graefe felolvasást is tartott Budapesten Marées-ról az Ernst Múzeum előadássorozatában, 1913-ban.[23]

Marées a századforduló magyar művészetelméletében és műkritikájában tehát kétségtelenül jelen volt. Hatása a tízes évek fordulójának magyar művészetében szintén érezhető, ahogy ezt Körner Éva kimutatta az Árkádia-festészet elemzésével.[24] Ennek részleteiről, az egyes festők valóságos élményeiről azonban adatszerűen ma sem tudunk többet, mint ő tizenöt évvel ezelőtt, azaz szinte semmit. Tudjuk, hogy Kernstoknak megvolt Karl von Pidoll könyve Hans von Marées-ról, amelyet lapszéli jegyzetekkel látott el.[25] A kutatást nagyon elősegítené, ha ezeket a bejegyzéseket publikálná valaki. A Pidoll-könyv egyébként is népszerű lehetett, hivatkozik rá Feleky Géza[26] és Beck Ö. Fülöp[27] is. Körner megállapításai tényszerűen annyiban módosulnak, hogy Marées hatása az 1908–1909-es nagy kiállítás-sorozathoz kötődik, ennél korábbi időpont – tehát 1903 –, ahogy ő feltételezi[28], nem valószínű, hiszen a képek nem voltak kiállítva.

Marées hatása a szobrászatra mindig is köztudott volt, hiszen a hildebrandi szobrászat-értelmezés belőle indult ki. Közvetlen tanítványai között is sok szobrász volt, és az ő visszaemlékezéseikből – különösen Artur Volkmann könyvéből[29] – részletesen ismerjük Marées nézeteit. Hatása azonban túlmutat a meglehetősen jelentéktelen tanítványokon, és úgy tűnik, hogy a huszadik század első évtizedében éppen a gyűjteményes kiállítása és az azt követő újrafelfedezése ösztönzően hatott a szobrászatra. Hans Secker jegyezte fel, hogy amikor Wilhelm Lehmbruckot megkérdezték, hogy a 19. századi szobrászatból ki tetszik neki a legjobban, habozás nélkül válaszolta: Hans von Marées.[30] Marées hatását Lehmbruckra már korábban is kimutatták, az új, nagy Lehmbruck-monográfia pedig egy külön fejezetet szentel ennek a kérdésnek.[31] A testnek és a léleknek az az újklasszikus ideálon alapuló harmóniája, mely Marées utópikus világának kontemplatív figuráit eltölti, erősen hatott Lehmbruck 1909–10-ben készült műveire. Legszebb példája ennek a „Nagy álló akt" (1910), melynek mozdulatában és testtartásában Marées „Hirtenbild"-jének (1868 – magyarul Ekloga címen) nőalakja tér vissza.[32] Ez a hatás pedig azután érte őt, hogy Párizsban már megismerte Maillol művészetét, akinek nyugodt, statikus, kerek szobrai példát adtak számára a naturalizmustól, az impresszionizmustól és a rodini vibráló, szenvedélyes-patetikus szoborformálástól egyaránt eltérő útra. A Salon d'Automne 1910-es kiállításán egymással szemben állt Maillol „Pomoná"-ja és Lehmbruck „Nagy álló akt"-ja,[33] megmutatva azt a két lehetőséget, amely a századelő szobrászatának adva volt – még szinte utolsó pillanatként –, hogy megteremtse az „Erscheinungsbild" és az „Existenzbild" szintézisét.

Ez pedig a magyar szobrászat számára is alapvető kérdés volt. Éppen ezért Marées művészetének hatásához a magyar szobrászat értékes adalékokkal járult hozzá. A Marées-kiállítás idején Münchenben élő Beck Ö. Fülöp így ír erről: „Ha képzelődő volnék, azt mondanám, szándékai voltak velem a sorsnak, olyan pontosan, a legszükségesebb pillanatban érkezett a segítség, Hans Marées segítő keze. Ő maga akkor már halott volt. Hátrahagyott műveit elhozták Rómából, kiegészítették a Schleissheim-beli anyaggal és a magántulajdonban levő képekkel. Hatalmas hagyatéki kiállítás volt, egész München lázba hozta. Számomra pedig valóságos égi megnyilvánulás. Tanulsága belevágott éppen abba a gondolatkörbe, melyben én akkortájt keringeni kezdtem. Ennek a festőnek a képein ugyanis látni lehetett, ha az ember keletkezésük sorrendjében követte fejlődését, amint Rómában az antik művészet tanulmányozása, vagy talán annak valóságos átélése közben kialakult formalátóvá, formamérlegelővé. Alakjai a formai lényeg kihangsúlyozása, értelmezése által bizonyos mértékben kivonataivá váltak az emberi alaknak. Ennek dacára képeiben semmi sematikus nem ásítozott, hanem eleven természetbenyomások tükröződtek bennük. Emellett megtartotta, talán még tovább is fejlesztette festőiességét is. Érdekes, hogy ezt egy festő munkáin tanultam meg, de még érdekesebb, hogy maga is tulajdonképpen szobrokból merítette a tanulságait."[34] A továbbiakban részletesen leírja, hogyan követte Marées tanítását a „kívülről" rajzolásról és a „formakivonatolás"-ról, valamint azt, hogy milyen nagy hatással volt rá Marées élete, magatartása, mindaz amit a róla szóló könyvekből, elsősorban Pidoll könyvéből megismert. Ennek a hatásnak az elemzése külön tanulmányt érdemelne, itt csak felvetem, hogy abba a sorozatba, amelyet D. Schubert mutat be a Marées-hatást mutató „Álló akt"-okról, milyen szépen beleillenek Beck Ö. Fülöp Aphrodité-variációi.

És mit látott meg Marées-ben Fémes Beck? Őt is, mint mindenkit, megragadta a festő „heroikus" magányossága, a sorsvállalás, amely életének ezen a fordulópontján – közvetlenül hazajövetele előtt – példaadó lehetett Fémes Beck számára.

Mögötte van már több mint hároméves külföldi tanulmányútja, mely idő alatt a kor fontos mű-

vészeti központjaiban élt és dolgozott, köztük közel tíz hónapig Darmstadtban Olbrich mellett. Az az összművészet-eszmény, amelyet ott megismert, meghatározó élmény volt számára. Marées-ban is ezt látja meg, amikor kiemeli, hogy „az összetartozó térbeli művészetek" egysége és harmóniája adja meg a látás örömét. (Az építészetnek, szobrászatnak és festészetnek „együtt kell hatnia, anélkül, hogy saját határaikat átlépnék" – emlékezik Marées tanítására Artur Volkmann.[35]) Hasonlóan egységben látja a szín–forma–vonal jelentőségét is Marées művészetében, de megérzi már ennek problematikus volták, Marées kínlódását a többszöri átfestések mélyén. Marées alakjainak plasztikus formálása, a formák határozottsága és szerkezetessége volt az, ami egy szobrászt elsőként megragadhatta a képeken. „Semmi egyéb itt, mint térproblémás élmény" – írja Fémes Beck és megkeresi azokat az alapokat, amelyekre ez a világ felépíthető.

A művészet önelvűvé válásának kezdetén Fémes Beck egy tradicionális, kortól független, vagy inkább korok felett álló művészeteszményt vall, és ezt találja meg Marées-ban is. Ez az eszmény az antik művészet megértéséből és a természet tanulmányozásából teremti meg azt a művészetet, amelyben egységbe kerül a műalkotás szenzuális és intellektuális oldala. Ez Fémes Beck későbbi munkásságának alapkérdése. Műveinek feszültségét éppen az adja meg, ahogy egységbe hozza az érzékelést és a gondolkodást, a szenzuális és a racionális formaalkotást. Ehhez kapott ösztönzést Marées nagy képeinek „csendes világ"-ától, amelyben a jelenetezés és a mozdulatok, testtartások elvontsága sajátos átmenetet teremt az életkép és az allegorikus kompozíció között. Ebben a valóságos élet fölé emelt „nemes világ"-ban az élet reális cselekvései már nem érvényesek, de a reális formák még igen. Az ember és az univerzum kapcsolata egy eszmei síkon még teljes. Minden bizonnyal Marées művészetének ez a vonása ragadta magával mindazokat, akik hatása alá kerültek, így Fémes Becket, de a Nyolcak néhány festőjét is. Marées kiállítása és újrafelfedezése egybeesett a Nyolcak festőinek falképeivel és nagy kompozícióival, és ehhez kellett, hogy kapjanak tőle is ösztönzést, hiszen Marées-t még Rippl-Rónai is a modern falképfestészet egyik fő példájaként említi Puvis de Chavannes mellett.[36] A klasszikus értelemben vett „nagy kompozíció" számára azonban ekkor már hiányzott az eszmei fedezet, az az egységes világkép, amely a hierarchikus kompozíció lehetőségét megadná. Az a nagyszabású stíluskísérlet, amely ezekben a képekben testet öltött, épp ezért csak töredékes maradhatott.

Fémes Beck, aki az eszményeket adó művészetben hitt és abban, hogy a művészet a „látásgyönyörök" forrása, Marées-ban példát és jelképet látott. A cikkben előforduló szókapcsolatok, a „látásgyönyör" és a „rózsát hintő" majd érmein és grafikáin térnek vissza, mint a művészet jelképei.

FÉMES BECK VILMOS: HANS VON MARÉES HAGYATÉKI KIÁLLÍTÁSA A MÜNCHENI SEZESSIONBAN

Szomorúan gondolok a római sírra, ahol az alig ötven évet ért Hans von Marées van elhantolva, oly művészt temettek ott el, akinek jelleme volt a tehetsége. Rövid életének fele is úgy múlott, hogy Marées képtelen volt egy értékesebb művészi célra való hivatottságát önmagában felderíteni. Néhány évig Steffeck-növendék volt a berlini akadémián; itt megtanulta mindazt, amit lehetett; s aztán Münchenbe költözött. Mint korának sok más piktora nagy technikai készséggel festett lovakat, tájképeket, leginkább azonban barátai arcképeit. Közben rosszul érezte magát, alaktalanul már sejtette, hogy a környezet, melyben él, minden törekvéseivel nem az, amelybe vágyait beilleszthetné. – Huszonhét éves korában látta először Itáliát, és néhány év múltával szoros barátság fűzte a piktor Maréest a nagy görög szobrászathoz. Marées meglátta és megértette a nagybecsű lényegi és tárgyi igazságokat, melyeket az Antik művészet fejlődési folyamata ajándékozott először világos formában az emberiségnek.

Részére ezek igazságok voltak, melyek nincsenek időhöz, egy kor ízléséhez kötve, s előlük a jellemes Marées nem tudott kitérni.

Megindult tehát a nehéz úton, melyet ideáljainak célul kitűzött; a lényegben legközelebb jutni az egyéni kifejezésmódjával az Antik-i értékekhez. – Ha végignézzük a Secessióban levő, szűztiszta képzőművészeti tartalmú Marées-kiállítást, mely Münchennek évtizedek óta leghatóképesebb művészi eseménye, – semmi egyéb itt, mint térproblémás élmény.

Szín, forma, línia, melyet egy nagyratörő fantázia hozott különböző variációkban erőteljes

kontrasztok segítségével mind-mind láthatóbb kép alakba. Külső nyomát nem látjuk, hogy Maréesra az Antik művészet volt legnagyobb hatással. Tárgyilagossága hasonlít csak a görög művészet ily szándékaihoz. Az igazi tehetség erénye nála is a képző, az alkotó, és nem az utánzó ösztön erősségében nyilvánult. A nagytermészet benyomásait is hasonlóan értékesítette Marées; hasznos példa lehet e tekintetben is másoknak fejlődése. – Itáliában egész élete tellett tépelődések között. A végcél látott élményeinek, képességeihez méltó tömör és világos képbeillesztése volt. Közelebb állt hozzá maga a művészet, a nagy vágyakból font ösztön, s ez korbácsolta őt megalkotni a képzeletében élő nemes világot; mint a vágy képességeit egy a korának tetsző, kenyérkeresetre alkalmas megjelenítő formába önteni. Meghatóan szép, amit erről egyik levelében ír:

„Und wenn ich lerne mich mit Ruhe in die Wirkliche greifbare Welt zu schicken, so wird auch meine Thätigkeit von dem Erfolge gekrönt werden wie ihn gerade nicht der Ehrgeiz sondern (sozusagen) das Herz wünschte." – A világgal számot sem vetett Marées. Kora pedig elvesztette, elfelejtette azokat az igazságokat, melyekért ő élt; s így természetes, hogy közömbös maradt művészete iránt. Conrad Fiedler, legjobb barátja, kinek viszonya Marées-hoz a modern művészetbarát ideálja, magyarázta először fenkölt, tisztult értelemmel művészi törekvéseinek mibenlétét. Szavakkal próbált Fiedler az emberek látóképességére hatni, és hatott is. Mert a mai emberek szemein át nem érez az agyuk, csak az agyukon át a szemük, hogy tudták volna Maréest megérteni, kinek gondolatai képszerűen, s nem képek gondolatszerű alakban jelentkeztek.

A müncheni évek után, Marées haláláig Itáliában a látásgyönyörök hazájában élt, ott, hol nem remélték az összetartozó térbeli művészetek különválasztásában az utat megtalálni, melyen járva, az ily képzőművészeti jelenség a szemnek legdúsabban, világosan szolgáltatná a bájakat. A művészetek ama viruló korainak klasszikus tulajdonsága, éppen abban nyilvánul oly kézzelfoghatóan, hogy teljes harmóniában lépnek ezek az összetartozó térjelenségek, tisztultan, világosan a látásgyönyör előnyére. – A sokoldalú tehetséggel megáldott Marées, miután megtalálta életcélját többé meg sem botlik a keresztutak előtt; amelyek a forma, linia avagy a színesség hangsúlyozását eredményezték volna. Teljes tudatában van annak, hogy szín, forma, línia harmóniája, az egészséges szemnek egy egységes követelménye. Nem lehetett tehát rest akár nagyobb kompozícióit is többször megfesteni, mert majd a színek, máskor meg a gesztusok hatóképessége nem volt eléggé kifejező. Igen, az önlerombolásban Marées gigászi volt!

Fejlődése sorrendjében vannak munkái a kiállításon elrendezve, így végigkísérhetjük legváltozatosabb alakulásait, melyeket lelkének árnyai (avagy fényei?) kísérnek.

Az egyéniség szabadsága, szemben az örök törvényszerűvel. A képlátás, a természetlátás megkülönböztetése sok gondteljes órát szereztek neki; azonban jóval érdekesebbé tették eredményeit. Egy okkal több tehát a remény, hogy e kiállítás hatása nagy lesz, mert e kérdések épp úgy nyitva, megoldatlanul fekszenek előttünk, mint Marées előtt, és ezek tisztázására az ő munkái serkentenek, és tovább segítenek. Az elégedetlenség Maréesnál természetéből fakadt. Nagy szorgalmát, munkaszeretetét, ez legkevésbé sem zavarta; azonban intenzivitása lazult.

Fájdalmára, képtelen volt munkáit oly tökéletesen befejezni, mint óhajtotta. Néhány képét annyiszor átfestette, hogy az így keletkezett technikai bajok ártalmára vannak a művészi hatásnak. – Látjuk, hogy ifjú éveiben környezetének Rembrandt-rajongása, őt is meghatotta. Később a flamand iskola tanulságait fordítja okosan előnyére. A nápolyi zoológiai állomás freskóvázlatai szintén itt vannak, és mutatják erős naturalista és díszítő képességét.

Néhol az impresszionistákhoz is közel jutott, nyilván akaratlanul, hiszen előtte egy monumentálisabb végcél lebegett. – Talán az a körülmény, hogy élete végén a környezetében élő fiatal művészekre igen nagy és továbbsegítő hatással volt, telítette harmonikus érzésekkel. Marées eredményeket ért el, amelyeket képtelen lebecsülni. Az 1882. évből való, befejezetlen Raub der Helena, még inkább Die Werbung, Die Hesperiden, Die drei Reiter, a három triptichon az 1885. évből és utolsó munkája, Ganymed – jelzik ez időszaknak az eredményeit. Valami fönséges érzés vesz rajtunk erőt, ha a színpompától duzzadó, harmonikus embereket egyszerű, mindennapi cselekedeteikben látjuk megörökítve munkáin. A gesztusoknak meggyőző ereje, a szemnek jól eső kiegyensúlyozottság felejteti velünk, hogy képek előtt állunk, és elvisz bennünket egy a maga teljességében határolt, és mégis harmonikus világba, amely teljesen Marée-é és mégis mindannyiunké. Fáradságnak, a munkának nyomait veszítjük, s mint egy természeti jelenség, mely szép, és minden fázisában logikus, hat reánk e csendes világ. – Hiszem, hogy bánkódás nyilvánul a lázas érdeklődésben, amellyel ma egész

Németország Marées művészete felé fordul. Életében sokan felismerték és becsülték értékét. Böcklinhez, Lenbachhoz barátság fűzte, a szobrász Hildebrand fejlődésére Marées barátsága volt döntő hatással. Bátor volt egy egész életet külsőleg is megalkuvás nélkül, egy ideálnak élni, ezért bőven megszenvedett anyagi nyomorral. Mindez nekünk nem fontos, hanem a fenkölt, világos mosolyt tőle visszük magunkkal: a szem, a látásgyönyör problémája nem változott, csak a kifejezésmódok változhatnak, amelyek a szemet gyönyörködtetni tudják.

E művész, ki képtelen volt a messze elérhetetlenben látott, minderősebben feltolakodó ambícióival versenyt futni, művészi útjában örökké nyíló, viruló rózsákat hintett emberek számára, akiknek a látás gyönyört nyújt.

JEGYZETEK

1. KÁLLAI E.: Márffy Ödön újabb munkái. *Ars Una*, 1924. április 265–271. In: Művészet veszélyes csillagzat alatt. Bp., 1981. 210.
2. KONTHA S.: Fémes Beck Vilmos húsz levele. *Ars Hungarica*, 1976/1 147–158.
3. FÉMES BECK V.: Olbrich-emlék. *Nyugat*, 1908. II. 502–504.
4. MNG Adattár: 3100/1930.
5. MNG Adattár: 3102/1930.
6. MNG Adattár: 3103/1930.
7. A levélrészlet közölve: Lukács György levelezése (1902–1917). Bp., 1981. 175.
8. MEIER-GRAEFE, J.: Entwicklungsgeschichte der modernen Kunst. Stuttgart, 1904. Lukács Gauguinről írt cikkének lábjegyzetében (lásd 10. sz. jegyzet) hivatkozik a könyvre.
9. Fekete Éva szíves közlése.
10. LUKÁCS Gy.: Gauguin. *Huszadik Század*, 1907. június. VIII. évf. 6. sz. 559–562. In: Ifjúkori művek. Bp., 1977. 111–115.
11. LUKÁCS Gy.: Az utak elváltak. *Nyugat*, 1910. február 1. III. évf. 3. sz. 190–193. A Galileikörben tartott előadás szövege. In: i.m. 280–286.
12. POPPER L.: A megismerés és a megváltás. Lukács György: A lélek és a formák. In: Esszék és kritikák. Bp., 1983. 65.
13. LUKÁCS Gy.: Esztétikai kultúra. *Renaissance*, 1910. május 25. I. évf. 2. sz. 123–136. In: i.m. 422–437.
14. Lukács György levelezése (1902–1917) Bp., 1981. 90., 94., 100. sz. levelek
15. LUKÁCS Gy.: i.m. 228 (95. sz. levél)
16. A fiatal Lukács és a képzőművészet viszonyáról lásd: TIMÁR Á.: Forma és világnézet. *Világosság*, 1983. október 608–616.
17. HAJÓS E.: Hans von Marées. *Fórum*, VII. évf. 1937. 45–46.
18. FÜLEP L.: Az emlékezés a művészi alkotásban. *A Szellem*, 1911. március. 1. évf. 1. sz. 56–90. In: A művészet forradalmától a nagy forradalomig. II. Bp., 1974. 623.
19. FÜLEP L.: Rippl-Rónai József. *A Ház*, 1910. 1. sz. In: i.m. 213.
20. FÜLEP L.: Magyar festészet. *Nyugat*, 1922. febr. 16., márc. 1., márc. 16. In: i.m. I. 325.
21. FELEKY G.: Hugo von Tschudi. In: Könyvek, képek, évek. Bp., 1912. 142.
22. FELEKY G.: Julius Meier-Graefe: Hans von Marées. *Nyugat*, 1911. II. 950–952.
23. Lásd az Ernst Múzeum katalógusa. Az előadássorozat 18. felolvasása
24. KÖRNER É.: Derkovits Gyula. Bp., 1968. 48–51.
25. PIDOLL, K. von: Aus der Werkstatt eines Künstlers. – Erinnerungen an den Maler Hans von Marées aus den Jahren 1880/81 und 1884/5. Luxemburg, 1890, 1908. – Lásd: HORVÁTH B.: Kernstok Károly. 1873–1940. In: A Komárom-megyei Múzeumok Évkönyve. 1968. 455. A lapszéli jegyzetekkel ellátott könyv egy budapesti magángyűjteményben van.
26. FELEKY G.: Fényes Adolf. In: i.m. 108.
27. Beck Ö. Fülöp emlékezései. Bp., 1957. 260.
28. KÖRNER É.: i.m. 49.
29. A. Volkmann: Vom Sehen und Gestalten, Jena, 1912.

30. H. F. SECKER: Bemerkungen zu Hans von Marées. In: Wallraf-Richartz Jahrbuch. 2. 1925. 177. idézi: D. SCHUBERT: Die Kunst Lehmbrucks, Worms, 1981.
31. D. SCHUBERT: i.m.
32. D. SCHUBERT: i.m.
33. D. SCHUBERT: i.m.
34. BECK Ö. F.: i.m. 256–57.
35. A. VOLKMANN: i.m. 17.
36. Rippl-Rónai József emlékezései. Bp., 1957. 134.

PLAKETTEK

FÉMES BECK VILMOS

PLAKETTEK

FÉMES BECK VILMOS

A Hár 1911. IV. 5. sz.

Fénues Beck Vilmos

51-52

M.D.K.

Fémes Beck Vilmos, szobrász

mint meghívott művész szintén kiállítok a „Nyolcar" első megszervezett kiállításán 1911 ápr. közepén, a Nemzeti Szalonban, ahol a „Nyolcar" (Czóbel kivételével) 86 képpel és számtalan grafikával szerepeltek. ./.

B.Szij: Róbert Berény

Acta Historiae Artium, Bp.1966.Tom.XII.fasc.1-2.

164., 174. old.

M.D.K.

Feines Bech Vilmos, nobrás

... Később, 1914. márciusában a Magyar Képzőművészek Társasága és a bécsi Künstlerhaus cserekiállítások rendezésében egyeztek meg - azonban a Bécsbe küldendő magyar anyagról az illetékes zsűri oly "óvatossággal" rostálta meg, hogy Berény és Tihanyi képeit visszautasította. Ezek után Pór és Feines Bech visszavonták a saját, elfogadott műveiket.

B.Szij: Róbert Berény

Acta Historiae Artium, Bp.1966.Tom.XII.fasc.1-2.

174. old.

M.D.K.

Fémes-Beck Vilmos, iparművész

tagja lett az 1918. dec. 8-án alakult „Művészek és tudósok Kulturszövetségének."

Építőipar - Építőművészet, Bp. 1918.évf. 43. sz. 343. old.

Fémes Beck Vilmos

Terzánszky: Nagy ásnyakkól bizalmasan c. könyvében ilyt szóla.

Vigilia, 1963, 10 sz., 633 old.

Fémes Beck Vilmos szobrász.

Népszava, XXXVIII.évf.1910.szept.11.
216.sz.5.l.
B-t. /:Bálint Aladár:/:
A Müvészház kiállitása.

Fémes Beck Vilmos

Guggoló nő c. szobráról kép.

Kortárs 1965. dec.

Ady és a Nyolcak. Demény János

Fémes Beck Vilmos

M.D.K.

cimlapterv a NYUgat részére

Szij Béla: Berény Róbert , Bp. 1964. 11-12. l.

Fényes Beck Vilmos MDK

Gyermekarckép, plakett

Műcsarnok 191o. tavaszi kiállitás

Fémes Beck Vilmos

Táncoló nő, bronz
Női akt, bronz
Beatrixe, bronz
Dante, bronz
Női akt, bronz
Műcsarnok 1924 febr.-márc.

Fémes Beck Vilmos

1914 márciusában a bécsi „Brüko"-galéria Berény - Pór - Tihanyi - Fémes Beck - kárlátot rendezett.

Lévényi Iván: Tihanyi Bp. 1968.
10-o.

Fenies Beck Vilmos

Nobrász

M.D.K

1910-ben a Művészhárnak
szeptemberében és novemberében
rendezett kiállításain szerepelt
harom-harom művel.

Baki Miklós - Fenies Beck Vilmos
Művészet, 1969. április - 12 lap

M.D.K.

Ferries Beck Vilmos

nobrán

A Nyolcakkal való első közös kiállításán 3 színezett gipsz-nobra és 9 bronzérmiéje szerepett.

Bahi Miklós: Ferries Beck Vilmos

Művészet, 1969. április – 12. lap

Fémes Beck Vilmos.

A Petőfi Irodalmi Múzeumban rendezett emlékkiállításon szobor-portréi szerepelnek.

Déli Krónika, 1971. X. 15. Kossuth 12.00 | 2 | 7.

Fekete Beck Viktor, grafikus

Szerepel

—: Nyugat – emlékkiállítás a Petőfi Irodalmi Múzeumban 7.

Népszabadság, Bp. 1971. okt. 16.

Fémes Beck Vilmos

az alabbi szervezet bpesti 1945. márcinsi tárlatán fenti műveinek kollekcióját állította ki

Szabadság. 1945. márc. 24. (A Magyar Művészek Szabadszervezete)

Lápót, Erő TV. 195

Fenies Beck Vilmos

szobrász.

M.D.K.

Méltatás.

Dénes Zsófia: Levél Jenőhöz

Élet és Irodalom, 1968. ápr. 20 - 10 lap.

Fémes Beck Vilmos

Frobos (repró)

Kartács 1965 XII n. 1990 old.

MDK

Fémes Beck Vilmos

Dante, br.szobor

Beatrice, br. "

Női akt, " "

Főv. Képtár háborus veszteségeinek jegyzéke
Bp. 1952.

M.D.K.

Fémes Beck Vilmos /1885-1918/

1022. Dante. Szobor. 24 cm. mag. bronz.
1023. Beatrice. " 24 " " "
1024. Női akt. " 26 " " "

Elvesztek. /Fővárosi Képtár/

Háborus mütárgyveszteség-jegyzékek. IV. füzet.
73. l.
MUMOK. Bp. 1952.

MDK

Fémes Beck Vilmos

nyert a Müvészház zsürimentes kiállitásán dijat

Az Ujság, 1913. szept. 30. /A Müvészházban dijat nyert festőművészek/

Fémes Beck Vilmos

Táncoló nő, bronz

Női akt

Beatrixe, bronz

Dante, bronz

Női akt, bronz

Budapest székesfőv. tulajd.

Kéziratos naptár 1458–1496. átfogva
I. Mátyás magyar király uralkodása
idejét.

~~Beck Mátyás~~

Beck Vilmos

Fémes bronzöntők gyp.

Milano 1906

78. l.

L'Ungheria

all' Esposizione Interna
di Milano 1906.
Catalogo generale
1906.

Fényes Beck Vilmos

Lvod
2

Korb Erzsébet:

Fényes Beck Vilmos
emlékkiállítása.

Kék Madár

1923. I. évf. 1.
sz. 34 l.

Rókus-kóp

210 - 211

MDK

Fémes-Beck Vilmos

Adyval való barátsága

Vigilia, 1955.jul. XIX.évf.7.sz.-386.l.-Dévényi Iván: Ady és az uj magyar képzőművészet.385-388.l.

M D K

Fémes Beck Vilmos

Minerva, grafika

Dési-Huber István Kör kiállitása 1949.

Dési Huber kör

1949. „1919-es forradalom
képrm-e

Minerva, graf

Fémes Beck Vilmos

vul. 1885 – + 1918

l.

Föv. Képt. Érem kiáll 1949 nov.

19. l.

„A látás gyönyör istennőjének"

br. érem

Lechner Ödön érme a M.É.Sz. ~~[illegible]~~

A ízesternek barátai. Bold. br. é

U. a. hátlapja, br)

Női képmás (Olga) br.

Önarckép (Aetatis Suae XX) br.

briliánsan festett „Hidalgója" (34. sz.), *Kéméndy Jenő* bájos zsánerciklusa, *Lotz Károly* műveinek gazdag választéka, *Mányoky Adám* rendkivül érdekes arcképe (75. sz.), *Telepy Károly* Diósgyőri várromja (123. sz.) s legvégül *Zichy Mihály* nagyszerü öt vizfestménye egy-egy állomása e nagyérdekü gyüjteménynek.

Ma, midőn fokozott éberséggel őrködünk nemzeti kulturánk klasszikus javai felett, lelkesitő feladat számomra, hogy első aukcióm anyagaként éppen a magyar művészet *klasszikus* mestereit mutathatom be, remélve, hogy szemléletük ösztönzést nyujthat uj gyüjtemények keletkezésére.

Gróf A. Teleki Éva.

Fův. képt

1937 jan (Tört. Mur. al. N. tal)
Plakettek, br

1944 jub. kiáll (1912)
Nő madárral, br

1945 (képrm. ujitói Nbájitói napj-ig)
Női akt, br. öntv
Nő madárral, br

1947 dec. 100 mester 100 rezmű
Leány akt, br

Fenies Beck Ulms

Bpi Gyűjtők és Nuo
érem és pl. kiáll.
1924. (Sperm Nuz)

Lechner Gédön érem (1911)
(hát lapján térdelő nőalak)
Térdelő alak madárral
6 szögl. pl.
Három férfiakt, pl
Bacchus, ovális érem
Lidi (női fej) pl
Mária (~~[illegible]~~, női fej meges kalappal, 1911) pl
Mária (női fej kalappal 1918) pl
önt. Gronzok

Bőrsikarló kocsiban II. 5-3.

818/1905 sz. szept. 12.

Divatalból: fejérpataky László kassa-eperjes-bártfai és dr. Horváth Géza poprád-felkai útiszámlái ártétetnek a számvevőséghez. (IX. 13.)

Ernst Mur

1921 máj. M. Remermüvek

Önarckép

Szépen Muz

1914 nov-dec (M. képzm Sz. Bir)
Lechner Ödön arch. br

1928. (Uj M. képtár)
Táncosnő, br

1931. (Graf. ort. 61. kiáll)
Almaszüret, szénr

1931 (Uj szerz. kiáll)
Éneklő leány, br

Ombi

1915 tav

Halászt tartó, szobor

1916 tav

Éneklő, br szobor

1916-17 téli

Táncoló nő, szobor

1917-18 téli

Br. plakettek

1924 febr-márc (Bp. hőpons)

Táncoló nő
Női akt I-II
Beatrix
Dante
} br

Fémes Beck/Beck/Vilmos, ötvösművész

Művészek, tervezők, akik az Orsz.M.Kir.Iparművészeti Iskola beotatkozott növendékei voltak 1896 és 1919 közt

Fémes Beck/Beck/Vilmos, ötvös-zománcozás szakon
54.old

Mezei Ottó: Az Orsz.M.Kir.Iparmüv.Iskola/1880-1944/
oktatási rendszere és forrasai 37.old

Müv.Tört.Ert. 1975. XXIV. 1.sz. Bp

Fémes Beck Vilmos, éremművész

Fémes Beck Vilmos,aki a Nyolcak vendégszobrasza volt Plakettet készitett Bartók Bélaról.-Egykr Lakos János tulajdonaban,Bpest. 331.ol.d 31.jegyz

Horváth Béla9 Bartók és a Nyolcak 328.old

Horvath Béla: Bartók és a Nyolcak 328.old

Müv.Tört.Ert. 1974.XIII. 4.sz.

Fenies Beck Vilmos

Méltatás.

—: A kritika tükrében
Művészet, 1977. október - 20. lap.

Férnes Beck Vilmos

1919-ben Férnes Beck azt javasolta, hogy az ipamüvészek csatlakozzanak az egész müvészeti területhez. A tölbség ezt nem fogadta el, az indítványt.

Gádor István: Pályám emlékeiből
Müvészet, 1975. november - 6. oldal.

Fainés Beck Vilmos

szobrász

Kaffka Margit

„Mellszobra"

(repro)

K. S.: Kaffka Margit levelei . . .

Nőh Lapja, 1974. aug 3 - 12 lap.

Fenies Bech Vilmos

Antwerpen

Fenies Bech Vilmossal és
feleségével baráti levelezést
folytatott Kaffka Margit.

U.S.: Kaffka Margit levelei...
Nőr Kapja, 1974. aug. 3. – 12 lap

Ákutalás megírva

Fémes Beck Vilmosné

vill. Fridrik Mária

nebrán

l.

Antalffy Istvánné

'i junius hó 26.-án 363 szám alatt kelt
sitem a t.Elnökséget, hogy Dex Ferenc
debrői altemplom freskóinak konzervá-
ámolását számvevőségem felülvizsgálta
llel s ugyanannyi kiadással elfogadha-

a t.Elnökséget, hogy ezen körülmény-
tvénykép értesiteni sziveskedjék.

Fémes Beck Vilmos, hobrán TIDA

A Nyolcakhoz csatlakozott.

Rónai Gyula: A politikus nézőpont 7

NÉPSZABADSÁG, BP. 1965. okt. 31.

Fémes Beck Vilmos, szobrász MDH

Tárlatvezetésen ismertetik.

–: A hét végi kulturális programból 11

NÉPSZABADSÁG 1966. jan. 29.

Fémes Beck Vilmos

Jestó, a „Nyolcak"-hoz
tartozott

Baki Miklós: Kmetty János Bartók-portréja

Nappali? 1965 10 m. 4. l.

Fémes-Beck Vilmos

Festő Foglalkozott Bartók
megszerzítésével

Baki Miklós: Knutty János Bartók-portréja
Napjaink 1965 10 sz. 4. l.

MDK

Fémes Beck Vilmos, 1885-1918

Világ

1885-96o. M. plakát-történeti kiáll. Műcs. 196o.

Fémes-Beck Vilmos szobrász.

Műbarát.1923.III.23.1. 52.l.

MDK

Fémes Beck Vilmos

Művészet 1915. 155.1.

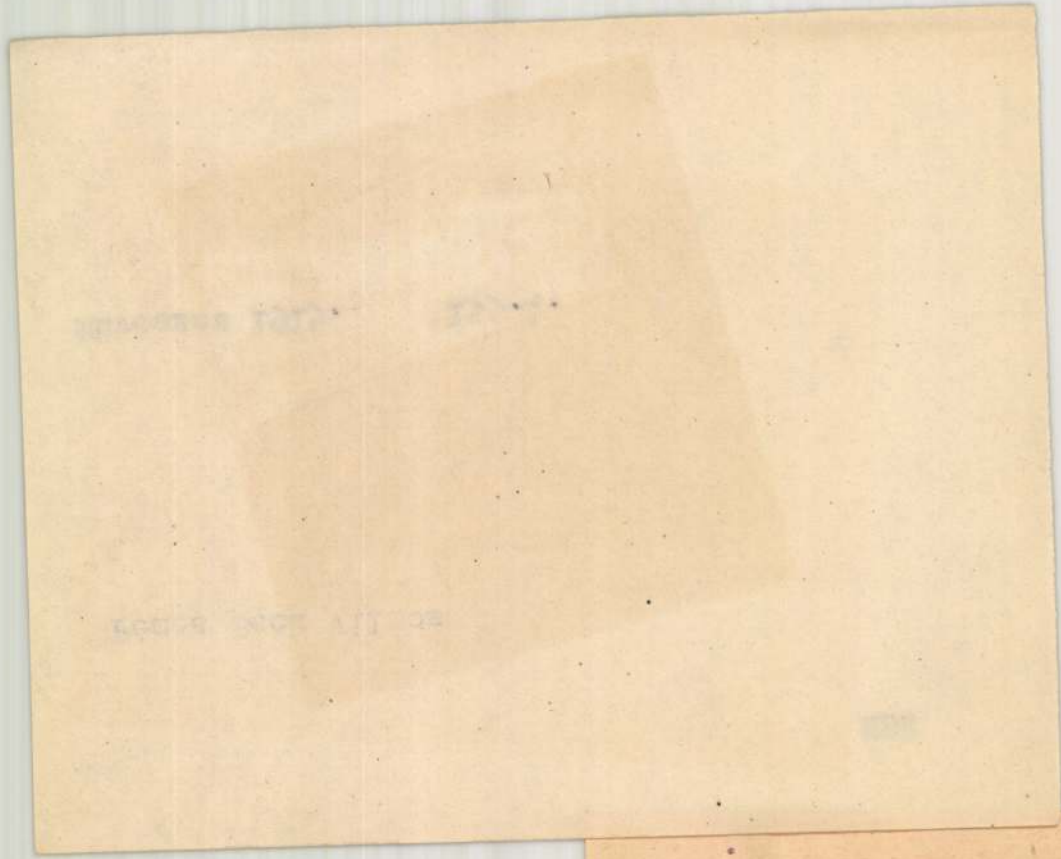

MDK

Fémes Beck Vilmos

Emlékplakett

Képzőm. Társ. 1910. tav. kiáll. kat. 35.1.

MDK

Fémes Beck Vilmos

Énekló. Bronzszobor.

KMT 1916.tav.kiáll. 33.lap

MDK

Remos Beck Vilmos

Mnekle. Bronzszobor.

KMT 1916.tav.kiáll. 33.lep

Fémes Beck Vilmos, nobrán MDK

Csatlakozott a Nyolcak csoportjá-
hoz.

– : A decemberi rejtvények megfejtése 34.

Család és iskola, Bp. 1964. január XV/1

Fémes Beck Vilmos.

Részt vett a "Nyolvak " 1911-ben rendezett második kiállitásán.

Bende J: a Képzőművészeti egyesületek története.

a Képz[illegible]

M.D.K.

Fémes Beck Vilmos, szobrász

mint fiatal szobrászteretség tűnt fel a Nyolcak tavalyi művészházbeli kiállításán. „Most sem kiforrottat még a munkái ... kis plakett jein és néhány büste-ön nem a leleményessége, finom környedsége ... lep meg ... hanem az a komoly fegyverzet, mellyel ultra indul ..."

Bölöni György: Képek között, Bp. 1967. 319-321. old.

/a cikk megj.: „Aurora", 1911. II. 307-309. o./

MDK

Fémes Beck Vilmos, szobrász

Bölöni gondosan elemente
művészetét.

T. Á.: Bölöni György: Képek körött 7

NÉPSZABADSÁG Bp. 1967 máj. 31.

Fémes Beck Vilmos szobrász "B.K."

Szerepel a Nyolcak 1912-es Nemzeti Szalonbeli kiállitásn.

Szij Béla: Berény Róbert Bp. 1964. 14. l.

Fémes Beck Vilmos

Világ, é.n.

Műcsarnok 1960. Magyar plakát-történeti kiáll.

M.D.K.

Fémes Beck Vilmos, szobrász

Kaffka Margitról készitett büsztjét a Petőfi Irod. Múz.megvásárolta. 136.o.

Vayerné Zibolen Ágnes: Az iróportrék gyüjtésének múltjáról. 123.o

A Petőfi Irod.Múz.Évkönyve.1963.Képzőmüv.Alap Kiadóváll.Bp.1963

Feines Beck Vilmos, szobrász M.D.K.

Három művét közli a szerző:

1.) Nő madárral (egész alakos akt.)

2) Lecknér Ödön plakett (egyik oldala)

3) " " " (másik ")

(a 272-273. oldalak között)

Bölöni György: Képek között, Bp. 1967. ~~old~~

~~/a cikk megj.:~~ /

Fémes Beck Vilmos

„A dalétól a hiradfordulóig. Irodalma és képzőm. Zapasolaléha" c. cikk irója említi, n. Archipenkó szobrairól írt t. cikket a Nyugat hasábain

Irodalmáni tőlénéti kislemények,

1963, ~~46 l~~ 53 l, Németh Lajos c.

Fémes Beck Vilmos, szobrász M.D.K.

mint egyetlen szobrász szerepel a Nyolcak Nemzeti Szalonbeli kiállítása (ahol a festők körül csak negyen vettek részt). „Szobrai egyontetűek... finom keresetlen siggel mutatkoznak... letompitani a mozgást, lehangolni a formákat... minél kevesebb elemmal... visszaadni... a test tömegét...”

Bölöni György: Képek között, Bp. 1967. 369. old.

/ a cikk megj.: „Világ”, 1912. nov. 15./

M.D.K.

Fémes Beck Vilmos, szobrász

mint vendég plakettjével és egy férfi fejjel szerepel a „Nyolcak" Nemzeti Szalonbeli kiállításán.

Bálint György: Képek között, Bp. 1967. 244. old.

/ cikk megj.: 1971. ápr. 29. „Világ"

M.D.K.

Feines Beck Vilmos, szobrász

„munkái egyesítik ki a magyar csoportot" a Művészház nemzetközi kiállításán.

Bölöni György: Képek között, Bp. 1967. 384. old.

/a cikk megj.: „Világ", 1913. máj. 4./

szövarch 20.- 213.lap

Fémes Beck Vilmos.

Kiállitották müveit a Belvedere-ben 1923-ban.

Bende J:
A Képzőművészeti egyesületek tröténete,kézirat.

Fémes Beck Vilmos.

Kiállitott a Nemzeti Szalonban mint vendég.

Bende J:
A Képzőművészeti egyesületek története,kézirat.

MDK

Fémes Beck Vilmos / 1885-1918/

Világ. én. 94x63 MNG 58.78

Magyar Plakát-Történeti Kiállitás.
1960.Műcsarnok.Kat. 20.1.

Fémes Beck Vilmos

Plakettek, bronz

A Székesfővárosi Képtár és Történelmi Múzeum kiáll.-nak katalogusa. 1937. Jan. Nemzeti Szalon.

Fémes Beck Vilmos MDK

Kalászttartó, szobor

Mücsarnok 1915. tavaszi tárlat

Fémes Beck Vilmos szobrász M.D.K.

Művei a "Nyolcak" kiállításán

Szij Béla: Berény Róbert életutja gyermekéveitől a berlini emigrációig 115.1.

Magyar Nemzeti Galéria Közleményei IV. köt. 1963.

Fémes Beck Vilmos MDK

Bronzplakettek,

Mücsarnok 1917-18 téli tárlat

Fémes-Beck Vilmos MDK

Táncoló nő, szobor

Mücsarnok 1916-17 téli tárlat

MDK

Fényes Beck Vilmos

Gyermekarckép. Plakett. Szobormű.

Képzőm. Tars. 1910. tav. kiáll. kat. 37. lap

Fémes Beck Vilmos szobrász M.D.K.

/ 1885-1918/

A kisbronzok és a plkettek művésze volt.

Kampis Antal: A képzőművészetek története 765.1

A Kultura Világa Bp. 1963.

MDK

Fémes Beck Vilmos

Thirring G.dr,: Szépmüv. Muzeum. Budapest részletes kalauza. Részletes helyi kalauzok 1. Bp. 1926. 91.l.

Thüring G.dr.: Внеурочн. Museum. Budapest reise-
leben Kalauze. Részletes helyi Kalauzok 1. Fp.
1926. 91.l.

Fémes Beck Vilmos szobrász M.D.K.

/ 1885-1918/

Beck Ö. Fülöp öccse

A "Nyolcak"-kal kiállitó szobrász .

Nő madárral. 1912. repr.

Genthon István: Magyar művészet a századforduló idején. Bp. 1962. 47-48.l.

Fenics Beck Vilmos M.D.K.

szobrász

Kaffka Margitról készült szoborportréja a Petőfi Irodalmi Muzeumban van.

Gyenes István: Érvától – Tyereshová ig

Nők hapja, 1964. okt 3. – 14 lap

Fémes Beck Vilmos MDK

szerepelt a kiállitáson.

Csengeryné Nagy Zsuzsa: Magyar éremművészet a XX. században. Kiállitás a Janus Pannonius Muzeumban.

Dunántuli Napló, 1964. jul. 5.

M.D.K.

Fenics Beck Vilmos
szobrász

Az 1909-ben rendezett Nyolcak kiállításan mint vendég vett részt.

Horváth Béla: Megjegyzések Déveny Szám Kernstok Károly életútja című ahhihez 1 lap.

Fáme s Beck Vilmos MDK

Táncoló nő, bronz

Női akt, bronz

Műcsarnok 1924 február-március

Fémes Beck Vilmos MDK

Beatrixe, bronz

Mücsarnok 1924 február-március

MDK

Fémes-Beck Vilmos, 1885-1918.

Almaszüret, szén

Magy. rajz 500 évc. Szépm. Múz. kiáll. 1940. jan. 20 l.

Fémes Beck Vilmos
szobrász

M.D.K.

Érmei.

Magyar Nemzet, 1959. aug. 20. 8 l.
Dutka Mária: A magyar grafika és eremművészet

Fémes Beck Vilmos, szobrász M Dh

Szerepel az aug. 20-án nyíló tárlaton.

– Rajz- és éremkiállítás a Nemzeti Galériában

Népszabadság, Bp. 1959. aug. 18. 10.1

MDK

Fémes-Beck Vilmos, sz. 1885.febr. 18. Bp.
+1918, dec.16. u.ott

Éneklő leány, bronz

Szépműv. Múz. új szerzeményei kiáll.
1926-31. 1931. 25 l.

Fémes Beck Vilmos

Dante, bronz

Női akt, bronz

Műcsarnok 1924 február-március

MDK

Fémes Beck Vilmos,
grafikus

F.B.V. plakettejeivel szerepel.

A téli kiállitás. - Szépmüvészeti Muzeum.
Müvészet.1917. 49.1. 1917-18.

MDK.

Fémes Beck Vilmos

Kiállitási hiardás

Somogymegyei Néplap 1966 febr.8.

Fémes Beck Vilmos, szobrász MOSH

Tárlatvezetésen ismertetik művészetét-

-: A hét végi kulturális programból 11.

NÉPSZABADSÁG, bp. 1966. máj. 14.

170

Ferries Beck Vilmos

szobrász

M.D.K

Méltatás.

Devényi Iván: Bálint Aladár

Művészet, 1966. julius - 17 lap.

M . D. K.

Fémes Beck Vilmos

1911-ben a Nyolcak között szerppel mint vendégmüvész.
1912. 19k3 -ban ujabb eredményeket ér el .
Az elsö világháboru kitörése megakasztotta munkáját, katona lett.

Sulyosan megbetegedett, 1918-ban meghalt.

Szij Béla: Bartók a képzömüvészetben

A Magyar Nemzeti Galéria Közleményei V. Bp. 1965.

140. l.

Fémes Beck Vilmos M.D.K.

1906-ban a milánói nemzetközi kiállitáson arany-érmet nyert.

U.e. az évben tanulmányutra ment.
Elöször Olbricht darmstadti mühelyében folgozott.
Münchenben Georg Reomer hildebrandi szobrász mellett dolgozott.
Hazatérte után önálló munkába fogott.
1910-ben a Müvészház mutatta be 3 portréját
Szij Béla: Bartók a képzömüvészetben

A Magyar Nemzeti Galéria Közleményei V. köt. p. 1965

140. l.

Fémes Beck Vilmos

1904-ben a milánói nemzetközi kiállitáson arany-
érmet nyert.

U.e. az évben tanulmányutra ment.
Először Olbricht darmstadti műhelyében folgozott.
Münchenben Georg Reomer hildebrandi szobrász mel-
lett dolgozott.
Haz térte után önálló munkába fogott.
1910-ben a Művészház mutatta be 3 portréját
Szij Béla: Bartók a képzőművészetben

140. 1.

Mdk.

Fémes Beck Vilmos

(Beck Ö. Fülöp testvére „tetetséges szobrász volt")

mint zsüri tag írta alá az oklevelet.

Dévényi Iván. Dokumentumok Medgyessy Ferencről
Alföld, 1963. 10. sz

78. L

Fémes Beck Vilmos MDK

Nő madárral, bronz

Műcsarnok 1944 A Székesfőv.Képtár Jub.Kiáll.

Fémes Beck Vilmos MDK

Emlékplakett

Műcsarnok 1910. tavaszi kiállitás

Fenics Beck Vilmos
szobrász

M.D.K.

A Nyolcak kiállításán mint vendég szerepel.

Szeg Béla: A Nyolcak és Aktivisták grafikai kiállítása.
Művészet, 1962. április — 33 l.

FÉMES BECK bilincs szobrán

„A látás gyönyöre"

„Énekelő lány"

Genthon-Németh-Végvári-Zádor: Magyar művészet 1800-1945.
Bp. 1962. 361.

-1- M. D. K.

FÉMES BECK bilmos szobrász

(1885-1918)

A „Nyolcak" művészcsoport meg-
hívott vendége

Beck Ö. Füläp öccse

A „Nyolcak" kiállításán szerepelt.

„Nő madárral" (repr.) ./.

Genthen-Németh-Végvári-Zéder: Magyar művészet 1800-1945
Bp. 1962. 346, 361, 362.

M. D. K

FÉMES BECK bilmos szobrász

(1885 – 1918)

a „Nyolcak" művészcsoport meghívott tagja

Beck ö. Füläp öccse

„Nő madárral" (kisplasztika) repr.

„A látás gyönyöre" "

„Éneklő leány" "

Genthon-Németh-Végvári-Záder :Magyar müvészet 1800-1945.

Bp. 1958. 348, 364,365.l.

mdk.

Fenics Beck Vilmos zobrázművész

meglivott tag a „Nyolcakhoz"

Horváth Lottán: Magyar századforduló

475 l

Fémes Beck Vilmos Pastell)

Női akt madárral, v. ez. 52 mm.

Pécs (Janus Pannonius Múzeum) Modern magyar képtár. Forgács Hann Erzsébet emlékgyűjtemény. Ismertetőt írta: Romváry Ferenc, Pécs 1964. (A. múzeum/ürelei 6)

17

Fémes Beck Vilmos (1875-1919)

művészetében Adolf Hildebrand gondolatai jelentkeztek.

Magyar szobrászat 1920-1945. Kiállítás. Székesfehérvár. Kat. bev.: Kovács Péter, K. Kovalovszky Márta. Székesfehérvár, 1966. 34 l., 7 t. / A huszadik század művészete./

Magyar

5-l.

Fémes Bach Vilmos

Bartók portrét kémiket (eml.)

Baki Miklós: Részlet a Bartók ikonográfiából.

Tiszatáj, 1965. 11. sz. 865. l.

Fémes Beck Vilmos

A XX. szárad első felében Beck Ö. Fülöp, Fémes Beck Vilmos, Vedres Márk ... ujitotta meg plastikai művészetünket.

Pogány Ö. Gábor, A Magyar Nemzeti Galéria (vezető) 26. l.
Budapest 1965

Fennes Beck Vilmos
nobrász

M.D.K

Méltatás

Baker Miklós · Bokros Birman Dezső
Művészet, 1968. oktober - 11 lap

Fémes Beck Vilmos

szobrán körel áll a Nyolcakhoz.

Dévényi Iván: Tihanyi Bps. 1968.

12.o.

Fémes Beck Vilmos

Szobrai és érmei vannak az Ybl Múzeumban

H. J.: Felavatták a székesfehérvári Ybl Múzeumot

Magyar Hírlap 1969 J. 19

FÉMES BECK VILMOS

Női akt madárral vászon ezüst

Pécs (Janus Pannonius Muzeum) Modern magyar képtár. Forgács Hann Erzsébet emlékgyűjtemény (A muz. Juzetei 6.)
Ismertető: Romváry Ferenc

Kovács Margit:

Gyászoló asszonyok

Szoptató anya

Kenyérszelő

Erőfeszítés

Kovács Margit kiáll 1962

Katalógus: Oelmacher Anna

Fémes Beck Vilmos1885-1915

Táncosnő, br.

Arnot Mus. M.Plasztikai és Graf. Kiáll. 1954.
szept. 14. 1.

MDK

Fémes Beck Vilmos

A Műcsarnok háborus kiállitásán szerepelt.

Cikk: Háborus kiállitás.

Művészet, 1914. 451-452.l.

MDK

Fémes Beck Vilmos 1895-1918

Lechner Ödön, br.

Ernst Muz. M.Plasztikai és Graf.kiáll. 1954.

szept. 19. 1.

Ferries Beck Vilmos

Szobrász

Méltatás

Pogány Ö.Gábor: A XIX.-XX.század müvészete.

Müvészet, 1971.október - 12.oldal

Fémes Beck Vilmos

Nyugat-emlékkiállítás nyílt a Petőfi Irodalmi Múzeumban, ahol műve szerepel.

Dél Magyarország, 1971. okt. 16.

Fémes Beck Vilmos

A modern magyar szobrászat egyik bábája. Többek közt ode tértek vissza az Izsóval elvesszett plasztikai-téri értékek. De Medgyessy nagy Ferenczy Béni világa modern öseik ellenére jött létre.

K. Kovalovszky Márta: Bokros Birman D. kiálltása; Don Quijote 1929 — Képzőmű v. Almanach 1, Corvina 1969, 37.1.

Fémes Beck Vilmos

Tőle, Vedrestől és Beck Ö. Fülöptől — a három modern mestertől — Bokros Birman került a legmesszebbre a kortársak közül.

K. Kovalovszky Márta: Bokros Birman D. kiállítása; Don Quijote 1929 — Képzőműv. Almanach 1, Corvina 1969, 37 l.

Fémes Beck Vilmos

Vásplasztikájában (szobrászatában) a század elején a tiszta plasztikai formák képviselője.

Képzőművészeti Almanach, Corvina 1969, 11. l.
Szabó Júlia: 1. Össz. Vásplasztikai Biennálé Pécs, 1967

Fèmes Beck Vilmos

Mai megfelelője az érem terén talám Kiss Nagy András.

Szabó Júlia: 1. Orsz. Kisplasztikai Biennálé Pécs 1967
Képzőművészeti Almanach 1; Corvina 1969, 12. l.

Ferries Beck Vilmos

M.D.K.

szobrász

Főként érmein látni, hogy a természeti elményt a szecesszió irányába fokozza. Érmiéportrei karakteresek.

Baki Miklós: Ferries Beck Vilmos
Műveszet, 1969. apreles - 12 lap

M.D.K

Fenies Beck Vilmos

szobrász

Elsősorban Beck Ö. Fülöptől bátyjától tanult, aronkivül a német Olbrichtól, Roemertől. Az emberi és művészi haladás elválasztható-lan volt viala.

Baki Miklós: Fenies Beck Vilmos

Művészet, 1969. április - 12 lap.

Fernes Beck Vilmos

M.D.K

nobrán

Lechner-érem (hátoldallal)
Nő madárral
Ferfi fej

} repro

Baki Miklós: Fernes Beck Vilmos
Művészet, 1969. április - 12 lap.

Fernes Beck Vilmos

M.D.K.

szobrász

1911-ben és 1912-ben a Nyolcak Nemzeti Szalonban rendezett kiállításain kiállító társaival organikusabb kapcsolat alakult ki.

Baki Miklós: Fernes Beck Vilmos
Művészet, 1969 cépszlis - 12 lap.

M.D.K.

Ferries Beck Vilmos

szobrász

Helyzetére jellemző, hogy 1910-ben kiállított szobrainak anyaga gipsz volt. Műveinek ilyen, címet adott: „Bronzba gondolt szobornép más, anyaga gipsz"

Baki Miklós: Ferries Beck Vilmos
Műveszet, 1969. április - 12 lap.

Fémes Beck Vilmos

A könyv bevezető fejezetében a szerző a csoport jelentkezésének történelmi szituációját értékeli, majd a festőket mutatja be (és a csatlakozó két szobrászt: Fémes Beck Vilmost és Vedres Márkot, Lesznai Annát, az iparművészt), együttműködésük történetét.

Bodri Ferenc: Passuth Krisztina Nyolcak-könyvének margójára. Jelenkor XI. évf. 12. sz. 1968. dec. 1112. l.

Fenies Beck Vilmos

szobrász

M.D.K

Fiatal korában szerszett munkás-
ként járt és dolgozott Ausztriában,
Vernietországban. Mindig a balol-
dali erőkhöz tartozott.

Baki Miklós: Fenies Beck Vilmos
Művészet, 1969 ápszli - 12 lap

Fenies Beck Vilmos

M.D.K.

Nobrán

Kielfoldról való haza térte után olig pár évé maradt a rendszeres munkára. A világháborúban fegyveres szolgálatot teljesített. Betegen tért vissza a frontról.

Baki Miklós: Fenies Beck Vilmos
Művészet, 1969. április – 12 lap.

M.D.V.

Fernes Beck Vilmos

szobrász

Az 1918 forradalom idején a balszárnyhoz csatlakozott. Bár 1918 dec. 15 én halt meg, a forradalom minden jelentős képzőművészeti, illetve poldikai megmozdulásával kapcsolatot tartott.

Baki Miklós: Fernes Beck Vilmos
Művészet, 1969. április - 12 lap

M.D.K.

Ferries Beck Vilmos
Mohrász

Ferenczy István volt a
művész XIX szaradi nagy
elődje.

Baki Miklós: Ferries Beck Vilmos
Művészet, 1969. ápszlis – 12 cap

M.D.V.

Fenies Beck Vilmos

szobrász

A magyar szobrászat és ezém művészet jeles alakja. Korai halála akadályozta meg, hogy nagyobb számú életmüvet hagyjon hátra.

Baki Miklós: Fenies Beck Vilmos

Művészet, 1969 április - 12 lap.

Ferries Beck Vilmos

szobrász

M.D.K.

Tulajdonképen ötvöshént, illetve fémmunkáshént kezdte. Szépcsedmenyeket ért el, de amliciói tovább vitték és az éremművészetbe mélyedt el.

Baki Miklós: Ferries Beck Vilmos

Művészet, 1969. április – 12 lap.

M.D.K.

Ferries Beck Vilmos

Nobrán

Kulionisen rohonult Béreny Róberthez, valamint Tihanyi Lajos festőkhöz.

Baki Miklós: Ferries Beck Vilmos.
Művészet, 1969. Cépzés - 12 lap.

Fémes Beck Vilmos

egy grafikai munkája az Ybl gyűjteményben van.

Horváth György: „Kamaraművészet" Békéscsabán
Magyar Nemzet 1968. márc. 7. 4. o.

Fémes Beck Vilmos

Sista plasztikai formák megterenetője

Képzőmův. Almanach Bp. 1969. 11. o. Szabó J.: I. O. Kisplasztikai Biennálé

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI
DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
Budapest, XIV. Dózsa György ut 41.

Térics Beck Vilmos

Kiss Nagy András a mai napok egik
Térics Beck Vilmosa

Képzőmű v. Almanach Bp. 1969. 12. o. Szabó J.: I. Ossy.
Kisplasztikai Biennálé

MÜVÉSZETTÖRTÉNETI
DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
Budapest, XIV. Dózsa György ut 41.

Témer Beck Vilmos

Vedres Márk és Beck Ö. Fülöp művészetével együtt az övé hozta meg a Hildebrand szemléletes igazodó modern szobrászat első hazai eredményeit.

16. l.

Keitler László: Beck Ö. Fülöp, Corvina, 1969

Fenies Beck Vilmos
ötvös

„Lechner Ödön" érem
repro

A belső címlapon
Művészet, 1969. november

Fémes Beck Vilmos

Továbbá Párizs, London. Plakettjei és több szobra (pl. a „Nő" madárral") a Nyolcakéval rokon törekvésekről tanuskodnak.

Lyka Károly: Vándorlásaim a művészet körül, Budapest, 1970. 3631

3281

Fényes Beck Vilmos

(1885-1918) szobrász és iparművész. Beck Ö. Fülöp volt az első mestere. Későbbi tanulmányainak állomásai: Darmstadt, München.

Lyka Károly: Képzőművészeti lexikon. Corvina, Budapest, 1970. 363 l.

327 l.

Fémes Beck Vilmos
szobrán

A „Nyolcak" 1909-12 között rendezett
kiállításán részt vesz

/1885-1918/

Magyar műv. tört. 8. 34.
Képzőműv. Kiad. 1971.

Fémes Beck Vilmos
szobrán

Nő madással, 1912.

Repr.

Magyar műv. tört. 8. 40. k.
Képzőműv. kiad. 1971.

Fémes Beck Vilmos

műve is szerepel a székesfehérvári Ybl-
múzeum gyűjteményében.

Felavatták a székesfehérvári Ybl-múzeumot.

Magyar Hírlap, 1969. május 19. 6. l.

Fémes Beck Vilmos

Nem véletlen, hogy a mester is szerepel a Nyolcak művészcsoport kiállításain.

Lyka Károly: Vándorlásaim a művészet körül, Budapest, 1970. 363 l

328 l.

Fémes Beck Vilmos

a Darmstadt melletti Mathildenhöhe-i művésztelep (szecesszió) tagja.

Lyka Károly: Vándorlások a művészet körül, Budapest, 1970

2480.

MDK

Fémes Beck Vilmos, szobrász

Beck G. fülöp testvére.

Megemlíve.

Lánez Sándor: Beck G. fülöp 118–124.

Élet és Tudomány, Bp. 1970. I. 16. XXV/3.

MDK

Fémes-Beck Vilmos, szobrász

Sokrétűbb publikációt érdemelt volna szabó Juliánál.

Bodri József: Képzőművészeti Krónika 552-557.

JELENKOR, Pécs. 1970. június XIII/6.

Fémes Beck Vilmos

Részt vesz a Nyolcak 1911-ben a Nemzeti Szalon-ban rendezett második kiállításán, amelyen a csoport tényleges is Nyolcaknak nevezte magát.

Németh Lajos: Modern magyar művészet Corvina 1968 44. l.

Fényes Beck Vilmos

Vedres Márkkal együtt csatlakozott a Nyolcakhoz.

Németh Lajos: Modern magyar művész, Corvina, 1968, 53. l.

Témus Beck Vilmos
szobrai

Gombosi György: Új magyar rajzművészet. Bp. 1945.

Szabó Lajka: Magyar rajzművészet 1890-1919
Bp. 1969 Corvina, 18. old.

Fénus Beck Vilmos
szobrász

„~~Fórfi~~ „Férfiakt bárdolat" Repr.
1917.
Vörös kréta, papír, 434 X 319 mm.
Lelezve lent jobbra: „Fénus Beck Vilmos 1917. VIII."
A MNG. tul. Ltsz. 1925-1120.

Szabó Júlia: Magyar rajzművészet 1890-1919
Bp. 1969 Corvina 46. kép.

Fémes Beck Vilmos

Ferenczy Béni ovnan indult, ahol az ö útja meg-
szakadt.

Nemeth Lajos, Modern magyar [illegible], Corvina, 1968 84. l.

Fémes Beck Vilmos 1.

Beck Ö. Fülöp öccse. Közelebb állt a Nyolcak festőinek törekvéseihez, miut Vedres finom szorvecszónusza. Darmstadtban, a Jugendstil fellegvárában ötvösséget tanult, Olbrich mellett dolgozott, majd Georg Römer, a müncheni Hildebrand-tanítvány nevén megismerhetők a modern plasztikai törekvésekkel.

Németh Lajos: Modern magyar művészet, Corvina, 1968, 53.l.

Fémes Beck Vilmos 3.

Fölfigyelt a kubizmusra, művészetében írt Archipenkóról, de megmaradt a természetelvűség határain belül. A háború, súlyos betegsége és korai halála megakadályozták abban, hogy az új formákat kereső posztimpresszionista művészeti törekvések hazai képviselője legyen.

1

Németh Lajos: Modern magyar művészet, Corvina 1966, 54. l.

Fémes Bach Vilmos 2.

Részt vett a Nyolcak kiállításain, szerepe volt a Schiffer-villa művészi kihöpzésében. Plasztikája szigorúan komponált, tercet szerkesztő /Nő madárral 1912/. Különösen plakettjei vannak. Kis női aktjainak arányai eltérnek a klasszikus normáktól, hangsúlyozza a szöglet, szabálytalan formákat.

Vörös Lajos: Modern magyar művészet, Corvina, 1968, 54.l.

Fémes Beck Vilmos

Rèsztvesz az Ernst Múzeum
Miállításán

Oelmacher Anna: Magyar Művészet
1896-1945.

Magyar Nemzet, Bp. 1969. sep. 26.

Fernes Beck Vilmos

A két világháború közti időszakra kiesett a sorból.

Nemeth Lajos, Modern magyar kumánel, Cornia 1968 68.l.

MDK

Fenis Beck

Molnár

Méltatás.

Sóos Klára, Gondolatok a Tanácsköztársaság 50.évford.
Művészet 1969 aug 43. lap

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI DOKUMENTÁCIÓS
KÖZPONT
Budapest, XIV. Dózsa György ut 41.

MDK

Fémes-Beck Vilmos

Soós Gyula előszava a katalógusban.

Ernst Muz. M. Plazstikai és Graf. kiáll. 1954. szept.

M.D.K.

Fémes Beck Vilmos, ~~xxxxx~~ szobrász.1885-1918

Kisbronz, plakettmüvész. Érdekes, tömör stilusa sok kortársára hatott.548.o./ A látás gyönyöre, Merítő nő, Terdelő nő madárral, stb. M. Nemzeti Galéria. Uo. egy sorozat érme.548.o.

Kampis Antal: A képzőművészetek

A Kultúra Világa: iii.köt. A képzőművészetek, a zene, a szinház és a film. Bpest. Minerva. 1960

M.D.K.

Fémes Beck Vilmos, szobrász (1885-1918)

his bronzok és plakettek mestere, főleg mordulat-, formaszerkezet és mintárási problémákkal foglalkozott. Kompakt stílusa nagy hatással volt kortársaira.

Antal Kampis: Kunst in Ungarn,
Bp. 1966. Corvina

352. old.

Beck Vilmos

Hobrász

Szül. Bpest 1885 febr. 18
+ u. o. 1918. dec. 15

B. Ö. Fülöp occse. Eredetileg ötvös volt s Németországban dolgozott. Később a kisplasztikára adta magat. Művész neve Fémes Beck Vilmos. Cikkei a Nyugatban 1908.

Gulyás: Magyar írók

II. 816. h.

Fémes Beck Vilmos

Nobrász

Belvedere

1923. marc 11–25,
emlékkiállítás

Bőéletrajz, mag ökv.
felh. 120 mű.

43. Ismeretle

A XVIII. száz

L. P. D. H. arczképe.

Térdig látható és jobbrafo csipőjére támasztotta és leeres gyölt térrajzot tart. Haja, szé kálla fekete, szeme sötétbarna. tett mentéje prémes. Derekát csíkjain ékkövekkel. Oldalán nyílt korona köti le figyelmünk tűkkel és alatta »1700« jelzésse badba nyerünk kilátást, a hol és kolostor uralja.

Vászon, méretei 127 : 89 cm. 500 K. — Báró Splényi Ödön a (30–888).

Kifüggesztésére vonatkozó ad *retlen festő*: Ismeretlen férfi képe.

Jegyzet. Korábban a munkácsi

1c.

Fémes Beck Vilmos
kisplasztikai munkái a Schiffer-villában 1912. okt. 7-

Tirol, XVIII. sz. — Dreifüssiges Bronzegefäss,

upolás kulcsházzal. Osztrák, XVII. sz. — Tür-
Dekor. Österreich, XVII. Jh.

artusokkal, három saskarmos lábon áll. Jelezve:
. — Tischuhr, sechseckig, Bronze, mit barocke
, A. XVIII. Jh.

ronzszobor, kerek talpon. Jelezve: J. BASTIEN.
auf einen Stock gestützt, Bronze. Französisch,

átalakitva), öntött bronz, szárát nőszobrocska
(elektrisch), Bronzeguss, den Schaft bildet eine

remén zsidó felirat. Magyar, XVIII. sz. — Zinn-
ische Inschrift. Ungarisch, XVIII. Jh.

nz, delfinalaku szárral, XIX. sz. — Zwei Arm-
Jh.

sz. stilusában. — Tintenbehälter, Bronzeguss.

1330. Fémes Beck Vilmos.

Sz. Budapesten 1885 február 18-án.

Lechner Ödön.

Vállig, balrafordultan, arczélben, egy sima karimájú érem előlapján és házi sapkával van ábrázolva. Körirata: »A MESTERNEK BARÁTAI«. A hátlapon pedig egy jobb térdére ereszkedett allegoricus meztelen nő szemlélhető, ki lefelé néz és mindkét kezével olyan mozdulatot tesz, mintha beszélne. Felirata: »LECHNER ÖDÖN ÉRME« és a metszet alatt: »A M. É. SZ.«. Jelzése a mezőnyben az előlapon három pont között: »FBV«, a hátlapon: »FBV. 1911«, továbbá a karimán préselt betűkkel: »G. ROELLATH SCHROBENHAUSEN«.

Bronz, átmérője 7·2 cm. — Lelt. sz. 1330. — Vétetett az 1912 január 19-iki megkeresés szerint (84–912) Beck Mártontól 1912 február 15-én 25 K-án (352–912). — Kifizettetett 1912 április 5-én. — Elszámoltatott 1912 május 8-án (1006–912). — Az elszámolásra nézve lásd a 31720–912 szvsz. előadmányt.

egyoldalú

4397. Fémes Beck Vilmos.
Sz. Budapesten 1885 február 17-én.

Térdelő nő madárral.

Egy emelkedett peremű és ezen belül gyöngysoros érem előlapján van

Egész alakban, jobb térdre ereszkedetten és arczélben ~~van~~ ábrázolva. Előre nyujtott, de behajtott jobb kezének tenyerén madár ül, bal kezét pedig hátratette. Jelzése az ~~emelkedett peremű és ezen belül gyöngysoros~~ előlapon, jobbról félmagasságban: »B. V. 1911«, körirata pedig a sima karimán: »A M. KIR. VALLÁS ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER AJÁNDÉKA« és »É. K. E. 1911. 31.«.

Egyoldalú ezüstérem, átmérői 5,3:5,3 cm. -- Lelt. sz. 4397. -- Az érdemkedvelők egyesületének 1911 évi tagsági illetménye. -- Átvétetett az 1912 deczember 2-iki 166757 sz. leirat alapján (2356-912). -- Bejelentetett 1913 márczius 16-án (453-913).

Értéke 25 K.

Sz. n. 1134-912
2356-912-1
Át. lelt. 9520.

III 3-194

Ad.
Vét 1912

418

Tagjid

876

Fémes Beck Vilmos, szobrász Budapesten. Beck Ö. Fülöp (l. o.) öccse. Itthon és a külföldön végezte tanulmányait. 1910-ben a Műcsarnokban szerepelt először nyilvánosan, ahol Emlék-plakett és Gyermek-arczkép-plakett cz. műveit állította ki. A »Nyolczak« tárlatán 1911-ben több kisplasztikai művével vett részt. Munkái közül kiválik a Munkácsy-utczai Schiffer-villa hallján ak kisplasztikai dísze (1912).

A Gyűjtő. 1912. 198, 201. l. — *A Ház.* IV. 5. sz. 218. l. — *Aurora.* 1911. I. 189. l. (arczképpel). — *Az Ujság.* 1912 okt. 8. (Fémes Vilmos szobrai.) — *Bálint Aladár:* Fémes Beck Vilmos. *Nyugat* V. 21. — *Bölöni György:* Fémes Beck Vilmos. *Aurora.* 1911 júl. 15. — *Nyugat.* 1911. I. 406. l. — *Nemzeti Szalon Almanach.* Budapest, 1912. 166. l. — *Siklóssy László dr.:* A modern magyar éremművészet és művelői. (1817—1910.) *Numizmatikai Közlöny.* 1910. 59, 61. l.

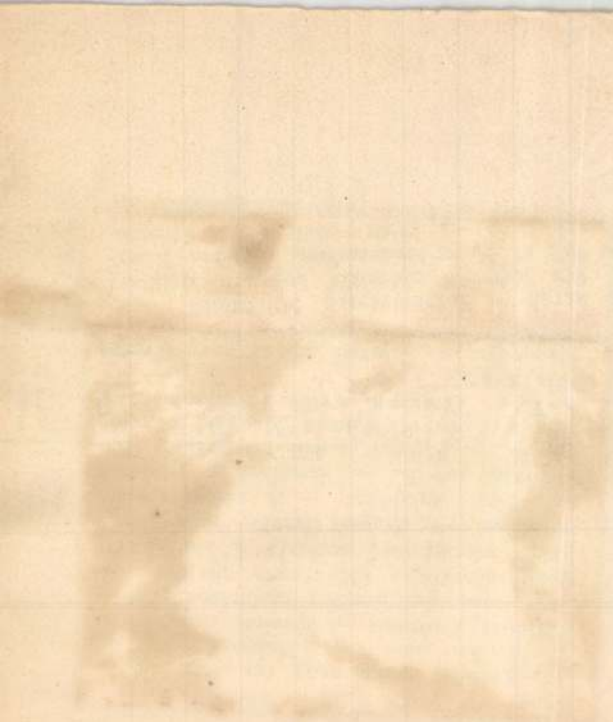

Fémes Beck Vilmos

wód

Tersánszky T. Jenő:

Még nehány „Nagy-Balog" ról. Nyugat

1920. apr. 1. 7. 4. 398-1

Oh Uram, ha mielőtt színed elé jutok,
Jó angyalaid vajh szemüket rajtam feledik?
Nagy eset lesz-e nekik a századik vagy a tizedik?
Örülnek-e majd nekem, lehajolnak-e értem?
Nem lesznek-e szórakozottak, a földre merengők?
S én elveszett juh, elveszett drakhma,
Várva, hogy befogadj, Uram, a szivedbe:
Nem fogok-e úgy állni ottan
Kivetve?
És elhagyottan?

GELLÉRT OSZKÁR

la solution des grands problèmes du village . . .[2]

Dans la *Magyar Szemle*, G. Gortvay, n° V. — [2] Pest, 30 mai.

taine mesure, s'adapter sans égard à ses sympathies ou antipathies.

Cette fluctuation des idées et des notions a modifié l'attitude de la Yougoslavie vis-à-vis des petites puissances du Sud-Est de l'Europe. Le sentiment de la solidarité a sensiblement évolué, et on recherche les derniers éléments de la sécurité dans la collaboration des petits pays. On attribue toujours une grande importance au pacte balkanique, mais la solidarité régionale prédomine, sans aucune idée agressive. On préfère employer les expressions « Sud-Est européen » et « cette partie de l'Europe », ce qui démontre clairement combien l'on reconnaît la communauté d'intérêts de tous les pays de l'Europe Centrale et des Balkans. On entend dire en Yougoslavie que si, cette fois, ces pays peuvent mettre de côté leurs revendications mutuelles, l'idée d'une nouvelle Europe sud-orientale pourra surgir de la débâcle actuelle. Si, par contre, ces pays se laissaient encore une fois entraîner dans les luttes des grandes puissances, l'idée de solidarité serait compromise pour une très longue période.

Une autre conséquence des récents événements est le changement survenu dans les rapports yougoslavo-soviétiques et yougoslavo-hongrois. Le 17 avril, le gouvernement yougoslave fit connaître son intention d'engagner des pourparlers commerciaux avec l'Union Soviétique, et, le 11 mai, un accord était déjà conclu à Moscou. Quelques jours après, le ministre plénipotentiaire des Soviets à Sofia, M. Lavrentiev, fit une visite officielle à Belgrade afin d'échanger les instruments de ratification. On croit savoir que les rapports diplomatiques entre les deux pays seront bientôt rétablis et la Yougoslavie pourra, après 23 ans, rendre normales ses relations avec l'Union Soviétique.

Fémes Beck Vilmos

Szépen. Muz.

A látás egyönyöre
Merítő nő
Madaras nő
Bacchus
~~[illegible]~~
Táncosnő
Finalet
Női alt I-II
Táncoló nő

6r

3 férfiakt, 6r. pl

Fémes Beck Vilmos

Vestres Mórkkal kapcsolatosan amlítve

Bajár tvár: Vestres Mórk emlékezete
Magyar Hírlap, Bp. 1970. sep. 14.

Fémes Beck Vilmos

Passuth Krisztina könyvében a nyolcakról /1968./ emliti.

Vigilia 1968. III. 207.l

Feines Beck Vilmos

+ 1918

emlékkiállítás

életrajz

Belvedere

1923 márc.

Ferries Beck Vilmos

szobrász

M.D.V.

Méltatás

Devényi Iván: Tersánszky Jenő és a képzőművészet

Művészet, 1968. junius – 20 kep.

Fémes Beck Vilmos

nevepelt a Nyolcak 1911-es kiállitásán. Egy évvel előbb fünt fel a hüvéshárban. Szobrán. Nem kifozott művén. Kiállitott művei: Hunyér-unyinél kisebb plaketter s néhany buste.

Bölöni György: Magyarság - emberség. Bp. 1959. Magvető k., 540 l. ill.

393. l.

Témes Beck Vilmos
nobrán

Testvérével, Beck Ö. Tülöppel, Medgyessy Ferenccel, Vedres Márkkal valójában Ők szakták le a modern magyar nobránut alapjait

Élet és Tudomány, 1970. 3. 118-124
Dr Lánor Sándor: Beck Ö. Tülöp

Témes Beck Vilmos
(1885 - 1918.

6. Táncosnő br. 30,5 cm. ltsz. 1925-5984.
7. " vörös kréta 407x260 mm. " 1919-606

A Tanács Zöztársaság Képzőművészeti vásárlásai
Székesfehérvár, István Király Múzeum 1969 dec.
Kiáll. zat. Bév.: Szabó Júlia

Fernes Beck Vilmos
nobsán

Méltatás.

Dévényi Iván: Ligeti Miklós
Müvészet, 1971.junius - 20.oldal

Fémem Beck Vilmos
nobrán.

Nő madárral. 1912. Bronz. 41,5 cm.
Budapest. MNG. Repr.

A magyarország. univ. tört. II Kép n. 748
Corvina 1970.

Fémes Beck Vilmos
szobrán

1885-1918. Beck Ö. Fülöp öccse, a „Nyolcak" kiállításain szerepelt.

„Nő madással", „A látás gyönyöre",
„Éneklő leány".

A Magyarországi műv. tört. I. 480.
Corvina 1971.

Fémes Beck Vilmos
grobván

A „Nyolcakkal" kiállított

A magyarországi műv. tört. I. 476.
Corvina 1971.

Fémes Beck Vilmos

neve emlitve

Képzőművészet

Vigília 1969 augusztus
562. old.

Fémes Bech Vilmos

neve emlitve

Vigilia 1970 március

201. dd

Képrőművészet

Fémes Beck Vilmos (1885-1918)

Dante.
Szobor.Bronz.Sign.

Beatrice.
Szobor.Bronz.Sign.

Nói akt.
Szobor.Bronz.Sign.

A Fővárosi képtár háborus veszteségeinek jegyzéke
Budapest 1952.

MDK

Fémes Beck Vilmos

A Magyar Nemzeti Galéria 1965.

Fenics Beck Vilmos
szobán

Részlet a Nyolcak bemutatkozó
kiállításáw

Heitler László: Vedres Márktól.
Művészet, 1971. április - 19.oldal.

Ferries Beck Vilmos
nobrán

Méltatás

Heitler László: Vedres Márkról.
Müvészet, 1971. április - 19.oldal.

Fenies Beck Vilmos

román

Bölöni György Fenies Beck Vilmos
munkásságát magyra becsülte.

Dévényi Iván: Bölöni György a művészeti iró.
Művészet, 1971.február - 20.lap

Fémes Beck Vilmos

Bálint Aladár műelemzéseket nyújtó cikkeiben írt a szobrászról és éremmű-vészről.

Dévényi Iván: Bálint Aladár.

Látóhatár, Bpest, 1941. jún. 545. old.

Feines Beck Vilmos

szobrász részt vett a Nyolcak 1911es kiállításán

Heitler László: Vedres Márk.

Századok 1941/1-2 14 old.

Feines Beck Vilmos

A magyar szobrászok először a hildebrandi koncepcióval ismerkedtek meg Münchenben.

Heitler László: Vedres Márk

Látóhatár 1971/1-2 152 old.

FÉMES BECK VILMOS, éremművész

Az Éremkedvelők Egyesülete/ÉKE/1930-ban Magy.Éremművészeti Egyesület lett/MÉK/.Évenként tagilletményként egy-egy magy.művész által készitett plakettet adott. Évszám,sorszám,egyesület beütve.
FÉMES BECK VILMOS,1911.:Bolymasznó.-53 em.kerek.-Bronz és ezüst. 7.old.

SZIGETI ISTVÁN: ÉKE plakettek 7.old.

AZ ÉREM. Közl.az éremgyüjtés köréből. XI/.1965.dec. 1.sz. Bp.

Fémes Beck Vilmos, szobrász

Megemlítve.

Dénes Zsófia: Emlékezés Kaffka Margitra M.S.

Népszabadság, Bp. 1972. júl. 16.

Tenus Beck Vilmos
szobrán

A Nyolcak tagja. Műveit az Anóra
c. lap reprodukálta.

Szabó Lukácsi: A nagyon aktivizmus tört
Akad. Kiad. 1971. 73.

Fénus Beck Vilmos
szobrán

A Nyolcak ványratákoz tartozik.

Szabó Júlia: A magyar akticizmus tört. 37.
Akad. Kiad. 1971.

MDK

Fémes Beck Vilmos

Női mellkép, br.érem

Térdelő női akt madárral, br.érem

Lechner Ödön, " "

Nyolcak és Aktivisták köre, Székesfehérvár

1965.

M.D.K.

Fémes Beck Vilmos szobrász

az uj plasztikai nyelv egyik képvisslője hazánkban az európai müvészet legujabb törekvéseivel tart rokonságot

Szabó Katalin: Ferenczy Béni Bp. 1967. 5.l.

Fényes Beck Vilmos
szobrász

Magyar Élet Művészetben - a Művészetben -
szobrával szerepel -

Pesti Hírlap
1929.II.22

Fémes-Beck Vilmos

szobrász

Szépművészeti Muzeum uj szerzeményeinek kiállításán - szobrával szerepel.

Ujság 1931.V.21.

Fémes-Beck Vilmos

szobrász

Szépművészeti Muzeum uj szerzeményeinek kiállításán szobrával szerepel.

Pesti Hirlap 1931.V.31.

Fémes-Beck Vilmos

Rajzaival szerepelt a Szépmüv.Müz. grafikai szerzeményeinek kiállitásán.

Ujság, 931.V.30.

Fémes-Beck Vilmos

Fényes-Beck Vilmos

szobrász

Szépmüvészeti Muzeum uj szerzeményeinek kiállitása . szobrával szerepel.

Nemzeti Ujság 1931.V.21.

MDK

Fémes-Beck Miklós

Akttanulmány, vör.kr.

Szépm. Muz. Uj magyar képtárának kat. 1928.

Fémes Beck Vilmos M.D.K.

Az 1919-es Tanácsköztársaság idején müveiből vásárolt a Muzeumi Direktórium

Gerelyes Ádó: A magyar muzeumügy a két forradalom időszakában 1918-1919, Bp. 1967. 41. l.

M.D.K.

Fémes Beck Vilmos szobrász

Müveét a Müvészeti és Muzeumki Direktórium megvásárolta

egy szobor

Gerelyes Ede: A magyar muzeumügy a két forradalom időszakában 1918-1919, Bpl. 1967. 361.l.

M.D.K.

Fémes-Beck Vilmos

Művét a Kuzsn Művészeti és Muzeumi Direktórium megvásárolta, 1919.

Női akt, vörös kréta
Férfi akt
Ceruzarajz.

Gerelyes Ede: A magyar muzeumügy a két forradalom időszakában. 1918-1919. Bp. 1967. 363.l.

Fémes Bech Vilmos

Guggoló nő c. nobra (emlékre)

Szerepel a „Nyolcak és aktivisták" c. kiállításon Székesfehérvárott

Jelenkor 1966 I. sz. 60 old.

Fémes Beck Vilmos szobrász

M.D.K.

Nő madárral, 1912 repr.

Passuth K.:A Nyolcak festészete, Bp. 1967.

78.1.

M. D.K.

Fémes Beck Vilmos szobrász

Csatlakozóként szerepel a NYolcak bemutatkozó kiállitásán

Passuth K.: A Nyolcak festészete, Bp. 1967. 80.l.

Feines Bech Vilmos, szobrász M.D.K.

Lechner Ödönről 1911-ben
készített plakettjét közli:

Dr. Vámos Ferenc: A Postatakarár-
pénztár épülete

BUDAPEST, 1967. Bp. V. évf. 12 .sz. 18 .old.

MDK

Fémes Beck Vilmos

Női akt, br.

Térdelő nő, br.

Táncoló Bacchus, br.érem

Nyolcak és Aktivisták köre, Székesfehérvár

1965.

Fémes Beck Vilmos,

Lechner Ödön arczképe.

MK.Seg.Biz. Müv.Kiáll. 1914 nov.-dec. Kat. 8.l.
Szépm.Muz.

Fémes Beck Vilmos MDK

szobrász

A Nyolcak 1911. ápr.-i kiállitásán/Nemzeti Szalon/, melyen Czóbel Béla hiányzott, meghivott művészként kiállitott: Vedres Márk, Fémes Beck Vilmos és Lesznay Anna.

Meghivott ként szerpelt a Nyolcak 1912. Nov.-i kiállitásán is.

DÁVID KATALIN: A XX. század magyar művészete. I. Konstruktiv törekvések. Művészettörténeti tanulmányok. Bp. 1960. 73-89.l. 77.l.

Fémes Beck Vilmos MDK

1885-1918.

"Világ" é.n.

Magyar Plakát-Történeti Kiállitás. Bp. 1960.
20.l.

Feines Beck Vilmos
Szobrász

M.D.K

Kaffka Margit portréja
Schöpflin Aladár "

Csengeryné Nagy Ilmzsa: Magyar írók arcképei - 34 l.
Művészet, 1960. augusztus.

M. D. K

FÉHES BECK Vilmos

Laisa BECK

M.D.K

FÉMES BECK Mária

Laisd: Antalffyné

Fémes Beck Vilmos M.D.K.

Lobrán

1885 - 1918

kisbronz és plakettművén

A látás gyönyöre
Merítő nő
Tirdelő nő madárral. — Vems. Gal.

Kampis, Magy. műv. Bp. 1960 548

MDK

Fémes Beck Vilmos

Nyugat, 1920.ápr.1.395-398.o.

Fémes Beck Vilmos
ötöös, ermész

M.D.K.

20.) Érem. Bronz.

21.) Lechner Ödön. Bronz.

22.) " " Háttap

23.) Női képmás. Bronz.

24.) Önarckép. "

Fővárosi kiptár kiállitásai XLIV.: Magyar érem és plakett
művészet 1800 tól napjainkig, 19 lap. Budapest 1949.

FÉMES-BECK Dénes szobrász M.D.K.

Vendégként vesz részt a NYOLCAK második kiállitásán

Horváth Béla: Megjegyzések Dévényi Iván "Kernstok Károly életutja" cimü cikkéhez

Müvészettörténeti Értesitő 1961. 2-4. sz. 225.l.

FÉMES BECK Vilmos Robert M.D.K.

1911-ben a Nemzeti Szalonban a NYOLCAKxxxx kiállitásán vendégként szerepelt.

Szij Béla: Berény Róbert fejlődése legkorábbi müveitől Bartók Béla portréjáig

Müvészettörténeti Értesitő 1961. 2-4. sz. 217.l.

Fémes

M. D. K.

Beck Vilmos fémdombrító

München ben Römer mellett dolgozott, Darmstadtban Olbrich mellett. Járt Drezdában, Párizsban, Londonban.

Beck Ö. F. öccse. Bátyja „Lejtő nő" c. kis alakjának bronzba való kidolgozását vállalta. Dolgozik a „Leánya solyómmal" reliefen is. 1918 ban halt meg.

Beck Ö. F. Emlékezései. Bp. 1957 254, 288, 301, 302, 313, 314,

Kiállítások

Ernst Múzeum. Fémes Beck Fülöp kiállítása 1914.

Budapesti Szemle CLVIII. 1914. 303-311. o. D: Tavaszi tárlatok

Fémes Beck Vilmos

magyarországi kiáll-

Belvedere.

1923 márc-

vorbehalten. Preis des illustrierten Kataloges deutscher Sprache K 15.— oder M. 10.—

Vom Magistrate der Haupt- und F

Das Ausrufen hat in ungarischer Sprac und des Preises darf auch in einer fremden Bekanntmachen in der ungarischen Sprache

Untersagt sind Verabredungen jedweder von Belohnungen oder Vorteilen, die geeig gleichen sind untersagt Verabredungen oder diese Personen zum Bieten übermässig hoher

Konzessionäre dürfen an der Auktion Beauftragte teilnehmen.

Die einzelnen Gegenstände müssen nac unter mehreren Posten aufgenommene Gegens steigerung gelangen.

ANYI Dr. GABRIEL v. TÉREY
T BUDAPEST

AUKTIONSLEITER:
LUDWIG STEINER

BIS 14. APRIL 1918
APRIL 1918 AN

TBUCH 15 KRONEN = 10 MARK

EN VOM
VI., NAGYMEZŐ-UTCA 8.

Beck Vilmos

Hobrász

l.

Arv. Csarnok 110. aukc

(1911.) ÉKE)

Nő madárral, bs. érem kat

" " a " III. " "

az Érem hedvelők Egy.

érme

BESZTERCE

Múr: kolozsvári bronzlelet

Téglás István: A kolozsvári bronzleletről. AE, VIII–1888, 353–354. l.

Férnes Beck Vilmos

Müvészet 1915. 287 Laftrenle (Elek A)

Magyar Müvészet
1925. 204

csak feldolás

Esztergom vármegye V. 31.

FÉMES BECK VILMOS :

84. Nő madárral. - Szobor, br. Mag.:41.5 cm. Jelz.h.a talapz.: "1912 Fémes Beck Vilmos B.P."

Székesfőv. képt. jut. kiáll 1944

Fémes Beck Vilmos

cm. Jelz.l.b.: "ifj.Czene Béla 1941".

apátfalvi CZENE JÁNOS :

49. Önarckép. - Olajf., fa. 39 x 50.5 cm. Jelz.l.b.: "apátfalvi Czene János".

CZÓBEL BÉLA :

50. Interieur. - Paszt., p. 64 x 49.5 cm. Jelz.l.j.: "Czobel".

DABÓCZY MIHÁLY :

51. Siratók. - Szobor, pat.gipsz. Mag.: 53 cm. Jelz.a talapz.elől:"Dabóczy M."

tudományos kutatások eredményeit összefoglaló előadások keretében tekintsék át egy archaeologiai kornak tett fejlődését.

A Múzeumok é Főfelügyelősége az ban dolgozó őrök és fölváltva rendez kö szetrajzi és régésze évben a kolozsvári érem- és régiségtárá tanfolyam már a ha érája alatt. Az előző l tte azt a várakoz san római kori tanfo kát fog végezni s tapasztalatokat fogn jukhoz.

Míg a második folyam az archaeol és széles vonásokba egyes régészeti ko tanfolyam, melyről molunk, tisztán a római archaeologiának volt maradt. Tanulságos és érdemes volt ennek a kornak műveltségtörténeti, hadügyi, archaeo-

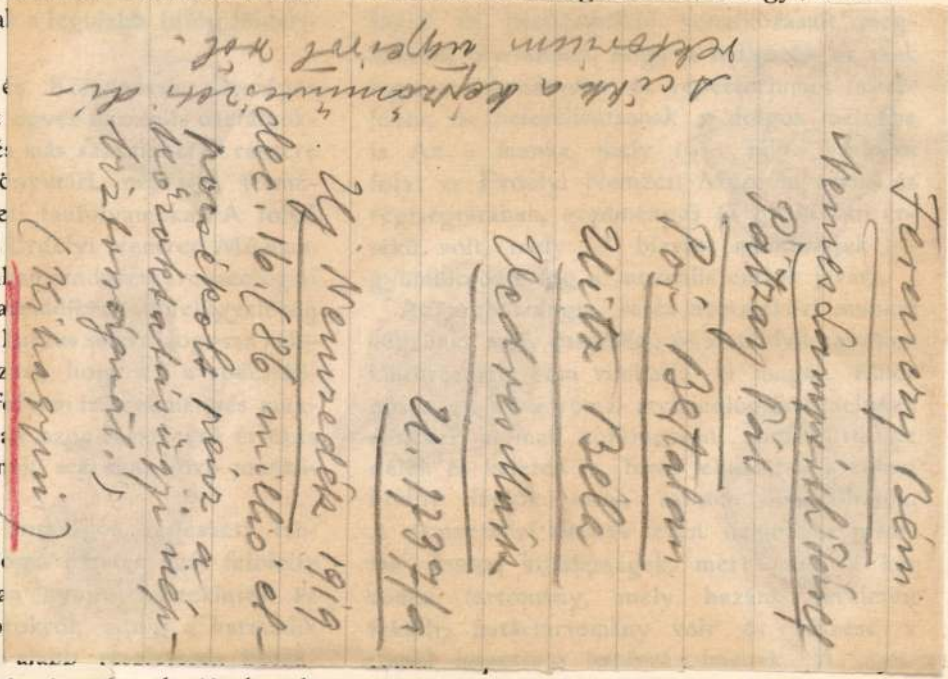

gaton megindult történelmi kutatások azt

mok és Könyvtárak egyik országos felügyelője, állott a tanfolyam élén, kinek tudása és gazdag gyakorlati ismeretei, nemkülönben az előadók szerencsés megválasztása eleve biztosították a tanfolyamnak előkelő szinvonalát és szép erkölcsi sikerét.

A tanfolyam hallgatósága az értékes előadások és gyakorlati munka mellett belemélyedt a római élet tanulmányozásába. Csak azt kellett sajnálnia, hogy ezek az előadások a röpke szó efemer életét élik és azokból később, mikor ez alapon építhetne, már nem tanulhat. Fölmerült az a gondolat a hallgatóság körében, nem lenne-e czélszerű, ha ez előadások anyaga sokszorosíttatnék? Értékes és nagy haszonnal forgatható vezetőt, kalauzt kapna ezekben a múzeumok tisztviselői kara, melynek legtöbb, mondhatni túlnyomó része, szakkönyvek nélkül szükölködik. Ha ezeket nem is pótolnák az előadások teljesen, de mindenesetre nyujtanák a szükséges általános ismereteket és vezérfonalat adnának a muzeális tisztviselők kezébe az egyes tudományágak anyagának ökonomikus összefoglalásával

építkezése nem volt fényüző és mondhatjuk, hogy rideg egyszerűség jellemzi a mi provinciális építészetünket, takarékosság, a hasznosra, a gyakorlati értékre való törekvés. Nekünk a határon levő provinciák szolgáltatják az analógiákat. Aquileja reánk, magyar muzeologusokra sokkal fontosabb, mint a gazdag és világhirű nápolyi múzeum. Az itáliai leletek gazdagságát nem fogjuk a határprovinciákon sohasem föltalálni.

Pannonia és Dáczia városai is nagyban különböznek az itáliai városoktól. Voltak nagy városok ott, ahol fontos katonai állomás feküdt. Itt a castrum körül alakul ki a város s ahol a barbár vicus, falu áll, oda épül a castrum. A városok egyébként igen nagy eltéréseket mutatnak és nem a városok adják meg a provinczia karakterét.

A lakosság zöme nem a rómaiakból áll, hanem a dézsmás földek mívelőiből, akik a veteránok sorából kerülnek ki. Ezek a római állam földjét mívelik és a tizedet (decuma) beszolgáltatják. A falusi ház, a tanya, a major: ez adja a tartomány karakterét. Ezek azon-

Beck Vilmos

[illegible]

+ 1918

lásd

Feines Beck V.

alatt

és napidijáról kiállitot
utiszámlája kiegyenlités
egy pengő 20 fillért a l
héré utaljon ki. Budapes
ter megbizásából: dr.Sch
tanácsos.

A hivatalos másolat hite

Gavánihál

miniszteri irodatiszt.

Beck

B. 4. *Vilmos*, szobrász, l. *Fémes–Beck*.

48. Ereklyemuz.

ől elválasztott haja, szemöldöke, kipöd-
szeme szürke. Ingének és fekete kabátjá-
kettős csokorra kötötte, mellénye ki-

5 cm.
rczi emlékek muzeumából (107/95.No. 160).
8-iki 14985 sz. leirat alapján (159/96).

648

ez iránt megfelelő intéz
történnék.

A hi

ügyi miniszter 1913.évi augusztus
kelt s Szebenvármegye közigazgatási
leiratának másza:

ius hó 24-én 1325 szám alatt kelt föl-
vi julius hó 15-én 1593 szám alatt
sére értesitem a közigazgatási Bizott-
ni Kispiacz 14 sz. ház loggiájának
két, hozzám fölterjesztett, költség-

Fémes Beck Vilmos

A torzó művészete. Írta dr. Ybl Ervin. Nyugat, V. 21.
Fémes Beck Vilmos. Írta Bálint Aladár. U. o.

(Művészet 1912. 367. l.)

dupl

KÉPEK L

MŰMELLÉKLETEK

Wellmann Róbert: Tanulmány . .	1.	oldal	mellett
Csók István: Krizantémumok . .	41.	»	»
Olgyai Viktor: Tájkép	120.	»	»
Egry József: Kikötőmunkások . .	208.	»	»
Nagy Vilmos: Boudoirban	248.	»	»
Gyenis János: Tanulmány	288.	»	»
Dudits Andor: A Rákóczi-freskó .	328.	»	»
Fényes Adolf: Tanulmány	368.	»	»

RAJZOK, METSZETEK

Oldal

stroma

Oldal

Kubányi Lajos: Lókupecek 283
Löschinger Hugó: Művelődéstörténeti falfestmény 322
Pentelei Molnár János: Levétel a keresztről . . 345
» » » Pietà 348
» » » Kertben 349
» » » Csendélet . . 352., 356., 357
Olgyay Ferenc: Kerti út 388
» » Rózsafa 389
Hermann Lipót: Emberpár 392
Pólya Tibor: Modellek 392
Faragó Géza: Csendélet 393
Iványi-Grünwald Béla: Falfestmény 395
» » » Uzsonna 396
Szabó Antal: Kertben 397
Fehérvári Erzsi: Csendélet 399
Hermann Lipót: Nők az erdőben 400

SZOBRÁSZATI MŰVEK

Vastagh György ifj.: Rákóczi 25
Csikász Imre: Ülő leány 28
Csillag István: Emlékérem 35., 113., 234
Vedres Márk: Síremlék-plakett 112
Markup Béla és Tardos Viktor: II. Sándor cár szobra 152., 153
Ferenczy István: Kisfaludy szobra . . . 154—160
Pásztor János: Vízhordó leány 233
Reményi József: Súlydobó 237
Canonica Pietro: Doria-Pamphili hercegnő . . . 273
» » Síremlék 274

<Fémes Beck Vilma

(1885–1918)>

Elek Artur:

< >

Nyugat 1919. jan. 16

Dupl

Darnay K. VI. 129

Fémes Beck Vilmos

MAGYAR MŰVÉSZET

1925, 204 Dömötör csak fel-borolás Ban

1931, 391, 406 Hoffmann

Elek

1929, 32. Fónagy

Nagy Várad.

A térrajzban feltüntetett v
metszetét, alól pedig az irány

Auslegung und Topographischer A
und was vor Operationes vo
Kayserlichen Armee vorgenommen
seynd, von An. 1691. den 1
zu völliger Eroberung, welche
mit accord erfolget.

A kép alatti magyarázó szöve
Bergs S. Stephani.

Rm., mér. a vk. 16.8: 28

Fémes Beck Vilmos

51-51

Fémes Beck Vilmos. Irta Bölöni György. Auróra, júl. 15. 1911

(Művészet 1911. 315. l.)

Dubicza.

A fölül balra térrajzban
épületei külön-külön vannak m
der alten Mauer mit dem Aufwu
von Erde sowohl die Alte als die neue
der nauen Mauer samt dem Aufwi
Vorsprung A an der Vasserseit
pedig ez olvasható: Nota. Das
derma~~h~~len von denen Türken m
eine Bettung für Canonen werd

Aquarell, mér. a vk. 3

~~Harczibalta (XIII. n.) I. 52.~~

Fémes-Beck Vilmos

Nobrandt

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA ÉSZTÉTI MÚZEUM · VI. ARÉNA-ÚT 41.

Erkezett 1905 jul. 28.

698/1905 sz. (Schneczbánya, 1905 jul. 27.)

Fejérpataky László jelentése a schneczbányai városi könyvtár és múzeum sól.

Semayer Wilibald IV. 255.

Fémes Beck Vilmos

† 1918 dec. 16.

Muvészeti Lexikon

227. l.

Fennes Beck Urkunden

† 1918.

U. 1763

A/47

Ilhelm Horn

Omárka = ábox = 4

Fannes Beck Vilm

U. 1908

Geniusok V. Ubo.

Fémes Beck Vilmos †

Geboren den 18. Februar 1885 in Budapest, gestorben den 16. December 1918 ebendort. B. begann seine Laufbahn, als Gewerbtreibender in der Werkstädte des Goldschmiedes Vandrák in Budapest, wo er das Treiben und Ciselieren erlernt, um sich später unter Anleitung seines Bruders Fülöp Ö. Beck zu vervollkommnen, gleichzeitig auch die Abendkurse der Gewerbeschule besuchend. Sich nach Darmstadt zu Olbrich wendend, verfertigte er Möbelbeschläge, um hierauf zwei Jahre lang bei Meister Georg Röemer in München zu arbeiten, und als fertiger Kleinplastiker und Medailleur nach Budapest zurückzukehren, wo er bis zu seinem Tode arbeitete.

Ihr Pr magyérem 145 l. -147

Számos műve felsorolva.

11508.

ia csapatszemlén.

ely (5. Stein am Anger) foglalja
okon (3 Adeliche Insurgenten
z császár és Mária Terézia lát-
parancsnokló tábornok jelenté-

er Kaiser, und Maria Theresia
erin, als König
Ungarn, vor der fronte der ade-
enten Armeen bei Stein am Anger
797.
5. Stein am Anger.

vk-nek 15:25 cm.

910
1
128.

Fémes Beck Vilmos

1885 – 1918

1895. KIS SZALONSZEKRÉNY, diófa
Nussholz, intarsiert. Louis XVI.

1896. KIS KÉTAJTÓS SZEKRÉNY, t
Louis XVI.

1897. KÉT FALITÜKÖR, fekete faal
sz. e. — Zwei Wandspiegeln mi

1898. KÉT KAROSSZÉK, fehér aran
XVIII. sz. — Zwei Armstühle, weis

1899. KANDELÁBER, fehérre festett
weiss gestrichen, teilweise vergo

1900. KAROSSZÉK, diófa, akantuszle
Armstuhl, Nussholz, mit Leder.

1901. NÉGY TÁMLÁSSZÉK, diófa, k
Nussholz, auf den Leisten Kartus

1902. KIS OLTÁR, faragott és részben
Altar, geschnitzt teilweise, mit E

1903. FALI ÓRA, aranyozott és szinez
A tetején virágkosár. Osztrák, L
XVI. Dekor. Österreich, Louis X

1904. OVÁLIS FALITÜKÖR, beköször

onzverettel, lapjain szépiakép. Bécs, empire. — Salon-
auf der Platte Bild. Wien, empire.

ató oldalán faragott diszités. Olasz, XVII—XVIII. sz.
nisch, XVII—XVIII. Jh.

zdag berakással, négy hajlott lábon. Empire. — Runder
pire.

, barok faragással, zöld damaszt kárpitozással. Barok-
Nussholz, mit grünem Damast. Barockstil.

és faragott fa, Louis XVI. disszel. — Wandvitrine,
VI Dekor.

ét oszloppal. Késő empire. — Wandvitrine, schwarzes

piros aranyszövet üléssel. XVIII. sz. — Zwei Stühle,
II. Jh.

z. — Bergère, Nussholz. XVII. Jh.

ben aranyozott fa. XVIII. sz. — Zwei Wandkonzolen,

lával. Olasz, XVII. sz. — Stuhl mit Lade, Nussholz,
XVII. Jh.

Fémes Beck Vilmos

Irod
-z

Lengyel Géza: Egy
Munkácsy-utcai villá-
ról. Magyar Iparmű-
vészet 1912. 298–299
l. képekkel.
Bronzvára a hallban
Virágmedence a hallban
fentitől.

.dali keze nyugodtan lóg lefelé,az erő-
s a nemesen megrajzolt arc is.Az alak
gy nyug alan részre.A bal oldal televan
tősség egységes benyomásban nem tünik
ymással a két rész..Az alak rendkivül
egyesül a szépséggel,mint Michelangelo
llandó vibrációja van benne.Mégis hang-
nyok ellen.Holott a legcsudálatosabb
arcsusága /slaciato/.Mikor ezt az alakot
tal.Kifogásolták,hogy a fej aránylag
talanul nagy.Azonban hangsulyoznunk
dékosan van igy.Az erőt fejezi ki,s igy
emzésének.A fej aránylag nagyobb,mint
a,de ez azért van,merta tekintetben
en ereje,energiája,vad elszánt tekintete-
a törzshöz.Az orvosi és müvészi anatómia
lkotás anatómialag rossz,müvészileg lehet
ben is találkozunk anatómiai és biológiai
rte az anatómiát,mint talán senki más

M.D.K.

Fémes Beck Vilmos

A müvész egyik plaketjének repr.-ját bemutatja a lap a Belveder kiállitásáról szóló kritikájában.

"...firenzei tanulmányutjáról hazajövet, egyszerre az ifjumüvészek legértékesebb tagjai közé tartozott" irja a közl.

A Belveder kiállitása c.
Szinházi Élet. Bp. 1923 . márc. 18-24.
XII. évf. 12. sz. 65. lap.

M.D.K.

Fémes Beck Vilmos szobrász

„A Belvederben a férfikora elején elhunyt nagytehetségü..." müvész emlékkiállitása látható,- irja a kritika. A müvész dombormüves diszitményeit, **monumentális** szobrait, táncos aktjait és portréit dicséri. Megemliti Tersánszky Józsi Jenő portréját és egy kislány bronzportréját, valamint egy mütörténész fejét, amely a görög szobrászatra emlékeztet.

A Belveder kiállitása c.
Szinházi Élet. Bp. 1923. márc. 18-24.
XII. évf. 12. sz. 65. lap.

Fémes Beck Vilmos szobrász M.D.K.

Jajczay feltevése szerint fénykép, vagy emlékezet alapján megörökitette Bartókot.
Beck Ö. Fülöp szobrász öccse.

Vandrák Lász ó bronzmüvesnél volt fémdomboritó és ciezllör,
1902 és 1906 között az Iparmüvészeti Iskola esti tanfolyamán tanult mintázást és ötvösséget
Szijj Béla: Bartók a képzömüvészetben

A Magyar Nemzeti Galéria Közleményei V. Bp. 1965
140. 1.

140. I.

FÉMES BECK VILMOS

MAGYAR RÉGÉSZETI MŰVÉSZETTÖRTÉNETI ÉS ÉREMTANI TÁRSULAT
Budapest, XIV., Dózsa György út 41.
Telefon: 429-759

MEGHÍVÓ

a Művészettörténeti Szakosztály 1965. március 12-én, pénteken de. 9 órakor a Kossuth Klub előadótermében (Bp. VIII., Múzeum u. 7.) tartandó

ÜLÉSÉRE

Tárgy:

Szíj Béla:
FÉMES BECK VILMOS MŰVÉSZETE

Vendégeket szíveseh látunk!

Fk.: Dr. Soós Gyula – 1232. FNyV. 9. – Fv.: Demeter T.

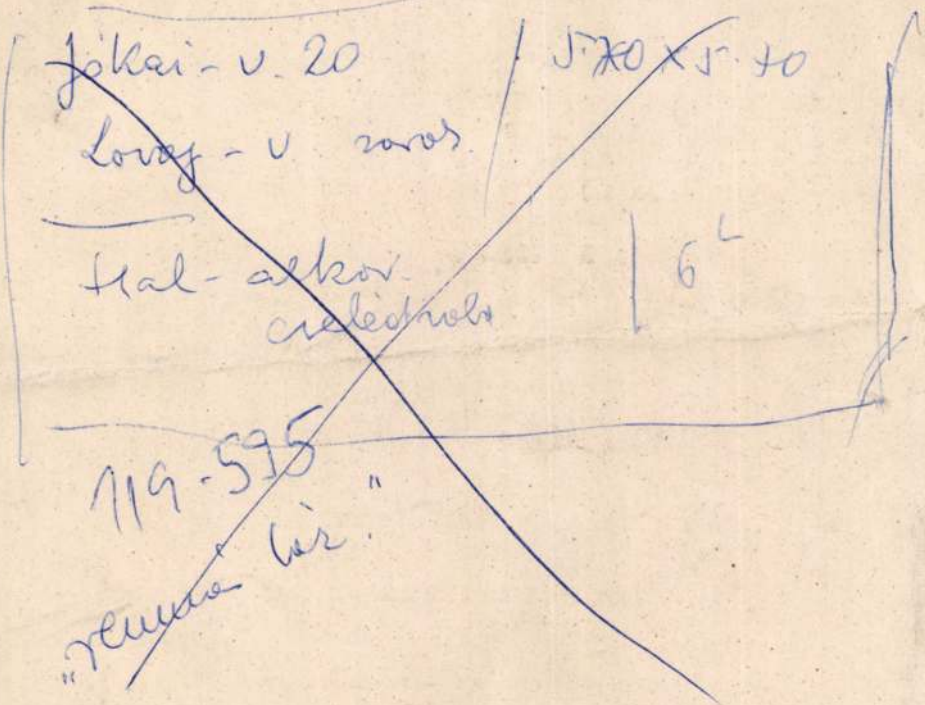

Jókai - v. 20 | 5.70 x 5.70

Lovag - v. zaros.

Hal - alkov. cselédrobo | 6 L

119-595

„reumás lúz."

Fémes Beck Vilmos

MDK

Térdelő ifju, bronz

Térdelő leány, bronz

Mücsarnok 1919 Köstulajdonba vett mükincsek kiállitása

MDK

Fémes Beck Vilmos

A szerelem ébredése, br.

2o.az.i müvek bp.i mügyüjteményekből, N.Gal.
1963. jul.

Fenies Beck Vilmos
szobrász

M.D.K.

A szerelem ébredése" című szobra
"szerepel a kiállitáson

Marosi Ernő: Magángyüjtők kiállitása a Magyar Nemzeti Galeriában

Művészet, 1963. november – 39 lap

Fényes-Beck Vilmos

szerepét és tevékenységét a Nemzeti Tanács mellett működő Irodalmi és Művészeti Szaktanácsban említi, illetve ismerteti

Rónay György: Intézkedések és tervek a művésznevelés megreformálására 1918-ban és 1919-ben. Művtört.Ért. 1970. 2.sz. 141-147. l.

142. l.

Fémes Beck Vilmos

Major Máté publikálja a "Magyar Művészi Munka" társaság alapító iratát, melynek fotokópiáját Vágó Pétertől kapta meg. Az irat aláírói: Lechner Ödön, Kozma Lajos, Vágó József, Jonas Zsigmond, Földes Ede, Mílnai Béla, Schreiber Mihály, Fémes Beck Vilmos, Lajta Béla, Janszky Béla. A végrehajtó bizottság tagjai Jonas, Lajta, Milnai, Vágó és Neuschloss Kornél. Kelt 1913. júl. 23.

Magyar Építőművészet, 1969. 2.sz. 53. l.

Fémes Beck Vilmos

Kis vert érméje a jelzett gyüjteményben.

-h-a- - Aktok Fekete Gyula gyüjteményében; Mügyüjtő, 1972.1 .sz. 29. l.

M.D.K.

Fémes Beck Vilmos, zobrás

is résztvett az 1918 szeptember közepén a belgrádi királyi konak termeiben rendezett reprezentativ Magyar Képzőművészeti Kiállitáson.

Bálint Zoltán: Magyar Képzőművészeti Kiállitás Belgrádban 1918 őszén

Művészettörténeti Értesitő, Bp.1966. XV.évf. 2.sz.

120. old.

M.D.K.

Fenies Beck Vilmos
szobrász, ermén

Bartók jábrázolása

Jajczay János: Bartók Béla fiatalkori archépe.
Művészet, 1961. november — 9l.

M.D.K.

Fémes Beck Vilmos

Arckép-szobrát és rajzait kiemeli Gerő Ödön: "Az ellenszalon" c. kritikájában, mely a Művészház kiállitásán szereplő alkotásokat ismerteti, valamint a résztvevő művészekről ir, akik tiltakoztak a Mücsarnok igazságtalan visszautasitása miatt és a Művészház kiállitásán mutatták be müveiket azokkal együtt, akik szolidaritást vállalva a tiltakozókkal, nem is jelentkeztek a Mücsarnokban. Igy vált demonstrációvá a Művészház kiállitása, amellyel bebizonyitották, hogy alkotásaik legalább olyan művészi értéket képviselnek, mint a Mücsarnoki ak. A HÉT, Bp. 1910. dec. 4. XXI. évf. 49. sz.

790-791. lap.

Fémes Beck Vilmos

Az alig harminc éves korában elhunyt fiatal művészt az uj magyar plasztika utjelző, komoly tehetségének tartja kiállitásáról szóló kritika . Nagy aktjai és kis érmei egyaránt nagy művészetéről tanuskodnak.
Mint iparművész is igen jelentős volt. Kisplasztikáit a görög terrakották továbbfejlesztéseként emliti. Halála igen nagy vesztesége a magyar szobrászmüvészetnek.

A HÉT. Bp. 1918.dec. 25.
XXIX. évf. 51-52. sz. 806-807. lap.

Fémes Beck Vilmos

Szobrait igen nagy elismeréssel méltatja Gerő ödön" "A Müvészház kiállitása" c. kritikájában Ugyanazt mondja, mint a néhány festőmüvész munkájáról, hogy látszik rajtuk a törekvés, a küzdelem, az igazi müvészet eléréséért.

A HÉT, Bp. 1910. szept. 18.
XXI. évf. 38. sz. 615-616. lap.

Fémes Beck Vilmos

MDK

Éneklő, bronz

Műcsarnok 1916. tavaszi tárlat

MDK

Fémes Beck Vilmos

Munkácsy-utcai villa:

Bronz virágváza a hallban, repr.

Virágmedence a hallban, repr.

Lengyel G.: Egy Munkácsy-utcai villáról. Magyar Iparmüvészet 1912. 298,299.l.

Fèmes Beck Vilmos

Pátzay 1915-ös Gyümölcshordó fiú c. szobrával az ö-
útját látszott folytatni.

Kemelt Lajos: Modern magyar műnvél, Lonna, 1948 83.l.

Jénes Beck Vilmos
szobrász

A Nyolcak szobrásztársa, elvek plasztikai megvalósítója volt.

Szabó Júlia: Magyar rajzműrészet 1890-1919
Bp. 1969 Corvina 46. képmell.

Fémes Beck, szobrász

MDK

„Kezdeményezése" a magyar avantgarde kisplasztika nagy próbálkozása volt.

Németh Lajos: A modern magyar kisplasztikáról
21-23. o.

KRITIKA, BP. 1969. augusztus

VII/8.

Beck Vilmos

ötvös

Esti tanf. Ötvösség

Estimisk 1904/5

30. l.

Beck Vilmos

cizelőr

nül. 1885.

Esti tanfolyam

mintárák.

Értimisk

1902/3. 67. C.

Beck Vilmos

ciselőr tanonc

Kül. 1885. Esti tanf.

mutárás

Értimisk 1903/4

46 l.

Beck Vilmos

1906 milanói kiáll.
aranyérem

Értímisk

1906/7.

10-l.

Beck Vilmos

keresk. min.-tól külföldi
tanulmányokra 1600 K
segély
8 tímisk 1907/8.
19. C.

Fémes Beck Vilmos

Bálint Aladár: Fémes Beck Vilmos emlékkiállítása.

Magyar Grafika

1923. 74-75. l

A Belvederében 1923. + 33 éves korában. A vizlágháborban részt vett.

Előbb ötvös, aztán érem-metszőmajd szobrász.

1918
33
1885
918

~~Gyulay Ferenc gróf VI. 209~~

Fémes Beck Vilmos

20. **Éremkedvelők egyesületének 1911. évi érme** Fémes Beck Vilmostól. Ezüst. Domborműves mellső lapján jobbkezében madárral ábrázolt térdelő nő torzalakja. Jelzése: B. V., 1911. A vallás- és közokt-ministerium ajándéka 1913-ból. Átmérője 50 mm. (L. Akad. Ért. 24. k. 134. l.)

-(2177-

Divald Akad. palotája

107. l.

1917

Üzletágak: I. TAKARÉKÜZLET. Betétek 6½ és 7%-os kamatozásra. II. CSEKKÜZLET. Befizetések, visszafizetések és átutalások Magyarország egész területére és a külföldi (nemzetközi forgalomban is. III. ÉRTÉKPAPÍRÜZLET. Értékpapírok vétele és eladása. Idegen pénznemek és devizák vétele és eladása a legelőnyösebb árfolyamok mellett. IV. ZÁLOGÜZLET. Előnyös kölcsönök kézizálogokra. Művészi és közhasználatú tárgyak állandó árverése.

◆

Nyittasson csekkszámlát

a m. kir. Postatakarékpénztárnál

Beck Vilmos

Külföldi tanulmány-
utra 1200 K
Eötvösi 1906/7
16. l.

594-604

VIST

ref. tem

Fémes-Beck Vilmos, szobrászművész.

a művészek segélyezésével, a műtárgyak vásárlásával a direktórium. Pogány elnöksége idején mintegy két hétig foglalkozott. A művészt szobrai ma is megbecsült múzeumi tárgyak a direktóriumi vásárlások anyagából.

Szabó Júlia: a direktórium elnöke: Pogány Kálmán.
Kritika, Budapest, 1979. 3.

Fémes Beck Vilmos

Guggoló nő

K.Kovalovszky Márta: Fehérvári gyüjtemények.
Müvészet, 1978. október - 12.oldal.

Fémes Beck Vilmos MDK

Női akt madárral, ezüst

Pécs, 1964. Modern magyar képtár

fa, rózsás damaszt kárpitozással. Louis XVI. stilus. 500.—

2748. SECRETAIRE, mahagonifa, faragott és aranyozott részletekkel, belsejében kis oszlopos csarnok, tetején félkörös féloszlopc Német, empire.

2749. PAMLAG ÉS KÉT KAROSSZÉK, fényezett diófa, csil kárpitozással. Magyar. Biedermeier.

2750. VITRIN, diófa, Biedermeier stilusban.

FÉMES-BECK VILMOS (1885—1918).

182. *Almaszüret.* 1913—14. — Szén.

Szépm. Müz. graf. o.

61. kiáll. (1931)

Új szerzem.

2729. EBÉDLŐSZEKRÉNY, mahagónifa, bronzveretekkel. Angol, XIX. sz. 200.—

2730. EGY KANAPÉ ÉS KÉT SZÉK, aranyozott fa, selyembrokát kárpitozással. Rokokó stilus. 40.—

2731. EGY SAROKKANAPÉ KÉT KAROSSZÉK, KÉT SZÉK ÉS EGY ASZTAL. Mahagónifa, rokokó bronzveretekkel. XIX. sz. 260.—

2732. ASZTAL, diófa, kihuzható lappal, hajlott lábakkal. Magyar, XVIII. sz. 250.—

2733. NAGY KÉTAJTÓS RUHASZEKRÉNY, diófa, alakos barokk berakás. sal. Magyar, XVIII. sz 800.—

2734. BATTHYÁNY ALAJOS IRÓASZTALA, diófa, gazdag neobarokk faragással, öt fiókkal. 120.—

2735. SAROK IRÓSZEKRÉNY, diófa, hajlott lábakkal, ferde irólappal. Felső része tabernákulumos, tarokkártyákat ábrázoló berakással. Osztrák, XVIII. sz. 900.—

2736. KÉT EGYAJTÓS SZEKRÉNY, cseresznyefa. Magyar, Biedermeier. 80.—

2737. KÉTAJTÓS SZALONSZEKRÉNY, Boulle modorában, üveges ajtókal, fekete márványlappal. Louis Philippe. 400.—

Antalfiné

Fémes Bech

Mária

lásd: Antalfiné

FÉMES-BECK VILMOS

szobrász emlékkiállítása

PAP GÉZA

festő gyüjteménye

MEGNYILIK MÁRCIUS 11-ÉN

Nyitva hétköznap 9-3 és 4-6

Vasárnap és ünnepnap 9-1

1923 MÁRCIUS 11-25

BELVEDERE

Művészeti igazgató: Fónagy Béla

„GLOBUS" BUDAPEST.

NYOMTATVÁNY

KÉSZPÉNZZEL
BÉRMENTESÍTVE

BELVÁRI BUDAPEST

IV, VÁCI UCCA 11/B
FÉLEMELET TEL. 171-56

BUDAPEST
23 MAR-8. 18
Hh

Nyt.

Szentiványi

Gyula úrnak

VII Aréna út 41

Fémes Beck Vilmos †

IN MEMORIAM

FÉMES-BECK VILMOS. A magyar művészetnek gyásza van. Meghalt egy fiatal, nagyon komolyan indult talentum, aki ízigvérig művész volt, akinek folytonos fejlődését szerető figyelemmel kísérték mindazok, akik lelkükön viselik művelődésünket. Fémes-Beck Vilmos tulajdonképpen iparművésznek készült s csak később fordult egész erejével a képzőművészet felé. Tele volt tudással, meggyőződéssel s művészi hitében soha meg nem alkudott. Sokszor éppen emiatt volt különcködő, aki a maga útján járt, nem kereste, hajszolta a népszerűséget, de a műveiből kiáradó, áhítatos meggyőződéssel sokaknak vállott a kedvencévé. Plakettjai, szobrai minden kiállításon komoly eredményként hatottak s hogy most ilyen hirtelen, egyszerre derékba roppant az élete, minden részvétünk a sírhantja felé száll, amely szegényebbé tett megint bennünket. Szegényebbekké, mert elnémult lakójától sokat várhattunk volna, lévén tehetséges, bátor, becsületes katonája annak a seregnek, amely Magyarország kulturális fölényét mindennél jobban hirdeti.

Magyar Iparművészet
1919. 44. l.

tatfuk. Hogy most újra foglalkozunk vele, azért történik, mert az események Ballónak teljes igazságot szolgáltattak abban, hogy végtelenül kívánatos lett volna, ha a képzőművészeti főiskolán annakidején olyan műhely nyílt volna meg, amely a kormánytól kapott nyersanyagokból helyesen alapozott festővászonnal, festékkel, tisztított lenolajjal stb. látta volna el művészeinket. Ez a műhely — amelynek felállítása még békeidőben is határozott nyereség — kellő vezetés és ellenőrzés mellett kiindulópontja lehetne egy oly iparágnak, amely eddig nálunk hiányzik s amelynek kétségen felül áll az életképessége. Éppen ezért a Balló tervét, amelynek megvalósítása igazán nem ütköznék nehézségbe, csak ajánlani tudjuk az arra illetékes körök figyelmébe. A könyv 8 koronáért kapható a szerzőnél (Városligeti fasor 26.)

APRÓGYŰJTÉS. (Írta: Siklóssy L.) A csinos, kellemes külsejű könyvecske címlapján ez a kérdés sorakozik a főcím alá: Mit gyűjtsünk kis pénzen? A felelet ötletes, de éppen a magyar gyűjtők érzését fogja legkevésbé kielégíteni: azt gyűjtsünk, amire mások eddig nem gondoltak. Siklóssy elsősorban a

Fémes Beck Vilmos, szobrászművész

Naplójegyzeteiben emlékezik Beck Ö. Fülöp arról is, hogy Móricz Zsigmond Rednyfaluból érkezett Gödre hozzá, járt nála Elek Artúr, Slatz Oszkár, Kárpáti Aurél. Vele dolgozott testvére, Fémes Beck Vilmos.

Lasonci Miklós: Beck Ö. Fülöp Gödön.
Pest Megyei Hírlap, 1978. dec. 24.

FÉMES BECK VILMOS

M.D.K.

Radnay Oszkár:

Modern szoborgyüjteményünk.

/Illusztrációkkal/

Az az óriási lendület, mellyel a magyar művészet nem is egészen egy évtized alatt a vezető nemzetek sorába jutott, felrázta a közérdeklődést is. A tárlatok eseményekké váltak, tizezrek látogatják és a közönség egyre hangosabban áhitozott olyan stabil, rendszerbe foglalt képzőművészeti anyagra, amiből az egész magyar fejlődés lendületét végigfigyelhesse. A Szépművészeti Muzeum e kivánságnak és hivatásának megfelelően - csaknem egy esztendei gondos munka árán - megnyitotta végre azt a 169 müdarabból álló kollekciót, amely nagyjában felöleli az utolsó két század szobrászatát.

Az első fülkében a kronologikus sorrend Ferenczy Istvánnal, az első tudatosan müködő magyar szobrászművésszel kezdődik. Hat arcmás és egy pompás genre-márványszobor képviseli a jeles mestert, aki szellemi és nemzeti felfrissülésünk korának, az 1800-as éveknek szülöttje. Rimaszombatból indult el, mint vándor lakatoslegény, hogy a bécsi művészeti akadémia ércmetsző osztályára eljusson. Ott Klieber tanár tanitványa lesz, aki a nagytehetségü ifjut ösztöndijjal Rómába küldi, ahol csaknem tiz esztendőt tölt el munkában és tanulással. Mikor visszajön hazájába, a fővárosban telepszik le és nehéz küzdelmeket viv a táblabiróvilág közönyével. Leg-

jobb alkotásai közül való az itt kiállitott Kazinczy Ferenc szobra, melynek másodpéldányát a Magyar Tudományos Akadémia faragtatta ki a müvésszel 1847-ben. Pompás a Fáy András portré, továbbá Széchy Mária és Schodel Róza énekesnő mellszobra. A "Pásztorlányka" cimü szimbolikus genre-márványszobra a Nemzeti Muzeumból került át ide.

Ferenczy István müvészete - mestereinek hatása alatt - az uj klasszicizmus szellemében fejlődött. Finomkodó stilussal készültek szobrai, melyeknek patetikus modora különösen a Kazinczy arcképszobrán és a müvészet keletkezéséről regélő genre-jén érződik szembeszökően. Az ő hatása alatt növekedett melléje egymásután Dunaiszky Lőrinc budai faragómester, majd Engel József, Alexy Károly, Dosnay Károly, Izsó Miklós és Kugler Ferenc, akiknek részben tanitómestere, részben szellemi irányitója volt. Ők képviselik a magyar szobrászat első generációját, a német és francia hatásokon épült ujbarok és klasszicizáló, patetikus stilus-korszakot, amely után, szinte minden átmenet nélkül, a nemzeti érzés és vele az idegen hatásoktól elkülönülő nemzeti stilus jelentkezik a szobrászatban.

Izsó Miklós, aki Ferenczy Istvánnak volt növendéke, majd Bécsben és Münchenben folytatta tanulmányait, mindjárt első alkotásában magyarnak mutatkozott. A "Busuló juhász", mely most a muzeumban van, általános feltünést keltett és Izsó keresett művész lett; egyre-másra alkotta meg az Alföld magyar néptipusainak genreszobrait. Táncoló paraszt-alakjai közkeletüek lettek. Ezekből egész terrakot-

ta vázlat-kollekciót állitott ki a muzeum egy Izsó-vitrinben. A magyar szellem közben tovább szélesedik és Huszár Adolf müveiben folytatódik a maiak felé. Huszár Adolf "Huzd rá cigány"-a a 60-as évek egyik nevezetes eseménye, a népszinmüvek virágkorának hangulatából fakadt és hatása jól érződik Huszárnak budapesti Petőfi-szobrán, sőt egy-két momentumban dunaparti többi szobrain is (Eötvös, Deák Ferenc).

Az átmenetet innen a finomkodó naturalizmusba Kugler Ferencnek kiállitott Pulszky-siremlék-reliefje adja. Ez a márványdombormü a magyar szobrászat legjelesebb értékdarabjai közül való és disze a kiállitásnak. Utána szinte szembeszökően látszik az az ujabb müvészeti változat, melynek képviselői Zala György, Fadrusz János, Donáth Gyula, Stróbl Alajos, Róna József és Telcs Ede. Közülök az öt első egységes stilust képvisel és ez a stilus a monumentális naturalizmusban csucsosodik ki, bár az ujbarok ünnepiségét és pátoszát sem veti le egészen.

Zala György a milleniumi emlékmü, a parlament előtt álló Andrássy lovasszobor, a budavári 48-as honvédemlék és az aradi Vértanuk emlékének alkotómestere. Ebben a gyüjteményben, arcképszobrain kivül ott van a hires "Mária és Magdolna" hatalmas szoborkompozicióját, amely mesterének minden müvészi jellegzetességét elénk tárja.

Fadrusz Jánost, a korán elhunyt világhirü mestert csupán a farkasokkal viaskodó Toldi-jának bronzmásolata képviseli; Donáth Gyulát is csak egy szobor - igaz, hogy remekmü! - a "Halál angya-

la" reprezentálja. Stróbl Alajos művészete azonban teljes szépségében áll előttünk az "Anyánk" nagyméretü, csudálatos márványszobrával és "Géniusz" cimü portréjával. Róna József művészetét pedig barokhatásu Bacchus-szobra és reliefszerüen komponált, kissé diszharmonikus "Zsuzsanna és az öregek" márványcsoportja képviselik.

Ebből a művészeti változatból Telcs Ede vezet át a ma uralkodó "modernizmusba", amely jelző egy egészen szétfolyó, kialakulatlan művészeti "akarást" határoz meg. Telcsnek a "Góliát"-ját látjuk, a "régiek" stilusában megalkotva, mig a nemrég kiállitott "Toronyépitő"-je merész lendülettel már a modernizmus jegyében született. Plakettjei közül is egyik a naturális, másik a kereső stilust is bizonyitják. Értékben pedig Telcs Ede az a magyar mester, akinek majdnem minden alkotása az egyetemes magyar művészet egy-egy kiemelkedő eseménye.

A második terem a modern művészeké, akiknek elrendezési sorrendje Simay Imre dekorativ állatszobrával kezdődik. Ezen az oldalfronton áll Cser Károly életnagyságu hires bronzszobra is, a "Győztes"; ez a férfiakt a jeles mester hatalmas tudásáról és invenciójáról tesz tanuságot. A "diadalmas férfit" ábrázolja, amint átköti homlokát a győzelmi szalag jelvénnyel. Sorban következnek aztán Körösfői-Kriesch Aladár finom márvány-portréja, Ligeti Miklós kis Anonymusa, Damkó József remekbe készült "Definitor" cimü terrakotta portréja, Kisfaludi-Stróbl Zsigmond barokkosan vibráló

"Venczell Béla arcmása", Tóth István pompásan megkomponált "Déli pihenő" bronz-genreje, Sidló Ferenc finom "Primaverá"-ja, Horvay János "Beethoven"-je, Szentgyörgyi István klasszicizált "Kigyóbüvölő"-je, Moiret Ödön egy érdekes márványaktja, Pásztor János néhány szép aktja és "Bucsuzkodás" cimü hires magyar genréje, Sámuel Kornél végtelenül finom márványreliefje és a "Menekülő" cimü bronzszobra, Ferenczy Béni elfinomitott bronzportréja, Orbán Antal markáns terrakotta fejtanulmánya és Lux Elek quattrocento-finomságu márványportréi. Az érem és plakettanyagban Beck Ö.Fülöp nagy kollekciója mellett Reményi József, zsákodi Csiszér János, Fémes Beck Vilmos, Berán Lajos, Murányi Gyula és Esseö Erzsébet vannak képviselve.

A külföldi szoborgyüjtemény büszkeségei a francia Rodin és a belga Meunier. Itt van Rodin világhirü márvány-kompoziciója, a "Tavasz ébredése", Laurens festő portréja, az "Ebredő ifju" életnagyságu bronzszobra és a párisi Hugo Viktor szobor mellékfigurájának szánt "Nereidák" bronzvázlata. Meuniert pedig a "Hajóvontató", egy remek bronzfej, nagyszerü életnagyságu dokkmunkása és több kisebb bronz-szobra reprezentálja. Mellettük képviselve vannak még Lagae, Dubois, Stoltenberg-Lerche, Rombaux, Hildebrand, Zügel, Liipola György Budapesten élő finn szobrász, Stappen, Franges, Zutt és Maillol.

A modern szoboranyag egyik része se teljes, sőt a hiányok a kiállitás rendeltetését erősen korlátozzák. Olyan mesterek hiányoz-

nak, akik pedig a magyar szobrászatban igen jelentős szerepet vittek és visznek. Igy nincs muzeumunknak egyetlen Fessler Leo szobra se, aki pedig a palatinusi magyar renaissance fontos művésze volt. Az ő alkotásai a Kalvin-téri "Danubius" kutszobor, amely Budapest legszebb köztéri szobra. Továbbá a királyi várkert oroszlánjai, a Bazilika apostolai stb.

Hiányzik Holló Barnabás is, akiről egyik legutóbbi számunkban irtunk és akinek özvegye, férje gazdag művészi hagyatékának birtokában az éhhalállal küzd. A mai jelesek közül nincs képviselve Székely Károly, Margó Ede, Bory Jenő, Lukácsy Lajos, Csiszér János, Maugsch Gyula, Keviczky Hugó, Szamosi-Soós Vilmos, Kallós Ede, Siklódy Lőrinc, Istók János, Farkas Béla, Szántó Gergely, és Visnyovszky Lajos, akik mind kiegészitő egyedei, értékes művészei szobrászatunknak. Viszont Lux Eleket jellegzetességében nem mutatja be a gyüjtemény, hiszen világhires táncos-szobrai hiányoznak a kiállitásról, azok a szobrok, amikben művészi lendület és mesterségbeli tudás tekintetében szinte egyedülálló értéke a nemzetközi művészetnek. Ugyancsak széles kiegészitésre szorul a külföldi anyag is, melyben csupán Rodin és Meunier vannak jól képviselve.

A meglévő müanyag gazdagsága, szépsége és elrendezése azonban minden figyelmet megérdemel és ha a hiányokat pótolhatja az állam, a budapesti Szépmüvészeti Muzeum a legjelentékenyebb kontinentális muzeumok sorába emelkedik.

Panoráma. Bécs. 1926.jul.11. 9.sz. 9-11.p.

Egy művész számára mindig is kínzó kérdés, hogy vajon kiknek dolgozik, milyen lesz műve további élete, miután kiadta a kezéből. Különösen vonatkozik ez arra, aki kisplasztikákat készít, hiszen már jó ideje tudjuk, hogy ez a műfaj kiszorult az emberek otthonából. A századforduló idején a szobrok még szerves részei voltak az intérieuröknek. A „szobortartó állvány" hozzátartozott a szecessziós berendezéshez, ilyen bútordarab tervezésére külön pályázatot is írtak ki. De ezen kívül is, számos olyan hely volt a lakásban, ahova lehetett, sőt talán kellett is szobrot tenni. Például a kandallópárkány. Fényképek tanúsítják, hogy szobrok álltak a kandallópárkányon a budai királyi palota udvarhölgyi lakosztályaiban éppúgy, mint Pablo Picasso és Olga Koklova közös lakásában. (A szobrok jellegétől most tekintsünk el.) De az ízlésváltozás már ekkor megindult. Vágó László egyik reprezentatív halljában egy kerek asztal közepére helyezte Fémes Beck Vilmos „Madaras nő"-jét. A modern szobrászat korai remeke tehát közvetlenül a hamutartó helyére került. Akkor már inkább tegyük múzeumba. És az érmek? Azok aztán igazán élvezhetetlenek a múzeumokban. Nincs unalmasabb látvány, mint a rosszul világított tárlók sora, zsúfolva érmekkel és magyarázó cédulákkal.

Talán soha nem készült annyi érem Magyarországon mint ma, és mindig elkészülnek a hozzátartozó reprezentatív műbőr tokok is. Így kapják meg, így viszik haza a kitüntetettek, és mindjárt bele is teszik a vitrinbe, úgy tokkal együtt, talán anélkül, hogy egyszer is kézbe vennék az érmet. A múzeumi tárlók unalmát sikerült átvinnünk a lakásokba is.

Fémes Beck Vilmos

Nagy Beáta: Monumentális miniatűrök, Művészet, 1975. szeptember – 10 oldal

FÉMES BECK VILMOS, szobrász

-éke fehérvárott, az egykori Budenz-házban megnyilt az
Ybl-gyüjtemény kiállitása. Ybl Ervin hagyatékat mutatja
be. Bútorok, iparmüvészeti-és képzőmüvészeti gyüjteményét
a magángyüjtemény sajátos hangulatáb n. A kiállitáson
többek közt szerpelt: Fémes Beck Vilmos is plasztikáival
6.old

---Hirek, Krónika 6.old

Mázeumi Magazin, 1969. 3.sz. Bpest.

Fémes Beck Vilmos

Táncosnő, br. 30,5 cm

Táncosnő, vör. kr. 407x260 mm

A Tanácskortiomatág képzőmvészeti vásárlásai

FÉMES BECK VILMOS, éremművész

Az Éremkedvelők Egyesülete minden évben érmet vagy plakettet adott tagjainak.

A/.-AZ ÉREMKEDVELŐK EGYESÜLETE által kiadott érmek és plakettek./ÉKE/.----a/.-TAGILLETMÉNYKÉNT:

8.-1911.-FÉMES BECK VILMOS: "NŐI AKT MADÁRRAL, cimü bro bronz egyoldalu érme.-⌀ 53 mm.-réltérdre ereszkedett női akt jobbjában madarat tart.- 79.old. kép: 1973. 1.szamban. 8.kép. 32.old. rekete repr.

GOSZTONYI JÓZSEF: Az Éremkedvelők Egyesülete /ÉKE/ / 2.folyt./ 72.old

AZ ÉREM, XXIX.évf. 1973. 2.szam, Bp.

Fernes Beck Vilmos

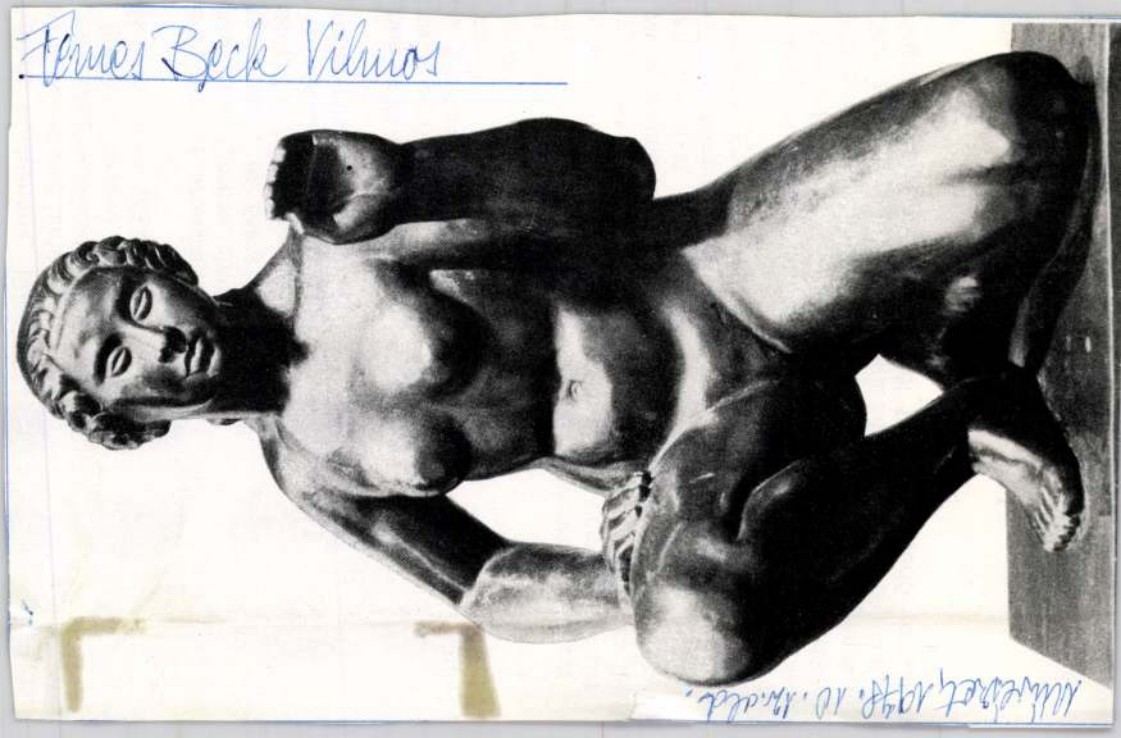

kellett rendeznünk, hogy
ett a rendszeres látogatók-
az ország legkülönbözőbb
. Nehéz válogatni ezekből
ásokból, néhányat azonban

veszprémi és szombathelyi
sszefogva *Kerámia* címmel
tást, amely az őskortól a
séig, 1872-ig dolgozta fel
Dunántúl középső részén
netét, ránk maradt művészi

ben és 71-ben a budapesti
nmal rendeztünk közösen
y lehetőséget teremtsünk
szerű anyag bemutatására
eumnak régi épületében
volt kiállítóterme). *Festett*
526-tól a XIX. századig
emplommennyezeteket és
mutattunk be. A következő
obrok címmel XVII–XVIII–
éli szobrokat, népi üveg-
egykori Magyarország pe-
származó ikonokat mutat-

szefogás segítségével ren-
-ben a *Keleti kelta művé-*
975-ben a Szépművészeti
Déri Múzeum anyagából
örgy rendezett egy *görög*

római művészeti kiállítást a
Képtárban. Lényegében ezt a
szítette ki 1976-ban az Istvá
zeumban bemutatott *Római*
Pannóniában című nagy kiállít

A tizenöt éves periódus eg
emberek és közönség számár
legérdekesebb kiállítása ez év
Csók István Képtárban *Árpád-*
ványok címmel; az Akadémia
téneti Kutató Csoportjának seg
lük közös rendezésben mutattu

MK SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 340-726

Fémes Beck Vilmos

BUDAPESTER RUNDSCHAU

Fehér Ly

1984 JUN 25

1021

Vilmos Fémes Beck (1885—1918): Mann mit Axt (1917)
Gombosi-Album

österre
hiesige
und G

Die
chisch
merkc
auch
scher

zur Vertiefung der bilateralen Wirtschaftsbeziehungen genutzt. Obwohl keine exakte Statistik über den Außenhandel zwischen unserem Bundesland und Ungarn vorliegt, kann doch gesagt werden, daß sich der Handelsverkehr in den letzten Jahren außerordentlich positiv entwickelt hat. Besonders im Rahmen der langfristig erteilten österreichischen Baukredite kam es zu einer sehr umfangreichen Tätigkeit niederösterreichischer Unternehmen in Ungarn; es genügt da die Hotelbauten zu erwähnen.

Das Interesse niederösterreichischer Firmen am ungarischen Markt zeigt sich immer wieder besonders an der starken Beteiligung an der Budapester Messe. Im heurigen Frühjahr waren vor allem Firmen aus den Branchen Chemie bzw. Farben, Umweltschutztechnik, Meßtechnik und Elektrotechnik in Ihrer Hauptstadt vertreten.

An den insgesamt etwa 120 bilateralen Kooperationsverträgen zwischen Firmen beider Länder sind auch eine große Anzahl nieder-

Interesse an weiteren Formen einer wirtschaftlicher Zusammenarbeit dokumentiert. Allerdings konnten au Drittmärkten erst wenig konkrete Ergebnisse erziel werden. Ein intensiver Informations- bzw. Erfahrungsaustausch, an dem Niederösterreich besonderes Interesse zeigt, wäre äußers zweckmäßig.

Der Förderung des Absatzes ungarischer Waren dien te auch eine kürzlich i Münchendorf stattgefunden Industrieausstellung des un garischen Komitates Györ Sopron. Eine Intensivierun der Kontakte durch die Aus weitung derartiger Ausstel lungsaktivitäten auf der Ba sis der Gegenseitigkeit er scheint wünschenswert.

Der exemplarische Denkmal schutz sowie die großzügige un inventiöse Denkmalpflege de Bundeslandes Niederösterreic erregen in Ungarn Bewunde rung. Auf welchen Gebiete könnte eine bessere Nutzung de hiesigen Erfahrungen besonde fruchtbar sein?

In Niederösterreich gibt e ca. 3000 denkmalgeschützt Objekte, aber ohne Gebäud im Eigentum des Bunde Landes, der Gemeinden un

MK SAJTÓFIGYELŐ
MAHIR
1091 BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51.
Telefon: 337-748, 34[illegible]-726

Fényes Beck Vilmos,
szobrászművész

KELET-MAGYARORSZÁG
1981 NOV 29

Mint futó víz színén ragyognak
a part hű fűzei.

1021

Fényes Beck Vilmos: Térdelő nő

— De tetvi
és mellételep
— Van a
— Csak n
lett a csípős
— Kívánc
— Együtt
Később új
— Mikor
Úgy tesz,
szélni! De
dulok hát a
szemöldökfa

A konyhában takarékon ég a gáz, húsleves fő, Ilon néném sehol. Irány hát az udvar, az istálló. A földön itt is, ott is szétszórt szénacsomók, tehéntrágya, középen a szekér. Micsoda dolog ez, nem láttam én még itt soha ilyen rendetlenséget! A rúd elején még ott a járom, most fogható ki nemrég a jószágot.

— Hazajöttél? — fordul hátra néném; keze szaporán jár közben is, feji a teheneket.

— Hallom, Ferkó is.

— Ó, ne is mondd, kitört a háború — pityeredik el és szipogva mondja:

— Összeveszett az apjával, és fent kódorog most valahol a faluban.

A csetepaté egyszerű, mármár banális. Az itthon nyaraló fiút hajnalban kelti az apja, irány a határ, haza kell hozni a szénát. A tehén már befogva, a gazda a bakon. Elindulnak, ballagnak szépen, csendesen. Délben már hazafelé tartanak, s mikor a falu alá érnek, leugrik a szénа tetejéről a fiú. — Isten áldja, apám! Én nem megyek még egyszer végig szekérrel a falun. — S megindul toronyiránt.

— Majd meglátod, mi lesz itt két-három év múlva! Citerazenekar, tájház, pávakör — mondta a búcsúzkodáskor. — Megbánod te még, hogy cserbenhagytál bennünket.

Mindig irigyeltem mindenért. Az ő kezében állt legjobban a kés meg a villa, ő tudta a legszebb nyakkendőt kötni, s mindegy volt neki Dürrenmatt vagy a Beatles, értett mindenhez. Izig-vérig városi volt, diplomaosztáskor harsogott: Pezsegni fog köröttem az élet!

— Jól is indult minden. Délutánonként nyakába vette a falut, „néprajzot" gyűjtött, hallgatta a jó torkú énekeseket. A tanácselnök már menekült előle, de az énekkar összejött. Elkövetkezett az első fellépés, valami ünnep volt a faluban, a produkciót követő tapsvihar majd szétvetette az öreg kultúrház falait. Sikerre vágyott az énekkar, bemutatkoztak hát a környező községekben, s még a járási székhelyen is. Gyűltek az oklevelek, a kitüntetések, de a pofonok is. Külföldre hívták őket, lázban égett a csoport. Minden készen állt már az útra, Zoltán személyesen intézte az útleveleket, mikor jött a hír:

Fémes Beck Vilmos

Magyar Nemzet
1985. 1. 12.

A Magyar Nemzet megkérdezte:

Mivel lepi meg látogatóit az István király Múzeum?

A székesfehérvári tárlatok évek óta az országos érdeklődés középpontjában állnak. Az István király Múzeum elsőként vállalkozott a legújabbkori magyar művészet egy-egy nagy korszakának, egyéniségének átfogó ismertetésére és ezzel mindmáig úttörő szerepet töltött be kiállítási, közművelődési intézményeink sorában. Idei terveikről érdeklődtünk F. Petress Éva igazgatóhelyettestől.

— Első, nagy kiállításunkat február 16-án nyitjuk meg a Csók István Képtárban Fémes Beck Vilmos születésének centenáriuma alkalmából. Saját, gazdag hagyatéki anyagunkon kívül más múzeumoktól és magánszemélyektől is kértünk műtárgyakat, hogy minél teljesebben mutathassuk be a modern magyar szobrászat oly tragikusan fiatalon, 33 éves korában elhunyt, nagy egyéniségét.

— *Úgy tudom, hogy a tavasszal kezdődő idegenforgalmi szezonra is tartogatnak valami rendkívüli meglepetést.*

— Elveszett és megtalált Édenkert címmel ugyancsak a Csók Istvánban Képtárban mutatjuk be a Velencei Biennálé amerikai anyagát. Ez a tárlat május 18-án nyílik meg és reméljük, hogy sok látogatót vonz majd mind a hazai közönség, mind a külföldi turisták köréből. Számunkra külön öröm, hogy „vendégül látjuk" ezt a kiállítást, mert ez múzeumunk nemzetközi megbecsülésének, erősödő kapcsolatainak egyik jele. Következő bemutatónk címe *Groteszk dorű*. A megnyitás időpontja július 20., és az alcíme szerint az újabb magyar festészet egy vonulatát kívánjuk megismertetni az érdeklődőkkel. Az őszi idény rangos eseménye Vilt Tibor emlékkiállítása lesz születésének 80. évfordulója alkalmából, ez a tárlat már beilleszkedik az országos múzeumi és műemléki rendezvénysorozatába.

— *Az előbb múzeumuk erősödő nemzetközi kapcsolatait említette. Rendeznek-e kiállítást külföldön?*

— Igen. *A kortárs magyar művészetet mutatjuk be Glasgowban* több galériában is. Természetesen saját anyagunkat kiegészítjük más gyűjtemények műtárgyaival is.

— *Az István király Múzeum azonban nemcsak repezentatív, nagy tárlatairól híres. Szívesen adnak otthont a tehetséges fiatalok és a kevésbé ismert, de figyelemre méltó művészek bemutatóinak is.*

— Kisebb kiállításaink közül most csak kettőt említek. Április 27-én az „anya" intézményben nyílik meg Jovanovics György szobrászművész tárlata, szeptemberben pedig egy fiatal grafikust mutatunk be, Kőszegi Frigyes lapjai bizonyára sok örömet szereznek majd a műfaj iránt érdeklődőknek.

— *Hallhatnánk végül valamit a múzeum méltán nagy hírű tudományos tanácskozásairól is?*

— A régészeti vándorgyűlést ezúttal nálunk rendezik meg június 6—8. között. Fő témakörei Székesfehérvár történetének újabb kutatásai, illetve a királysírokkal kapcsolatos vizsgálatok eddigi eredményei. A szekcióüléseken a bronzkor és a Hallsatt, valamint a római kutatások problémáit, továbbá a kortárs magyar szobrászat kérdéseit vitatjuk meg.

(s. m.)

nak gyors emelkedése azonban, mint a téesz elnöke hangsúlyozta, határt szab a géppark felújításának. Kedvezőtlen jelenségként szólt arról is, hogy egyes gépek árának emelkedése nincs arányban azok minőségével.

Simon István a továbbiakban elmondta: a 2600 hektáron gazdálkodó szövetkezetben arra törekszenek, hogy a többletmunka — anyagilag és erkölcsileg egyaránt — maximális megbecsülést kapjon. A fiatalok letelepedését ingyenes telekkel, kamatmentes kölcsönnel segítik. A nyugdíjasok tagsági pótlékot kapnak, s nem feledkeztek meg róluk a mostani zárszámadáskor sem: 700 ezer forintot juttattak részükre.

Szegeden

hidegtűrő növény

hidegtűrő képességét fokozza. Az eljárásból *világszabadalom* lett, és a találmányt eddig húsz ország fogadta el. A tudományos szenzáció lényege a következő: azt, hogy a növények mennyire tudnak alkalmazkodni a külső környezethez, a sejtekben található sejthártyák zsírsavösszetétele határozza meg. Megfelelő vegyszer hatására a zsírsav kedvező tulajdonságokkal ruház-

semely
Csak
senki.
tökéle
tos kö
dös n
szen n
érzelm
nyát,
ember
tudatb
ilyen
kívüli
nélkül
tetsző
A k
ahol e
nyánál
jes jog
lőséget
gi tud
megtá
monik
tósága
világg
egy ol
a nem
a kisebbség kollektív személyiségzavara. Termékenyebb az a társadalom, melynek tagjai mernek-tudnak önmagukkal azonosak lenni. Tán még a tárgyak is irtóznának a színtelenség vagy egyetlenszínűség fanszterében. Még ha lenne is kedvenc színük.

Magyarnak lenni, svábnak lenni, szlováknak, románnak, szerbnek lenni dehogy bűn, s dehogy érdem. Öröm. Az emberség egyik létformája.

DIURNUS